71
1

philatelica

philatelica

1971/1

TARTALOM

Jánossy Lajos:
Beköszöntő
Ember Győző:
A magyarországi és az erdélyi postaigazgatás a XVI—XVII. században
Orbán Ferenc és Dr. Petrovits Tivadar
Új kutatási módszerek alkalmazása a színes számú, levélboriték-rajzú bélyegeink anyalemez rekonstrukcióinál
A cikkek idegen nyelvű tartalmi kivonata

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGÉNEK KÖZLÖNYE
SZERKESZTI: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: PÁKOZDI LÁSZLÓ, DR. SCHOLZ TAMÁS
KIADÁSÉRT FELELŐS A MABEOSZ FŐTITKARA
I. ÉVFOLYAM

Beköszöntő

A Magyar Bélyeggyűjtők Országos Szövetségének Vezetősége a bélyeggyűjtés klasszikus módszerének népszerűsítése érdekében e számmal új, ezúttal tudományos közlönyt bocsát útjára „PHILATELICA" címmel.

Nem véletlenül választottuk a klasszikus írású címet. Ezzel ha közvetett módon is, új folyóiratunk célját, törekvéseit szeretnénk kifejezésre juttatni.

A Magyar Bélyegek Monográfiája köteteinek megjelenése új korszakot nyitott a klasszikus módszerű magyar bélyeggyűjtés területén.

A Monográfia írói, szerkesztői hatalmas munkát végeztek: művükben rögzítették a magyar bélyegekre vonatkozó minden addigi tudásanyagot, amelyeknek birtokába jutottak. Azóta, éppen a mű hatására megalakult a Szövetség Tudományos Munkaközössége, amely összefogja és segíti a kutató munkával foglalkozó gyűjtőket. Ezenfelül segíti őket azonos témában kutató gyűjtőkkel összehozni. Így már kiváló együttes kutatói tevékenység fejlődött ki nemcsak hazai, de határainkon túli gyűjtők között is.

E munkák nyomán az értékes tanulmányok olyan nagy számban és terjedelemben jelentkeznek, hogy törvényszerűen a közreadás, a közkinccsététel gondja következett be.

Miután a „Filatéliai Szemle" kötött terjedelménél, népszerűbb ismeretterjesztő jellegénél fogva nem alkalmas ezeknek a nagyobb terjedelmet igénylő tanulmányoknak közlésére, határozott úgy vezetőségünk, hogy évente többször megjelenő közlönnyel fog támogatást adni a klasszikus gyűjtés továbbfejlődéséhez. Így született meg a PHILATELICA.

Új folyóiratunkkal nemcsak az eddig kész tanulmányok közzétételére akarunk lehetőséget adni, de ösztönözni szeretnénk újabb kutatásokra és ezek által a klaszikus gyűjtési módszert törekszünk népszerűsíteni.

A PHILATELICA magyar vonatkozású klasszikus módon feldolgozott bélyeg és postatörténeti anyagokat közöl. A „klasszikus" módszer alatt nem kell feltétlenül bizonyos korszakos határokat érteni. Egyes bélyeg sokoldalú — lehetőleg minden vonatkozású — feldolgozását értjük ezen a módszeren. A PHILATELICA éppen azt a feladatot akarja magára vállalni, hogy már a Monográfia úttörő munkáját folytatva feltárja az immár 100 éves magyar bélyegkibocsátás és postatörténet minden vonatkozását.

Hívunk ezért minden lelkes gyűjtőt, kutatót az új kezdeményezés támogatására.

Kívánok az ismert gyűjtőkből álló szerkesztőségnek sok sikert és munkájukon keresztül a magyar klaszszikus gyűjtésnek további fejlődést.

Budapest, 1971. június hó

akadémikus
a MABÉOSZ elnöke

A magyarországi és az erdélyi postaigazgatás a XVI—XVII. században

DR. EMBER GYŐZŐ AKADÉMIKUS,
a Magyar Országos Levéltár főigazgatója

I. A MAGYARORSZÁGI POSTAIGAZGATÁS

A középkori postaszervezet.

Az éles válaszvonal, amelyet a mohácsi csatavesztés következményei húztak a magyar történetben, s amelyet a közigazgatás minden ágában megfigyelhetünk, különösen szembeszökő a posta fejlődésében. A magyar posta a középkorban, valamint a XVI. és XVII. században egyaránt fejedelmi jellegű szervezet, célja az uralkodó és az uralkodói szervek leveleinek és különböző küldeményeinek rendeltetési helyükre való eljuttatása volt. Amíg az uralkodó az országban székelt, s legfontosabb szervei mind székhelyén működtek, postaszervezet csak itt alakult ki. Az uralkodói udvarban több-kevesebb számú futárt, gyalogos és lovas küldöncöt tartottak, amikor valamit vinni kellett, útnak indították őket. Útközben ellátásukról és fáradt lovaiknak frissekre való kicseréléséről az útmenti lakosság tartozott gondoskodni, amelyre ez a kötelezettség adóteherként nehezedett. Ez a szervezet rendszertelenül, akadozva működött. A futárokat és küldönccöket nem meghatározott időközökben, hanem a szükséghez képest indították. Minthogy a küldeményt egészen a rendeltetési helyig ők maguk vitték, sok időt vesztettek a pihenéssel. A friss lovak nem várták őket készen, a lóváltásra is időt pazaroltak. Amellett a lakosság nem a legjobb lovakat bocsátotta rendelkezésükre, ami ugyancsak időveszteséget okozott. Érthető, hogy ez a rendszer az 1526 után trónrakerülő és az államkormányzatot új alapokra fektető Habsburgok igényeit nem elégítette ki, s azt a birodalmukban már korábban kialakult és jól működő szervezettel cserélték ki.

A Habsburgok postaszervezete

Rendszeresen és jól működő postaszervezetre elsősorban azért volt szükségük, mert birodalmuk különböző országaival és tartományaival az állandó összeköttetést, az udvarban szervezett központi kormányhatóságok és az egyes országok és tartományok igazgatásával megbízott országos és tartományi hivatalok között az eredményes kormányzathoz és közigazgatáshoz nélkülözhetetlen szoros kapcsolatot csak így teremthették meg és tarthatták fenn. Mohács után — mint önálló királyság — Magyarország is a Habsburg-birodalom egyik országa lett, királyai a határokon kívül székeltek, élére különböző hatóságokat állítottak, amelyek részint magának az uralkodónak, részint pedig az udvari magyar és központi kormányszerveknek voltak — az előbbieknek de iure is, az utóbbiaknak csak de facto — alárendelve. A Habsburgok által Magyarországon bevezetett postaszervezet elsősorban az

államkormányzat és az állami közigazgatás céljait szolgálta, az uralkodó és az uralkodói kormányszervek között teremtett állandó összeköttetést és szoros kapcsolatot. Ez a szervezet azután idővel magánosok küldeményeinek továbbítását, majd utasok szállítását is vállalta, de csak mellékesen, anélkül, hogy tulajdonképpeni rendeltetését ezzel veszélyeztette volna. A mai posta, amely elsősorban a nagyközönség szolgálatán alapszik, csak jóval később fejlődött ki, a XVI. és XVII. században a nem királyi, azaz állami küldemények továbbításáról mindenki úgy gondoskodott, ahogyan tudott. A forgalom lebonyolítása nem is volt monopólium, aki akart, maga is létesíthetett postaszervezetet. Ennek költségei azonban oly nagyok voltak, hogy az államhatalmat képviselő királyon kívül senki sem vállalkozott reá. Egyes magánosok, egyházi és világi birtokosok, valamint különböző testületek, megyék és városok futárokat és küldöncöket tartottak, éppúgy, mint a középkori uralkodók, anélkül azonban, hogy küldötteik részére ingyenes ellátást és lóváltást igényelhettek volna.

A Habsburg-birodalom postarendszerének, amelyet 1526 után Magyarországon is bevezettek, lényege az volt, hogy a kincstár a szervezet minden költségét magára vállalta, az alattvalókat a futárok ellátásának és a lóváltásnak terhe alól mentesítette, a fontosabb útvonalakon maga létesített állomásokat, amelyeken saját küldöncöket és lovakat tartott. Ezeken az utakon állandóan és rendszeresen, meghatározott időközökben közlekedtek a futárok és a küldöncök, mégpedig úgy, hogy az állomásokon mind az embereket, mind pedig a lovakat felváltották, azoknak csak egy-egy állomásnyi utat kellett megtenniök, azután visszatértek. A rendes postákon kívül — postáknak kezdetben a futárokat és a küldöncöket nevezték, a posta szóval csak később jelölték magát a szervezetet — a rendkívüli időben indított küldeményeket is hasonlóképpen továbbították, azaz minden állomásról új küldönc és ló vitte tovább, előfordult azonban, hogy a futár a gondjára bízott levelet vagy csomagot nem adhatta ki kezéből, s az állomásokon csak friss lovat és ellátást kapott.

Az egyes állomásokat postamesterek vezették, akiket az uralkodó, illetve a postaügy központi intézésével megbízott udvari hatóság alkalmazott, mint fejedelmi tisztviselőket, s akik az állomás forgalmának megfelelő számú ember és ló tartására kaptak fizetést. Az embereket tetszésük szerint maguk fogadták. Nagyobb állomások postamesterei alá több-kevesebb leányállomást is utaltak, ezek embereit ugyancsak ők alkalmazták. Kisebb állomásokkon külön postamester nem is volt, hanem csak küldöncök szolgáltak, a legközelebbi anyaállomás főhatósága alatt.

A postamesterek nemcsak állami tisztviselők, hanem félig-meddig magánvállalkozók is voltak. Vállalkozásuk hasznát azok a díjak jelentették, amelyeket magánosok küldeményeinek továbbításáért és utasszállításért szedtek. Ez törvényes mellékkeresetet jelentett, az uralkodó nem tiltotta, hogy tisztviselői magánküldeményeket és utasokat is szállítsanak, ha ezzel a forgalom gyorsasága és pontossága nem szenvedett csorbát. Csak az udvarból kiinduló futároknak kellett a magánküldemények díjairól elszámolniok. Ez a rendszer a postamesteri állást jól jövedelmező hivatallá tette, amelynek elnyeréséért sokan versengtek, s ha egyszer elnyerték, igyekeztek minél tökéletesebben teljesíteni feladatukat, hogy a gazdag jövedelmi forrást el ne veszítsék. Hogy a magánforgalmat az állami forgalom veszélyeztetése nélkül bonyolíthassák le, a postamesterek rendszerint több embert és lovat tartottak, mint amennyire a kincstártól fizetést kaptak.

Az udvari postamesterek 1622-ig

1526 körül, amikor a Habsburg-ház Magyarország trónjára került, a postaügyek legfőbb hatósága maga az uralkodó, illetve a levelezését lebonyolító udvari kancellária — amelybe többek között a magyar expeditio is tartozott — vezetője, a helyettes udvari kancellár (Hofvicekanzler) volt. Ők rendelkeztek az egyes

állomások postamesterei fölött, akik között az udvarban alkalmazott futárok, valamint lovas és gyalogos küldöncök főnöke, az udvari főpostamester, ebben az időben még csak a primus inter pares szerepét játszotta. Bizonyos mértékben azonban már kezdettől fogva fölöttük állott, összekötő szerv volt közöttük és az uralkodó, illetve a helyettes udvari kancellár között, a birodalom valamennyi országára és tartományára kiterjedő — ha nem is törvényes, de tényleges — hatáskörrel. Befolyásuknak az egyes országok és tartományok postaügyére — Magyarországot sem véve ki — különböző korokban, országokban és tartományokban különböző mértékben tudtak érvényt szerezni, olykor pedig és egyes helyeken kénytelenek voltak arról teljesen lemondani. Nem változott a helyzet e tekintetben akkor sem, amikor II. Ferdinánd 1624-ben az udvari főpostamesterséget Magyarországra is kiterjedő érvénnyel örökös hűbérként báró Paar Kristófnak és örököseinek adományozta. A birodalom egyes részei akkor már nem tartoztak az udvari főpostamester alá, hanem külön főpostamesterségük volt, amelyet — mint pl. a tirolit, valamint az elő- és felsőausztriait a Taxis családnak — az uralkodó ugyancsak hűbérként kötött le — többnyire nagyobb összegű tartozás kiegyenlítése fejében — a gazdag főpostamesternek. Magyarországnak is kialakult a maga főpostamestersége, amely függetlenségét az udvari főpostamesterséggel szemben hosszú ideig, még a Paar-család hűbéruraságának nagy részében is, meg tudta tartani. Csupán a Dunántúl egyes állomásai voltak kivéve a magyar főpostamesterség alól s tartoztak közvetlenül az udvari főpostamesterség alá, amivel szemben viszont néhány ausztriai állomást nem az udvari, hanem a magyar főpostamester alá rendeltek.[1]

A magyar főpostamesterek

A magyar főpostamesteri hivatal, az örökös országok és tartományok hasonló tisztségeinek mintájára, a pozsonyi postamesterségből alakult ki. A magyar kormányhatóságok a török hódoltság századaiban, miután Buda 1541-ben elesett, s már 1529 óta váltakozó sikerrel vívott harcok középpontjában állott, Pozsonyban működtek, amely város így az ország fővárosa lett. Érthető tehát, hogy a Habsburgok magyarországi postaszervezetük élére a pozsonyi postamestert állították, akit Magyarország postamesterének, őfelsége Magyarország különböző helyein elhelyezett postamesterének, pozsonyi postaigazgatónak (praefectus postae), majd pedig főpostamesternek (supremus postarum magister) címeztek.

Hatásköre — az említett dunántúliakat kivéve — az összes magyarországi postaállomásra kiterjedt. A postamesterek kinevezésének és elbocsátásának, állomások szervezésének és megszüntetésének, az állomásokon tartott legények és lovak száma megállapításának jogát az uralkodó a maga számára tartotta fenn, de a magyar főpostamester javaslata alapján gyakorolta. Ő vette fel az összes postamester fizetését, kiosztotta azt, s pontosan elszámolt róla. Valószínű, hogy az állomásokat meg is látogatta, s így ellenőrizte, hogy a postamesterek kötelességüket, amit az egész birodalomra kiterjedő általános érvényű uralkodói rendeletek írtak körül, teljesítik-e?

Függetlenségét mind a magyar, mind pedig az udvari hatóságokkal szemben sokáig megtartotta. A magyar rendiség a postaügy szabályozását királyi felségjognak tekintette, amelybe nem avatkozott. A magyar királyi kormányhatóságok közül, amióta a postamesterek fizetését neki kellett előteremtenie, a magyar kamara foglalkozott a postakérdéssel, jó ideig azonban szerepe csak az anyagiakra korlátozódott. Az udvari kormányszervek közül az uralkodóház házi kancelláriája, mint a Habsburg írásbeliség központja, döntő befolyását az egész birodalom postaügyére, a magyarra is, mindvégig megtartotta. Ez a befolyás azonban formailag, mint az uralkodó legfőbb rendelkezési joga érvényesült, ami ellen kifogást emelni nem lehetett. Az udvari főpostamester tényleges főhatósága csak időnként érvényesült, főleg amikor az

udvari és a magyar főpostamesteri tisztséget ugyanaz a személy töltötte be, mint Taxis Mátyás 1548 és 1558 között. Az udvari kamara, mint a birodalom legfőbb pénzügyi fóruma, ugyancsak hallatta szavát az igen költséges postaszervezet kérdéseiben. Nemkülönben az udvari haditanács, hiszen a jó hírszolgálat a katonaságnak is elsőrendű érdeke volt. Nagyobb hadjáratok idején külön hadi postaállomásokat szerveztek, amelyeket azután olykor a polgári közigazgatás átvett, a további fenntartásukról már ő gondoskodott.

Taxis Mátyás 1527—1558

Magyarországon az első főpostamesteri megbízást Taxis Mátyás kapta, Taxis Antal udvari főpostamester fia. Az első és legfontosabb postajáratok megszervezése az ő nevéhez fűződik. Az első járat Bécsből Budára vezetett, 10 állomással, 1527-ben létesült, 1529-ben a török előnyomulásakor részben megszűnt, 1540-ben újra kiegészült, 1541-től kezdve, Buda eleste után, a Bécs—Komárom szakaszra korlátozódott.[2]

A Bécs—Pozsony közötti járatot a postatörténelmi irodalom 1530 óta ismeri, de lehetséges, hogy már korábban megvolt. Költségeit eleinte az udvari kamara, 1544-ben azonban már a magyar kamara fizette. Ez a járat megszakítás nélkül működött.

Amikor I. Ferdinánd a Fráter Györggyel kötött szerződés alapján a tiszai vármegyéket és Kassát birtokába vette, Castaldóval együtt Taxis Mátyás is bevonult a városba, s azonnal megszervezte a Pozsony—Kassa járatot, amely 1556-ig mint hadi, azután pedig mint polgári szervezet működött. Pozsonyból kiindulva a Nyitra és a Vág völgyében haladt, majd kelet felé kanyarodott, s Lőcsén, majd Eperjesen keresztül érkezett Kassára.[3] E vonal egyes részein már 1527 óta jártak Taxis-posták, az irodalom azonban közelebbi adatokat nem tud róluk.

Erdélyben, mialatt az 1550-es években rövid ideig I. Ferdinándot uralta, ugyancsak postajáratot szerveztek. E vonal Kassából kiindulva Vumig haladt, itt két szárnyra oszlott, az egyik Szászvároson át Déváig, a másik Szerdahelyen át Nagyszebenig ment.[4] Ezt a járatot mint őfelsége főpostamesteri hivatalának erdélyi kezelője Taxis I. Bernát igazgatta, 25 állomásának költségeit az erdélyi kincstartóság fedezte. Ez a vonal 1556-ban, amikor Erdély újra János Zsigmond birtokába került, megszűnt. Ettől kezdve az Erdélybe címzett királyi küldeményeket a győri posta továbbította hivatásos erdélyi küldöncök útján.

A Dunán túl az 1550-es és 1560-as években három járat létesült. 1554 óta Bécsből Körmendre indítottak rendszeresen küldöncöket, elsősorban Nádasdy Tamás nádor-helytartó kedvéért. Ez a vonal nem tartozott a pozsonyi főpostamester alá, költségeit az alsóausztriai helytartóság fedezte.[5] A Libe—Szigetvár vonalat viszont, amelyről 1558-ban hallunk először, s amely ugyancsak ki volt véve a pozsonyi főpostamester alól, a stájer rendek tartották fenn.[6] Egy harmadik járat 1568 óta Bécset Kanizsával kötötte össze. Postamestereit az udvar fizette, valószínűleg az udvari főpostamester főhatósága alá tartozott.[7]

Alkalmilag még rövidebb időre másutt is létesült egy-egy járat, így amikor az országgyűlést nem Pozsonyban, hanem más városokban, Besztercebányán, Nagyszombaton, vagy Sopronban tartották, ezeket a helyeket is bekapcsolták a Bécs—Pozsony vonalba. A katonaság szükségleteit pedig különböző hadi postajáratok elégítették ki. Szlavóniába a győri postamester továbbította a küldeményeket, olyan dunáninneni és felvidéki helyekre pedig, ahova a rendes posta nem járt, a pozsonyi főpostamester, aki e célra külön küldöncöket tartott, s költségeikről elszámolt a magyar kamarának.

Az állomások 3—5 német mérföldnyire feküdtek egymástól. Mindegyiken 2—3 postalegény szolgált, egy-egy postamester több állomást is kaphatott. A postamesterek kezdetben mind németek voltak, a legények ellenben magyarok közül kerültek ki.

A Paar-család 1558—1619

Taxis Mátyást, aki 1548 óta egyben udvari főpostamester is volt, 1558-ban Paar Péter váltotta fel a magyarországi posta- vagy főpostamesterségben. I. Ferdinánd ugyan 1550-ben Taxis Kristófot, Mátyásnak fiát, nevezte ki magyarországi postamesternek, ő azonban atyját csak az udvari főpostamesterségben követte. 1558-tól kezdve a Bécs—Pozsony—Kassa vonalon kívül a Bécs—Komárom járat költségeit is a magyar kamara fedezte. Paar Péter idejében létesült a Kassa—Tokaj—Szatmár vonal 7 állomással, 1566-ban még mint hadi, 1567 novemberétől kezdve pedig mint rendes járat, amelynek költségét az ugyanakkor szervezett szepesi kamra viselte. Az 1582-ig szolgált főpostamester érdemeit I. Ferdinánd egyebek között 1563-ban a magyar nemesség adományozásával jutalmazta.[8] Fiai, majd unokái állását is örökölték.

Paar János, Péternek fia, 1582-től 1596-ig volt a magyar főpostamester. Az ő idejében a Bécs—Komárom vonalon Öttevény, Óvár, Győr, Németi és Komárom állomásait a török miatt a Csallóközbe, illetve a Duna bal partjára, Majtény, Sopornya, Tardoskedd, Újvár és Köbölkút állomásokra helyezték át 1594-ben, 1598-ban azonban helyreállították a korábbi állapotot.

Paar Pompeius, Jánosnak öcsse, 1596 és 1613 között viselte a magyar főpostamesteri tisztséget. Az ő idejére esett Bocskay István felkelése, akinek hajdúi a német postamesterekkel, mint kémekkel bántak el. A királyi posták működése egy időre majdnem teljesen megbénult, a fejedelem postáiról az irodalom semmit sem tud, ezek valószínűleg hadi vonalak voltak. Az 1606-i bécsi békekötés után helyreállt a régi rend. A postamesterek fizetése körül azonban továbbra is zavaros maradt a helyzet, noha 1610-ben szabályozták, hogy milyen állomásokat tartozik a magyar (pozsonyi) s milyeneket a szepesi kamara fizetni. A kamarák azonban, miként a XVI. század egész második felében, csak nehezen és későn utalták ki a postamesteri fizetéseket a főpostamesterek kezéhez, akik ismételten kérték, hogy mentesítsék őket a fizetések szétosztása alól, a király azonban kérésüket nem teljesítette. Főhatóságuk továbbra is kiterjedt mind a magyar, mind a szepesi kamara területére, csak a Dunántúl már említett vonalai maradtak továbbra is idegen igazgatás alatt.[9]

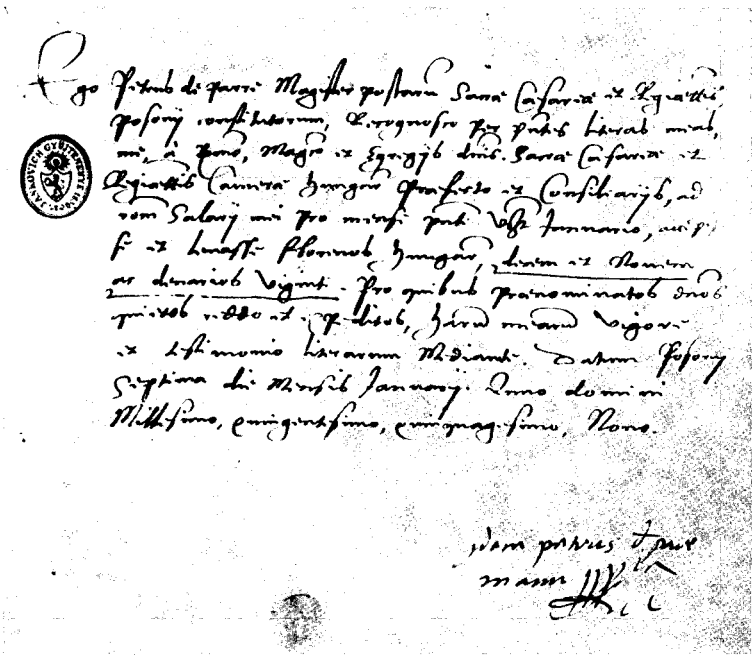
Grác és Zágráb között Stájerország tartott fenn járatot.

Paar Pompeius kiskorú gyermekei, Antal és János nevében Oroszlán György és Schia Miklós postamesterek igazgatták 1613 és 1619 között a magyar főhatóság alatt álló vonalakat. A kamarák továbbra is rendetlenül fizettek, de a magánküldemények fokozatosan szaporodván, a postamesterek így is megtalálták számításukat.

Bethlen Gábor hadai elől a két Paar testvér 1619-ben Bécsbe menekült, ahonnan többé nem is tértek vissza. A királyi postamesterek nagyobbrésze a fejedelem szolgálatába állott, egyes állomásokat megszüntettek. A zavaros időkben Magno Károly, majd fia, Magno János Jakab udvari főpostamesterek rendelkeztek a magyarországi ügyekben is. Javaslatukra II. Ferdinánd Stokmayer Pál bécsi postamestert nevezte ki magyar főpostamesterré. A fejlődésnek ez az új vonala azonban, amely a magyar főpostamesterségnek az udvari alá rendelésére vezetett volna, 1622-ben megszakadt. A magyar posta történetében ekkor új korszak, a magyar főpostamesterek és a magyar kamarai főhatóság ideje következett.

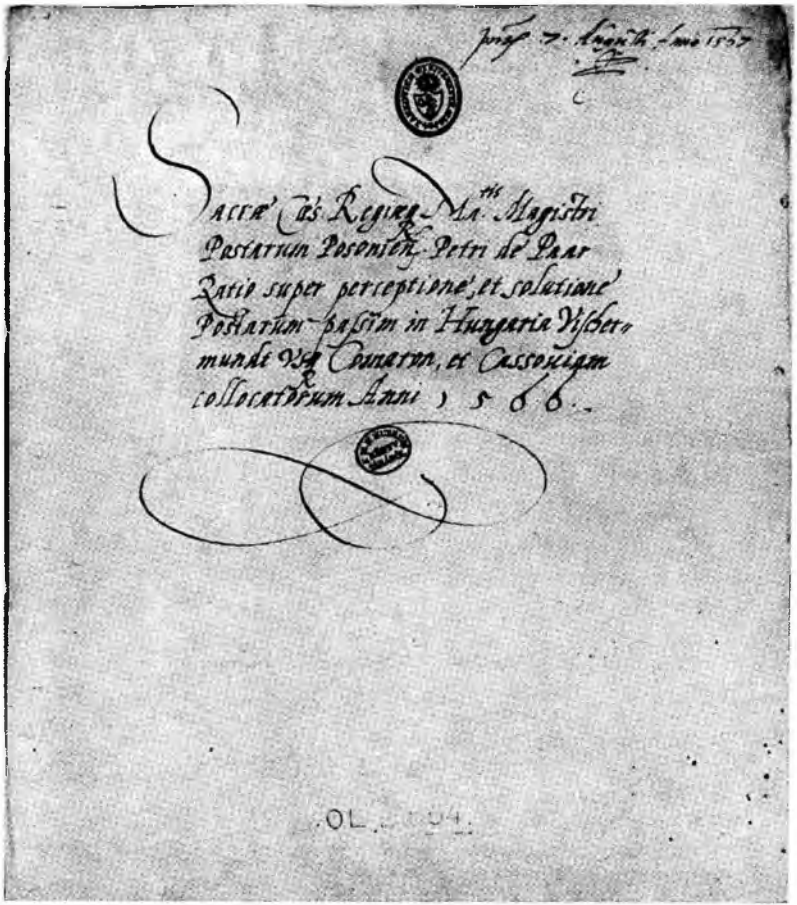
A magyar kamara főhatósága 1622—1690

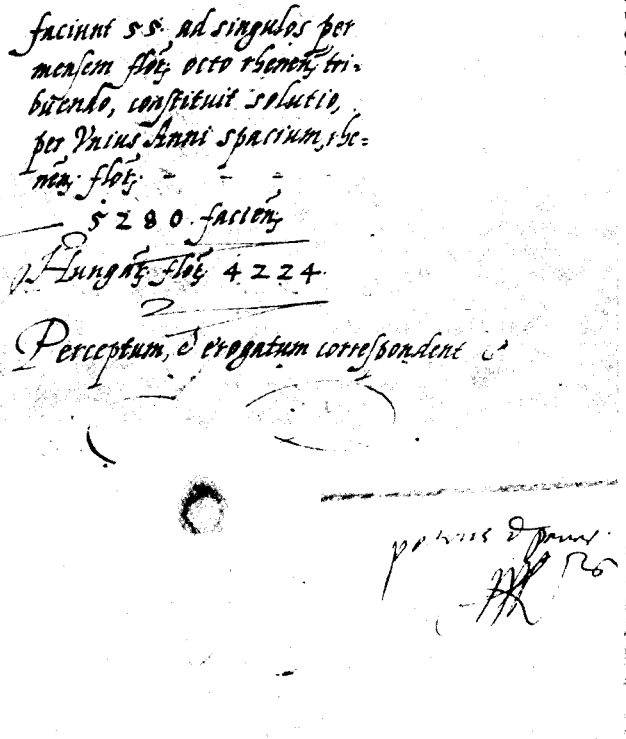
II. Ferdinánd 1622. július 9-én kelt rendeletével Magyarország főpostamesterévé, Stokmayert elmozdítva, Bornemissza Istvánt nevezte ki. Egyúttal pedig a magyar postaügyet a magyar kamara hatáskörébe utalta, a magyarországi főpostamestert, aki egyben továbbra is pozsonyi postamester maradt, e kormányhatóságnak rendelte alá. E rendeletnek hármas következménye lett.

Paar Péter pozsonyi postamester nyugtája és pecsétje. 1559.

Sacræ Cæs. Regiæ Ma.tis Magistri Postarum Posonien. Petri de Paar Tatio super perceptione et solutione Postarum passim in Hungaria Vsibus mundi Vsq Comarum, et Cassoviam collocatarum Anni 1566.

Paar Péter
pozsonyi
postamester
számadásának első,
utolsó
oldala
és pecsétje.
1566.

Először is az udvari főpostamestereknek nem sikerült befolyásukat a magyar főpostamesterekre kiterjeszteniök, noha a Paar-család 1624-ben Magyarországra is kiterjedő hűbérjogot nyert a postákra. Ezt a jogot azonban a magyar kamarával szemben, amely hatóságot a nádorok, főleg Esterházy Miklós, szintén hatásosan támogattak, nem tudta érvényesíteni.

Másodszor a magyar főpostamesterek korábbi szerepét fokozatosan a magyar kamara vette át. Eleinte csak a postamesterek alkalmazásánál, állomások létesítésénél vagy megszüntetésénél, később már a tisztviselők fizetésénél és ellenőrzésénél is. A főpostamester főhatósága mindinkább névlegessé vált. A postaszervezet beleolvadt a kamarai szervezetbe, a postamesteri tisztségeket rendszerint a harmincadosok kapták, akik azután az illető harmincadhivatal bevételéből fizették legényeiket. Anyagilag így a postaügy rendezettebb lett, egységét azonban veszély fenyegette. Ezt a veszélyt azonban ellensúlyozta az a körülmény, hogy a központi irányítás továbbra is egy kézben maradt, bár nem egy személy, hanem egy hivatal kezében.

Harmadszor a postatisztviselők osztálya a magyar kamara főhatósága alatt megmagyarosodott. Most már nemcsak a postalegényi, hanem a postamesteri állásokra is magyarokat neveztek ki, magyarok alatt természetesen nemcsak vérszerintieket, hanem a kor nemzetszemléletének megfelelően idegen eredetű családok megmagyarosodott fiait is értve. Érezhetővé vált ez a magyarosodás a posta igazgatás nyelvében is, ahol a latint és a németet fokozatosan a magyar váltotta fel. A postaszolgálat szabályait azonban továbbra is az egész birodalomra egyaránt érvényes uralkodói rendeletek állapították meg.

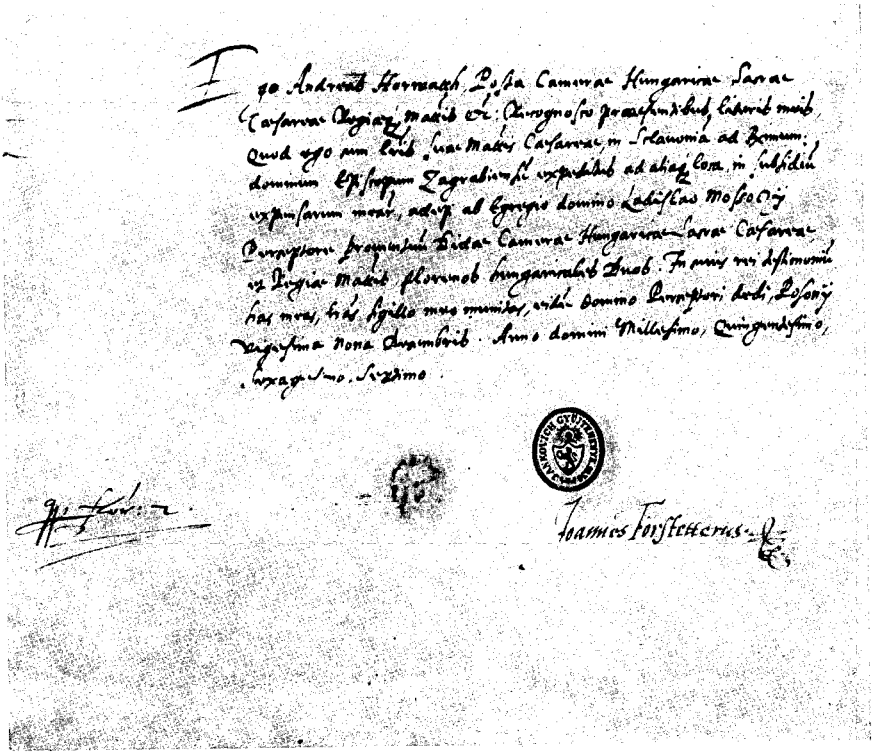
Bornemissza István főpostamestersége, a Bethlen Gábor hadjárata által okozott zavarok megszüntetése után, az udvari főpostamesterekkel és a magyar kamarával folytatott hatásköri küzdelmekkel telt el. Az előbbiben a nádor és a magyar kamara segítségével fölülmaradt, az utóbbiban azonban a rövidebbet húzta, sőt 1635-ben állásából el is mozdították. Utódai, akik többnyire a magyar kamara tisztviselői közül kerültek ki, már természetesnek találták, hogy a postaügy minden ágában ez a kormányhatóság hivatott rendelkezni, s ők maguk nem egyebek, mint elsők a postamesterek sorában.

Ekker Lukács (1635—1643), Serpente Ferdinánd (1643—1645), Angarani Tamás (1645—1657), Lanzer Gáspár (1657—1664), Pákay Benedek (1664—1675) és Andreássy József (1675—1679) főpostamesterek idejében is a főhatóságok közötti hatásköri viták nyomták rá bélyegüket a magyar postaügy fejlődésére. Új járatot csak egyet létesítettek, Lanzer alatt, Bécs és Trencsén között. A főpostamesterek tekintélye fokozatosan csökkent, amit mutat, hogy Pákay Benedeket a komáromi várparancsnok leveleinek késése miatt halálra botoztatta. Felügyeletet a többi postamester fölött csak annyiban gyakoroltak, hogy a magyar kamara időnkint ellenőrző körútra küldte ki őket. Intézkedni azonban, jelentésük alapján, már a kamara intézkedett.

Thököly Imre harcai a postaszervezet működésében is nagy zavarokat okoztak. Ezeket a Paar család arra igyekezett felhasználni, hogy hűbérjogát Magyarországra is érvényesítse. Már Eyrl Frigyes János főpostamestersége (1680—1690) alatt sikerült 1681-ben egy királyi rendeletet kieszközölnie, amelynek értelmében az összes magyarországi állomást megkapta. E rendelet végrehajtására azonban, egy újabb rendelet alapján, csak 1690-ben került sor, amikor az uralkodó gróf Paar Károly Józsefnek és ösökének, valamint fiúutódaiknak hűbérjogát a Magyarországon és a hozzá kapcsolt részeken levő összes állomásra elismerte.

A Paar-család hűbérurasága

Időközben a török alól felszabadult területeken a Győr—Székesfehérvár—Buda és a Buda—Eszék vonalakon hadi postaállomások létesültek. Ezeknek polgárivá való átszervezése, nemkülönben Erdély posta-

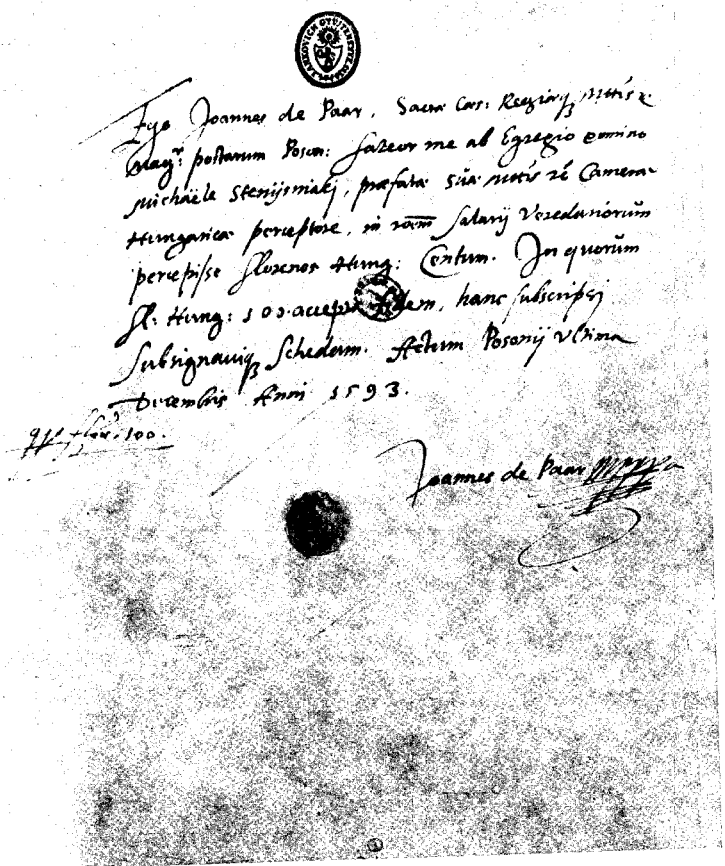
Horváth András magyar kamarai postafutár nyugtája 1566.

Ego Balthasar Vizmajer, Magr Lossar in Liptouiula, vz
Sarandorff collocatus vt: Virginsse praesentibus Literis meis
quod ego stipendium meum vsq' ad vltimam diem proximi elapsi
Mensis Junij, Anni praesen vt: Sexagesimi nomi cecidimb, hoc
ipst florinob hungaricis duantob ac octoginta octo, mihiq' ab
Egregio domino Ladislao Mosoczy Liptouiensium Provisorem
Camerae hungaricae Sacrae Caesareae, Regiaq' Maiest, actenus
vz Iesuam. De quibus eundm dominm Ladislaum Mosoczy
Liptouiensem, vrnddo quitm ac expeditm: dysimemio praesentium
mear literarum mediante Deo Lossonij die vigesima tertia Mensis
Julij. Anno domini vnigentesimo, Sexagesimo Nono.

Balthasar Vizmajer

Andreas Wirmer
contrascha. Ryamsche

Weismair Boldizsár petronelli és jarendorfi postamester nyugtája. 1569. (baloldalon)
Paar János pozsonyi postamester nyugtája. 1593. (jobboldalon)

ügyének új alapokra fektetése, a Paar-család érdemei közé tartozik.

Gróf Paar Károly József a magyar udvari örökös vezérpostamesteri (supremus aulae nostrae Hungaricae et generalis ac haereditarius magister) címet viselte. Rövid idő alatt berendezte a Buda—Székesfehérvár, Buda—Eszék, Pozsony—Sopron, Sopron—Zágráb vonalakat, valamint Erdélyben Nagyszebenből kiindulva három járatot: Brassóig, Kolozsváron át Szilágysomlyóig és Déván át a temesi bánság felé.

A Paar családot a hűbérjog értemében megillették mindazok a jogok, amelyeket a postaigazgatás terén a magyar főpostamesterek és a magyar kamara gyakoroltak. Élvezte a postamestereknek a magánküldemények továbbításából és az utasszállításból származó jövedelmeit. A postaszemélyzetet azonban továbbra is kincstár, a magyar és a szepesi kamarák fizették.

Hűbérigazgatásának II. Rákóczi Ferenc szabadságharca vetett véget. A fejedelem, mint a közigazgatás többi ágában, a postaigazgatás terén is új szervezetet léptetett életbe. Ennek ismertetése azonban a magyar közigazgatás történetének következő fejezetébe tartozik.[10]

II. AZ ERDÉLYI POSTAIGAZGATÁS

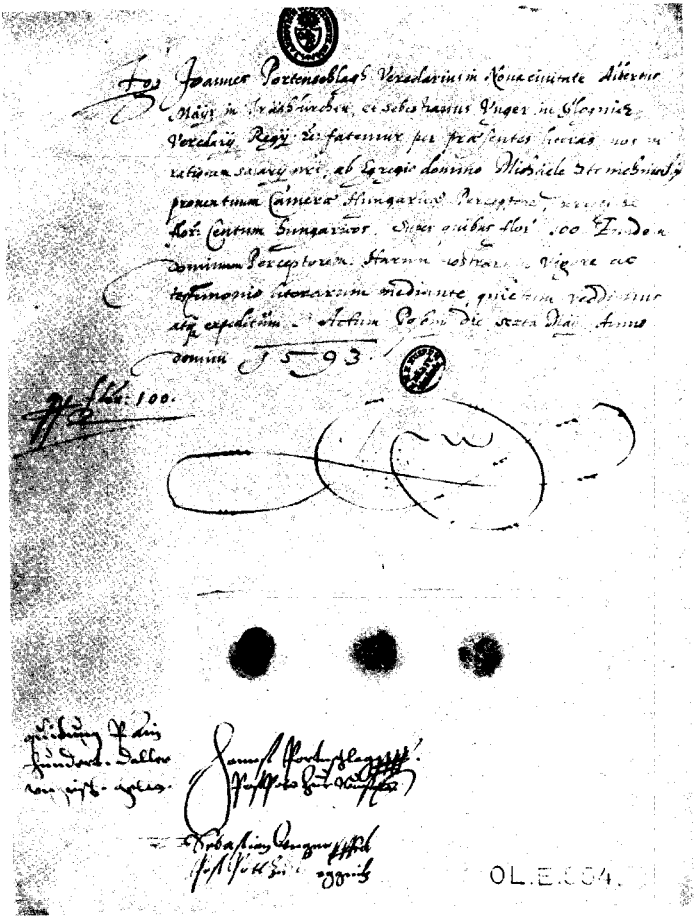
Erdélyben a nemzeti fejedelmek idejében a középkori magyar postaszervezet változatlanul továbbélt. Csupán I. Ferdinánd rövid uralma alatt működött a Habsburg-posta erdélyi területen, Kassa és Nagyszeben között, Taxis Mátyás igazgatása alatt, János Zsigmond és utódai azonban az új intézményt nem vették át. Csak amikor a török kiűzése után az erdélyi fejedelemség a Habsburgok kezére jutott, került sor a postaügy szervezésére.

Az erdélyi postarendszer

Az erdélyi postának az volt a feladata, hogy a fejedelem leveleit és egyéb küldeményeit rendeltetési helyükre juttassa; kizárólag az állami kormányzat és közigazgatás céljait szolgálta, ebben megegyezett a Habsburgok postájával. Magánosok szolgálatával még mellékesen sem foglalkozott, etekintetben már különbözött az újkori Magyarország hasonló rendeltetésű intézményétől. A leglényegesebb különbség azonban szervezetében rejlett. A fejedelmi postaszervezetnek csak központi része épült ki, vidéki hálózata hiányzott. A postaállomások a főútvonalakon megvoltak ugyan, de azokat nem a fejedelem tartotta fenn, hanem az illető város vagy község lakossága. Személyzetük ezeknek az állomásoknak nem volt, sokszor még külön épületük sem, létüket a kötelezettség jelképezte, amelynek értelmében a lakosság a fejedelem futárait, vagy azokat a személyeket, akik erre fejedelmi felhatalmazást nyertek, szállással és élelemmel, valamint a következő állomásig meghatározott számú friss lóval ellátni tartozott. Az előző állomáson váltott fáradt lovakat pedig visszavitték, miként saját lovaikat is visszakapták a következő állomásról. A fejedelmi posta költségeinek jelentékeny része tehát nem a kincstárt, hanem az országot terhelte, azon a jogon, hogy az uralkodót, illetve az ő megbízásából utazó személyeket, az alattvalók útközben minden szükséges dologgal kötelesek ellátni. A fejedelmi kincstárból csak a futárokat kellett fizetni.

Főpostamester

A postáknak is nevezett futárok (cursores) a fejedelmi udvar esküt tett tisztviselői közé tartoztak. Számuk a mindenkori szükségletnek megfelelően váltakozott. Alkalmazásuk joga a fejedelmet illette meg, aki azt fölöttes hatóságuk útján gyakorolta. Ez kezdetben a kancellár vagy az udvarmester, később a posta- vagy főpostamester (magister cursorum, supremus magister cursorum) volt. Utóbbi tisztséget 1600-ban szervezték, rendszeresen azonban csak I. Rákóczi György korától kezdve töltötték be. Viselője az országgyűlésen tett esküt, s rendszerint tagja volt a fejedelmi tanácsnak is.

Három ausztriai postás nyugtája. 1593.

I. Apafi Mihály idejében az udvari főméltóságok sorában a tizenötödik helyet foglalta el. Irányította és ellenőrizte a futárokat, akik fölött bírói hatóságot is gyakorolt.

Futárszolgálat

A futárok szolgálatát hosszú ideig a szokás szabályozta, 1634-ben és 1641-ben e szabályokat postarendtartásokban foglalták össze. Eszerint minden reggel jelentkeztek az udvarmesternél, kettő közülük éjjelnappal készen állott az útra, a többi szállására mehetett. Induláskor igazolásul a fejedelem ezüst címerét vették magukhoz, valamint útlevelet, amely nevüket, rendeltetési helyüket, s azt tüntette fel, hogy hány ló vagy szekér illeti meg őket, s hogy élelmezés jár-e nekik. A rendtartások részletesen szabályozták, hogy a futároknak mennyi utat kellett megtenniök esős és száraz időben, mikor és mennyit pihenhettek, milyen ellátást igényelhettek, hogyan tartoztak viselkedni. Rendeltetési helyükre érkezve bizonyságlevelet kaptak, amit visszatérve a címerrel és az útlevéllel együtt átadtak a főpostamesternek vagy a kancellárnak, így igazolva, hogy nem vesztegették az időt.

Gyakori eset volt, hogy a futárok hivatalos megbízatásukkal visszaéltek, a lakosságtól mást vagy többet követeltek, mint amihez joguk lett volna. A 17. század országgyűlési emlékei tele vannak ilyen panaszokkal. A sérelmek orvoslása és a vétkesek megbüntetése a főpostamester hatáskörébe tartozott.

Viszont az is sokszor előfordult, hogy a kijelölt helyeken az ellátást nem kapták meg. Az országgyűlés ismételten foglalkozott az ún. postálkodás, azaz a futárok ellátásának kérdésével. Étekintetben sok volt a kivétel, más-más módon viselték ezt a terhet a magyarok, a székelyek és a szászok. A fejedelmi udvarból induló futárok bizonyos vonalakon saját lovaikon mentek, másokon a gyulafehérvári görögök adtak alájuk lovakat a katonáskodástól való mentesség fejében.

Az udvarból induló rendes futárokétól eltért azoknak a szolgálata, akik a töröknek szóló leveleket és csomagokat vitték, az úgynevezett portai postáké, valamint a székelyeké, akik vezetőik jelentéseit vitték a fejedelemhez. Ezek mindvégig saját lovaikan utaztak, csak szállást és élelmet igényelhettek ingyen. A fejedelmi kincstártól pedig fizetést kaptak.

A legfontosabb útvonalak, ahol a leggyakrabban jártak a fejedelmi futárok, a következők voltak: 1. Gyulafehérvár—Nagyenyed—Torda—Kolozsvár—Bánffyhunyad—Feketetó—Rév—Nagyvárad; 2. Gyulafehérvár—Nagyenyed—Marosvásárhely—Szászrégen—Teke—Beszterce—Huszt; 3. Gyulafehérvár—Szék—Zilah; 4. Gyulafehérvár—Kolos; 5. Gyulafehérvár—Medgyes—Udvarhely, Csik és Háromszék székely székek; 6. Gyulafehérvár—Szászsebes—Szerdahely—Brassó; 7. Gyulafehérvár—Szászsebes—Szászváros—Hátszeg; 8. Gyulafehérvár—Szászsebes—Szászváros—Ilyenfalva—Lugos és Karánsebes.

Magánosok vagy maguk is futárokat tartottak, vagy pedig alkalmilag utasokkal továbbították küldeményeiket. Bizonyos kedvezményekre, elsősorban szállásra a magánosok is igényt tarthattak az útmenti falvak és városok részéről. Ez a teher azonban, nem különben a fejedelmi futárok ellátása, végeredményben nem annyira a lakosságot, mint inkább a kincstárt nyomta, amely a postálkodásban részes községeket különböző kedvezményekben, többnyire adóelengedésben részesítette.

A Habsburgok tehát nemannyira a népen könnyítettek, amelyet inkább a futárok és az utazók visszaélései sújtottak, mint a törvényes szolgáltatások, hanem inkább az államkincstár javát is szolgálták, amikor a postálkodás közterhét mindjárt Erdély megszerzése után, az 1691-i Lipót-féle diplomában eltörölték, s birodalmuk postarendszerét a fejedelemségben is meghonosították. E rendszer keretében a postaállomásokat a kincstár tartotta fenn, a költségtöbbletet azonban részint a különböző kedvezmények megvonása, részint pedig a postaforgalom nagyobb biztonsága és gyorsasága ellensúlyozta.[11]

Jegyzetek

1 Az udvari főpostamesterek névsora 1624-ig: Taxis Antal (1526—1548), Taxis Mátyás (1548—1559), Taxis Kristóf (1559—1564), Wolzogen Pál (1564—1570), Wolzogen János (1570—1588), Vacat (1588—1592), Pichl György (1592—1611), Taxis Lamorel (1611—1612), Magno Károly (1612—1620), Magno Jakab (1620—1624).

2 1559 óta e vonal állomásai: Petronell, Jarendorf (Járfalú), Moson, Hochstrass (Öttevény), Győr, Németi, Komárom, ahonnan elágazás vezetett Bátorkeszibe.

3 Állomásai az 1550-es években: Pozsony, Szenc, Galgóc, Vágújhely, Csitár (helyette később Ripna-Rippény), Nedozsér, Tótpróna, Turóc-Zsámbokrét, Tót-zsámbokrét, Szucsán, Nocsova, Rózsahegy, Liptószentmiklós, Hibbe (Gajda), Lucsivna, Kisóc, Lőcse, Koritnó (helyette később Siroka) Bertót, Eperjes, Böki (helyette később Somos), Kassa. 1564 óta új állomások: Tapolcsány, Veszternic, Privigye, Rudnó. Rudolf korában Szencen, Vágújhelyen, Nedozséren és Tótprónán nem volt állomás, viszont Lomsic, Sárfő és Farkashida új állomások voltak. Időnkint Cseklészen is volt állomás.

4 Állomásai: Kassa, Hankusz, Vágáska, Sárospatak, Henoszla, Keresztúr, Nagykálló, Majtény, Vene, Tasnád, Sarmaság, Zilah, Zsombor, Borsa, Szamosújvár, Válaszút, Kolozsvár, Torda, Nagyenyed, Fejérvár, Vum.

5 Állomásai: Bécs, Waltersdorf, Sopron, Csepreg, Hismun, Körmend, Waltersdorfról Bodenhelen és Pápócon át Cenkre elágazás vezetett.

6 Állomásai: Libe, Simbach, Varasd, Óbarcs, Csurgó, Babocsa, Szigetvár. Lehetséges, hogy ez a vonal Körmend és Varasd között kapcsolatban állott az előbbivel.

7 Állomásai: Bécs, Moha (Mossprunn), Pordány (Prodersdorff), Németkeresztúr, (Kreiz), Csepreg (Schöppring), Unyom, Vasvár, Szentiván, Hahót, Kanizsa.

8 Paar Péterrel egyidőben a családnak még 5 tagja szolgált Magyarországon, mint postamester.

9 Ebben az időben a Sopron—Kőszeg—Körmend—Sárvár, továbbá a Varasd—Óbarcs—Csurgó—Babocsa—Szigetvár vonalak, valamint Fischamend, Petronell, Moson, Öttevény és Óvár állomások tartoztak osztrák igazgatás alá.

10 A postaigazgatás 16. és 17. századi történetének e rövid összefoglalása *Hennyey* Vilmos alapvető fontosságú könyvén alapszik. (A magyar posta története. Bp. 1926.) Hennyey öszefoglalta a korábbi — általa idézett — irodalom kutatásainak eredményeit, azonkívül maga is végzett levéltári kutatásokat. A magyar posta múltjának legfontosabb eseményeit könyve tartalmazza, a részletkérdéseket azonban monográfiák hivatottak tisztázni. Közigazgatástörténelmi irodalmunk hiányosságain panaszkodva, Hennyey könyvére mint dicséretre és követésre méltó kivételre kell rámutatnunk. Bár a közigazgatás minden ágában hasonló munkákra támaszkodhattunk volna. A korábbi irodalom fontosabb munkái: *Csikvári* (Wührl) Jákó: A közlekedési eszközök története. 2. k. Bp. 1882—83. *Hüberth* Károly: A postaintézet Magyarországon. Kőszeg, 1886. *Acsádi* Ignác: A magyar postaügy történetéhez. Nemzetgazdasági Szemle, 1887. *Szádeczky* Lajos: Az első magyar postaszervezet a

Jegyzetek

a XVI. és XVII. században és az erdélyi posták a nemzeti fejedelmek korában. Bp. 1890. *Ua.:* A postaügy fejlődésének története. Bp. 1891. *Ua.:* Thököly Imre és a bujdosók postái. Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle, 1898. *Munkás* (Miavecz) László: A királyi magyar posta története 1528—1715. Bp. Bp. 1911. (A Magyar Gazdaságtörténelmi Szemlében 1897-ben, 1898-ban, 1899-ben, 1900-ban, 1901-ben és 1903-ban megjelent cikkeinek összefoglalása.) *Laukó* Albert: Hírszolgálat a XVII. században. Századok, 1911. *Németi Kálmán:* Taxis-posta Magyarországon. Bp. 1917.

11 Az erdélyi posta történetét, miként a magyarét, *Hennyey* Vilmos foglalta össze A magyar posta története c. művében. (Bp. 1926.) A vonatkozó irodalmat és a kiadott forrásokat példaszerűen feldolgozta, levéltári kutatásokat azonban munkája e részéhez nem végzett. A részletkutatásnak még sok részletkérdést kell majd tisztáznia. L. még *Szádeczky* Lajos: Az első magyar postaszervezet a XVI. és XVII. században és az erdélyi posták a nemzeti fejedelmek korában. Bp. 1890. Két erdélyi postarendtartás 1634-ből és 1641-ből közölve a Magyar Gazdaságtörténelmi Szemlében, 1900. 131. és 1897. 263. l.

Függelék

Paar Péter pozsonyi postahivatalnok postamester alá rendelt 1566-ban

Fischamend	*Wolczogen János*	3 lóval
Győr	*Taxis Márton*	3 lóval
Németi és Komárom	*Schoi György*	2—2 lóval
Pozsony	*Paar Péter*	9 lóval
Eperjes	*Paar Péter*	3 lóval
Szempc	*Paar Péter*	2 lóval
Vágújhely	*Paar Péter*	2 lóval
Csitár	*Paar Péter*	2 lóval
Somos	*Paar Péter*	2 lóval
Galgóc	*Roy János*	2 lóval
Tapolcsány és Veszteniez	*Behem György*	2 lóval
Privigye és Rudnó	*Paar Boldizsár*	2—2 lóval
Turócz-Zsámbokrét	*Bon József*	2 lóval
Nolcsó és Rosenberg	*Laurencz Gergely*	2—2 lóval
Szentmiklós	*Roth Miklós*	3 lóval
Hibbe és Lucsivna	*Nurfor János*	2—2 lóval
Kisócz és Lőcse	*Galser Mihály*	2—2 lóval
Siroka	*Bon Jakab*	2 lóval
Kassa	*Paar Mondinus*	3 lóval

Új kutatási módszerek alkalmazása a színes számú, levélboríték-rajzú bélyegeink anyalemez rekonstrukcióinál

ORBÁN FERENC (Silgeborg, Dánia) ÉS DR. PETROVITS TIVADAR

I. RÉSZ

Bevezetés:

A magyar filatelista kutatók körében évtizedek óta jelentős problémát okozott az 1874-től 1898-ig réznyomással készített, színes számú krajcáros bélyegkiadások egyes értékeinek anyalemez rekonstrukciója. Ezeknek a réznyomású bélyegeknek (vízjel nélküli, majd vízjeles papíron) valamennyi nyomólemeze 9 anyalemezről készült. A 2, 3, 5 és 10 krajcáros címletek I. anyalemezét 1874-ben, a 20 krajcárosét 1876-ban készítették el az Államnyomda (ma: Állami Nyomda) galvanoplasztikai műhelyében. Az ezekről galván eljárással előállított nyomólemezekkel nyomtatták az ún. 1874-es kiadás első négy, majd ötödik címletét is vízjel nélküli papíron. Az 5 krajcáros címlet II. anyalemezét ismeretlen okból — feltehetően az I. anyalemez gyors elhasználódása miatt (ernyős metszetjavítások!) — már 1875. elején elkészítették. Így 1875-től az 5 rajcáros címletet egészen 1891-ig II. típusú anyalemezről készített nyomólemezekkel gyártották. A vízjeles, az ún. 1881-es kiadáshoz ugyanazokat az anyalemezeket használták fel, mint az 1874-eshez, így anyalemez szempontjából nincs különbség e két kiadás között. A 2, 3 és 10 krajcáros II. anyalemezének előállítására csak valószínűleg — a fekete számú krajcárosok egyes címleteinek forgalomba bocsátása — 1889. után került sor. Ezek a II. típusú bélyegek a jelenlegi adatok szerint azonban csak 1890-ben —vagy ezt követően — kerültek postai felhasználásra. (A 2 krajcáros 1890. I. negyedévében, a 10 krajcáros az év közepén, míg a 3 krajcáros csak 1891. januárjában.)

Az egyes értékek anyalemezeire jellemző ismertetőjelek leírására az elmúlt 50 évben több-kevesebb sikerrel kísérletek történtek. (Az I. típusra vonatkozóan adatokat Biró Marcell a Donaupost c. lap 1934—35. évfolyamaiban foglalta össze.) Az I. típusú 5 krajcáros, valamint a II. típusú 10 krajcáros kivételével meghatározták — ha nem is teljes részletességgel — a többi címlet anyalemezének részleges felépítését. Egy teljes és megbízható anyalemez rekonstrukció azonban eddig csak a II. típusú 5 krajcárosból készült el, amely Visnya Sándor nevéhez fűződik. (Visnya elkészítette egy feltételezett 2×100-as anyalemez rekonstrukcióját is.)

Meg kell jegyezni, hogy az anyalemez rekonstrukciója igen nagy nehézségbe ütközik, ha nem maradt fenn teljes ív a bélyegekből. Ez az eset áll fenn az I. típusú 5 krajcáros és a II. típusú 10 krajcáros esetében.

A II. típusú 10 krajcáros anyalemez felépítésének megoldatlansága 1969. nyarán arra ösztönözte e tanulmány egyik szerzőjét (Orbán Ferenc Dániában élő fi-

latelistát, aki már 1965—67-ben eredményeket ért el az I. típusú 5 krajcáros anyalemezének rekonstrukciója terén — a szerkesztő megjegyzése —), hogy ezt a feladatot megoldja, kedvező esetben kísérletet tegyen ezen címlet anyalemezének teljes rekonstrukciójára is. A kutató munkába rövidesen bekapcsolódott a tanulmány másik szerzője (Dr. Petrovits Tivadar — a szerkesztő megjegyzése) és a továbbiakban szorosan együttműködve végezték a kutató munkát.

Jelen tanulmányban az anyalemez felépítésének elvi módszerein túl ismertetjük a teljes ív egyes bélyegeinek ismertetőjeleit, továbbá az ív egyes bélyegeivel kapcsolatos, jelenleg ismert egyéb adatokat is. Maga a rekonstrukció módszere véleményünk szerint alkalmazható — és alkalmaztuk is — a magyar színes számú kiadások többi címletére, de adott esetben bármely más hasonló eljárással készített anyalemez rekonstrukciójára is. (Filatéliai Szemle 1968. VII. szám 6. oldalán közölt rekonstrukció is ezen elv alapján készült.)

Az anyalemez oszlopismertetőjeleinek meghatározása

A színes számú kiadások egyes címleteinek anyalemezei kisebb-nagyobb eltéréssel, de azonos elv szerint készültek. Az *eredeti metszetről* minden címlet részére készítettek egy-egy másolatot (a másolás mindig a magasképű lemez közbeiktatásával értendő), melyekbe belemetszették a különböző értékszámokat. Ezt követően az értékszámmal már ellátott *egyképes eredetiről* további 5 db másolatot készítettek és azokat összeforrasztották. Az erről készült másolatot az első ötös sávval összeforrasztva kapták az *első tizes sávot*. A tizes sávról további másolatok készültek. A jelenlegi adtok szerint 2, vagy 4 db. Előbbi esetben a *huszas tömbről* egy újabb másolat készült és a két huszas tömb és a tizes sáv összeforrasztva adta az egyik félívet. A második feltételezés szerint — a II. típusú 10 krajcárosnál — az 5 db tizes sávot forrasztották össze ötvenes félívvé. A félívről egy másik félívet, az így kapott *százképes eredetiről* galván másolattal magasképű lemezt, s erről mélyképű *százképes anyalemezt* (feltételezés szerint később anyalemezeket) készítettek.

Megjegyzendő, hogy az anyalemezt — bár erre, mint mélyképű lemez alkalmas lenne — nyomólemezként nem használták. Az igen körülményesen összeállított anyalemezről — annak kímélése céljából — *százképes magaslemezt* (magaslemezeket!) készítettek. Ezeknek galvánmásolatai a százképes (vagy kétszázképes) mélylemezek, a *nyomólemezek*.

Az anyalemez leírását megkönnyíti az a körülmény, ha teljes bélyegívek állnak rendelkezésre. Teljes ív azonban alig maradt meg. (Kivéve egyes címletek kartonra nyomott 100-as íveit.) A II. típusú 10 krajcáros címletből sem 100-as ív, sem kartonra nyomott ív jelenleg nem ismert, sőt kisebb tömbök is csak elvétve állnak rendelkezésre. A kutatáshoz szükséges egyes példányokból álló, kb. 10 000 db bélyeget is nehezen lehet összegyűjteni, ami eddig részünkről sem sikerült. Ez az a mennyiség ugyanis, amely optimális lenne a kutatáshoz és sok tekintetben 100 százalékos eredményt adna, különösen a *feltételezett* 2×100-as nyomólemezre vonatkozóan. Jelen esetben a kutatómunkát viszonylag kis mennyiségű egyes bélyeggel (kb. 600—600 db) kezdtük el, de szerencsére sikerült később többet is szerezni kutatási célra.

E címlet tanulmányozásával Bíró Marcell is foglalkozhatott az 1920-as és az 1930-as években. A „Filatéliai Kurir"-ban „Az 1874/76. évi emissziók ismertetőjeleiről". (1929. évf. 32., 82., 106., 126. és 152. oldalai) című, többször publikált (1934. Donaupost és 1943. A bélyeggyűjtő) tanulmányában kijelenti, hogy a II. típusú bélyegek ismertetőjelei sűrű homályba vesznek — s így a metszetjavítások helye sem ismert — annak ellenére, hogy a 2 és 3 krajcáros címletből 100-as ívek is rendelkezésre álltak. Tanulmányában nem tett említést arról, hogy a 10 krajcáros címletből milyen

nagyságú összefüggéseket vizsgált meg. (A részükről ismert legnagyobb használatlan tömb — 3×4 db — Kalle Vaarnas ismert finn filatelista gyűjteményében található.) Az 1950-es években dr. Vasvári Ernő végzett a Bélyegmúzeumban kutatást és ért is el eredményeket a 2 és 3 krajcáros címleteknél. A 10 krajcárosra vonatkozóan hat olyan jelet talált, melyek véleménye szerint gyakran előfordulnak. Azt nem tudjuk, hogy ezen megállapításait milyen bélyeganyag alapján tette, de bizonyosra vehető, hogy kevés összefüggő példánya volt, továbbá, hogy a múzeum 10 krajcáros tömbjeit sem tanulmányozhatta alaposan, mivel ellenkező esetben megállapításait feltehetően másként összegezi. Adatait a Filatéliai Szemle 1963. évi IV., V., VI. számaiban közölte. Dr. Vasvári adatait a Magyar Bélyegek Monográfiája (továbbiakban: Monográfia) megírásakor dr. Makkai László revideálta, és a hat jelet kettőre (x, y) csökkentette. Ezek véleménye szerint egy, vagy két oszlopban helyezkednek el. (Monográfia III. 575. oldal.) Ez a következtetés részben volt csak helyes. Annyiban igen, hogy ezen jelek közül az egyik oszlopismertetőjel, de annyiban nem, hogy ezek két oszlopban is megtalálhatók. Valójában mindkét jel a IX. oszlopban található, de az egyik (y) csak páros ismertetőjel. (1. ábra.) Ennek az a magyarázata, hogy a jelek nemcsak vízszintesen, hanem függőlegesen is tovább másolódtak az anyalemez készítése során. (l. 1. ábrát!).

Figyelmüket nyilván elkerülte, hogy az „y" jelű bélyegkép statisztikailag ritkábban fordul elő, mint az „x" jelű. Megjegyzendő az is, hogy a Bélyegmúzeum anyagában olyan függőleges összefüggés is van, melyen a két különböző bélyegkép *egymás alatt* helyezkedik el.

A kutató munka kezdetén tehát mindössze az „x" jel statisztikai adatai mutattak arra, hogy ennek oszlopismertetőjel jellege bizonyosra vehető. A munka, mint említettük, *egyes bélyegekből* álló tömeggel indult, melyhez később sikerült még egyes darabokat, illetve összefüggő példányokat Pákozdi László — és

1. ábra.
A Monográfia x és y jelű bélyege
a IX. oszlopban helyezkedik el.

mások — szíves közreműködésével tanulmányozásra megkapni.

Az anyalemez függőleges oszlopainak ismertetőjeleire vonatkozóan feltételezésünk az volt, hogy az egyes bélyegképek már az első tizes sáv készítése során mind — vagy legalább is nagyobb részük — megsérültek, így a további másolás során valamennyi oszlop — vagy többségük — rendelkezik egyedi ismertetőjellel. (Jel alatt itt egy, vagy több jelet kell érteni). Ezek azonban olyan arányiak — tűszúrásnyi pontok—, hogy többségüket eddig egyetlen kutató sem vette észre.

Ez a feltételezés korábban is adott volt, azonban a kutatók nem fordítottak alapos gondot a jelek jellegének megállapítására. Az alkalmazott elméletek és elgondolások jelen esetben tudományos alapokon állnak, s ezért helyességük bizonyítható is. Az ívek akár 100-as, akár 200-as nyomólemezzel készültek, felhasználásuk után egy-egy oszlopból viszonylag azonos számú használt bélyegnek kellett fennmaradni, vagyis egy bizonyos „N" számú egyes példányokból álló bélyeghalmazban valamennyi oszlopból származó bélyegnek több példányban szerepelnie kell.

A matematika és a statisztika körében alkalmazott nagyszámok törvénye alapján ugyanis a nem szándékosan csak egy bélyeghelyről vett bélyeghalmaz esetén a tömegből egy-egy oszlopra a halmazból megközelítőleg azonos mennyiségű bélyegnek kell esni. Ezt igazolja a statisztika reprezentatív módszere is, mely szerint egy nagyobb mennyiségből, válogatás nélkül vett minta tükrözi az egész jellemzőjét.

Az egyes függőleges oszlopokból származó bélyegeknek a halmazban való viszonylag egyenlő számú előfordulását kitünően igazolja az ún. sörét kísérlet. Ez esetben a nagyszámú, szabályos, gömb alakú sörét egy lemez élére szórva, annak két oldalán megközelítőleg azonos mennyiségben fog elhelyezkedni. Ha a lemez éléről lehulló söréteket útjukban újabb lemezekkel tovább osztjuk, akkor 11 db lemez esetében az alul elhelyezett 10 tartályba kb. azonos számú sörét fog esni.

Ennél a kísérletnél a sörét mennyiségi elosztását a lemezek végezték. Ezt a „munkát" egyes bélyegek esetében az anyalemez oszlopismertetőjelei „végzik" el. (1. sz. táblázat). (Ferenc Orbán statisztikai adatai.)

Az ismertetett megfontolások alapján először meg kellett állapitani az anyalemez tíz (I—X) függőleges oszlopának ismertetőjeleit, mivel a rendelkezésre álló „N" halmazból csak ezek ismeretének birtokában lehetett a továbbiakban részhalmazokat képezni. Tehát azokat az ismertetőjeleket kellett keresni, amelyek a bélyegeken a leggyakrabban fordulnak elő. Rövid időn belül az akkor rendelkezésre álló mintegy 1200 db bélyegből sikerült is két, egymástól eltérő ismertetőjelet kiválasztani. (A harmadik a már jelzett „x" jel volt.) Mivel az egyik részhalmazt további két részre lehetett bontani, így a részhalmazok száma négyre emelkedett. Ezen adatok alapján már kísérletet lehetett tenni a feltételezett oszlopismertetőjelek az íven való elhelyezkedésének megállapítására. Összefüggések segítségével egymástól függetlenül megállapítottuk, hogy ezek a jelek az V., VIII. és IX. oszlopban helyezkednek el. Mivel a IX. oszlop két jele egy kisebb részhalmaz jeleivel egyezett, így azt feltételesen a IV. oszlopba helyeztük. (Ez később helyesnek bizonyult.) Már kezdetben sikerült az V. oszlopba sorolt bélyegek közül kiválasztani a X. oszlop bélyegeit is. A további munka során sikerült megállapítani az I., később pedig a II., III., VI., és VII. oszlop ismertetőjeleit is.

Az ívhelyismertetőjelek meghatározása

A kezdetben felismert öt oszlop ismertetőjeleinek segítségével képzett részhalmazok alapján már sor kerülhetett az ezen oszlopokban helyet foglaló, bizonyos ívhelyre eső egyes bélyegképek ismertetőjeleinek meghatározására.

Az oszlopokon belül az *ívhelyek meghatározására* a következő elméletet alkalmaztuk: mivel a halmazban előforduló példányok a tetszőlegesség folytán gyakoriságuk miatt — válogatás nélkül — kerültek besorolásra, az egyes ívhelyekre eső bélyegképek előfordulására érvényes a matematika binominális megoszlási szabálya. Ennek értelmében egyes bélyegképekből sokkal több lesz, mint a számtani középarányos, másokból még több, egyesekből pedig kevesebb. Ez a megoszlás megfelel Sir Francis Galton (1889) sörétkísérletének. Galton egy tartályból sörétet szórt rendszerben szögek álltak ki. A sörétek a szögek által kialakított kapukon való áthaladásuk után a tábla alján lévő rekeszekben *harang alakban* helyezkedtek el.

1. sz. táblázat

Oszlop:	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.
Darab:	183	204	188	195	208	183	190	184	179	186

Összes mennyiség: 1900 db

Oszlop átlag: 190 db

Szóródás az átlagtól: + 14 db, — 11 db

Statisztikai adatok az egyes oszlopokba tartozó bélyegek megoszlásáról. (Orbán Ferenc adatai az 1970. január 28-iki állapot szerint).

2. sz. táblázat

a) állapot

A bélyegképek megoszlása ismertetőjeleik alapján a kutatás kezdetén:

III—A	31 db
III—B	37 db
III—C	39 db
III—D	18 db
III—G	15 db
III—H	17 db
III—J	15 db
maradvány	16 db
összesen:	188 db

Az első három bélyegkép előfordulása kb. kétszerese a többinek. Ezek páros ismertetőjelekkel rendelkeznek:

A + F = 11 + 20	31 db
B + I = 21 + 16	37 db
C + E = 17 + 22	39 db
összesen:	107 db
átlag:	36 db

A többi ívhely átlaga csak 16 db.

b) állapot

A bélyegképek megoszlása az oszlop tíz ívhelyére történt besorolásuk után:

III—Aab	11 db
III—Babc	21 db
III—Cabcd	17 db
III—Dabcd	18 db
III—Eab	22 db
III—Fabcde	20 db
III—Gabc	15 db
III—Habc	17 db
III—Iab	16 db
III—Jabc	15 db
maradvány:	16 db
összesen:	188 db
ívhelyátlag:	17 db
Szóródás az átlagtól:	+ 5 + 5

Megjegyzés: a maradvány csoportba azok a bélyegek lettek sorolva, amelyek ismertetőjelei állapotuk (pl. erős bélyegzés), vagy egyéb okok miatt megállapíthatók nem voltak.

Statisztikai adatok a III. oszlop bélyegeinek és ívhelyenkénti megoszlásáról. (Orbán Ferenc adatai 1970. január 28-iki állapot szerint).

Tehát az egyik rekeszben több, a másikban kevesebb volt. Természetesen ha valamennyi forgalomban volt bélyeg megszerezhető lenne, az egyes ívhelyekre eső bélyegek mennyisége fokozatosan közelítené meg a számtani középarányost. Ez azonban gyakorlatilag megvalósíthatatlan.

Az ívhelyismertetőjelek kutatása során valamennyi oszlopban az egymástól megkülönböztethető jelű bé-

lyegkép jelölésére az ábécé első tíz nagybetűjét (A—J) használtuk. (2. sz. táblázat.) Az egyes oszlopokra egyaránt alkalmazott nagybetűk megkülönböztetésére az *oszlop római száma* szolgált. Pl.: Az „I—A" jel egy akkor még meg nem határozott helyű bélyegképet jelentett az első oszlopban. Azonban nagybetűt az oszlophalmaz egyik részhalmaza csak akkor kapott, ha a darabszám — az azonos jelek alapján — elérte a 10 db-ot, ami megfelel az akkori számtani középarányosnak. Az ennél kisebb példányszámban talált bélyegképek az ábécé utolsó kisbetűit kapták, pl. „II—y". A példányszám emelkedésével ezek az esetek többségükben nagybetűs jelet kaptak, vagy ezekhez kapcsolhatók voltak. Néhány esetben a kisbetűs jelű bélyeghalmazok helye ismeretlen volt, s ezek egy része még ma sem nyert megállapítást.

Az ábécé első kisbetűit a nagybetűn belüli kisebb részhalmazok kapták, amelyek egymástól további jelekben különböztek. (Ezeknek a jeleknek többsége a nyomólemez sérülésének következménye, s így nyomólemez ismertetőjeleknek, vagy nyomólemez hibáknak nevezhetők.) Pl.: III—Aa, vagy III—Ab, vagy III—Af. (2. sz. táblázat) Ez lényeges, mivel a nyomólemezek sérülései elősegíthetik az ívrekonstrukciót, valamint később nélkülözhetetlenek a feltételezett 2×100-as nyomólemez azonos bélyeghelyeiről származó bal és jobb oldali ív bélyegképeinek szétválasztásához. Erre a problémára későbbiek során még visszatérünk.

E munkával párhuzamosan történt a korábban említett újabb oszlopismertetőjelek kutatása, valamint a már ismert oszlopokban újabb jelek megállapítása. Az eredmények azt bizonyítják, hogy a réznyomású, színes számú bélyegkiadások anyalemezei között van olyan anyalemez is, amelyen minden oszlopnak külön ismertetőjele van. Ez elméletileg érvényes más anyalemezre is, de bebizonyítani először éppen ennél az anyalemeznél sikerült.

Az ívhelyismertetőjelek kutatása során viszonylag rövid idő alatt oszloponként 8—10 különböző bélyegképet sikerült meghatározni. Ez az eredmény tette lehetővé az egyes bélyegképeknek a 100-as íven való elhelyezkedésének megállapítását.

Az ívfelépítés

Az anyalemez rekonstrukcióját az egyes oszlopokban már ismert bélyegképek alapján meg lehetett kezdeni, annak ellenére, hogy bizonyos ívhelyek ismertetőjelei még nem nyertek megállapítást. (Ilyen ívhelyek, amelyek egyedi ismertetőjellel nem rendelkeznek, vagy ezeket jelenleg nem ismerjük, még ma is vannak ezen az íven.) Azonban bizonyos jeleket ezekről a kritikus helyekről is ismerünk. (Kisbetűs jelek.)

Gyakori levélváltás során közöltük egymással a rendelkezésre álló és azonosított összefüggő bélyegsávok, tömbök képletét. A dominójáték szabályai szerint ezeket a képleteket, egymáshoz lehetett illeszteni. Pl.: VIII—B+IX—D és IX—D+X—J összefüggő bélyegpár esetében: VIII—B+XI—D+X—J. (2. ábra.) E módszerrel fokozatosan kialakultak a bizonyos számú bélyegből álló összefüggések, a maximálisan tíz bélyegképből álló vízszintes sor, illetve sorok.

Az anyalemez rekonstrukcióval kapcsolatban feltétlenül ki kell térnünk a felső és alsó félíven azonos oszlopban, egymástól 5 bélyeghely távolságban elhelyezkedő csoportos és páros ismertetőjelek (a monográfia elnevezésével: változatok, a III. kötet 559.) problémájára.

A csoportos és páros ismertetőjelek, az ötvenes félív másolás miatt, szinte azonosak. A vízszintes sorokban történő téves elhelyezésük ezért komoly zavart okozhat. Így pl., ha a felső félívhez tartozó bélyeget az alsó félív megfelelő helyére tesszük. Ezért igen fontos, egyrészt a páros ismertetőjelek felismerése, másrészt a köztük lévő különbség (ívhelyismertetőjelek) megállapítása. A csoportos és páros ismertetőjelek összességükben nyilvánvalóan, statisztikailag nagyobb számban fordulnak elő, mint a többi ívhely bélyegei (2. sz. táblázat). De a szomszédos bélyegképek

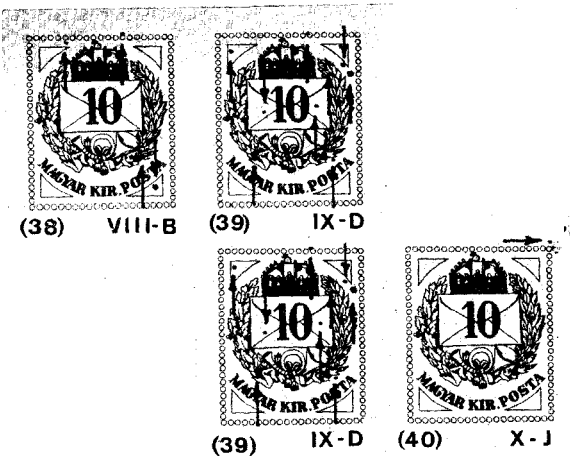
ismertetőjelei sem azonosak. A csoportos és páros ismertetőjelek halmaza az esetek többségében elvileg 8, 6, 4, illetve 2 csoportra osztható, a további anyalemez-ismertetőjelek alapján. (Mint ismeretes, a csoportszámok az anyalemez készítése során végzett másolások sorrendjének következményei!) A bontást lehetővé teszi adott esetben az is, hogy a halmaz egyik részének van, a másiknak nincs a csoportos, páros ismertetőjelen túl más ismertetőjele. (1. ábra.)

Az előzőekben kitértünk az anyalemez különleges ismertetőjeleire. Indokolt azonban közölni, hogy a II. típusú krajcáros címlet ívén eddig csoportos ismertetőjelet egyet sem találtunk. Ennek talán az a magyarázata, hogy ennek az anyalemeznek készítési módja eltért a többitől, mivel itt az első tizes sávról négy másolat készült, míg a többieknél, az eddigi adatok szerint csak kettő, a huszas tömbök részére.

A vízszentes sorok folyamatosan történő felépítésével egyidőben szükséges ezeknek egymáshoz kapcsolódásához, a függőleges bélyegpár, illetve azok azonosítása.

Az anyalemez rekonstrukció egyik sarokköve az ívszéldarab, a bélyegköznél szélesebb, fehér papírsávval (3. ábra).

Ívszélpéldány esetén adott az a kiindulási pont, ahonnan az ív felépítését megkezdhetjük. Ehhez elvileg egyetlen bélyeg elegendő. Gyakorlatilag meggyorsítja a munkát, ha minél többet sikerül találni. Jelen esetben a következő ívszélpéldányokat használtuk fel: 1., 2., 5., 6., 9. bélyeget az első; vízszintes sorból, valamint a 97. és a 100. bélyeget az utolsó sorból. (Az I. és a X. oszlopból oldalirányú ívszéldarabot nem sikerült találni. Az első és az utolsó sorból viszont a későbbiek során más helyekre is adódtak bélyegek.) Ívszéldarabok felhasználásával meghatározható volt az első és a tizedik vízszintes sor. S ha a vízszintes sorban páros ismertetőjel is volt, úgy az ettől számított olyan ferdén elhelyezett fatáblára, amelyen bizonyos čtödik vízszintes sor bélyegei is ismertté váltak a már korábban felépített összefüggésnek, vagy a teljes sor-

2. ábra.
Összefüggő bélyegpár kapcsolódása.

3. ábra. Ívszél és sarok példányok.

nak megfelelően. Így gyakorlatilag az ívrekonstrukció több irányban, egyidőben történt.

Az ívszélpéldányoknál még egy sajátos körülményre fel kell hívni a figyelmet. A Monográfia is említést tesz arról (I. kötet 396. o. 231. ábra, a 397. o. 229. ábra

és a III. kötet 616. o.), hogy a fésűs fogazású bélyegek között az ívtovábbító szerkezet megugrása miatt vannak a normál nagyságtól magasabbak és alacsonyabbak. (Az eltérés 0,5—2 fog!) Ez valóban így is van. Megállapítható, hogy a felül magasabb bélyegek többségben az első, a felül alacsonyabb bélyegek pedig a tizedik vízszintes sor bélyegei. Ezzel szemben az alul „magas" bélyegek a tizedik, az alul „kisebb" bélyegek az első sorba tartoznak. Utóbbiak ritkábban fordulnak elő. Ezek a megállapítások azonban csak jellegzetességei ennek a két sornak, mivel — ugyan ritkán —, de más sorokból is előfordulnak ilyen szabálytalanságot felmutató bélyegek. Így ezek csak támpontul szolgálhatnak a rekonstrukció, illetve a bélyegek azonosítása során.

Lemezhibák és ismeretlen eredetű csoportjelek a nyomólemezen

Az előzőekben már kitértünk arra, hogy az egyes ívhelyekről származó bélyegeken figyelemmel kísértük az anyalemez oszlop-, páros és ívhelyismertetőjelein felül található egyéb jeleket is, amelyeket kezdetben és ideiglenesen az ábécé első kisbetűivel jelöltünk. Egy-egy kisbetű esetenként előforduló egy-egy újabb, vagy esetenként egyszerre adódott több jelet is jelölhet.

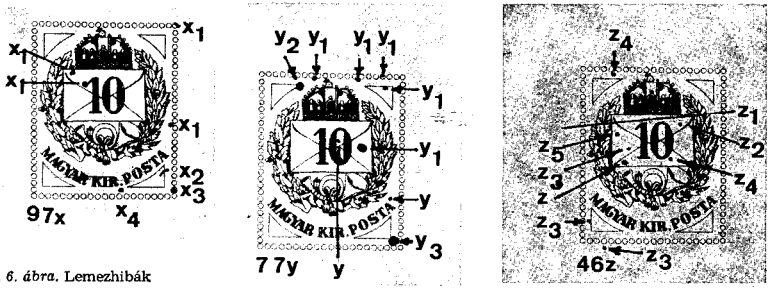
Az ívhelyekre azonosított bélyegeket vizsgálva arra a megállapításra jutottunk, hogy a kisbetűs jelek alapján további következtetések is levonhatók. Ezek szerint az azonosított bélyegek ívhelyenként *két csoportba* sorolhatók.

a) Az első csoport egyik alcsoportjában egy-egy ívhely bélyegeinek egyik része (korábban bizonyos kisbetűkkel voltak jelölve, pl: a, c, e) *egymástól eltérő* jeleket mutatott fel. *Természetesen,* az azonos jelűekből több példány is előfordult, a korábbi kisbetűk helyett egyöntetűen „x" betűvel jelöltük. Az alcsoporton belül előforduló, egymástól eltérő jeleket pedig indexszel. Pl.: $97x_1$, $97x_2$, $97x_3$, stb. (4. ábra.) Az ívhely másik alcsoportjának kisbetűs jelei között (pl.: b, d, f) *közös jelet* találtunk. E közös jelhez [ideiglenes elnevezéssel: lemezhibák (nyomólemezismertetőjelek) csoportjele] egymástól különböző, más jelek kapcsolódtak. A közös jelet — bármely ívhelyen is fordult az elő — egyöntetűen „y" betűvel jelöltük. A hozzá kapcsolódó más jeleket pedig ugyancsak indexszel. Pl.: $77y_1$, $77y_2$, 77_3, stb. (5. ábra).

b) *A második csoportban* az ívhelyre azonosított bélyegek újabb két alcsoportra voltak bonthatók, de ebben az esetben mindkét alcsoportnak volt *közös jele.* (Lemezhibák csoportjele.) Ilyen esetben az egyik csoport az „y" betűt, a másik a „z" betűt kapta. Mindkét betűjelhez más jelek is kapcsolódtak, melyek az előbbi megfontolás szerint számindexet kaptak. Pl.: $46z_1$, $46z_2$, 46_3, stb. (6. ábra).

A „z" jelű bélyegek száma a jelenlegi adatok szerint kevés. Az „x" és „y" jelek egyaránt megközelítőleg 80—100 ívhelyen megtalálhatók.

Jogosan vetődhet fel az a kérdés, hogy ezek a jelek milyen eredetűek. A válaszadásra ma még csak feltevéseink vannak, s így ezeknek ismertetése jelenleg még nem kívánatos. A válaszadás elmaradásának oka abban leli magyarázatát, hogy jelenleg még nem rendelkezünk biztos adatokkal az anyalemezek és magaslemezek formáját (1×100, vagy 2×100) és ezek számát illetően. Nagy a valószínűsége azonban annak a feltevésünknek, hogy az indexszel jelzett jelek jelentős része *nyomólemezhiba.* Ezek száma — tekintettel a nyomólemezek nagy mennyiségére — ívhelyenként igen magas lehet. (50—80 db.) Az „x" és „y" jelek keletkezésének magyarázatára kétféle ok is mutatkozik. Egyrészt a kész anyalemez további sérüléseket szenvedhetett, pl.: a magaslemezek másolása során, így az „x" és „y" jelek anyalemezjelek is lehetnek. Másrészt, mivel a nyomólemezek nem közvetlenül az anyale-

4., 5., 6. ábra. Lemezhibák

mezről készültek, hanem magaslemezekről, így ezek is megsérülhettek és a sérülések átmásolódhattak a nyomólemezekre. Arra nézve, hogy a két jel közül — ha feltevésünk helyes — melyek az anyalemez és melyek a magaslemez jelek, igen kevés adatunk van. Amennyiben ezek a jelek bizonyíthatóan (a bélyegzések keletje alapján) a forgalmi időszak kezdetétől annak végéig megtalálhatók, akkor nagyobb a valószínűsége annak, hogy ezek anyalemez ismertetőjelek. Ellenkező esetben az a valószínűbb, hogy ezek csak a magaslemezek sérülései, jelei. A megoldást tovább bonyolítja az az ismerethiány, hogy 100, vagy 200 bélyegképet tartalmazott-e az anyalemez, illetve a magaslemezek. A magaslemezek az eddigi ismereteink szerint kb. 4—5 évig voltak használatban. Ezért figyelembe véve a címlet forgalmi idejét, magaslemez több esetben készült, így az újabbakon újabb jelek is megjelenhettek. Végül az anyalemez és a magaslemez használat közben is szenvedhetett sérülést, tehát a bélyegzés alapján sem lehet ma még biztos következtetést levonni. Az ismertetett okoknál fogva — bár biztató adatokkal is rendelkezünk — ennek a feladatnak megoldására még további igen elmélyült kutató munkát igényel, amelynek ki kell terjednie ezen jelek megközelítő előfordulásának számbavételére, s nem utolsó sorban keletkezéseik helyének megállapítására. Ehhez elsősorban minél több összefüggés és a komoly gyűjtők széleskörű összefogása szükséges.

Metszetjavítások

A magyar réznyomású levélborítékrajzú bélyegeknek talán a legszebb különlegességei a metszetjavítások. Ezek a lemezismertetőjelek nem a véletlen szülöttei, hanem szándékos, tervszerű beavatkozás eredményeként jöttek létre. Keletkezési okukat tekintve az anyalemez sérüléseit, de főleg a nyomólemez elhasználódását, a bélyegképek sérüléseit voltak hivatva korrigálni. A kutató munka jelenlegi állása mellett jelen tanulmányunkban még nem kívánunk a metszetjavítások részletes rendszerezésével foglalkozni. Azonban, mivel az anyalemez rekonstrukció adatai alapján a metszetjavítást felmutató bélyegek helye az íven megállapítható, így azokat ívhely szerint ismertetjük.

Szükségesnek tartjuk azonban röviden vázolni, hogy a metszetjavítások keletkezési helyük szerint *két csoportra* és ezen belül a nyomólemezek metszetjavításai okuk szerint *négy alcsoportba* oszthatók. Ez részben eltér az irodalomban található (Monográfia III. 584. és a következő oldala, Magyar Bélyegkülönlegességek Kézikönyve 16—17. o.) eddigi csoportosítástól. A módosítást azért tartottuk indokoltnak, mivel keletkezési

hely szerint csak két lehetőség van, az anyalemez és a nyomólemez. Az okok szerint csoportosításnál pedig az egyik csoportnak gyakorlatilag nincs oka, arra tévedésből került sor, tehát a szándékosan végzett metszetjavítások egyik csoportjához sem tartozhat. Javasolt csoportosításunk a következő:

I. *Metszetjavítás az anyalemezen*

Az anyalemez metszési hibáját, az anyalemezen történt sérülést magán az anyalemezen végezték el, s így az tovább másolódott valamennyi nyomólemezre. Ezért ezek a *leggyakrabban* előforduló metszetjavítások. A javítás ebben az esetben általában a bélyegkép kis területére terjed ki és 1—8 javító vonalból áll. Különösen gyakori volt a sarokháromszögek és gyöngyök javítása az I. lemez egyes címleteinél.

II. *Metszetjavítás a nyomólemezen*

a) A javítás a bélyegképnek azon a részén található, mely eredetileg már az *anyalemezen is sérült* volt, de azt ott nem javították ki. Mivel a sérülés a nyomólemezekre kivétel nélkül átmásolódott, a hiányosságot több-kevesebb nyomólemezen javították. Az ebbe a csoportba tartozó metszetjavítások száma kevesebb, mint az előző csoporté. Véleményünk szerint az ebbe a csoportba tartozó metszetjavítások száma azonban jóval nagyobb, mint azt a korábbi kutatók feltételezték, mivel a következő csoportból több ide tartozhat.

b) A metszetjavítások azon része tartozik ebbe a csoportba, amelyeknél a javítás az alapvonalkázásban mutatkozik. Erre azonban az esetben került sor, ha a nyomólemezen a bélyegképek kisebb-nagyobb részein az alapvonalkázás — főleg a nyomólemezek túlzott ideig tartó használata miatt — színes nyomatot már nem adott. (Kopott területek.) A nyomólemez bizonyos ívhelyének azonos részén a többszöri javítás elvileg ugyan nem kizárt, de véleményünk szerint nem lehet gyakori.

c) E csoportnál a javításra akkor került sor, ha a bélyegkép bármilyen oknál fogva megsérült, vagy egyébként javításra szorult, de a javítás nem az alapvonalkázásban történt. Az e csoportba tartozó javítások száma nem nagy és a nyomólemez használati idejének általában kisebb részében fordul elő.

7. *ábra.* Metszetjelek.

d) Igen ritkán előfordult, hogy a bélyegkép valamely részének javítására tévedésből került sor. Ez a tény a szakirodalomban szerepel ugyan, de nem külön csoportként. Szerintünk ezek külön csoportba tartoznak, mivel a javítás elfogadható ok nélkül történt. A javítás ilyen esetben előfordulhatott elnézés, téves számolás, de a nyomólemez bal és jobb oldalának összekeverése miatt is. Tipikus példája ennek az I. típusú 3 kr-os IV. oszlopában két bélyegképen a jobb koszorú és a gyöngysor közötti alapvonalkák metszetjavítása az V. oszlop bélyegei helyett.

Bizonyos ívhelyen a IIa—IId alcsoportba tartozó

metszetjavítás több nyomólemezen is megtörtént. Ezek egymástól megkülönböztethetők és így egy-egy címlet bizonyos ívhelyének meghatározott alcsoportjába tartozó változatokat képviselnek. A metszetjavítások egymástól való megkülönböztetéséhez felhasználhatók az eltérő lemezsérülési ismertetőjelek, a lemezhibák csoportjelei, de nem utolsó sorban a bélyegzés keletje is.

A metszetjavítás a metszés erőssége szerint lehet: finom és durva, alak szerint: szabályos, vagy szabálytalan, kivitelezés szerint: vonal, simítás, vagy nagy színes pont.

A II. típusú 10 krajcáros címlet anyalemezéről a bélyeg forgalmi ideje alatt kb. 90 db nyomólemez készült. Eddigi adataink szerint a metszetjavítások száma e címletnél a nyomólemezek számához viszonyítva ritka volt. A Monográfia (III. kötet 605. o.) szerint Dessewffy és Rédey együttesen e címletből 21 különböző metszetjavítást ismert. Jelenlegi adataink szerint az egymástól különböző metszetjavítások száma 25 db. Ezek 20 ívhely között oszlanak el. Azonos ívhelyről jelenleg maximálisan 2 változatot ismerünk. Véleményünk az, hogy a jövőben ha nem is gyakran, de eddig nem ismert metszetjavítások is előkerülhetnek.

Indolkoltnak tartjuk megemlíteni, hogy e címletnél eddig az anyalemezen nem találtunk metszetjavítást. A simítás jellegű metszetjavítást viszont főleg ezen bélyegek között találhatjuk. (Rombusz, téglalap alakban a háromszögek közelében).

Tanulmányunk második részében ismertetjük a II. típusú 10 krajcáros tanulmányozása során eddig megállapított tényleges adatokat.

A bélyegek azonosításával kapcsolatban arra hívjuk fel a figyelmet, hogy különösen használt bélyegek esetében kopás, áztatás, bélyegzés miatt a tűszúrásnyi jelek esetenként egyáltalán nem, vagy nem jól láthatók. Igen ritkán az is előfordul, hogy bizonyos, viszonylag nagy anyalemez ismertetőjelek hiányoznak. Ennek oka jelenleg még nem teljesen tisztázott. Az viszont tény, hogy több jel esetén egy-egy jel hiánya

8. ábra. Oszlopismertetőjelek.

nem jelent tévedést, ha a többi jel megegyezik a leírtakkal.

A rekonstrukcióval kapcsolatban szükségesnek tartjuk néhány hasznos tanácsra felhívni a filatelisták figyelmét. Így: tömeg bélyeg alapján lehetőség van párok, sávok, tömbök, rekonstruálására. A „preciz" kötegelők ugyanis igen gyakran az összefüggéseket szétszéttépték és egyenként rakták a bélyegeket a kötegbe. A széttépett bélyegek utólag „eredeti állapotba" hozhatók. A munka során figyelemmel kell lenni a bélyegzés adataira, a bélyeg színére, a vízjel állásra és a vízjel vonalak kapcsolódására, a széttépett fogazatok összeilleszthetőségére. E lehetőséggel élve szerencsés esetben jelentős számú összefüggő példányra bukkanhatunk a tömegbélyegek között.

Kezdeti nehézséget okozhat az is, hogy a jelek leírása és az ábrák nem tartalmaznak minden jelet. Így elhagytuk azokat az ívhelyisimertetőjeleket, melyek ilyen jellege jelenleg még kétséges. Nem szerepelnek továbbá az eddig megállapított lemezsérülésből származó nyomólemez ismertetőjelek sem jelentős részükben. Ezért semmi meglepő nincs abban, ha valaki az ismertett adatokon túl, „újabbakat" talál. E téren a lehetőségek különben is szinte kimeríthetetlenek.

A levélborítékrajzú (réznyomású) bélyegek tanulmányozása során már a munka kezdetén ismerni kell bizonyos, *minden címleten és ívhelyen azonos helyen előforduló jeleket*, melyekről eddig itt — és az irodalomban is — kevés szó esett. Ezek a *metszetjelek*.

Metszetjelek

Az anyalemezek készítéséhez az eredeti bélyegképet acélba metszették (eredeti metszet). Ezen az eredeti metszeten nem szerepelt az értékszám. Erről címletenként 1—1 db másolatot készítettek, amelybe bemetszették az értékszámot és a továbbiakban ez az *egyképes eredeti* szolgált alapul az anyalemez elkészítéséhez.

Az eredeti metszet maga is rendelkezett olyan rajzbeli eltérésekkel, továbbá igen parányi sérülésekkel, melyek az egyképes eredetire, majd onnan az anyalemez minden bélyegképére átmásolódtak. Ugyanakkor az egyképes eredeti is szenvedhetett sérülést (pl. az értékszám bemetszésekor), melyek csak egy-egy címlet valamennyi bélyegképén mutatkoznak, szemben az előbbi csoporttal, amelyek valamennyi címlet, valamennyi bélyegképére jellemzőek. Ezeknek a jeleknek az ismerete igen fontos a kutatásnál, mivel nem szabad ezeket összetéveszteni a bélyegeken található egyéb, más eredű ismertetőjelekkel.

Ezeket a jeleket, mivel keletkezésük összefüggésben van mind az eredeti metszettel, mind az egyképes eredeti metszésével, metszetjeleknek nevezzük.

Közös metszetjelek:

1. A korona bal felső vízszintes záróvonala a két gyöngy között hiányzik.

2. Tűszúrásnyi pont a „K" betű két talpa köze alatt a 6. alapvonalon.

3. Erős, kissé ferde karc a jobb alsó háromszög bal csúcsában az „OS" betűk köze alatt.

4. A felső gyöngysor 2. gyöngye lejjebb helyezkedik el, mint a többi és érinti az első alapvonalat.

5. Kettő tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor első gyögyének felső jobb oldala felett.

6. Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 2. gyöngye felső, jobb oldala felett.

7. A felső gyöngysor 4. gyöngyének bal oldalán a szélső vonalka felfelé és lefelé túlhúzott. (Esetenként két tűszúrásnyi pontnak látszik).

8. Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 5. gyöngye alatt az első alapvonalon.

9. Egy-egy tűszurásnyi pont a felső gyöngysor 15—16. gyöngye felett. Az utóbbi a gyöngy bal oldala felett.

10. Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 17—18. gyöngye köze alatt az első alapvonalon.

11. Három tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 3. gyöngye felett, az első alapvonalon. (Kissé ívelten helyezkednek el).

12. Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 19. gyöngyének bal felső része felett, az alapvonal alatt és a 19—20. gyöngy köze alatt.

13. Színes kis nyúlvány a bal gyöngysor 3. gyöngyének jobb felső részéből kiindulva, jobbra felfelé.

14. A bal gyöngysor 10—11. gyöngyét két színes vonalka köti össze.

15. A bal gyöngysor 18—19. gyöngyét középen egy rövidebb, jobb oldalon egy hosszabb és kampós színes karc köti össze.

16. Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyének alsó bal oldala alatt. (Feltűnő a bal oldali gyöngysor gyenge metszése és a felsoroltakon felüli több hibája. Így a 6—7., a 7—8. és a 8—9. gyöngyöt

3. sz. táblázat

Oszlop:	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.
Bal oldalon:	2	1	2	1	—	—	1	2	—	1
Jobb oldalon:	2	2	—	—	—	—	2	2	—	2

Orbán Ferenc adatai a gyöngysorok melletti metszetjelek megoszlásáról. Az arab számok a tűszúrásnyi pontok számát jelzik (l. 4. ábrát).

4. sz. táblázat

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.
A	B_1	C_1	D	E	F_1	G	H	D_1	E_1
A	B	C	D	E	F_2	G	H	D_1	E_1
A	B	C	D	E	F	G	H	D_1	E_{1+4}
A	B	C_2	D	E_2	F	G_1	H_1	D_{1+3}	E_1
A_1	B_2	C_3	D_2	E_3	F	G	H	D_1	E_{1+5}

A II. típusú 10 krajcáros fél ívének módosított felépítése.

középen, a 16—17. gyöngyöt jobb oldalán kis színes vonalka köti össze. Ezeket az ábrán bemutatjuk).

A II. típusú 10 krajcáros egyedi metszetjelei:

a) Színes pont a felső gyöngysor 20. gyöngyében.

b) Kettő (vagy egy) tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 13—14. gyöngye között, a külső oldalon, balra lefelé. A gyöngyhöz közelebbi nagyobb.

c) Kettő (vagy egy!) tűszúrásnyi pont a jobb gyöngysor 13—14. gyöngyei közében kívül, jobbra lefelé. A gyöngyhöz közelebbi nagyobb.

A „b" és „c" jelek metszetjelek annak ellenére, hogy egyes oszlopokban egyáltalán nem, vagy ritkán fordulnak elő. Előfordulásukat a 3. sz. táblázaton mutatjuk be. Mivel e címletnél a gyöngysorok mellett gyakran színes csíkok találhatók, ezek a jeleket gyakran eltakarhatják. Így hiányuk részben ezzel is magyarázható. Keletkezésük az egyképes eredetin következhetett be, kéthegyű tű által. A metszetjeleket a 7. ábrán mutatjuk be. Eddig ismeretlen jelek előfordulása még lehetséges, főként a többi címletnél.

Az oszlopismertetőjelek leírása

Az oszlopismertetőjelek megállapításáról az előzőekben már szó volt. Itt közöljük a II. típusú 10 kr-os jelenleg ismert oszlopismertetőjeleit. (Újabbak felbukkanása még lehetséges!) A jelek többsége rendkívül parányi, így megfelelő nagyító használata — különösen az azonosítás kezdetén — elengedhetetlen. Az azonosítás során figyelemmel kell lenni arra, hogy a használt bélyegeken egy, vagy több jel nem észlelhető. Ez a tény azonban az esetek nagy részében nem jelenti azt,

hogy az oszlopbasorolás nem megoldható. Ilyen esetekben segítségünkre vannak a páros-, az ívhely-, a nyomólemez-ismertetőjelek (lemezhibák), valamint ezek csoportjelei. Tehát végeredményben az azonosítás akkor gyors és pontos, amikor már valamennyi ismert adat birtokában vagyunk.

Az alábbiakban az oszlopismertető jelek szöveges leírását adjuk, de pontosabb meghatározásokkal, mint korábban. (Filatéliai Szemle 1971. 1. szám 16. o.)

I. oszlop: A.

1. Ívelt színes vonal a bal gyöngysoron belül, mely az „M" betűig ér.

2. Tűszurásnyi pont a korona bal alsó 1., 2. gyöngye között.

II. oszlop: B.

1. Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 17—18. gyöngy köze felett a második alapvonalközben.

2. Függőleges karc a boríték bal felső sarkában.

III. oszlop: C.

1. Tűszúrásnyi pont alapvonalközben a jobb koszorú külső negyedik levelétől jobbra, a 7. gyöngy magasságában.

IV. oszlop: D.

1. Tűszurásnyi pont a boríték bal oldalán a lemenő kereszteződés felett a középtől kissé jobbra.

2. Tűszúrásnyi pont a boríték jobb oldalán középmagasságban, a nullához közelebb.

3. Tűszúrásnyi pont a „PO" betűk köze alatt a háromszög csúcsa felett.

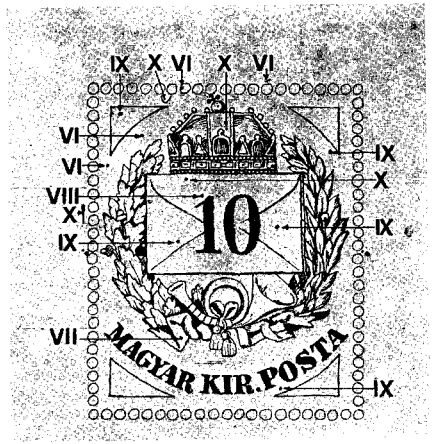
Mindhárom jel megtalálható a IX. oszlopban is.

V. oszlop: E.

1. Kis, színes, vízszintes vonalka (vagy pont) a boríték felső részén, a korona homlokpántja második lemezének közepe alatt. (X. oszlopban is.)

2. Kis, színes, vízszentes vonalka a jobb felső háromszög függőleges befogója mellett, fent a 3. gyöngy tetejének magasságában.

3. Széles, színes karc a jobb oldali gyüngysor 11—12. gyöngye mellett, kívül.

9. ábra. Oszlopismertetőjelek.

VI. oszlop: F.

1. Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 8. gyöngyének bal oldalán.

2. Színes kis vonal (vagy pont) a felső gyöngysor 14. gyöngye felett.

3. Tűszúrásnyi pont a bal koszorú csúcslevelétől balra, a háromszög átfogójának közepe alatt.

4. Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög alsó csúcsa alatt, a 7. gyöngy magasságában.

VII. oszlop: G.

1. Tűszúrásnyi pont a bal oldali szalag közel függőleges szélső részén, a középtől lejjebb.

VIII. oszlop: H.

1. Tűszúrásnyi pont az 1-es értékszám kampójának közepe felett.

IX. oszlop: D_1.

1. Tűszúrásnyi pont a boríték bal oldalán.
2. Tűszúrásnyi pont a boríték jobb oldalán.
3. Tűszúrásnyi pont a „PO" betűk köze alatt a háromszög csúcsa felett.

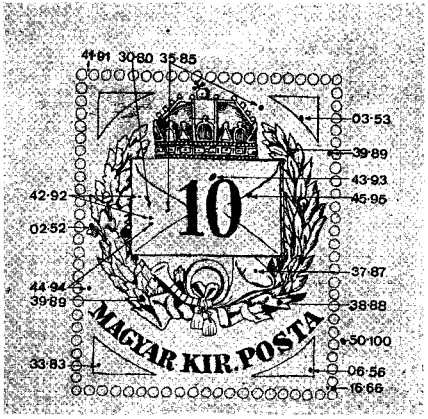
(Mind a három jel azonos a IV. oszlopban lévőkkel).

4. Színes pont a bal felső háromszög derékszöge közelében.
5. Nagy, színes pont a jobb felső háromszög alsó csúcsa és a koszorú között, a háromszöghöz közelebb.

X. oszlop: E_1.

1. Kis, színes, vízszintes vonalka (vagy pont) a boríték felső részén a korona balról második lemezének közepe alatt. (Mint: V. oszlopban.)
2. Alapvonal-hiány a felső gyöngysor 6—7. gyöngyének köze alatt.
3. Tűszúrásnyi pont a korona középső pántján az oromdísz fejétől jobbra.
4. Széles, színes vonal a bal gyöngysoron kívül, a 10—11. gyöngy mellett.

Az oszlopismertetőjeleket a 8. és 9. ábrán mutatjuk be.

10. ábra. Páros ismertetőjelek.

A páros ismertetőjelek leírása

Ennél a címletnél csoportos ismertetőjelek nincsenek, vagy legalább is eddig ilyeneket nem találtunk. A páros ismertetőjeleket — melyek az ív felső és alsó részén öt bélyeghely távolságban azonos formában jelentkeznek — a 10. ábrán mutatjuk be az ívhelyek számának feltüntetésével. Jeleiket az ívfelépítési táblázatban közöljük. (4. sz. táblázat.) Pl. az A_1 jelű páros ismertetőjelek az ív 41. és 91. ívhelyén találhatók. Szöveges leírásukra a százas ív leírásánál kerül sor.

Az anyalemez felépítési sorrendje

A II. típusú 10 krajcáros címlet ívfelépítési rendszere a Monográfia megírása előtt és ideje alatt nem volt ismeretes. E címletnél jelentkezett először az a jelenség, hogy az egymástól vízszintes irányban öt bélyeg távolságra lévő oszlopok nem minden esetben mutatnak fel azonos oszlopismertetőjeleket. Így nincs összefüggés az: I—VI., II—VII., és III—VIII. oszlop között. Összefüggés van viszont a IV—IX. és az V—X. között. Ez a korábbi adatokhoz képest új megállapítás, ezért az ívfelépítés jelzéseinél a Monográfiában alkalmazott módszertől kissé el kelett térnünk. Eredetileg el kívántuk hagyni a Monográfiában közölt ívfelépítési rendszert, minthogy ez ma már elavultnak tekinthető. De az összehasonlítás lehetőségének érdekében mégis az itt is alkalmazott megoldást találtuk célszerűnek.

Az első öt oszlop továbbra is az ábécé első öt nagybetűjét (A—E) kapta, a következő három oszlop (VI., VII., VIII.) azonban — mivel nem mutat összefüggést

az első három oszloppal —, a folyamatosan következő nagybetűket F—H). A IX. és X. oszlop a IV. és V. oszlop nagybetűjével azonos jelű, de számindexet kapott. Indexszám alkalmazására azért került sor, mivel a IV. és IX. oszlopnak egyrészt vannak közös, azonos jelei, de a IX. oszlop további, csak erre az oszlopra jellemző jeleket is felmutat. Az V.-és X. oszlopnál az azonos jelek száma egy, és mindkettő rendelkezik még egyedi jelekkel is. (Tiszta „E" jelű oszlop így nincs is, de az indexszámok csökkentése érdekében jelenleg ezt a megoldást választottuk az E_1 és E_2 jelek helyett.) Felvetődhet az a kérdés; mi az oka annak, hogy nincs összefüggés több megfelelő oszlop között. A magyarázat az lehet, hogy az első ötös sáv 4. és 5. helyéről (lehetséges, hogy ez az ív bal oldalán helyezkedik el) a már meglévő jelek átmásolódtak a 9. és a 10. helyre, de közben újabbak is keletkeztek, mások viszont eltüntek. Ezzel szemben az első tizes sáv minden bélyegképén létrejöttek azok a sérülések, melyek a további másolás következtében, mint oszlopismertetőjelek jelennek meg az anyalemezen.

Érdekesnek tűnik, hogy az anyalemez készítése során nem figyeltek fel a IX. oszlop két jelentős nagyságú sérülésére, vagy ha igen, semmit sem tettek javítására, vagy a lemezrész kicserélésére az első tizes sáv készítésekor. Ez arra mutat, hogy az egyképes eredetiről csak öt darab, az első ötös sávról pedig csak egy darab másolatot készítettek.

A Monográfia az ívfelépítés taglalása során azzal is foglalkozik, hogy melyik sáv volt az első, és az anyalemez összeállítása milyen sorrendben történt. (Pl.: Monográfia III. 561. o.)

Az ott felsorolt érveléssel ma már kevésbé lehet egyetérteni. Részben azért, mert bizonyítást nyert, hogy a címletek többségének az I. oszlopban is van ismertetőjele, másrészt azért, mivel rendkívül megnőtt az oszlop-, csoportos- és páros ismertetőjelek száma, tehát nem lehet a kevésbé sérült lemezrészekből arra következtetni, hogy azok a korábbiak. A II. típusú 10 krajcáros címletnél csak feltételezzük, hogy az ív baloldalán van az első ötös sáv, és a felső félív volt a korábbi. Az első tizes sáv elhelyezkedésére jelenleg még következtetni is szinte lehetetlen, mivel feltételezésünk szerint az elsőről négy másolat készült.

Az anyalemez konkrét technikai összeállítását csak az eredeti anyalemez hátlapjáról lehetne megállapítani a forrasztási nyomok alapján.

Az ívfelépítést a 4. sz. táblázaton mutatjuk be félívre vonatkozóan, mivel a másik félív ezzel teljesen azonos.

Abstract of Contents

1 Introductory Words, — by Academician Prof. Lajos JÁNOSSY.
The new magazine avails itself of special methods by subjecting Hungarian stamps and objects of postal history to classical treatment.

2 Postal administration in Hungary and Transsylvania in the 16th and 17th centuries.
The study is concerned with the development of postal services partly in the Kingdom Hungary under the House of Habsburgs, partly in Transylvania under national princely dynasties. The network of post stations which had started after 1526 on Hungarian territory to build up gradually, was managed up to 1622 by the Post Master or General Postmaster of Pozsony (Pressburg — today: Bratislava) and the expenses to keep it up were covered from the Royal Treasury. Paid as well as managed in the period 1622 to 1690 were the Hungarian postal services by the Chamber of Pozsony. Meanwhile in Transsylvania the princely court maintained a staff of curiers to convey the post of the Prince. There was neither a territorial organization nor any network of post stations.

3 New examination methods and results for the reconstruction of copper printing plates of the stamp emissions 1874/81 Survey of previous study results for these emissions. The essential build of printing plates according to earlier examinations. Until recently, not even partial results have been known about the matrix printing plates II of the values 2, 3 and 10 Kreuzer; but lately it was possible to establish certain distinguishing marks, regarding the 10 Kreuzer plates. Representative statistical methods and the use of GALTON's lead-shot essays in the course of research. The location of column and sheet marks. New concept about the system of sheet pattern. So far unknown or for their origin unidentifiable marks (defects) of printing plates. New method to locate and to categorize etching corrections on the sheet plates.

Sommaire

1 — Préface de l'Académicien Lajos Jánossy. La nouvelle Revue s'occupe au moyen de méthodes speciales de la technique classique se rapportant au traitement des timbres et matériel de l'histoire de la poste hongrois.

2 — L'administration postale hongroise et transylvanienne aux XVI et XVII-e siècles. Cette étude s'occupe séparément de l'administration de la poste sous le règne des Habsbourg sur le royaume de Hongrie et de la Transsylvanie placée sous la règne des princes nationaux. — C'est après 1526 que se développa le réseau des stations postales sur le territoire du royaume de Hongrie, qui, jusqu'en 1622, dépendait du Maitre de Poste ou du receveur général des postes de Presbourg, ses dépenses étant prises en charge par le Trésor du souverain. De 1622 jusqu'en 1690 la Chambre hongroise fonctionnant à Presbourg non seulement couvrait les frais, mais aussi administrait l'organisation de la poste. En Transsylvanie, le prince régnant possédait des courriers chargés du transport de sa poste. La poste ne disposait pas sur ce

territoire d'un réseau et des stations postales n'avaient pas été organisées.

3 — Nouvelles méthodes de recherches et résultats atteints dans la reconstruccion de la planche originale des timbres de 1874/87 gravés sur cuivre. Récapitulatif des résultats des recherches se rapportant aux émissions de timbres. La construction de principe de la planche originale d'après les anciennes recherches. Des résultats, même partiels n'ont pu être présentés à ce jour et de ce fait la planche originale II des valeurs de 2, 3 et 10 kreuzers est restée inconnue. On a pu au cours des récentes recherches, sur base de caractéristiques distinctives, definir la feuille complète des 10 kreuzers inconnue à ce jour, par l'application des méthodes représentatives des statistiques et des essais de grenaille de GALTON, au cours de ces recherches; et la détermination des signes distinctifs d'emplacement dans les colonnes et les feuilles. Nouveau système dans la contexture des feuilles. Des signes (défauts de planche) d'origine encore non déterminée et inconnus, sur le cliché. Nouvelle méthode dans la détermination des corrections des gravures et leur emplacement sur la planche, ainsi que pour leur groupement.

Auszug aus dem Inhalt

1 Einleitende Worte, von Akademiker Prof. Lajos JÁNOSSY Die neue Zeitschrift bedient sich besonderer Methoden indem sie die ungarischen Briefmarken und postgeschichtlichen Belege klassisch bearbeitet.

2 Die Postverwaltung Ungarns und Siebenbürgens im 16—17. Jahrhundert.

Die Studie bespricht die Entwicklung des Postdienstes einerseits im Königreich Ungarn unter dem Hause Habsburg, andererseits in Siebenbürgen (Transsylvanien) unter den nationalen Fürstenhäusern. Das Netz von Poststationen, welches nach 1526 auf dem Landesgebiet Ungarns allmählich sich heranzubilden begonnen hatte, stand bis 1622 unter der Verwaltung des Postmeisters oder Oberpostmeisters von Pozsony (Pressburg — heute Bratislava) und seine Betriebsspesen wurden aus der königlichen Schatzkammer bestritten. Sowohl bezahlt wie auch verwaltet wurde der Postdienst in der Zeit zwischen 1622 und 1690 von der ungarischen Kammer in Pozsony. In Siebenbürgen gab es einen durch den Fürstenhof aufrechterhaltenen Stab von Kurieren, die die fürstliche Post beförderten. Eine territoriale Organisation oder ein Netz von Poststationen gab es nicht.

3 Neue Untersuchungsmethoden und Ergebnisse bei der Rekonstruktion der Kupferdruckstockplatten der Markenausgaben 1874/81. Übersicht der vorangegangenen Studienergebnisse für diese Briefmarkenausgaben. Der grundsätzliche Aufbau der Druckstockplatten gemäss den früheren Untersuchungen. Nicht einmal Teilergebnisse waren bis vor kurzem bekannt über die Druckstockplatten II der Werte 2, 3 und 10 Kreuzer; neuerdings aber war es möglich gewisse Merkmale in Bezug auf die 10 Kreuzer Platte festzustellen. Repräsentative statistische Methode und die Verwendung der GALTONschen Schrotversuche bei der Forschung. Bestimmung der Merkmale für Säulen und Bogenstellen. Neues System des Bogenaufbaues. Bisher unbekannte oder ihrem Ursprung nach unnachweisbare Merkmale (Fehler) der Druckplatten. Bestimmung und neue Methode der Gruppeneinteilung für die Bogenstellen der Stichkorrekturen.

РЕЗЮМЕ

1 Академик Лайош ЯНОШИ: «Вступительное слово»
Новый журнал освещает специальные методы, обработку венгерских марок и почтово-исторических материалов с помощью классических методов.

2 «Управление почтой в Венгрии и Трансильвании в XVI—XVII веках»
Статья особо разбирает управление почтой в венгерском королевстве при венгерских князьях. Расходы создан-Габсбургах и в Трансильвании при ных после 1526 года на территории венгерского королевства почтовых станций, которые до 1622 года были подчинены пожоньскому почтмейстеру или главному почтмейстеру, оплачивали господствующая казна. В период с 1622 по 1690 год почтовая организация не только финансировалась, но и управлялась работающей в Пожоне венгерской палатой. В Трансильвании курьероов, разносящих княжескую почту, держал князь. Территориальной сети почта здесь не имела, почтовые станции не организовывались.

3 «Ноовые методы и результаты исследований при реконструкции матриц выпущенных в 1874—1881 годах почтовых марок медной печати»
Обобщение результатов прежних исследований в связи с этими марками. Принципиальное строение матриц по прежним исследованиям. Среди матриц марок достоинством 2, 3 и 10 крейцеров на основе выясненных в ходе исследований отличительных знаков удалось определить матрицу неизвестной до сих пор в полном листе марки достоинством 10 крейцеров. Применение выборочного метода статистики и дробового эффекта Гальтон в исследовательской работе. Определение сигнатур в колонках и листах. Новая система структуры листа. Неизвестные до сих пор по происхождению отличительные знаки (дефекты листа) на плитах. Определение сигнатур исправлений на гравюрах и новая система их группирования.

Ára: 6,— Ft

1000 — 71.0584 Ságvári Nyomda, Budapest VII., Garay u. 36.

71
2

philatelica

philatelica

1971/2

TARTALOM

Bér Andor:

A bélyegelőtti levelek postajelzései és viteldíj rendszere.

Orbán Ferenc és Dr. Petrovits Tivadar:

Új kutatási módszerek és eredmények az 1874/84-es, réznyomású bélyegeink anyalemez rekonstrukcióinál.

Idegennyelvű tartalom.

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE

SZERKESZTI: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: PÁKOZDI LÁSZLÓ, DR. SCHOLZ TAMÁS
FELELŐS KIADÓ: DR. STEINER LÁSZLÓ
I. ÉVFOLYAM

A bélyegelőtti levelek postajelzései és viteldíj rendszere

BÉR ANDOR

A postabélyeg használata előtti, a rendszeres postajárattal szállított és kezelési jelekkel ellátott levelek gyűjtése szorosan hozzátartozik filatelista életünkhöz. E változatos és érdekes terület egyre népszerűbb lesz és ez nagymértékben a Magyar Bélyegek Monográfiája érdeme, melynek I. és II. kötete több fejezetben tárgyalja a bélyegelőtti levelek jellemzőit. A monográfia megjelenése óta megélénkült kutatómunka eredményeként sok új adat került felszínre. A régebbi és újabb ismeretek közös rendszerbe foglalása a célja e tanulmánynak.

A postaszabályok kialakulásának gyökerei a XVI. századig nyúlnak vissza és bár a következő évszázadokban az uralkodók gyakran adtak ki pátenseket és utasításokat, a postai szolgálat szabályait többször megújították, az alapelvek azonban, lényegüket tekintve alig változtak és a ma érvényben levőkkel sok hasonlóságot mutatnak.

I. Ferdinánd 1535. VIII. 20-án kelt postarendjében kiadott utasítás szerint megengedte, hogy a királyi postát magánosok (nem hivatalos személyek) is igénybe vehessék azzal a korlátozással, hogy a magánlevelezést „cito" (sürgős) jelzéssel elfogadni tilos. Ezeket a leveleket, ahol nem volt rendes levélposta járat, gyalog küldönc vitte egy mérföldnyi útra 10 denárért. Így pl. a Pozsonyból Korponára szóló levelet a rendes levélpostával (lovas futárral) küldték Privigyére, onnan gyalog küldönc vitte Korponára és a 9 mérföld útért 90 denárt kellett fizetni.

A XVIII. század elejére kialakult a fix összegű viteldíj, amely szerint 1704. I. 1-től a nem sürgős, tehát a rendes — ordinaria — postával szállított levél díja az egész útra, tekintet nélkül a távolságra, 4 poltúra (6 krajcár) volt és azt készpénzben, egy összegben kellett fizetni.

1722. VII. 1-én III. Károly rendeletileg közvetlen állami kezelésbe vette a postát, de még előzőleg ugyanaz év VI. 12-én kiadott pátens — rendelet — lényegesen megszigorította a viteldíjmentességet és egyidejűleg a levelekre kétféle viteldíjat állapított meg. A kétféle díjszabásnak az volt az indoka, hogy Magyarországon, Csehországban, Alsó- és Felső-Ausztriában a díj olcsóbb lehet, mert a postamesterek kötelesek a bevétel egy részét a kincstárnak beszolgáltatni. Ahol viszont érvényben volt a Taxis család hűbérjoga, mint pl. Tirolban, Elő-Ausztriában, Németországban, a kincstár nem részesedett a bevételből és minthogy az állam az ezen területekkel való forgalomból is bevételt kívánt a maga részére biztosítani, az oda szóló, vagy onnan érkező levelekért a feladásnál és a kézbesítésnél magasabb díjat kellett fizetni.

Ekkor vezették be az egységes és kötelező ún. félportós viteldíjat, vagyis azt a rendszert, mikor a viteldíj felét a feladásnál, másik felét a kézbesítéskor a címzettnek kellett megfizetni.

Ugyancsak erre az időre tehető a postai kezelési jelek kialakulásának kezdete is. A küldemény fajtáját, a továbbítás módját, a szállítás díját a levélre írt különböző feljegyzésekkel jelezték és ezeket kisebb változtatásokkal a bélyeg megjelenésének időpontjáig használták. Tekintettel arra, hogy a bélyegelőtti levelek fajtáit és jellemzőit a ráírt jelzések által lehet felismerni, fontos azokat részletesen tárgyalni.

Belföld és külföld fogalma

Bár a XVII—XIX. században a levelezés jobbára csak az ország határain belül bonyolódott le, a viteldíj megállapításánál meghatározó szerepe volt annak, hogy a levél belföldre, vagy külföldre címzett, vagy onnan érkezett. E megkülönböztetésre a félportós rendszerben azért volt szükség, mert mind a feladásnál, mind a kézbesítéskor a viteldíj felét kellett fizetni, (egyik felét a feladó, másik felét a címzett fizette) és ily módon a teljes viteldíj összeg, bár nem egy helyről az államkasszába folyt be. Mivel a külfölddel és esetleg a birodalmon belül egyes tartományokkal ilyen elszámolási megállapodás nem volt, a feladásnál és a kézbesítéskor a belfölditől eltérő, magasabb díjat szedtek.

Tekintettel arra, hogy a XVII—XIX. századi határok — tehát a külföld fogalma — lényegesen eltérnek a maitól, nem érdektelen röviden, vázlatosan áttekinteni a Habsburg birodalom határainak változását. I Ferdinánd 1526-ban II. Ulászló lányával, Annával kötött házassága a Habsburg-ház kezére juttatta Németalföldet és a Magyar és Cseh királyságokat. Az 1763-ban Mária Terézia és Nagy Frigyes között megkötött hubertsburgi béke alapján a Habsburg család birtokai közé tartoztak: Alsó- és Felső-Ausztria, Cseh- és Morvaország, Karinthia, Tirol, Stájerország, Trieszt. *(Lásd 1. sz. ábra.)* Magyarország alkotmányos királyság volt, amely az 1723-i Pragmatica Sanctio törvény alapján Mária Teréziát választotta meg királynak.

1722-ben Lengyelország első felosztásakor vissza került a birodalomhoz a Zsigmond által elzálogosított 16 szepesi város, ezenkívül a krakkói és sandomiri vajdaság nagy része, a lembergi és belzi vajdaságok, Halics és Nyugat-Podolia, összesen kb. 70 000 km^2 területen. 1774-ben Törökországtól visszakerült Bukovina.

1793-ban volt Lengyelország második felosztása, de akkor a Habsburgok nem kaptak területet, viszont 1795-ben, a harmadik felosztáskor Ausztria újabb 46 000 km^2 területet kapott kb. 1 millió lakossal. Krakkó, Lublin, Lemberg voltak a legnagyobb városok és az átcsatolt terület majdnem Varsóig ért.

I. Ferenc 1806-ban vette fel Ausztria örökös császára címet, minek előtte lemondott a német császári koronáról. A Napóleon elleni háborúban Ausztria több ízben súlyos veréseget szenvedett és a kötött békében hatalmas területekről volt kénytelen lemondani. Kiszorult az olasz területekről, elvesztette az Adria keleti partját, Dalmáciát, Isztriát, a Szávától délre eső területeket — ez Illyria néven francia felségterület lett —, valamint Tirol egy részét. Napóleon bukása után az 1815-ös bécsi kongresszus bőven kárpótolta Ausztriát, mert visszakapta az elvesztett területeket, azonkívül a Lombard—Velencei Királyság nagy részét, sőt egy darabot Bajorországból is. *(Lásd 2. sz. ábra.)* Ez képezte a birodalom területét 1849-ig.

A leveleken sem a feladó, sem a felvevő posta nem jelezte, hogy az belföldi, vagy külföldről jövő, vagy oda menő. A feladási-, vagy címhely, valamint a levélre írt viteldíj nyújt erre vonatkozólag tájékoztatást.

1. ábra

Pénznem

A XVII—XIX. század közepéig nemcsak a levél viteldíja, hanem a pénzrendszer is többször változott. 1659. III. 28-án I. Lipót elrendelte, hogy a birodalom összes tartományában — tehát Magyarországon is — egységesen, krajcár értékű pénzek készüljenek. Ennek alapján 1659—1750 között 1—15 krajcárosig különöző érmék voltak forgalomban. Ezenkívül 1760-ig Magyarországon verték még a polturát és a denárt is. A számítási pénz a rénes forint volt, mely szerint 1 rénes forint = 60 krajcár, illetve 100 magyar denár. 5 magyar denár = 3 krajcár. A 3 krajcáros neve garas volt. 1 poltúra = 1,5 (másfél) krajcár.

1753. IX. 21-én megszűnt a rénes forint érvényessége és a bajorokkal kötött egyezmény alapján életbe lépett az ún. konvenciós pénzrendszer. Rövidítése:

C. M. Eszerint 1 konvenciós forintban 3 húszas (20 krajcár), illetve 60 krajcár volt. Ez a pénzrendszer rövid megszakításokkal, egy ideig párhuzamosan az osztrák értékkel 1857-ig volt érvényben.

A XIX. század elejétől a napóleoni háborúk idején a nagy hadi kiadások miatt pénzromlás következett be. 1807-től forgalomban volt az ún. Banco-Zettel, melynek részei voltak a 15, 30, majd a 3 és 6 krajcáros rézpénzek. 1812-ben 8%-os pénzdevalvációt hajtottak végre. 1811—1816 között érvényben volt a Wiener Wehrung (rövidítése: W. W.), illetve részei az 1/4, 1/2, 1 és 3 krajcáros rézpénzek 1812-es évszámmal. 1816. VI. 1-től minden egyéb pénzrendszer érvényességét megszüntették és ismét csak a régi konvenciós pénzrendszert ismerték el érvényesnek.

A pénznemek írásánál rövidítést is alkalmaztak. A forint rövidítése „Ft", a krajcáré „kr." volt. A leveleken egy nagyobb viteldíj összeg mellett az „Ft", vagy „F" „f" rövidítést használták, *(Lásd 3. sz. ábra)* a „kr" jelzést nem, de ritkán a viteldíj mellé írták a krajcár régies jelzését, mely egy, a végein kissé befelé görbülő vonalú „X". *(Lásd 3. sz. ábra.)*

Súlymérték

Az 1704. I. 1-i rendelet, mely szabályozta a postaviteli díjakat, csak a csomagszállításnál tette függővé a fizetendő összeg nagyságát a szállítmány font és latban kifejezett súlyától, míg a levélre megállapított 6 krajcár egy papírívre vonatkozott. Az 1722. VI. 12-i pátens már kiterjesztette a mérlegelés kötelezettségét a levélre is úgy intézkedve, hogy a viteldíj a távolságon kívül a levél súlyának féllatos fokozat szerinti növekedésével emelkedjen. Attól az időtől minden levelet lemértek és annak súlya egyik meghatározója lett a szállítási díjnak.

A súlyegység az osztrák font és lat volt és az maradt érvényben a bélyeg megjelenése utáni időkig. Az akkor használt osztrák font nem volt azonos az angol súlyegységgel, mértékét akkor érzékeljük a legjobban, ha a kilóhoz viszonyítjuk. Eszerint 1 osztrák font = 0,56 kg. 1 fontban 32 lat volt, következésképpen *1 lat = 17,5 gramm.*

A közönséges, sürgős és ajánlott levelekre a súlyt nem kellett feljegyezni, csak a hivatalból díjmentesekre (elég gyakran ezt elmulasztották), mert a postamester a továbbításért a kincstártól térítést kapott. A feljegyzés a címoldalon, rendszerint piros krétával, ritkán tintával a súly mellett „lat", vagy „L" jelzéssel történt. *(Lásd 4. sz. ábra.)*

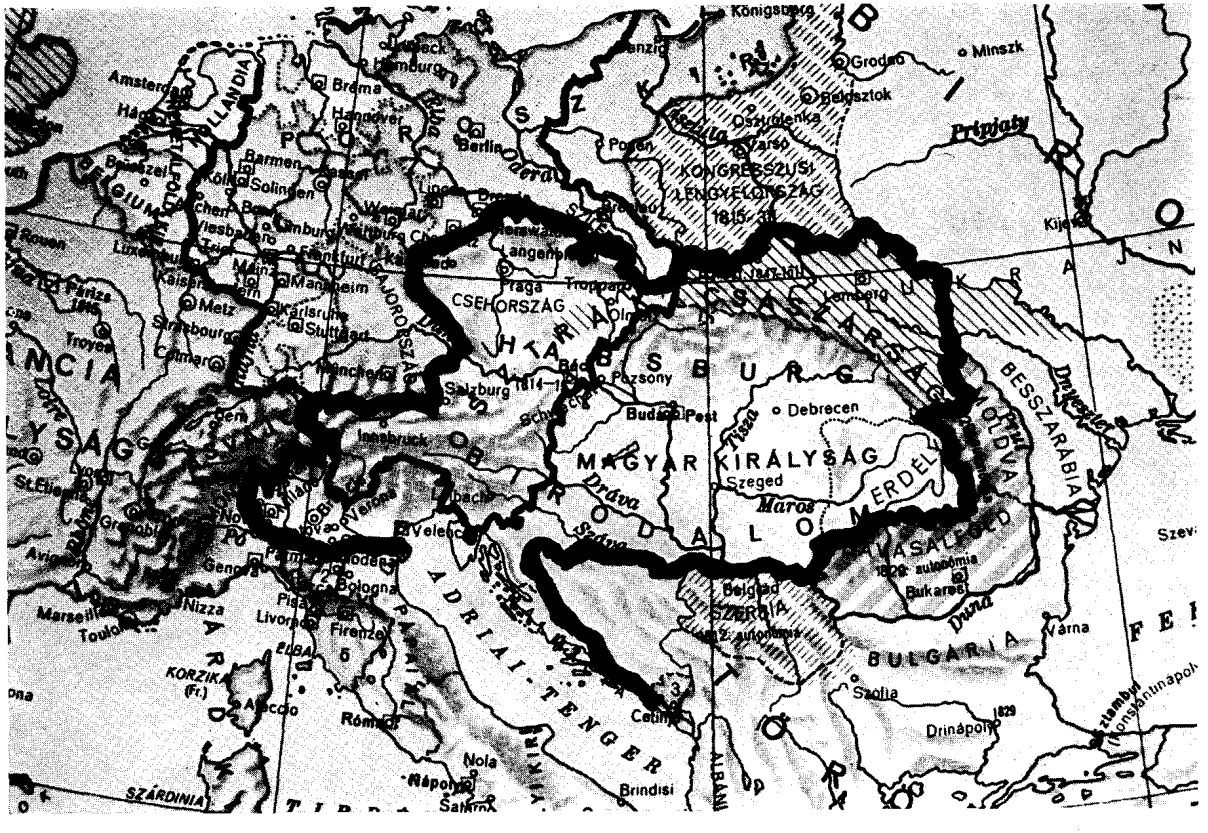
Távolság mérése

A viteldíj mértékét a súly mellett az is szabályozta, hogy a levelet a címzett részére milyen távolságra kellett szállítani. A távolságot országrészek, postaállomások, végül 1842. VIII. 1-től mérföld szerint differenciálták.

A mérföld (Meile, mile) a latin milum szóból származik, régies magyar formája a mértföld. 1 milum = 1000 passus = 1479 méter.

A téma irodalma és az egykorú dokumentumok nem rögzítik egyértelműen, hogy a gyakorlatban *milyen mérföldet* használtak. Valószínű, hogy különböző időben a német és a postamérföldet, de az biztos, hogy nem a mai 1609 méteres angol hosszmértékről volt szó, mert pl. az 1810. X. 1-től bevezetett levél-viteldíjat 4 postaállomásig, illetve azon túli távolságban állapították meg és a rendelet utal arra, hogy a 4 postaállomásnyi távolság 8 német mérföldnek felel meg. Érvényben volt még a postamérföld (Postmeile) és igen valószínű, hogy 1842. VIII. 1-től, mikor a kétszakaszos viteldíj rendszert és a mérföld szerinti távolság mérést vezették be, a postamérföld volt az alap. Egyébként a német és postamérföld között alig volt hosszkülönbség, mert 1 német mérföld = 7500 méter, 1 postamérföld = 7585 méter.

A szállítási távolságot nem kellett és nem is jegyezték fel a levélre.

2. ábra

Ajánlott és tértivevényes levél

A XVIII. század közepére esik a tértivevényes ajánlott — *Recommandirt* — levelek életbe léptetése a törvényszéki idézések mintájára, melyhez az illető bíróság egy vevényt csatolt. Ezen a vevényen a címzett az átvételt elismerte és azt a postaállomásnak azonnal vissza kellett küldeni a feladási helyre. Magánemberek jórészt akkor használták a szállításnak ezt a módját, ha a levélben pénzt küldtek.

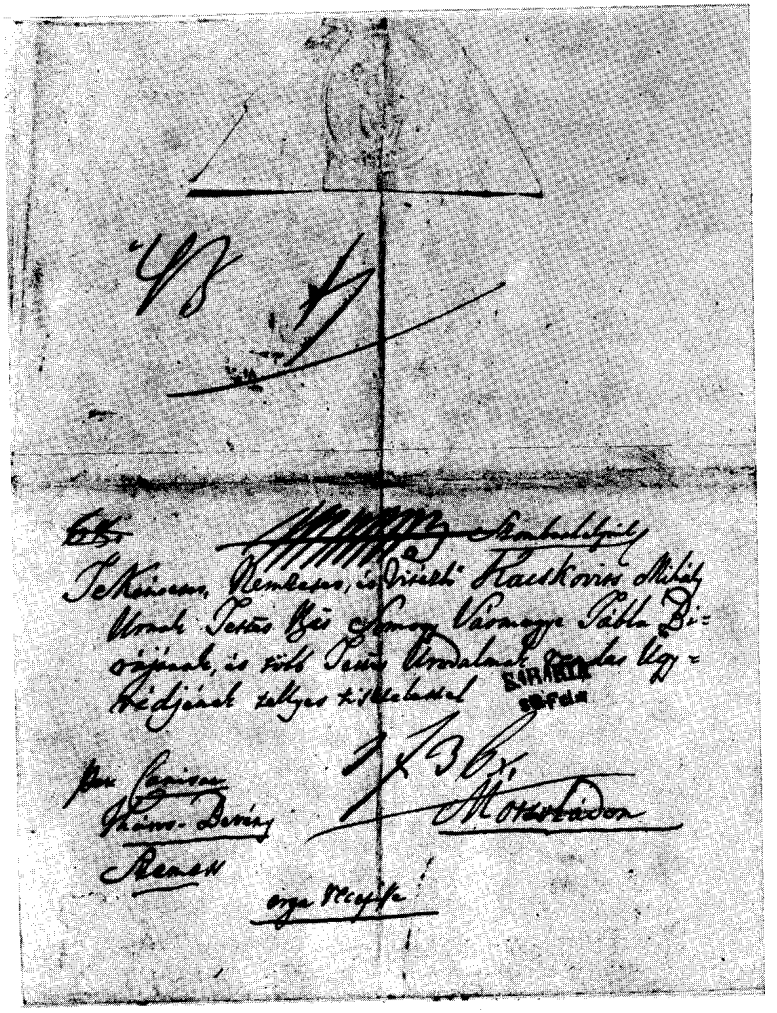
Minthogy a levélpostát útközben gyakran kiraboltak, egy idő után a bécsi udvari postaigazgatás megtiltotta a pénznek lovasposta útján való küldését. Ezt a tiltó rendelkezést 1775-ben feloldották és a postaigazgatás megengedte, hogy magánfelek ajánlott leveleiket nyitva vihessék a postára és ott a postahivatalnok előtt a pénzt olvasva tegyék a borítékba, amit utánna viasszal le kellett pecsételni és erről a feladó vevényt kapott. Elveszés, vagy rablás esetén

a posta a teljes összeget térítette. Az 1786. VI. 13-i rendelet ismét megtiltotta ajánlott levélben pénz küldését és elveszés esetén nem fizettek kártérítést sem.

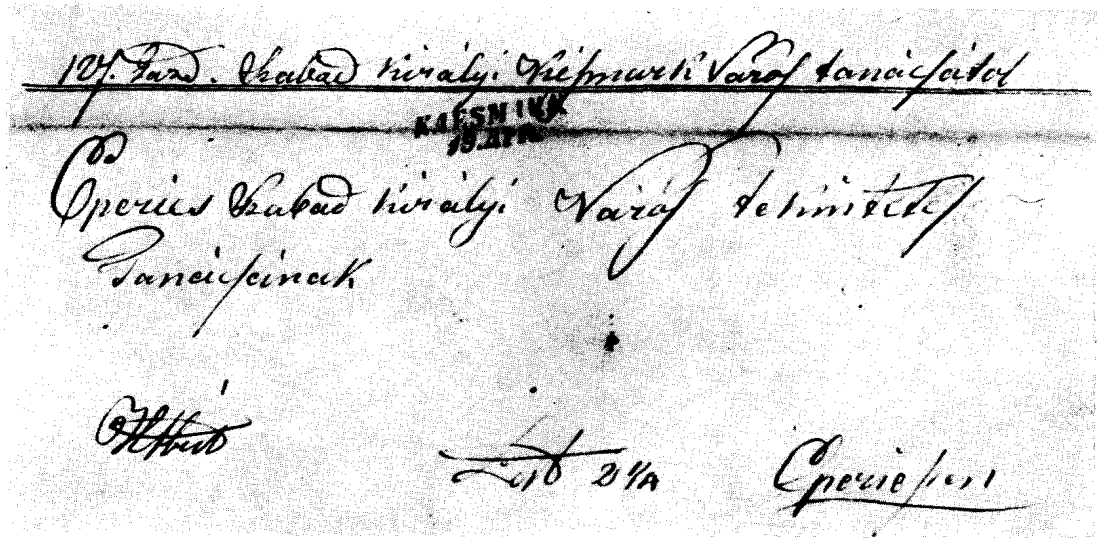
Mivel az ajánlott levél intézménye továbbra is fennmaradt, 1789. XI. 1-én az ajánlási díjat úgy rendezték, hogy minden ajánlott levélért „jegyzőkönyvbe íratása díjául" a feladásnál 6 krajcárt, ha pedig a feladó átadó vevény — Retour Recepisse — mellett akarta a levelet küldeni, a címzettnek az átadóvevényért 3 krajcárt, azonkívül mind a feladásnál, mind a kézbesítésnél a kiállított vevényért 2-2 krajcár ún. „vevénypénzt" kellett fizetni. A vevénypénz összegeket nem jegyezték fel a levélre.

1817. VI. 18-án elrendelték, hogy az ajánlási díjat a feladásnál kell fizetni és a beszedett összeget a levél hátoldalára fel kell jegyezni. A tértivény díját hozzászámították a viteldíjhoz, s azt a kézbesítésnél is lehetett fizetni. A térítvény díját nem külön, hanem a viteldíjjal együttesen jegyezték fel a levélre.

Az 1748-ban kelt rendelet szerint minden egyes levélért — nem ajánlottért is — fizetett viteldíjat a „levélrovatlap"-ba kellett bevezetni, minek pontos ellenőrzése érdekében 1750- és 1751-ben utasítást adtak ki. Később, az ajánlott levelek engedélyezésekor az ilyen levelekről a postahivatal külön naplót — jegyzőkönyvet — volt köteles vezetni, és hogy milyen számú rovatba lett a levél beveztve, a postamester a címoldalon, rendszerint annak felső részére a rovatnak megfelelő számot tintával ráírta. Innen ered és ezt nevezzük ma is rovatolási számnak. *(Lásd 3. sz. ábra.)* Ugyancsak a postamester (vagy alkalmazottja) jegyezte fel tintával, vagy piros krétával a levél címoldalára az ajánlás hivatalos jelzését „NB" (Nota Bene — jól jegyezd meg), de a két betűt általában nem lehet felismerni, mert elnyújtott stilizált csavarvonalnak írták. *(Lásd 3. sz. ábra.)* A feladó kötelessége volt a levél címoldalára ráírni az ajánlás (legtöbbször „Recommandirt", „Recommendirt" szerepel), tértivevény esetén az „Erga Recepisse", vagy rövidítve „ER" — vevény ellenében — jelzést. *(Lásd 3. sz. ábra.)*

A XIX. század 20-as éveinek végén kezdtek a kézírásos jelzés helyett a postahivatalok ajánlási bélyeg-

4. ábra

zőt használni, éspedig „RECOMAND", „RECOMMAND", „RECOMEND", „RECOMMEND", „RECOMANDO", „RECOMANDIRT", „RECOMENDIRT", „RECOM" szöveggel.

Az 1830-as évek második felében erősödő magyarosítási törekvés hatására a verebélyi postaregale Dillesz nevű tulajdonosa a Recepisse helyett „vevény", a Retour Recepisse helyett a „viszány" kifejezést használta. Kossuth Lajos erről tudomást szerezve, a viszány helyett a „tértivevény" szót javasolta, amit Dillesz elfogadott. Azóta is, mind a vevény, mind a tértivevény hivatalosan is használt kifejezés.

1840. XI. 17-én a helytartótanács elrendelte, hogy a levelekről adandó minden feladó és átadó vevényt az addigi német helyett magyarul, a tértivevényeket Magyarország határain belüli helyekre szóló leveleknél magyarul, a határokon kívül — Ausztriába is— menő levelekhez csatoltakat pedig csak latinul szabad nyomatni, illetve kiállítani.

Feladási és érkezési bélyegzők és kézírásos feljegyzés

A levélposta szolgálat kialakulásának kezdetén nem volt jelentősége annak, hogy a levélre ráírják a feladás helyét, mert a viteldíj nagyságát nem az indítási, hanem az érkezési hely határozta meg. *(Lásd 1722. VII. 1.—1810. IX. 30. közötti viteldíjak.)* Bár nem volt kötelező, de a XVIII. század első felében a felvevő postaállomáson rendszerint feljegyezték a levél hátoldalára a feladási helység nevét, legtöbbször német nyelvhasználattal „von" — még gyakrabban rövidítve — „v" előszóval, mint pl. „v. Ónod", (Ónodról), ahogy azt az 5. sz. ábra mutatja.

Az 1750. VI. 1-i rendelet szerint a feladási hely nevét a levél címoldalára, a címirat fölé kell feljegyezni. Az 1769-ben és az utána többször kiadott, sőt 1788-ban a helytartótanács által is megújított rendeletek úgy intézkednek, hogy amennyiben a fel-

vevő postahivatalnak nincs bélyegzője, a feladó kötelessége a feladási hely nevét a borítékra írni.

A helybélyegző használata a XVIII. század második felének elején kezd elterjedni. Az addig ismert legrégibb magyar bélyegzőket 1752-ben Debrecenben, valamint ugyanaz évben Tokajon és Nagyszombaton (Tyrnau) feladott leveleken találták, valószínű, bár erre az eddigi kutatások során még nem került elő bizonyíték, hogy az ország akkori fővárosában, Pozsonyban, még ennél is korábban használt a főpostahivatali rangban levő posta feladási bélyegzőt.

A használatba vett bélyegzők nem központilag, egységes tervek szerint készültek, hanem azokat a postamester, vagy egy mesterember — mai szemmel nézve primitív eszközökkel — faragta ki, vagy fémből öntött betűkből állította össze. Ezért spontán, egyes emberek ízlése és ügyessége szerint alakult ki a forma és betűtípus szerinti sok változat.

Az 1817. VI. 1-i viteldíj-reformmal egyidejűleg elrendelték, hogy „a postahivatalok amennyire lehet, lássák el magukat stampigliával", a mai értelemben vett hely-kelet bélyegzővel, mert a hétszakaszos viteldíj rendszerben a szállításidíj megállapítása szempontjából fontos volt a feladási hely szembetűnő megjelölése. A helytelenül beszedett díjak, illetve a postának okozott károk megelőzésére 1821. IX. 10-én rendelet jelent meg az ellenőrzés szigorítására.

Ritkán előfordul, hogy egy levél címoldalán két feladási hely- (esetleg hely-kelet) bélyegző van. Ez esetben a jobb felső sarokban levő a feladás helyét, a tőle balra levő pedig az átmenő, ritkán az érkezési postaállomás helyét jelzi.

A feladási bélyegzők gyakran a helység nevének német, latin, vagy délen szerb-horvát, északon pedig szlovák elnevezését használták. Így pl. Kassa helyett Caschau, Szombathelyet latinosan Sabaria, Székesfehérvárt Alba Regiának írták. *(Lásd 3. sz. ábra.)* Sopronban 1760—1769 között 3 különböző bélyegző a német elnevezést francia helyesírással írta, így je-

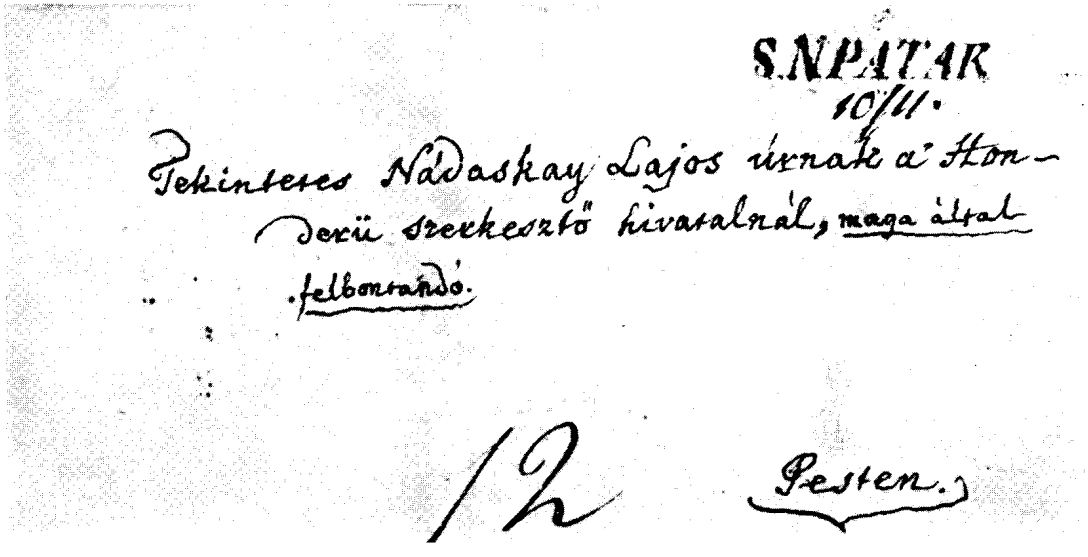

lezve, hogy a levél „d'Oedenbourg" — Sopronból — való.

Az 1847. V. 24-i minisztériumi rendelet kimondta, hogy „a postahivatalok által használandó pecsétek nemzeti címerrel és magyar körirattal ékesíttessenek". Ugyanez a rendelet intézkedik a magyar helybélyegzők (magyar levélbélyegnek[1] nevezi ezeket a rendelet) elkészítése tárgyában is.

Bár 1817-től rendelet írta elő a feladás helyén kívül a postára adás napjának a levélre való feljegyzését, ezt alig hajtották végre. Kivétel Brassó (Kronstadt), mely már 1822-ben használt hely-kelet bélyegzőt, egyébként a XIX. század 20-as éveinek elején még csak néhány postaállomás jegyezte fel a postára adás dátumát a levél címoldalára úgy, hogy a postatiszt tintával a helybélyegző mellé írta a hónapot és napot. *(Lásd 6. sz. ábra.)*

1. A francia **cachet,** a német **Stempel,** az angol **stamp** korabeli szóhasználata alapján. (A szerk.)

6. ábra

Az 1830-as évek második felében, méginkább a 40-es években kezd gyakoribbá válni a feladási hely és dátum együttes jelzése, főként amikor használatba kerültek az ún. kétkörös, központilag készített helykelet bélyegzők. Ezek jellegzetessége, hogy csak a hónapot és napot jelezték.

A feladási bélyegzők lenyomata többségében fekete, gyakori a piros, valamivel ritkább a kék, méginkább a zöld és igen ritka a sárga színű. A legrégibb keletbélyegző, mely a feladás napját jelzi, egy 1788. XI. 8-i kőszegi levélen ismert, de abban az időben ez nem általános, hanem egyedülálló jelenség volt.

Az érkezési, vagy átmenő postaállomások keletbélyegzése a XVIII. századig nyúlik vissza. Sopronban már 1753-ban használtak érkezési keletbélyegzést a levél hátoldalán, ezután néhány évvel később — bár nem volt kötelező — már több postaállomás alkalmazta, de mindig a levél hátoldalán. Az érkezési keletbélyegzők sok esetben helységnév nélküliek voltak, de 1806-ban Nagymihály, az 1820-as évektől Buda (Ofen), Pest, Debrecen, Kolozsvár (Klausenburg), Komárom (Comorn), Sopron (Oedenburg), Székesfehérvár (Alba) használtak érkezési hely-kelet bélyegzőt. A bélyegzések lenyomata majdnem minden esetben fekete.

Előfordult, hogy az indítási bélyegzőt az érkezés jelzésére használták. Pesten a négyszögletes, vagy ovális dátumos érkezési bélyegzőt — gyakran piros lenyomattal — indítási, *(lásd 7. sz. ábra)* a kétkörös feladásit pedig a levél hátoldalán érkezési bélyegzőként használták.

Portós és franco levelek

Az 1722. VI. 12-én kiadott posta pátens — mely először állapított meg egységes és kötelező levélposta viteldíjat — úgy intézkedett, hogy sem a feladó, sem a címzett nem fizethette meg a teljes összeget, hanem a díjat egyenlő arányban a két postaállomás között kell megosztani, hogy mindkettő részesedjék belőle. Erre azért volt szükség, mert abban

az időben a postamester nem fix fizetést kapott, hanem jövedelme a beszedett szállítási díjakból adódott.

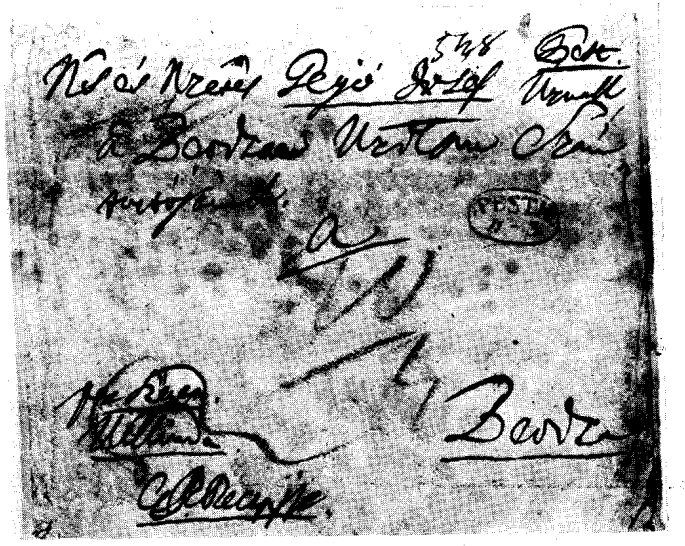
Az osztott — félportós — rendszerben többször bizonyos módosításokat hajtottak végre. Így 1722. X. 16-tól megengedték, hogy néhány postaállomás egymással való forgalmában a feladó a levelet teljesen bérmentesíthesse. *(Lásd 1722. X. 16-tól viteldíj táblázatot.)* 1750. VI. 1. és 1789. XI. 1-én ismét módosítottak. *(Lásd megfelelő viteldíj táblázatot.)*

A felvevő postahivatal a kézbesítéskor fizetendő szállításidíjat piros krétával, vagy tintával, ritkán ólomceruzával a levél címoldalára ráírta. (Lásd 6. sz. ábra.) Ritkán, a XVIII. század első felében, vagy nem sokkal utána, a fizetendő összeget a levél hátoldalára jegyezték fel. A ki nem fizetett viteldíj jelzésére csak Lippa postahivatala használt 1837-ben bélyegzőt, ez esetben is nem külön tüntetve fel, hanem a hely-kelet bélyegzőbe foglalva a „Portó" szót.

Az előbb említett módosítások csak rövid ideig tartó, átmeneti érvényűek voltak. Gyökeres változást csak az 1817. VI. 1-jei viteldíjreform hozott. Akkor eltörölték a félportós rendszert és a feladóra bízták, hogy a teljes viteldíjat kifizeti-e, vagy annak teljesítését a címzettre hagyja.

Ha a szállítás díját a feladásnál kifizették, a felvevő postatiszt a levél címoldalát piros krétával, vagy tintával átlósan Andráskeresztszerűen áthúzta és a kifizetett összeget a hátoldalra feljegyezte. *(Lásd 8. sz. ábra.)* A feladásnál történt fizetést — bérmentesítést — „franco", vagy „franco tutto" szóval jelölték és azt a feladó írta a levél címoldalára. *(Lásd 8. sz. ábra.)* Ez az olaszból átvett szó egyébként „szabad"-ot jelent.

A posta először 1825-ben Pozsonyban használt „Franco" bélyegzőt, majd hosszú szünet után az 1840-es években több mint 50 postahivatal rendszeresített különböző formájú és betűtípusú „Franco", vagy „FRANCO" — Kassa 1849-ben „BÉRM", Esztergom 1848-ban „BÉRMENTES" — szövegű bélyegzőt. Károlyvárosban (Carlstadt) 1813-ban a franco helyett P. P. — P(ort) P(aye) — szövegű bélyegzőt használt.

7. ábra

Hivatalból díjmentes (portómentes) levél

A postaszolgálat kialakulása előtt az uralkodóháznak, főpapságnak, nemességnek, a katonai szervezetnek és állami közigazgatásnak saját hírvivői voltak és így természetesen a futárszolgálatért külön nem fizettek. Ez a kiváltság megmaradt akkor is, mikor a postaszolgálat rendszeressé vált. A viteldíjmentesség elve és gyakorlata az évszázadok folyamán fennmaradt, bár a kedvezményezettek köre időnként módosult.

Az 1722. I. 12-i pátens szerint a portómentességet lényegesen megszigorították. Ezt a rendelkezést megerősítette az 1722. VII. 26-án kiadott postarendtartás, mely eltörölte a kiváltságokat és csak az államhivatalok részére engedélyezett portómentességet és természetesen továbbra is felmentve a királyi udvar és gróf Paar család levelezését a fizetés alól.

Amennyiben a feladó, vagy címzett nem volt illetékes a portómentességre, a posta a levelet nem fogadta el hivatalosnak és ez esetben a rendes levélért járó szállítási díjat kellett megfizetni.

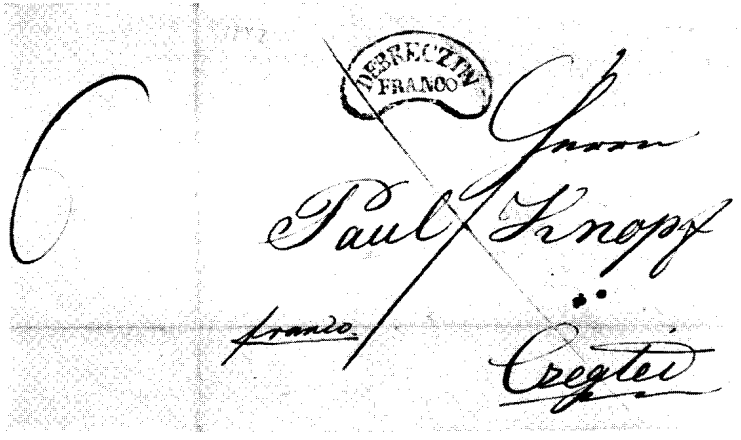
A hivatalból viteldíj-mentesség jelölésére postabélyegzőt nem használtak, azt minden esetben a feladó tintával írta a levél címoldalának bal alsó részére. A hivatalos, illetve hivatalból jelölésére a következőket használták: „Ex offo", „In stricte offosis", „Hból", „Htból", „Hivatalból",. *(Lásd 4. és 9. sz. ábrák.)*

Érvényben volt olyan rendelet is, hogy a felvevő postaállomás a hivatalból portómentes levél címoldalára írja rá a küldemény súlyát, hogy a kincstártól a szállításért járó térítést ezzel is ellenőrizhessék, *(lásd 4. sz. ábra)* azonkívül a teljesen viteldíjmentes levél hátoldalára rá kell írni a kifizetettnek vett szállítási díjat, lásd *(9. sz. ábrát)*, valamint ha a portó felét kellett csak fizetni egyszer, ha teljesen portómentes volt a levél, kétszer húzzák át átlósan a címoldalt. *(Lásd 9. sz. ábra.)* A felvevő postahivatalok ezeket a rendelkezéseket (súly, viteldíj feljegyzése, átlós áthúzás) gyakran végre is hajtották, de éppen ilyen gyakran el is mulasztották, úgyhogy adott esetben a levél azonosításánál ezt számításba kell venni.

Címzett után küldött levél

A postaszabályzat ma is előírja, ha a küldeményt a címzett helyváltoztatása miatt nem lehet kézbesíteni, úgy azt a címzett után kell küldeni. Ez érvényben volt a bélyeg megjelenése előtti időben is, mind a félportós rendszerben, mind az 1817. VI. 1-i viteldíj reform életbeléptetése után. Akkor ez a pótlólagos szolgáltatás nem volt díjmentes, mert a posta a kézbesítéskor fizetendően felszámította mind az eredeti és mind az új cím közötti távolságra járó viteldíjat.

Az utánküldés jelzésére a postahivatalok nem használtak bélyegzőt, azt a postatiszt a levél címoldalán piros krétával, vagy tintával „Abzug" (elköltözés, el-

8. ábra

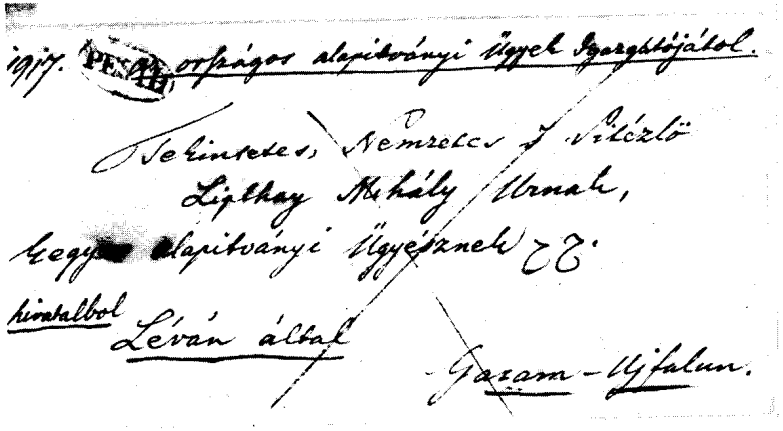
távozás), vagy rövidítve „Abz" szóval jelezte, egyidejűleg a levélre ráírta az új címet és a második távolságért fizetendő díj összegét. *(Lásd 10. sz. ábra.)*

Előfordult, hogy szabálytalanul — és ma már kideríthetetlen okból — az utánküldő postaállomás a levélre csak az utánküldést és az új címet írta rá, de nem jegyezte elő az utánküldésért járó pótlólagos viteldíjat.

Sürgős levél

A sürgős (expresznek nevezett) levelek nyomát már a XVI. század elején megtaláljuk a hivatalos levelezésben. Az 1535. VIII. 20-án kelt postarend még megtiltotta magánosoknak a sürgős levelek küldését, csak 1576-tól engedélyezték a korábban eltiltott staféta magánlevelezést és attól az időtől a posta kétféle levelet szállított. Sürgőset és ún. közönséges leveleket. A közönségest a hetenként kétszer, meghatározott napon közlekedő „ordinaria" posta vitte, a sürgőset „extraordinaria" lovas futárstaféta továbbította.

A sürgős leveleket nem egységes, kötelezően bevezetett, nem is súly szerint számított viteldíjért szállították, arra esetenként meg kellett alkudni. A szállítás díja nem az államé, hanem a postamesteré volt.

9. ábra

Mivel a viteldíj nem volt egységes, előfordult, hogy ugyanazon útért legközelebb más összeget kellett fizetni. A viteldíj nem volt olcsó, pl. a XVII. század elején egy Pozsonyból Nagyszombatra lovasfutárral küldött levélért 4 forint és 32 krajcárt kellett fizetni.

1817-ben a viteldíjreform alkalmával a gyorsküldönc (staféta) közlekedését újból szabályozták. Azontúl egy postatávolságot — 2 mérföld — az addiginál rövidebb idő alatt (3,5 óra) kellett megtenni, de a viteldíj változatlanul magas volt. Egy 1839-ben Szombathelyről Mocsoládra küldött levélért 1 forint és 36 krajcárt kellett fizetni. *(Lásd 3. sz. ábra.)*

A posta a sürgősség jelzésére nem használt bélyegzőt. A XVII—XVIII. században általában „cito citus citissimo" (nagyon sürgős) a XIX. században „Est" (Estafette) jelzést használtak. *(Lásd 11. és 3. sz. ábra.)* A jelzést a feladó, vagy a postaalkalmazott írta a levél cím-, vagy hátoldalára.

Az 1820-as évek végétől „gyorsparasztok" néven szinte egy szövetkezet alakult, mely 4 pihent lóval éjjel-nappal szállított levelet Bécstől Zimonyig. Előre meghatározott viteldíj nem volt, arra a gyorsaság szerint esetenként meg kellett alkudni. Ez a magánszállítás azért volt lehetséges, mert nem volt törvény szerint kimondva a posta kizárólagos szállítási joga (úgy mint a Lajtán túl). Csak az 1838. VII. 1-i postatörvény mondta ki az állam kizárólagos szállítási jogát a levélforgalomban. Ez a törvény Magyarországon és Erdélyben 1839. V. 1-én lépett hatályba.

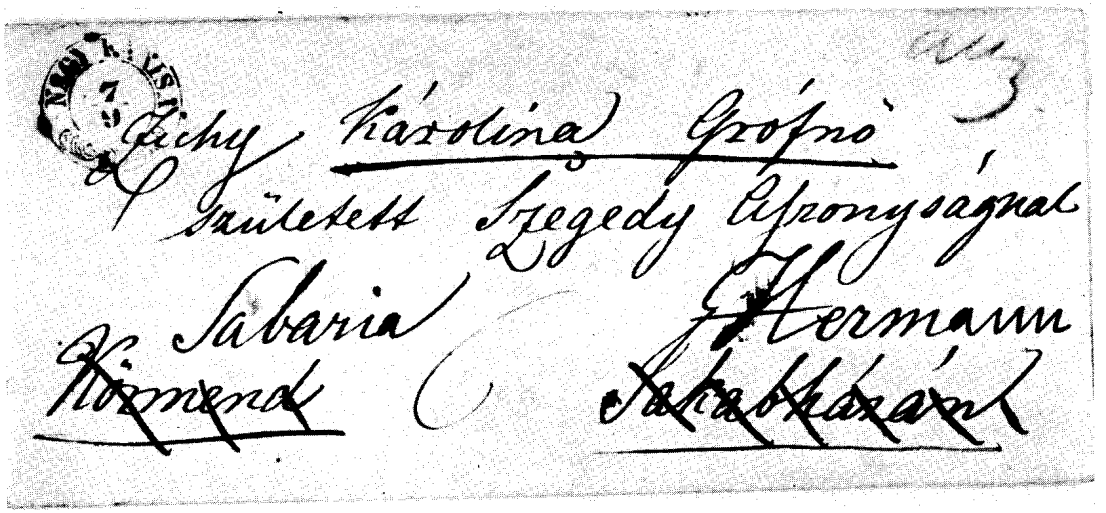
Kolera levél

Az 1831-es évnek érdekes és egyben szomorú nyoma van az egykorú levéljelzés történetében. A XIX. század 30-as éveinek elején tört Európára a kolerajárvány. Ez a szörnyű és Európában akkor még ismeretlen betegség Indiából kiindulva, Oroszországon, Lengyelországon és Galícián keresztül Magyarországra is eljutott. A járvány közeledésének hírére 1830. XII. 28-án a Galícia felőli részen lezárták a magyar határt, de 1831. III. 29-án feloldották, majd május 29-én ismét lezárták a határt. De ez az intézkedés már elkésett. Kolomea felől a fuvarosok, beljebb az országban a sószállító tiszai tutajosok behozták, széthordták a betegség kórokozóit.

Június második felében, egy sebtében húzott katonai kordonnal próbáltak gátat vetni a terjedésének, de mivel ez nem sikerült, július első napjaiban egy újabb kordont húztak. Ez Erdély határától a Berettyó mentén a Tiszáig állt, onnan a Zagyva, majd a Tarna mentén Eger és Miskolc fölött húzódott a Hernádig, onnan Kassa és Eperjes fölött haladva Zborónál érte el a galíciai határt.

Ez a záróvonal sem segített. Július 14-én már Pesten is észleltek kolerás megbetegedést. A járvány továbbterjedt a Dunántúlra és az egykorú leírások szerint IX. 17—XI. 15. között Veszprém megyében Dáka községben és Pápán szedte áldozatait. A járvány nem kerülte el Észak-Magyarországot sem. Erről tanúskodnak a július 16-i eperjesi, augusztus 14-i nagykállói és szeptember 28-i miskolci levelek, melyek tartalma, vagy a *jellegzetes átszurkálások* bizonyítják, hogy a koleraveszély zónájából valók.

Mivel az országos kordonok nem voltak hatásosak,

10. ábra

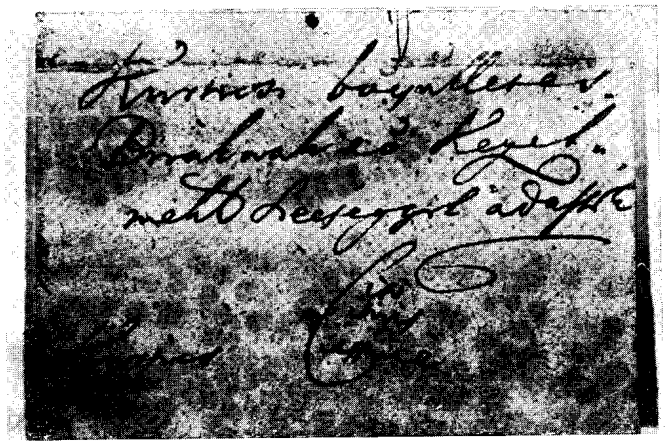
a megyék maguk is állítottak fel katonákból zárónalat annak megakadályozása céljából, hogy kóborló elemek terjesszék a betegséget. Ezenkívül az egyes pontokon engedélyezett átkelőhelyeken, „passzusokon" ún. „dögmentő intézeteket" (contumatia) és „levélfüstölő intézeteket" állítottak fel. A levélfüstölő intézetek a koleraveszély zónából jövő leveleket az egész felületen átszurkálták, hogy — az akkori hiedelem szerint — a fertőtlenítő füstölés megölje a betegség kórokozóit.

A posta a levélen nem használt kolerára utaló bélyegzőt, vagy kézírásos feljegyzést, de némely levél hátoldalán egy egészségügyi állomás (intézet) német, vagy latin nyelvű bélyegzője látható. Hogy a levél valóban a járványzónából jövő ún. „kolera levél"-e, azt a dátumból és az átszurkálásból lehet megállapítani. Fel kell azonban hívni a figyelmet arra, hogy mivel a kolera levél ritkán előforduló, tehát értékesebb, mint az egyéb abból az időből származó levél, léteznek utólagos — hamis — átszurkálások is. Éppen ezért az azonosítás fokozott figyelmet és elővigyázatosságot igényel.

Levéldátum megállapítása

Annak megállapításához, hogy a bélyegelőtti levél milyen viteldíj rendszerben „futott", ismerni kell a postáraadás idejét. Mivel a levelek többségén nincs dátumbélyegző, azt a legbiztosabban a levél belsejében levő keltezés alapján lehet megállapítani. Ehhez azonban ismerni kell azt a múlt századokban dívó szokást, mely szerint a szeptember, október, november és december hónapokat gyakran a maitól eltérő módon írták.

Az ősi római év 10 hónapból állt és március (Martius — Mars istenről elnevezve) volt az év első hónapja. Julius Ceasar naptárreformja helyezte Januarius ás Februarius hónapokat az eredeti első elé, akkor a hónapok helyértéke kettővel csúszott. Szeptember a régi római naptárban az év hetedik hónapja (septem = 7) a naptárreform óta kilencedik, október eredetileg nyolcadik (octo = 8) a reform óta tizedik, november eredetileg kilencedik (novem = 9) a reform óta tizenegyedik, december eredetileg tizedik (decem = 10) Julius Ceasar naptárreformja óta az év tizenkettedik hónapja.

A régies hónap jelölés — különösen azoknál, akik tudtak latinul — fennmaradt, ezért lehet aránylag gyakran látni a dátum írásánál, hogy pl. „7-", „8-", vagy „10-ber" (Lásd 12. sz. ábra.) ami pl. szeptember esetében azt jelenti, hogy septem-(7)ber, de nem a 7., hanem szeptember mai helyértéke szerint az év 9. hónapja. Ugyanígy „8-ber" = október, „9-ber" = november, „10-ber" = december, azaz a mai értelemben az év tizedik, tizenegyedik és tizenkettedik hónapjai.

Nem hivatalos feljegyzések a levélen

Az előzőekben tárgyalt kezelési jelek valamelyikét, vagy egyidejűleg többet, kötelező volt a feladó, vagy postaalkalmazott részéről a levélre ráírni, mert ezekkel jelezték a levél fajtáját, továbbá, honnan, hová kell szállítani és ezért mennyit kell fizetni. A hivatalos, tehát kötelező kezelési jeleken kívül igen gyakran találhatók a levélen olyan feljegyzések, vagy utalások, melyeket a feladó írt a címoldalra.

Legyakoribb *az útvonal megnevezése.* Ez esetben a feladó a levél bal alsó felére ráírta a továbbítás útvonalát, esetleg a címhelységhez legközelebb eső postaállomást „per", „p", vagy „által" elő, illetve utószóval, esetleg ezek nélkül. *(Lásd 3. sz. ábra.)*

Szintén gyakori a *címhelyiség előtti „a", „zu", vagy „in"* írása. Tulajdonképpen mindhárom azonos rendeltetésű. Az „a" francia, a „zu" a német nyelvben jelenti a ba, be, az „in" pedig németül a ban, bent-t. A németes címzésnél a címirat előtt előfordul az „an" = nak, nek előszó használata. *(Lásd 7. sz. ábra.)*

Előfordul a levél címoldalának felső, középső részén vagy kisméretű *kereszt, Andráskereszt,* ritkábban *kettő, álló szárú kereszt jelzés.* Rendeltetésük nem egyértelműen tisztázott. Tény, hogy a jel a címmel megegyező tintával írott és több esetben a címoldalon levővel azonos módon a belső, szövegoldal felső részén is látható. Ez utóbbi azt látszik bizonyítani, hogy a levél írója a „kereszt jegyében" küldte levelét, más feltevés szerint azt jelenti, hogy a levelet postán és nem küldönc útján továbbították. *(Lásd 11. sz. ábra.)*

A bélyegelőtti leveleket a posta kezelési jelei által lehet azonosítani. Ez egyben egy kis nehézséget is jelent, mert ezek a jelek néha eltérnek a hivatalosan előírt szabályostól. Nem szabad elfelejteni, hogy a kezelési jeleket a XVIII—XIX. században, de legalább 120 évvel ezelőtt írták a levélre, mikor hazánkban nem volt egységes nyelvhasználat, a levélírók a magyar mellett a latin, német és francia nyelvet is használták a címzésnél, a posta hivatalos nyelve a német volt, a postaalkalmazottak műveltsége meglehetősen alacsony színvonalon állt, a helyesírást nem egységesen alkalmazták és végül, a rendeleteket sem egységesen értelmezték. Mindezeken felül, a kezelési jeleket írták és nem nyomtatott ragjegyekkel jelezték.

Ha tehát a kezelési jeleknél helyesírási, vagy formai eltérést tapasztalunk, azt a fenti körülményeknek kell tulajdonítani. Ezért mindenképpen ajánlatos, hogy a levél vizsgálatánál lehetőleg az összes ráírt kezelési jeleket vegyük figyelembe, így ki lehet zárni, vagy a minimumra csökkenteni a téves azonosítást.

VITELDÍJAK

1704. I. 1. — 1722. VI. 30.

Ívenként az egész útra, a távolságra való tekintet nélkül 4 poltúra (6 krajcár). A viteldíjat a feladásnál előre kellett fizetni.

1722. VII. 1. — 1722. X. 15.

Félportó. A táblázatban szereplő összeg a feladásnál és kézbesítésnél is fizetendő!

Belföld. Ez áll a magyar, cseh,alsó-ausztriai (bécsi), belső-ausztriai (grazi) területekből.

Díjszabás

Lat súly, vagy ív borítékkal	½	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5
Krajcárban	6	8	12	16	20	24	28	32	36	40

Külföld. A fenti területen kívüli helyekről, vagy oda menő levelek feladásánál, vagy kézbesítésénél egyszeri alkalommal fizetendő!

Díjszabás

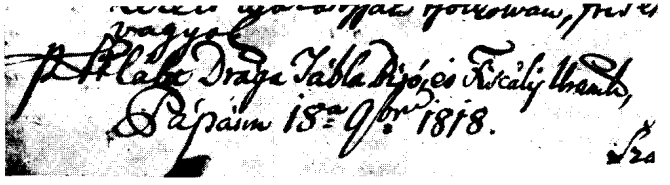
Lat súly, vagy ív borítékkal	½	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5
Krajcárban	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60

Díjmentesség. Az udvari, a birodalmi vezér-postamester és meghatározott állami hatóságok levelezésére vonatkozott a díjmentesség. A magyar városok és vármegyék nem tartoznak a díjmentesen levelező hatóságok közé. A közhivatalok levelezését évi átalányért szállították.

1722. X. 16. — 1750. V. 31.

Félportó. A táblázatban szereplő összeg a feladásnál és kézbesítésnél is fizetendő!

A bécsi udvari legfőbb postahivatal, valamint Pozsony, Prága, Brünn, Breslau, Linz és Graz főpostahivatalok egymásközti forgalmában a feladó a két félportót egyösszegben kifizethette, ez esetben a kézbesítéskor nem kellett fizetni.

12. ábra

Belföld. Magyar, cseh, alsó-ausztriai (bécsi), belső-ausztriai (grazi) területek.

Díjszabás

Lat súly	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Krajcárban	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40

10—20 latig 3 kr. latonként, 20 lattól 1 fontig 2,5 kr. latonként.

Külföld. A fenti területen kívüli helyekről, vagy oda menő levelek feladásánál, vagy kézbesítésénél egyszeri alkalommal fizetendő!

Díjszabás

Lat súly	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Krajcárban	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60

10—20 latig 4,5 kr. latonként, 20 lattól 1 fontig 3 kr. latonként.

Díjmentesség. 1741-ben elrendelték, hogy „Bármely törvényszékhez, vármegyékhez és városokban hivatalosan és viszont azoktól nyilvános pecséteik alatt szintén hivatalból bármiféle kérvényezésekre írott levelek és postahivataloknál bérmentesen adassanak ki és fogadtassanak el. Ez a rendelkezés Dalmát-, Horvát- és Szlavón országokra is kiterjesztetik."

1750. VI. 1. — 1751. X. 31.

Teljes portó!

A. fokozat. A táblázatban szereplő összeget a magyar, cseh, alsó- és belső ausztriai területen úgy a belföldről, mint Toscana, Mantua, Milano, osztrák Németalföld, Elő-

Ausztria és a Német-Római Birodalom területéről érkező levelek kézbesítésekor, valamint más külföldre szóló és onnan érkező levelek feladása, illetve kézbesítésekor szedték be. A viteldíjat a belforgalomban és az Innenső Örökös Tartományokkal való forgalomban a feladásnál is le lehetett róni.

Díjszabás

Lat súly	½	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5
Ft + kr	8	16	24	32	40	48	56	1,04	1,12	1,20

B. fokozat. Toscana, Mantua, Milano, osztrák Németalföld, Tirol, Elő-Ausztria és a Német-Római Birodalom területére feladott levelek feladásakor fizetendő!

Díjszabás

Lat súly	½	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5
Krajcárban	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60

1751. XI. 1. — 1789. X. 31.

Félportó. A táblázatban szereplő összeg a feladásnál és kézbesítésnél is fizetendő!

Belföld.

Főpostahivatalok közötti útvonalon való forgalomban.

Díjszabás

Lat súly	½	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ft + kr	4	8	16	24	32	40	46	52	58	1,04	1,10

Főpostahivatal és közbenső állomás közötti útvonalon való forgalomban.

Díjszabás

Lat súly	½	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Krajcárban	4	8	12	16	20	24	26	28	30	32	34

Főpostahivatalok között fekvő, de főpostahivatal érintése nélküli útvonalon levő állomások közötti forgalomban.

Díjszabás

Lat súly	½	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Krajcárban	3	6	8	10	12	14	15	16	17	18	19

10 lattól 1 fontig latonként 1 kr.
A külföldi viteldíj változatlan.

1789. XI. 1. — 1798. VII. 31.

Félportó. A táblázatban szereplő összeg a feladásnál és a kézbesítésnél is fizetendő! A két félportót az „A" fokozatban a feladásnál is ki lehetett fizetni.

A. fokozat. Ausztria, Magyarország, Csehország, Galícia, Erdély és Tirol területén.

Díjszabás

Lat súly	½	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5
Krajcárban	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40

5 —10 latig féllatonként 5 krajcár
10—20 latig féllatonként 2 krajcár
20 lattól—1 fontig féllatonként 1 krajcár
1 fonttól—5 fontig latonként 1 krajcár
Ajánlási díj: 6 krajcár feladásánál fizetendő.
Tértivevény díj: 3 krajcár a kézbesítéskor fizetendő.
Vevénypénz: csak ajánlott levélnél 2—2 krajcár a feladásnál és kézbesítéskor is fizetendő.

B. fokozat. Német-Római Birodalom, Németalföld, Toscana, olasz államok területére.

Díjszabás

Lat súly	½	1	1,5	2	2,5	3	3.5	4	4,5	5
Krajcárban	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60

1798. VIII. 1. — 1803. XI. 14.

Félportó. A táblázatban szereplő összeg a feladásnál és kézbesítésnél is fizetendő! A két félportót az „A" fokozatban a feladásnál is ki lehetett fizetni.

A. fokozat. Ausztria, Magyarország, Csehország, Galícia, Erdély és Tirol területén.

Díjszabás

Lat súly	½	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5
Krajcárban	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60

Ajánlási díj: 6 krajcár feladásnál fizetendő
Tértivevény díj 3 krajcár kézbesítéskor fizetendő
Vevénypénz: csak ajánlott levélnél 2—2 krajcár a feladásnál és kézbesítéskor is fizetendő.

B. fokozat. Német-Római Birodalom, Németalföld, Toscana, olasz államok területére.

Díjszabás

Lat súly	½	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4,5	5
Ft + kr	12	24	36	48	60	1,12	1,24	1,36	1,48	2 Ft

1803. XI. 15. — 1806. X. 30.

Félportó. A táblázatban szereplő összeg a feladásnál és kézbesítéskor is fizetendő! A két félportót az „A" fokozatban a feladásnál is ki lehetett fizetni.
A. fokozat. Ausztria, Magyarország, Csehország, Galícia, Erdély és Tirol területén.

Díjszabás

Lat súly	½	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5
Ft + kr	8	16	24	32	40	48	56	1,04	1,12	1,20

Ajánlási díj: 6 krajcár feladásnál fizetendő
Tértivevény díj 3 krajcár kézbesítéskor fizetendő
Vevénypénz: csak ajánlott levélnél 2—2 krajcár a feladásnál és kézbesítéskor is fizetendő.

1806. XI. 1. — 1810. IX. 30.

Félportó. A táblázatban szereplő összeg a feladásnál és kézbesítéskor is fizetendő! A két félportót az „A" fokozatban a feladásnál is ki lehetett fizetni.
A. fokozat. Ausztria, Magyarország, Csehország, Galícia, Erdély és Tirol területén.

Díjszabás

Lat súly	½	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5
Ft + kr	12	24	36	48	60	1,12	1,24	1,36	1,48	2 Ft

Ajánlási díj: 6 krajcár feladásnál fizetendő
Tértivevény díj 3 krajcár kézbesítéskor fizetendő
Vevénypénz: csak ajánlott levélnél 2—2 krajcár a feladásnál és kézbesítéskor is fizetendő.

1810. X. 1. — 1811. II. 20.

Félportó. A táblázatban szereplő összeg a feladásnál és kézbesítéskor is fizetendő!

Távolság	Lat súly									
	½	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5
	Viteldíj Ft + kr.									
4 posta-állomás távolságig	8	16	24	32	40	48	56	1,04	1,12	1,20
4 posta-állomáson túli távolságra	16	32	48	1,04	1,20	1,36	1,52	2,08	2,24	2,40

Ajánlási díj: 6 krajcár feladásnál fizetendő
Tértivevény díj 3 krajcár kézbesítéskor fizetendő
Vevénypénz: csak ajánlott levélnél 2—2 krajcár a feladásnál és kézbesítéskor is fizetendő.

1811. II. 20. — 1814. I. 31.

Távolság	Lat súly									
	½	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5
	Viteldíj Ft + kr.									
4 posta-állomás távolságig	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
4 posta-állomáson túli távolságra	7	14	21	28	35	42	49	56	1,03	1,10

Ajánlási díj: 6 krajcár feladásnál fizetendő
Tértivevény díj 3 krajcár kézbesítéskor fizetendő
Vevénypénz: csak ajánlott levélnél 2—2 krajcár a feladásnál és kézbesítéskor is fizetendő.

1814. II. 1. — 1815. V. 15.

Félportó. A táblázatban szereplő összeg a feladásnál és kézbesítéskor is fizetendő!

Távolság	Lat súly									
	½	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5
	Viteldíj Ft + kr.									
4 posta-állomás távolságig	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
4 posta-állomáson túli távolságra	8	16	24	32	40	48	56	1,04	1,12	1,20

Ajánlási díj: 6 krajcár feladásnál fizetendő
Tértivevény díj 3 krajcár kézbesítéskor fizetendő
Vevénypénz: csak ajánlott levélnél 2—2 krajcár a feladásnál és kézbesítéskor is fizetendő.

1815. V. 16. — 1817. V. 31.

Félportó. A táblázatban szereplő összeg a feladásnál és kézbesítéskor is fizetendő!

Távolság	Lat súly									
	½	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5
	Viteldíj Ft + kr.									
4 posta-állomás távolságig	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
4 posta-állomáson túli távolságra	12	24	36	48	60	1,12	1,24	1,36	1,48	2,--

Ajánlási díj: 12 krajcár feladásnál fizetendő
Tértivevény díj: 3 krajcár kézbesítéskor fizetendő
Vevénypénz: csak ajánlott levélnél 2—2 krajcár a feladásnál és kézbesítéskor is fizetendő.

1817. VI. 1. — 1842. VII. 31.

Teljes portó. Az egész viteldíjat a feladásnál, vagy a kézbesítéskor kellett kifizetni.

Távolság	Lat súly									
	½	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5
	Viteldíj Ft + krajcárban									
3 posta-állomás	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
6 posta-állomás	4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
9 posta-állomás	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
12 posta állomás	8	16	24	32	40	48	56	1,04	1,12	1,20
15 posta-állomás	10	20	30	40	50	60	1,10	1,20	1,30	1,40
18 posta-állomás	12	24	36	48	60	1,12	1,24	1,36	1,48	2,—
18 posta-állomáson túl	14	28	42	56	1,10	1,24	1,38	1,52	2,06	2,20

Ajánlási díj: 4 kr. a feladásnál fizetendő
Tértivevény díj: 3 kr. a kézbesítéskor fizetendő
Vevénypénz: csak ajánlott levélnél 2—2 krajcár, a feladásnál és a kézbesítéskor is fizetni kellett.
Portómentesség (1818-tól): Ha hivatal magánfélhez küldött levelet, a címzett tartozott az egész díjat kifizetni. Ha a magánfél írt a hatóságnak, a levelet küldő magánfélnek csak a viteldíj felét kellett megfizetni az 1818-ban kiadott rendelet szerint.
Az udvari kamara kiadta azoknak a hatóságoknak, hivataloknak és személyeknek hiteles jegyzékét, melyek egymással viteldíjmentesen levelezhettek.

1842. VIII. 1. — 1848. VI. 30; Erdélyben 1848. VIII. 31-ig.

Teljes portó. Az egész viteldíjat a feladásnál, vagy a kézbesítéskor kellett kifizetni.

Távolság	Lat súly										
	½	¾	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5
	Viteldíj Ft + kr.										
10 mérföld távolságig	6	9	12	18	24	30	36	42	48	54	60
10 mérföldön túli távolságra	12	18	24	36	48	60	1,12	1,24	1,36	1,48	2.—

Helyi levél 2 latig: 2 krajcár
Ajánlási díj: 6 krajcár
Tértivevény díj: a távolságnak megfelelő ½ latoslevél díja 2 és 3 krajcáros vevénydíjak megszüntek.
Nyomtatvány (keresztkötésben): 2 fontig a megfelelő levéldíj egyharmada.
1843-ban az addigi 10 mérföldes távolságot 20 mérföldig, az addigi 20 mérföldes távolságot 20 mérföldön túlira meghosszabbítják.

Magyarországon 1848. VII. 1-től; Erdélyben 1848. IX. 1-től.

A szabadságharc alatt azon a területen, ahol a magyar kormány gyakorolta a hatalmat.
Teljes portó. Az egész viteldíjat a feladásnál, vagy a kézbesítéskor kellett kifizetni.

Súlyfokozat	Távolság mérföldben 10-ig	10-től 20-ig	20 felett
	díjszabás forintban és krajcárban kr.	Ft kr.	Ft kr.
½ latig	2	6	10
½—¾ latig	3	9	15
¾—1 latig	4	12	20
1—1,5 latig	6	18	30
1,5—2 latig	8	24	40
2— 3 latig	10	30	50
3— 4 latig	12	36	1 00
4— 6 latig	14	42	1 10
6— 8 latig	16	48	1 20
8—12 latig	18	54	1 30
12—16 latig	20	1 00	1 40
16—24 latig	22	1 06	1 50
24—32 latig	24	1 12	2 00
1,00 fonttól 1,25 fontig	26	1 18	2 10
1,25 fonttól 1,5 fontig	28	1 24	2 20
1,5 fonttól 1,75 fontig	30	1 30	2 30
1,75 fonttól 2,00 fontig	32	1 36	2 40
2,00 fonttól 2,25 fontig	34	1 42	2 50
2,25 fonttól 2,50 fontig	36	1 48	3 00
2,50 fonttól 2,75 fontig	38	1 54	3 10
2,75 fonttól 3,00 fontig	40	2 00	3 20
3,00 fonttól 3,25 fontig	42	2 06	3 30
3,25 fonttól 3,50 fontig	44	2 12	3 40
3,50 fonttól 3,75 fontig	46	2 18	3 50
3,75 fonttól 4,00 fontig	48	2 24	4 00
4,00 fonttól 4,25 fontig	50	2 30	4 10
4,25 fonttól 4,50 fontig	52	2 36	4 20
4,50 fonttól 4,75 fontig	54	2 42	4 30
4,75 fonttól 5,00 fontig	56	2 48	4 40

Ajánlási díj: 6 kr. a feladásnál fizetendő.

Tértivevény díj: a távolságnak megfelelő ½ latos levél díja.

1849. V. 31-től. Az 1848-as Szabadságharc leverése után.

Távolság	Lat súly ½	1	1,5	2	2,5	3	3,5	4	4,5	5
	Viteldíj Ft + krajcár									
10 mérföld távolságig	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
1—20 mérföld távolságig	6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
20 mérföldön felüli távolságra	12	24	36	48	60	1,12	1,24	1,36	1,48	2,—

Ajánlási díj: 6 kr.

Tértivevény: a távolságnak megfelelő ½ latos levél díja.

Nyomtatvány (keresztkötés alatt): a megfelelő súlyú levéldíj egynegyede, de minimálisan 1 kr.

A GYŰJTEMÉNY RENDEZÉSE

A bélyegelőtti levelekkel kapcsolatos ismeretek után foglalkozni kell azzal is, hogy milyen elvek szerint a legajánlatosabb rendezni egy gyűjteményt akkor is, ha valakinek nincs nagy anyaga.

Gyűjtési területet illetően 4 nagy csoportot lehet képezni.

Ezek: a) terület;

b) küldemény fajtája;

c) korszakok;

d) bélyegző típusok

szerint. A nagyobb csoportokon belül szinte számtalan variációs lehetőség van. Pontos sémát nem lehet adni, legfeljebb utalást a nagyobb csoportokra, a részletes rendezést a gyűjtők fantáziájára, ötletességére kell bízni.

A terület alapján való gyűjtés vonatkozhat az akkori határok szerinti Magyarországra, vagy az ország

egy kisebb területére, pl. Dunántúlra stb., vagy egy nagyobb város, esetleg egyes akkori postautak által érintett helységek összes bélyegzéseinek gyűjtésére.

A küldemény fajtája szerint a levél súlya, feladási módja, — pl. közönséges, ajánlott, portós, vagy frankós, hivatalból díjmentes, vagy díjköteles — csoportosításban lehet gyűjteni. Lehet összeállítást csinálni pl. az ajánlás kialakulásáról, annak a levélre írt jelzéseiből, de éppen olyan hálás terület a hivatalból (Ex offo), vagy hivatalnak küldött levelek jelzéseinek, vagy bélyegzéseinek feldolgozása.

Postai jelzést a leveleken a XVIII. század elejétől lehet találni. Az azóta eltelt több mint másfél évszázad viteldíj szempontból több korszakra oszlik. Volt mikor csak a levél súlya, később a súly és a szállítási távolság kombinációja szabta meg a viteldíj nagyságát. Megint más korszak, mikor az 1798—1815 közötti években a napóleoni háborúk alatti pénzromlás miatt gyakran változott a viteldíj, azután 1817-ben egy tarifa-reform alapján az ún. hétszakaszos, majd 1842-ben a háromszakaszos rendszer lépett életbe. Ezt követte a magyar szabadságharc alatt bevezetett viteldíj, majd a szabadságharc leverése után az ismét bevezetett osztrák viteldíj rendszer. Ahány viteldíj korszak, annyi csoportosítási lehetőség, illetve gyűjtési terület.

A negyedik csoportosítás a bélyegző típusok szerinti gyűjtés. Az a tény, hogy a bélyegzők nem központilag, egységes elvek szerint készültek, hanem egyes emberek ízlése, kézügyessége határozta meg a formát, sok alaki, díszítési változatot eredményezett. Spontán alakult ki a hely, hely-kelet, betűtípus, díszítés és forma szerinti változat. Ennek folytán lehet kör, ovális és négyszögű formák, a betűk típusa, vagy a díszítés mintázata szerint gyűjteni. Ezenkívül lehet a különleges, pl. a franco bélyegzőket gyűjteni.

Természetesen a fenti csoportosítás nem csalhatatlan „recept", minden gyűjtő a saját fantáziája szerint és a saját örömére kell, hogy rendezze gyűjteményét.

AZ 1848-AS POSTARENDELET

Az 1848. évi III. t. c. 6. § szerint V. 1-től a bécsi Legfőbb Udvari Postaigazgatóság minden eddigi befolyása megszűnik a magyar postára és az a magyar Földművelés, Ipar és Kereskedelmi Minisztérium hatáskörébe kerül. A magyar postának az osztrák igazgatástól való függetlenségének kihangsúlyozására Klauzál Gábor miniszter rendeletet adott ki, mely szerint Magyarországon VII. 1-i, Erdélyben IX. 1-i hatállyal módosítják a viteldíjat oly módon, hogy az addigi két távolsági fokozat elé még egyet csatolnak azzal a céllal, hogy a levelezést a közel vidékre olcsóbbá tegyék. A vonatkozó rendelet szószerint a következő:

„Posta vitelbéri ideiglenes szabályzat.

1-ször A levélvitelbér ezennel leszállítatik; fél latos levéltől 10 mérföldig bezárólag 2 krjra., 10 mérföldtől 20 mérföldig bezárólag 6 kr., 20 mérföldön felül 10 krjra.

2-szor Keresztkötés alatt feladott nyomtatott, vagy kőmetszett körlevelek árulajstromok, tőzsde jegyzetek (Börse Zetteln) könyvek, röpiratok, zenészeti műdarabok, 's egyéb nyomtatványok, valamint árucikkek mustrái is, a' most megállapított levélvitelbér negyedével lesznek díjazandók, e díj azonban egy krajcárnál kissebb nem lehet.

3-szor Jelen szabályzat s illetőleg vitelbéri leszállítás csak a belföldi levelezésre, magyarország, és a kapcsolt részek határai közt küldendőkre s elfogandókra van kiterjesztve.

4-szer Azon levelektől s keresztkötés alatti kötegektől, mellyek bérmentesen küldetnek magyar országból s a kapcsolt részekből az ausztriai tartományokba, úgy szinte azon levelektől s keresztkötés alatti kötegektől is, melyek az ausztriai tartományokból magyar országba, s a kapcsolt részekbe ér-

keznek, az ausztriai vitelbér fog fizettetni, melly a legújabb ausztriai szabályzat szerint fél latos levéltől 10 mérföldig 3 kr. 10—20 mérföldig 6 kr., 20 mérföldön felül 12 kr. A keresztkötés alatti kötegekre nézve a levél vitelbérnek szinte negyede fizettetik, és ezekre nézve is a díj egy krajcárnál kissebb nem lehet.

5-ször A most leszállított vitelbér folyó évi Július elsején veendi kezdetét.

6-szor A súlyfokozat és egyebekre nézve az eddigi posta szabályzat ideiglenesen megtartatik."

Irodalom:

Hübert Károly: A postaintézet Magyarországon.
Dr. Hennyei Vilmos: A magyar posta története.
Térfi Béla: Bélyegelőtti levelek és azok lebetűzései. Magyar Bélyegek Monográfiája.

Új kutatási módszerek alkalmazása a színes számú, levélborítékrajzú bélyegeink anyalemez rekonstrukcióinál

ORBÁN FERENC ÉS DR. PETROVITS TIVADAR

II. RÉSZ

Ívhelyismertetőjelek

A következőkben oszloponként felsoroljuk az egyes ívhelyek bélyegképének eddig megállapított anyalemez ismertetőjeleit. Az eddig ismertetett jelek közül ábránkon újra feltüntetjük a páros ismertetőjeleket és közöljük szöveges leírásukat is. Egyben megadjuk betűjelüket ,amelyek az ívfelépítési táblázaton már szerepeltek.

A jelek közül azok, amelyeket hegyes eszköz eredményezett, általában maradandóbbak az esetben is, ha az anya- vagy nyomólemez időközben elhasználódott. Ezzel szemben a simításos jellegű jelek gyorsabban eltűnhettek a lemezekről, így a bélyegképről is.

A 100 ívhely bélyegei közül jelenleg 98-nak ismerjük egy, vagy több ívhelyismertetőjelét. A jelenleg ismertetőjellel nem rendelkező helyekre később adunk adatokat. (08 és 79).

A szövegben leírt és az ábrán feltüntetett jelek általában a kiadás bármely időszakából származó bélyegeken megtalálhatók és az esetben is érvényesek, ha az anyalemez és a nyomólemez nem százképes, hanem kétszázképes volt.

Az ismertetett jeleken túl bármely ívhelyen újabbak megállapítása lehetséges. Ilyen esetben azonban ezeknek a jeleknek a nagysága az ismertetetteknél feltehetően kisebb.

A II. típusú 10 krajcáros ívhelyismertetőjelei:

I. Oszlop: A.

01. a) Tűszúrásnyi pont a jobb koszorú külső, 3. levelének felső részén, a 11. gyöngy magasságában.

11. a) Színes pont a korona és a jobb felső háromszög csúcsa között, a 8. alapvonalközben, a felső 14. gyöngy jobb széle alatt.
b) Tűszúrásnyi pont a borítékon az 1-es kampójától balra, lefelé, a homlokpánt 1—2. lemezének találkozása alatt.
c) Tűszúrásnyi pont a 4—5. alapvonal között, a felső gyöngysor 17—18. gyöngyének köze alatt.
d) Kis színes pont a felső gyöngysor, 5. gyöngyének bal oldalán, alul.
e) Tűszúrásnyi pont a boríték bal oldalán, középen, az értékszámtól 1,2 mm-re.
f) Tűszúrásnyi pont a jobb gyöngysor 3. gyöngyének felső egyharmadától balra.

21. a) Erős színes pont a bal alsó háromszög függőleges befogójának közepén, kívül, a bal gyöngysor 23. gyöngyével szemben.

31. a) Erős, színes, hosszúkás folt a bal koszorú csúcslevele felett.
b) Tűszúrásnyi pont alapvonalközben, az előbbitől jobbra felfelé.
d) Tűszúrásnyi pont alapvonalközelben, a bal gyöngysor 15. gyöngyének jobb oldalán.

41. a) Színes pont a felső gyöngysor 1—2. gyöngyének közében. *(Páros ismertetőjel:* A_1).
b) Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 12. gyöngyének bal, külső széle mellett, fenn.
c) Fehér csík az alsó gyöngysor 7—12. gyöngyén.

51. a) Nagy, félgyöngynyi színes folt a jobb gyöngysor 1—2. gyöngye közén, kívül.
b) Színes pont a bal gyöngysor 12. gyöngyén kívül.
c) Színes pont a bal gyöngysor 18. gyöngyének magasságában, az alapvonalon.
d) Színes pont a bal gyöngysor 24. gyöngyének belső oldalánál.

61. a) Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 2. gyöngyének aljától balra, kívül.

71. a) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög függőleges befogójától balra, az 5—6. gyöngy közének magasságában.
b) Kis vonalka a bal alsó háromszög vízszintes befogója alatt, a 4. alapvonalon, a 3. gyöngy felett.
c) Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 15. gyöngyén kívül.

81. a) Színes pont a korona és a jobb felső háromszög csúcsa között, a 7—8. alapvonalközben.
b) Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 8. gyöngyének magasságában a koszorú levele mellett, az alapvonalon.

91. a) Színes pont a felső gyöngysor 1—2. gyöngyének közében, fent. *(Páros ismertetőjel:* A_1).
b) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög átfogójához tapadva, a második „A" betű bal szára alatt.
c) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, az alsó keresztvonal felett.

II. Oszlop: B.

02. a) Erős, színes vonal a makkon. *(Páros ismertetőjel:* B_1).
b) Kettős tűszúrásnyi pont a kürt öblében, fent.

12. a) Kettős tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében, a középtől kissé lejjebb.
b) Tűszúrásnyi pont az „R" és a „K" betű között.
c) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 15. gyöngye alatt, kissé jobbra.

22. a) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög közepén, a felső gyöngysor 18. gyöngyének jobb fele alatt, a jobb oldali 3. gyöngy aljának magasságában.
b) Tűszúrásnyi pont a kürt öblének közepén.

32. a) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 11—12. gyöngy közében, fent, az alapvonal alatt.

42. a) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, a bal szélen, a felső saroktól 2,5 mm-re. *(Páros ismertetőjel:* B_2).
b) Tűszúrásnyi pont az előbbitől 1,5 mm-rel lejjebb és jobbra. *(Páros ismertetőjel:* B_2).
c) Tűszúrásnyi pont az alsó gyögysor 14. gyöngyének jobb széle felett, a 4. alapvonalon.

52. a) Sötét, színes folt a makkon. *(Páros ismertetőjel:* B_1).
b) Két tűszúrásnyi pont a korona középső pántjának jobb oldalán, egymás alatt.
c) Két jobbra dűlő vonalka a boríték bal negyedében, a felső sarokban. Alattuk kis színes pont.
d) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedének közepén.
e) Tűszúrásnyi pont a „KIR" „R" betűjének jobb lába alatt, az 5. alapvonalon.

82. a) Tűszúrásnyi pont a kürt kör alakú hangtölcsérének jobb belső, alsó oldalához tapadva.

72. a) Színes pont az 1-es és a nulla között, az 1-es talpától felfelé 1,1 mm-re.
b) Színes, simított folt a boríték bal negyedében a felső sarokban.

82. a) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében fent, a boríték széle mellett, a saroktól 2,5 mm-re.
b) Tűszúrásnyi pont ugyanott az alsó levélkereszteződés közepe felett.
c) Tűszúrásnyi pont a „P" és „O" betű között, kissé lefelé, két alapvonal között.
d) Tűszúrásnyi pont a második „A" betű bal talpa alatt az alapvonalon.

92. a) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, a bal szélen, a felső saroktól 2,5 mm-re. *(Páros ismertetőjel:* B_2).
b) Tűszúrásnyi pont az előbbitől 1,5 mm-rel lejjebb és jobbra. *(Páros ismertetőjel:* B_2).
c) Ovális folt a felső gyöngysor 17. gyöngyének jobb oldalán, felül.
d) Tűszúrásnyi pont a bal koszorú csúcslevele felett, a csúcstól második alapvonalon.
e) Tűszúrásnyi pont az a) jel alatt, de közelebb a boríték széléhez.

III. Oszlop: C.

03. a) Színes pont a jobb felső háromszög átfogójának közepén, belül. *(Páros ismertetőjel:* C_1).
b) Színes pont a boríték felső negyedében, a nullától jobbra és felfelé.

13. a) Színes pont a boríték felső széle közelében a korona homlokpántjának utolsó lemeze alatt.

23. a) Színes vonal a felső gyöngysor 11—12. gyöngye felett.
b) Tűszúrásnyi pont a korona bal oldalában, a háromszögű díszítmény felett.

33. a) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög derékszögében. *(Páros ismertetőjel:* C_2).
b) Kis vonalka a nulla bal külső oldalánál, fent.
c) Tűszúrásnyi pont a korona bal oldalán, a háromszögű díszítmény felett kissé balra.

43. a) Nagy színes pont a boríték felső negyedében a nulla bal oldala felett. *(Páros ismertetőjel:* C_3).
b) Színes pont az alsó gyöngysor 3. gyöngye bal oldalának alsó széléhez tapadva.
c) Színes vonalka a jobb felső sarokgyöngy felett.

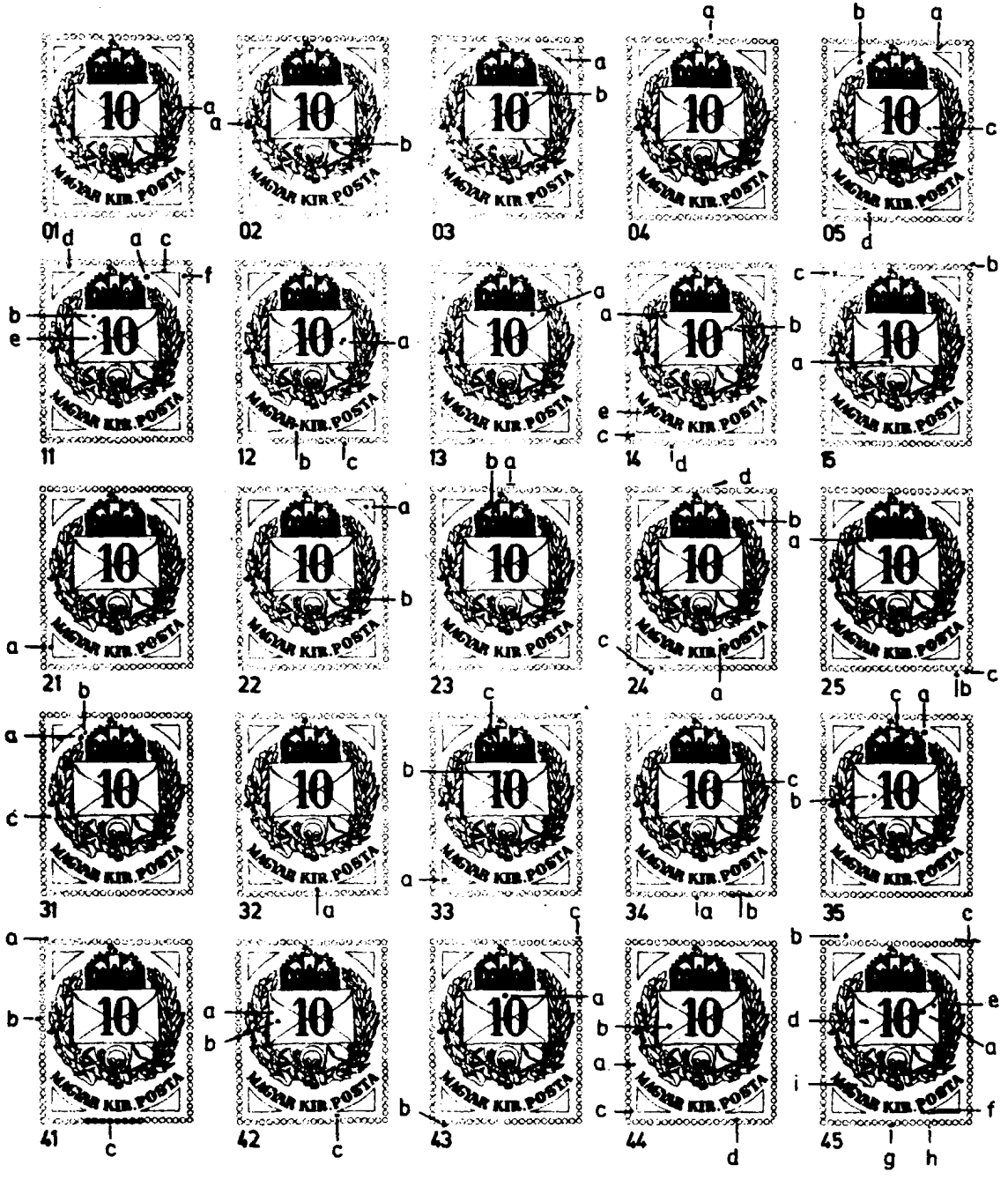
53. a) Színes pont a jobb felső háromszög átfogójának közepén, belül. *(Páros ismertetőjel:* C_1).
b) Tűszúrásnyi pont az 1-es kampója alatt.

63. a) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög közepén, a 18. gyöngy alatt.
b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 5. gyöngye felett az első alapvonalon.
c) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében az alsó keresztvonal közepe felett.

73. a) Színes pont a boríték bal negyedében az alsó keresztvonal felett, a középtől kissé balra.
b) Tűszúrásnyi pont a „P" betű törzse felett, a szalag alatt.
c) Színes folt a jobb alsó háromszögben a 19. gyöngy felett, a jobb oldali 23—24. gyöngy közének magasságában.
d) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 14. és 15. gyöngyének köze felett, a 4—5. alapvonal között.

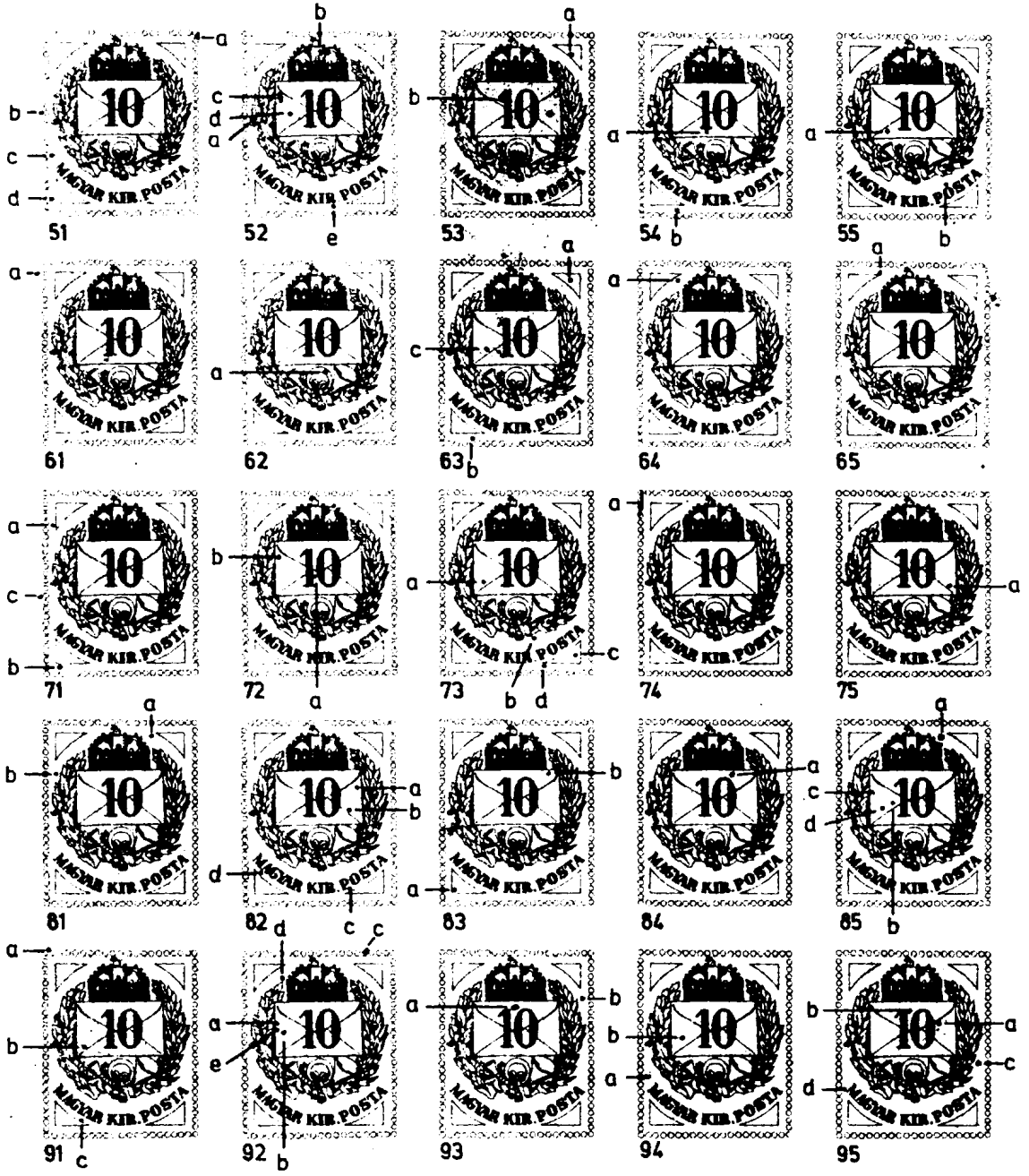
83. a) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög derékszögében. *(Páros ismertetőjel:* C_2).
b) Tűszúrásnyi pont a boríték felső széle alatt, a korona jabb széle és a boríték jobb felső sarka között.

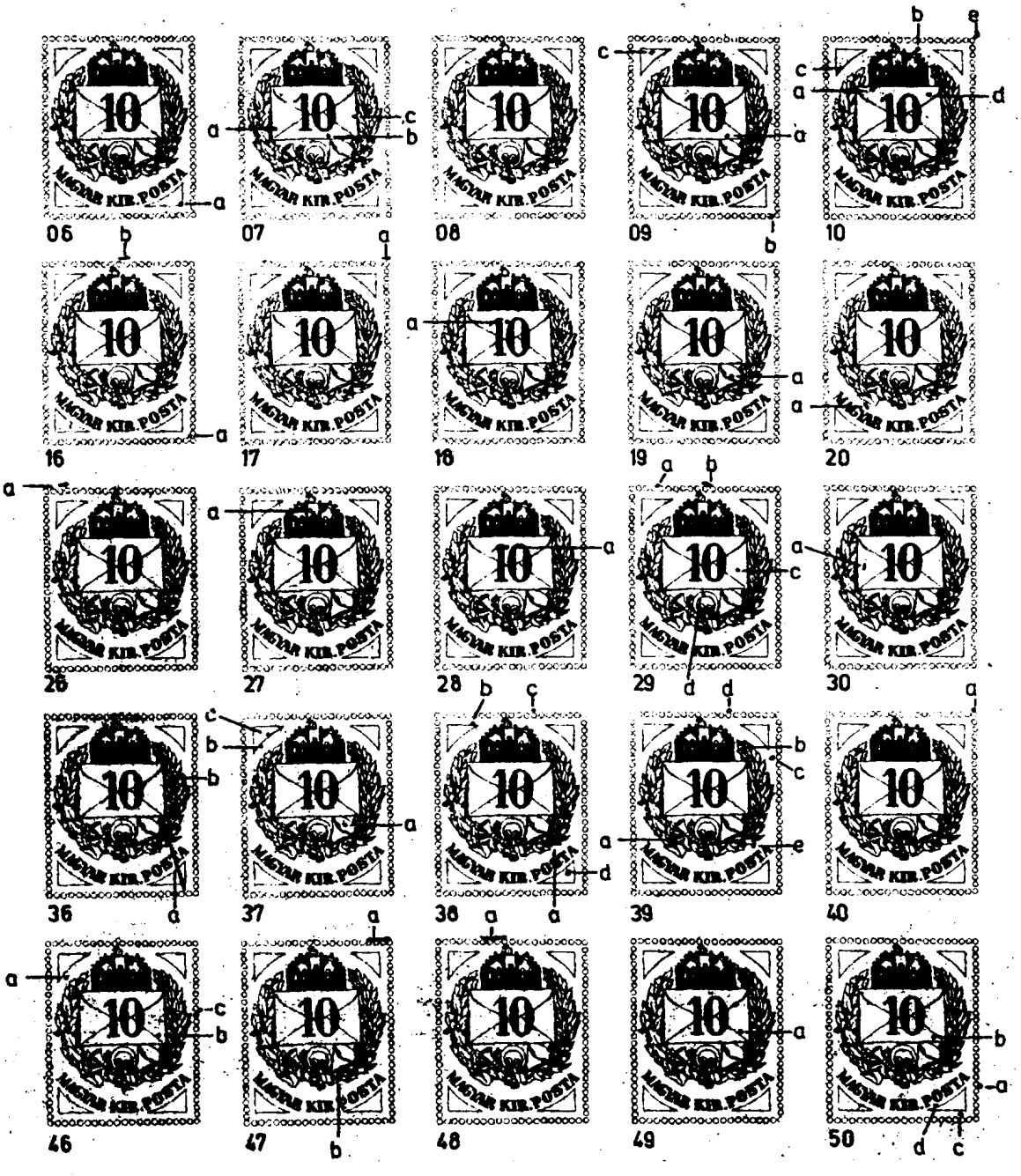
93. a) Nagy színes folt a boríték felső negyedében a nulla bal oldala felett. *(Páros ismertetőjel:* C_3).
b) Színes pont, vagy függőleges vonalka a jobb koszorú és a gyöngysor között a 7—8. gyöngyköz magasságában.

1. táblázat
Ívhelyismertetőjelek
A. ívnegyed

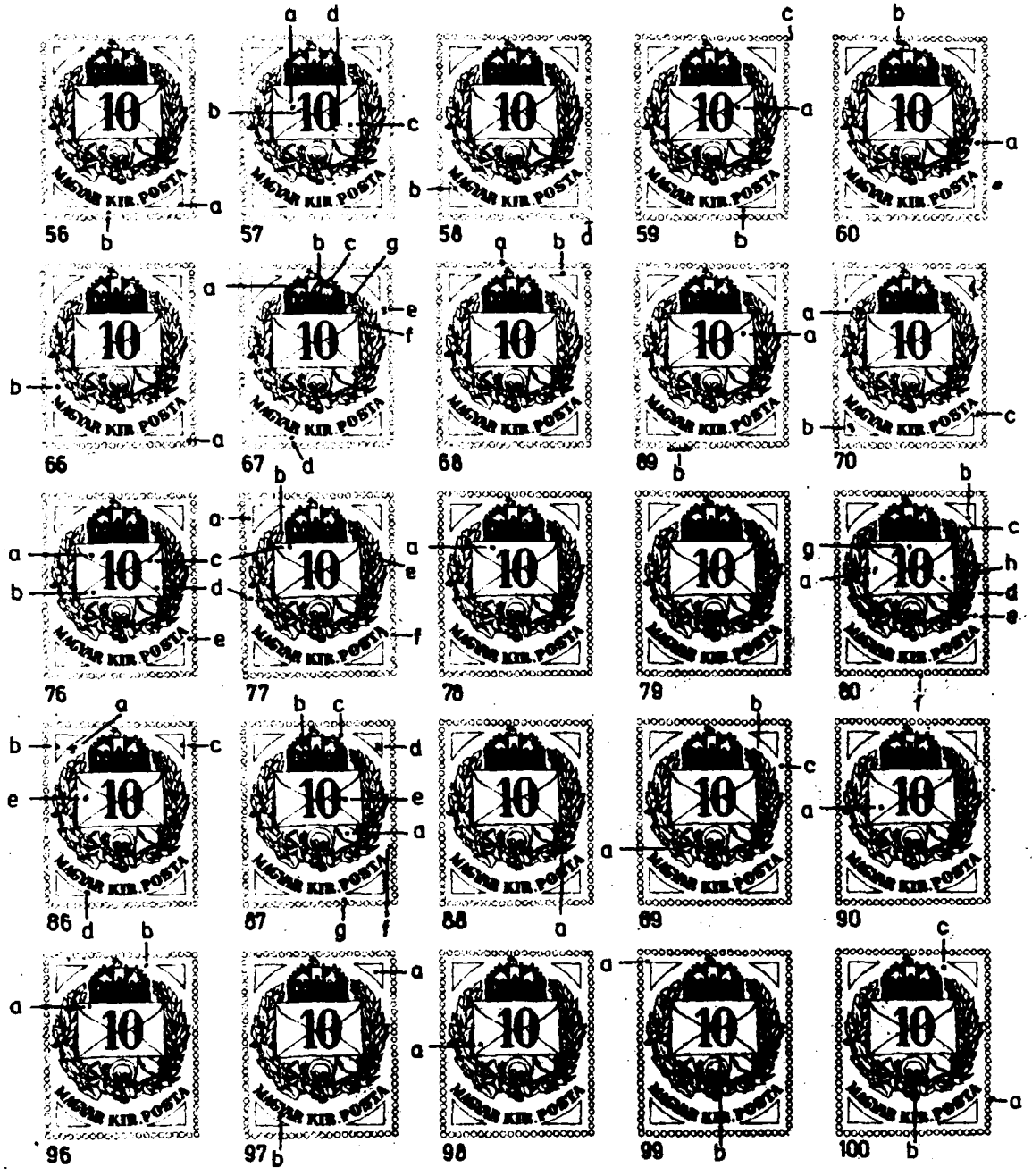
2. táblázat
Ívhelyismertetőjelek
B. ívnegyed

3. táblázat
Ívhelyismertetőjelek
C. ívnegyed

4. táblázat
Ívhelyismertetőjelek
D. ívnegyed

IV. Oszlop: D.

04. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 12. gyöngye felett.
14. a) Tűszúrásnyi pont a boríték bal felső sarkában.
b) Szaggatott vonalú karc a boríték jobb negyedében.
c) Színes vonalka az alsó 3. alapvonal bal végén.
d) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 7. gyöngye alatt.
e) Színes, kissé ferde vonalka az első „A" betű jobb szára alatt.
24. a) Tűszúrásnyi pont a „P" betű törzse felett, alapvonalközben.
b) Színes pont tapad a jobb koszorú külső, 3. levelének jobb oldalához, a levélcsúcs alatt.
c) Színes pont tapad az alsó gyöngysor 5. gyöngyének aljához.
d) Ferde karc a felső gyöngysor 12—14. gyöngye felett.
34. a) Színes pont az alsó gyöngysor 10. gyöngyének jobb oldala alatt.
b) Lándzsahegy alakú rajzhiányosság az alsó gyöngysor 15—18. gyöngyének alsó részén.
c) Tűszúrásnyi pont a nulla felső részében, bal oldalt.
44. a) Színes pont a bal gyöngysor 18. gyöngyén belül, alapvonalközben. *(Páros ismertetőjel:* D_2).
b) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében a középtől kissé lejjebb. *(Páros ismertetőjel:* D_2).
c) Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 24. és 25. gyöngye közében, belül.
d) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 16. gyöngyének bal felső részén.
54. a) Tűszúrásnyi pont az 1-es talpának közepe alatt.
b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 6. gyöngyének bal oldala felett, az első alapvonalon.
64. a) Tűszúrásnyi pont alapvonalközben, a bal felső háromszög átfogója közelében, a felső 6. gyöngy alatt.
74. a) A bal gyöngysor 1—3. gyöngye kívül rajzhiányos.
84. a) Színes, ovális pont a boríték felső negyedében, a nulla jobb oldala felett.
94. a) Színes pont a bal gyöngysor 18. gyöngyén belül, alapvonalközben. *(Páros ismertetőjel:* D_2).
b) Tűszúrásnyi pont a boríték bal oldalán a középtől kissé lejjebb. *(Páros ismertetőjel:* D_2).

V. Oszlop: E.

05. a) Kettős tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 16—17. gyöngyének köze alatt és a háromszög között.
b) Színes pont a bal felső háromszög és a korona között.
c) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében, a lefelé menő keresztvonal közepe felett.
d) Tűszúrásnyi pont az alsó 7. gyöngy felett, az első alapvonalon.
15. a) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, az 1-es talpvonalának jobb széle alatt.
b) Ferde, a jobb felső sarokgyöngyből kinyúló vonalka. (Esetenként vízszintesen folytatódik jobb felé.)
c) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög derékszöge felett, a 3. gyöngy alatt, a 4. alapvonalon.
25. a) Tűszúrásnyi pont a boríték felső negyedében a korona aljához tapadva, a homlokpánt 1—2. lemezének köze alatt.
b) Színes pont az alsó gyöngysor 19. gyöngyének jobb oldala alatt.
c) Színes pont az alsó gyöngysor 21. gyöngyének bal alsó része alatt.
35. a) Színes folt a korona és a jobb felső háromszög között. *(Páros ismertetőjel:* E_2. Igen ritkán hiányzik.)
b) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, az

értékszámtól 0,9 mm-re, a középtől lejjebb. *(Páros ismertetőjel:* E_2).

c) Tűszúrásnyi pont a korona középső pántjában, a jobb oldalon, a díszítő lemez fejénél.

45. a) Nagy, színes pont a jobbra felszálló levélkereszteződés alatt, a nullához közel. *(Páros ismertetőjel:* E_3).

b) Függőleges vonalka a felső gyöngysor 4. gyöngyének jobb oldala felett.

c) Sötét vonal tapad a felső gyöngysor 19—21. gyöngyének felső részéhez.

d) Két tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedének közepén.

e) Tűszúrásnyi pont az a) jeltől jobbra, felfelé.

f) Tűszúrásnyi pont a „P" betű talpa alatt, a háromszög átfogóján.

g) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 10. gyöngyének jobb oldalához tapadva, alul.

h) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 15. gyöngyének jobb oldala alatt.

i) Tűszúrásnyi pont az „Y" betű felett, a szalag alatt.

55. a) Színes pont a boríték alsó negyedében, a bal levélkereszteződés közepe alatt.

b) Tűszúrásnyi pont az „O" betű felett, a második alapvonalon.

65. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 7. gyöngyének bal oldala alatt, az 5—6. alapvonal között.

75. a) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében az alsó keresztvonal felett, a jobb alsó saroktól 1,6 mm-re.

85. a) Színes folt a korona és a jobb felső háromszög között *(Páros ismertetőjel:* E_2).

b) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében az értékszámtól 0,9 mm-re, a középtől lejjebb. *(Páros ismertetőjel:* E_2).

c) Tűszúrásnyi pont a boríték bal szélénél, felülről 2,9 mm-re.

d) Tűszúrásnyi pont a b) jeltől balra és kissé lefelé, 1 mm-re.

95. a) Színes pont a jobbra felmenő levélkereszteződés alatt, a nullához közel. *(Páros ismertetőjel:* E_3).

b) Tűszúrásnyi pont az értékszámok között, a számok tetejével egyvonalban.

c) Fehér, kör alakú rajzhiányosság a jobb gyöngysor 16. gyöngye és a koszorú között.

d) Tűszúrásnyi pont az „M" betű bal talpától balra.

VI. Oszlop: F.

06. Színes, nagy pont a jobb alsó háromszög derékszögében. *(Páros ismertetőjel:* F_1).

16. a) Tűszúrásnyi pont a jobb gyöngysor 25. gyöngyének bal alsó részénél. *(Páros ismertetőjel:* F_2).

b) Ívelt vonalka a felső gyöngysor 12. gyöngye felett.

26. a) Színes vonal a felső gyngysor 3—4. gyöngye felett.

36. a) Keskeny rajzhiányosság (fehér „karc"!) az alsó gyöngysor 19—20. gyöngyének köze és a koszorú között, a „T" betűn át.

b) Kettős tűszúrásnyi pont a jobb koszorú középső levelében, a gubacs felett.

46. a) Tűszúrásnyi pont a bal koszorú és a háromszög átfogója között.

b) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében, a levélkereszteződés felett, a saroktól 1,1 mm-re.

c) Színes pont a jobb gyöngysor 10. gyöngyének aljával egyvonalban, kívül.

56. a) Színes nagy pont a jobb alsó háromszög derékszögében. *(Páros ismertetőjel:* F_1).

b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 9—10. gyöngyének köze felett, az első alapvonalon.

66. a) Tűszúrásnyi pont a jobb gyöngysor 25. gyöngyének bal alsó részénél. *(Páros ismertetőjel:* F_2).

b) Tűszúrásnyi pont az alapvonalon a bal koszorú és a 17. gyöngy között, a koszorúhoz közelebb.

76. a) Tűszúrásnyi pont a boríték on, az 1-es kampójától balra.
b) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében a bal oldalon.
c) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében, a felső keresztvonal közepe alatt.
d) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében az alsó sarokban.
e) Színes pont a jobb gyöngysor 21. gyöngyén belül.

86. a) Hármas tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög átfogója alatt.
b) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög függőleges befogóján belül, a 4. gyöngy felső részével egy vonalban.
c) Színes pont a jobb felső háromszög függőleges befogóján belül, a 4. gyöngy magasságában.
d) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, a középtől kissé balra, felfelé.

96. a) Tűszúrásnyi pont a boríték felső részében, a korona bal széle alatt.
b) Tűszúrásnyi pont a korona jobb felső pántja és a jobb felső háromszög csúcsa között, a 14. gyöngy jobb oldala alatt, a 6—7. alapvonal között.

VII. Oszlop: G.

07. a) Színes pont közvetlenül a boríték bal széle mellett, a saroktól 1,9 mm-re.
b) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, a nulla jobb oldala alatt.
c) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb széléhez közel, a középtől kissé lejjebb.

17. a) A felső gyöngysor utolsó gyöngye felett kis, vízszintes karc.

27. a) Tűszúrásnyi pont a korona középső pántjában a díszítő lemeztől felfelé, kissé balra.

37. a) Tűszúrásnyi pont a kürt öblének közepén. *(Páros ismertetőjel:* G_1).
b) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög átfogója alatt, a bal oldali gyöngysor 5—6. gyöngye közének magasságában.
c) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög átfogóján belül, a felső gyöngysor 3—4. gyöngyének köze alatt.

47. a) Színes vonal a felső gyöngysor 18—21. gyöngyén.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali szalagban, a kürt alatt.

57. a) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, a felső keresztvonal alatt, az 1-es kampója alatt.
b) Tűszúrásnyi pont ugyanott, de az 1-eshez közel.
c) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében, a lemenő kereszteződés felett, a középtől jobbra.
d) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében a nulla jobb oldala alatt.

67. a) Tűszúrásnyi pont a korona középső pántjában a jobb oldalon.
b) Színes pont a korona középső pántjának két jobb szélső záróvonala között, fenn.
c) Színes pont a korona jobb felében, a keresztpánt alatt.
d) Tűszúrásnyi pont az első „R" betű alatt, a 4—5. alapvonal között.
e) Színes pont a jobb gyöngysor 7. gyöngyén belül és alatta egy másik, kisebb.
f) Színes pont a jobb koszorú levelén a levélboríték felső széle mellett.
g) Tűszúrásnyi pont az alapvonalon, a korona jobb oldalán, a vízszintes pánthoz tapadva.

77. a) Színes pont a bal gyöngysor 4. gyöngyének belső oldalán.

b) Színes pont a bal koszorú jobb oldali 2. levelének felső peremén.
c) Tűszúrásnyi pont a boríték felső negyedében, a korona bal széle alatt.
d) Tűszúrásnyi pont a makk alatt, a 15. gyöngygyel szemben.
e) Színes pont a jobb koszorú közepe táján, a levél erén, a gubacs felett.
f) Színes, ferde vonalka az utolsó „A" betű jobb talpa alatt.

87. a) Tűszúrásnyi pont a kürt öblének közepén. *(Páros ismertetőjel:* G_1).
b) Nagy, színes pont a korona bal felében, a harmadik díszítő lemez felett.
c) Színes, vastag vonal a korona jobb 2. gyöngye zött.
irányában, a 14. gyöngy alatt, két alapvonal közében.
d) Három tűszúrásnyi pontcsoport a jobb felső háromszög alsó részén, a 4. gyöngy magasságában.
e) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedének közepén, a nullától 0,7 mm-re.
f) Színes pont a jobb gyöngysor 18. gyöngyének belső oldalához tapadva.
g) Két tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 14. gyöngyének felső, jobb oldalán.

97. a) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszögében, a 18. gyöngy jobb oldala alatt, a 3—4. gyöngy közének magasságában.
b) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög átfogója felett, az „Y" betű talpának jobb oldala alatt.

VIII. Oszlop: H.

0.8 Ívhelyismertetőjele jelenleg nem ismert.

18. a) Tűszúrásnyi pont az értékszámok között, fent, a nullához közelebb.

28. a) Tűszúrásnyi pont az értékszámok között fent, az 1-es felső részéhez közelebb.

38. a) Nagy, színes pont a jobb szalag közepén az „ST" betűk felett. *(Páros ismertetőjel:* H_1. Igen ritkán hiányozhat!)
b) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög befogója felett, a 6. gyöngy alatt.
c) Színes pont a felső gyöngysor 14. gyöngye felett.
d) Színes folt a jobb alsó háromszög felső részében.

48. a) Erős, színes vonal a felső gyöngysor 7—10. gyöngye felett.

58. a) Színes vonalka a jobb alsó sarokgyöngy alatt.
b) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög átfogóján, az „MA" betűk köze alatt.

68. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 9—10. gyöngye között, fenn.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög vízszintes befogója feletti első alapvonalon, a 17—18. gyöngy köze alatt.

78. a) Tűszúrásnyi pont a boríték felső negyedében, a korona homlokpántjának bal, 2. lemeze alatt.

88. a) Nagy, színes pont a jobb szalag közepén, az „ST" betűk felett. *(Páros ismertetőjel:* H_1).

98. a) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, a levélkereszteződés felett, a saroktól 1,2 mm-re.

IX. Oszlop: D_1.

09. a) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, a kürt öble felett 0,2 mm-re.
b) Színes pont az alsó gyögysor 20. gyöngyének alján.
c) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszögben, a felső gyöngysor 4. gyöngyének jobb oldala alatt, a 3—4. alapvonal között.

19. a) Színes pont a kürt ölében, alsó szélének közelében.

29. a) Színes pont a felső gyöngysor 5. gyöngyének bal oldalán, fent.

b) Színes vonalka a felső gyöngysor 11—12. gyöngye felett. (Néha csak a jobb vége látható!)
c) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében, az oszlopismertetőjeltől jobbra, 0,5 mm-re.
d) Tűszúrásnyi pont a kürt hangtölcsérének kör alakú részén, fent, az 1-es jobb oldala alatt.

39. a) Színes pont a bal koszorúban, a szalag felett. *(Páros ismertetőjel:* D_{1+3}).
b) Színes pont a jobb koszorú 2. levelének jobb szélén. *(Páros ismertetőjel:* D_{1+3}).
c) Színes folt a jobb gyöngysor 7. gyöngyén belül. *(Páros ismertetőjel:* D_{1+3}).
d) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 14. gyöngyének tetején.
e) Tűszúrásnyi pont a jobb koszorú szalagvégződése alatt.

49. a) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében, az alsó keresztvonalhoz közel, a saroktól 2 mm-re.

59. a) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében, a felső keresztvonal alatt 0,8 mm-re.
b) Színes pont a jobb alsó háromszög bal csúcsa alatt, az alsó 15. gyöngy felett, az 5. alapvonalon.
c) Ferde, kis színes vonal a jobb felső sarokgyöngy jobb felső oldala mellett. (Esetenként hiányzik!)

69. a) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében, a középtől feljebb, a nulla és a felmenő levélkereszteződés magasságában.
b) Rövidebb-hosszabb simítási nyom az alsó gyöngysor 5—8. gyöngye alatt.

79. Ívhely ismertetőjele jelenleg nem ismert.

89. a) Színes pont a bal koszorúban, a szalag felett.
b) Színes pont a jobb koszorú 2. levelének jobb szélén.
c) Színes folt a jobb gyöngysor 7. gyöngyén belül. (Páros ismertetőjel: $_{1+3}$).

99. a) Tűszúrsányi pont a bal felső háromszög csúcsa mellett, kívül, alapvonalközben.
b) Tűszúrásnyi pont a hangtölcsér görbületén, fenn, a nulla bal szára alatt.

X. Oszlop: E_1.

10. a) Tűszúrásnyi pont a borítékon, a korona homlokpántjának bal szélső lemezének közepe alatt.
b) Tűszúrásnyi pont az alapvonalon a korona keresztpántjától jobbra, a felső gyöngysor 13—14. gyöngyének köze alatt.
c) Háromágú csillag (vagy pont!) a bal felső háromszög alsó szögében.
d) Tűszúrásnyi pont a boríték felső negyedében a korona jobb széle alatt, a felmenő levélkereszteződés felett.
e) Kis ferde vonalka a jobb felső sarokgyöngytől jobbra, felfelé.

20. a) Tűszúrásnyi ikerpont az „Y" betű két ága felett, a szalag alatt.

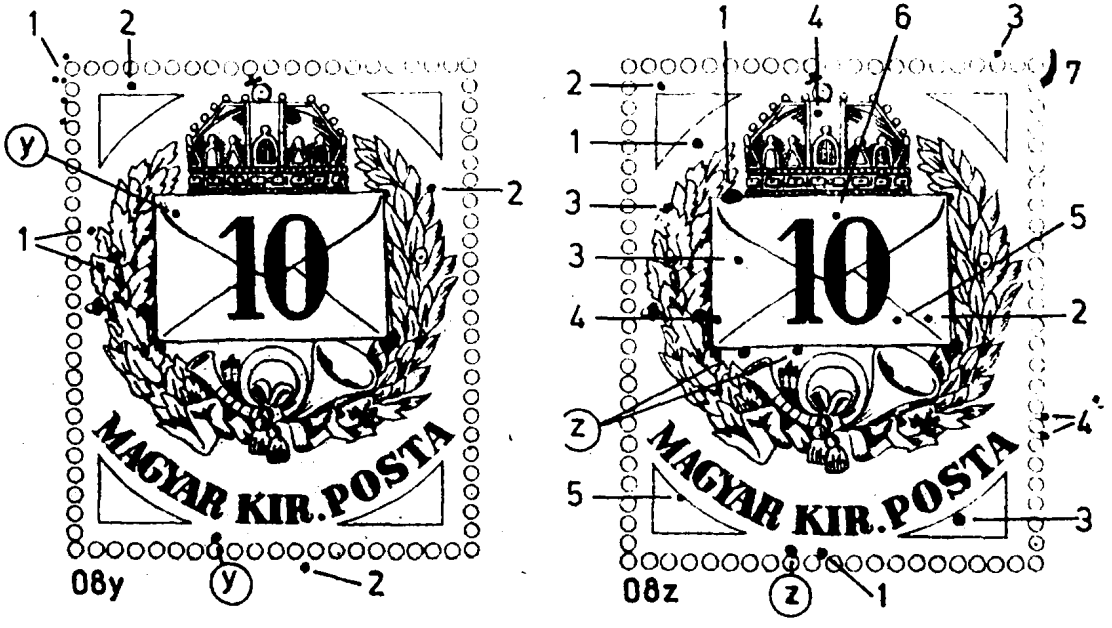
30. a) Kis, színes, kissé jobbra dűlő vonalka a boríték bal negyedében, középen, a bal széltől 1 mm-re. *(Páros ismertetőjel:* E_{1+4}).

40. a) Tűszúrásnyi pont a jobb felső sarokgyöngy felett. Ez a sarokgyöngy felül kopott, vagy lapos.

50. a) Hosszúkás, ferde, vagy háromszög alakú színes folt a jobb gyöngysor 21—22. gyöngyének közében, kívül. *(Páros ismertetőjel:* E_{1+5}. Igen ritkán hiányozhat!)
b) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, az alsó keresztvonal alatt, a jobb alsó saroktól 1,9 mm-re.
c) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 19. gyöngyének bal oldala felett, az első alapvonalon.
d) Színes pont az „O" betű bal oldala alatt, az átfogón.

60. a) Színes pont a jobb gyöngysor 15—16. gyöngyének köze és a koszorú között.
b) Tűszúrásnyi pont a korona keresztje vízszintes szárának bal vége felett, az 1. alapvonalon.

70. a) Tűszúrásnyi pont a bal koszorúban, a boríték felső sarkának magasságában, a középső levélen.
b) Két tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszögben

1., 2., 3., 4. és 5. ábra

az alsó 3. gyöngy felett, a jobb 23—24. gyöngyök magasságában.

c) Harántos, ovális, színes folt a jobb gyöngysor 21—22. gyöngyének közében, belül.

80. a) Kis, színes, kissé jobbra dűlő vonalka a boríték bal negyedében középen, a bal széltől 1 mm-re. *(Páros ismertetőjel:* $E_1 + _4$).

b) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszögben, az átfogó mellett, a 4. gyöngy aljának magasságában.

c) Kettős, tűszúrásnyi pont a jobb koszorú 4. levelének csúcsától jobbra.

d) Tűszúrásnyi pont a jobb gyöngysor 15. gyöngyén belül.

e) Tűszúrásnyi pont a jobb szalag feletti sötét levéltől jobbra, a jobb gyöngysor 18. gyöngyének magasságában.

f) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 12. gyöngyének aljához tapadva.

g) Színes pont az értékszámok köze felett.

h) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében, a széltő 1,4 mm-re, a nulla és a lemenő keresztvonal találkozásának magasságában.

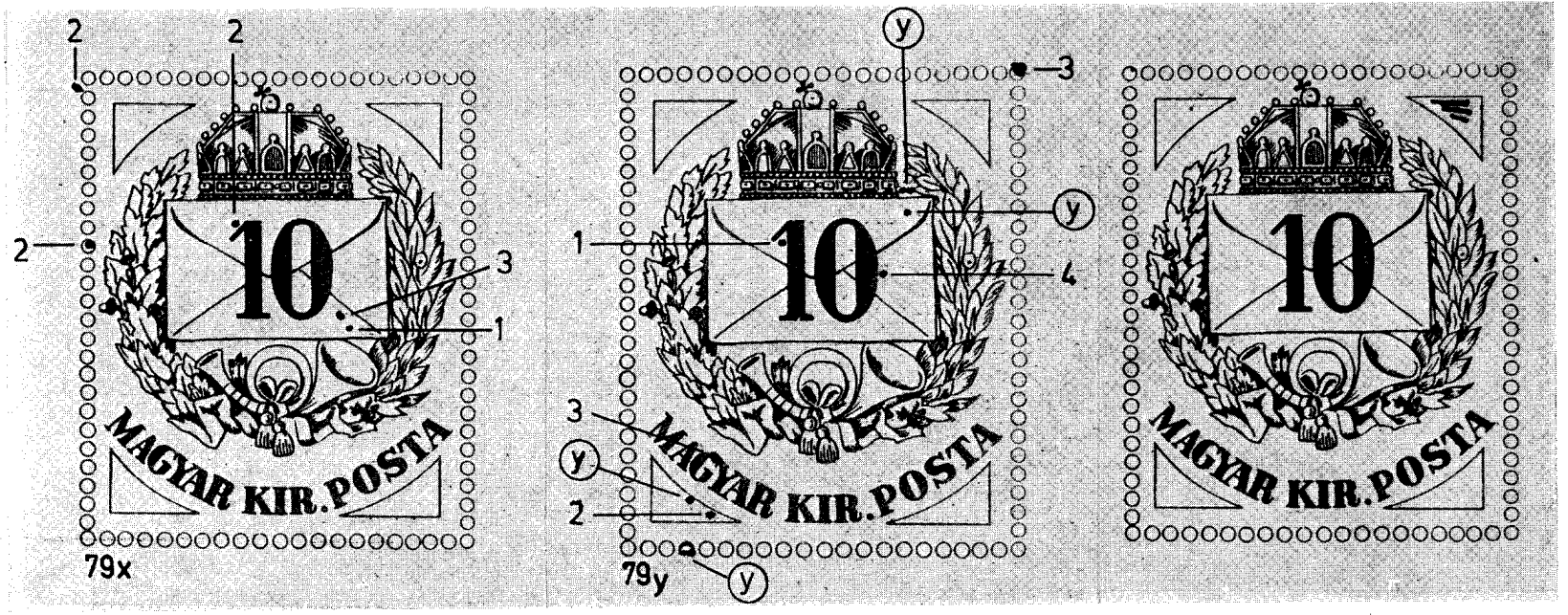
90. a) Tűszúrásnyi pont a boríték bal oldalán, a lemenő kereszteződés felett 1 mm-re, a bal széltől 1,4 mm-re.

100. a) Hosszúkás, színes, ferde folt a jobb gyöngysor 21—22. gyöngye közében kívül. *(Páros ismertetőjel:* $E_1 + _5$. Ritkán hiányozhat!)

b) Nagy, színes folt a kürt szalagjának csokrán, a jobb oldalon.

c) Tűszúrásnyi pont a korona és a jobb felső háromszög bal csúcsa között, a 12—13. alapvonal között, a 15. gyöngy alatt.

Az ívhely ismertetőjeleket az 1—4. sz. táblázaton mutatjuk be.

Csoport- és nyomlólemez ismertetőjelek
(Lemezhibák)

A II. típusú 10 krajcáros címlet százképes anyalemezén a 08. és a 79. ívhely ismertetőjelét ma még nem ismerjük. Lehetséges, hogy ezek ilyennel nem is rendelkeznek.

A teljes, a 100-as ívrekonstrukció elkészítésének megkönnyítése céljából ezekre az ívhelyekre külön ábrákon közöljük az eddig ismert csoportjeleket és a hozzájuk kapcsolódó nyomólemez ismertetőjeleket (lemezhibákat). Ezekről bevezetésünkben már részletesebben szót ejtettünk.

Valamennyi ívhely eddig ismert csoportjelét — ha ilyennel egyáltalában rendelkezik — és nyomólemez ismertetőjelét (lemezhibáit) közölni ma még feleslegesnek tartjuk, mivel ezek feldolgozása még nem nyert befejezést. Az eddig közölt adatok azonban elegendőek ahhoz, hogy az ívrekonstrukció összefüggések hiányában — egyes bélyegekből is — megoldható legyen.

Ismételten hangsúlyozni szeretnénk, hogy jelenleg még csak feltevésekre szorítkozunk az ún. *csoport-ismertetőjelek* keletkezésével kapcsolatban. Ma még teljes bizonyossággal nem tudjuk, hogy ezek a nyomólemez készítésének melyik fázisában jöttek létre. Egy feltételezett *2×100-as anyalemez* esetében ezek a bal, vagy a jobb 100-as anyalemez ismertetőjelei, míg 100-as anyalemez esetében ezek a 2× 100-as magaslemezek előállítása során keletkezett újabb — és a nyomólemezeken ismétlődő — jelek.

A nyomólemezek egyéb ismertetőjeleinek (lemezhibák) száma a galván másolatok jellegénél és nagyobb mennyiségüknél fogva igen magas lehet. Ezen a téren újabb adatok feltárásának a lehetősége szinte kimeríthetetlen. A legmegbízhatóbb adatokat az összefüggések szolgáltathatják, de a csoport ismertetőjelekkel rendelkező egyes bélyegpéldányok is kitűnően hasznosíthatók. Ábráinkon a csoportjeleket *x*, *y*

5. táblázat Metszetjavítások

03

04

05a

05b

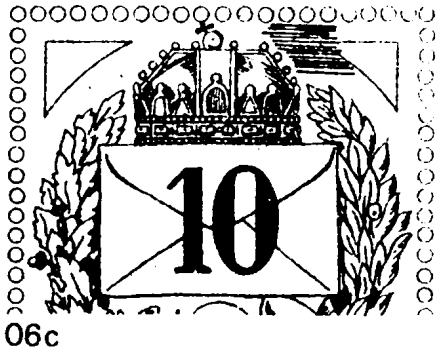
05c

06a

06b

06c

06d

6. táblázat Metszetjavítások

07

09

14

16

19

20

30

32

41

7. táblázat Metszetjavítások

42

43a

43b

43c

46

54

55

66a

66b

8. táblázat Metszetjavítások

74a

74b

77

79

81a

81b

81c

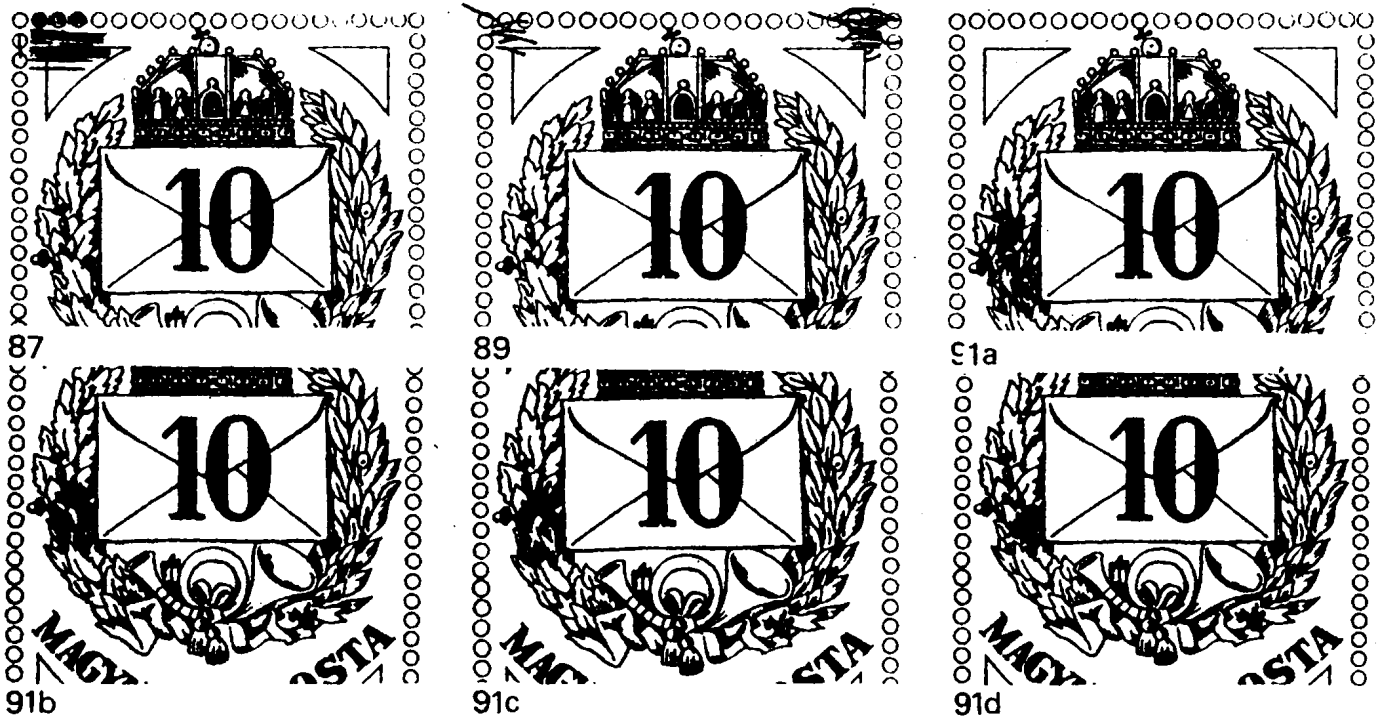

82a

82b

9. táblázat Metszetjavítások

és *z* betűkkel, a nyomolólemez ismertetőjeleket *szám indexszel jelöljük.* Az ív 08. helyén mindkét anyalemeznek (vagy magaslemeznek!) van csoport ismertetőjele (1. és 2. ábra). A 79 ívhelyen az egyik lemezen jelenleg nem ismerünk csoportismertetőjelet (3. ábra), míg a másikon igen (4. ábra).

Metszetjavítások

A metszetjavítások számbavételét és az íven a javított bélyegképek elhelyezkedésének megállapítását megkezdtük. Ezt a munkát a jövőben is tovább folytatjuk, mivel valamennyi metszetjavítást — feltehetően — jelenleg még nem ismerjük. Az ismertetett metszetjavítások előfordulásának gyakoriságára is több adattal kell rendelkeznünk. Különösen vonatkozik ez a ritkán előfordulókra, amelyekből jelenleg 1-1 példánnyal rendelkezünk.

A javított ívhelyekről külön-külön ábrát adunk, annyit, ahány különböző javítást lehetőségünk volt eddig megállapítani. Az ugyanazon ívhelyről származó, de egymástól különböző metszetjavítások jelzésére az

ívhelyszám után kisbetűt használunk. Pl.: 81a, 81b, stb.

A metszetjavításokat szövegesen is leírjuk. Az ábrákon igyekeztünk az eredeti javítási vonalakat pontosan feltüntetni. Az ábrák alapján eldönthető, hogy egy azonosított példány szerepel-e a jelenlegi adatok között. Ezen a címleten szabályos (gépi) metszetjavítást (l. az I. tip. 5 kr-os ernyős javításait) nem ismerünk. De nem ismerünk az I. és a IIa. csoportba, illetve alcsoportba tartozó javítást sem. A javítások kivétel nélkül a IIb, IIc, IId. alcsoportba sorolhatók.

A csoport-, alcsoportjeleket a szöveges leírás végén tüntetjük fel a jelenlegi ismereteink birtokában. Ezeknek a további kutatások alapján másik alcsoportba való átsorolásuk nem kizárt.

Mivel az ábrákon szereplő metszetjavítások — 10/II. esetében — csak egy-egy nyomólemezen fordulnak elő, ezért a metszetjavításokkal együtt az előforduló nyomólemez ismertetőjeleket is megállapíthatjuk, megjegyezve, hogy ebben az értelemben — a metszetjavítás is — a javított bélyegkép *ismertetőjele.* Az előbbiek a metszetjavítások egymástól való megkülönböztetésénél gyakran nélkülözhetetlenek.

Ha az ábrákat — még jobb, ha a bélyegeket — figyelmesen tanulmányozzuk, úgy a javítások kivitelezéséből, azok stílusából arra is következtethetünk, hogy melyek azok a javítások, amelyek egy nyomólemezen fordulnak elő, vagy több nyomólemezen, de egyidőben keletkeztek. Jelenleg ilyen csoportot alkothat a 03, 04, 16, 77, 87, 89, továbbá a 05, 06, 46, 55. ívhelyen levő javítás stb.

A jelenlegi adatok szerint az ív 66. helyén fordul elő *azonos nyomólemez azonos helyének többszöri* javítása.

Tanulmányunkban csak azok a metszetjavítások szerepelnek, amelyeket személyesen vizsgáltunk meg. Ez összesen: 27 ívhelyről származó 42 db különböző metszetjavítás. Egy ívhelyre eddig maximálisan 4 különböző metszetjavítást találtunk, de néhány ívhelyre még feltehetően újabbak felbukkanása várható. (Így pl. 05, 06. stb. ívhelyek). Ilyen bélyegpéldányokról minden tájékoztatást szívesen veszünk.

Az általunk később leírt metszetjavításokon túl a szakirodalomban az alábbi metszetjavítás létezésére találhatunk utalást.

1. Néhány vonalból álló javítás jobb alsó háromszög alatt. (Monográfia III. 600. oldal.)

Az általunk megvizsgált II. típusú 10 krajcáros bélyegeken előforduló metszetjavításokat 5—9. sz. táblázatainkon mutatjuk be.

A jelenleg ismert metszetjavítások:

03. Három rövid vízszintes vonal a felső gyöngysor 19—20. gyöngye alatt. (IIb.)

04. A bal felső sarokban öt, a jobb felső sarokban négy vízszintes irányú, hullámos vonal. (IIb.)

05a. A bal felső háromszög alsó csúcsa, valamint területe finom vízszintes vonalakkal javított. A bal gyöngysor 5—6. gyöngyétől jobbra félkör alakú durva vonal. (IIc.)

05b. A bal felső háromszög alsó csúcsánál álló téglalap alakú javítás. Ugyanezen részen számos finom vízszintes vonal. (IIb.)

05c. A bal felső háromszög függőleges befogójának alsó része durván javított. A háromszög csúcsán vastag és finom vízszintes és függőleges vonalak. (IIb.)

06a. A jobb felső háromszög bal csúcsán durva, rombusz alakú javítás. Körülötte igen finom vízszintes vonalak. (IIb.)

06b. A jobb felső háromszög bal csúcsán négyzet alakban ritkán húzott, szabálytalan vonalak. (IIb.)

06c. A jobb felső háromszög bal csúcsa és a korona között finom, vízszintes vonalak. (IIb.)

06d. A jobb felső sarokban, a háromszög felső részén, továbbá az átfogó alsó részén finom, vízszin-

tes vonalak. A felső gyöngysor 19—21. gyöngye függőleges vonalakkal javított. (IIbc.)

07. A jobb felső háromszög bal csúcsa és a korona között hat vízszintes vonal. (IId.)

09. A bal felső sarokban kettő, a jobb felső sarokban négy vízszintes, halvány és finom vonal. (IIbc.)

14. Szabálytalan, függőleges és ferde vonalak a felső gyöngysor 1—2. és a bal gyöngysor 1—9. gyöngyén. (IIc.)

16. A bal felső sarokban öt ferde, a jobb felső sarokban három hullámos vonal. (IIb.)

19. A bal felső sarokban hat, a jobb felső sarokban több szabálytalan, igen halvány vonal. (IIb.)

20. A bal felső sarokban 5—6., a jobb felső sarokban négy igen halvány, finom, szabálytalan vonal. (IIb.)

30. Függőleges vonalkkal javított a bal gyöngysor 24—25., az alsó gyöngysor utolsó előtti gyöngye. (IIc.)

32. Három-három vízszintes vonal a bal gyöngysor 8. és 11. gyöngye, valamint a koszorú között. A 13—15. és a koszorú között kb. húsz vízszintes vonal. Függőleges vonalak a bal 13—16. gyöngyön. (IIbc.)

41. A bal alsó háromszög alatt igen finom, szabálytalan vonalak. (IIb.)

42. A jobb felső sarokban négy-öt szabálytalan vonal. A két felső vonal jobb vége kettő, illetve háromágú. Függőleges vonalak a felső gyöngysor 18—21. gyöngyén. (IIbc.)

43a. Kissé ferde vonalak a bal gyöngysor 24—25. gyöngyén és a 26. gyöngy alsó részén. A 23. gyöngy alsó, bal része rajzhiányos. (IIc.)

43b. Függőleges vonalak a bal gyöngysor 24—25. gyöngyén. (IIc.)

43c. Függőleges vonalakkal, de külön-külön javított a bal gyöngysor 24—25. gyöngye. (IIc.)

46. Az „Y" — „R" betű alatt az alsó gyöngysorig terjedően négyzet alakú sűrű vonalakból álló, durva javítás. Körülötte ritkán húzott igen finom ferde vonalak. (IIb.)

54. Négy rövid vonal a felső gyöngysor 19. gyöngye alatt. (IIb.)

55. A bal koszorú bal második levelétől balra felfelé öt durva vonal. A háromszög és a koszorú között ritkán húzott, igen finom vízszintes vonalak. (IIb.)

66a. A jobb alsó háromszög oldalai igen szabálytalan vonalakkal javítotak. Az átfogón néhány finom, rövid, vízszintes vonal. (IIbc.)

66b. A 66a. ismételten javítva: az átfogó az eredeti vonal felett szabálytalan, továbbá az átfogó környéke és a háromszög belseje sok finom vonallal. (IIbc.)

74a. Függőleges és ferde vonalak a bal gyöngysor 1—9. gyöngyén. Az első kettő összefüggően, a többi főleg a gyöngyök bal oldalán javítva. (IIc.)

74b. Függőleges és ferde vonalak a bal gyöngysor 1—4. és 6—9. gyöngyén. (IIc.)

77. Finom, kissé ferde 14 vonal a bal felső háromszög jobb csúcsában és alatta. (IIb.)

79. Függőleges vonalak a bal gyöngysor 24—26. és az alsó gyöngysor valamennyi gyöngyén. (IIc.)

81a. A jobb felső sarokban öt vízszintes, szabálytalan, halvány vonal. A felső gyöngysor 18—21. és a jobb gyöngysor 2. gyöngye függőleges vonalakkal javított. (IIbc.)

81b. A jobb felső sarokban finom, szabálytalan vonalakból álló javítás, mely kiterjed a háromszög területére is. Függőleges vonalkák a felső gyöngysor 17—21. és a jobb gyöngysor 2—3. gyöngyén. (IIbc.)

81c. A jobb felső sarokban 6—7. finom, halvány, szabálytalan vízszintes vonal. Függőleges vonalkákkal javított a felső gyöngysor 17—20. és a jobb gyöngysor 2. gyöngye. A felső gyöngysor 1—3., 5—7. gyöngye általában 1-1 vonalkával. (IIbc.)

82a. A jobb felső sarokban öt-hat finom hullámvonal. Függőleges vonalkák a felső gyöngysor 17—21. és a jobb gyöngysor 2—3. gyöngyén. (IIbc.)

82b. A jobb felső sarokban szabálytalan, finom vonalakból álló javítás, amely két vonallal kiterjed a háromszög felső részére is. Függőleges vonalkákkal ja-

vított a felső gyöngysor 18—21. és a jobb gyöngysor 3. gyöngye. (IIbc.)

87. Erőteljes nyolc vonal a bal felső sarokban, amelyből az első három jobbra lefelé tart. Egy függőleges vonallal javított a bal gyöngysor 2. és függőleges vonalakkal a felső gyöngysor 2—4. gyöngye is. Egyes példányokon a felső gyöngysor 4. gyöngye nem javított, hanem rajzhiányos. (Ez feltehetően korábbi változat és így valójában 87a. és 87b-ről lehet szó! (IIbc.)

89. A bal felső sarokban — a felső gyöngysor 1—2. gyöngyére kiterjedően is — hat szabálytalan vonal. A jobb felső sarokban és a felső gyöngysor 18—21. gyöngyén szabálytalan 13. vonal. A vonalak közül kettő átmegy a jobb gyöngysor 1—2. gyöngyén is. (IIbc.)

91a. A bal koszorúban a makktól jobbra szabálytalan vonalak. (IIc.)

91b. A bal koszorúban a makktól jobbra főleg vonalak és levél utánzatok. (IIc.)

91c. A bal koszorúban a makktól jobbra levélutánzatok és néhány vonal. (IIc.)

91d. A bal koszorúban a makktól jobbra, lefelé néhány vonal. (II.c.)

Hamisítványok

A szakirodalomban a metszetjavítások hamisítványairól eddig kevés szó esett. Tény azonban, hogy előfordulnak, így említést érdemelnek. Ez esetben arról van szó, hogy lelkiismeretlen személyek anyagi haszonszerzés érdekében a rendelkezésünkre álló bélyegekre színes vonalakat húznak. Ezek a gyűjtők kárára elkövetett hamisítványok általában könnyen leleplezhetők, értékük nincs. Érthetően csak 1-1 példányban fordulnak elő. Egy ilyen példányt mutatunk be az 5. ábránkon. Ez három durva vonalból álló „javítás" a jobb felső háromszögben. A bélyeg a VI. oszlopba tartozik.

Befejezés:

A kutató munkát a II. típusú 10 krajcáros címletre tovább folytatjuk amellett, hogy valamennyi I. és II. típusú anyalemezzel is foglalkozunk. E munkához kérjük — és szívesen vesszzük — a komoly érdeklődők segítségét, vagy a kutató munkába való bekapcsolódást. Részükre az azonosításhoz segítséget nyújtunk és minden adatot köszönettel fogadunk.

Az eddigi munkánkhoz nyújtott segítségért köszönetünket fejezzük ki *Pákozdi László*nak — kutatási eredményeink felülvizsgálatáért és hasznos tanácsaiért, az új szakkifejezések megalkotásához, valamint az ábrák elkészítéséhez nyújtott közreműködésért és anyagának rendelkezésünkre bocsátásáért — továbbá *Kalle Vaarnas* úrnak (Finnország), *dr. Steiner László*nak a MABEOSZ főtitkárának, valamint *Nemes Sándor*nak a Bélyegmúzeum igazgatójának és dolgozóinak e bélyegek tanulmányozási lehetőségének biztosításáért.

Régi bélyeg

(1840—1940)

RUDAS BÉLA

Külföldi, klasszikus kiadások vétel, eladás, becslés

Budapest V., Rosenberg u. 5.

Abstract of Contents

1 *New research methods and their results in the reconstruction of the matrix by which our stamps of the period 1874—81 were produced by the coppert-print method.*

(By Ferenc Orbán and Dr. Tivadar Petrovits)

Continuation of the article published in the first number. Characteristic signs on the 98 stamp pictures of Matrix II, the matrix of the 10-kreuzer stamps. Their description and illustration.

Characteristic signs of the groups and the matrix, with special view to the two unknown places (08 and 79) in the sheet. Illustration of the characteristic signs (faults in the matrix) by pictures.

Corrections on the engraving. The place of the corections on the engravings can be determined thanks to our present knowledge of the characteristic signes indicating the appropriate positions on the sheet. This in one of the most beautiful and meritorious parts of the study, which is outstanding in the history of the Hungarian philatelic research. The authors describe the corrections on the engraving in their exact situation on the sheet. They describe them in detail and present their illustration. As yet unknown corrections of engravings may still turn up. Authors ask philatelists to let them know their own findings.

Forged engraving-corrections. To mislead collectors, from time to time primitive forgeries of engraving-corections are found.

Conclusion. The researchwork continues with the method described in the article because the existence of the mentioned and presupposed matrix of 2×100 has not yet been proved. The authors await the observations of the philatelists and thank them for their co-operation.

2 *The system of postal tariff and postal signs on the pre-philatelic letters.*

(By Andor Bér)

The study surveys the postal signs on the pre-philatelic letters, the relevant postal regulations, the systematization of the postal tariff in the years between 1704 and 1850 and deals with the various methods of collecting.

The study consists of three parts. The part „Postal signs" deals with the notions of area, currency, measures of weight, distance, registered letters and letters with acknowledgement of receipt, stamps of the forwarding and receiving postal stations, franco and postage due letters, letters officially postage free, letterns sent on to addressee, urgent and „cholera"-letters and also describes the pertinent postal regulations and the unofficial signs on the letters.

The part „Tariff" gives a tabular account of the postage applied to letters of different weight at the different periods and describes the relevant postal regulations.

The part „Systematization" suggests various ways for the classification and methodizing of collections.

Sommaire

1 *Nouvelles methode de recherche et leurs resultats dans la reconstaruction de la matrice de nos timbres des années 1874—81 imprimés en taille douce.*

(Par Ferenc Orbán et Dr. Tivadar Petrovits)

Continuation de l'article apparu dans le premier numéro. Les signes caractéristiques des 98 images des timbres de 10 kreutzer de la matrice II. Leur description et illustration.

Signes caractéristiques des groupes et de la matrice, particulièrement en vue des deux places inconnues dans la feuille (no 08 et 79) Illustration de ces signes caractéristiques (Défauts dans la matrice).

Corrections d'engravure. Les lieux des corrections de l'engravure peuvent être determinés sur les feuilles, comme on connaît déjà les signes caractéristiques des places dans la feuille. C'est une des parties les plus belles et plus louables du travail qui est unique dans l'histoire de la recherche philatélique hongroise. Les auteurs exposent les corrections d'engravure avec indication précise de leur situation sur la feuille. Ils les décrivent et donnent leur illustration. Il est possible que des corrections d'engravure jusqu'ici inconneus vont encore être trouvées. Les auteurs demandent les philatelistes de leur faire connaître leurs observations.

Falsifications des corrections d'engravures. Pour deconcerter les collectionneurs on trouve parfois des

falsifications primitives des corrections d'engravures.
Conclusion. Le travail de recherche continue avec la méthode réevlée dans l'article car l'existence de la matrice de 2×100 supposée et mentionnée plus haut, n'est pas encore prouvée. Les auteurs attendent les observations des philatelistes et leur remercient de la cooperation.

2 *Systeme du tarif postal et des marques postales des lettres prephilateliques.*

(Par Andor Bér)
L'étude a pour sujet les marques postales se trouvant sur les lettres pré-philatéliques, les décrets postaux y relatifs, la systématisation du tarif postal dans la période de 1704—1850. L'étude traite aussi les différentes méthodes de collectionner.
L'étude consiste de trois parties.
La partie „Marques Postales" explique ce qu'il faut entendre sous les termes région, monnaie, mesure de poids, distance, lettres recommandées, lettres avec demande d'avis de réception, timbres d'expédition et timbres d'arrivée, lettres affranchies et lettres non affranchies, franchise postale, les décrets postaux y relatifs et les marques postales non-officielles.
Dans la partie „Port" un relevé met en évidence les ports des lettres de différents poids, appliquée au cours des différentes periodes. L'éture parle également des décrets postaux en force à ce temps.
Dans la partie „Systématisation" l'auteur donne des conseilles pour le classement et la mise au point des collections.

Auszug aus dem Inhalt

1 *Neue forschungsmethoden und ergebnisse bei der rekonstruktion der Matrizen unserer, mit dem kupferduckverfahren hergestellten Briefmarken der jahre 1874—81.*

(Von Ferenc Orbán und Dr. Tivadar Petrovits)
Die Erkennungszeichen der 98 Briefmarkenbilder der Matrize II von den 10-Kreuzer Briefmarken. Ihre ausführliche Beschreibung und Veranschaulichung durch Abbildungen.
Erkennungszeichen der Gruppen und der Matrize, mit besonderer Hinsicht auf zwei unbekannte Plätze im Bogen (08 und 79). Abbildungen dieser Erkennungszeichen (Plattenfehler).
Stichkorrekturen. Der Platz der Stichkorrekturen im Bogen kann heute — in Kenntnis der Erkennungszeichen am Bogen — bereits bestimmt werden. Dies ist eine der schönsten und meist anerkennungswerten Stellen der Arbeit, welche einzig in der ungarischen philatelischen Forschung ist. Die Autoren beschreiben die auf den bestimmten Plätzen im Bogen befindlichen Stichkorrekturen. Diese beschreiben sie im Text und präsentieren in Abbildungen. Es besteht die Möglichkeit, dass bisher unbekannte Stichkorrekturen auch noch zum Vorschein kommen werden. Hierzu ersuchen die Autoren die Philatelisten, ihnen ihre persönlichen Wahrnehmungen mitzuteilen.
Fälschungen der Stichkorrekturen. Zur Irreführung der Sammler tauchen hie und da primitive Fälschungen von Stichkorrekturen auf.
Abschluss. Die Forschungsarbeit wird mit der, im Artikel beschriebenen Methode fortgesetzt, weil die Existenz der früher erwähnten und vorausgesetzte 2×100-er Matrize bisher noch nicht erwiesen ist. Die Autoren erwarten die Wahrnehmungen der Philatelisten und sprechen den Mitwirkenden ihren Dank aus.

2 *Posttarifsystem und postsignaturen der vor-philatelischen briefe.*

(von Andor Bér)
Die Studie befasst sich mit den Signaturen der Vorläufer, den bezughabenden postamtlichen Verordnungen, mit dem Posttarifsystem der Briefe der Jahre 1704—1850 und mit den verschiedenen Methoden des Sammelns.
Die Studie ist in drei Teile gegliedert:
Der Abschnitt *„Postsignaturen"* behandelt die Begriffe: Territorium, Geldsorten, Gewichtsmass, Entfernung, eingeschriebene Briefe, Briefe mit Retourrezepissen, Aufgabe- und Ankunftstempel, frankierte Briefe und Porto-Briefe, von Amts wegen gebührfreie Briefe, dem Emfänger nachgesandte Briefe, Express-Briefe und „Cholera-Briefe", beschreibt die sich daran knüpfenden postamtlichen Verordnungen und die nicht offiziellen Signaturen.
Der Abschnitt *„Tarif"* fasst in eine Tabelle die gewichtsmässigen Briefpostgebühren der einzelnen Perioden, sowie die betreffenden Postverordnungen zusammen.
Der Teil „Systematisierung des Sammelns" schlägt verschiedene Systeme vor zur Zusammenstellung und Systematisierung der Sammlung.

Ára: 10,— Ft

Mindenkor a legmagasabb árat fizetem

luxus minőségű bélyegekért:
Osztrák posta Magyarországon,
kő-, és réznyomatos, krajcáros
és turulos bélyegekért,
ezekből párokért, stráfokért,
négyesblokkért, levelekért.

■

Európai
és tengerentúli országok
jobb bélyegeiért,
Zeppelin levelekért,
első repülésekért.

■

Megbízásból keresem
az összes postatiszta
és pecsételt
magyar nyomatokat.

Lacza László
bélyegkereskedő
Budapest V.
Váci utca 63
Az Erzsébet-
és Szabadság-híd között

Klasszikus

gyűjteményének hiányzó darabjait,
feleslegessé vált csereanyagát
legelőnyösebben szaküzletben
szerezheti be, illetve
adhatja el.

Komplett

Müller-irodalom díjmentesen áll
a t. gyűjtők rendelkezésére

Megvételre

keresek magyar klasszikus gyűjteményeket,
egyes darabokat, összefüggéseket,
leveleket, előfutárokat, különlegességeket,
specialitásokat és ritkaságokat
a napi legmagasabb áron.

Zimonyi Árpád
BÉLYEGSZAKÜZLETE
Budapest IX., Üllői út 9.

1000 — 71 1236 Ságvári Nyomda, Budapest VII., Garay utca 36.

72
1

philatelica

philatelica

1972/1

TARTALOM

Pákozdi László:
Ideiglenes postaszolgálat Magyarországon 1944—45-ben.

Dr. Petrovits Tivadar:
Az 1881—90. évi II. típusú 3 krajcáros.
Idegennyelvű tartalom.

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
SZERKESZTI: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: PÁKOZDI LÁSZLÓ, DR. SCHOLZ TAMÁS
FELELŐS KIADÓ: DR. STEINER LÁSZLÓ
II. ÉVFOLYAM

Ideiglenes postaszolgálat Magyarországon 1944—45-ben

PÁKOZDI LÁSZLÓ

A magyarországi postaszolgálat hiteles történetének feltárásával, amely nemcsak a postabélyegekre, a postai küldeményekre, ezek kezelési jegyeire és bérmentesítéseire, hanem a postaszolgálat egyéb területeire is kiterjed, az elmúlt évtizedekben számos szakíró foglalkozott.

Ezeknek a műveknek tanulmányozása során arra a különösnek tűnő megállapításra juthatunk, hogy például a múlt századnak, vagy századunk első évtizedeinek időszakából jóval több és alaposabb postatörténeti ismerettel rendelkezünk, mint a közelmúltból, történetesen hazánk felszabadulását közvetlenül követő, *az 1944—45-ös, ideiglenes postaszolgálatról.*

Példaként említhetnénk, hogy míg a múlt században működött, közel valamennyi postahivatal és postahely, valamint az állandó jellegű és különleges rendeltetésű, helyváltoztató postaszerv működési idejét, valamint a használatukban volt kezelési bélyegzőit napjainkban már túlnyomó többségükben ismerjük, addig hasonló megállapítást az 1944—45-ös időszakról koránt sem tehetünk. Ez utóbbiakra vonatkozó ismereteink ma még igen csekélyek, s ezeket az időnként fel-felbukkanó okmányokból mozaikszerűen kell összeraknunk. A mozaikszemcsék kötőanyaga személyes kortörténeti élményekből, a különböző szakirodalmak közleményeiből áll, amelyeket filatelista objektumok támasztanak alá. A legfontosabb és hiteles forrás, az eredeti okmányok részben közigazgatási levéltárakban, részben a postaigazgatóságok, egyes hivatalok, vagy más postai szervek irattárában porosodnak. Legalább is azok, amelyek a korábbi években végzett selejtezések alól mentesültek. Ezeknek felkutatása és feldolgozása ugyan nem csekély munka, de úgy véljük, elérkezett annak az ideje, hogy ezek a postatörténeti vonatkozásukban rendkívül értékes okmányok napvilágra és feldolgozásra kerüljenek, gazdagítva a magyar posta történetének teljességét.

Nagyrészt a fenti okok magyarázzák, hogy az 1967-ben megjelent Magyar Bélyegek Monográfiája V. kötetének éppen ezzel az időszakkal foglalkozó része keltette a gyűjtők körében a legnagyobb érdeklődést. A kötet szerzőjét ez a figyelem arra kötelezi, hogy az elmúlt évek során szerzett újabb ismereteket az érdeklődők elé bocsássa.

A Monográfia V. kötetének készítésekor erre az időszakra vonatkozóan még igen csekély forrásmunka és filatelista objektum állott rendelkezésre. Ezért az egyes helységek, megyék felszabadulásának-és a hivatásos, új postaszolgálatnak az ország egész területére kiterjesztett működésének időpontja, 1945. május 15-ike[1] közötti időszakot a „futárposták" gyűjtőnévvel jelöltük. Az időközben előkerült újabb okmányok

azt bizonyítják, hogy ezen időszak alatt *ideiglenes postaszolgálat* (futárposták) nemcsak a Debrecenben székelő Ideiglenes Nemzeti Kormány Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium által, a futárpostaszolgálat megszervezésére kiadott két rendelet szerint, hanem de facto is *két szakaszban* működött:

A) Korai futárposták,

B) 1945. márciusi futárposták.

Kialakulásuk megvilágításával a későbbiek során foglalkozunk. Előljáróban azt még meg kell jegyeznünk, hogy az említett szakminisztériumnak 1945. január 4-én kelt 9. sz. felhívásától[2] függetlenül és ezt jóval megelőzően más megyék közigazgatási szervei is területükön öntevékenyen futárpostákat szerveztek. Ezek szerint a gyulaihoz hasonló, útőri futárposta szolgálat nem volt elszigetelt jelenség. Mégis — a történelmi adottságából származó — kezdeményezésen túlmenően a gyulai futárszolgálat érdeme *a kisegítő kezelési bélyegzők* alkalmazása. Ennek köszönhető, hogy a kutatók figyelme erre, a még igen sok ismeretet rejtő időszakra irányult.

1. ábra

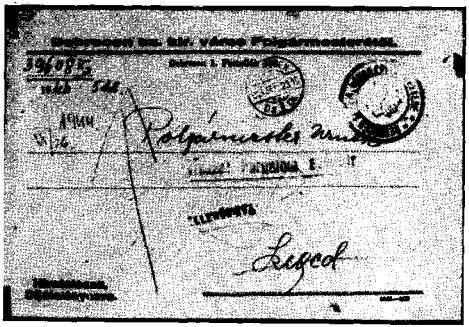
I. RÉSZ

Postaszolgálat a keleti és északkeleti megyékben 1944—45-ben

1944. szeptemberében az Erdélyben zajló hadiesemények miatt a kormányzati szervek elrendelték a Tiszántúl és a Duna—Tisza köze egy részének kiürítését és a közhivatalok, így a postai szervek áttelepítését. Ennek során az említett területeken a postaforgalom szeptember második felében teljesen megszűnt. (1. és 2. sz. ábra).

1944. szeptember 26-án a 2. Ukrán Front 53. hadserege átlépve a trianoni országhatárt, felszabadította *Battonyát és Makót.* 1944. októberének végére felszabadult a Tiszántúl túlnyomó, valamint a Duna—Tisza közének egy része, Baja és Tiszaroff vonalában. 1944. december 22-én Debrecenben megalakult az Ideiglenes Nemzeti Kormány és a felszabadított országrészeken megindult a háborús romok eltakarítása és az új közigazgatás megszervezése. Egymásután alakultak meg az új megyei közigazgatási szervek, továbbá a városi és községi tanácsok. Az új közigazgatás megszervezése, kiépítése, a rendeletek és jelentések továbbítása alig valósítható meg postai összeköttetés nélkül. A meginduló gazdasági élet, a közellátás biztosítása, valamint a lakosság különösen érthető levelezési igénye sem nélkülözhette sokáig a hadiesemények során megszűnt postai forgalmat.

A postaszolgálat újbóli működésének gyors megszervezését és a levélposta forgalom megindítását erősen akadályozták a vasúti és közúti közlekedési eszközök, valamint a kiürítések során bekövetkezett postai felszerelések hiánya, vagy a meglevőknek a hadieseményekkel kapcsolatban történt megrongálódása.

2. ábra

A korabeli okmányok egyöntetűen azt is igazolják, hogy a postaszolgálat mielőbbi megindítását erősen hátráltatta az alaposan lecsökkent személyi állomány is. Ennélfogva az elsőként felszabadult délkeleti, keleti és északkeleti megyékben a postaszolgálat — elsősorban szállítóeszközök hiányában — teljesen szünetelt. Az áttelepített postaigazgatóságok távollétében a postaszolgálat megszervezése, megindítása a már megalakult közigazgatási szervekre hárult, különösen az első hónapokban.

A) Korai futárposták 1944—45-ben

Békés megye

Az előzőekben vázolt nehézségek ellenére a háborús romokon sarjadó új élet nem várhatta meg a hivatalos postaszolgálat megindulását sem. Ezen a téren *az első kezdeményezés* Békés megye, illetve a Gyulán székelő közigazgatási szerv, a *Békésvármegyei Közigazgatási Főnökség* nevéhez fűződik. Az ötlet, a futárszolgálat megszervezése nem ismeretlen fogalom a magyar posta történetében.

Gyulán, *1944. november 2-án*, a Békésvármegyei Közigazgatási Főnökség 28/1944. sz. határozatával a szünetelő postaforgalom pótlására, a megyei közigazgatás zavartalan lebonyolításának biztosítására *futárszolgálat* felállítását rendelte el. A futárszolgálatot a *Gyulai Államépítészeti Hivatal* által szervezett és irányított útőrök (útkaparók) staféta rendszere bonyolította le.

A futárszolgálat működésével kapcsolatos korábbi ismeretek a Monográfia V. kötetében közlésre is kerültek. Az elmúlt évek során a gyulai útőri futárposta által továbbított, valamint a megye területéről származó nagyobb mennyiségű küldeményt sikerült tanulmányozni és a tapasztaltak alapján a korábbi megállapítások — gazdagabb ismeretanyag birtokában — bizonyos kiegészítésekre szorulnak.

Elöljáróban azonban néhány szót kell ejteni ezeknek a fennmaradt küldeményeknek az eredetéről. Ismeretes, hogy ezeknek, a gyulai útőri futárposta kisegítő kezelési bélyegzőivel ellátott küldeményeknek felfedezője, az elmúlt évben Debrecenben elhunyt Komarnicki Pál volt. Személyesen közölte, hogy ezeket a leveleket más bélyeges anyaggal együtt 1946-ban a gyulai O. T. I. egyik tisztviselőjétől mint bélyeggyűjtő ajándékba kapta. A több zsáknyi boríték közül ezeket kuriózumoknak tartotta és megőrizte. Számuk 140—150 darabra tehető, mivel 1968-ban egyik debreceni találkozásunk alkalmával egy nyugtát mutatott fel, amelynek tanúsága szerint az 1950-es évek közepe táján kb. ilyen mennyiségű, kezelési béyegzővel ellátott küldeményt adott át egyik ismerősének tanulmányozás céljából. Ezt megemlíteni azért tartjuk szükségesnek, mivel az utóbbi években kezünkbe került objektumok túlnyomó része ebből az anyagból származik. Az ilyen eredetű borítékok hátoldalán ugyanis Komarnicki Pál bélyegzőjének nyomata lát-

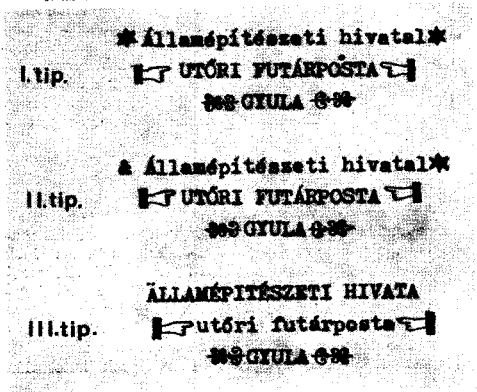
ható, vagy megállapítható annak ellenére, hogy azt ismeretlen személy, vagy személyek eltávolítani igyekeztek.

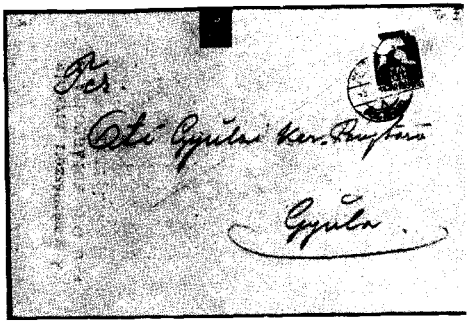
Az eddigi tapasztalat arra mutat, hogy az ismert küldemények javarésze a gyulai Országos Társadalombiztosító Intézet címére érkezett. Címzettként magánszemély *igen ritkán* szerepel.

A Monográfia V. kötetében még az egyetlen irásban megjelent forrásmunkára[3] támaszkodva *a kisegítő kezelési bélyegzők számát és típusát négyben* közöltük. Az időközben végzett kutatás az alkalmazott kisegítő kezelési bélyegzések számát és típusát *háromra* korlátozta, míg a két különböző színű (vörös és ibolya) bélyegzőfesték használata folytán egy altípust állapított meg. A három típust vázlatosan 3. sz. ábránkon be is mutatjuk:

Ugyancsak lényeges eltérést mutat az egyes bélyeg-

3. ábra

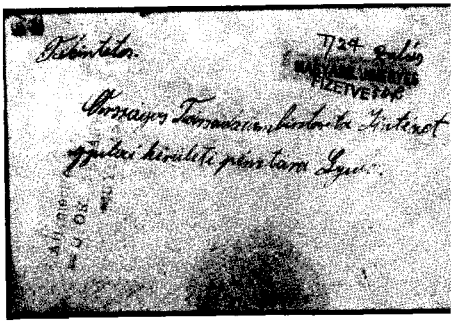

4. ábra

zőtípusok *felhasználási ideje* is a korábbi ismeretekkel szemben.

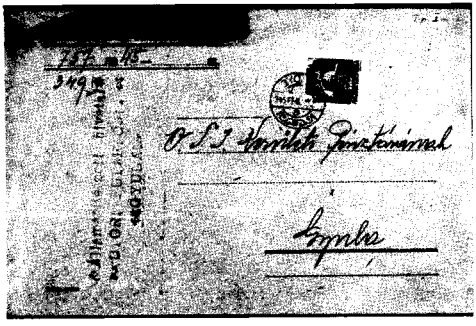
I. típus: a bélyegzés színe *vörös*. Csak januári alkalmazását ismerjük. (4. sz. ábra). Az is figyelemre méltó

5. ábra

adat, hogy az eddig ismert legkorábbi időpont: *1945. január 3.*

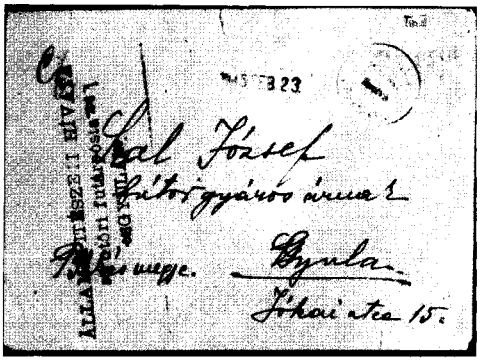
II. típus: a béyegzés színe *vörös.* Eddig január végi alkalmazásáról tudunk, *1945. január 25-iki* legkorábbi postabélyegző kelettel. (5. sz. ábra). Igen rövid ideig volt használatban!

6. ábra

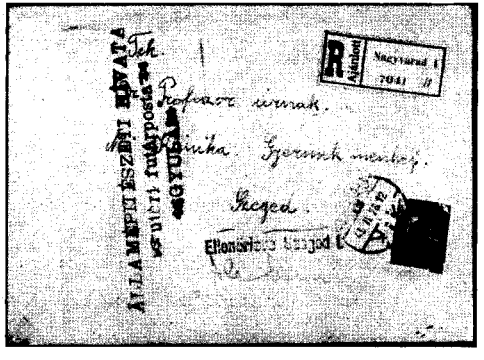
II. a) altípus: azonos a II. típussal, de a bélyegzés színe *ibolya.* Az új szín bevezetését valószínűleg a vörös bélyegzőpárnafesték elfogyása magyarázza. (6. sz. ábra). Használata *1945. február havára* terjed ki.

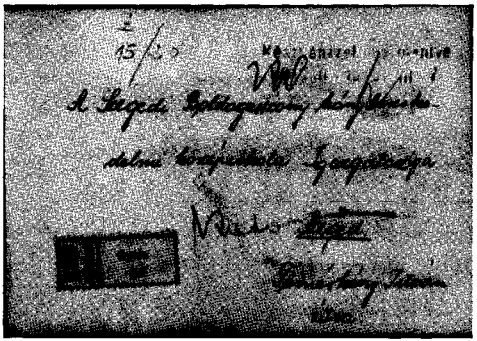
III. típus: a bélyegzés színe *ibolya.* A betűkészlet kimerülésére mutat, hogy az első, a magyar „A" helyett német „Ä" betűt használtak, valamint a hivatal szó „L" betűje hiányzik. Igen érdekes problémát vet fel a használati idő vizsgálata. *1944. áprilisából* eddig *csak* III. típusú kezelési bélyegzéseket ismertünk. A legkorábbi ismert időpont viszont: *1945. február 23.* Ezt a példányt 7. sz. ábránkon be is mutatjuk. Ugyancsak korai használatot igazol a 8. sz. ábrán bemutatott levél is.

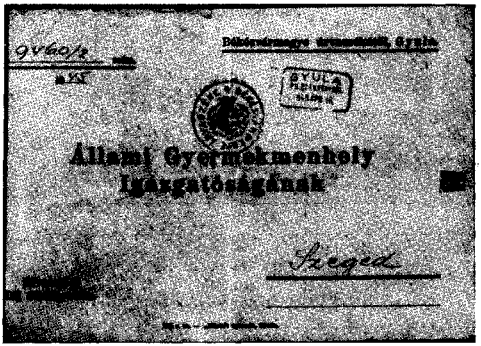
7. ábra

8. ábra

9. ábra

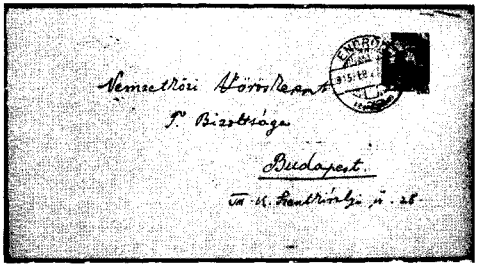
10. ábra

A III. típusú, kisegítő kezelési bélyegzések újabb vizsgálata azt is igazolni látszik, hogy alkalmazásuk nem terjed ki egész áprilisra. Az ismert példányok kivétel nélkül április első harmadából származnak. Ezt kívánjuk igazolni a 9. sz. ábrán bemutatott, *1945. április 16-án* Gyuláról — kisegítő kezelési bélyegző nélkül — továbbított levéllel.

Ezeknek a küldeményeknek alapos tanulmányozása arra — a korábban magyarázat nélkül álló — tényre hívta fel figyelmünket, hogy *1945. márciusából kisegítő kezelési bélyegzéssel ellátott küldeményt nem ismerünk.* Ilyen, kezelési bélyegző nélküli, Szegedre címzett, ajánlott levelet mutatunk be a 10. sz. ábrán, amelyet *1945. március 7-én* Gyulán vettek fel és továbbítottak Szegedre. Erre magyarázattal a későbbiek során szolgálunk.

Talán nem felesleges annak hangsúlyozása sem, hogy nem mindegyik Békés megyei küldemény kapott — mert nem is kaphatott — kisegítő kezelési bélyegzést, figyelembe véve az előző bekezdésben említett márciusi időszakot. Kezelési bélyegzéssel főként a Gyulán feladott, az oda címzett, vagy a mozgópostát pótlóan, az Államépítészeti Hivatal szállításában Gyulán átfutó küldeményeket látták el. Ne feledkezzünk meg ezen időszak szükséglevélzárlatainak szövegéről. A szünetelő, hivatalos mozgópostát a megyék közti viszonylatban többnyire a rendszertelenül közlekedő vonatok mozdony-, vagy vonatvezetői pótolták. Ez volt a helyzet Békés megyében is. Ilyen úton került a Békés megyei Endrődről Budapestre *1945. februárjában* a 11. sz. ábrán bemutatott levél is.

A *bérmentesítésekkel* kapcsolatban az újabb kutatások csak megerősítik a már ismert tényt, hogy a bélyeghiány miatt *általánosabb* volt a *készpénzzel történt,* változatos megoldású *bérmentesítés.* A bélyegben, vagy készpénzben lerótt bérmentesítési díjak szabályosnak éppen nem nevezhető képet mutatnak, dacára az önkényes tarifaemelésnek, majd az azt meg-

11. ábra

tiltó kormányrendeletnek. A vidéki levelek bérmentesítési díja 1945. január—februárjában 50, 80, majd áprilistól általában 30 fillér volt. Helyi küldemények igen ritkák. A bérmentetlenül feladott leveleket néha megportózták, de többnyire nem. Nem állunk messze az igazságtól amikor megjegyezzük, hogy a magánszemélyek olyan értékű bélyeggel bérmentesítették leveleiket, amilyenekkel éppen rendelkeztek, a postaszolgálatot ellátó szerveket és személyeket pedig az a valóban emberi megfontolás vezette, hogy a feladott leveleket mielőbb a címzettnek kézbesítsék függetlenül azok szabályos, vagy szabálytalan bérmentesítésétől.

Bihar megye

Ma már tudjuk, hogy a Békés megyei kezdeményezés a futárpostaszolgálat életrehívása terén nem volt elszigetelt jelenség.

Berettyóújfalu szolgabirája *1944. november 22-én* kelt 24/1944. sz. körlevelében utasította a járás valamennyi jegyzőjét a postahivatalok megnyitására és a mozgópostát helyettesítő futárszolgálat megszervezésére. Az ismert okokból kifolyólag a levelek szállítási díját 40, a kézbesítési díjat 10 fillérben állapította meg, ugyancsak önkényesen.

A nagylétai[4] (székelyhídi járás) és a derecskei főszolgabíró 1944. november 28-án jelentette, hogy e járások községei, valamint Berettyóújfalu között a futárszolgálatot megszervezték.

Borsod megye

Borsod megye alispánja *1944. december 14-én* kelt 21.597 (ai) 1944. sz. alatt olyan intézkedést hozott, hogy a megye által kiadott rendeletek kézbesítése céljából a megye területén futárszolgálatot kell létesíteni. Ez a rendelet tíz miskolci lakos nevét sorolja fel, akiknek feladatuk volt a megjelölt hét járási székhelyre és a községekbe a hivatalos postát kézbesíteni.

1944. december 20-án kelt, 21.742 (ai) 1944. sz. rendeletében már a megye valamennyi (hét) járásának szolgabíráját utasítja a futárszolgálat megszervezésére, amelynek feladata Miskolc és a járási székhelyek, valamint ez utóbbiak és a hozzájuk tartozó községek közötti postaszolgálat ellátása. A rendelkezés szerint a futárszolgálatot megbízható személyekből úgy kell megszervezni, hogy a megye és a járási székhelyek között hetenként legalább egyszer, a járási székhelyek és a községek között szintén, hetente legalább egyszer biztosítva legyen. Intézkedik továbbá a futárszolgálat tagjainak megfelelő igazolványokkal történő ellátásáról, valamint a kisegítő postaszolgálathoz szükséges költségek biztosításáról.

Fenti rendelkezéshez kapcsolódik a miskolci járás főszolgabírájának 1944. december 21-én kiadott körrendelete, amelyben a járás valamennyi jegyzőjét a futárszolgálat megszervezésére utasítja. Ez a körrendelet a járást nyolc csoportra osztotta. Egy-egy csoportba általában 3—3 község tartozott. A futároknak hetenként kétszer kellett a járási székhelyet felkeresni a hivatalos ügyiratok átadása-átvétele céljából.

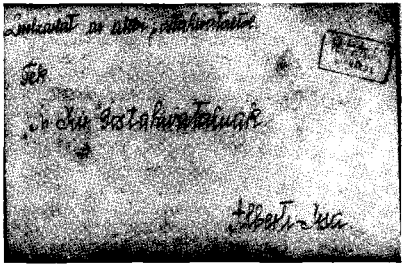
szolgálat a megyei közigazgatásoknak is komoly gondot okozhatott. Erre következtethetünk a borsodi főispánnak 1945. március 27-én kelt, 408/1945. sz. átiratából, amelyben a megye alispánját és Miskolc polgármesterét utasítja a Miskolc és Debrecen közötti forgalmat lebonyolító futárposta megszervezésére. Ennek hivatása: Borsod megye és Miskolc város hatóságai kapcsolatának megjavítása a Debrecenben székelő minisztériumokkal.

D) Levélzárlatok, mozgóposták

Az előzőekben ismertetett futárposták működésével kapcsolatos, eddig fellelt okmányok, de a filatelisták birtokában levő levélpostai objektumok is azt igazolják, hogy az egyes megyék, postaigazgatóságok területének felszabadítását közvetlenül követő időkben a postaszolgálat megszervezése, amely az első időkben csak a levélpostai anyagra korlátozódott, főként a közigazgatási hatóságok feladata volt. Nem szabad azonban megfeledkeznünk azokról a postai alkalmazottakról, akik a kiürítési rendeleteket megtagadva szolgálati helyükön maradtak és a legelső lehetőséget megragadva — s ha az objektív nehézségek miatt kezdetben csak csekélyebb mértékben is — hozzáfogtak a levélforgalom lebonyolításához. Az eddig feltárt okmányok azt is igazolják, hogy a közigazgatási szervek a futárposták megszervezésekor elsősorban a helyükön maradt postai dolgozókra támaszkodtak. A helyi postahivatalok, vagy ügynökségek újbóli megnyitását fontos feladatuknak tekintették. A közigazgatási hatóságokra háruló feladatok közül *az elsődleges*, a helyközi forgalom: *a mozgópostákat helyettesítő közúti járatok megszervezése volt.*

Ezen túlmenően szem előtt kell tartanunk azt a lényeges körülményt is, hogy a közigazgatás által szervezett és fenntartott *ideiglenes postaszolgálat*, valamint a postai szervek által életre hívott és folyamatosan egyre szélesedő körű, majd az előbbieket fokozatosan felváltó, *újjászervezett hivatásos postaszolgálat határvonalát élesen egyetlen megye, vagy postaigazgatóság területén sem lehet megvonni.*

Az újjáéledő, hivatásos postaszolgálat legnagyobb nehézsége szintén a postai zárlatokat továbbító mozgóposták kiesése volt. De a legfontosabb kezdeményező lépések éppen ezen a téren történtek. Erre lehetőséget a helyreállított vasútvonalakon időszakosan közlekedő, katonai szállítmányokat fuvarozó vasúti szerelvények nyújtottak. A levélpostai zárlatokat, amelyek a kezdeti időkben egy-egy borítékban is elférték (13. sz. ábra), ezeknek a szerelvényeknek moz-

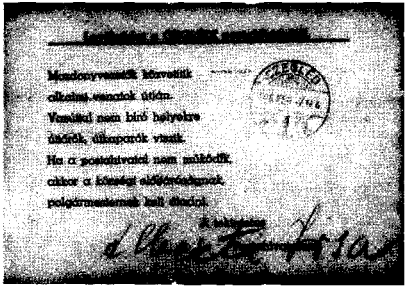

13. ábra

donyvezetői, vagy vonatvezetői továbbították, — megjegyzendő, hogy igen rövid időn belül — a rendeltetési állomásokra.

A használatban volt szükséglevélzárlatok szövegéhez magyarázatot fűzni, talán felesleges lenne (14. sz. ábra). Ezek kezdetben kézzel, vagy írógéppel megírt egyszerű borítékok voltak, de rövidesen feltüntek a nyomtatott szövegű levélzárlatok. Dr. Rablóczky Árpád, ny. postaigazgató, a szentesi hivatal korabeli megbízott vezetőjének szíves közlése és adata szerint a szentesi postahivatal már 1944. október végétől hasz-

nálta a 14. sz. ábrán bemutatottal azonos szövegű, nyomtatott szükséglevélzárlatokat. Eredetüket ma még nem ismerjük. Használatukat — az ötletet talán a már meglevőből merítve — feltehetően a Debrecenben

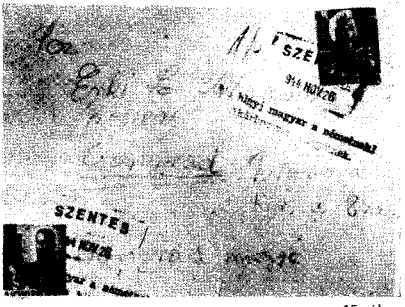

14. ábra

székelő Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztériumon belül szervezett *Postafőosztály* rendelhette el a már működőtt, vagy megalakuló, új Postaigazgatóságok felé.

A feltételezett központi intézkedést igazolni látszik az eddig ismert levélzárlatok azonos szövegén felül egy ráshiba állandó ismétlődése is. A szövegben ugyanis az útőrök szó helyett *úttörők*, vagy *úttőrök* szerepel. Megjegyzendő még, hogy az eddig ismert, bemutatott szükséglevélzárlat kivétel nélkül a Szegedi Postaigazgatóság területéről és nagyrészt Kutas Emil ny. igazgató-tanító gyűjtési anyagából származik.

A tárgyalt országrészeken a *mozgóposták* újbóli megindításával kapcsolatos adataink ma még igen szegényesek. Ismeretes, hogy a Debreceni Postaigazgatás területén az első, a Debrecen és Füzesabony között közlekedő 206. sz. mozgóposta megindítására csak

15. ábra

1945. április 10-én került sor annak ellenére, hogy vasúti menetekkel levélzárlatok közvetítése már 1945. február elejétől megindult Debrecen és Budapest között a 628. sz. vonattal.

Borsod megyében az 1945. január 8-án kelt 319 (ai) 1945. sz. alispáni hirdetmény közli a Miskolc és Füzesabony közötti vasúti személyszállítás megindulását. Feltehetően ez időben kezdődött meg a levélzárlatoknak ebben a viszonylatban történő vasúti szállítása is.

Mint postatörténeti kuriózumot meg kell említenünk, hogy dr. Rablóczky Árpád nevéhez fűződik az ebből az időszakból származó, eddig ismert *egyetlen, kisegítő különleges hk. bélyegző* elkészíttetése és használatba vétele. A bélyegző *1944. novemberének* végén készült a szentesi pályaudvari levélszekrény kezelési bélyegzőjének átalakításával. A téglalap alakú bélyegzőből a következő sor „PU. SZEKRÉNYBŐL" szöveget kivésték és a bélyegző alá a következő, acélbetűkből készített szöveg került (15. sz. ábra):

„Ne higyj magyar a németnek!
Akárhogyan hitegetnek."

(Folytatjuk)

Jegyzetek:

[1] K. K. M. 1846/1945. III. 1. sz. rendelete.

[2] Ebben a gyulaihoz hasonló futárszolgálatok felállítását sürgeti.

3. Sugár István: A Gyulai Állampitészeti Hivatal Futárszolgálata 1944—45-ben.

4. A járási székhely, Székelyhíd a fegyverszüneti egyezmény értelmében Romániához visszacsatolva.

Az ábrák jegyzéke és feliratai.

1. ábra. Szombathelyen 1944. szeptember 18-án Törökszentmiklósra feladott távolsági levél, amelyet a posta már nem továbbított.

2. ábra. Debrecenben 1944. szeptember 23-án Szegedre feladott távolsági levél, amely továbbításra már nem kerülhetett.

3. ábra. A gyulai útőri futárposta kisegítő kezelési bélyegzőinek három típusa.

4. ábra. Távolsági levél (Mezőberény—Gyula, 1945. január 25.) I. típusú kisegítő kezelési bélyegzéssel. Önkényes tarifaemelés (80 f).

5. ábra. Távolsági levél (Magyarbánhegyes—Gyula, 1945. január 27.) II. típusú kisegítő kezelési bélyegzéssel. Önkényes tarifaemelés (50 f).

6. ábra. Távolsági levél (Gyoma—Gyula, 1945. február 14.) IIa altípusú kisegítő kezelési bélyegzéssel. Önkényes tarifaemelés (50 f).

7. ábra. Távolsági levél (Szolnok—Gyula, 1945. február 23.) III. típusú kisegítő kezelési bélyegzéssel.

8. ábra. Külföldi levél (Nagyvárad—Szeged, 1945. február 26.) III. típusú kisegítő kezelési bélyegzéssel.

9. ábra. Távolsági levél (Gyula—Szeged, 1945. április 16.) kisegítő kezelési bélyegzés nélkül.

10. ábra. Távolsági levél 1945. márciusából (Gyula—Szeged) kisegítő kezelési bélyegzés nélkül.

11. ábra. Távolsági levél Békés megyéből, 1945. februárjából (Endrőd—Budapest) kisegítő kezelési bélyegzés nélkül.

12. ábra. A miniszterelnökség postaszolgálatának kisegítő kezelési bélyegzése 1945. január—februárjából.

13. ábra. Szükséglevélzárlat az üllői postahivatal használatában 1945. márciusából.

14. ábra. Szükséglevélzárlat Cegléd 1. postahivatal használatában 1945. februárjából.

15. ábra. Kisegítő különleges hk. bélyegzés Szentes 1. postahivatal használatában 1944. novemberéből.

Az 1881—90. évi II. típusú 3 krajcáros

DR. PETROVITS TIVADAR

I. RÉSZ

Orbán Ferenccel (Dánia) folytatott kutatómunkám során 1970. tavaszán kezdtem foglalkozni az 1881/90. évi kiadású színes számú levélbórítékrajzú 3 krajcáros címlet II. típusú anyalemezének rekonstrukciójával és a vele kapcsolatos, még megoldatlan feladatokkal. A bélyegek tanulmányozásának kezdetekor a viszonylag kisszámú bélyeg és összefüggés még nem tette lehetővé a felismert valamennyi ismertetőjel ívhelyre történő elhelyezését. Ez a probléma azonban rövidesen megoldódott akkor, amikor a MABÉOSZ Pákozdi László közreműködésével rendelkezésemre bocsátotta Visnya Sándor hagyatékából a II. típusú 3 krajcáros tömeganyagot. Ebben több ezer darab egyes bélyeg és több száz páros és ennél nagyobb összefüggés volt. A már megfelelő mennyiségű bélyeg alapján rövidesen sikerült is eredményt elérni mind az oszlop, — mind a csoportos és páros, valamint az ívhelyismertetőjelek megállapítása terén. A kutatási mód megegyezett azzal, amit Orbán Ferenccel a II. típusú 10 krajcárossal kapcsolatban ismertettünk. (Philatelica 1971/1 19. oldal). A megállapított adatokat folyamatosan közöltem Pákozdi Lászlóval és Orbán Ferenccel. Pákozdi László a bélyegmúzeumban levő használatlan 100-as íveken is ellenőrizte azokat és összesítette a statisztikai adatokat, melyből kettőt az 1—2 sz. táblázat foglal össze. Az adatok többsége helyesnek bizonyult. Sikerült továbbá újabb ismertetőjeleket találnia. Orbán Ferenc saját anyaga alapján szintén ellenőrizte adataimat. Ezek során újabb oszlop-, és ívhelyismertetőjeleket állapított meg.

A megállapított oszlop-, csoportos és páros ismertetőjeleket a Filatéliai Szemle 1971. márciusi számában (16. oldal) ismertettem. A jelen tanulmány közlése során már *valamennyi eddig ismert adat* közlésére sor kerülhet, így az ívhelyismertetőjelek és metszetjavítások leírására és ábránkon történő bemutatására is.

Metszetjelek

Az 1881/90. évi II. típusú 3 krajcáros anyalemezén amennyiben az I. típusú 3 krajcáros anyalemezéhez készített egyképes eredeti, vagy egy újabb egyképes eredeti alapján készült, megtalálhatók rajta azok a rajzhibák, kisebb sérülések, amelyek *valamennyi címlet* egyképes eredetijén is szerepelnek. A II. típusú 3 krajcáros bélyegképen egyedi metszetjelet, — ellentétben a II. típusú 10 krajcárossal — eddig nem ismerünk. Az általános metszetjelek a következők:

1. táblázat.
A tanulmányozott bélyegek oszloponkénti megoszlása. (Pákozdi László adatai.)

Oszlop:	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.
Bélyegek száma:	446	378	392	380	389	432	381	446	430	334

2. táblázat.
Az I. oszlop bélyegeinek ívhelyenkénti megoszlása. (Pákozdi László adatai.)

Ívhely:	01	11	21	31	41	51	61	71	81	91
db bélyeg:	47	42	52	50	37	46	43	47	47	32

1. Két tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor első gyöngyének felső, jobb oldala felett.
2. A felső gyöngysor 2. gyöngye alacsonyabban helyezkedik el, mint a többi és érinti az első alapvonalat.
3. Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 2. gyöngyének felső, jobb oldala felett.
4. A felső gyöngysor 4. gyöngyének bal oldalán a szélső vonalka felfelé és lefelé túlhúzott. (Esetenként két tűszúrásnyi pontnak látszik.)
5. Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 5. gyöngye alatt, az első alapvonalon.
6. A korona bal, felső vízszintes záróvonala a két gyöngy között hiányzik.
7. Egy-egy tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 15—16. gyöngye felett. Az utóbbi a gyöngy bal oldala felett.
8. Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 17—18. gyöngyének köze alatt, az első alapvonalon.
9. Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyének alsó, bal oldala alatt.
10. A boríték jobb oldali záróvonala kettős vonalú. (A II. típusú 10 krajcárosról írt tanulmányból ez tévedésből kimaradt.)
11. Erős, kissé ferde karc a jobb alsó háromszög bal csúcsában, az „OS" betűk köze alatt.
12. Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 19. gyöngyének bal felső része felett, az alapvonal alatt és a 19—20. gyöngyének köze alatt.
13. Tűszúrásnyi pont a „K" betű két talpa köze alatt, a 6. alapvonalon.
14. Három tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 3. gyöngye felett, az első alapvonalon. (Kissé ívelten helyezkednek el).
15. A bal gyöngysor 18—19. gyöngyének közepén egy rövidebb, jobb oldalán egy hosszabb és kampós színes karc helyezkedik el.
16. A bal gyöngysor 16—17. gyöngyének jobb oldalát kis színes vonalka köti össze.
17. A bal gyöngysor 10—11. gyöngyét két színes vonalka kapcsolja össze.

1. ábra. A II. típusú 3 krajcáros metszetjelei.

18. A bal gyöngysor 6—7., 7—8., és 8—9. gyögyeit középen egy-egy vonalka köti össze.
19. Színes nyúlvány a bal gyöngysor 3. gyöngyének jobb felső részéből kiindulva, jobbra felfelé.

A közös metszetjeleket az 1-es számú ábrán mutatjuk be. A jövőben végzendő kutató munka feladata annak megállapítása, hogy a 3 krajcáros címlet egyedi metszetjellel rendelkezik-e, vagy sem.

Oszlopismertetőjelek

A Magyar Bélyegek Monográfiája (továbbiakban: Monográfia) dr. Vasváry Ernő adatai alapján a II. típusú 3 krajcáros címlet anyalemezének csak a IV. és IX. oszlopismertetőjeleit közli. (Monográfia III. kötet 566. oldal.) A kutatómunka során sikerült valamennyi oszlop ismertetőjelét megállapítani és az is bizonyítást nyert, hogy az első tízessáv felépítése nem követi a korábban szabályosnak vélt ötös sorfelépítést. (Lásd: Philatelica 1971/1. 33. oldal). Az anyalemezen *azonos* oszlopismertetőjel az V. és X. oszlopban található, továbbá közös oszlopismertetőjele van a III. és VIII., valamint a IV. és IX. oszlopnak. Ha az egymástól öt oszlop távolságban fekvő oszlopismertetőjelek között összefüggés nincs, eltérő betűjelzést használunk.

A 3 krajcáros II. anyalemezének oszlopismertetőjelei:

I. oszlop. (A)
1. A jobb, felső háromszög átfogója felső harmadában megszakad, s ott kis fehér folt észlelhető.
2. Finom karcok az értékszám felett, a boríték felső negyedében. (Nem állandó előfordulás!)

II. oszlop. (B)
1. Közelálló két színes pontocska, vagy összefolyó vonalka az értékszám alsó szárának jobb oldalához tapadva.
2. Kis, színes pont a jobb oldali koszorú felső, külső 2. és 3. levele között. (Néha elmosódott.)

III. oszlop (C)
1. Háromszög alakú, színes folt a felső gyöngysor 16. és 17. gyöngye közében, fent.
2. Rövid, vastag, függőleges vonaldarabka a felső gyöngysor 18. gyöngyének felső részéhez tapadva.
3. Tűszúrásnyi, színes pont a jobb oldali gyöngysor 2. és 3. gyöngye között, a belső oldalon.

2. ábra. A II. típusú 3 krajcáros oszlopismertetőjelei.

4. Színes pont a boríték felső negyedében, a korona homlokpántja második-harmadik lemezének köze között.
5. Tűszúrásnyi, színes pont az értékszám fejétől balra, 0,4 mm-re. (Azonos a VIII. oszloppal.)
6. Apró, függőleges vonalka a boríték jobb oldali negyedében, fent. (Azonos a VIII. oszloppal.)
7. Színes pont a „T" betű felett, a vízszintes szalag végétől kissé jobbra.

IV. oszlop. (D)

1. Erőteljesen mutatkozó kis, színes pont az alsó gyöngysor 16. és 17. gyöngye között, a második alapvonalon. (Azonos a IX. oszloppal.)
2. Tűszúrásnyi színes pont a kürt fúvókája és a tőle jobbra fekvő levél csúcsa között, a boríték alatti 3. és 4. alapvonal közében.

V. oszlop. (E)

1. Változó nagyságú, színes folt a kürt hangtölcsérének végén, a boríték alsó széléhez tapadva. (Azonos a X. oszloppal.)

VI. oszlop. (F)

1. Színes, ferdén felfelé mutató nyúlvány a jobb oldali gyöngysor 7. gyöngyének belső, felső oldalához tapadva.

VII. oszlop. (G)

1. Apró, színes pont, vagy folt a felső gyöngysor utolsó gyöngyének jobb, alsó részéhez tapadva. (Orbán Ferenc). (Az oszlop bal oldali gyöngysorának az „M" betű közelében levő gyöngyei gyakran összefolyó színes foltot mutatnak.)

VIII. oszlop (C_1)

1. Tűszúrásnyi, színes pont az értékszám fejétől balra, 0,4 mm-re. (Azonos a III. oszloppal.)
2. Apró, függőleges vonalka a boríték jobb oldali negyedében, fent. (Azonos a III. oszloppal.) (Az oszlop bélyegeinek jelentős részén a jobb oldali gyöngysor külső oldala erősen hiányos!)

IX. oszlop. (D_1)

1. Erőteljesen mutatkozó, kis, színes pont az alsó gyöngysor 16. és 17. gyöngye között, a második alapvonalon. (Azonos a IV. oszloppal.)
2. Nagy, színes pont a bal oldali koszorú felső részének közepén, a boríték bal, felső sarkától kissé lejjebb.

X. oszlop. (E)

1. Változó nagyságú színes folt a kürt hangtölcsérének végén, a boríték alsó széléhez tapadva. (Azonos az V. oszloppal.)

Az oszlopismertetőjeleket a 2. számú ábrán mutatjuk be. Az adatokból kitűnik, hogy a tíz oszlopból nyolc rendelkezik *egyedi* ismertetőjellel. Az V. és X. oszlopban ezeket egymástól megkülönböztető külön jelet eddig nem találtunk. Létezése nem valószínű, azonban nem kizárt. Ezért a kutató munkát ebben az irányban folytatni kell. Az azonos oszlopismertetőjel miatt ebbe a két oszlopba tartozó bélyegeknek ívhelyre történő azonosításánál figyelembe kell venni a csoportos, páros, továbbá az ívhelyismertetőjeleket is.

Csoportos ismertetőjelek

A Monográfia (III. 566. oldal) csak *egy* csoportos ismertetőjelet ír le. (Az I. oszlopban). A kutató munka során további 7 db-ot sikerült megállapítani. Ezeket a 3-as számú ábrán mutatjuk be. Szöveges leírásukra az ívhelyismertetőjeleknél kerül sor. Elhelyezkedésük az anyalemezen a következő:

A_1: 01, 21, 31, 51, 71, 81. D_2: 04, 14, 34, 54, 64, 84.
A_2: 01, 31, 51, 81. D_5: 19, 49, 69, 99.
A_3: 11, 41, 61, 91. F_1: 06, 36, 56, 86.
C_4: 08, 38, 58, 88. F_2: 16, 46, 66, 96.
bélyegeken.

3. ábra. A II. típusú 3 krajcáros csoportos ismertetőjelei

Páros ismertetőjelek

1. A páros ismertetőjelek száma jelenleg 14. A Monográfiában (III. kötet 566. oldal) három szerepel, ezek közül kettőnek — a VIII. oszlopban — ívhelye tévesen lett megállapítva. A páros ismertetőjeleket a 4-es számú ábrán mutatjuk be, míg ívhelyüket a következő felsorolás tartalmazza:

A_4: 21, 71. D_4: 34, 84.
C_2: 33, 83. D_6: 49, 99.
C_3: 43, 93. F_3: 36, 86.
C_5: 28, 78. G_1: 27, 77.
C_6: 38, 88. G_2: 37, 87.
C_7: 38, 68. E_1: 30, 80.
D_3: 14, 64. E_2: 50, 100. bélyegeken.

4. ábra. A II. típusú 3 krajcáros páros ismertetőjelei.

Az anyalemez felépítése

A II. típusú 3 krajcáros fél anyalemezének felépítését a 3-as számú táblázaton mutatjuk be. Az első tízes sorról két másolat készült. Egyiket az eredeti fölé forrasztották és így készítettek róla egy újabb húszas tömböt.

A két húszas tömb közé helyezték el a korábban félre tett tízes sávot. Azt még nem tudjuk, hogy a két félív közül melyik volt az elsődleges, illetve, hogy az eredeti első tízes sáv hol — a felső, vagy az alsó félívben — helyezkedik-e el. Az első bélyegkép helyével kapcsolatban feltételezhető, hogy az az V. oszlopban található.

Ívhelyismertetőjelek

Az eredeti ívhelyismertetőjelek jelenleg 97 ívhelyről ismertek, nem ismert: 15, 47, 79. ívhelyen, s többségük igen jellemző és nagy. Számuk ívhelyenként gyakran több darab, így az azonosítás különösebb nehézségekbe nem ütközik. E címletnél is fennáll az a tény, hogy igen ritkán a csoportos, a páros, illetve az ívhelyismertetőjel nem minden esetben látható a bélyegképen. (5. és 6. számú ábra.) Ez azonban a megtalálható egyéb jelek alapján az azonosítást és az ívrekonstrukciót nem akadályozza.

Egyes ívhelyeken igen nagy számban találhatók tűszúrásnyi pontok, ún. „szeplős" bélyegek! Amennyiben ezek a jelek ívhelyismertetőjelek, úgy ezeknek esetenként csak egy részét soroltuk fel szövegesen, illetve tüntettük fel az ábrán. Ennek oka részben az, hogy nem volt szándékunkban rendkívül nagyszámú jelet felsorolni, másrészt a jelek egy részét mindig takarja a bélyegzés, tehát jellegük megállapítása egy ívhelyre nagyszámú bélyeget követelne meg. Ilyen ívhely pl. a 80. ívhely. Ezen ívhelyeken kis türelemmel tehát újabb ívhelyismertetőjeleket lehet regisztrálni.

Itt hívjuk fel a figyelmet arra, hogy az ábrákhoz használt sablonok rajza nem felel meg pontosan az eredeti bélyegkép rajzának, így az ábrák egyes részein a jeleket nem lehetett az eredetinek megfelelően feltüntetni. (Pl. értékszám, borítékkereszteződés, gyöngyök.)

Az egyes ívhelyek ismertetőjeleit negyedívenként a 4., 5., 6. és 7. számú táblázaton mutatjuk be. Szöveges leírásukkor felsoroljuk a csoportos és páros ismertetőjeleket is.

A már megállapított ismertetőjelek:

3. táblázat.
A II. típusú 3 krajcáros félívének felépítése.

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.
A_{1+2}	B	C	D_2	E	F_1	G	C_{1+4}	D_1	E
A_3	B	C	D_{2+3}	E	F_2	G	C_1	D_{1+5}	E
A_{1+4}	B		D	E	F	G_1	C_{1+5}	D_1	E_1
A_{1+2}	B	C_2	D_{2+4}	E	$F_{1\|3}$	G_2	$C_{1+4+6+7}$	D_1	E
A_3	B	C_3	D	E	F_2	G	C_1	D_{1+5+6}	E_2

5. ábra. A páros ismertetőjel (C_2) a 28. ívhelyen igen ritkán hiányzik.

6. ábra. A páros ismertetőjel (C_3) a 78. ívhelyen is igen ritkán hiányzik.

I. oszlop: A.

01. a) Tűszúrásnyi pont a koszorú bal oldali szalagjának jobb, felső részén, az első „R" betű felett. (Csoportos ismertetőjel: A_1.)
b) Erős, színes pont az „IR" betűk köze alatt. (Csoportos ismertetőjel: A_2.)
c) Színes pont az alsó gyöngysor 4. gyöngyének bal, felső részéhez tapadva.
d) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 22. gyöngyének alsó része mellett, kivül.

11. a) Kis, színes folt tapad a bal oldali koszorú külső részéhez, a 18—19. gyöngy közének magasságában. (Csoportos ismertetőjel: A_3.)
b) Tűszúrásnyi pont a bal felső sarokgyöngy bal, felső részéhez tapadva.
c) Kettös tűszúrásnyi pont a bal, felső háromszög vízszintes befogóján, a felső gyöngysor 6. gyöngye alatt.
d) Színes pont az alsó gyöngysor 7—8. gyöngyének köze felett.
e) Tűszúrásnyi pont a bal oldali koszorú 3. külső levelének csúcsa felett.
f) Tűszúrásnyi pont a bal, felső háromszög átfogóján, a bal oldali gyöngysor 5. gyöngye aljának magasságában.
g) Vizszintesen elhelyezkedő kettős tűszúrásnyi

pont a bal, felső háromszög függőleges befogója mellett, a bal oldali gyöngysor 3. gyöngyének magasságában.

21. a) Tűszúrásnyi pont a koszorú bal oldali szalagjának jobb felső részén, az első „R" betű felett. (Csoportos ismertetőjel: A_1.)
b) A jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyének alsó felében sötétzöld folt. (Páros ismertetőjel: A_4.)
c) Színes pont a felső gyöngysor 4. gyöngyének bal oldalán.
d) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében, az alsó sarokban, a keresztvonalhoz közel.
e) Kifli alakú színes sérülés a bal, alsó háromszög közepén, az alsó gyöngysor 4. gyöngye felett.
f) Színes folt a boríték bal oldali negyedében, a függőleges záróvonal mellett, középen.
g) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 3. gyöngyének jobb felső részéhez tapadva.

31. a) Tűszúrásnyi pont a koszorú bal oldali szalagjának jobb, felső részén, az első „R" betű felett. (Csoportos ismertetőjel: A_1.)
b) Erős, színes pont az „IR" betűk köze alatt. (Csoportos ismertetőjel: A_2.)
c) Egy-egy tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 4., 5. és 6. gyöngye alatt.
d) Színes pont a bal oldali gyöngysor 23—24. gyöngyének közében, belül.
e) Színes, rövid, vízszintes vonalka a boríték bal negyedének alsó sarkában, a keresztvonalhoz közel.

41. a) Színes folt tapad a bal oldali koszorú külső részéhez, a 18—19. gyöngy közének magasságában. (Csoportos ismertetőjel: A_3.)
b) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 25. gyöngye mellett, kívül.
c) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 6. gyöngye mellett, kívül.

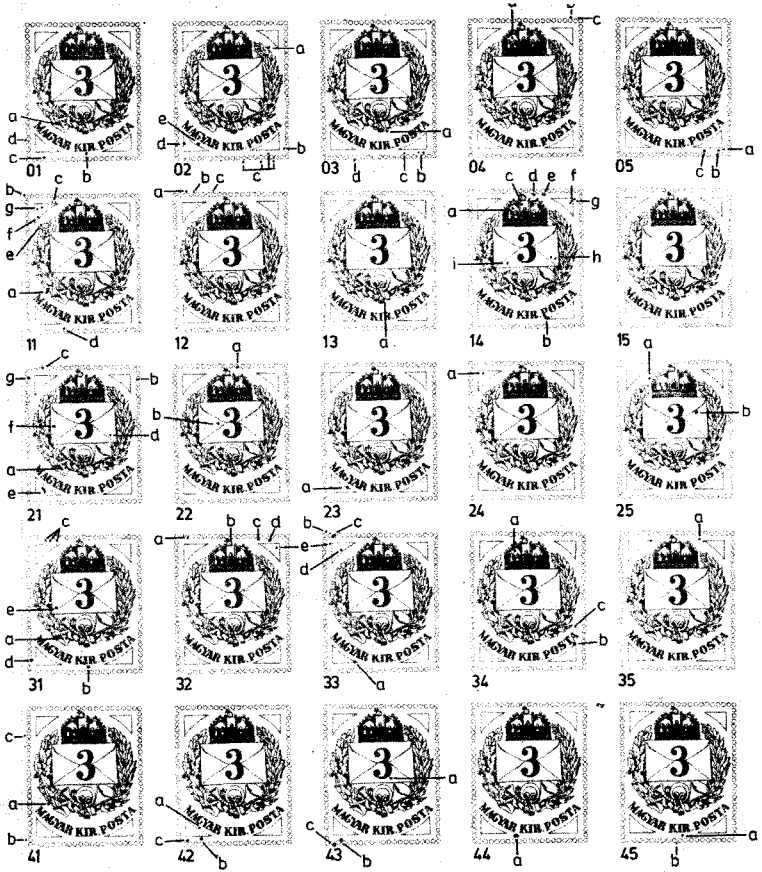
51. a) Színes pont a bal oldali koszorú szalagjának felső, jobb oldalán, az első „R" betű felett. (Csoportos ismertetőjel: A_1.)
b) Erős, színes pont az „IR" betűk köze alatt. (Csoportos ismertetőjel: A_2.)
c) Színes folt a felső gyöngysor 4. gyöngye alatt.
d) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 10. gyöngyének bal, felső részénél.
e) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében, a középtől kissé balra.
f) Színes pont a bal, felső háromszög alsó csúcsa alatt, kissé jobbra.
g) Színes volalka — vagy pont — a bal oldali gyöngysor 4—5. gyöngy közének magasságában, balra.

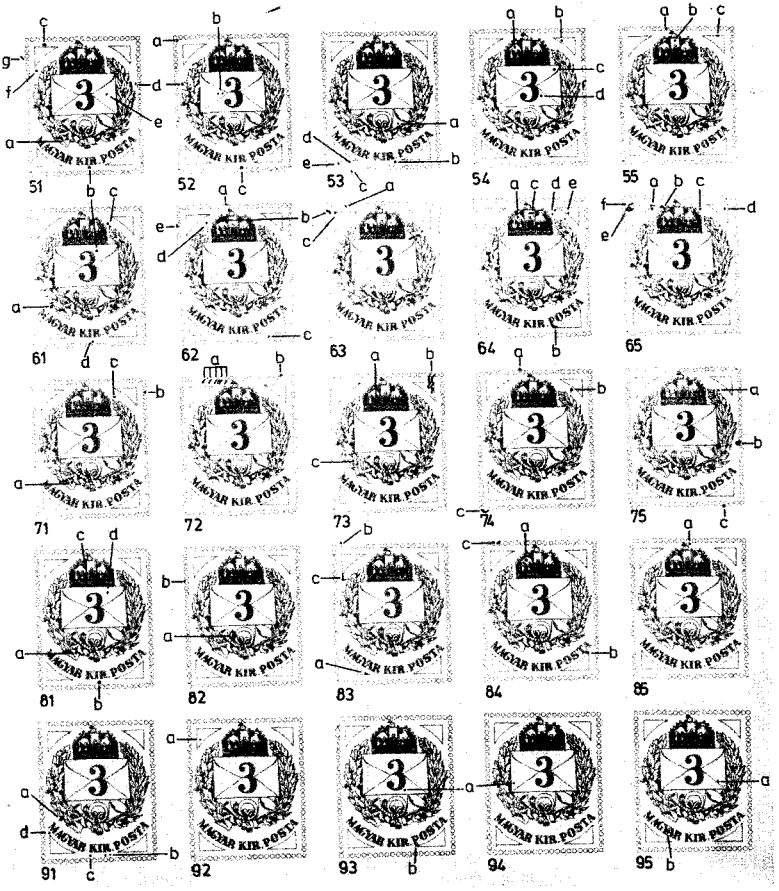
61. a) Színes folt tapad a bal oldali koszorú külső részéhez, a 18—19. gyöngy közének magasságában. (Csoportos ismertetőjel: A_3.)
b) Színes pont a korona homlokpántja 5. lemezének jobb sarka alatt, az értékszám felső részének magasságában.
c) Kettős tűszúrásnyi pont a bal oldali koszorú csúcslevele felett.
d) Erős, színes pont az alsó gyöngysor 11—12. gyöngyének köze felett.

71. a) Színes pont a bal oldali koszorú szalagjának felső, jobb oldalán, az első „R" betű felett. (Csoportos ismertetőjel: A_1.)
b) A jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyének alsó részében sötétzöld folt. (Páros ismertetőjel: A_4.)
c) Színes pont a jobb oldali koszorú jobb oldali 2. levele felett.

81. a) Színes pont a bal oldali koszorú szalagjának felső, jobb oldalán, az első „R" betű felett. (Csoportos ismertetőjel: A_1.)
b) Erős, színes pont az „IR" betű köze alatt. (Csoportos ismertetőjel: A_2.)
c) Erős, színes pont a korona középső pántjának bal széléhez tapadva, a középtől feljebb.
d) Tűszúrásnyi pont a boríték felső negyedében

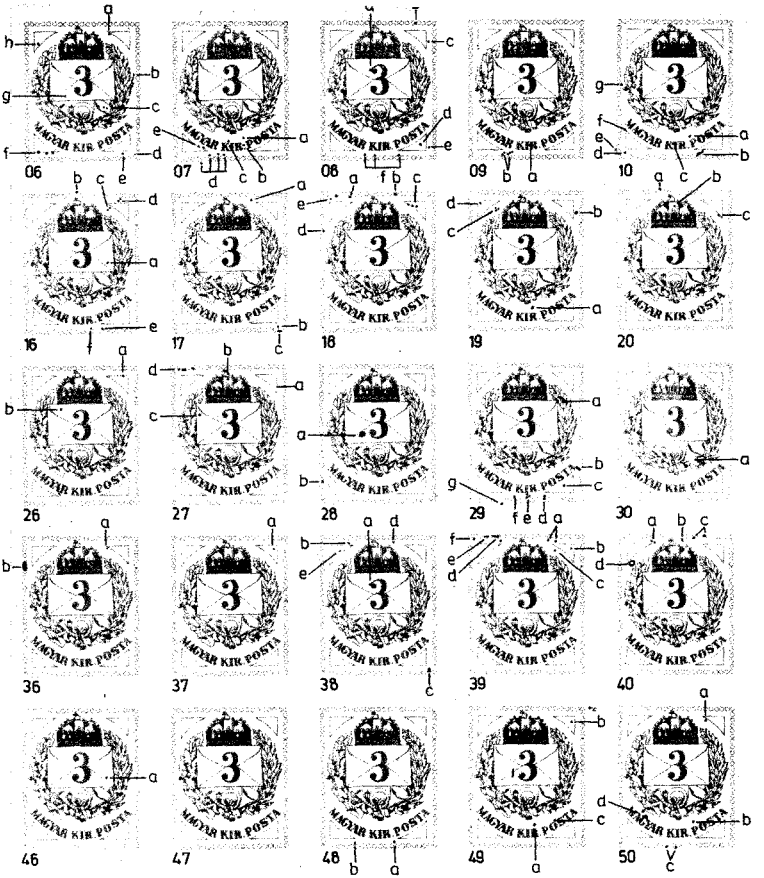
4. táblázat.
Ívhelyismertetőjelek.
A. ívnegyed.

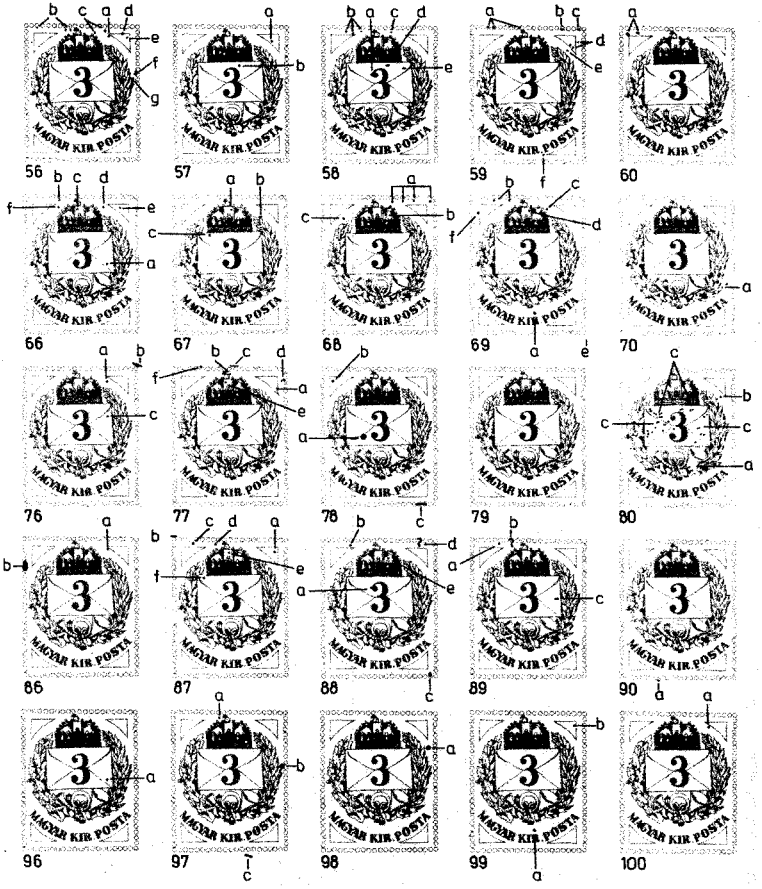

5. táblázat.
Ívhelyismertetőjelek.
C. ívnegyed.

6. táblázat.
Ívhelyismertetőjelek.
B. ívnegyed

7. táblázat.
Ívhelyismertetőjelek.
D. ívnegyed.

a korona homlokpántja 6. lemezének jobb sarka alatt.

91. a) Színes folt tapad a bal oldali koszorú külső részéhez a 18—19. gyöngy közének magasságában. (Csoportos ismertetőjel: A_3.)
b) Két tűszúrásnyi pont egymás mellett az alsó gyöngysor és a második „R" betű alatt.
c) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 9. gyöngyének jobb oldala felett.
d) Tűszúrásnyi pont az „M" betű közepe alatt.

II. oszlop: B.

02. a) Tűszúrásnyi pont tapad a jobb oldali koszorú külső, 3. levelének jobb oldalához.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 24—25. gyöngyének közétől balra, az alapvonalak végén.
c) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 13. gyöngyének bal oldala alatt, a 16. gyöngy alatt, a 17. gyöngy jobb oldala felett és a 18—19. gyöngy köze alatt.
d) Színes pont a bal, alsó háromszög függőleges befogóján belül, a bal oldali gyöngysor 23. gyöngyének magasságában.
e) Színes pont a bal alsó háromszög befogóján, az „Y" betű alatt.

12. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 3. gyöngyének jobb oldala felett.
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 5. gyöngyének bal, felső széle felett.
c) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 8. gyöngyének bal, felső széle felett.
háromszög alsó csúcsából, lefelé.

22. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 12. gyöngyének jobb oldalán.
b) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, a jobb csúcstól 1,8 mm-re, az alsó keresztvonalhoz közelebb.

32. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 3. gyöngyének jobb alsó részén.
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 11. gyöngyének bal oldala alatt.
c) Színes pont a felső gyöngysor 15—16. és a 17—18. gyöngyének közében, alul.
d) Színes pont a felső gyöngysor 20. gyöngyén.
e) Tűszúrásnyi pont a jobb, felső háromszög derékszögében, a felső gyöngysor 19. gyöngye alatt, a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngye magasságában.

42. a) Tűszúrásnyi pont az „Y" betű talpa alatt, balra.
b) Színes pont az alsó gyöngysor 2—3. gyöngyének köze felett.
c) Színes pont az alsó gyöngysor 5. gyöngye felett, a háromszög befogója alatt.

52. a) Tűszúrásnyi pont a bal, felső sarokgyöngy jobb, alsó része mellett.
b) Kettős, vízszintesen elhelyezkedő tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, a jobb oldali csúcsban.
c) Színes pont tapad az alsó gyöngysor 12. gyöngyének felső részéhez.
d) Színes pont tapad a jobb oldali koszorú külső részéhez, a 10. gyöngy magasságában.

62. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 9—10. gyöngyének közében, fent.
b) Színes folt a korona bal, felső szélén, belül.
c) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 16. gyöngyének jobb széle felett.
d) Tűszúrásnyi pont a bal oldali koszorú csúcsa felett, a 6. alapvonalon.
e) Színes pont a bal oldali gyöngysor 4. gyöngyének bal, alsó részéhez tapadva.

72. a) A felső gyöngysor 5., 6., 7., 8. és 9. gyöngye alatt balra hajló kis karcok nyúlnak lefelé.
b) Színes pont tapad a felső gyöngysor 18. gyöngyének bal felső részéhez.

82. a) Erős, színes, nagy pont a kürt köralakú része és a tőle balra levő levél között.

b) Színes pont tapad a bal oldali gyöngysor 7. gyöngyének bal oldalához, fent.

92. *a)* Tűszúrásnyi pont a bal, felső háromszög alsó csúcsában, a bal oldali gyöngysor 4. gyöngyének magasságában.

III. oszlop: C.

03. a) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali koszorú szalagja alatt, a második „R" betű felett.
b) Tűszúrásnyi pontok az alsó gyöngysor 18—19. gyöngye felett.
c) Színes pont az alsó gyöngysor 15—16. gyöngyének köze felett, az első alapvonalon.
d) Színes pont az alsó gyöngysor 6. gyöngyének jobb, alsó része mellett.

13. a) Erős, tűszúrásnyi pont tapad a szalag második bojtjának jobb oldalához.

23. a) Tűszúrásnyi — gyakran elmosódott — pont a bal, alsó háromszög átfogóján az „Y" betű talpa alatt.

33. a) Színes pont a bal, alsó háromszög jobb csúcsában az „A" betű jobb szára alatt. (Páros ismertetőjel: C_2.)
b) Színes pont a felső gyöngysor 1—2. gyöngyének köze felett.
c) Két tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 3. gyöngyének bal, alsó oldalánál.
d) Tűszúrásnyi pont a bal, felső háromszög közepétől kissé feljebb a felső gyöngysor 4. gyöngye alatt.
e) Tűszúrásnyi pont a bal, felső háromszög derékszögétől balra.

43. a) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, az értékszám jobb széle alatt. (Páros ismertetőjel: C_3.)
b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 3—4. gyöngyének köze felett, az első alapvonalon.
c) Színes pont az alsó gyöngysor 2. gyöngyének alsó, jobb oldalán.

53. a) Tűszúrásnyi pont a kürt tölcsérén, alul.
b) Tűszúrásnyi pont a második „R" betű jobb lába alatt, kissé jobbra.
c) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 5—6. gyöngyének köze alatt.
d) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 5. gyöngye felett, a befogóhoz tapadva.
e) Tűszúrásnyi pont a bal, alsó háromszög vízszintes befogója alatt, az alsó gyöngysor 3. gyöngye felett.

63. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 4—5. gyöngyének közében, alul.
b) Színes, kis karc nyúlik ki a bal oldali gyöngysor 2. gyöngyének jobb oldalából, lefelé.
c) Színes pont a bal felső háromszög derékszögében.

73. a) Tűszúrásnyi pont a korona harmadik díszítő táblájában.
b) Kettős hullámvonalú karc nyúlik lefelé a felső gyöngysor 19. gyöngyéből.
c) Tűszúrásnyi pont a bal oldali koszorú belső levelén, a 16—17. gyöngy közének magasságában.

83. a) Színes pont a bal, alsó háromszög jobb csúcsában, az „A" betű jobb szára alatt. (Páros ismertetőjel: C_2.)
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 2. gyöngyének jobb oldala felett.
c) „S" betű alakú kis karc nyúlik ki a bal felső háromszög alsó csúcsából lefelé.

93. a) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében az értékszám jobb széle alatt. (Páros ismertetőjel: C_3.)
b) Színes pont közvetlenül a „P" betű talpa alatt.

IV. oszlop: D.

04. a) Tűszúrásnyi pont a korona palástjának bal felében, a 2—3. díszítő tábla köze felett. (Csoportos ismertetőjel: D_2.)

b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 19. gyöngyének jobb oldala felett.

c) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor jobb sarokgyöngyének bal oldala felett.

14. a) Tűszúrásnyi pont a korona palástjának bal felében, a 2—3. díszítő tábla köze felett. (Csoportos ismertetőjel: D_2.)
b) Színes, halvány folt a jobb, alsó háromszög bal csúcsán. (Páros ismertetőjel: D_3.)
c) Színes pont a korona középső pántjának bal oldalán.
d) Színes pont a felső gyöngysor 12. gyöngyének jobb alsó része alatt.
e) Kettős tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 14. gyöngye alatt, a második alapvonalon.
f) Kettős tűszúrásnyi pont a jobb, felső háromszög függőleges befogójának felső része mellett, belül.
g) Kettős tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyének felső részétől balra.
h) Kettős tűszúrásnyi pont a boríték jobb oldali negyedének alsó csúcsában.
i) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó részén, a kürt fúvókájának jobb oldala felett.

24. a) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög felső részén, a felső gyöngysor 3—4. gyöngyének köze alatt.

34. a) Tűszúrásnyi pont a korona palástjának bal felében a 2—3. díszítö tábla köze felett. (Csoportos ismertetőjel: D_2.)
b) Színes pont a jobb, alsó háromszög felső csúcsának bal felén. (Páros ismertetőjel: D_4.)
c) Tűszúrásnyi pont az utolsó „A" betű felett, a színes levéltől jobbra.

44. a) Két vízszintes rövid vonal egymás felett az alsó gyöngysor 8—9. gyöngyének köze felett.

54. a) Tűszúrásnyi pont a korona palástjának bal felében a 2—3. díszítő tábla köze felett. (Csoportos ismertetőjel: D_2.)
b) Tűszúrásnyi pont a jobb, felső háromszög bal csúcsában, a 17. gyöngy alatt.
c) Tűszúrásnyi pont a boríték felső negyedének jobb sarkában.
d) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, a számjegy alsó részének közepe és a keresztvonal között.

64. a) Tűszúrásnyi pont a korona palástjának bal felében a 2—3. díszítő tábla köze felett. (Csoportos ismertetőjel: D_2.) Gyakran hiányzik!
b) Színes, halvány folt a jobb, alsó háromszög bal csúcsán. (Páros ismertetőjel: D_3.)
c) Kis, ívelt karc a korona középső pántjának jobb oldalán, fent.
d) Kettős tűszúrásnyi pont a jobb, felső háromszög bal csúcsa és a korona jobb oldali, alsó 4. gyöngye között, középen.
e) Hasonló jelek az átfogó belső oldalán, illetve a koszorú 2—3. levelének köze felett.

74. a) Színes pont a felső gyöngysor 9. gyöngyének bal oldala felett.
b) Szines pont a jobb, felső háromszög átfogójának közepe alatt.
c) Az alsó gyöngysor első két gyöngyét alul ívelt karc köti össze.

84. a) Tűszúrásnyi pont a korona palástjának bal felében a 2—3. díszítő tábla köze felett. (Csoportos ismertetőjel: D_2.)
b) Erős, színes pont a jobb alsó háromszög felső csúcsának bal felén. (Páros ismertetőjel: D_4.)
c) A felső gyöngysor 4. gyöngyének bal felső része csorba.

94. a) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, a boríték bal széle közelében, az alsó saroktól 1,4 mm-re, felfelé.

V. oszlop: E.

05. a) Színes pont az alsó gyöngysor 20. gyöngye felett, a 2—3. alapvonal között.
b) Színes pont az alsó gyöngysor 19. gyöngye felett, a 2. alapvonalon.
c) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 16. gyöngyének jobb oldala felett, a 3. alpavonalon.

15. Ívhelyismertetőjelét jelenleg *nem ismerjük.*

25. a) Tűszúrásnyi pont a korona bal oldali, alsó gyöngyétől balra.
b) Színes ovális pont a jobbra felmenő levélkereszteződés alatt, annak közepétől kissé feljebb.

35. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 14. gyöngye alatt, az 5. alapvonalon.

45. a) Tűszúrásnyi pont az „IR" betűk köze alatt, a 6. alapvonalon.
b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 10—11. gyöngyének köze alatt.

55. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 9. gyöngyének jobb oldalán.
b) Tűszúrásnyi pont a korona középső pántján ján fent, középen.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög vízszintes befogóján, a felső gyöngysor 18. gyöngyének jobb széle alatt.

65. a) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög vízszintes befogóján, a felső gyöngysor 6. gyöngyének bal oldala alatt, s alatta egy másik.
b) Kis karc nyúlik ki balra, a korona bal oldali 3. gyöngyéből.
c) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 14—15. gyöngyének köze alatt, a korona jobb oldali 3. gyöngyének magasságában.
d) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög derékszögű csúcsa irányában, a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyének magasságában.
e) Kettős hullámvonalú karc a bal oldali gyöngysor 3. gyöngyéből kiindulva, jobbra.
f) Kis, ferde karc a bal felső háromszög derékszögü csúcsa felett.

75. a) Színes pont a jobb oldali koszorú külső, 3. levelének csúcsa felett.
b) Nagy, színes folt a jobb oldali gyöngysor 15. gyöngyének belső oldalához tapadva.
c) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 18. gyöngyének bal, alsó részéhez tapadva.

85. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 11. gyöngyenek jobb oldala alatt, az 1—2. alapvonal között.

95. a) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb oldali negyedében, az alsó saroktól 2 mm-re, a keresztvonalon.
b) Színes pont az „Y" betű jobb oldala mellett, középen.

VI. oszlop: F.

06. a) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög bal csúcsa alatt. (Csoportos ismertetőjele F_1.)
b) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor és koszorú között, a jobb oldali gyöngysor 11. gyöngye felső részének magasságában.
c) Két tűszúrásnyi pont a kürt öblében, vízszintesen.
d) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 20—21. gyöngyének közében, fent.
e) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 18. gyöngye felett, a 3. alapvonalon.
f) Három, színes pont, egy a bal alsó háromszög vízszintes befogóján, kettő közvetlenül a befogó alatt.
g) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, a kürt fúvókájának jobb oldala felett.
h) Tűszúrásnyi pont a bal, felső háromszög alsó csúcsában, az átfogóhoz közel, a bal oldali gyöngysor 4—5. gyöngye közének magasságában.

16. a) Színes pont a boríték jobb negyedében, az alsó csúcs irányában, a saroktól 2 mm-re. (Csoportos ismertetőjel: F_2.)
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 10. gyöngyének jobb oldala felett.
c) Kettős tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög bal csúcsa alatt, a jobb oldali gyöngysor 3—4. gyöngye közének magasságában.
d) Két tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 18. gyöngye alatt.
e) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 14—15. gyöngyének köze felett, az első alapvonal alatt.
f) Színes pont az alsó gyöngysor 12—13. gyöngyének köze felett, az első alapvonalon.

26. a) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög vízszintes befogóján, a felső gyöngysor 19. gyöngyének bal oldala alatt.
b) Tűszúrásnyi pont a boríték felső negyedében, a homlokpánt 2. lemezének bal oldala alatt.

36. a) Tűszúrásnyi pont közvetlenül a jobb felső háromszög bal csúcsa alatt. (Csoportos ismertetőjel: F_1.)
b) Nagy, színes folt a bal oldali gyöngysor 5—7. gyöngyén. (Páros ismertetőjel: F_3.)

46. a) Színes pont a boríték jobb oldali negyedében, az alsó csúcs irányában, a saroktól 2 mm-re. (Csoportos ismertetőjel: F_2.)

56. a) Tűszúrásnyi pont közvetlenül a jobb, felső háromszög bal csúcsa alatt. (Csoportos ismertetőjel: F_1.)
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 3. gyöngyének alsó széle, a 8—9. gyöngy köze alatt.
c) Színes pont a felső gyöngysor 8., 9., a 12—13. gyöngy köze és a korona között, valamint a 15. gyöngye alatt.
d) Színes pont a jobb, felső háromszög vízszintes befogóján a 18. gyöngy alatt.
e) Tűszúrásnyi pont a jobb, felső háromszög felső részén a felső gyöngysor 19. gyöngye alatt.
f) Nagy színes folt a jobb gyöngysor 10. gyöngyének bal oldalához tapadva.
g) Színes folt a jobb oldali koszorú külső, 8. levelének csúcsán.

66. a) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb oldali negyedében, az alsó csúcs irányában, a saroktól 2 mm-re. (Csoportos ismertetőjel: F_2.)
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 7. gyöngye alatt, az 1—2. alapvonal között.
c) Színes pont a korona középső pántján, fenn, kissé balra.
d) Tűszúrásnyi pont a jobb, felső háromszög bal csúcsa és a korona között, a 7—8. alapvonal közében.
e) Tűszúrásnyi pont a jobb, felső háromszög felső részén a felső gyöngysor 18. gyöngyének bal oldala alatt.
f) Tűszúrásnyi pont a bal, felső háromszög jobb csúcsa alatt, a 9. alapvonalon.

76. a) Tűszúrásnyi pont a jobb, felső háromszög bal csúcsa alatt, a 10—11. alapvonal között.
b) Kettős, kis, ferde karc a felső jobb sarokgyöngy felett.
c) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb oldali negyedében, a felső sarokban.

86. a) Tűszúrásnyi pont közvetlenül a jobb felső háromszög bal csúcsa alatt. (Csoportos ismertetőjel: F_1.)
b) Nagy színes folt a bal oldali gyöngysor 5—7. gyöngyén. (Páros ismertetőjel: F_3.)

96. a) Színes pont a boríték jobb oldali negyedében az alsó csúcs irányában, a saroktól 2 mm-re. (Csoportos ismertetőjel: F_2.)

VII. oszlop: G.

07. Tűszúrásnyi pontok:
a) A „P" betű törzse felett, kissé balra.
b) A „KIR" utáni pont felett.
c) A „K" betű jobbra felmenő szára felett.

d) Az alsó gyöngysor 5—6. gyöngyének köze alatt, a 7. gyöngye felett a 2. alapvonalon, a 8—9. gyöngy köze felett a 2—3. alapvonal között és a 9—10. gyöngyének köze felett a 2—3. alapvonal között.
c) A bal alsó háromszög átfogóján az alsó gyöngysor 5. gyöngye felett és a második „A" betű bal lába alatt.

17. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 15. gyöngyének bal oldala alatt, a 3—4. alavonal közében.
b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 19—20. gyöngyének köze felett, az első alapvonalon.
c) Kis, jobbra dűlő karc az alsó gyöngysor 20. gyöngyének bal alsó részén.

27. a) A jobb felső háromszög átfogója hiányos a jobb oldali gyöngysor 5. gyöngye felső részének magasságában. (Páros ismertetőjel: G_1.)
b) Tűszúrásnyi pont a korona középső pántján, felül, középen.
c) Tűszúrásnyi pont a boríték bal oldali negyedében, a felső csúcsban.
d) Erős, színes pont a felső gyöngysor 2. gyöngyének alsó, jobb oldalához tapadva. Két hasonló jel a 3. gyöngy alatt, (gyakran összeérnek) és színes pont a 4—5. gyöngyének közében, alul.

37. a) Tűszúrásnyi pont a jobb felső, háromszög derékszögű csúcsában a felső gyöngysor 19. gyöngye alatt, a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngye magasságában. (Páros ismertetőjel: G_2.)

47. a) Évhelyismertetőjele jelenleg *nem ismert.*

57. a) Tűszúrásnyi pont a jobb, felső háromszög átfogója felett, középen.
b) Színes pont a boríték felső negyedében a homlokpánt 5. lemezének közepe alatt.

67. a) Tűszúrásnyi pont a korona középső pántjában, fent a jobb oldalon.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali koszorú 2. külső levelének csúcsán.
c) Tűszúrásnyi pont a levélboríték felső negyedében a homlokpánt első lemezének bal oldala alatt.

77. a) A jobb, felső háromszög átfogója hiányos a jobb oldali gyöngysor 5. gyöngye felső részének magasságában. (Páros ismertetőjel: G^1.)
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 11. gyöngye alatt, a 4—5. alapvonal között.
c) Kis, vízszintes karc a felső gyöngysor 11—13. gyöngye felett.
d) Színes pont és kis karc a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyének bal, alsó részéhez tapadva.
e) Tűszúrásnyi pont a korona középső pántján, kissé balra.
f) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 6. gyöngyének bal, felső részén.

87. a) Tűszúrásnyi pont a jobb, felső háromszög derékszögű csúcsában, a felső gyöngysor 19. gyöngye alatt a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyének magasságban. (Páros ismertetőjel: G_2.)
b) Kis, vízszintes karc a bal, felső sarokgyöngy felett.
c) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 4—5. gyöngyének köze alatt, az 1—2. alapvonal között.
d) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 8. gyöngyének bal oldala alatt, az 1—2. alavonal között.
e) Tűszúrásnyi pont a korona középső pántjának közepén.
f) Tűszúrásnyi pont a boríték felső negyedében, a bal saroktól 1,2 mm-re, közvetlenül a boríték széle alatt.

97. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngyssor 9. gyöngyének jobb oldala alatt, a korona keresztje mellett.
b) Rajzhiányosság a jobb oldali koszorú és a jobb oldali gyöngysor között a 11. gyöngy magasságában.

c) Kis, ferde karc az alsó gyöngysor 15—16. gyöngye alatt, 0,8 mm-re.

VIII. oszlop: C_1.

03. a) Az értékszám felső pontjának bal oldalához színes pontocska tapad. (Csoportos ismertetőjel: C_4.)
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 17—18. gyöngye között.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög függőleges befogója mellett, a jobb oldali gyöngysor 4—5. gyöngye közének magasságában.
d) Tűszúrásnyi pont a jobb alsó háromszög közepén.
e) Színes pont a jobb oldali gyöngysor 24. gyöngyétől balra.
f) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 8—9. gyöngyének köze felett, az 1. alapvonalon, a 10. gyöngy jobb, felső részéhez tapadva és a 14—15. gyöngyének közében, fent.

18. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 6. gyöngyének alsó részéhez tapadva.
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 14. gyöngyén.
c) Három tűszúrásnyi pont: a jobb felső háromszög átfogójának felső részén egy, és ettől jobbra a háromszögben kettő.
d) Színes pont a bal oldali gyöngysor 8. gyöngyének jobb, felső részéhez tapadva.
e) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 3. gyöngyének bal oldala alatt, a 3—4. alapvonal között és a 3—4. gyöngyének közében, alul.

28. a) Kisebb-nagyobb, színes folt az alsó boríték negyedben, a balra lemenő levélkereszteződéshez tapadva, középen. (Páros ismertetőjel: C_2.) (Igen ritkán hiányzik.)
b) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 22. gyöngyén.

38. a) Az értékszám felső pontjának bal oldalához színes pontocska tapad. (Csoportos ismertetőjel: C_4.)
b) Színes pont a felső gyöngysor 6. gyöngyének bal oldala alatt, a 3—4. alapvonal között. (Páros ismertetőjel: C_6.)
c) Színes, álló ovális folt az alsó gyöngysor 20. gyöngyén. (Páros ismertetőjel: C_7.)
d) Tűszúrásnyi pont, a felső gyöngysor 13—14. gyöngyének köze alatt, a 3—4. alapvonal között.
e) Tűszúrásnyi pont a bal, felső háromszög átfogója felett, a felső gyöngysor 4. gyöngyének jobb oldala alatt.

48. a) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 13—14. gyöngyének köze felett, az 1—2. alapvonal között.
b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 6—7. gyöngyének köze felett.

58. a) Az értékszám felső pontjának bal oldalához színes pontocska tapad. (Csoportos ismertetőjel: C_4.)
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 5. gyöngye alatt, a 2—3. alapvonal között, a 6—7. gyöngyének köze alatt, a háromszög csúcsán és a 8. gyöngyének bal oldala alatt, a 2. alapvonalon.
c) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 13. gyöngye alatt, az 5. alapvonalon.
d) Kis vízszintes karc a boríték felső negyedében, a homlokpánt 5. lemeze alatt, a koronához közel.
e) Hasonló jel a korona jobb szélétől jobbra, lefelé, a levélkereszteződés felett.

68. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 13. gyöngyének jobb oldala alatt, a 4. alapvonalon, a 15. gyöngye alatt, a 2. alapvonalon, a 17. gyöngye aljához tapadva és a 20. gyöngye alatt, a 2. alapvonalon.
b) Tűszúrásnyi pont a korona ötödik díszítő táblája felett, a palástón.

c) Tűszúrásnyi pont a bal oldali koszorú csúcslevelétől jobbra.

78. a) Kisebb-nagyobb színes folt az alsó boríték negyedben, a balra lemenő levélkereszteződéshez tapadva, középen. (Páros ismertetőjel: C_{3}.) (Igen ritkán hiányzik.)
b) Színes pont a bal, felső háromszögben, a derékszöghöz közel, a bal oldali gyöngysor 3. gyöngyének magasságában.
c) Erős, színes vonal az alsó gyöngysor 18—19. gyöngyén.

88. a) Az értékszám felső pontjának bal oldalához színes pontocska tapad. (Csoportos ismertetőjel: C_{7}.)
b) Színes pont a felső gyöngysor 6. gyöngyének bal oldala alatt, a 3—4. alapvonal között. (Páros ismertetőjel: C_{6}.)
c) Színes, álló, ovális folt az alsó gyöngysor 20. gyöngyén. (Páros ismertetőjel: C_{7}.)
d) Kampó alakú karc a felső gyöngysor 18. gyöngyének bal, felső részéből kiindulva, amely a háromszögig ér.
e) Tűszúrásnyi pont a korona palástját díszítő 5. tábla felett.

98. a) Köralakú rajzhiányosság a jobb oldali koszorú 5. levelének csúcsától jobbra.

IX. oszlop: D_{1}.

09. a) Tűszúrásnyi pont az „IR" betűk között, az „R" betűhöz közelebb.
b) Két tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 7. gyöngyének bal oldala felett és három hasonló a 8. gyöngye felett.

19. a) Színes pont a második „R" betű felett. (Csoportos ismertetőjel: D_{5}.)
b) Nagy, színes pont a jobb oldali gyöngysor 4—5. gyöngye közének magasságában, belül.
c) Három tűszúrásnyi pont a bal oldali koszorú csúcslevele felett.
d) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög derékszögében.

29. a) Színes pont a jobb oldali koszorú felső részének közepén, a levélboríték felső szélének magasságában.
b) Kis karc az utolsó „A" betű jobb szára mellett, alul.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb, alsó háromszög átfogójának közepe alatt.
d) Színes pont az alsó gyöngysor 14. gyöngyének felső, jobb oldalához tapadva és felette tűszúrásnyi pont a 3. alapvonalon.
e) Három tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 11—12. gyöngyének köze felett.
f) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 9. gyöngye felett, az 1—2. alapvonal között.
g) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 6—7. gyöngyének köze alatt.

39. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 15. gyöngyének bal oldala alatt, az 1—2. alapvonal között és a 16. gyöngyének jobb oldala alatt, a 2—3. alapvonal között.
b) Színes pont a jobb, felső háromszögben, a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyének magasságában, a felső gyöngysor 19. gyöngye alatt.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb, felső háromszög bal csúcsa alatt, a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyének magasságában.
d) Erős, színes vonal a felső gyöngysor 6—7. gyöngyén és tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 6. gyöngyének jobb oldala alatt, a 2—3. alapvonal között.
e) Kettős tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 4. gyöngyén.
f) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 2. gyöngyének bal, alsó része alatt.

49. a) Színes pont a második „R" betű felett. (Csoportos ismertetőjel: D_{5}.)
b) Tűszúrásnyi pont a jobb, felső háromszög-

ben, a függőleges befogóhoz közel, a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyének magasságában. (Páros ismertetőjel: D_6.)
c) Tűszúrásnyi pont az „OS" betűk között, felül az alapvonalon.

59. a) Egy-egy színes pont a felső gyöngysor 4. és 5. gyöngyének felső részén és a 9—10. gyöngye között.
b) Kis karc a felső gyöngysor 17. gyöngyének alsó részén.
c) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 20. gyöngyének bal oldalán.
d) Tűszúrásnyi pont a jobb, felső háromszög függőleges befogója mellett, kívül, a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngye aljának magasságában a háromszög alsó csúcsában és az átfogóhoz belülről tapadva, a jobb oldali gyöngysor 4—5. gyöngye közének magasságában.
e) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali koszorú 3. levelétől jobbra, felfelé.
f) Tűszúrásnyi pont a „P" betű talpától balra.

69. a) Színes pont a második „R" betű felett. (Csoportos ismertetőjel: D_5.)
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 5. gyöngye alatt, az első alapvonalon és a 8. gyöngyének bal oldala alatt, az 1—2. alapvonal közében.
c) Tűszúrásnyi pont a korona jobb felső 3. gyöngyétől jobbra.
d) Tűszúrásnyi pont a korona középső pántjának jobb, belső széléhez tapadva, a középtől kissé feljebb.
e) Tűszúrásnyi pont a jobb, alsó sarokgyöngy alatt, kissé jobbra.
f) Tűszúrásnyi pont tapad a bal, felső háromszög függőleges befogójának külső részéhez, a középtől lejjebb.

79. a) Ívhelyismertetőjele jelenleg *nem ismert* (A jobb felső háromszög átfogójának környéke gyakran kopott.)

89. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 6. gyöngyének bal oldala alatt, az első alapvonalon.
b) Kis ívelt karc nyúlik lefelé a felső gyöngysor 8. gyöngyéből.
c) Kis, vízszintes karc a borítók jobb oldali negyedében, középmagasságban, a jobb szélhez közel.

99. a) Színes pont a második „R" betű felett. (Csoportos ismertetőjel: D_5.)
b) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszögben, a függőleges befogóhoz közel, a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyének magasságában. (Páros ismertetőjel: D_6.)
(A jobb felső háromszög közepe — kisebb-nagyobb területen — kopott.)

X. oszlop: E.

10. a) Tűszúrásnyi pont a „P" betű törzse felett 0,3 mm-re felfelé, az alapvonalon.
b) Hullámvonalú kis karc köti össze az alsó gyöngysor 15. gyöngyének bal, felső részét a háromszöggel.
c) Tűszúrásnyi pont a „KI" betűk között, fent.
d) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 2. gyöngye felett, a 2—3. alapvonal között.
e) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 24—25. gyöngyének közében, kívül.
f) Színes pont az „M" betű közepe alatt.
g) Színes pont tapad a bal oldali gyöngysor 13. gyöngyének jobb, felső részéhez.

20. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 8. gyöngyének felső részén.
b) Tűszúrásnyi pont a korona középső pántjának közepén, kissé jobbra.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb, felső háromszög átfogójának külső részéhez tapadva a jobb oldali gyöngysor 5. gyöngye aljának magasságában.

30. a) Nagy vonalszakadás a kürt tölcsére alsó részének közepén. (Páros ismertetőjel: E_1.)

40. a) Kettős tűszúrásnyi pont a bal, felső háromszög jobb csúcsa felett, a felső gyöngysor 7. gyöngye alatt.
b) Kis karc, amely a felső gyöngysor 12. gyöngyéből lefelé nyúlik.
c) Színes pont a felső gyöngysor 14. gyöngyének alsó és a 16. gyöngyének felső részén.
d) Nagy, gyűrűalakú sérülés a bal, felső háromszög alsó csúcsától jobbra.

50. a) Színes pont a jobb, felső háromszög bal csúcsa alatt, az átfogóhoz közel, a felső gyöngysor 16. gyöngye alatt. (Páros ismertetőjel: E_2.)
b) Tűszúrásnyi pont a „P" betű és a szalagcsokor között.
c) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 11. gyöngyének bal, alsó és a 9. gyöngyének jobb, alsó részéhez tapadva.
d) Színes folt a „G" betű fejéhez tapadva és színes pont a „G" betű felett, a bal oldali szalag vége alatt.

60. a) Nagy, színes pont a felső gyöngysor 2. és 4. gyöngye alatt.

70. a) Kettős tűszúrásnyi pont a jobb oldali koszorú és a gyöngysor között, a jobb oldali gyöngysor 17. gyöngyének magasságában.

80. a) Nagy vonalszakadás a kürt tölcsére alsó részének közepén. (Páros ismertetőjel: E^1.)
Tűszúrásnyi pont a jobb, felső háromszög alsó csúcsától balra.
c) Sok, kettős tűszúrásnyi pont a borítékon, különösen a felső és bal negyedben, de máshol is.

90. a) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 7. gyöngyének jobb, alsó oldalánál.

100. a) Színes pont a jobb, felső háromszög bal csúcsa alatt, az átfogóhoz közel, a felső gyöngysor 16. gyöngye alatt. (Páros ismertetőjel: E_2.)

(Folytatjuk)

Mindenkor a legmagasabb árat fizetem

luxus minőségű bélyegekért:
Osztrák posta Magyarországon,
kő-, és réznyomatos, krajcáros
és turulos bélyegekért,
ezekből párokért, sávokért,
négyestömbökért, levelekért.

Európai
és tengerentúli országok
jobb bélyegeiért,
Zeppelin levelekért,
első repülésekért.

Megbízásból keresem:
valamennyi használt
és használatlan
magyar tévnyomatot.

Lacza László
bélyegkereskedő
Budapest V.
Váci utca 63
Az Erzsébet-
és Szabadság-híd között

Ára: 10,— Ft

Auszug aus dem Inhalt

1 Postdienst-Provisorium in Ungarn 1944—1945 (Von László Pákozdi)
Die siebenhalb Monate im letzten Abschnitt des zweiten Weltkrieges von Ende September 1944 bis Mitte Mai 1945 bedeuten einen noch fast unerforschten Zeitraum der ungarischen Postgeschichte. Die militärischen Operationen zur Befreiung Ungarns erstreckten sich vom 26. September 1944 bis zum 4. April 1945. Eine unerlässliche Voraussetzung für das Funktionieren der neuen Verwaltungsbehörden, die auf den befreiten Gebieten eine nach der anderen zustandekam, war das Vorhandensein irgendeines regelmässigen Postdienstes. Zugleich trat von seiten der Bevölkerung das dringende Bedürfnis auf, durch private Korrespondenz von sich Nachricht zu geben. Nun aber war der berufsmässige Postdienst von früher, infolge der Evakuirungen und militärischen Manöver so gut wie völlig aufgelöst. Das Aufbauen und Aufrechterhalten des neuen Dienstes — etwa durch Einbeziehung der nicht von der Stelle gewichenen Postangestellten — oblag also den neuen Verwaltungsbehörden. Mangels nötiger Verkehrsmittel blieb als einzige lösung die Rückkehr zur Form der Kurirpost, wie sie in früheren Jahrhunderten getätigt worden war. Eine Mannschaft von Eilboten zu Fuss, zu Rad, zu Pferd oder zu Fuhrwerk beförderte die postalischen Sendungen. Nur ganz allmählich kamen später einzelne Lokomotivführer und Fahrleiter der Eisenbahn hinzu, deren Züge zunächst noch sehr spärlich und ohne fixen Fahrplan verkehrten. Dieser Abschnitt der ungarischen Postgeschichte wird gemeinhin als Postdienst-Provisorium bezeichnet. Die früheren Ergebnisse seiner einschlägigen Studien hat der Autor 1967 in der Monographie der Ungarischen Briefmarke, Band V bekanntgegeben. Seither zum Vorschein gekommene Unterlagen erbrachten den Nachweis, dass der früher einfach „Postdienst-Provisorium" genannte Abschnitt eigentlich zwei verschiedene Phasen umfasst: a) frühe Kurierpost b) Kurierpost vom März 1945. Der Grund des letzteren liegt in der Wiederaufnahme von Kriegsoperationen im März 1945. Philatelistische Objekte lenken die Aufmerksamkeit auf diesen Kurierdienst, der auch in neuerlich erschlossenen Verordnungen der administrativen Behörden einen klaren Nachweis gefunden hat. In Anlehnung auf Originaldokumente trachtet die Studie, welchen fortsetzungsweine erscheinen soll, eine Übersicht über diesen philatelistisch ausserordentlich merkwürdigen Postdienst zu geben.

2 Die 3 Kreuzer Briefmarke Typ II der Ausgabe 1881—1899 (Von Dr. Tivadar Petrovits)
In der Monographie der Ungarischen Briefmarken Band III findet man einen Überblick jener Kenntnisse, die unsere Philatelisten über die Ausgaben 1874—81—90 (Markenbild: Briefumschlag mit farbig bezifferter Wertangabe) bis vor kurzem besessen hatten. Diese Kenntnisse gingen allerdings im Falle des Druckstockes Typ I kaum über eine Beschreibung der Spalten-Kennzeichen hinaus. Bezüglich des Druckstocks Typ II kann wohl der 5 — Kreuzer Wert als rekonstruirt betrachtet werden, aber bei den Werten 2, 3 und 10 Kreuzer sind sogar elementare Punkte ungeklärt. Vor zwei Jahren aber wandten sich einige Forscher diesem lange vernachlässigten Gebiet zu und haben in erstaunlich kurzer Zeit den 10 Kreuzer Druckstock Typ II vollständig rekonstruirt, so wie eine Beschreibung der bisher bekannten und auf genaue Stelel des Druckbogens lokalisierten Stichkorrektionen geliefert. Berichte über diesen neuen Ergebnisse finden sich in unseren Blatt, Jahrgang 1971 Nr. 1. und 2. Fortschritt erfolgte seither und hat zu vollständigem Erfolg geführt auf dem früher unerforschten Gebiet, so dass heute der *3-Kreuzer Druckstock Typ II* ebenfalls in allen Einzelheiten bekannt ist, wie man aus den Abbildungen ersehen kann. Ein Vergleich des rekonstruirten Druckstockes mit den im Briefmarkenmuseum aufbewarten kompletten Bögen hat die Richtigkeit des Verfahrens in allen Punkten bekräftigt, nachdem die charakteristischen Kennzeichen der Matrize mit jenen des fertigen Druckbogens durchwegs übereinstimmten.

72 0157 — Ságvári Nyomda, Budapest

72
2

philatelica

philatelica

1972/2

TARTALOM

Pákozdi László:
Ideiglenes postaszolgálat Magyarországon 1944—45-ben.
(Folytatás)

Dr. Petrovits Tivadar:
Az 1881—90. évi II. típusú 3 krajcáros.
(Folytatás)

Idegen nyelvű tartalom.

A MABÉOSZ IX. Közgyűlése küldötteinek eredményes munkát kíván a

SZERKESZTŐSÉG

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE

SZERKESZTI: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: PÁKOZDI LÁSZLÓ, DR. SCHOLZ TAMÁS
FELELŐS KIADÓ: DR. STEINER LÁSZLÓ
II. ÉVFOLYAM

Ideiglenes postaszolgálat Magyarországon 1944—45-ben

PÁKOZDI LÁSZLÓ

II. RÉSZ

Postaszolgálat Baranya megyében 1944—45-ben

Az előző részben röviden bemutatott 1944—45-ös, nagyrészt a közigazgatási szervek által életre hívott futárposták, valamint az ebbe a szolgálatba egyre inkább bekapcsolódó és annak munkakörét átvevő ideiglenes, majd újjászervezett hivatásos postaszolgálat működésének általános ismerete elengedhetetlen tényező a Baranya megyei viszonyok átfogó és tárgyilagos értékelésénél.

Amennyire az 1944—45-ös, a közigazgatás által szervezett futárposták működését legjobban a Gyulai Állampítészeti Hivatal által életre hívott és fenntartott *útőri futárpostaszolgálat* tükrözi, hasonló mértékben a hivatásos postaszolgálatnak e rendkívüli viszonyok közötti, mintaszerű újjászervezését és működését a Pécsi Postaigazgatóság által életre hívott *Baranya megyei ideiglenes postaszolgálat* ismerete biztosítja.

Mivel az említett időszakban a postaszolgálat kialakulása a hadieseményekkel állott szoros összefüggésben, ezért elöljáróban és dióhéjban felelevenítjük Baranya megye katonai felszabadítását. A 3. Ukrán Front egységei 1944. november 6-án este megszállva tartották a Duna alsó, magyar szakaszának teljes bal partját. A jugoszláviai szakaszon, a Duna—Dráva összefolyásától északra, Apatin és Batina térségében az 57. hadsereg, felette Mohács térségében a 4. gárdahadsereg alsóbb egységei helyezkedtek el.

1944. november 7-ére virradó éjjel a 75. hadtest 74. hadosztályának egyik százada sikeres átkelést hajtott végre a Dunán és egy kis hídfőállást létesített a Duna jobb partján, Apatinnal szemben. November 9-én az északi terepszakaszon, Batina térségében két kisebb hídfőállást hoztak létre, amelyet november 11-én Batina elfoglalásával kiszélesítettek. Újabb csapategységek átdobásával a hídfőt megerősítették és november 26-án előretolták Németbóly mélységéig.

Ezeket a sikereket a 4. gárdahadsereg parancsnoka kihasználva a 21. gárdahadtest egyik hadosztályával november 25-én éjjel, Mohácstól 2,3 km-el délkeletre hídfőállást foglalt el, s azt két zászlóaljjal megerősítette. November 26-án a 6. gárdahadtest átvágta magát a német védelmi vonalon és előrenyomult Németbóly—Pécs irányában. Ennek a kedvező helyzetnek kiaknázásaként a 4. gárdahadsereg 21. gárdahadtestének egyik hadosztálya *november 26-án* felszabadította *Mohácsot.*

A 21. gárdahadtest előbbi fegyverténye lehetővé tette, hogy a 4. gárdahadsereg egyéb egységeivel meg-

erősítse és kiszélesítse a közel 50 km szélességű hídfőt, s hogy november végén már a Tolna—Aparhant—Kisvaszar vonalon harcoljanak. E frontszakasztól délre az 57. hadsereg újabb ütközete után, *1944. november 29-én* felszabadította *Pécset* és 30-án estére elérte a Pellérd—Harkány—Torjánc vonalát, valamint a Dráva északi partját.

1944. december 2-án felszabadul *Kaposvár*, 3-án *Szigetvár* és december 4-ének estéjére *Baranya megye* teljes egészében, valamint Somogy megye keleti része, a Balaton délkeleti kiszögelése — Nagykorpád—Barcs vonalában.

A) Korai futárposták

A megye katonai felszabadítását igen gyorsan követték a közigazgatás újászervezése során az ideiglenes postaszolgálat megszervezésére tett első intézkedések. Azonban, a tárgyilagosság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy mind a kezdeti, mind a későbbi időszakban elért eredmények fő oka abban leli magyarázatát, hogy a 4. gárdahadsereg rendkívül gyors előrenyomulása miatt mind a közigazgatási, mind a postai szervek és azok alkalmazottai az elrendelt kiürítésnek eleget tenni nem tudtak és nagyrészt helyükön maradtak. Összevetésként említjük meg, hogy a Debreceni M. Kir. Postaigazgatóság a város felszabadulását (1944. október 19.) jóval megelőzően, már 1944. október 8-án utasította valamennyi szervét működésük beszüntetésére, az értékeknek a nagyobb hivatalokhoz történő beszolgáltatására és a személyi állományt a harcok előli menekülésre. A postaigazgatóság is Budapestre költözött és onnan igyekezett hivatalait egyre szűkülő hatáskörben irányítani.

Baranya megyében Pécsnek november 29-i, valamint a megye teljes területének december 4-i felszabadulását követően már *1944. december 11-én* intézkedés történt a hadiesemények során működését megszüntető postaszolgálat pótlására.

Ezen a napon kelt a pécsi alispánnak 21 979/alisp. 1944. sz. rendelete a *„Postaküldönc szolgálat megszervezése"* tárgyában, amelyet az alábbiakban idézünk:

„Valamennyi kör(községi) Jegyző Úrnak, illetve községi Elöljáróságnak!

Székhelyén.

(A posta és távbeszélő működésének szünetelése, illetve a közlekedési eszközök hiánya folytán a kiadandó felsőbb rendeletek szokott módon való továbbítására nincs lehetőség.)

Felhívom ezért, hogy a gyalogos, vagy esetleg kerékpáros postaküldönc szolgálatot, egyik jegyzőségtől a másik jegyzőségig, haladéktalanul szervezze meg és az általam, vagy a járási főszolgabíró által kiadandó rendeletek azonnali továbbításának ily módon való lehetővé tételéről gondoskodjék."

A rendelet hátiratilag utasítja a kiadványozót, hogy ezt a rendelkezést a dárdai[5] kivételével a *hegyháti, mohácsi, pécsi, pécsváradi, siklósi, szentlőrinci és villányi járás* főszolgabírájának *„tudomás, közreműködés, illetve az ellenőrzés gyakorlása végett"* másolatban küldje meg. A rendelkezés végrehajtása, a kiadványozónak az ügyirat margóján december 12-én végzett feljegyzése alapján, meg is történt.

Az érvényben levő közigazgatási ügyrend értelmében a mohácsi polgármester külön kivonatot kapott, úgyszintén december 12-i kelettel, az alábbi szöveggel:

„Felhívom ezért, hogy a kiadandó felsőbb rendeletek továbbítása érdekében gyalogos, vagy esetleg kerékpáros postaküldöc szolgálatot a legközelebb Pécs felé eső jegyzőségekig haladéktalanul szervezze meg."

Rövid időn belül a hivatásos posta is megkezdte — elsőként — a levélpostai küldemények szállítását, kézbesítését. Az Új Dunántúl c. pécsi napilap 1944. december 21-i számában arról értesíti olvasóit, hogy a Postaigazgatóságon ügyelet van és a postai forgalom fokozatosan megindul. Ezekre az eseményekre a későbbiek során részletesen kitérünk.

A hivatásos posta szolgáltatásainak részleges megindításáról feltehetően az alispáni hivatal is értesítést

kaphatott a már működő postai szervektől, mert Baranya megye alispánja 1944. december 29-én kelt, 22 233/alisp. 1944. sz. alatt felszólítja a szentlőrinci, sásdi (hegyháti járás), mohácsi és pécsváradi főszolgabírákat az idézett számú és *„A postahivatalok üzembehelyezése"* tárgyú kiadványában a megjelölt hivatalok működésének igazolására, amely a hivatalos levelezés akadálytalan forgalmát biztosítaná. Idézve:

„1-H[6] értesítése szerint *Pécs, Szentlőrinc, Sásd, Mohács és Pécsvárad* között a postaforgalom megindult.
Felhívom, a forduló postával, — postán feladva — jelentse, hogy járási székhelyén a postahivatal működik-e, és a hivatalos levelek posta útján oda és vissza továbbíthatók-e."

Erre a felhívásra az első jelentés 1944. december 31-i kelettel, 9367/1944. sz. alatt a *szentlőrinci* főszolgabírótól meg is érkezett:

„Szentlőrinci postahivatal a működését megkezdte s hogy Pécs és Szentlőrinc között a hivatalos levelek — a postamester közlése szerint — akadály nélkül továbbíthatók."

Mohácsról a szolgabíró 1945. január 2-án kelt, 3/1945. sz. alatt jelentette:

„A mohácsi postahivatal működik és hivatali levelek innét Pécsre és onnét vissza, továbbíthatók. Erről az itteni postahivatal tisztviselőjétől értesültem."

A *sásdi* (hegyháti j.) főszolgabíró helyett ugyancsak a szolgabíró jelentette 1945. január 3-án (76/0. 1944. sz.):

„A sásdi postahivatal megkezdte működését, így tehát a hivatali postaküldeményt akadálytalanul lehet már rendes postai úton is kiadni."

A legkésőbbi válasz a *pécsváradi* járás főszolgabírájától, Pécsváradról, 1945. január 20-i kelettel, 10/1945. sz. alatt érkezett:

„Járásom székhelyén, Pécsvárad községben a postahivatal működik és a hivatalos levelek posta útján ide és vissza továbbíthatók."

Figyelmet érdemel, hogy fenti felhívást az alispán — a már említett ok miatt a dárdai járáson kívül, nem küldte meg a pécsi, siklósi és a villányi járás főszolgabírájának. A pécsi kiesése az azonos székhely miatt még indokolt, viszont a másik két járás esetében nem, annál is inkább, mivel a Pécsi Postaigazgatóságtól kapott tájékoztatás alapján az Új Dunántúl c. napilap 1944. december 31-i száma a postaforgalom kiterjesztését közli nemcsak a szentlőrinci, sásdi, mohácsi és pécsváradi, hanem a siklósi és a villányi postahivatalra is.

A fentebb idézett okmányok, valamint a Postaigazgatóságnak a sajtó részére adott, január elejei nyilatkozatából arra következtethetünk, hogy Baranya megyében is, főként a vasútvonalakkal nem érintett községek egymásközti viszonylatában a közigazgatási szervek által létrehozott futárposták működtek.

B) Miniszterelnökségi futárposták

Már a bevezető fejezetben szó esett a Debrecenben székelő Ideiglenes Nemzeti Kormány használatára szervezett Miniszterelnökségi Postaszolgálatról. Ezzel Baranya megyei viszonylatban is találkozunk, megjegyezve, hogy alapos ismerete még várat magára. Az Új Dunántúl c. napilap 1945. január 13-i számában arról tájékoztatja olvasóit, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány futárszolgálatot létesít a közvetlen kapcsolatok felvétele céljából az ország legtávolabbi területein működő közigazgatási hatóságokkal.

C) A Pécsi Postaigazgatóság működése 1944. év decemberétől

Már említettük, hogy a Pécsi Postaigazgatóság és szervei — részben objektív okok miatt — szolgálati helyükön maradtak. A hadi események elkerülhetetlen pusztításai itt is a vasúti gördülőanyag és *a postai felszerelések megrongálódását, vagy megsemmisülését*

vonták maguk után. A személyi állomány létszáma is megcsappant, s ezért az ideiglenes postaszolgálatnak a hivatalos levelezésre korlátozott forgalmát e megyében is a közigazgatás élén álló alispáni hivatal szervezte meg.

Ellentétben a keleti országrészekkel, Baranya megyében — a nehézségek ellenére is kitűnő helyzeti adottságánál fogva — a hivatásos postaszolgálat a megye teljes területének felszabadulását követően, igen rövid időn belül hozzáfogott az ideiglenes postaszolgálat szervezéséhez.

Úgy gondoljuk, hogy az általunk használt *ideiglenes postaszolgálat* megjelölés némi magyarázatra szorul. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakulása (1944. december 22.), valamint Magyarország teljes területének felszabadulása (1945. április 4.) közötti időszakban — a rendkívüli helyzet folyamányaként — hazánkban *négy* postavezérigazgatóság is működött:

— *Debrecenben* a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium *Postafőosztálya*,
— *Pécsett* a felszabadult dunántúli területeket *önállóan* irányító *Postaigazgatóság*,
— *Budapesten* az 1945. február 8-án, a korábbi Postavezérigazgatóság munkabizottságából alakult, s átmenetileg csak Nagybudapest felszabadult területére kiterjedő illetékességű *Postavezérigazgatóság*, végül
— *Sopronban* a még fel nem szabadított területekre vonatkozó hatáskörrel a korábbi, *M. Kir. Postavezérigazgatóság*.

A Budapesten székelő, a ténylegesen *új Postavezérigazgatóság* a kezdeti szervezési és személyzeti nehézségeket megoldva, hatáskörét és irányító szerepét csak 1945. májusában tudta az ország egész területére kiterjeszteni. Ezt többek között az is igazolja, hogy a postaforgalom körét *újból* szabályozó, 1945. június 15-én kelt 105 412/A. 4. sz. rendelet is csak a P. R. T. 1945. június 20-i, 3. számában került közlésre.

A felszabadult Baranya megye postai helyzetéről a legkorábban megnyitott PÉCS 1. sz. hivatal, majd az újból működő Postaigazgatóság tájékoztatta a hatóságokat és a közönséget. Mivel az ezekről szóló átiratokat még nem ismerjük, így egyelőre csak az ÚJ DUNÁNTÚL c. pécsi napilapban megjelent közleményekre támaszkodhatunk.

Ezen túlmenően, 1945. február 3-ától a Pécsi Postaigazgatóság a P. R. T. pótlására öntevékenyen, házilag előállított és sorszámozott „Tájékoztatót" adott ki az igazgatása alá tartozó alsóbb postai szervek részére. A Tájékoztató rendeltetését a fejrészen közölt „Figyelmeztetés!" magyarázza meg: *„Az itt közölteket úgy kell tekinteni, mintha a P. R. T.-ben jelentek volna meg. E rendelettár példányát a P. R. T. módján kell megőrizni."*

Sajnálatos, hogy a Pécsi Postaigazgatóság levéltárának az 1944. november és 1945. január közötti időszakra vonatkozó anyagát nem ismerjük, s így az ugyancsak hézagosan fellelt sajtó, az Új Dunántúl hivatalosnak nem tekinthető közleményeire vagyunk utalva ezen időszak ideiglenes postaszolgálatának rekonstruálása alkalmából.

a) A pécsi postahivatalok újbóli megnyitása és a levélforgalom megindítása.

A Pécsi Postaigazgatóság és postahivatalai, valamint ügynökségei *1944. november 28-ig* működtek. Legalább is erre következtethetünk a postaigazgatóság egy, a későbbiek során még idézendő 1284/1945. sz. rendeletéből.

Pécs 1. sz. hivatalának újbóli működéséről is csak a pécsi alispánnak 1944. december 11-én kelt, már idézett körleveléből értesülhettünk. Az Új Dunántól december 20-i száma közli Pécs 4. és 5. sz. hivatalának újbóli megnyitását, míg december 25-én arról számolt be, hogy a 7. számú kivételével a többi (1., 2., 3., 4., 5., 6., 8. sz.) pécsi postahivatal a közönség rendelkezésére áll.

1944. decemberének végén a pécsi postahivatalok a

korábbi, közönséges és ajánlott leveleken túlmenően már *expressz leveleket* is felvettek a postaigazgatóság 50 173/1944. sz. rendelete értelmében:

„A helyi forgalomban és azokkal a megnyílt vidéki postahivatalokkal való forgalomban, amelyekkel a postai összeköttetés helyreállott, a közönséges és ajánlott levelek expresszként is feladhatók." (1. sz. Tájékoztató.)

Az 1945. február 8-án kelt 162/1945. sz. rendelet (2. sz. Tájékoztató) arról értesíti a hivatalokat, hogy:

„A közönséges és ajánlott levélpostai küldemények forgalma Debrecennel és általában a Duna-Tisza közének, valamint a Tiszántúlnak magyar közigazgatás alatt álló, felszabadult részeivel, így Szegeddel is — megnyílt."

A Tájékoztatónak 1945. március 1-én kelt 4. számában közölt 2591/1945. sz. rendelete a Budapesttel felvett levélpostai forgalomról ad értesítést:

„Budapesttel a közönséges (nem ajánlott) levélposta küldemények forgalma megnyílt. A budapesti címzettek esetleges lakásváltoztatása miatt ajánlatos, hogy a címzettnek nemcsak a tudott lakáscímét tüntessék fel a címiratban, hanem azt a lakáscímet is, illetőleg azokat a lakáscímeket is, amelyek a kézbesítés szempontjából figyelembe jöhetnek.

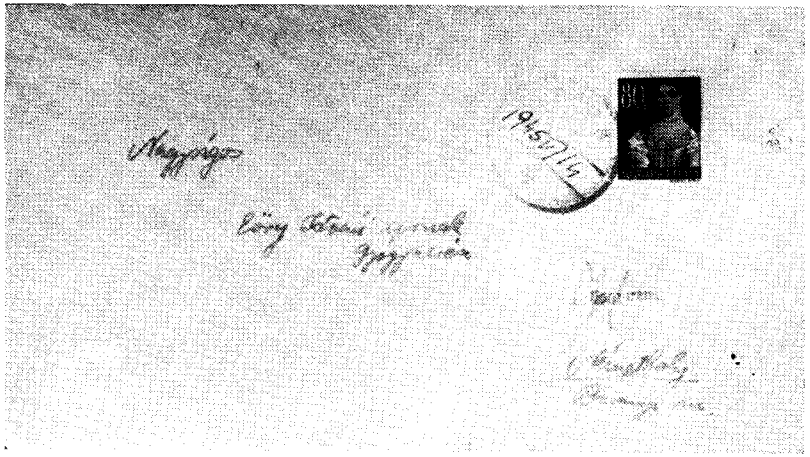
A postahivatalok (ügynökségek) a közönséget mind erről megfelelő módon tájékoztassák."

A levélpostai forgalomnak az ország egész területére történt kiterjesztését a Tájékoztató 13. száma 1945. június 5-i kelettel, 8064/1945. sz. alatt közli:

„A Magyar Kereskedelem- és Közlekedésügyi miniszter úr a f. évi május 20-án kelt, 1. ad-102 340/1945. A. számú rendeletével a levélpostai küldemények forgalmát az ország egész területére kiterjesztette."

Nagyon figyelemre méltó az Új Dunántúl 1945. március 17-i számában megjelent azon postai közlemény, amely szerint Baranya megye megnyílt postahivatalainál feladva *külföldre* közönséges levelek küldhetők *Bulgáriába, Jugoszlávia* „Vajdaság" nevű részébe, valamint *Romániába*, beleértve Erdélyt is. Ajánlott küldeményt csak a feladó felelősségére lehet felvenni.

Az ismeretes, hogy a hivatalos postai kapcsolatot *Bulgáriával* csak 1946. január 21-ével (144 308/A. 4.), *Jugoszláviával* csak 1945. augusztus 6-ával (113 533/

1. ábra

A. 4. és 125 026/A. 4.) és *Romániával*, amint ezt már idéztük, csak 1945. november 17-ével (137 964/A. 4.) vette fel a magyar postaigazgatás. Ezeknek a külföldi — a hivatalost megelőző — postai kapcsolatok *tényleges működését* nem vonhatjuk ugyan kétségbe, de ezek megbízható formában (pl. futott küldemények) még bizonyításra szorulnak. Ezzel kapcsolatban az már bizonyos, hogy Békés megyei viszonylatban a Romániával való korai levélpostai kapcsolat küldeményekkel igazolhatók. (L. Philatelica 1972/1. sz. 8. ábra.)

A postahivatalok és ügynökségek tekintélyes részének újbóli megnyitása után a postaigazgatóság már olyan részlet rendezésére is sort keríthetett, mint a *„kézbesíthetetlen, illetőleg visszakézbesíthetetlen küldemények kezelése a rendkívüli helyzetben."*

Idézzük az 1945. február hó 3-án kelt, fenti tárgyban megjelölt, 1284/1945. sz. rendeletet az 1. sz. Tájékoztatóból:

„Az 1944. november 28-ig beérkezett és a rendkívüli helyzet miatt nem kézbesíthető ajánlott küldeményeket aszerint, amint a felvevő hivatal már megkezdte működését, vagy nem, a megfelelő kézbesíthetetlenségi ragjelző felragasztása után vissza kell küldeni a felvevő hivatalokhoz, illetőleg „Térti kezelésre Pécs" szövegű jelzővel ellátva a pécsi postaigazgatóság címére kell továbbítani. Utóbbi esetben értelemszerűen az A. 3. Szab. 135. §. 7. és 8. pontjához kell alkalmazkodni.

2. ábra

A jelzett idő óta érkezett kézbesíthetetlen, illetőleg visszakézbesíthetetlen küldeményeknél az eddig érvényben volt szabályokat (A. 3. Szab. 135. §.) alkalmazzák a postahivatalok és postaügynökségek, azzal az eltéréssel, hogy a 321. sz. nyomtatványon a „Térti kezelésre Budapest" szövegben a „Budapest" szót töröljék és helyébe „Pécs" szót írjanak, a visszakézbesíthetetlen tértiutalványokat az A. 3. Szab. 135. §. 9. pontjában előírtak szerint kezeljék ugyan, de annak szem előtt tartásával, hogy az utalvány leszámoló hivatal teendőit a további intézkedésig a pécsi postaigazgatóság számvevőségi csoporta látja el."

Az *új* Postavezérigazgatóság tényleges működésének megkezdése után ezt a rendelkezést az 1945. július 3-án kelt 10 365/1945. sz. alatt hatályon kívül helyezte a pécsi postaigazgatóság:

„A kézbesíthetetlen és visszakézbesíthetetlen küldemények kezelése tárgyában az 1. sz. Tájékoztató útján közölt 1284/1945. sz. rendeletet hatályon kívül helyezem... A térti küldemények kezelését adott esetben nem Budapest 7. számú, hanem Budapest 20. számú postahivatalhoz továbbítsák."

A fenti rendelkezések idézésével igazolni szeretnénk a pécsi postaigazgatóságnak nemcsak a rendkívüli helyzetben végzett kitűnő működését, hanem azt a rendkívüli figyelmességét is, amelyről a Budapestre címzett levelek esetében tanúbizonyságot tett. Birtokomban van több olyan 1944. év végéről származó, akkor kézbesíthetetlen levél is, amelyeket más postaigazgatóságok területükön csak közel egyéves késedelemmel továbbítottak.

A postaigazgatóság területén a városi lakosság élelmezési nehézsége miatt ugyancsak nélkülözött csomagforgalom újbóli felvétele sem váratott sokáig magára. Az 1945. január 16-án kelt 282/1945. sz. rendelet (1. sz. Tájékoztató) ebben a tárgyban az alábbiak szerint intézkedett:

„1945. január 22-től a csomagforgalom újbóli felvételét rendelem el az alábbiak szerint:

Újdombóvár[7] és Kaposvár között megnyílt postahivatalokhoz címzett csomag a további intézkedésig nem vehető fel.[8] Újdombóvárra azonban csomagot akadálytalanul lehet küldeni.

A felvehető csomagok súlyhatára 10 kg, a díjtételek a díjszabásban érvényes díjtételekkel azonosak, azonban a viteldíjhoz még expresszdíjat is hozzá kell számítani.

A csomagok csak a feladók veszélyére vehetők fel.

A csomagoknak a pályaudvarra, valamint a pályaudvarról a hivatalba való szállítása a gyalogküldöncjáratok mellett esetleg nehézségbe ütközik. Ebben az esetben a címzett, vagy feladó gondoskodjék csomagjának a pályaudvarról, vagy a pályaudvarra való szállításáról."

Ennek a részben „önkiszolgáló" csomagforgalomnak, — a feladók, vagy a címzettek bekapcsolását a helyi szállításokba — célzó rendelkezésnek igen komoly háttere volt. Több ízben is említettük, hogy a postaforgalom újbóli megindítását az ország minden részében erősen hátráltatta a kincstári szállítóeszközök megrongálódása, megsemmisülése, vagy az épségben maradottak jogtalan eltulajdonítása. A főként helyi szállítási nehézségek mielőbbi elhárítása érdekében, a postaigazgatóság kérésére közölte az Új Dunántúl is 1945. április 6-i számában a K. K. M. 1945.

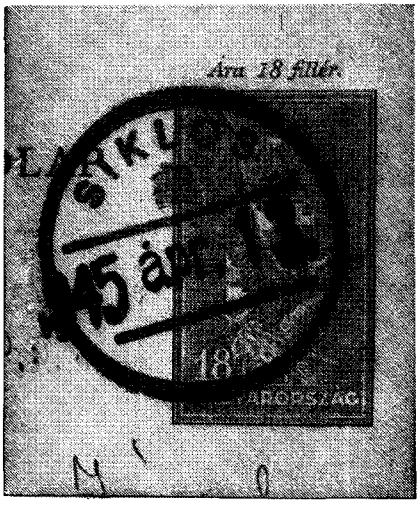
III. 5-én kelt 386/1945. sz. rendeletét, amely a kincstári tulajdont képező összes (egy-két-három-négykerekű) postai kézikocsik, kerékpárok és egyéb járművek számbavételére intézkedik:

„Ennek értelmében a pécsi postaigazgatóság is felhívja mindazokat, akiknek birtokában ilyen tárgyak vannak, szolgáltassák be Pécs 1. postahivatalhoz. Az önként viszszaadót büntetés nem éri."

c) Értékcikkek.

Áttekintésünk nem lenne teljes a Baranya megyei postaviszonyokról, ha nem foglalkoznánk a rendelkezésünkre álló adatok alapján a postaigazgatóság területét érintő értékcikk, de elsősorban a bennünket, filatelistákat érdeklő, bélyegellátottsággal.

Ebben a témakörben első információnkat ismét az Új Dunántúlnak 1945. év első napjaiban adott (Új Dunántúl 1945. I. 6.) postaigazgatósági tájékoztatójából meríthetjük. Az általános postai helyzet, a szervezési nehézségek, az újból megnyitott hivatalok névsorának

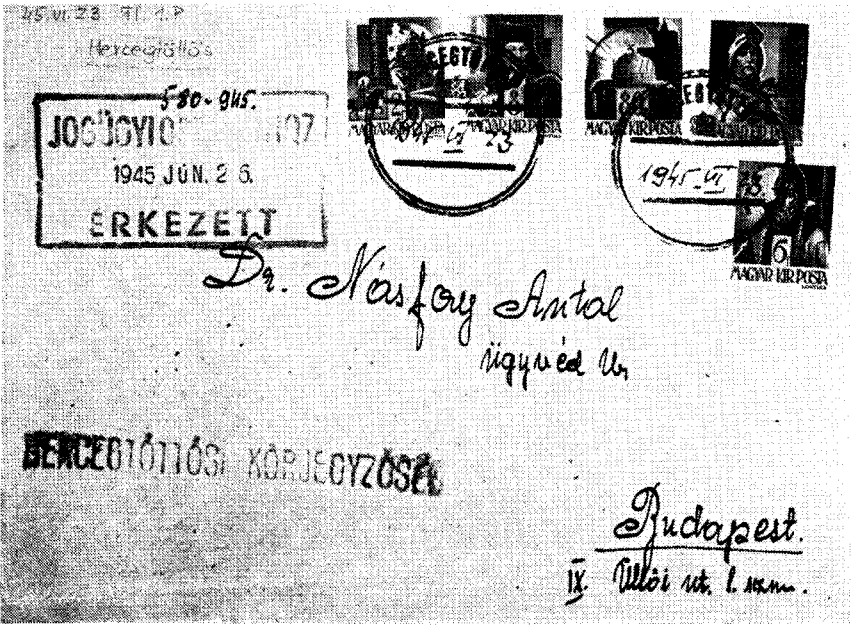
3. ábra

4. ábra

ismertetése után az értékcikk ellátottságról is szó esett. E szerint: *„a bélyegellátás terén eddig nem érkezett panasz, hogy nincs elég bélyeg. Ha felvetődik a probléma, akkor igyekszünk megoldást találni. Ilyennek kínálkozik mindjárt a felülbélyegzés, ami lehetővé teszi, hogy a feltétlenül szükséges forgalmat biztosíthassuk."*

Ezt a bejelentést a rendelkezésünkre álló levélpostai anyag is igazolja. Túlnyomó részük postabélyeggel bérmentesített. Különösen szembetűnő ez a helyzet, ha összevetjük a tiszántúli, valamint a Duna—Tisza közötti megyékből, azonos időszakból származó levélpostai anyaggal. Ez utóbbiaknál a bélyeges bérmentesítések száma igen csekély, s a bélyegek nagy része a lakosság tulajdonából származott. Ez a jelenség magyarázatát pedig abban leli, hogy még a magyarországi hadműveletek megkezdése előtt a debreceni és szegedi postaigazgatóság Budapestre, a kolozsvári Sopronba, a nagyváradi Pécsre és a kassai Miskolcra költözött, elrendelve a hivatalok és ügynöksé-

5. ábra

gek bezárását és az értékes postai anyagnak a megjelölt postai szervekhez történő beszolgáltatását. Így a megjelölt területeken az új forgalmi postabélyegek kibocsátásáig, 1945. június 1-ig a *készpénzbérmentesítés volt az uralkodó bérmentesítési forma,* — megjegyezve —, hogy az elszállított, vagy elveszett kezelési eszközök (bélyegzők) hiányában számos, — a szabványostól eltérő — *szükségszülte készpénzbérmentesítési formát* alkalmaztak.

Ugyancsak figyelemre méltó, hogy a postaigazgatóság felveti — szükségmegoldásként — a felülbélyegzés, vagyis az alacsonyabb címleteknek magasabb címletekre történő *felülnyomását.* Bár erre sor nem került, mégis ezt a megoldást alkalmazta a Postavezérigazgatóság az első alkalmi bélyegkiadásnál, az 1945. május 1-én forgalomba bocsátott *Felszabadulás,* majd az 1945. június 1-én kibocsátott általános forgalmú *I. Kisegítő* bélyegsorozatnál.

1945. februárjának végén már némi zavar mutatkozhatott a bélyegellátás terén. Ezt igazolja az *„Értékcikkfelesleg beszolgáltatása"* című, 2590/1945. sz. rendelet (4. sz. Tájékoztató 1945. III. 1.). Idézve:

„Utalással arra a számos szóbeli rendelkezésemre, amelyet a postahivatalok újra megnyitásakor kiküldötteim útján tettem és amely szerint a felesleges értékcikkmennyiséget a Pécs 1. sz. postahivatalához, mint ideiglenes értékcikkraktárhoz azonnal be kellett szolgáltatni, nyomatékosan felhívom a postamestereket, hogy ha e rendelkezésemnek még nem tettek volna eleget, mulasztásukat azonnal hozzák helyre.

Felesleges készletnek azt az értékmennyiséget kell tekinteni, amely az előrelátható másfélhavi szükségleten felül van. (L. az F.I. Szab. 17. §. 5. p.). A P.R.T. 1944. évi 7. számában megjelent 206 074/4. sz. rendeletnek azt a rendelkezését, amely a készletben tartandó értékmennyiséget háromhavi szükségletben állapítja meg, a több helyen jelentkező értékcikkhiány miatt hatályon kívül helyezem.

... E rendeletem megjelenése után megnyitásra kerülő hivatalok az itt előadott rendelkezéshez szintén szorosan alkalmazkodjanak."

d) Készpénzbérmentesítés.

A fenti intézkedés átmenetileg megoldotta az elkerülhetetlen bélyeghiányt és éppen a korabeli helyzet *valóban* rendkívüliségére jellemző, hogy az igazgatóság területén a készpénzbérmentesítést engedélyező rendelkezésre jóval az első általános forgalmú, új postabélyegeknek 1945. június 1-ével történt forgalomba bocsátása után, 1945. július 20-án került sor. Mivel ezt a rendelkezést tartalmazó 18. sz. Tájékoztatót eddig fellelni nem sikerült, ezért ennek a rendelkezésnek alapelveit is tartalmazó, — a készpénzbérmentesítést továbbra is meghosszabbító, azonos számú — rendeletet idézzük az 1945. október 16-án kelt 22. sz. Tájékoztatóból:

„Postaküldemények készpénzzel való bérmentesítése
11 913/1945.

a f. évi július 20.-i Tájékoztató 18. számában közzétett azonos számú rendeletemben megengedtem a levélposta küldeményeknek készpénzzel történő bérmentesítés mel-

letti felvételét arra az esetre, ha a viteldíjat bélyeggel — készlet hiánya miatt — nem lehet leróni.

Az állandó díjszabásváltozások és a postabélyegek előállításában mutatkozó nehézségek miatt az értékcikkekben, illetőleg a postabélyegben további hiányokkal kell számolni. Nem teszek ezért észrevételt az ellen, ha a hivatalok külön engedély, illetve bejelentés nélkül — kényszerhelyzetben — a bérmentesítésnek az előző bekezdésben említett módját alkalmazzák.

(Ezt kezelési és elszámolási utasítások követik.)

A hivataloknak azonban az értékcikk ellátmányuk kiegészítése iránt továbbra is az előírt megfelelő időben és módon intézkedni kell s fenti kivételes eljárás csak arra az esetre vonatkozik, ha az értékcikkhiány más okra és nem a hivatal hanyagságára vezethető vissza.

Pécs, 1945. október 4."

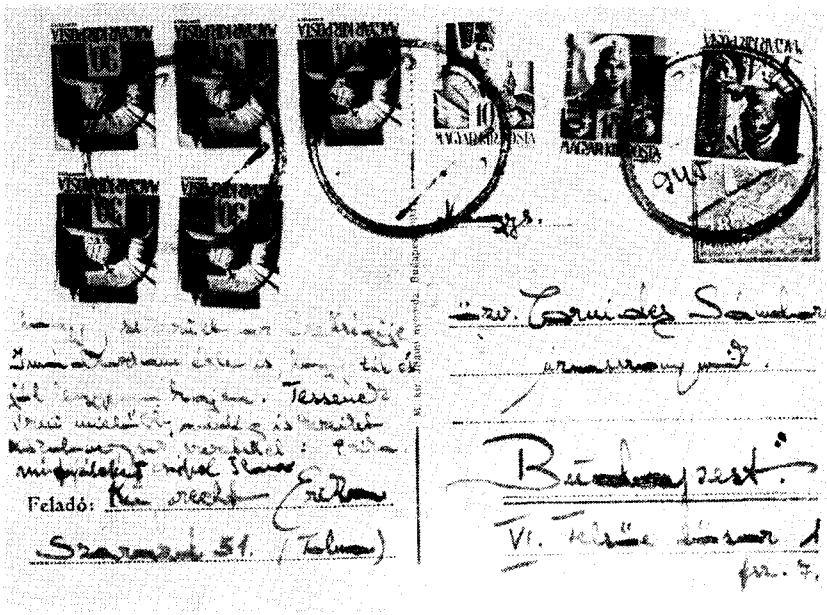
Bár, szintén a tárgyalt időszakot meghaladó, későbbi időből származik egy másik, a készpénzbérmentesítés engedélyezésére vonatkozó rendelet, mégis kívánatos ennek idézése, mivel *jelentősége igen nagy* az 1945—46-os inflációs bérmentesítések megismerése szempontjából. Ez a rendelet a Tájékoztató 23. számában jelent meg:

„Külföldre szóló levélpostai küldemények díjának lerovása 22 637/1945.

A postai díjak időközben történt többszöri nagyobb mérvű emelése folytán főleg külföldi viszonylatban előállott az a helyzet, hogy az eddigi bélyegekkel, azok kisebb értékösszege mellett, — a viteldíjat a küldeményen — leróni nem lehet. Arra nincs kilátás, hogy az államnyomda a jelenlegi díjszabás szerint szükséges bélyegeket a közeljövőben előállítani tudná.

A. 4. Szab. 47. cikkének 1. pontja szerint a külföldre feladott nyomtatványokra a viteldíjat *„Készpénzzel bérmentesítve"* bélyegző alkalmazásával, vagy más olyan módon is lehet leróni, amilyen bélyegzési rendszert a felvevő igazgatás belföldi szabályai megengednek. Utóbbi alatt a *„készpénzzel bérmentesítve"* bélyegzővel nem rendelkező hivataloknál az ellenőrző számbélyegző használatát kell érteni.

Az itt említett díjleróvási módot a vezérigazgatóságtól nyert felhatalmazás alapján átmenetileg a külföldre feladott egyéb levélposta küldeményeknél is, — vagyis addig, amíg megfelelő címletű bélyegek kibocsátásra kerülnek, — lehet alkalmazni.

6. ábra

A bélyegzés mikénti foganosítására nézve a 18. számú Tájékoztatóban közzétett 11 913/1945. számú rendelet 4. bekezdésében foglaltak az irányadók, a beszedett összeg jelzése előtt azonban *„Beszedett díj"* helyett *„Taxe perçue"* jelzést kell alkalmazni. Egyebekben a hivatalok járjanak el az előbb hivatkozott és a 22. számú „Tájékoztató"-ban ugyancsak 11 913/1945. szám alatt közzétett rendeletben foglaltak értelmében. Pécs, 1945. november 6."

e) Vidéki postahivatalok (ügynökségek) újbóli megnyitása

A vidéki postahivatalok és postaügynökségek újbóli megnyitásáról az első rendelkezésünkre álló hivatalos postai közlemény az 1945. február 3-án, majd 12-én kiadott 1., illetve 2. számú Tájékoztatóban jelent meg. Ezért a februárt megelőző hónapokra vonatkozó, s kevésbé megbízható adatokat csak az Új Dunántúl c. pécsi napilapból meríthetünk. Az említett adatforrások, de ezen túlmenően ugyanazon források különböző időpontban megjelent, idevonatkozó

közleményei között látszólagos ellentmondások mutatkoznak. Ezek magyarázatukat abban lelik, hogy a hivatalok, ügynökségek újbóli megnyitását nemcsak a mai körülményeink közé nem helyezhetjük, hanem a magyar posta történetének — talán — egyik időszakába sem. Ezeket az intézkedéseket nem tekinthetjük csupán adminisztratív jellegűeknek, amelyeket jól képzett és fegyelmezett postai személyzetnek kellett végrehajtani. Ennek a helyzetnek magyarázata elsősorban a hadműveleteket követő *rendkívüli állapotban* gyökeredzik.

Ezekre a nehézségekre hivatkozik többek között a postaigazgatóság már említett, a sajtó részére adott 1945. január 6-i nyilatkozata is, megemlítve: nincs mozgóposta, csak a vasútvonalak mentén lehet a postahivatalokat és ügynökségeket megnyitni. Másrészt nem tudják az ügynökségeket berendezni, mert *nincs vállalkozó, aki a levélhordást, kézbesítést vállalja.* Ezen úgy igyekeznek segíteni, hogy a községeket buzdítják ennek a kérdésnek a maguk hatáskörében történő megoldására.

De a már megnyitott hivataloknak, ügynökségeknek működése sem volt zavartalan. Előfordult, főként gazdasági okokból, hogy egy már megnyílt hivatal, vagy ügynökség a személyzet kilépése miatt működését rövidebb-hosszabb ideig szüneteltette. Ezt igazolja a postaigazgatóság 1687/1945. sz. rendelete (2. sz. Tájékoztató) is, amelyet *„A postaforgalmat gátló, vagy zavaró körülmény jelentése"* cím alatt 1945. február 10-én bocsátott ki:

„A postaforgalomban esetleg beálló akadályokat egyes már megnyitott hivatalok vagy egyáltalán nem, vagy csak nagyobb késedelemmel jelentik.

A jövőbeni miheztartás végett nyomatékosan figyelmeztetem a hivatalvezetőket (postamestereket, postaügynököket), hogy

1. a forgalmat,

2. a már kiadott rendeletek foganosítását

3. és a postaszállítást gátló, vagy zavaró körülményekről esetleg a legközelebbi működő hivatalon keresztül is *haladéktalanul* jelentést tenni tartoznak."

Feltehetően nem egyszer súlyosbították a fennálló nehéz helyzetet a közigazgatási hatóságok által alkalmazott „alkalmi postások" is, akiknek egy része már csak szakképzettség hiányában sem láthatta el maradéktalanul munkáját.

A továbbiakban, az említett forrásokra támaszkodva igyekezni fogunk a vidéki postahivatalok és postaügynökségek újbóli megnyitásának időpontjáról *vázlatos* áttekintést adni.

1944. XII. 21.:

KESZŰ, MECSEKALJA, MECSEKSZABOLCS, KOZÁRMISLENY, HIRD, HOSSZÚHETÉNY, SZIGETVÁR ph.-ok.[9] (Ez utóbbinál megjegyzendő, hogy Szigetvár—Pécs viszonylatban a levélforgalom csak december végén indult meg.)

1944. XII. 31.:

BÁTASZÉK, BONYHÁD, BÜKKÖSD, DECS, DOMBÓVÁR, DUNASZEKCSŐ, EGERÁG, HARKÁNY, KAPOSVÁR 1., 2., 3., KOMLÓ, KŐVÁGÓSZŐLLŐS, MÁGÓCS, MÁRIAGYÜD, MOHÁCS 1., NAGYKOZÁR, NÉMETBÓLY (?), PÉCSVÁRAD, SÁSD, SIKLÓS, SZEKSZÁRD, SZENTLŐRINC, SZIGETVÁR, ÚJDOMBÓVÁR, ÚJPETRE, VILLÁNY, VÓKÁNY újabban bekapcsolt ph.-ok.[9]

1945. I. 6.:

A postaigazgatóság sajtó tájékoztatója szerint az igazgatóság területén január első napjaiban 41 postahivatal és ügynökség működött.[9]

1945. I. 11.:

Újabb 30 postahivatal vette fel a kapcsolatot az igazgatósággal.[9]

1945. I. 26.:

Újabb 18 hivatal kapcsolódott be a rendszeres postai szolgáltatásba.[9]

1945. II. 1.:

Az első, megbízhatónak tekinthető adatokat a január végén már működésben levő postahelyekről

az 1945. február 3-án kelt 1. számú Tájékoztatóból meríthetjük:

ATTALA
BAJA
BAKÓCA
BAKSA
BARANYAJENŐ
BÁTA
BÁTASZÉK
BATÉ
BERKESD
BONYHÁD
BIKAL
BÜKKÖSD
CSOMA
DECS
DIÓSBERÉNY
DIÓSVISZLÓ
DOMBÓVÁR
DUNASZEKCSŐ
EGERÁG
EGYHÁZASKOZÁR
ERDŐSMECSKE
FELSŐMINDSZENT
GARÉ
GÖDRE
GÖRCSÖNY
HARKÁNY
HERCEGTÖTTÖS
HETVEHELY
HIRD
HOSSZÚHETÉNY
KAPOSVÁR 1., 2., 3.
KAPOSSZEKCSŐ
KÁRÁSZ
KESZÜ
KESZŐHIDEGKUT
KISVASZAR
KOMLÓ
KŐVÁGÓSZŐLLŐS
LÁNYCSÓK
MAJS
MÁGÓCS
MAGYARBÓLY
MAGYARSZÉK
MÁRIAGYÜD
MÁRIAKÉMÉND
MÁZA
MECSEKALJA
MECSEKSZABOLCS
MISZLA
MOHÁCS 1.
MOSDÓS (j. szün.)
MŐCSÉNY
NAGYBERKI
NAGYBICSÉRD
NAGYKOZÁR
NAGYMÁNYOK
NAGYPETERD
NAGYSZÉKELY
NÉMETBÓLY
NÉMETMÁROK
OZORA
PALOTABOZSOK
PELLÉRD
PÉCS 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8.
PÉCSVÁRAD
PINCEHELY
PÜSPÖKLAK
PÜSPÖKSZENTERZSÉBET
REGÖLY
SÁSD
SIKLÓS
SZABADSZENTKIRÁLY
SZAKÁLY
SZALÁNTA
SZÁRAZD
SZÁSZVÁR
SZEBÉNY
SZEKSZÁRD
SZENTLŐRINC
SZIGETVÁR
TAMÁSI
TASZÁR
TOLNA
TOLNANÉMEDI
ÚJDOMBÓVÁR
ÚJPETRE
VASAS
VÁRALJA
VÁSÁROSDOMBÓ
VÉMÉND
VILLÁNY
VÖKÁNY postahivatalok
ALSÓMOCSOLÁD
BAKÓCA-GODISA
BÁR
FEKED
GÖDRESZENTMÁRTON
LIPPÓ
KOZÁRMISLENY
TORMÁS postaügynökségek.

1945. III. 1.:

A működő postahivatalok száma 129, a postaügynökségeké 12.[9]

1945. III. 17.:

A Pécsi Postaigazgatóság sajtó útján közli: értesülése szerint a Duna-Tisza közén és a Tiszántúl magyar közigazgatás alatt álló részein több postahivatal és ügynökség megkezdte működését. Ide közönséges és ajánlott küldemények küldhetők:
ALPÁR, BAJA, BÁTMONOSTOR, CEGLÉD, CSÁTALJA, CSONGRÁD, DÁVOD, GARA, GÁTÉR, HERCEGSZÁNTÓ, HÓDMEZŐVÁSÁRHELY, KECSKEMÉT, KISKUNFÉLEGYHÁZA, KISKUNHALAS, KISZOMBOR, MAJSASZABADSZÁLLÁS, MAKÓ, NAGYBARACSKA, OROSHÁZA, ÓKÉCSKE, PÁLMONOSTOR, PÁLOSSZENTKÚT, SZEGED, SZENTES, SZEREMLE, ÚJKÉCSKE, VASKÚT,
BÁTYA, CSÁSZÁRTÖLTÉS, DUNAPATAJ, DUNASZENTBENEDEK, FAJSZ, FOKTŐ, GÉDERLAK, HAJÓS, HORTA, HOMOKMÉGY, KECEL, MISKE, NEMESNÁNDUDVAR, ORDAS, ÖREGCSERTŐ, SOL, SÜKÖSD, SZAKMÁR, USZÓD.
A Duna-Tisza közének, a Tiszántúlnak és a bajai

háromszög (Bács-Bodrog megyében) fentebb fel nem sorolt helyeire csak közönséges levelek küldhetők.[9]

1945. V. 15.:

A Pécsi Postaigazgatóság közlése szerint területén 256 postahivatal és 17 postaügynökség működik. Ezen felül az igazgatóság dolgozói a Szegedi Postaigazgatóság területén 10, a Budapesti Igazgatóság területén pedig 8 hivatalt nyitottak meg.[9]

1945. VII. 8.:

30 postahivatal kivételével a postaigazgatóság bekapcsolta összes állomását.[9]

1945. VII. 21.:

A Pécsi Postaigazgatósághoz tartozó, korábban működött *összes postahivatalt* bekapcsolták a levélfogalomba. A csomagszállítás 340-nél több postahivatalra terjed ki.[9]

f) Levélzárlatot közvetítő menetek, mozgóposták.

A helyközi postaforgalom normalizálása *mozgóposták* működése nélkül megoldhatatlan feladat. A kezdeti időszakban mozgóposták helyett csupán levélzárlatokat közvetítő menetek működtek. Ezt a feladatot Baranya megyében is, hasonlóan a többi megyékhez, azonos módon a rendszertelenül közlekedő vonatok mozdony-, vagy vonatvezetői végezték. Ezt a feltevést igazolja is a Tájékoztató 4. száma (1945. III. 1.), amely közli a postaigazgatóság 2192/1945. sz. rendeletét a *„Postai zárlatok közvetítése vasúti alkalmazottak útján"* cím alatt:

„A menetrendszerűen közlekedő vonatok menetrendjének a kora hajnali és a késő éjszakai órákra való eltolódása[10] következtében több helyen a postazárlatok cseréje nehézségekbe ütközik. A postaforgalom mindenképpeni biztosítása érdekében felkérem a pécsi vasútigazgatóságot, hogy ilyen helyeken vasúti alkalmazottait utasítsa a postazárlatok és csomagok közvetítésére.

Felhívom tehát a postahivatalokat (ügynökségeket) hogy ha jelenlegi, vagy a jövőbeni oly időben közlekedő vasúti menetéhez, vagy mozgópostához indítana járatot, mikor szabadon közlekedni nem lehet, a járatot a nappali órákban indítsák a vasútállomásra (megállóhoz), a küldönc ott az anyagot a szolgálatot teljesítő vasúti alkalmazottnak erre a célra rendszeresítendő átadókönyvben való elismerés mellett adja át, az érkező anyagért pedig másnap menjen küldönc és a zárlatot a vasúti alkalmazottak részére is rendszeresítendő átadókönyvben való elismerés mellett vegye át. Az esetleg beálló akadályokat minden esetben azonnal jelenteni kell.

A hivatalvezetők (postamesterek) egyébként a maguk részéről is kövessenek el mindent, hogy a postai zárlatok kezelése a lehető legnagyobb biztonsággal történjék."

A Pécsi Postaigazgatóság a meginduló vasúti közlekedést igénybe véve igen korán megszervezte és indította meg az első mozgóposta, illetve zárlatközvetítő meneteit. Az első ilyen tárgyú közlemény az 1. sz. Tájékoztatóban (1945. II. 3.) jelent meg, feltüntetve az 1944. decemberi és 1945. januári adatokat is. Ezt az 1. sz. táblázaton mutatjuk be.

A későbbi viszonyok alakulásáról, ami országos viszonylatban is igen kedvező képet mutatott, a Tájékoztató 11. számából (1945. V. 19.) szereztünk értesülést. Ezt a 2. sz. táblázaton tárjuk olvasóink elé.

(folytatjuk)

1. táblázat

Közlekedő mozgóposták és levélzárlatközvetítő menetek jegyzéke a pécsi m. kir. Postaigazgatóság területén.

1238/1945.

Száma	Neme	Mely vonalon	Vonat száma	Mely vonalon	Vonat száma	Vezetésével megbízott hivatal	Mely naptól közlekedik
350	a	Újdombóvár[7]— Bátaszék	2140	Bátaszék— Újdombóvár[7]	2193	Újdombóvár[7]	1945. I. 11.
352	a	Újdombóvár[7]— Pécs	1930	Pécs— Újdombóvár[7]	1923	Újdombóvár[7]	1945 I. 8.
362	a	Pécs— Bátaszék	6424	Bátaszék— Pécs	6427	Pécs 2.	1944. XII. 31.
364	a	Pécs— Siklós	6724	Siklós— Pécs	6727	Pécs 2.	1945. I. 18.
366	a	Pécs— Mohács	1952 4	Mohács— Pécs	1 1927	Pécs 2.	1944. XII. 30.
370	a	Újdombóvár[7]— Kaposvár	1042	Kaposvár— Újdombóvár[7]	1043	Újdombóvár[7]	1945. I. 8
—	jv.	Újdombóvár[7]— Tamási	6022	Tamási— Újdombóvár[7]	6025	Levélzárlatot közvetítő menet vasúti alkalmazottal	1945. I. 4.
—	jv.	Villány— Magyarbóly	1952	Magyarbóly— Villány	1927	Levélzárlatot közvetítő menet vasúti alkalmazottal	1944. XII. 30.
—	jv.	Bátaszék— Szekszárd	5247	Szekszárd— Bátaszék	5222	Levélzárlatot közvetítő menet vasúti alkalmazottal	1944. XII. 28.
—	jv.	Újdombóvár[7]— Szakály— Hőgyész	1019	Szakály— Hőgyész— Újdombóvár[7]	1030	Levélzárlatot közvetítő menet vasúti alkalmazottal	1945 I. 30.
—	jv.	Pécs— Szigetvár	6337	Szigetvár— Pécs	6632	Levélzárlatot közvetítő menet vasúti alkalmazottal	1945. I. 2.

Pécs, 1945. évi február hó 3-án.

Mozgóposták, jegyzékelő menetek és levélzárlatközvetítő menetek jegyzéke.

5313/1945.

Érvényes 1945. május 18-tól.

Száma, neme	Mely vonalon	Vonat száma	Mely vonalon	Vonat száma	Vezetésével megbízott hivatal	Jegyzet
350a	Újdombóvár[7]— Bátaszék	2118	Bátaszék— Újdombóvár[7]	2119	Újdombóvár[7]	Naponta közlekedik
352a	Újdombóvár[7]— Pécs	1920	Pécs Újdombóvár[7]	1923	Újdombóvár[7]	Naponta közlekedik
362a	Pécs— Bátaszék	6424	Bátaszék— Pécs	6477	Pécs 2.	Másodnapokon közlekedik
364a	Pécs— Beremend	5724	Beremend— Pécs	6727	Pécs 2.	Másodnapokon közlekedik
366a	Pécs— Mohács	1952 / 6	Mohács— Pécs	1 / 1927	Pécs 2.	Naponta közlekedik
370a	Újdombóvár[7]— Kaposvár	1952 / 6	Kaposvár— Újdombóvár[7]	1019	Újdombóvár[7]	Naponta közlekedik
372a	Újdombóvár[7]— Veszprém	6022	Veszprém— Újdombóvár[7]	6023	Újdombóvár[7]	Naponta közlekedik
310a	Pécs— Barcs	2415	Barcs— Pécs	2414	Pécs 2.	Másodnapokon közlekedik
— jv.	Kaposvár— Csurgo	1020	Csurgó— Kaposvár	1085	Levélzárlatot közvetítő menet vasúti alkalmazottal	Bizonytalan napokon közlekedik
— jv.	Kaposvár— Fonyód	5562	Fonyód— Kaposvár	5533	Levélzárlatot közvetítő menet vasúti alkalmazottal	Bizonytalan napokon közlekedik

Pécs, 1945. évi május hó 18-án.

Jegyzetek:

5. A dárdai járás a fegyverszüneti egyezmény értelmében Jugoszláviához visszacsatolva.
6. Pécs 1. postahivatal.
7. Újdombóvár és Dombóvár 1946-ban történt egyesítése után DOMBOVÁR.
8. Kaposvár a hadműveleti terület frontvonalába esett.
9. Új Dunántúl c. napilap közleménye.
10. Az ellenséges légitámadások kikapcsolása céljából.

Az ábrák jegyzéke és feliratuk.

1. ábra. Távolsági levél PÉCS 4. kisegítő hk. bélyegzéssel. A bélyegző használatba vételének időpontja: 1944. XII. 20.

2. ábra. Távolsági levél PÉCS 3. kisegítő hk. bélyegzéssel. A bélyegző használatba vételének időpontja: 1944. XII. 27.

3. ábra. Távolsági levelezőlap SIKLÓS kisegítő hk. bélyegzéssel. A bélyegző használatba vételének időpontja: 1945. I. 7.

4. ábra. Távolsági levél PÉCSVÁRAD kisegítő hk. bélyegzéssel. A bélyegző használatba vételének időpontja: 1945. I. 10.

5. ábra. Távolsági levél HERCEGTÖTTÖS kisegítő hk. bélyegzéssel. A bélyegző használatba vételének időpontja: 1945. I. 30.

6. ábra. Távolsági levelezőlap SZÁRAZD kisegítő hk. bélyegzéssel. A bélyegző használatba vételének időpontja: 1945. II. 26.

Az 1881—90. évi II. típusú 3 krajcáros

DR. PETROVITS TIVADAR

II. RÉSZ

Csoportjelek

A csoportjelek keletkezésének lehetőségeiről és jellegükről részletesebben a II. típusú 10 krajcárosnál már szóltunk. (2×100-as anya-, vagy magaslemezek. Philatelica 1971. 1. sz. 26—27. o.) Itt csak annyit említenénk meg, hogy két azonos ívhely bélyegképein további sérülések keletkeztek, akár a két 100-as mélylemezen, akár a két magaslemezen. Természetes, hogy mindkét anyalemezen a két azonos ívhelyen sérülés nem minden esetben következett be. A jelenlegi adatok szerint ez a ritkább eset.

Az is előfordult, hogy a lemezek másolásakor egyik ívhelyen sem következett be sérülés, így ezeken az ívhelyeken csoportjelet nem is lehet találni. Végül lehetséges az az eset is, hogy a sérülés bekövetkezett, de a jelet jelenleg nem ismerjük, vagy azt tévesen határoztuk meg.

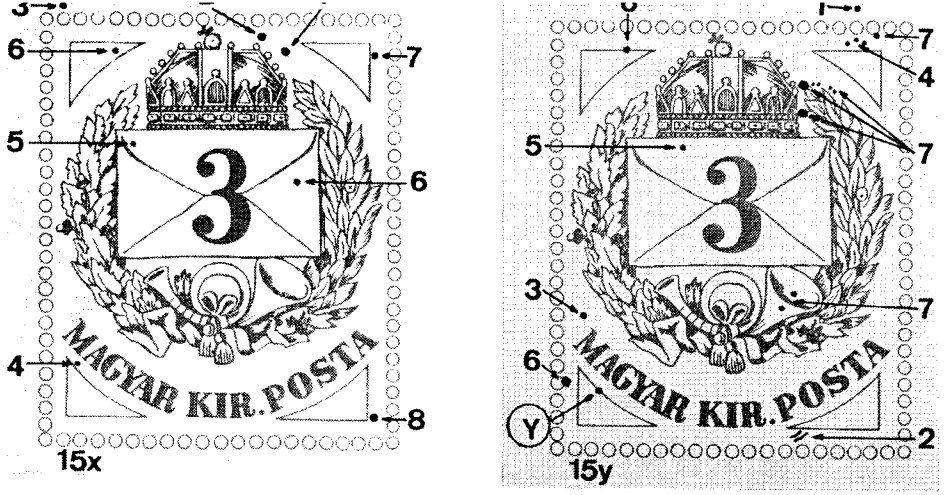
A csoportjelek — ha előfordulnak, — a kiadás egész ideje alatt jelentkeznek. Ezekhez kapcsolódnak indexszámmal a nyomólemezek ismertetőjelei, a lemezhibák.

Jelenleg a 100-as anyalemezen 3 ívhelyen nem ismerünk ívhelyismertetőjelet. (15., 47., 79. ívhely.) E helyekre közöljük a csoportjeleket — ha ilyenek vannak, — és a jellegzetes lemezhibákat. (7., 8., 9. ábra.)

Az anyalemez egyes ívhelyein előfordul, hogy található ugyan ívhelyismertetőjel, ezek azonban egyben csoportos, vagy páros ismertetőjelek is. Mivel *nincs egyedi ívhelyismertetőjelük*, így a bélyegek ívhelyre történő azonosítása e jelek alapján nem megoldható. A 36. és 86. ívhelynek 2—2 ívhelyismertetőjele van. Ezek azonban egyben csoportos, illetve páros ismertetőjelek is. A 30., 37., 46., 96., 99. és a 100. ívhelyeknek csak egy-egy csoportos, illetve páros ismertetőjele van. A bélyegek ívhelyének megállapítását tovább nehezíti, ha ez az egy vagy két jel a bélyegzés miatt takarva van. Ezért ezen ívhelyekre is megadjuk a csoportjeleket és a jellemző lemezhibákat. (10. és 11. ábra.)

Metszetjavítások

A II. típusú 3 krajcáros bélyegeknél a szakirodalom szerint (Monográfia III. 605. o.) Dessewffy és Rédey 29 db különböző metszetjavítást ismert. (A metszetjavításokkal a Monográfia a III. kötet 584. és a következő oldalakon foglalkozik.) Az alaposan megvizs-

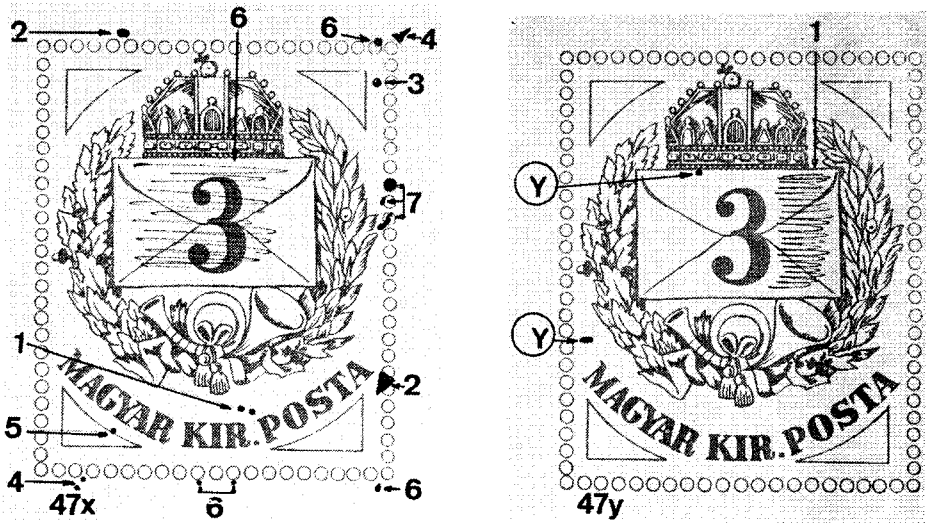

7. ábra. A 15. ívhely csoportjelei és jellemző lemezhibái

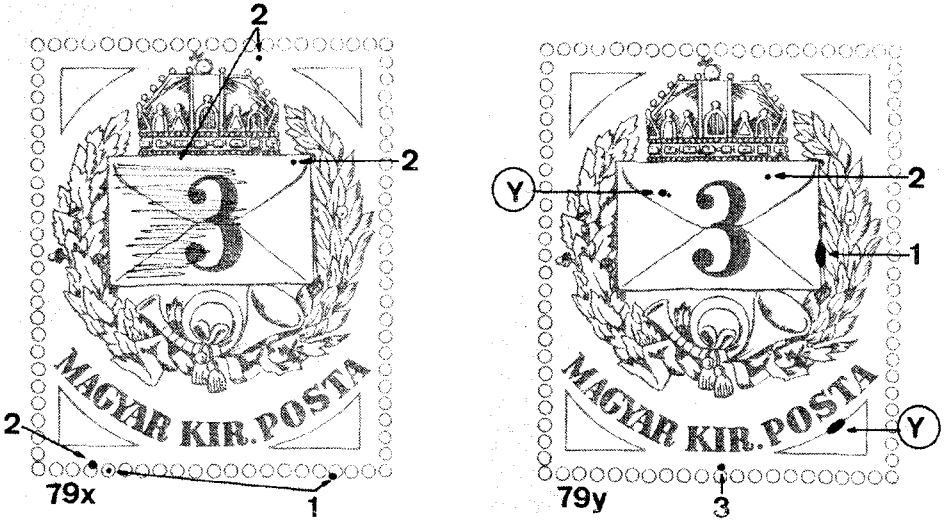
gált példányok alapján az egymástól különböző metszetjavítások száma az említettnél lényegesen magasabb (jelenleg 78 db) annak ellenére, hogy több. jelentős számú metszetjavítást tartalmazó gyűjtemény tanulmányozására eddig még nem nyílt lehetőség.

A metszetjavítások csoportosítása jelen esetben is azonos a II. típusú 10 krajcáros címletnél már ismertetett, ideiglenes besorolással. (Philatelica 1971/1. 27—29. o.) A korábbi (Monográfia III. kötet 584. és következő oldalak) csoportosításhoz viszonyított eltérés jelentős, mivel pl. a 80. ívhely gyakori javítása az anyalemez rendellenességére (12. sz. ábra) vezethető vissza és nem tartozhat a nyomólemez elhasználódása miatt végrehajtott javítási csoportba. (Jelenleg IIb. alcsoport, korábban III. típus.)

A II. típusú 3 krajcáros bélyegeken az I. csoportba sorolható, — tehát az anyalemezen történt — javítás nem ismert. Így az anyalemez bizonyos helyeinek (pl:

8. ábra. A 47. ívhely csoportjelei és jellemző lemezhibái

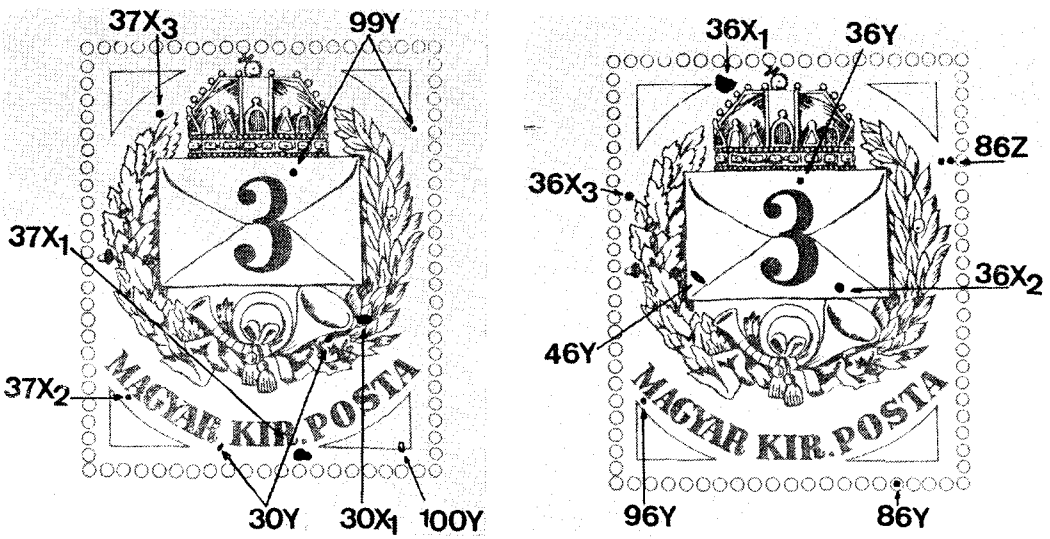

9. ábra. A 79. ívhely csoportjelei és jellenző lemezhibái

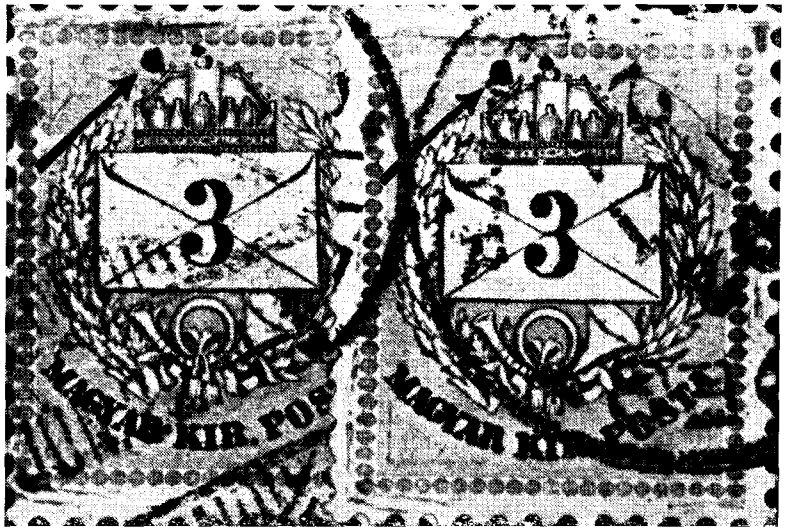
80., 99. ívhely) hibáját (12. sz. ábra) a nyomólemezek egész során át javították. (Pl.: 13., 14., 15. sz. ábrák.)

Az anyalemez viszonylag gyenge kivitelezése miatt a nyomólemez több ívhelyen hamar elhasználódott, kopott. Ezért ezen ívhelyekre (l. 12. sz. ábra) további metszetjavítások felbukkanása várható. Ezzel a körülménnyel függ össze a metszetjavításoknak az a jellegzetessége is, hogy egy-egy nyomólemez azonos bélyegképét többször is javították. Az egyik javítás finom, a másik durva, erős vonalakból áll. Ez a két javítási forma több bélyegen is előfordulhatott, de ezt eddig csak egy ívhelyen sikerült megállapítani. (80d és 80e metszetjavítások.)

Ennél a címletnél egy speciális, goromba javítási forma is található: a színes pontokkal javított gyöngyök, főleg az első sor bélyegein, de máshol is. (16. sz.

10. ábra. Csoportjelek és nyomólemezhibák

11. ábra. A 36. ívhely egyik nagy nyomólemezhibája

ábra.) Hasonló javítás egyéb címletből eddig csak az 1874. évi I. típusú 3 krajcáros két ívhelyéről ismert. (17. sz. ábra.)

A teljes bizonyossággal megállapított metszetjavításokat leírjuk és ábrákon (8—14. sz. táblázat) is bemutatjuk. Az azonos ívhelyről származó, de egymástól különböző javításokat az ábécé kisbetűivel jelezzük.

A metszetjavítások a következők:

01 Az alsó gyöngysor 1—4. gyöngye függőleges vonalkákkal javított. IIc.

03 A jobb. felső háromszög bal csúcsa és a korona keresztje közötti területen kb. 10—11 ívelt vonal. IIb.

05 Erős, nagy, színes pontok az alsó gyöngysor 11—13., 15. és a 17—20. gyöngyén. IIc. (16. sz. ábra.)

06 Erős, nagy, színes pontok a bal oldali gyöngysor 18—20. és az alsó gyöngysor (2.,) 3—6., 10—12. (13.) és a 14—20. gyöngyén IIc. (16. sz. ábra.)

07a Finom, halvány, szabályos vonalakkal teljes bélyegszélességben javítottak az alapvonalak alulról felfelé a kürt bojtjáig. Javított még a bal, alsó háromszög átfogója és a háromszögben kb. 10 kissé ferde, függőleges vonal van. Javított a jobb, alsó háromszög függőleges befogója és az átfogó is. Ebben a háromszögben kb. 8—10 kissé ferde függőleges vonal is látható. IIb.

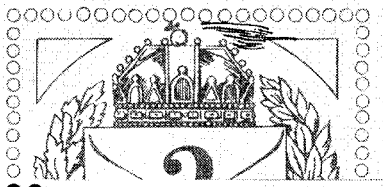

12. ábra. Hiányos alapvonalak (kopás) a 80. ívhelyen

3. táblázat. Metszetjavítások

01

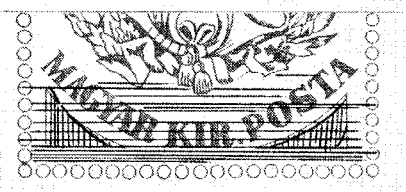
03

05

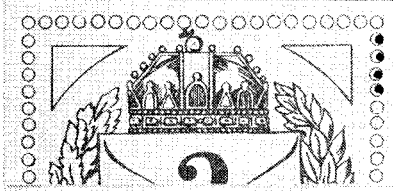
06

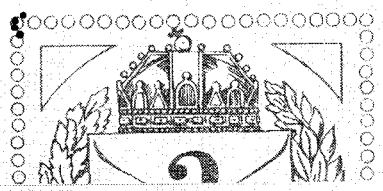
07a

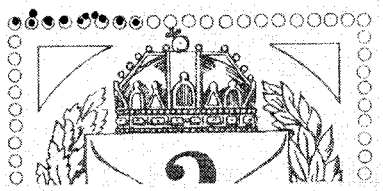
07b

08

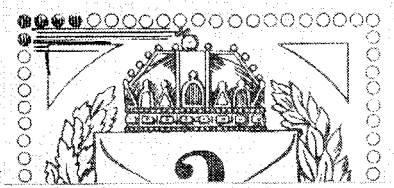
13

15

21

22

30a

9. táblázat. Metszetjavítások

30b

50

53a

53b

54

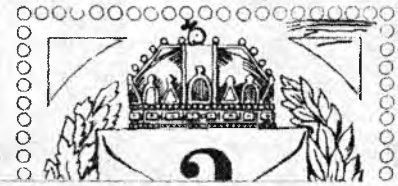
57

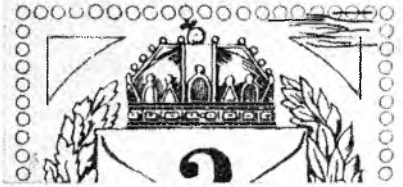
59

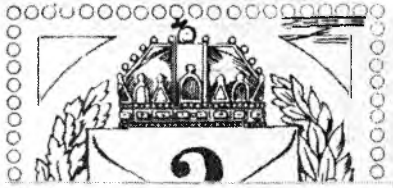
65

70a

70b

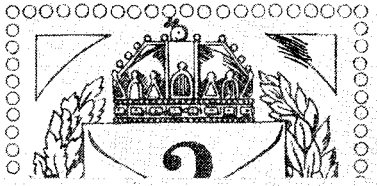

70c

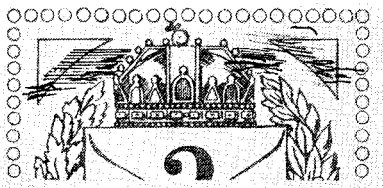

76a

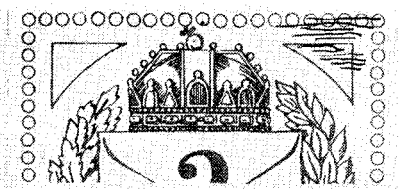
10. táblázat. Metszetjavítások

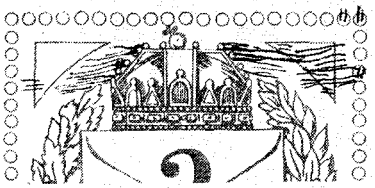
80r

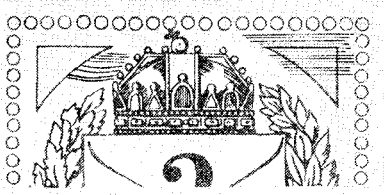
80s

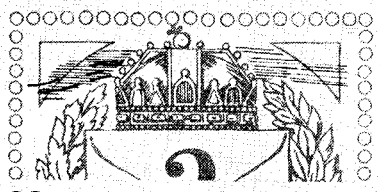
80t

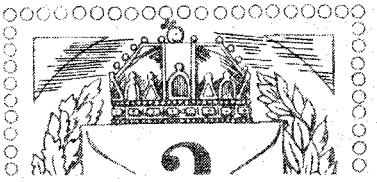
80u

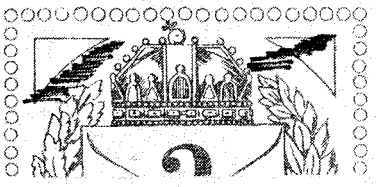
80v

80z

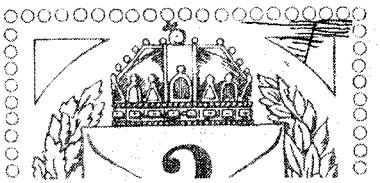
80x

80y

84

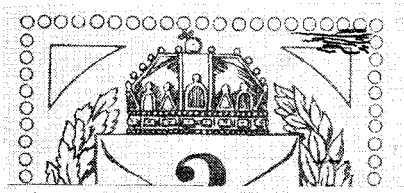
87

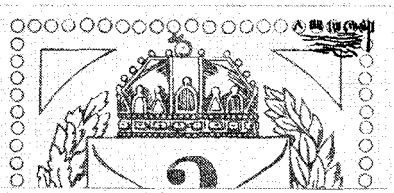
91a

91b

92a

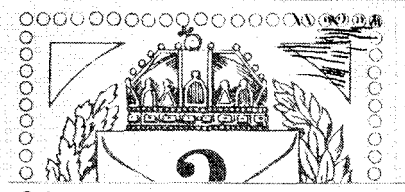
92b

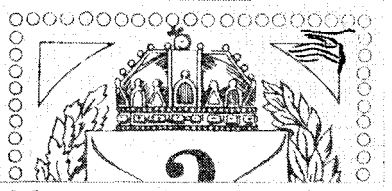
98a

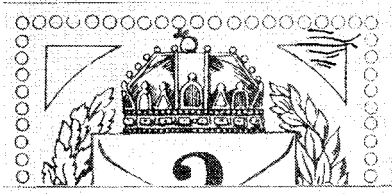
99a

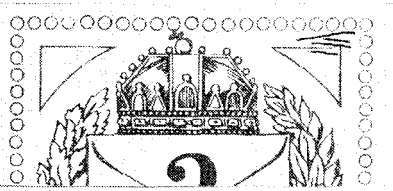
99b

99c

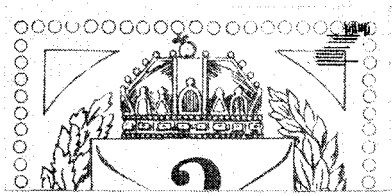

99d

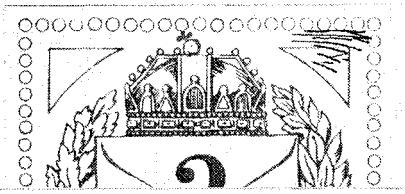

99e

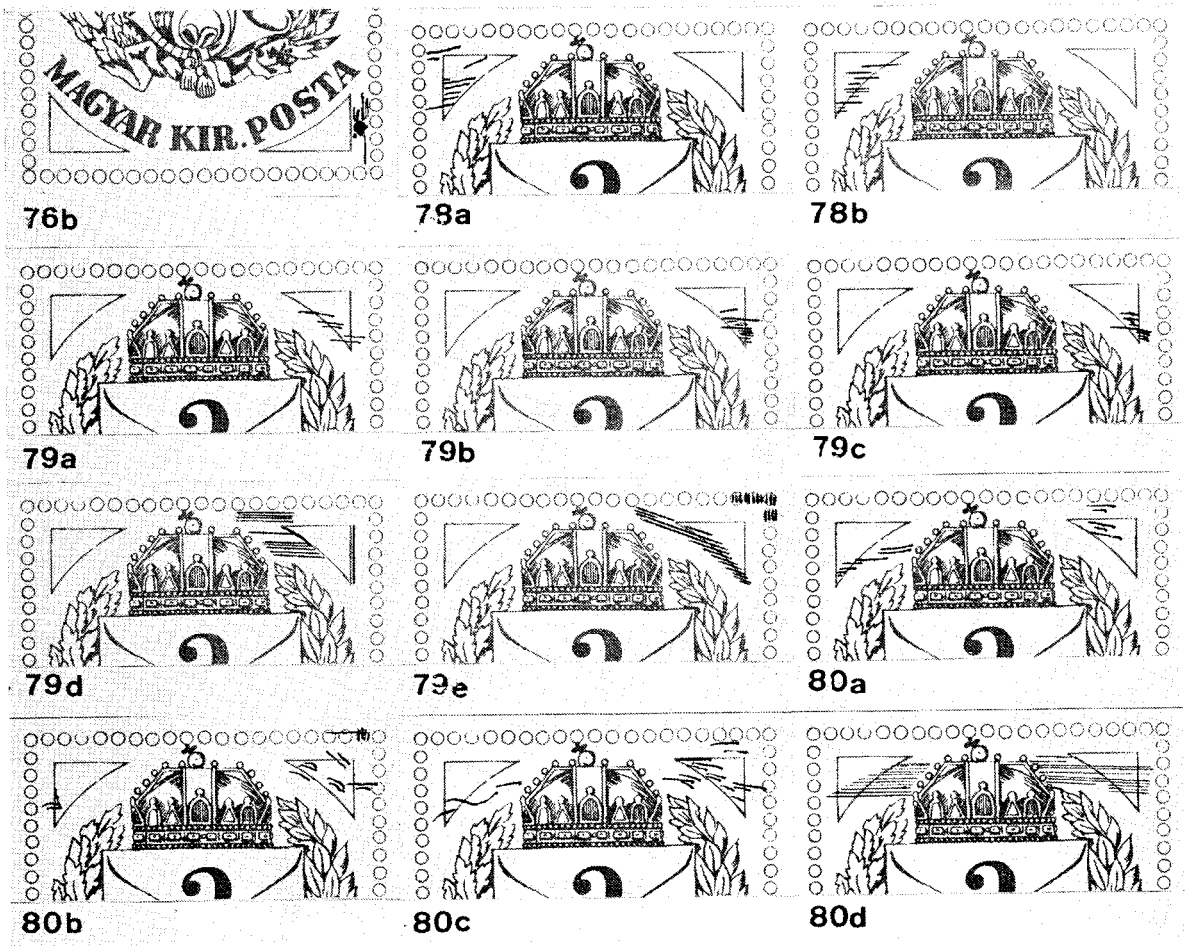
99f

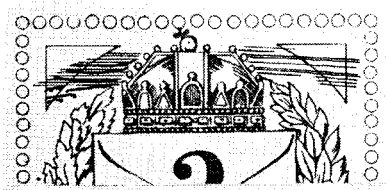

99g

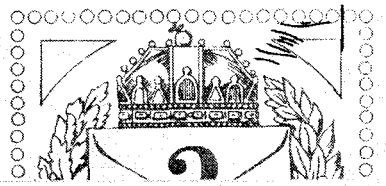
99h

12. táblázat. Metszetjavítások

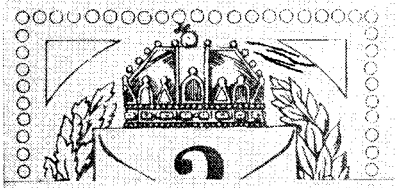
80e

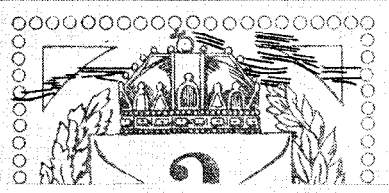
80f

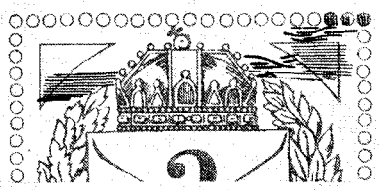
80g

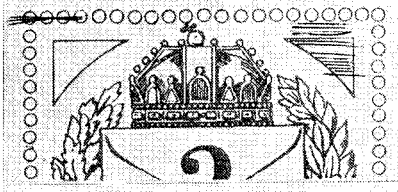
80h

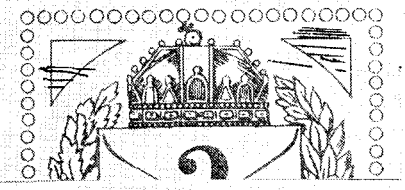
80i

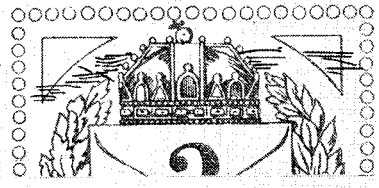
80j

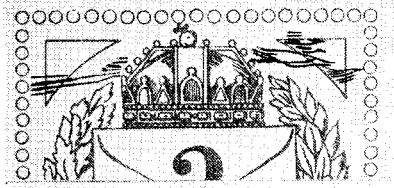
80k

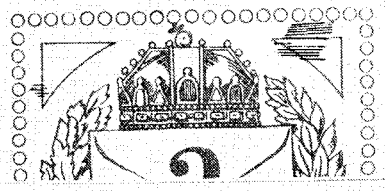
80l

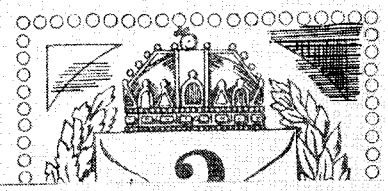
80m

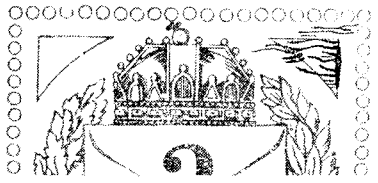
80n

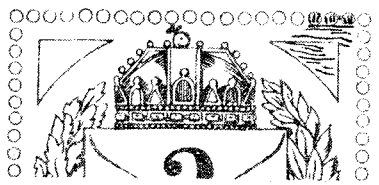
80o

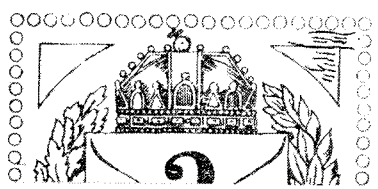
80p

99i

99j

99k

14. táblázat.
Metszetjavítások

07b Erős, nagy, színes pont a bal oldali gyöngysor 20—24. gyöngyén, továbbá 2—2 pont az alsó gyöngysor 1—3. gyöngyén. IIc.

08 Erős, színes pont a jobb oldali gyöngysor 2—5. gyöngyén. IIc.

13 Négy, erős, színes pont a bal felső sarokgyöngyön. A negyedik pont érinti a bal oldali gyöngysor 2. gyöngyét. IIc.

15 Erős, nagy 11 db színes pont a felső gyöngysor 1—8. gyöngyén. IIc.

21 Igen durva, vízszintes vonalak a bal alsó sarok és az „Y" betű talpa között. IIb.

22 Halvány, vízszintes vonalak a bal, felső sarok és a korona kereszte közötti részen és a háromszög felső részén. Függőleges vonalkákkal javított a bal oldali 1—2. és a felső gyöngysor 2—4. gyöngye. IIbc.

13. ábra. A 80p metszetjavítás

30a A jobb, alsó sarokban és a háromszög alsó részén hullámos vonalak. Kis függőleges vonalkákkal javított az alsó gyöngysor 11—14. gyöngyének felső része. IIbc.

30b A kürt öblétől jobbra fekvő két levél utánmetszve, de nem az eredeti vonalak mentén, hanem közel vízszintes vonalakkal. IIc.

50 Elmosódott, halvány vonalak a jobb felső háromszög felett. IIb.

53a Az „M" betű felett, a bal oldali gyöngysor és a bal oldali koszorú között néhány, finom, szabálytalan vízszintes és függőleges vonal. IIb.

53b Az „M" betű feletti területen néhány finom, szabálytalan vonal. IIb.

54 A bal oldali koszorúnak a borítéktól balra eső részén valamennyi levél utánmetszve. IIc.

57 Több szabálytalan vonal a bal, felső háromszög átfogójának közepe és a koszorú között. IIb.

59 Az alsó gyöngysor bal felén 10—12 finom hullámos vonal, a jobb felén 3 durva, vastag vonal. Ezenkívül erős, színes pontok a 8—17., és a 21. gyöngyön. Utóbbin három és alatta további kettő pont. IIc. (20. sz. ábra.)

65 A jobb, alsó sarokban kb. 6 szabálytalan vonal. IIb.

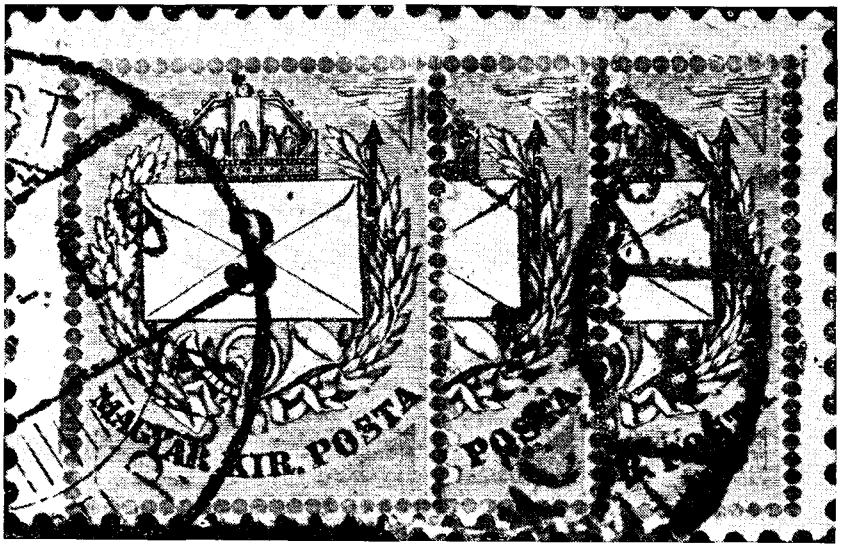
70a A jobb, felső háromszög felett — a gyöngyöket érintően — és a jobb oldali, felső háromszög vízszintes befogója alatt kb. 4—5 szabálytalan vonal. IIb.

70b A jobb, felső háromszög felett, — részben a gyöngyökön is, — valamint a háromszög vízszintes befogója alatt szabálytalan vonalak. IIb.

70c A jobb, felső háromszög felett és a háromszög felső részén szabálytalan vonalak. IIb.

14. ábra. A 80u metszetjavítás

15. ábra. A 99i metszetjavítás

76a A jobb, felső sarokban négy finom, szabálytalan vonal. IIb.

76b A jobb, alsó háromszög és a jobb oldali gyöngysor között levő nagy, színes lemezhibát 5—6 függőleges vonallal kívánták eltüntetni, de kevés sikerrel. IIc.

78a A bal, felső sarokban és főleg a háromszög alsó részén több finom szabálytalan vonal. IIb.

78b Finom, rövid vonalak a bal, felső háromszög átfogója mellett, a kopott részen. IIb.

79a Szabálytalan 5—6 finom vonal a jobb, felső háromszög alsó részén. IIa.

79b Hét-tíz rövid vonal a jobb, felső háromszög alsó csúcsában és ettől jobbra. IIa.

79c Rövid vonalak a jobb, felső háromszög alsó csúcsában és ettől jobbra. IIa.

79d A jobb, felső háromszög bal csúcsától balra, a felső gyöngysor alatt 3—4, majd lejjebb egy, míg a jobb oldali koszorú csúcsa feletti részen 4—5 szabályos vonal az eredeti alapvonalak között. Javított a háromszög átfogójának felső része és a függőleges befogó az eredeti vonaltól jobbra. IIac.

79e Jobbra lefelé haladó finom vonalakkal javított a jobb, felső háromszög bal csúcsa előtti terület és az átfogó környéke. Függőleges vonalkákkal javított a felső gyöngysor 19—21. és a jobb oldali gyöngysor 2. gyöngye. IIac.

80a A bal, felső háromszög alsó csúcsán és ettől jobbra, továbbá a jobb oldali koszorú csúcsa felett finom, ívelt vonalak. Ugyancsak halvány vonalak a jobb, felső háromszög vízszintes befogója alatt és felett. IIa.

80b A bal, felső háromszög függőleges befogója a középtől lefelé, jobbra hajlóan javított. Ez alatt néhány vízszintes kis vonal. A jobb, felső háromszög területén és mellett néhány rövid, finom, halvány vonal. A felső gyöngysor 20. gyöngye függőleges vonalkákkal javított. IIac.

80c A bal, felső háromszög alsó csúcsán egy hullámos vonal, alatta és felette jobbra egy-egy rövid vonal. A jobb, felső háromszög felett, a

16. ábra. Erős, színes pontokkal történt metszetjavítás a 06., 05. és 59. ívhelyen

bal csúcs alatt, az átfogó belső oldalánál és ettől jobbra finom, halvány vonalak. IIa.

80d A koronától balra és jobbra ritka, finom vonalak. IIa.

80e A 80d bélyegkép újból javítva: a koronától balra négy hosszú és két rövid, erős, ívelt vonal, IIa és IIb.

80f A jobb, felső háromszög függőleges befogójának felső része javított és túlhúzott. A felső gyöngysor alatt, a jobb felső háromszög bal csúcsában és alatta néhány finom vonal. IIa.

80g A korona bal széle és a bal oldali gyöngysor között finom, szabálytalan vonalak. A jobb, felső háromszög bal csúcsában és előtte, valamint a háromszögben a jobb oldali gyöngysor 4. gyöngyének magasságában néhány hullámos vonal. A jobb oldali gyöngysor 4. gyöngye javított. IIac.

80h A jobb, felső háromszög bal csúcsa alatt négy finom, hullámos vonal. IIa.

80i A korona bal, felső oldala és a bal, felső háromszög között, lefelé az átfogón, az alsó csúcs és a bal oldali gyöngysor 5. gyöngye között szabálytalan vonalak. A korona keresztjétől jobbra három vonal, amely lefelé halad. A jobb, felső háromszög bal csúcsában, felette és alatta

17. ábra. Erős, színes pontokkal javított 1874. évi I. típusú 3 krajcáros.

18., 19., 20., 21. ábra. Metszetjavítások a jelenleg ismeret-len ívhelyekről

egészen a jobb oldali koszorú csúcsáig, valamint a háromszög alsó felében szabálytalan vonalak. IIa.

80j A korona bal széle és a bal, felső háromszög alsó része között több finom és egy erős vonal. A jobb, felső háromszög felett erősebb, ívelt vonalak, míg a háromszög felső részén finom, halvány vonalak. A jobb, felső háromszög bal csúcsa alatt, — a jobb oldali koszorú csúcsa felett — részben halvány, részben erősebb vonalak. A felső gyöngysor 14—21. gyöngye függőleges vonalkákkal javítva. IIac.

80k A felső gyöngysor 1—4. gyöngyén három, részben egymást fedő vonal. Finom vonalak a jobb, felső háromszög felett, amelyek folytatódnak a háromszögben is. IIac.

80l A jobb, felső háromszög közepén és felette több, míg az átfogótól balra egy vonal. A bal, felső háromszög alsó csúcsán néhány kis vonal. IIa.

80m A bal oldali koszorú csúcsa felett és a bal, felső háromszög alsó csúcsán szabálytalan, ívelt vonalak. A korona jobb oldalánál a jobb oldali gyöngysor 4. gyöngyének magasságától lefelé és a háromszögben néhány szabálytalan vonal. IIa.

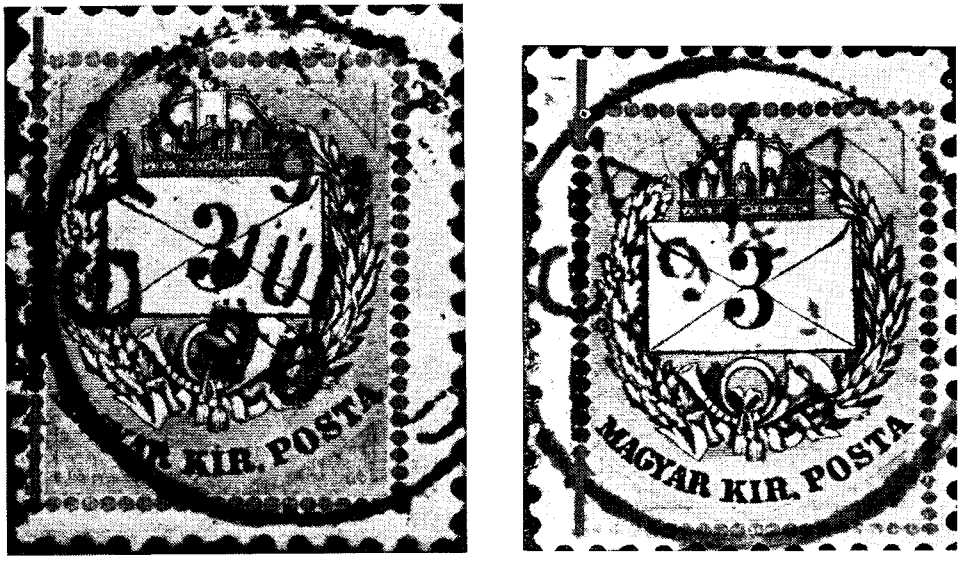
80n A bal, felső háromszög alsó csúcsán áthaladó két rövid és két hosszú, a jobb oldali koszorú csúcsa felett néhány erősebb, rövid vonal. A koronától jobbra és a jobb, felső háromszögben rövid, vastag és hosszú, finom ívelt vonalak. IIa.

80o A bal, felső háromszög függőleges befogóján több rövid vonal. A jobb, felső háromszög bal csúcsán és a háromszög felett néhány finom vonal. IIa.

80p A bal, felső háromszög átfogóján igen finom vonalak. A jobb, felső saroktól lefelé a háromszög alsó csúcsáig terjedő, felül erősebb és finomabb, — de ritkább, — alul sűrűbb vízszintes vonalak. A háromszögben 14 ferde, függőleges vonal is van. IIa. (13. sz. ábra.)

80r A jobb, felső háromszög bal csúcsában és kissé alatta, jobbra lefelé haladó, finom vonalak. IIa.

80s A bal, felső háromszög és a korona között, valamint a háromszög alsó csúcsán több finom, halvány és néhány erősebb, szabálytalan vonal. A koronától jobbra halvány vonalak, amelyből

22. ábra. Színes csíkok, foltok a bal oldali gyöngysoron

kettő a koronára is ráterjed. A jobb, felső háromszögben, az átfogótól jobbra, finom és erősebb szabálytalan vonalak, a jobb oldali gyöngysor 4. gyöngyéig terjedően. A felső gyöngysor 17—18. gyöngye alatt egy görbe vonal. IIa.

80t A jobb, felső sarokban és a gyöngysoron 5—6 hullámos vonal. A jobb, felső háromszögben több szabálytalan vonal. IIa.

80u A korona bal, felső szélétől a bal, felső háromszög átfogójáig terjedő hullámos vonalak. A bal, felső háromszög függőleges befogóján, alul néhány szabálytalan vonal. A koronától jobbra, a jobb, felső háromszögön áthaladó, a jobb oldali gyöngysorig futó hullámos, szabálytalan vonalak. A felső gyöngysor 20—21. és a jobb oldali gyöngysor 4. gyöngye függőleges vonalkákkal javított. IIac. (14. sz. ábra.)

80v A korona bal, felső oldala és a bal, felső háromszög átfogója között finom, szabálytalan vonalak. A felső gyöngysor jobb oldala alatt, a jobb, felső háromszög felső részére is kiterjedően, finom, halvány, szabályos vonalak. IIa.

80z A koronától balra, a bal, felső háromszöget érintően több finom és néhány erősebb, szabálytalan vonal. A koronától jobbra a jobb, felső háromszög alsó felében finom, vízszintes vonalak. IIa.

80x A koronától balra és jobbra, valamint a jobb, felső háromszögben számos, igen finom vonal. IIa.

80y A koronától balra és jobbra, — a jobb, felső háromszögbe benyúlóan, — a kopott terület igen durva, sűrű vonalakkal javított. IIa.

84 Erős, színes kilenc pont a bal oldali gyöngysor 22—25. gyöngyén. IIc.

87 A jobb, felső háromszög bal csúcsában és felette a felső gyöngysorig terjedő, néhány szabálytalan, a felső gyöngysor 18—19. gyöngyének köze alatt kissé ferde, függőleges vonal. IIb.

91a Simítással javított a bal oldali gyöngysor 25. gyöngyének alsó fele és az alsó gyöngysor 1—9. gyöngye. A gyöngyök vízszintesen összeérnek. Felettük egy hosszabb és egy rövidebb vízszintes vonal. IIbc.

91b Hullámos vonalak a bal, alsó sarokban és a bal,

alsó háromszög alsó részén. Függőleges, szabálytalan vonalkákkal javított az alsó gyöngysor 2—5. gyöngye. IIbc.

92a A jobb, felső sarokban kb. 10—13 szabálytalan vonal. IIb.

92b Mint a 92a), továbbá függőleges vonalkákkal javított a felső gyöngysor 17—20. és a jobb oldali gyöngysor 1—2. gyöngye IIb és IIc.

93a Három-négy finom és durva vonal a bal, alsó sarokban és hasonló négy-öt a bal, alsó háromszögben. Színes pontok az alsó gyöngysor 3., 5. és 6. gyöngyén. IIbc.

99a Erős, színes pontok az alsó gyöngysor 6—16. gyöngyén, továbbá a gyöngysor közepén egy öt gyöngynyi, alatta pedig közel az egész gyöngysorra kiterjedő hosszú vonal. IIc.

99b Finom vonalak a jobb, felső háromszög felett és a háromszög egész területén. Függőleges vonalkákkal javított a felső gyöngysor 16—21. gyöngye. IIac.

99c A jobb, felső sarokban három hullámos, míg a jobb, felső háromszög felső részén négy vonal. A függőleges befogó felső része újra metszett. IIac.

99d A jobb, felsősarokban három, a jobb, felső háromszög vízszintes befogója alatt négy ívelt vonal. IIa.

99e A jobb, felső sarokban három ferde, a jobb felső háromszög felső részén egy vonal. IIa.

99f A jobb, felső sarokban, — a felső gyöngysor 19—20. gyöngye alatt — négy rövid, a jobb felső háromszög felső részén, jobbra kb. öt szabályos vonal. Függőleges vonalkákkal javított a felső gyöngysor 20. és a 21. gyöngyének bal fele. IIac.

99g A jobb, felső sarokban és a jobb, felső háromszög derékszögében több, finom jobbra lefelhajló, szabálytalan vonal. IIa.

28. ábra. Nyomólemezrepedés az 05. ívhelyen

99h A jobb, felső sarokban és a jobb, felső háromszög felett, valamint a háromszög felső részében és ettől jobbra szabálytalan vonalak. A felső gyöngysor 18—19. gyöngyén három vonal a 20—21. gyöngyén két-két erős, színes pont. A jobb, alsó sarokban a jobb, alsó háromszög alatt kb. négy szabálytalan vonal. Az alsó gyöngysor 17—19. gyöngyén erős, színes pontok. A bal, alsó háromszög alatt, az alsó gyöngysor felett egy erős, hullámos vonal. A bal oldali gyöngysor 24—26. gyöngyén erős, színes pont, az alsó gyöngysor 2. gyöngyén erős, színes pont, a 2—3. gyöngyén egy vonal. IIabc.

99i A jobb, felső sarokban négy vonal, a jobb, felső háromszög területén és balra erős, szabálytalan vonalak. A jobb felső háromszög függőleges befogója durván utánmetszve. IIac. (15. sz. ábra.)

24. ábra. Azonos karcok a levélborítékon (79. ívhely)

99j A jobb, felső háromszög felett és a háromszögben szabálytalan vonalak. Függőleges vonalkákkal javított a felső gyöngysor 18—20. gyöngye. IIac.

99k Igen halvány és finom, szabálytalan vonalak a jobb, felső háromszög felett a sarokban és a háromszögben. IIa.

Továbbá ismertetjük azokat a metszetjavításokat, amelyeket megvizsgáltunk, de ívhelyük pontosan nem állapítható meg, valamint azokat is, amelyek a szakirodalomban szerepelnek. Ezek a következők:

1. Függőleges vonalkákkal javított az alsó gyöngysor 11—21. gyöngye. IIc. (V. vagy X. oszlopban. 18. sz. ábra.)
2. A jobb, alsó sarokban és a jobb, alsó háromszög derékszögében rövid vonalak. Függőleges vonalkákkal javított a jobb oldali gyöngysor 24—26. és az alsó gyöngysor 19—20. gyöngye. IIbc. (VI. oszlopban. 19. sz. ábra.)
3. Durva, kb. hat vonal a bal, alsó háromszög alatt és a bal, alsó háromszög vízszintes befogója felett. Erős, színes pontok az alsó gyöngysor 11—20. gyöngyén. IIbc. (Monográfia III. 604. o. 487. ábra) l. 20. sz. ábra.
4. Finom, szabálytalan vonalak az alsó gyöngysor 5—6. gyöngye felett és a bal, alsó háromszög jobb, alsó részén. IIb. (VIII. oszlopban. 21. sz. ábra.)

5. Több vonal a két jobb oldali háromszögben. (Monográfia III. 596. o.)
6. Több vonal, két ellentétes oldalon levő háromszögben. (Monográfia III. 596. o.)
7. Vonalak a két alsó háromszögnél és a feliratnál. (Monográfia III. 596. o.)

A 6. sorszám alatt leírt javítás esetében nem ismert, hogy egy, vagy két különböző javításról van-e szó. Ezen adatok tisztázása érdekében további kutató munka szükséges és főleg a leírt metszetjavítások alapos megvizsgálása.

A közölt jeleken, javításokon felül gyakran találunk a gyöngysorokon, vagy közvetlen mellettük (főleg a bal oldalon) hosszú, simításos jellegű, színes csíkokat. (22. sz. ábra.) Ezek keletkezésének okát ma még pontosan nem ismerjük. Egyik feltevés, hogy ezek — ha nem is minden esetben — a gyöngysorok javításaival kapcsolatosak. Ezt azonban menyugtató módon tisztázni nem lehetett, így ezeket pillanatnyilag nem is tekintjük metszetjavításoknak.

Pákozdi László feltevése szerint ezek egy része csiszolással, vagy simítóvassal hibásan eltüntetett forrasztási nyomok, más részük festéktörlési rendellenesség. Ez utóbbi feltevést támasztják alá az eddig még alaposabban el nem mélyített megfigyelések, miszerint ezek a színes csíkok rendszerint *változó formájúak*. Ez a tény pedig akár az anya-, akár a nyomólemez sérülését kizártá teszi.

A bélyegeken igen ritkán a *nyomólemez repedéséből származó*, egyenetlen szélű egy, vagy több hajszálvékony, színes vonalat lehet találni. Jelenleg a II. típusú 3 krajcáros címletből három ilyen példányt ismerünk az V. oszlopból. (23. sz. ábra.) (A vonalak iránya függőleges és ez 100-as nyomólemezre utal. A II. típusú 2 krajcároson a vonalak vízszintesen helyezkednek el, amely megfelel a 200-as nyomólemeznek.)

Keletkezésük okát Pákozdi László a következők szerint ismerteti: A vörösrézből készült nyomólemezeket a kopásállóság biztosítása céljából galvanizálás útján, igen vékony, nemesacél bevonattal látták el. Ez a magyarázata annak a tévedésnek is, amelybe a régi katalógus szerkesztők estek, amikor az 1871-es réznyomatos kiadást — helytelenül — *acélmetszetnek* nevezték. (A nyomólemez szine fehér-fémes volt, a réz vörös színe helyett.)

A nyomólemezen igen ritkán fellépő felületi feszültség és a nagy nyomóerő hatására repedések keletkezhetnek. Ezek — mivel mélyedések — felveszik a festéket és a bélyegképen színes vonalakkal mutatják a sérülést.

25. ábra. Két irányban folyamatosan haladó karcok a levélborítékon

Teljesen *azonos eredetű* a Monográfia V. kötetében (547. o.) ismertetett, az 1956. magyarországi kutyafajták bélyegsorozat 1 Ft-os címletének ismert lemezhibája, bár itt a megjelenési forma a hengerre feszített nyomólemez miatt nem vonalas jellegű.

A ritka előfordulás oka nyilvánvalóan az lehet, hogy a nyomdai revízió ezt a könnyen észlelhető hibát rövid időn belül felfedezte és a nyomólemezt kiselejtezte.

A bélyegképek borítékrajzán elég gyakran lehet találni színes, vízszintes karcokat, amelyek a boríték széle előtt mindig ellenkező irányba fordulnak. (24. sz. ábra.) Ezért a karcok folyamatos, összefüggő vonalat alkotnak és mindig csak a boríték területére korlátozódnak. Bizonyos, hogy ezek a karcok — már csak a bélyegképen elfoglalt helyük miatt sem — javítási céllal kerültek a nyomólemezre. (25. sz. ábra.)

A II. típusú 3 krajcáros címletről írt jelen tanulmány még nem tartalmaz minden ismeretet, ezért még további feladatok állnak a kutató filatelisták előtt. Így meg kell találni az V. és a X. oszlop egyedi oszlopismertetőjelét, néhány ívhelyen az ívhelyismertetőjeleket. Tisztázni kell a csoportjelek elhelyezkedését a feltételezett anyalemezeken (vagy magas lemezeken), s a lehetőségekhez mérten további adatokat kell gyűjteni a metszetjelekre, a metszetjavításokra és az igen feltűnő nagyságú lemezhibákra és ezek elhelyezkedésére az íven.

A jelenleg ismertetett eredmények elérésében a segítségnyújtásért köszönetemet fejezem ki dr. Steiner Lászlónak, a MABÉOSz főtitkárának, amiért lehetővé tette a Visnya hagyaték tanulmányozását, Nemes Sándornak a Bélyegmúzeum volt igazgatójának a használatlan ívek tanulmányozásának lehetőségéért, valamint Pákozdi Lászlónak, Orbán Ferencnek és Madarász Gyulának bélyegek rendelkezésre bocsátásáért, adataim ellenőrzéséért és kiegészítéséért.

Mindenkor
a legmagasabb napi árat
fizetem

MAGYAR, OSZTRÁK, — DÁN, NORVÉG, SVÉD — Ó-NÉMET, NÉMET, HOLLAND, LENGYEL (csak a No. 1.), OROSZ, ANGOL, USA, KANADA, ÚJFUNLAND, JAPÁN

összefüggésekért, tömbökért, ívszélpéldányokért, levelekért, színes bélyegzésekért

Keresem az összes magyar tévnyomatot:

TURUL 35/50 f., ARATÓ 600/800 K., FORDÍTOTT MADONNA, NAGYMÁNYA, SZÁMNÉLKÜLI MILLIÓS, SZÁMNÉLKÜLI VASÚT, UTÁNPÓTLÁSUK 60 f., ÉPÜLET 1,78 Ft.,

továbbá

valamennyi fordított felülnyomatot és fázislemaradást!

Állandóan vásárlom a következő magyar blokkokat:

LEHE, ROOSEVELT, PUSKIN TÍZES IV, LÁNCHÍD III., 80 ÉVES A MAGYAR BÉLYEG, LILA BLOKKPÁR, UPU fogazva és fogazatlanul, PANORÁMA fogazva és fogazatlanul, 1968. MABÉOSZ KÜLDÖTTKÖZGYŰLÉS, VADÁSZATI VILÁGKIÁLLÍTÁS fekete nyomatát, 1971. BÉLYEGNAP fekete nyomatát.

LACZA LÁSZLÓ
bélyegkereskedő
Budapest, V. Váci utca 63.

Abstract of Contents

1 *Provisional Postal Service in 1944—45 in Hungary* (continuation) by László Pákozdi

The first of the Transdanubian counties, the county of Baranya, has been liberated the 2nd December 1944 and the organ of postal administration at Pécs, the Post-office Administration of Pécs began to work before long already. This, however, was facilitated by the circumstance that unlike to other post-office administrations, this one could not observe the order of evacuation because of the sudden advance of Soviet troops, and so it remained, together with the Post-office Administration of Nagyvárad, removed from there, at Pécs.

The organisation of the provisional postal service has been started also in this county by the administrative authorities, the leading organ of the professional service; the Post-office Administration at Pécs, however, with its almost full staff, not only took the initiative, but in close cooperation with the administrative authorities it develops on the whole territory of the county the mailservices.

The organisation of the Post-office Administration of Pécs is exemplary indeed. Its post-offices began to function, one after the other, making use of the temporarily and only here and there functioning trains to replace travelling post-offices. It requests administrative authorities to organise and to maintain courier-services in order to ensure traffic between communities being without railway lines.

According to the exceptional situation, the Post-office Administration spontaneously enters on the duties of the General Postal Management, issuing a new official Gazette, the informatory paper, entitled „Tájékoztató", informing and instructing resp. post-offices functioning already in detail about all matters of postal administration.

Its superior functioning is justified by the lists of the „Travelling post-offices and letter transmitting lines, necessitated by interruption of postal services. These lists came out as supplements of the „Tájékoztató", and are not only invaluable objects of the philatelic knowledge, dealing with postal history too, but also those of historical science.

2 *Type II. of the 3 Kreuzer-value, 1881—1890. (continuation)* By Dr. Tivadar Petrovits.

The sheetmarks, named temporarily „signs of groups" have been mentioned at the II. type of the 10 Kreuzer-value (Philatelica, 1971. no. 1., pp. 26.—27.). From these signs the conclusion can be drawn, that in addition to the employment of 2×100 engraving plates, 2×100 matrix printing plates or 2×100 relief printing plates have been produced. The study mentions here only that on identical places of the left and right sheet additional defects of the stamp pictures came into being. This is a very frequent occurrence indeed. In the minor part of cases no defects took place and so no signs of groups occurred on identical places of both sheets.

If signs of groups occur, these are observable during the whole period of issue. For their marking the small letters x, y and z have been employed, and through index numbers they are connected with the sheetmarks of the printing plates, *the defects.*

For the time being there are three places in the sheets (15., 47., 79) of the matrix printing plate, where distinguishing marks are still unknown. For these places signs of groups are disclosed, if such signs exist, — and the characteristic defects of printing plates too for identification purposes (Figs. 7, 8, 9). The same assistance is given at places in the sheets which indicate grouped or twin sheetmarks, they have, however, no individual marks (Figs. 10, 11).

The earlier special literature makes mention of 29 different etching corrections on the sheet plates, without descripting them however and obviously also their identification to places in the sheets was missing. The present study describes and illusirates 78 different etching corrections, identificating 74 of them to places in the sheets.

It is very interesting indeed, to observe that some places in the sheets are very often corrected. The stamp picture of place no. 80. in the sheet has been corrected on 24 printing plates, that of the place no. 99. on 11 printing plates too.

Despite the results gained till now there are some problems to solve at this value, first of all the distinction and description resp. of the left and right 100-sheet of the presumed 2×100 matrix or printing plate.

Sommaire

1 L'histoire du service postal à titre provisoire en 1944—1945. en Hongrie (continuation) Par László Pákozdi

Le premier comitat de la Transdanubie, le comitat Baranya, fut libéré le 2nd décembre 1944 et l'organ de l'administration postale à Pécs, la direction postale se met sous peu au travail au cours de la période ayant suivi la libération. Cela fut facilité par la circonstance que cette direction, ne pouvant se conformer aux instructions d'évacuation, contrairement aux autres directions postales, en conséquence du progrès rapide des troupes soviétiques, elle demeurait en place avec la direction postale de Nagyvárad, dirigée à Pécs.

L'organisation du service postal à titre provisoire fut entamée aussi en ce comitat par des services publics, mais l'administration du service postal professionnel, la direction postale de Pécs, ayant à sa disposition un personnel presque complet, s'empare sous peu non seulement du pouvoir d'initiative, mais en coopération étroite avec les rouages de l'administration elle développe le régime des correspondances sur le territoire total du comitat.

L'organisation de l'administration postale à Pécs est vraiment exemplaire. Les bureaux de poste commencent à fonctionner coup à coup, l'administration utilise des convois, fonctionnant à titre provisoire et par places seulement, pour remplacer des bureaux ambulants. Pour assurer le régime postal entre des communes, privées de circulation ferrée, elle invite des autorités publiques à organiser et à maintenir des institutions des courriers.

La direction se charge spontanément du rôle de l'administration générale de la poste en conséquence de la situation exceptionnelle. Un nouvel journal officiel est publié, intitulé „Informations" (Tájékoztató), donnant des informations et des directives respectivement aux bureaux de poste fonctionnant déjà, concernant toutes les questions postales.

Sa fonctionnement remarquable est justifiée par les listes des „Bureaux ambulants en circulation et des services pour le transport des lettres, à cause de l'empêchement au mouvement", publiées comme annexes de l'Informations. Celles-ci représentent des objets d'une valeur inappréciable, non seulement pour la science philatélique, s'occupant de même de l'histoire de la poste, mais aussi pour les sciences historiques.

2 Les timbres de 3 Kreuzer de la matrice II des années 1881—90. (continuation) Par Dr. Tivadar Petrovits

Nous avons parlé déjà des signes distinctifs, dénommés à titre provisoire des „signes de groupe", aux timbres de 10 Kreuzer de la matrice II. (Philatelica, 1971, no. 1, pp. 26.—27). En considération de ces signes on peut tirer le conclusion qu 'en dehors de l'emploi des planches d'impression de 2×100 on a mise au point aussi des matrices de 2×100 ou des planches imprimantes en relief de 2×100. L'essai ne fait mention ici que des défaits ultérieurs survenus aux dessins des timbres aux positions identiques dans les feuilles de gauche et de droite. C'est l'occurrence plus fréquent. Dans la partie plus faible des cas ne sont pas survenus des défauts et ainsi il ne se présentaient pas des signes de groupe aux positions identiques des deux feuilles. Ces signes de groupe, s'ils se présentent, peuvent être observés pendant toute la durée de l'émission. Nous les avons désignés par les minuscules x, y et z. Elles sont liées par un index numérique aux signes distinctifs des planches d'impression aux cassures (défauts) des planches. Actuellement les signes distinctifs de trois positions de la planche originale (15, 47, 79) sont restés inconnus. Concernant ces places nous donnons ici les signes de groupe, — s'ils existent, — et aussi les défauts caractéristiques des planches pour l'identification, (Figs. 7, 8, 9). La même assistance sera donnée au cas des positions dans la feuille, disposant des signes distinctifs groupés ou doublés, sans avoir cependant des signes distinctifs individuels (Figs. 10, 11).

Alors que la littérature spéciale antérieure fait mention de 29 divers réparations des planches, parlant des timbres de 3 Kreuzer de la matrix II, elle ne donne aucune description des mêmes et de toute évidence aussi leur identification à une position dans la feuille a manqué. L'essai présent fait connaitre et donne l'illustration de 78 divers réparations des planches imprimantes, en identifiant 74 à une position au feuille.

Auszug aus dem Inhalt

1 *Provisorischer Postdients in Ungarn, 1944—45.* (Fortsetzung)
(László Pákozdi)

Am 2. Dezember 1944 wurde das erste Komitat Transdanubiens, Komitat Baranya, frei und die postalische Verwaltungsbehörde von Pécs, die Pécser Postdirektion begann alsbald ihre Tätigkeit. Dies wurde durch den Umstand erleichtert, dass, — unähnlich den anderen Postdirektionen, — infolge des raschen Vorstosses der sowjetischen Gruppen, diese Postdirektion dem Evakuierungsbefehl nicht Folge leisten konnte und zusammen mit der, aus Nagyvárad hinbeorderten Postdirektion an ihrem Platz verblieb.
Auch in diesem Komitat wurde die Organisation des provisorischen Postdienstes von den Verwaltungsbehörden begonnen, doch ergriff das Führungsorgan des beruflichen Postdienstes, die Pécser Postdirektion, die über einen fast vollständigen Personalstand verfügte, nicht nur die Initiative alsbald, sie baute auch, in enger Zusammenarbeit mit den Verwaltungsbehörden den Briefpostverkehr im ganzen Gebiet des Komitates aus.

Die Organisationsleistung der Pécser Postdirektion war hervorragend. Nacheinander wurden ihre Postämter in den Verkehr eingeschaltet, sie nahm provisorisch und stellenweise funktionierende Bahnzüge in Anspruch als Ersatz der Postambulanzen. Um den Verkehr zwischen den, über keine Bahn verfügenden Ortschaften zu sichern, forderte die Postdirektion die Verwaltungsbehörden auf, Kurierdienste zu organisieren und zu unterhalten. Den ausserordentlichen Zuständen gemäss übernimmt die Postdirektion selbsttätig die Rolle der Generaldirektion für die Post, sie gibt ein neues, offizielles Blatt aus, das „Informationsblatt" (Tájékoztató), wodurch die bereits funktionierenden Postämter in sämtlichen Postverwaltungsangelegenheiten detaillierte Information, bezw. Weisungen erhalten.

Die hervorragende Tätigkeit der Postdirektion wird durch die, als Beilage des Informationsblattes erscheinenden Listen der „Funktionierenden Postambulanzen und wegen des Postschlusses organisierter Briefvermittlungsgänge" bestätigt, die nicht nur für die, sich auch mit Postgeschichte befassender philatelistischer Wissenschaft, sondern auch für die Geschichtswissenschaft unschätzbare Objekte bedeuten.

2 *Die 1881—1890-er Type II. des 3-Kreuzerwertes (Fortsetzung)*
(Dr. Tivadar Petrovits)

Die provisorisch „Gruppenzeichen" genannten Erkennungszeichen der Bogenplätze wurden bereits bei dem 10-Kreuzerwert Type II. besprochen (Philatelica, H. 1. 1971, S. 26.—27.). Diese Zeichen lassen ausser der Verwendung von 2×100-er Druckplatten auf die Herstellung von 2×100-er Matrizen oder 2×100-er Hochplatten schliessen. In der Studie wird hier nur soviel erwähnt, dass in den Briefmarkenbildern beider identischen Bogenplätze, links und rechts, weitere Schäden entstanden. Das ist das häufigere Vorkommnis. Im geringeren Teil der Fälle trat keine Schädigung auf, so kommen in den identischen Bogenplätzen beider Bogen keine Gruppenzeichen vor.

Falls Gruppenzeichen vorkommen, machen sie sich während der ganzen Dauer der Ausgabe bemerkbar. Für ihre Bezeichnung wurden die Kleinbuchstaben x, y und z verwendet, die mittels Zahlenindex mit den Erkennungszeichen der Druckplatten, den Plattenfehlern, zusammenhängen.

Derzeit sind an drei Bogenplätzen der Matrize (15, 47, 79) keine Bogenplatzerkennungszeichen bekannt. Bezüglich dieser werden hier die Gruppenzeichen — falls vorhanden — und die karakteristischen Plattenfehler zwecks Identifizierung mitgeteilt (Bilder 7, 8 und 9). Die gleiche Hilfe wird bei denjenigen Bogenplätzen gewährt, die zwar gruppenweise oder paarige Bogenplatzerkennungszeichen aufweisen, jedoch keine Einzelerkennungszeichen (Bilder 10, 11) haben. In der früheren Fachliteratur werden zwar bei den 3-Kreuzer-Marken der Type II. 29 verschiedene Stichkorrekturen erwähnt, doch nicht beschrieben und offensichtlich fehlte auch deren Identifizierung auf Bogenplätze. Die vorliegende Studie beschreibt 78 verschiedene Stichkorrekturen, dargestellt in Bildern, davon 74 auf Bogenplätze identifiziert. Interessante Beobachtung ist die häufige Korrektur einzelner Bogenplätze. Das Briefmarkenbild des Bogenplatzes No. 80. wurde an 24, das des Bogenplatzes No. 99. an 11 Druckplatten korrigiert.

Ára: 10,— Ft

СОДЕРЖАНИЕ

1 Ласло ПАКОЗДИ:
«Временная служба связи в Венгрии в 1944—45 годах»
(продолжение)

2 декабря 1944 года была освобождена первая область Задунайского края — область Бараня и почтовое ведомство, имевшее свою штаб-квартиру в гор. Печ — Печское почтовое ведомство приступило к работе почти сразу после указанной даты. Основным условием этого послужило то обстоятельство, что в противоположность другим почтовым ведомствам это ведомство не смогло выполнить указ об эвакуации, ставшей необходимой из-за стремительного продвижения советских войск, и вынуждено было оставаться в городе, также как и переселенное сюда почтовое ведомство города Надьварад.

Временную службу связи в этой области начали организовать также органы государственного управления, но инициативу в скором времени здесь проявляло только Печское почтовое ведомство, располагающее почти полным персоналом профессиональной почтовой службы, которое в тесном сотрудничестве с государственными учреждениями возобновило по всей области почтовый оборот.

Печское почтовое ведомство ведет хорошую организаторскую работу. Одно за другим открываются его почтовые отделения, для замены почтовых вагонов ведомство использует временно и местами курсирующие железнодорожные составы. В целях обеспечения почтового оборота между деревнями, не имеющими железных дорог, оно просит государственные учреждения организовать и содержать доставку на дом.

Учитывая чрезвычайное положение. Печское почтовое ведомство самодеятельно выполняет роль Главной почтовой администрации: издает новый официальный «Вестник», в котором систематически дает подробную информацию всем почтовым ведомствам и указания уже работающим почтовым отделениям.

О замечательной работе Печского почтового ведомства говорят «перечни курсирующих почтовых вагонов и вагонов с почтовыми мешками» в форме приложений к Вестникам, которые представляют собой неоценимые документы не только филателистической науки, занимающейся историей почты, но и самого историковедения.

2 Д-р Тивадар ПЕТРОВИЧ:
«Трехкрейцерная марка II-го типа, выпущенная в 1881—1890 годах»
(продолжение)

В связи с 10-тикрейцерной маркой II-го типа («Филателика», первый номер за 1971 год, стр. 26—27) уже говорилось об опознавательных знаках листовых мест, временно называемых «групповыми знаками». Эти знаки, кроме применения печатных форм размером 2 × 100 мм, позволяют предположить изготовление первых или глубоких печатных форм размером 2 × 100 мм. Автор статьи замечает лишь то, что на марочных изображениях двух (левого и правого) одинаковых листовых мест возникли дальнейшие повреждения. Это более частое явление. В меньшинстве случаев повреждения не возникало, поэтому групповых знаков в одинаковых местах двух листов не бывает.

Групповые знаки, если они бывают, наблюдаются в процессе всей эмиссии. Для обозначения их мы применяли маленькие буквы х, у и з. К ним примыкают опознавательные знаки (цифровые индексы) печатных форм — *повреждения листов.*

В настоящее время в трех местах (15, 47, 79) первой печатной формы нам неизвестны опознавательные знаки листовых мест. Тут указываем групповые знаки, если таковые есть, а также характерные повреждения листов с целью уточнения (фиг. 7, 8, 9). Оказываем подобную помощь при тех листовых местах, которые имеют групповой или парной опознавательный знак листового места, но индивидуального никогда (фиг. 10, 11).

Прежняя спецлитература, говоря о трехкрейцерной марке II-го типа, отмечает 29 различных исправлений гравюры, но их не описывает. Согласовать эти исправления с листовыми местами, наверное, не удалось. В настоящей статье описано 78 различных исправлений гравюры, 74 из которых согласованы с листовыми местами.

Интересное наблюдение — частое исправление отдельных листовых мест. Марочное изображение 80-го листового места исправлено 24 раза — 99-го листового места 11 раз.

72.0350 — Ságvári Nyomda, Budapest

73
1

philatelica

philatelica

1973/1

TARTALOM

Orbán Ferenc:

Az 1889-ben és 1895-ben készült, 25 bélyegképes elektrotyp anyalemeztömbök.

Simády Béla:

Az 1874—92. évi, 111 alapvonalú 2 krajcáros rányomott bélyeg.

Sipos Józsefné:

Megnyílt a Bélyegmúzeum.

Madarász Gyula:

Bélyegkatalógus.

A MABÉOSZ Tudományos Munkaközösségének hírei.

A MABÉOSZ filatelista kiadványai.

Idegen nyelvű tartalom.

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE

SZERKESZTI: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: PÁKOZDI LÁSZLÓ, DR. SCHOLZ TAMÁS
FELELŐS KIADÓ: DR. STEINER LÁSZLÓ
III. ÉVFOLYAM

Az 1889-ben és 1895-ben készült, 25 bélyegképes elektrotyp anyalemeztömbök

ORBÁN FERENC (Silkeborg, Dánia)

Hat évvel ezelőtt a Magyar Bélyegek Monográfiája (továbbiakban Monográfia) III. kötetében az ún. „feketeszámú krajcárosokról" szóló tanulmányomban több helyen, a végén összefoglalóan rámutattam az akkor még megoldatlan feladatokra. Harmadik pontként említettem a 25-ös ívnegyedek teljes leírásának szükségességét, valamint az elektrotyp nyomólemezek összeállítási folyamatának részletes rekonstrukcióját. Ezt a munkát 1971—72 telén sikerült elvégeznem és most módom nyílik arra, hogy az elért eredményeket ismertessem.

A magasnyomás nyomóeszközei

Amikor 1888-ban az Államnyomda az új bélyegkiadás előállítási technikájaként a magasnyomást választotta, akkor annak oka mind gazdasági, mind technikai szempontból indokolt volt.

A korábban használt mélynyomású, réz nyomólemezek átlag 10 000 ív nyomtatása után elhasználódtak, ugyanakkor a magasnyomású dúcok, és galvánlemezek 160—200 000 nyomást is kibírtak.

Tekintsük át röviden a magas (könyv) -nyomás technikáját. A magasnyomásnál a nyomtatandó ábra rajza *kiemelkedik* a nyomólemez síkjából és nyomtatáskor a rákerülő festék aránylag mérsékelt nyomással kerül a papirosra.

Amikor a XIX. század közepe táján megkezdődött a bélyeggyártás, a magasnyomásnak már háromszáz éves hagyománya volt. Ezzel kapcsolatban a betűöntés technikájára gondolok. A betűszedéshez felhasznált egyedeket dúcoknak nevezzük. Ezeket úgy készítették, hogy bemélyedő betűformákba ólmot, betűfémet öntöttek. A nyomdai szaknyelv a magasképű dúcokat *patricáknak*, a mélyképű öntőformákat pedig *matricáknak* nevezi.

Ha valamely ábrát (bélyegképet) kívánunk magasnyomással nyomtatni, akkor *nyomódúcot* kell készíteni. A bélyegek gyártásánál, mivel a bélyegív sok azonos képet tartalmaz, minden egyes képhez egy-egy nyomódúcot kell készíteni. Ezek sokszorosítása másolás útján történik. *Az eredeti,* vagy más néven *ősdúcról* — egy, vagy több, bemélyedő *anyaminta* segítségével — annyi másolatot kell készíteni, ahány bélyegképből a nyomólemez áll.

Felmerül az a gondolat, hogy a mélyképű anyamintát célszerű lenne közvetlen metszéssel előállítani és ennek kiöntésével elkészíteni az első, magasképű dúcot. Ennek lehetőségét azonban kizárja az a követelmény, hogy a nyomófelületnek azonos síkba kell esnie,

amit a metszéssel nem lehet biztosítani. Ezért a bélyegek nyomtatásához olyan ősdúcot (egyképes eredetit) készítettek, amelyen a rajz vonalai *kiemelkedőek*, vagyis a felesleges felületeket metszéssel eltávolították.

Az anyamintát a magasképű ősdúcnak lágy rézlemezbe történt préselésével nyerték. Ennek a mélyképű lemeznek betűfémmel történt kiöntésével annyi *munkadúcot* készítettek, amennyi képből a nyomólemez állt.

Ezt az eljárást *sterotypnak* nevezik, és igen alkalmas finom vonalú nyomódúcok előállítására. Hátránya, hogy az anyag puhasága miatt a dúcok könnyen megsérülnek, és hamar elhasználódnak.

Hogy miért választotta az Államnyomda 1888-ban ezt a technikát, azt nem tudjuk, noha az osztrák Államnyomda már 1852-ben áttért a magasnyomású nyomóformák *elektrotypiával* való gyártására.

Az elektrotypia, amit galvanoplasztikának is nevezünk, az elektromos áramnak azon tulajdonságán alapul, hogy a fémsók oldatából a negatív póluson a fémet kiválasztja. Így, ha a bevonandó dúcokat a negatív pólushoz kapcsoljuk, akkor ezeken egyenletes vastagságú fémréteg, *lemez* képződik. A megfelelő vastagság elérése után a *galvánlemezt* lefejtik a dúcokról és belső, *mélyképű* oldalát *matricának* használják.

Az 1888-as bélyegkiadás eredeti dúcát már 1874-ben elkészítették. A bélyeggyártáshoz szükséges munka-, vagy nyomódúcok készítésekor nem az ősdúcot, hanem egy arról készült *másolatot* használtak fel. Ennek részben az volt az oka, hogy az ősdúcot — az azonos bélyegkép biztosítása céljából — kímélni kívánták, másrészt a róla vett másolatokon készítették el utánmetszéssel a szükséges változatokat. Így pl. az újságbélyegnek szánt dúcon eltávolították a sarokháromszögeket. Más célra készült másolatok is ismertek mind a boríték keresztvonalaival, mind azok nélkül. (Postai teljesek.)

A származási kapcsolatokról, valamint a postai teljesek bélyegképeiről való „rokonságról" ma már sokkal többet tudunk, mint a Monográfia III. kötetének megjelenésekor, de ez a téma olyan jellegű és terjedelmű, hogy ez egy önálló tanulmányt igényel.

Metszetjelek

Amint a réznyomású bélyegeknél, ugyanúgy a könyvnyomású bélyegek képeivel kapcsolatban is szükséges a *metszetjeleket* megismernünk. Metszetjeleknek nevezzük azokat az eredeti tervrajzhoz a bélyegképben mutatkozó rajzbeli eltéréseket, amelyek az ősdúc (az egyképes eredeti) metszésekor keletkeztek. Ezek, az eredeti rajzzal szemben mutatkozó eltérések — nyilvánvalóan — fellelhetők valamennyi, további másolaton is. Ezzel szemben azokat az ismertetőjeleket, amelyek a másolás során keletkeztek, *típusismertetőjeleknek* nevezzük. A metszetjelek ismerete a rokonsági kapcsolatok megállapításánál döntő jelentőségűek, ezért ezek ismertetésére a következőkben részletesen kitérek.

A metszetjelek megállapítása és ismerete nagy jelentőségű a típusismertetőjelek meghatározásánál is, mivel felismerésük lényegesen megkönnyíti a típusismertetőjelek regisztrálását.

Meg kell még jegyeznem, hogy a folyamatos nyomóforma másolás, valamint a bélyegnyomtatás során keletkezett esetleges alakváltozások miatt az is előfordulhat, hogy a metszetjel, vagy a típusismertetőjel nem minden bélyegen állapítható meg. Ezért az ilyen bélyeg nem tekinthető ritkaságnak.

A korábbi idők kutatói, dr. Rédey Miklós, Payer Béla és Schiller Dénes már felfigyeltek a gyakran ismétlődő jelekre, de az alapvető rendszerezési munka dr. Vasváry Ernő nevéhez fűződik, aki 1949-ben a Bélyegmúzeumban tanulmányozta a rendelkezésére bocsátott bélyegíveket. Kutatásainak eredményét a Filatéliai Szemle 1958. évi 10., 11. és 12. számában tette közzé. Eredményeit megismétli a „Magyarország pos-

1. ábra. Metszetjelek.

tabélyegei 1850—1914" című tanulmányában, amely a Filatéliai Szemle 1962. évi 4. számában jelent meg. A korábban ismert metszetjelek megtalálhatók a Monográfia III. kötetének 639. oldalán, amelyeket az alábbiakban Pákozdi László adataival is kiegészítve közlök. (1. ábra.)

1. A bal, felső háromszögben a felülről számított harmadik sor 2. és 3. négyzete egybeolvad (dr. Vasváry).

2. A bal, felső háromszögben a nyolcadik sor 1. és 2., valamint a 3., 4., 5. és 6. négyzete egybeolvad (dr. Vasváry). A fehér csík kiterjed a háromszög átfogójáig (Pákozdi).

3. A bal, felső háromszögben az ötödik sor 8. és 9. négyzete egybeolvad (Pákozdi).

4. A jobb, felső háromszögben, az első sorban a befogó befelé görbül (Pákozdi).

5. A jobb, felső háromszög átfogója előtt a 11. alapvonal megszakad (dr. Petrovits).

6. A jobb, felső háromszögben, a nyolcadik sorban, a befogó mellett az 1. és 2. négyzet egybeolvad (Pákozdi).

7. A jobb, alsó háromszög függőleges, külső „árnyékvonala" kissé ferdén, szorosan a befogóhoz simul (dr. Vasváry, Payer után).
Ez utóbbi helytelen megállapítás! Ugyanis a sarokháromszögek nem árnyékoltak. Ezért a továbbiakban ezt a „csonka" négyzetsort épnek veszem (Orbán).

8. A jobb, alsó háromszögben több függőleges vonal elgörbül:

   a) a negyedik sor 3. és 4. négyzete között,
   b) a negyedik sor 10. és 11. négyzete között,
   c) az ötödik sor 4. és 5. négyzete között,
   d) a hatodik sor 2. és 3. négyzete között,
   e) a tizenegyedik sor 1. és 2. négyzete között (Pákozdi).

9. A jobb, alsó háromszögben az alulról számított negyedik sorban, a jobbról 5. és 6. négyzet egybeolvad (dr. Vasváry).

10. A jobb, alsó háromszögben az alsó sorban, a jobbról számított 8. és 9. négyzet egybeolvad (dr. Vasváry).

11. A bal, alsó háromszögben az alsó sor 1. és 2. négyzete egybeolvad (Pákozdi).

Ezek a metszetjelek nagyon szembeötlők, mivel szabályosan elhelyezkedő vonalak hiányosságaiban mutatkoznak. Eredetük vagy az ősdúc metszési hibáira, vagy az első matrica technikai hibáira vezethetők vissza. Megjegyezni kívánom, hogy a felsoroltakon kívül más metszetjelek is léteznek, így a korona díszítő tábláinak aszimetrikus ábrázolása is.

A 25 bélyegképes anyalemeztömbök

Dr. Vasváry Ernő a Bélyegmúzeumban végzett tanulmányai alapján a könyvnyomással készített bélyegeket *típusokra* osztotta. Valószínűleg ő fedezte fel azt is, hogy az általa III. típusnak nevezett bélyegképeket olyan nyomólemezekkel nyomtatták, amelyek anyamintái 25 darabos (5×5) tömböket alkottak.

Ezek a tömbök a 100-as bélyegíveken több elrendezésben találhatók a múzeumi teljes íveken. Kiinduló elrendezésnek az ismert, kartonra nyomtatott ívek összetételét vette, és az ívnegyedeket római számokkal jelölte. Ezt a Monográfiában, a típusok jelzésére használt római számok miatt a nagy ábécé betűivel jelöltem.

I	II	=	A	B
IV	III		D	C

Azt is megfigyelte dr. Vasváry Ernő, hogy az 1898-as kiadásból olyan ívnegyedek is előfordulnak, amelyekben az ismertetőjelek a korábbiakkal szemben más elrendezésben szerepelnek. Ezt a „rendhagyó" ívnegyedet V-el jelölte. Az ívnegyeden belül dr. Vasváry 23 ívhelyismertetőjelet sorolt fel, beleszámolva a 12a ívhelyismertetőjelet, valamint a IIa és a IV. típust is. Amint említettem, a könnyebb áttekinthetőség kedvéért az ívnegyedek jelzésére a nagy ábécé, az ívhelyek jelölésére az arab 01—25 számjegyeket alkalmaztam említett munkámban.

Az újabb kutatásaim eredményei

Ismeretes, hogy az 1888-ban készített és felhasznált sztereotyp nyomólemezek felfedezését Visnya Sándornak köszönhetjük. Saját eredményeimet — azok részletes közlése előtt —, a következőkben foglalhatom össze.

1. Az a III. típus, amelyet dr. Vasváry Ernő az 1888-as kiadású sztereotyp bélyegek között megtalált, hasonlít ugyan az elektrotyp III. típusra, de azzal nem azonos. Most csak annyit, hogy a sztereotyp III. típus csak egy dúcváltozat a II. típusú dúcok halmazában.

2. Az elektrotyp III. típusnak sokkal több ismertetőjele van, mint azt korábban véltük.

3. A Vasváry-féle 1. sz. változatból több van, mint azt ő közölte.

4. 1898 tavaszán a D ívnegyedről négy másolatot készítettek, (az is lehetséges, hogy egy másolatot a négy D ívnegyedről). Ezt F ívnegyednek jelölöm.

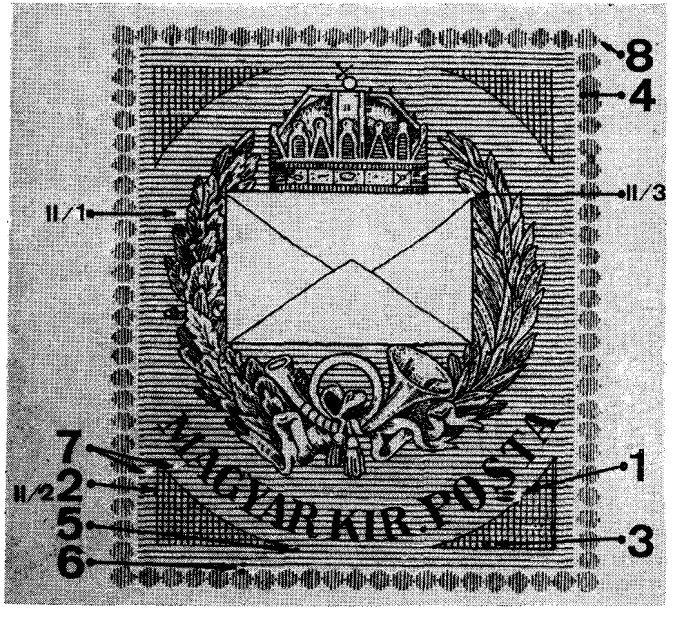
5. 1898 nyarán a korábban felhasznált 100 dúcból kiválogattak 25 darabot, és azok segítségével készítettek új, 25-ös matricát. Ez az E ívnegyednek felel meg.

A bevezetésből kitűnik, hogy a nyomódúcok előállításához szükség volt egy, esetleg több matricára, amelyek felhasználásával kiönthették a szükséges dúcokat. A 100 dúcnak munkadúcként (munkadúcnak nevezzük a másoláshoz használt dúcot) való alkalmazásakor valószínűleg tetszőlegesen kiválasztottak egy *sztereotyp* dúcot is azok közül a nyomódúcok közül, amelyekkel a bélyegeket nyomtatták.

Ennek a dúcnak is vannak a II. típus ismertetőjelein kívül egyedi ismertetőjelei is, amelyek megfelelnek a II. típusú szereotyp nyomódúcok egyik halmazának, azon belül pedig egy meghatározott dúcnak.

A könnyebb érthetőség kedvéért közlöm, hogy legújabb megállapításom szerint a sztereotyp dúcokat nem egy, hanem *tíz anyaminta* alkalmazásával gyártották le. Ezek egyedi sajátosságai átmásolódtak a nyomódúcokra. Azokat a dúcokat, amelyeken a közös eredet megállapítható, *dúchalmaznak* nevezzük.

Az új megállapításból következik, hogy az ún. III. típus már a sztereotyp nyomódúcok gyártásának kezdetekor létezett. Ezért az a korábbi felfogás, hogy a

2. ábra. A sztereotyp III. típus ismertetőjelei

III. típus lassan kiszorította 1888-ban a II. típust, tévesnek bizonyult.

A sztereotyp III. típus ismertetőjelei

A teljesség és a könnyebb összehasonlíthatóság kedvéért felsorolom a III. típusú, sztereotypiával készült bélyegek ismertetőjeleit (2. ábra).

Korábbi adatok: (l. Monográfia III. kötete, 684. o. I. dúcváltozatát).

1. Két alapvonal az „S" betű alatt vastagon utánmetszve. Erre a jelre vonatkozólag a vélemények eltérnek. Az említett alapvonalvastagodás körül fehér udvar van, ami leér a jobb, alsó háromszög átfogójáig. Ennek keletkezését én úgy magyarázom, hogy az anyamintán az alapvonalaknak megfelelő bemélyedések betömődtek — ez adja a fehér foltot — a dúcon. Ennek eltávolítására az anyamintán kimélyítették az S alatti két alapvonalat, vagyis utánmetszéssel javították. Ezzel szemben Pákozdi László és dr. Petrovits Tivadar annak a véleményüknek adtak kifejezést, hogy a vonalvastagodás nem javítás, hanem közönséges másolási hiba, mivel javításra csak ott kerülhetett sor, ahol korábban rajzhiba, pl. vonalszakadás keletkezett.

2. A bal, alsó háromszög függőleges befogójához tapadó színes folt erősebb, mint a II. típusnál. (Újabb megfigyelések szerint nincs lényeges különbség, sőt egy-egy ívnegyeden belül is változó intenzitással mutatkozik.)

3. A jobb, alsó háromszögben, az alsó sorban, a jobbról számított 11. négyzet színesen kitöltött. (Ez a metszetjelek 7. pontja szerint a jövőben 12. négyzet.)

Újabb adatok:

4. Erős, színes folt a jobb oldali gyöngysor 3. és 4. gyöngye között. (Dr. Petrovits Tivadar szerint ezt már Visnya Sándor is ismerte, de ő velem ezt nem közölte.)

5. Kis, színes pont az alulról számított harmadik alapvonalközben, a MAGYAR felirat „R" betűje alatt.

6. Színes tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 6. gyöngyének tetején és felette még egy, az alsó alapvonalhoz tapadva.

7. Alapvonaltörés a bal, alsó háromszög felső csúcsától balra és jobbra, az alulról számított 16., illetve 17. alapvonalon.

8. A jobb, felső sarokgyöngy kerekded alakú.

A fentiekhez járulnak még a II. típus közös ismertetőjelei, a II/1., II/2., II/3.

Az elektrotyp lemez előállításához készített 98 db dúcra a fenti jelek átmásolódtak, de magának a matricának készítésekor is keletkeztek hibák, amelyek a

III. típusú elektrotyp bélyegek közös ismertetőjeleivé váltak.

Közben ki kell térnem *a két hiányzó dúccal* kapcsolatban egy eddig meg nem oldott problémára, mivel kérdéses, hogy a dúcok készítésekor egy, vagy több munkadúcot használtak-e fel a matricák készítéséhez.

Ha mindössze *egy dúcról* másolták a 98 db munkadúcot, akkor feltehető, hogy a másolás folyamán az anyaminta (matrica) is megsérült és így a gyártás folyamán egyre több hiba keletkezett a munkadúcokon. Ezt a felfogást támasztja alá az a megfigyelés is, miszerint az egyes ívhelyek dúcain csoportosan ismétlődő jelek fordulnak elő. Ilyen csoportos jel a Vasváry-féle 1. sz. ismertetőjel, amely 14 db dúcon ismert. Az is feltételezhető, hogy a 98 db dúc legyártása után az anyaminta annyira elhasználódott, hogy időnyerés miatt, újabb anyaminta készítése helyett — két, korábban készített, kézügyben levő, más származású dúcot használtak fel.

Amennyiben több dúc segítségével készítettek volna több matricát, vagy, ha egy dúcról készítettek volna többet, akkor a matricák számának megfelelő csoportokat, halmazokat kellene találnunk. A Vasváry-féle 1. sz. ismertetőjel újabban felfedezett két változatában, megfelel két halmaznak, de a többiek eddig ismeretlenek.

E kérdés megoldása várat magára, mivel az említett ismertetőjelek igen kicsik és kopás, vagy deformálódás miatt gyakran hiányoznak. Így meghatározásukhoz még sok-sok ezer bélyeg tanulmányozására lesz szükség.

A két kritikus dúc közül az *egyik* a B-20. ívhelyen fekszik. Ezt dr. Vasváry IIa. típusnak nevezte, mivel ezen megtalálta a II. típus ismertetőjeleit, amelyek a dúc jellegzetességeinél fogva másoláskor rákerültek az elektrotyp lemezre is.

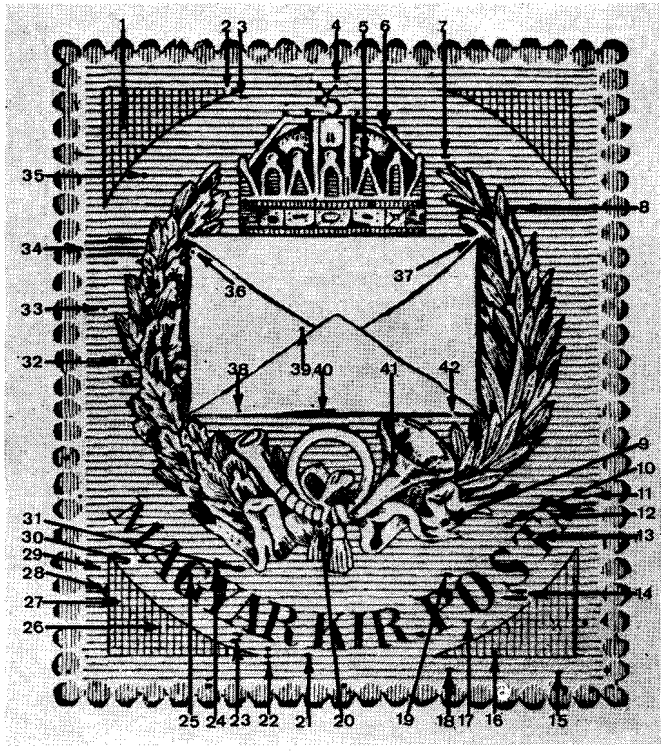
A *másik*, amelyet dr. Vasváry Ernő IV. típusnak nevezet, megtalálható a D-11 és az E-03 ívhelyen. Hogy ez miért fordul elő két ívhelyen is, arra részletesen kitérek az E ívnegyed leírásánál. Most csak annyit, hogy ez a dúc, amely a nyomólemez készítésekor mint patrica került alkalmazásra, megfelel az 1885-ben készített postatakarékpénztári-lap értékjegyének.

3. ábra. Az elektrotyp III. típus ismertetőjelei

Az elektrotyp III. típus ismertetőjelei

Az áttekinthetőség kedvéért az ismertetőjeleket két ábrán mutatom be: a 3. ábrán a gyöngysorokban levő ismertetőjeleket, míg a 4. sz. ábrán a bélyegkép belső rajzán található ismertetőjeleket.

4. ábra. Az elektrotyp III. típus ismertetőjelei

A gyöngyöket elláttam sorszámmal, de ezenkívül használni fogom a sarokgyöngy kifejezést is.

A gyöngyökre általában jellemző, hogy azok külső oldalán a függőleges vonalkák összeforrottak. Ezt a hibát utánmetszéssel javították, aminek az lett a következménye, hogy a stereotypokra jellemző kerekded gyöngyök helyett jellegzetesen levágott alakú gyöngyök találhatók az elektrotyp bélyegeken. Minthogy ezek a jellegzetességek elég jól mutatkoznak az ábrán, így csak azokat a gyöngyöket említem meg szövegben, amelyeken egyéb ismertetőjel is akad.

A felső gyöngysor gyöngyeinek ismertetőjelei

1. Csaknem minden bélyegképen eltorzult alakú. Belseje gyakran fehér.
5. A gyöngy tetején ékalakú hasadás, ami utánmetszés következménye *(típusismertetőjel).* Olyan dúcokon, amelyeken további utánmetszést is végeztek, a gyöngy felső részének „levágása" miatt a hasadás is eltűnt.
7. Jobb oldalán lefelé menő színes vonalka.
8. Középen kopott.
9. Színes pont a gyöngy közepén, jobb oldalán ferde vonalka.
10. Jobb oldalon, alul kopott.
15. Fent színes vonallal összekötve a 16.-kal.
17. Fent színes vonallal összekötve a 18.-kal.
18. Fent színes vonallal összekötve a 19.-kel.
20. Színes pont a 20. és 21. között.
21. Minden bélyegképen eltorzult alakú.

A bal oldali gyöngysor gyöngyeinek ismertetőjelei

2. A 2. és 3. gyöngy középen összeforrott, és jellegzetes alakban utánmetszett.
5. A gyöngy jobb oldala összeér a 13. alapvonallal.
13. A gyöngy alján kis, színes, ferde vonal.
17. A gyöngy közepén színes pont.
18. A 18. és 19. gyöngy közén, belül, kis, színes pont. Lehetséges, hogy ez nagyobb jelentőségű ismertetőjel, de eredete egyelőre nincs ellenőrizve.
21. A gyöngy belső oldalán kis, színes pont.
25. A gyöngy alján kis, színes pont.
26. Minden bélyegen eltorzult alakú.

A jobb oldali gyöngysor gyöngyeinek ismertetőjelei

2. A gyöngy jobb oldala jellegzetes alakban utánmetszett, belső oldalán, színes pont.
3. A gyöngy belső oldalán a 6. alapvonal meggörbülten a gyöngyhöz simul, külső oldala utánmetszet. A 3. és 4. gyöngy között, belül, nagy, színes folt *(típusismertetőjel).*
4. A gyöngy belső oldalán színes pont. Külső oldala jellegzetesen utánmetszett.
6. A gyöngy belső oldalán nagyobb, színes pont.
7. A gyöngy belső oldalán kis, színes pont.
9. A gyöngy belső oldala összeér egy meghosszabbított, alapvonallal.
18. A gyöngy belső oldala összeér két meghosszabbított alapvonallal.
20. A gyöngy belső oldalán kis, külső oldalán nagy, színes folt.
23. A gyöngy belső oldala csúcsosan hegyesedik az alapvonal felé. Külső oldalán utánmetszett. Kis színes folt a 23. és 24. gyöngy között.
24. A gyöngy külső oldala jellegzetesen utánmetszett.
25. A gyöngy belső oldalán nagyobb, színes pont. Külső oldala utánmetszett. A 25. és 26. gyöngy között kis, színes pont.
26. A jobb oldali alsó sarokgyöngy eredeti kerekded alakja utánmetszett, balra dűlő, alul hegyes téglalap alakban, ami gyakran eltorzult.

Az alsó gyöngysor gyöngyeinek ismertetőjelei

5. A gyöngy közepe fehér.
6. A gyöngy tetején színes folt, felette az 1. alapvonalhoz tapadva még egy, kis, színes folt *(típusismertetőjel).*
9. Alul vízszintesen utánmetszett.
10. Alul vízszintesen utánmetszett.
11. Alul vízszintesen utánmetszett és három vízszintes vonalka a gyöngyben.
12. A 12. és 13. gyöngy balra dűlő színes vonallal összekötve.
15. Kis színes pont a gyöngyközépen.
19. A gyöngy tetején, jobbra, színes folt.
20. A gyöngy tetején, jobbra, színes pont.

A bélyegkép főmotívumának ismertetőjelei

1. Alapvonalmegvastagodás a bal oldali felső háromszögben a +3, —5 és +3, —6 négyzetek között.
2. A bal oldali, felső háromszög vízszintes befogója megtörik a +17, —1 négyzet felett.
3. Kis, színes folt tapad az 5. alapvonal aljához.
4. Kis, színes folt tapad a 2. alapvonal aljához.
5. Színes folt a korona jobb oldali első táblájának gyöngyén.
6. Színes folt a korona jobb oldali pántján, a hajlat alatt. (Lehetséges, hogy ez a jel csoportismertetőjel.)
7. Színes pont tapad a 13. alapvonal aljához, a jobb oldali koszorúág csúcslevele felett.
8. Színes folt a koszorú leveléhez tapadva a 7. gyöngy magasságában.
9. Nagy, színes folt a jobb oldali szalagon. Ez a jel különféle alakban található és lehetséges, hogy ez is csoportismertetőjel.
10. Alapvonalvastagodás a T fejétől balra.
11. Alapvonalvastagodás négy alapvonalon az utolsó betű felett. Hasonló jelet észleltek a pénzutalványokon, ezért lehetséges, hogy ez egy jelentősebb ismertetőjel.

12. Színes folt tapad az utolsó A betű belső oldalához.
13. A T betű törzse fehér vonalban megszakad.
14. Az S betű alatt két alapvonal megvastagodott. Ettől jobbra alapvonaltörés három alapvonalon *(típusismertetőjel).*
15. Kis színes folt tapad az alulról számított 2. alapvonalhoz az alsó gyöngysor 19. gyöngye felett.
16. A jobb oldali, alsó háromszögben a —12, +1 négyzet színes *(típusismertetőjel).*
17. Alapvonalvastagodás az alulról számított 9. alapvonalon, az O betű alatt.
18. Alapvonalvastagodás az alulról számított 2. alapvonalon, az alsó gyöngysor 15. gyöngye felett.
19. Alapvonalvastagodás az alulról számított 15. alapvonalon, a P betű felett.
20. Színes folt a bal oldali bojt felső részében.
21. Alapvonalvastagodás az alulról számított 4. alapvonalon, a K betű törzsétől kissé balra.
22. Alapvonalvastagodás az alulról számított 3-4-5. alapvonalon, az első R betű törzse alatt. Ezekből az alsó: *típusismertetőjel.*
23. Alapvonalvastagodás a második A betű alatt, az alulról számított 6. és 7. alapvonalon. Lehetséges, hogy ez a jel csoportos ismertetőjel lesz.
24. Tűszúrásnyi pont tapad az Y betű bal felső ágához.
25. Alapvonalvastagodás a G betű törzsének jobb oldalán, a 15. alapvonalon.
26. Alapvonaltörés a bal oldali, alsó háromszög +8, —4 és +8, +5 négyzete között.
27. Alapvonaltörés a bal oldali, alsó háromszög +1, +9 és +2, +9 és +2, +8 négyzete között.
28. Színes folt tapad a bal oldali alsó háromszög befogójához az alulról számított 12—13—14. alapvonal között *(típusismertetőjel).*
29. Alapvonaltörés az alulról számított 16. alapvonalon, a befogótól balra *(típusismertetőjel).*
30. Alapvonaltörés az alulról számított 17. alapvonalon, a befogótól jobbra *(típusismertetőjel).*
31. Erős alapvonalvastagodás különböző alakban, az alulról számított 16. alapvonalon, az Y betű jobb ága felett.
32. Kis színes pont a bal oldali koszorúág makkja felett, a bal oldali gyöngysor 13. gyöngyének magasságában.
33. Kis, színes pont tapad a felülről számított 34. alapvonal aljához, a bal oldali gyöngysor 11. gyöngyének magasságában.
34. Alapvonaltörés a felülről számított 28. alapvonalon a bal oldali koszorúág levele mellett *(típusismertetőjel).* E felett, a 25—26—27. alapvonal megvastagodott.
35. Kis, színes pont a felülről számított 16. alapvonalon, a bal oldali felső háromszög átfogójától jobbra.
36. A boríték bal felső sarkában a keresztvonal alatt kis görbe vonal, benne pontocska. Bélyegenként különféle alakban.
37. A boríték jobb felső sarka nyitott *(típusismertetőjel).*
38. Tűszúrásnyi pont a boríték alján, a kürt fúvókája felett.
39. Kis pont a boríték közepén, a keresztvonaltól balra.
40. A boríték alsó peremvonala megvastagodik különböző alakban, lehetséges, hogy ez csoportos ismertetőjel lesz.
41. Nagy, színes folt a kürt tölcsérén.
42. Vonaltörés a boríték alsó peremvonalán, a jobb oldali sarok közelében.

Ebben a felsorolásban nem szerepelnek az előzően már ismertetett *metszetjelek,* valamint számos olyan

kisebb ismertetőjel, amelyek felismerése már nagy gyakorlatot igényelne. De nem is szükséges valamennyi felsorolt ismertetőjel megállapítása az elektrotypia és a sztereotypia megkülönböztetéséhez. Az elektrotypia legszembetűnőbb jele: a felső gyöngysor 5. gyöngyének tetején levő *hasadás.*

A Vasváry-féle 1. sz. változat (X és Y jel)

Dr. Vasváry Ernő az 1. sz. változat leírásakor két ismertetőjelet közölt.

1. Színes folt a 10. alapvonalon a G betű alatt.

2. Színes folt a 14. alapvonalon a KIR. szó R betűje felett, a bojtnál.

Ezeket az ismertetőjeleket a következő kilenc ívhelyen találta meg:

A-19. A-25,

C-16. C-22, C-25,

D-12, D-17, D-18, D-23.

Már kutatásaim kezdetekor, a tömeganyag rendezésekor észrevettem, hogy sok bélyegen látható a 2-es számú jel, viszont hiányzott az 1-es. Az anyag részletes feldolgozása alapján arra az eredményre jutottam, hogy létezik egy aránylag nagyszámú ismertetőjel csoport, amely a Vasváry által megállapított ívhelyeken kívül máshol is előfordul. Az összes, ehhez a csoporthoz tartozó ismertetőjelet X-nek neveztem el. Azokat az X-jelű bélyegeket, amelyeknél ezekhez a jelekhez a G betű alatti színes pont is csatlakozott, Y-nak jelöltem.

Ezen csoportosítás, ill. jelölés alapján az előfordulás az alábbi ívhelyeken volt megállapítható:

X jelűek:	Y jelűek:
A-17	A-19
A-18	A-22
	A-25
C-23	C-16
	C-22
	C-25
D-04	D-12
	D-17
	D-18
	D-23
4 db	10 db

Ezek közül a C-23-, a C-25- és a D-04-nek külön, *közös ismertetőjele* is van: a jobb oldali bojt melletti szalag bal széle egy vonalban hiányzik.

Az X-jel ismertetőjelei: (5. ábra)

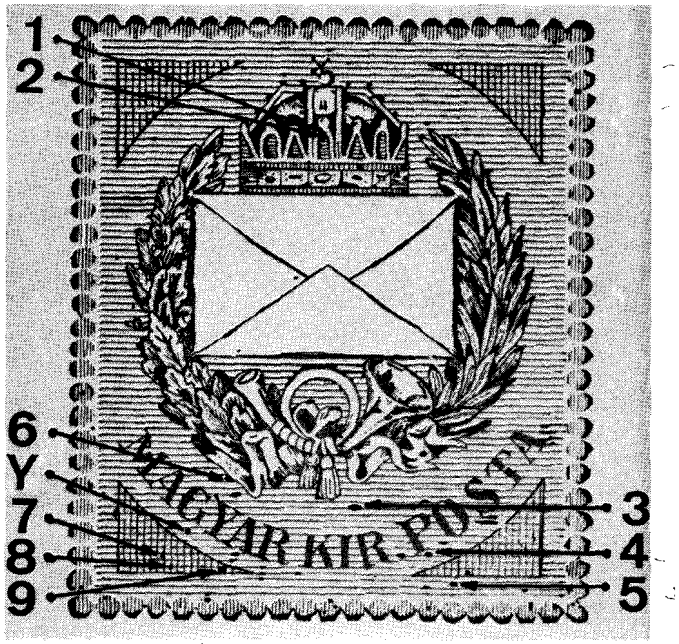
1. Vastag, színes vonal a korona középső pántjának bal, kettős vonalközében, a középső tábla gyöngyének magasságában.

2. A középső díszítő tábla ívének bal oldalához nagy, színes folt tapad.

3. Hosszú, színes folt a 14. alapvonalon, az I és R betűk köze felett (dr. Vasváry).

4. Kis, színes pont a P betű talpának jobb széle alatt, a 7. alapvonalon.

5. Színes pont az alsó 3. alapvonal aljához tapadva, a jobb alsó háromszög alatt, a 16. gyöngy jobb széle felett.

5. ábra. Az X és Y jel ismertetőjelei

6. A bal oldali szalag felmenő ágához színes pont tapad az Y felett, a 18. alapvonalközben.

7. A bal, alsó háromszög +6, +3 négyzetének jobb, felső sarkában, kis színes pont.

8. Ugyanezen háromszögben a +7, +1 négyzet jobb, felső sarkában kis, színes pont.

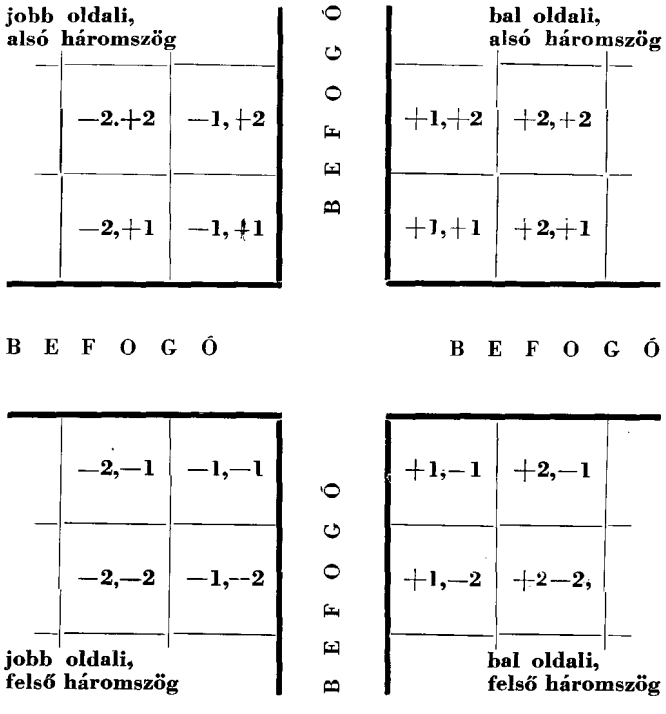
9. Ugyanott a +16, +1 négyzet színes folttal kitöltött.

A felsorolt ismertetőjeleken túlmenően az Y *jelhez csatlakozik* még *a G alatti,* az alulról számított 10. alapvonalközben fekvő, *nagy, színes folt* (5. ábra).

Az X és Y ismertetőjelcsoportok rendszertelenül helyezkednek el az egyes 25-ös ívnegyedekben. Az is figyelemre méltó, hogy a B ívnegyedben nem fordulnak elő, de a másik háromban majdnem egyenletes mennyiségben helyezkednek el.

Jelen tanulmányomban az egyes háromszögekben elhelyezkedő *négyzetek* jelölésére olyan rendszert kívánok bevezetni, amely emlékeztet a derékszögű koordináta rendszerre. Amint ezt a metszetjelek leírásánál a 7. pont alatt említettem, a jobb alsó háromszög függőleges befogója melletti négyzetoszlopát *teljes négyzeteknek* veszem.

A számozási rendszert a 6. ábrán mutatom be.

6. ábra. A négyzethálózat új jelölése

Az 1874-92. évi, 111 alapvonalú 2 krajcáros rányomott bélyeg

SIMÁDY BÉLA

Elöljáróban egy elvi kérdést kell tisztáznunk. Azt, hogy miért tartoznak a filatélia tárgykörébe a „postai teljesek", miért gyűjtjük azokat. A válasz egyértelmű: azért, mert bélyeg van rájuk nyomtatva. Ebből az is következik, hogy ezeket az objektumokat a rájuk nyomtatott bélyegek alapján kell rendszereznünk, gyűjtenünk. Tehát szakítani kell a már elavult *Ascher* katalógus rendszerezésével, amely a csoportosítás alapjául a nyomtatványok fajtáit tekintette. Ebből a helytelen csoportosításból következett az, hogy az egyébként teljesen azonos bélyegképű, de más fajtájú postai teljesek a katalógusban — de sajnos, a Monográfiában is — egymástól elszakadtak, rendszerezésük nehézkessé vált, noha sok esetben a rájuk nyomtatott bélyegeknek még a típusváltozatai is azonosak.

Az 1972. évi Michel-katalógus már szakított ezzel az elavult módszerrel és Németország postai teljeseit a bélyegképek szerinti csoportosításban tárgyalja. Az Amerikai Egyesült Államokban kiadásra kerülő Scott katalógus már évtizedek óta követi ezt a rendszert, mivel ott a gyűjtők a teljesekből kivágott bélyegeket régen gyűjtik és ezeknek helyét az albumok is tartalmazzák.

Fentiekből következik, hogy a postai teljeseken levő nyomtatott szöveg *lényegtelen* elemeinek (árjelzés, címhely, jegyzetek, mintajelzés, nyomdajelzés, stb.) változatait helytelen lenne *típusképző elemként* kezelni. Teljes figyelmünknek a gyűjtésünk tárgyát képező, rányomott bélyegekre kell összpontosulnia. A lényeges feliratváltozások, a teljesek vízjeleinek változása viszont *új kiadást* jelent. A postai teljesek típusváltozatait tartsuk meg a bélyegkép — mint a legfontosabb elem — számára.

Ma is vitatott, hogy a postai teljeseket hogyan nevezzük. Eddig a javasolt elnevezések közül egy sem honosodott meg nyelvünkben. A Monográfiában többek között javasolt „díjjegyes postai nyomtatvány" elnevezés egyrészt hosszú, másrészt lényegtelen elemre, a nyomtatványra helyezi a hangsúlyt. Márpedig a filatélia nem űrlapokkal, hanem bélyegekkel és természetesen a bélyegek postai felhasználása során keletkezett dokumentumokkal: bélyegzésekkel, postai jelzésekkel, stb.-vel foglalkozik. Ezért a helyes és a lényegre mutató elnevezésnek a *rányomott bélyeget* tartom.

Rátérve az 1874—92. évi, 2 krajcáros, dombornyomással kombinált magasnyomású rányomott bélyegre, először a korábbi szakirodalomban előforduló alapvető hibák korrigálásával kell foglalkozni.

Az újabb kutatások bebizonyították, hogy téves azon korábbi megállapítás, amely szerint minden magasnyomással készült levélborítékrajzú bélyeg (feketé-

számú krajcáros, újságbélyeg, 85 alapvonalú rányomott bélyegek, 111 alapvonalú 2 krajcáros) azonos ősmintára vezethető vissza. Ez a megállapítás a bélyegtípusokra vonatkozóan fenn állhat, de semmi esetre sem a 111 alapvonalú 2 krajcárossal kapcsolatban.

A 111 alapvonalú rányomott bélyegen a gyöngykeret két függőleges oldalán 25—25 db gyöngy van, szemben a többi levélborítékrajzú bélyeg ugyanitt 26—26 db gyöngyével. Ez a tény önmagában elegendő annak bizonyítására, hogy a 111 alapvonalú 2 krajcáros bélyeg egy külön elkészített ősdúcról származik és a többi levélborítékrajzú bélyeghez csak képében hasonlít. A korábbi szakirodalomban ez a bélyeg eddig „110 alapvonalú"-ként szerepelt, holott a valóságba 111 alapvonal (!) található rajta.

A metszetjelek

A bélyegképre jellemző közös ismertetőjelek, a metszetjelek, amelyek még az ősdúcon keletkeztek, a következők:

1. A bal, felső háromszög derékszöge nyitott.

2. A jobb, felső háromszög felső hegyesszöge „tompán" végződik.

3. A bal, alsó háromszög derékszöge nyitott.

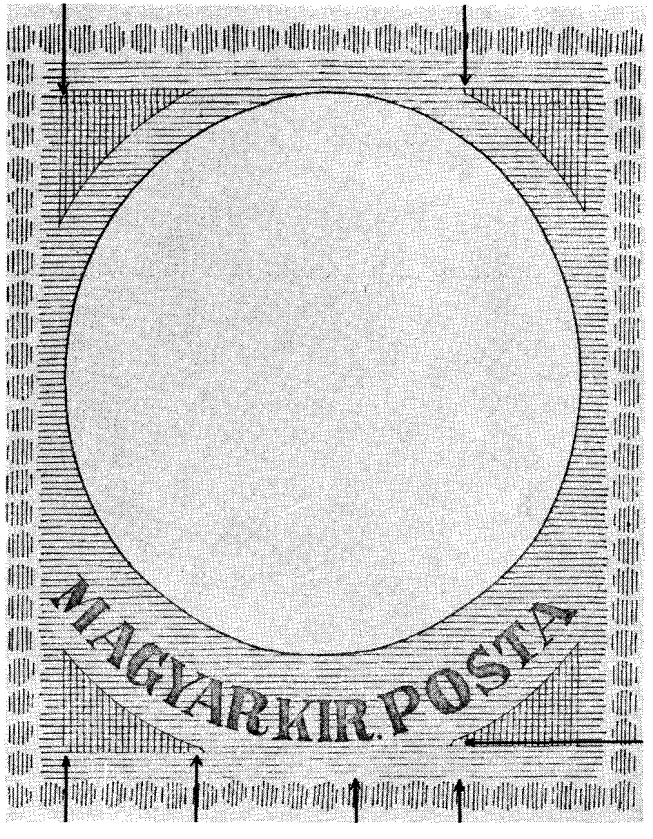
4. A bal, alsó háromszög alsó hegyesszöge „tompa" és a jobb oldali szélső, függőleges karírozási vonal hiányzik.

5. A jobb, alsó háromszög alsó hegyesszögének metszési hibái hasonlóak a 4. pontban foglaltakkal.

6. Az alsó alapvonal a 12. gyöngy felett, továbbá a 15. és 16. gyöngy középvonala felett szakadt.

7. Metszetjelnek tekinthető az alapvonalaknak egyenlőtlen hosszúsága, vagyis az alapvonalak végei nem alkotnak egyenest.

A metszetjeleket az 1. ábrán mutatjuk be.

1. ábra. Metszetjelek

A 111 alapvonalú 2 krajcáros kiadásai

Mielőtt a rányomott bélyegek típusainak ismertetésére rátérnék, célszerű összefoglalni az ezzel a bélyegképpel kiadásra került postai nyomtatványokat. Mivel a rányomott bélyegek katalógusának ez a része még nem látott napvilágot, a különböző kibocsátásokat az 1-es sorszámmal kezdem. A katalógus (kézi-

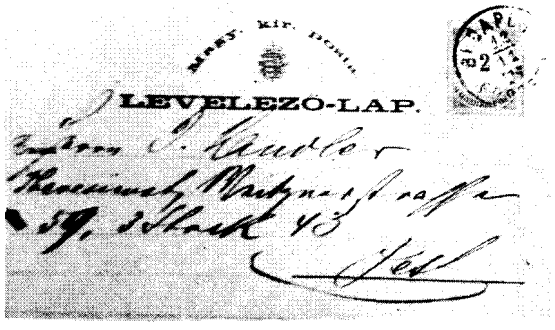
könyv) ezen részének megjelenése után a sorszámokat korrigálni kell.

E bélyegképpel készült postai levelezőlapok háromféle vízjellel, illetve vízjel nélküli papíron készültek. Ezek a Monográfia számozása szerint: a IIb, a III. és az V. számú postai teljes vízjelek, amelyeket a kézikönyv már helyesen II., IV. és VII. sorszámmal jelöl. Ez utóbbiakat a felsorolásban zárójelben tüntetem fel.

1874.

1. *Belföldi levelezőlap, 2 kr, barna*

A levelezőlapon ívelt felírat: „Magy. kir. posta", az ívben koronás kiscímer, alatta egyenesvonalú felirat: „LEVELEZŐ-LAP" (2. ábra). Vízjel: IIb. (II.).

2. ábra. 1874. Belföldi levelezőlap

1876.

2. *Belföldi levelezőlap, 2 kr, barna*

Azonos szövegelrendezés. Vízjel: III. (IV.).

1879.

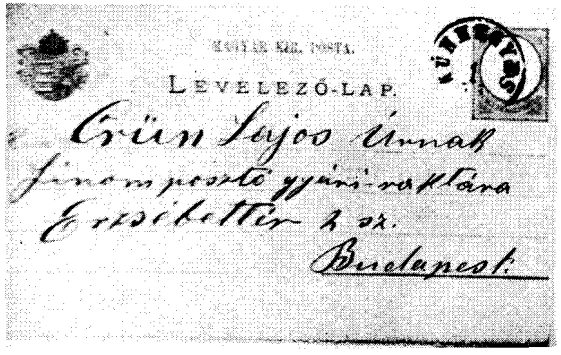
3. *Belföldi levelezőlap, 2 kr, barna*

Azonos szövegelrendezés, de a címvonalak a jobb oldalon 4—5 mm-el hosszabbak. Vízjel: III. (IV.).

1880.

4. *Belföldi levelezőlap, 2 kr, barna*
5. *Válaszos levelezőlap, 2+2 kr, barna*

Új feliratelrendezés: „MAGYAR KIR. POSTA/LEVELEZŐLAP", két egyenesvonalú sorban. A bal sarokban új rajzú koronás címer (3. ábra). Vízjel: III. (IV.).

3. ábra. 1880. Belföldi és válaszos levelezőlap

1880.

6. *Belföldi levelezőlap, 2 kr, barna*
7. *Belföldi levelezőlap magyar—horvát szöveggel, 2 kr, barna*

Azonos szövegelrendezés. Vízjel: V. (VII.).

1882.

8. *Belföldi levelezőlap, 2 kr, barna*
9. *Belföldi levelezőlap magyar—horvát szöveggel, 2 kr, barna*
11. *Válaszos levelezőlap magyar—horvát szöveggel,*
10. *Válaszos levelezőlap, 2+2 kr, barna*
2+2 kr, barna

Azonos szövegelrendezések. Vízjel nélkül.

1884.

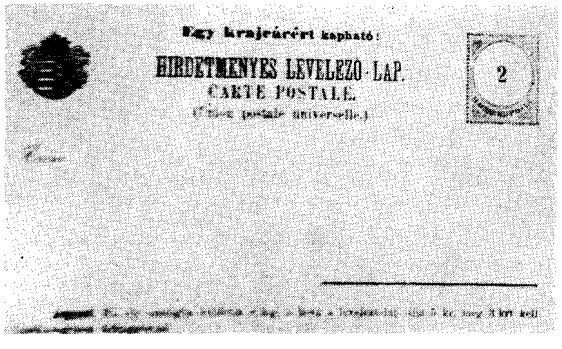
12. *Adóintés, 2+2 kr, barna*

Háromrészes levelezőlap. A második lap előoldalán címzés az ügyfélnek és rányomott bélyeg. A harmadik lap előoldalán címzés az adóhivatalnak és rányomott bélyeg. Többféle előnyomott címzéssel készült. Vízjel nélkül.

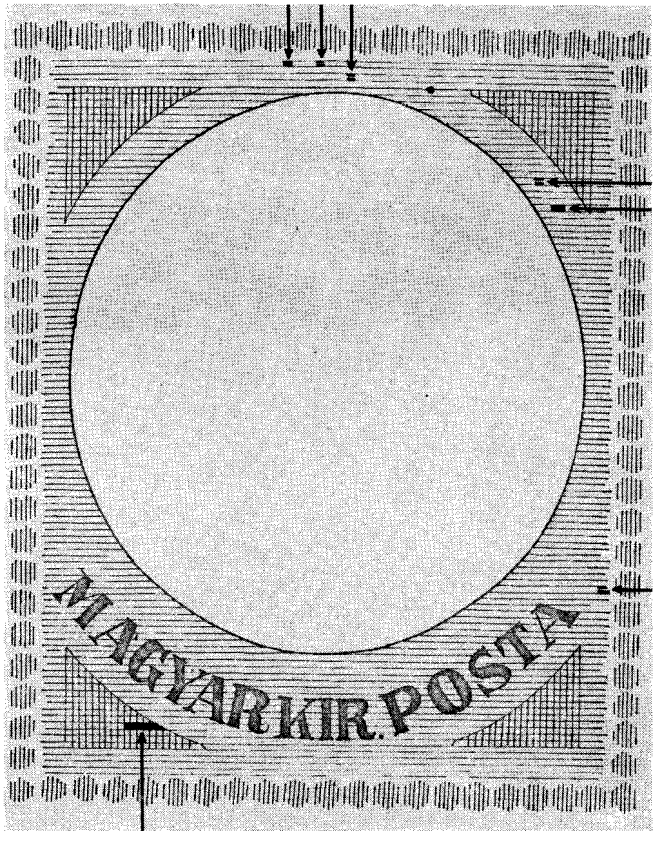
1892.

13. *Hirdetményes levelezőlap, 2 kr, kék*

Szöveg a bélyegkép színében: „Egy krajcárért kapható (HIRDETMÉNYES LEVELEZŐ-LAP (CARTE POSTALE) Union postale universelle". A hátlapon, a szegélyen hat hirdetés (4. ábra). Vízjel nélkül.

4. ábra. 1892. Hirdetményes levelezőlap

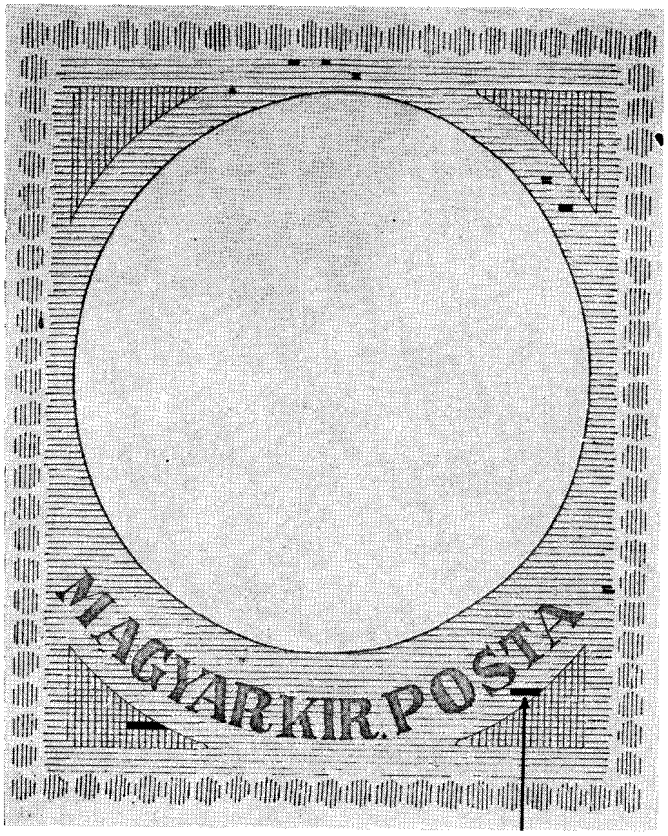
5. ábra. I. típus

A bélyegképek típusai

I. típus:

Ez a típus az 1874. és 1876. évi kiadások bélyegképe. A nyomódúcok feltehetően *egy,* az ősdúcról vett *anyamintáról* készültek. Ezen a másoláskor több hiba keletkezett (alapvonalhiányok, alapvonal összeolvadások), amely minden nyomódúcra átkerült. Ez a 11 darab, kisebb-nagyobb hiba adja az I. típus ismertetőjeleit (5. ábra).

Az I. típussal azonos gyakorisággal fordul elő az Ia. altípus, amely úgy keletkezett, hogy az anyamin-

6. ábra. I a. altípus

táról vett másolaton újabb hiba, ismertetőjel keletkezett (6. ábra).

Mindkét bélyegképnél gyakran — különösen az 1876. évi kiadásnál — fordul elő a jobb oldalon erősen kopott nyomódúc lenyomata. Valószínűleg ezek az erősen elhasználódott nyomódúcok (7. ábra) indokolták, hogy 1879-től az ősdúcról vett másolatokkal új nyomódúcokat, új nyomólemezeket készítsenek és vegyenek használatba.

Az I. típusnál és az Ia. altípusnál gyakori az összefolyó nyomat, elsősorban a „MAGYAR KIR. POSTA" feliratnál. Ezek azonban nem a nyomódúcok hibáira, hanem a könyvnyomtatás jellegzetességére ve-

7. ábra. Kopott nyomódúc

zethetők vissza. Ismétlődő, rendszeres lemezhiba az I. típusnál eddig nem ismert.

Mint említettem, 1879-ben a nyomólemezek elhasználódása miatt új dúcokat, nyomólemezeket készítettek. Az új nyomódúcok — jelen ismereteink szerint — az ősdúcról vett *három anyaminta* közbeiktatásával készültek. Ezt a rajtuk megtalálható *metszetjelek* igazolják. Ezeken felül más közös ismertetőjelük az I. típussal nincs. Az 1879-től a század végéig tartó nyomási időszak alatt a bélyegképeknek, az egymástól eltérő ismertetőjelei alapján, *három* további *típusa* különböztethető meg.

II. típus.

A II. típus 1879-től a század végéig, a III. és IV. típussal azonos gyakorisággal fordul elő. Ez a típus szol-

8. ábra. Lemezhiba (II. típus)

9. ábra. Lemezhiba (II. típus)

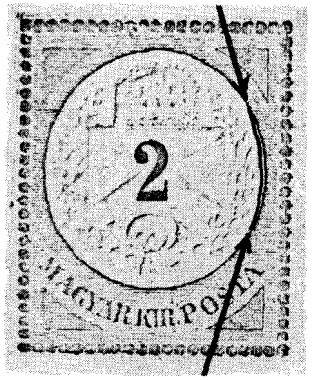
gáltatja az ún. „hibátlan" bélyegképet, mivel egyedi ismertetőjelekkel nem rendelkezik. A bélyegképen csak a *metszetjelek* (1. ábra) állapíthatók meg.

Eddig két, vonalszakadás formájában mutatkozó lemezhibája, nyomódúc sérülése ismert (8. és 9. ábra).

Ennél a típusnál egy igen érdekes metszetjavítás ismert: a belső ovális keret jobb oldali része *utánmetszett.* Az ív egy szakaszán kettősvonalú (10. ábra).

IIa. altípus.

A felső gyöngysor 9. gyöngyének jobb, alsó szélét érintően, ferde, színes vonal helyezkedik el. Ehhez az

10. ábra. Metszetjavítás (II. típus).

altípushoz a II. típusú bélyegeknek mintegy 1/3-a tartozik (11. ábra).

A IIa. altípusnak egy lemezhibája is ismert. Az alsó gyöngysor 10. gyöngyén, felül színes, fekvő, ovális folt helyezkedik el (12. ábra). Több metszetjavítás is ismert a belső ovális kereten és egyes gyöngyökön.

III. típus.

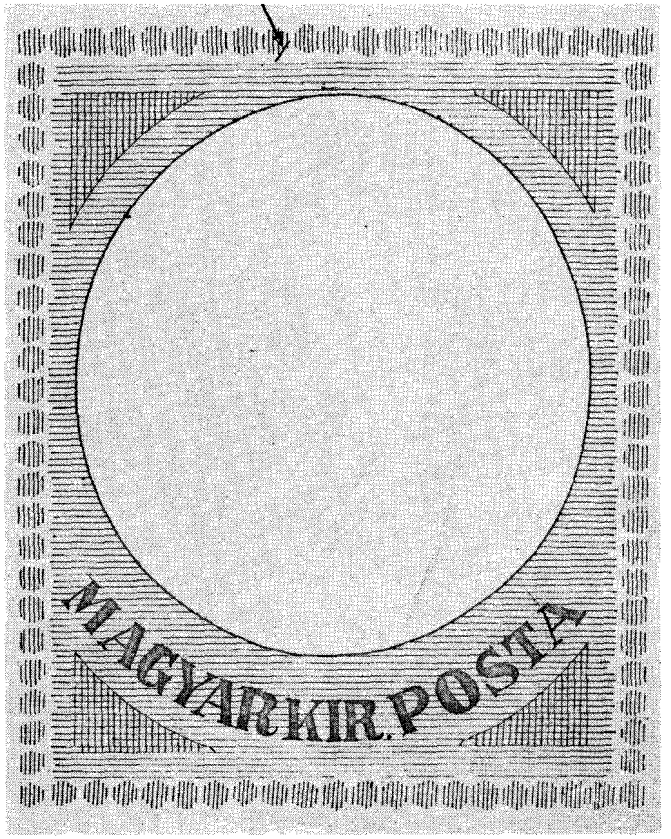
A III. típusnak négy ismertetőjele van, amelyet a 13. ábrán mutatunk be.

Két metszetjavítása is ismert (14. és 15. ábra).

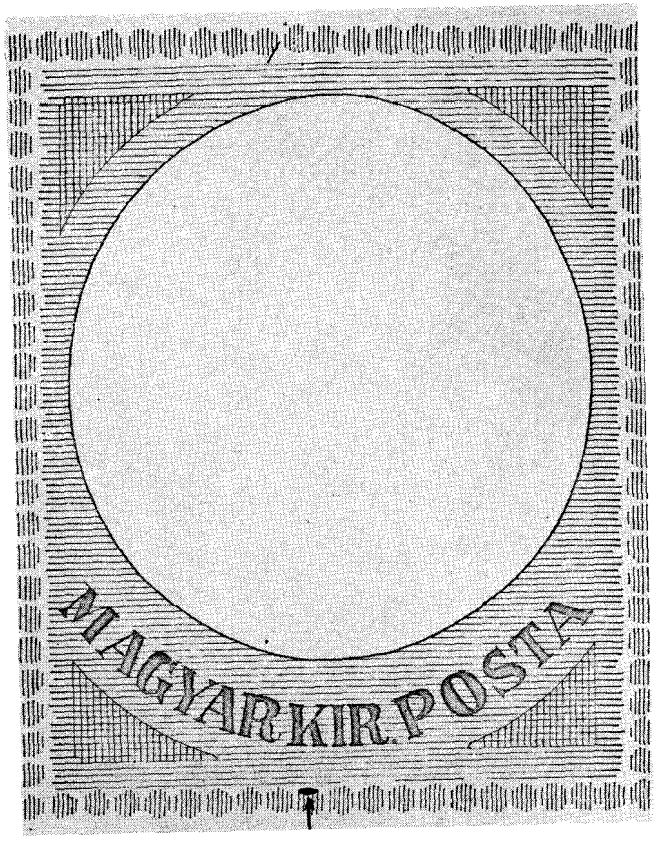
IIIa. altípus.

Ismertetőjele: a jobb, alsó háromszög mellett, a 10. alapvonalköz szélén színes alapvonal összefolyás (16. ábra).

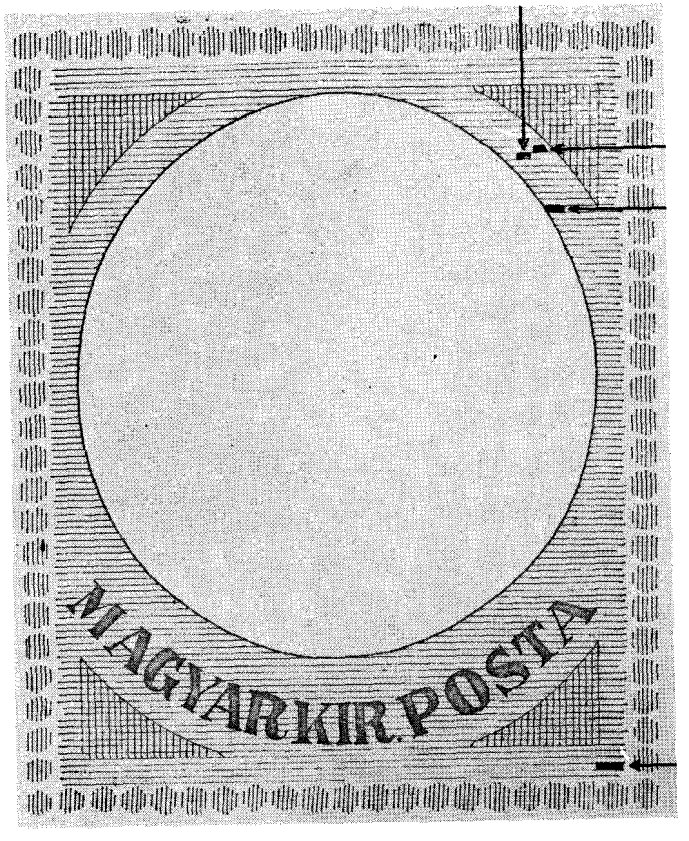
Ebből az altípusból lemezhiba, metszetjavítás nem ismert, viszont ehhez az altípushoz tartozik a Monográfia I. kötetének 309. oldalán bemutatott „exfolációs" (lemezvisszahajlási) hiba.

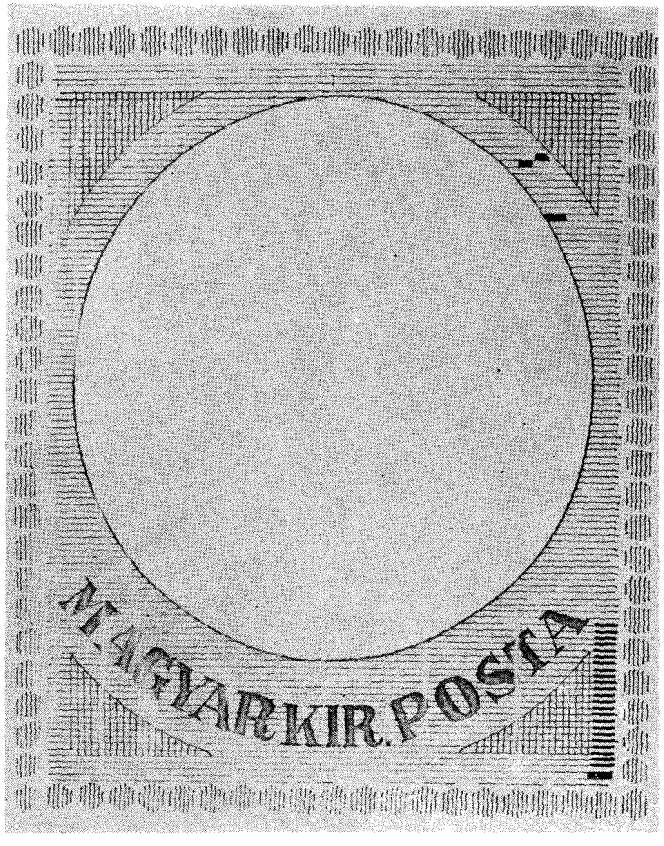
11. ábra. II.a. altípus

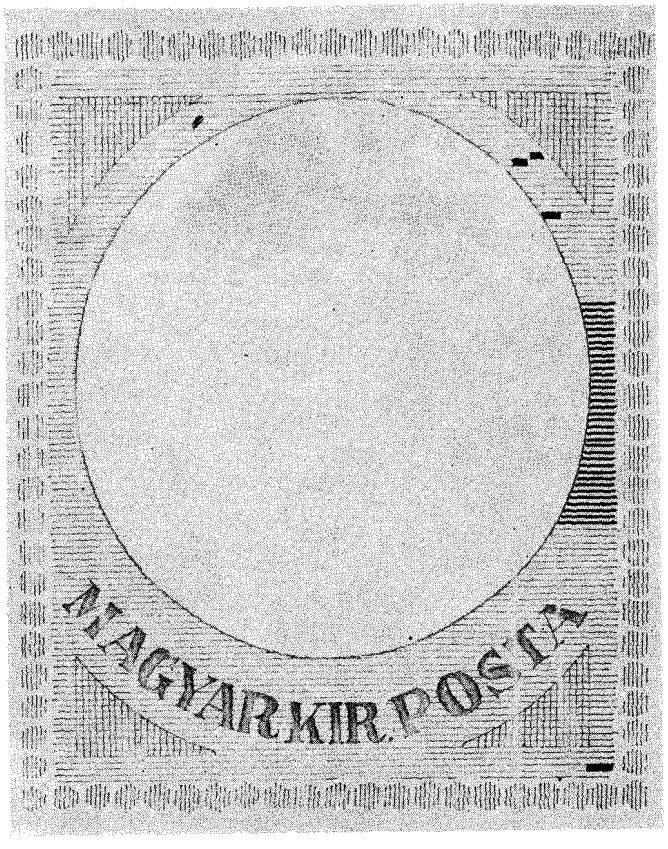
12. ábra. Lemezhiba (II.a. altípus)

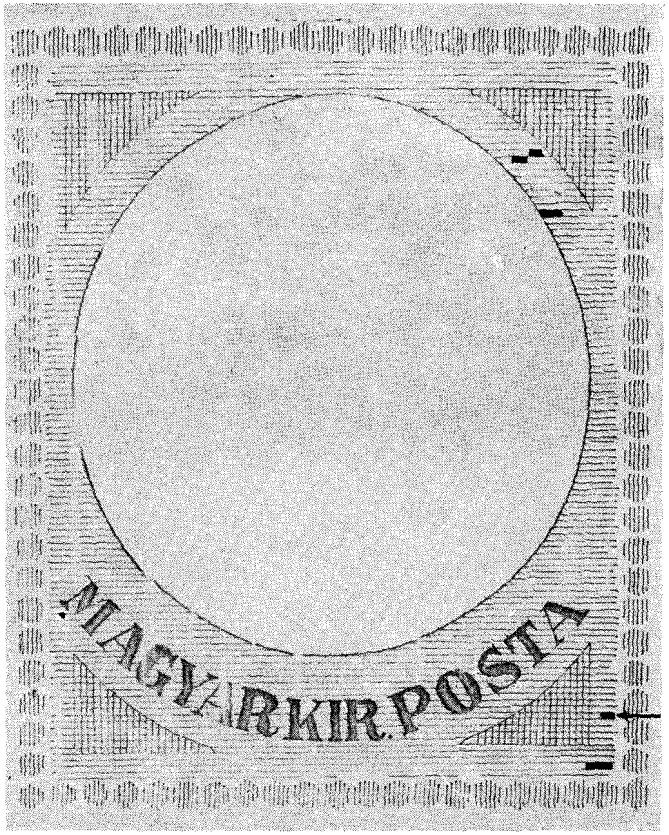
13. ábra. III. típus

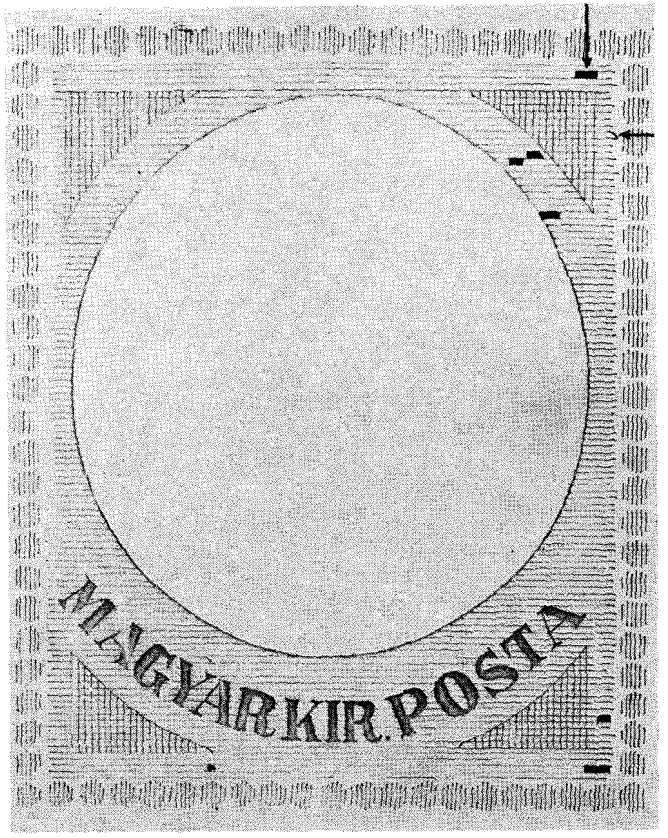
14. ábra. Metszetjavítás (III. típus)

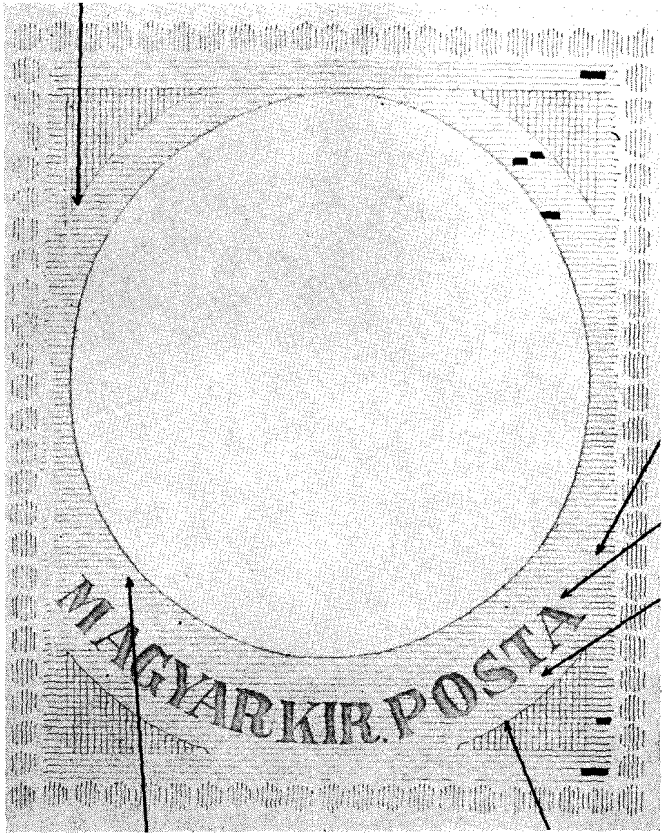
15. ábra. Metszetjavítás (III. típus)

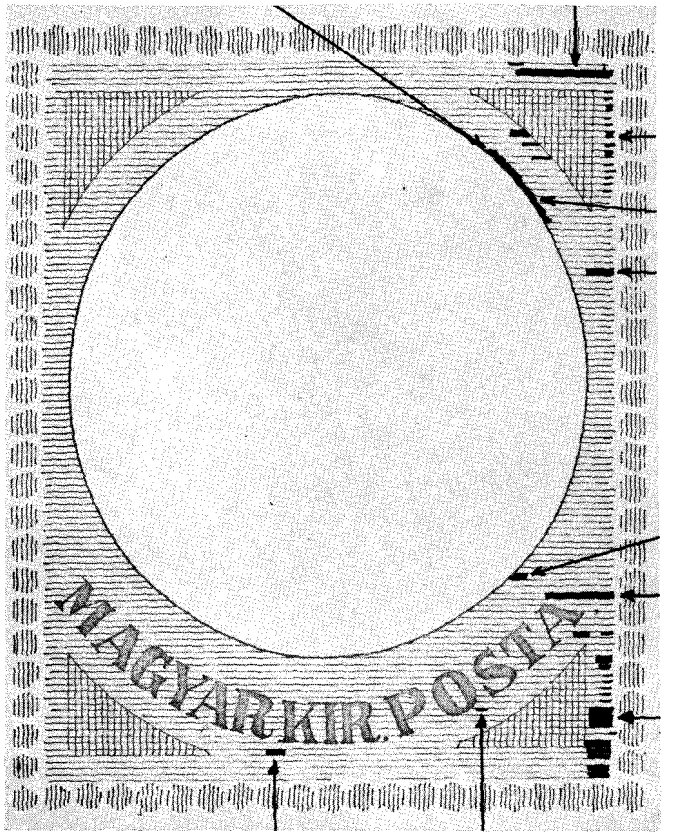
16. ábra. III a. altípus

17. ábra. II.b. altípus

18. ábra. Lemezhiba (III b. altípus)

19. ábra IV. típus

IIIb. altípus.

Jellemzője, hogy a IIIa. altípus ismertetőjeléhez két újabb csatlakozik, amelyet a 17. ábrán mutatunk be. Ez ideig egy lemezhibája ismert, amelyen számos alapvonalszakadás látható (18. ábra).

IV. típus.

Ez a típus szintén előfordul a század végéig. Igen sok ismertetőjelet, lemezhibát tartamazó bélyegkép (19. ábra). Metszetjavítása ismert, valamint a II. típuson már észlelt, a 10. ábrán láthatókhoz hasonló, ovális keret javítása is.

Minden egyes bélyegkép a fent leírt valamelyik típusba egyértelműen besorolható. Az egyes típusokon és altípusokon belül előforduló lemezhibák és metszetjavítások sorszámozása még korai lenne, mivel újabb változatok elfordulása feltételezhető.

—.—

Az alábbiakban táblázatban összefoglalom a 111 alapvonalú 2 krajcáros kiadásonkénti típusváltozatait.

Kiadás	I.	Ia.	II.	IIa.	III.	IIIa.	IIIb.	IV.
1874. 1.	+	+						
1876. 2.	+	+						
1879. 3.			+	+	?	+	?	+
1880. 4.			?	?	+	—	—	—
1880. 5.			+	?	+	—	—	—
1880. 6.			+	?	?	—	—	—
1880. 7.			+	?	?	—	—	—
1882. 8.			+	+	+	+	+	+
1882. 9.			+	?	?	?	+	+
1882. 10.			+	+	+	?	+	+
1882. 11.			?	?	+	?	+	+
1884. 12.			+	?	+	+	?	+
1892. 13.			+	+	?	?	+	?

Megjegyzés: + : előforduló változat,
? : feltehetően létező változat,
— : feltehetően nem létező változat.

A rányomott bélyegkép típusok szerinti feldolgozásán kívül specializálási lehetőséget ad a dombornyomásnak a bélyegképhez való, különböző irányú eltolódásának gyűjtése, valamint a kiegészítő bérmentesítéssel ellátott levelezőlapok rendszerezése is.

Bár a felsorolt lapoknak is legfontosabb filatéliai eleme a rányomott bélyegkép, mégsem szabad megfeledkezni az egyéb rányomtatott elemekről sem. Elsősorban vonatkozik ez az 1879-től a levelezőlap bal felső sarkában található címerre. A címer nyomódúcait 1884. körül cserélték ki. Az 1879—1884 közötti időszakban nyomott levelezőlapok címerein a kettőskereszt keresztágai között, a tengelytől balra színes folt látható. Az új nyomódúcokon ezt a hibát kiküszöbölték. Az 1884-től használt címer-nyomódúcok lenyomatain ismétlődő hibák előfordulnak. A címer kétfajta dúcváltozata, az előforduló címer-nyomódúchibák és a rányomott bélyegek típusváltozatai között összefüggés nem található.

Az összefüggően is előforduló válaszos levelezőlapok és adóintések rányomott bélyegei az összefüggéseken azonos, de vegyes típusokban is előfordulnak. A rendelkezésre álló, igen kis számú, összefüggő több részes levelezőlap nem volt elegendő arra, hogy ezekből bárminemű következtetést le lehetett volna vonni.

A rányomott bélyeg, a címer, a felirat, a címvonalak és lábjegyzet egymáshoz viszonyított elhelyezkedése különösebb figyelmet nem érdemel, mivel sem a posta, sem a nyomda nem fordított gondot az egymáshoz viszonyított méretek betartására. Ennek következtében azok, nem utolsó sorban a vágás pontatlanságai miatt is, jóformán minden darabon másképpen alakulnak.

Erről a rányomott bélyegképről a Filatéliai Szemle 1971. évi áprilisi számában már közlésre kerültek korábbi észrevételeim. Jelen tanulmányom az ott közölteket tovább fejleszti, ezért néhány ott közölt megállapítás helyreigazításra szorul. Így:

1. Az I.b. altípus nem létezik. Az csupán az I.a. altípus halványabb nyomata.

2. Az ottani IIa. altípus megfelel a IIIb. altípusnak.

3. Az ottani IIb. altípus a III. típus egyik, javított nyomódúcának lenyomata.

4. Az ottani II.c. altípus megfelel a IV. típusnak.

5. Az ottani IId. altípus megfelel a IIa. altípusnak.

Megnyílt a Bélyegmúzeum

SIPOS JÓZSEFNÉ, a Bélyegmúzeum tudományos munkatársa

A két év után megnyílt Bélyegmúzeum területe 500 négyzetméterre bővült, ahol 2176 kiállítási keretben, mintegy 200 000 magyar és külföldi bélyeg — közte számos újdonság — várja a látogatókat.

A korábban kiállított magyar anyag elsősorban a megjelent sorozatok bemutatására törekedett. Színváltozatok csak 1871-es kő és réznyomatos kiadásánál szerepeltek. A papír, szín, nyomási-fogazási különlegességek különösebb rendezés nélkül kerültek kiállításra.

Az anyag legjelentősebb részét képező Poppovits-gyűjtemény, eredeti kiállítási formában a bélyegek egyszerű bemutatására törekedett.

Az újonnan kiállított magyar anyag számos, eddig még be nem mutatott, valamint most vásárolt bélyeggel bővült. Bemutatásra kerülnek a magyar klasszikus bélyegek, ezt követően földrészek szerint a külföldi kiállítási anyag.

A magyar gyűjtemény az előfutár levelekkel kezdődik. Az előforduló bélyegzőtípusokból a lehető legtöbbet igyekeztünk bemutatni. A múzeum új vásárlása az 1848-as Thán Mór féle bélyegtervezet. Az 1850—1858-as levelek feldolgozása, valamennyi levélanyaghoz hasonlóan, a bérmentesítési formák szerint történt. Itt találhatók az 1854-es „tokaji átütésű" levelek — köztük az eddig ismeretlen 9 kr-os Ba típuson előforduló — amelyek eddig csak alkalmi kiállításon kerültek bemutatásra.

Az 1867-es kiadás feldolgozása színváltozatok, összefüggések, valamint levélanyag felhasználásával készült. Ennek az időszaknak egyik ritkasága az 1868-as Határőrvidék bélyege, amely nem rég került a múzeum gyűjteményébe. Itt tekinthető meg, 100-as ívben, a rézvörös 1868-as hírlapilletékbélyeg, amely egyedi darab.

Az 1871-es anyag, amely a Poppovits-gyűjtemény felhasználásával készült, a kiállított magyar gyűjtemény talán legteljesebb része. A gyűjtemény felhasználása nélkülözhetetlen volt ahhoz, hogy a gyűjtők számára képet adjunk egy megközelítőleg teljes, szakszerűen rendezett klasszikus anyaggal.

Így láthatók a Monográfia III. kötetéből már ismert eredeti tervezetek, amelyek az 1871-es kiadáshoz készültek. Külön kiemelném az újonnan felfedezett ú.n. első nyomású 2 kr-s bélyeget.

A világon egyedülálló ívrekonstrukciók összeállítása több mint egy éves munkánk eredménye. Az 1871-es kőnyomatos bélyegsor valamennyi címlete bemutatásra kerül, mellette a fogazási ívvel, amelyen látható, hogy a különböző típusok hogyan helyezkedtek el az íven. Sajnos még vannak hiányok, de táv-

lati tervünk, hogy a gyűjtők segítségével — esetleg csere útján — ezeket is pótoljuk.

Az 1871—1888-as bélyeganyag is bővült. Feldolgozása a színváltozatok, összefüggések, fogazatok, különlegességek, valamint a levélanyag felhasználásával készült. Az 1874—1888-as levélanyag is közeli vásárlása múzeumunknak.

Az 1919 utáni kiadások után bemutatjuk a nyomási, fogazási rendellenességeket. Ezek közül megemlíteném az 1921/25-ös fordított Madonnát, az 1938-as Nagymányát, az 1920/24-es 600/800 f-es bélyeget és nem utolsó sorban az 1913-as Turulos sor 50 filléres ívének 13. bélyegét, amely tévesen 35 fillér. 1915-ben a sorozatot II. Hadisegély sorként felülnyomták, így került néhány tévesen nyomott ív is felülnyomásra, amelyek közül egyet bemutatunk.

Feladatunknak tekintjük a klasszikus és külföldi anyag bővítését, a hiányok pótlását. Tervbe vettük az 1872-es réznyomatos kiadás ívrekonstrukcióját, az 1874—88-as anyag további kiegészítését, ívrekonstrukcióval, valamint vésetjavítással.

Időszaki kiállításaink az ifjúsági gyűjtőket, iskolai köröket segítik. Jelenleg a „Budapest centenáriuma" kiállítás tekinthető meg.

A múzeumba látogató gyűjtőket, katalógizálásban, valamint szakmai tanácsokkal segítjük.

Egy múzeumi kiállítás sohasem kész, végleges. Folyamatosan dolgozunk az anyag még részletesebb feldolgozásán, ehhez várjuk a gyűjtők javaslatát, hogy az igények ismeretében végezzük a további területek feldolgozását.

Bélyegkatalógus

MADARÁSZ GYULA

A „Budapest 71" nemzetközi bélyegkiállítás mozgalmas sorozatában talán kissé elhalványult egy — évtizedek óta igen nélkülözött — nagy jelentőségű filatelista munka, Madarász Gyula: Bélyegkatalógus.

A magyar gyűjtemények bevezető részét képező, az 1850—1864-es kiadású, hazai felhasználású osztrák bélyegek, a mindkét postaigazgatás által forgalomba bocsátott 1867-es kiadás részletes, magyar vonatkozású értékelésével szakirodalom eddig nem foglalkozott, de hiányzott az 1871-es kő- és réznyomatos bélyegeink, ezek különlegességeinek és bérmentesítéseinek helytálló katalogizálása és értékelése is.

Ennek a hiányosságnak tulajdonítható az a sajnálatos tény, hogy az említett időszak filatelista anyaga az elmúlt évtizedek során a klasszikus bélyegek általános nagy áremelkedése mellett — valós értéküknek ismeretének hiányában — szinte kikapcsolódott a hazai gyűjtői forgalomból. De erre vezethető vissza a külföldi katalógusok általában helytelen katalogizálási rendszere és értékelése is.

Madarász Gyula jelen munkája messze meghaladja egy bélyegkatalógus szokványos szintjét. Fő érdeme, hogy sok évtized hiányát pótlóan végre tudomást szerezhetünk az említett időszak bélyegeinek, változatainak és bérmentesítéseinek valós értékéről. Erre — a szükséges ismeretek hiányában — a szerzőn kívül más aligha vállalkozhatott volna. A katalógus összehasonlító árrendszert alkalmaz, tehát súlyos hiba lenne a most közölt értékelést örökérvényűnek tartani. Az újabb ismeretek birtokában szükséges, hogy időszakonként kiigazításokkal biztosítsuk a katalógus használhatóságát.

A szerző bátor és igen dicséretes feladatra vállalkozott, amikor — ellentétben a részben illetékes osztrák katalógusokkal — valóban helyes és erre már régen megérett katalogizálást hajtott végre. Utalok itt az eddig csak alszámokkal jelölt, de filatelista szempontból valóban külön kiadásoknak tekinthető 1850-es és 1854-es — a vízjeles és vízjel nélküli —, valamint az 1863-as és az 1864-es kiadás — vízjelnélküli és vízjeles — papírosra nyomott bélyegeinek szétválasztására. Bár mindkét esetben csak ívvízjelről beszélhetünk, amely nem terjed ki az ív valamennyi bélyegére, de ténylegesen, filatelista szempontból feltétlenül megkülönböztetendő. Az 1850-es és az 1854-es kiadás megkülönböztetése, az alkalmazott kézi és gépi papíros folytán eddig sem okozott problémát.

A szerző lényeges és eddig nagyon elhanyagolt magyar vonatkozású különlegességekre hívja fel a gyűj-

tők figyelmét: az osztrák 1864-es kiadásnak 1867. május 1. és június 15. közötti magyarországi felhasználására. Azonos jellegű a katalógus végén felsorolt, a magyar postaigazgatás romániai postahivatalaiban forgalmazott soldo-értékű bélyegek felvétele a magyar bélyegek közé.

Az 1867. május 1. óta önálló magyar postaigazgatás első hazai előállítású és kizárólagosan csak Magyarország területén forgalomba bocsátott bélyegei sorát az 1871-es kőnyomatosok — a szerző által felfedezett — első kétkrajcáros nyitja meg az 1. katalógus számmal. Ezt követik az 1871-es kő- és réznyomatos bélyegek, bélyegkülönlegességek és bérmentesítések, valamenynyi eddig ismert előfordulásának részletes ismertetése.

Megemlítendő tipizálási rendszere az 1850-es és 1854-es kiadásnál. Ez részben egyezik a Monográfiában alkalmazottal, de bizonyos esetekben attól eltérő, megjegyezve, hogy felsorolásra csak azok a típusok kerültek, amelyek magyarországi felhasználása eddig ismert.

Szólni kell a katalógus árainak gyakorlati alkalmazásáról. A szerző megjegyzi: „a közölt árak egymáshoz viszonyított értékelést jelentenek, amelyek szorzószámmal számíthatók át a különböző pénznemekre". Nem lényegtelen ehhez hozzáfűzni még azt az észrevételt sem, hogy míg az egyes pénznemeken belül is a szorzószám kialakulását erősen befolyásolhatja az egyes kiadások helyi gyűjtői kedveltsége.

P. L.

A MABÉOSZ Tudományos Munkaközösségének hírei

A Tudományos Munkaközösség a MABEOSZ Küldöttközgyűlése után működésének szabályozására új ügyrendet dolgozott ki és szeptemberi taggyűlésén új vezetőséget választott. Az elnök: Dr. Rend Ferenc, titkár: Bér Andor, adminisztratív és szervező titkár: Galambos László lett.

*

A vezetőség taggyűlés elé terjesztette munkatervét, amely a főbb kutatási területeket és a klasszikus gyűjtés terjesztésének feladatait határozza meg. Így:

1. Az 1871. évi könyvnyomású hírlapbélyeg ívrekonstrukciója
2. 1874—81. II. lemez 10 kr. kétszer 100-as nyomólemez-rekonstrukciója
3. 1874—99. évi boríték rajzú díjjegyes értékcikkek feldolgozása
4. 1924. évi Jótékonysági sor ívrekonstrukciója
5. 1945—46. évi inflációs kiadások rendellenességei, futárposta stb.
6. 1960. évi Lenin 90 éves bélyeg ívrekonstrukciója
7. A bélyeg előtti idők postaszolgálata, útvonalak, postajelzések
8. Kamarakiállítások rendezése a székházban
9. Vidéki városokban vándorgyűlések rendezése
10. Tanácsadó szolgálat megszervezése

Februárban a munkaközösség öt tagja mutat be kamara-kiállítás keretében egy-egy témafeldolgozást a Székházban. A kiállítás időtartama alatt meghatározott időben a kiállító jelen lesz és válaszol a látogatók esetleges kérdéseire. Ezzel lehetővé válik az anyaggal kapcsolatos közvetlen tapasztalatcsere.

*

1972. november 26-án Miskolcon vándorgyűlést tartott a Tudományos Munkaközösség. Bér Andor a kiállításra készülő bélyeg-feldolgozás esztétikájáról, Surányi László az 1924. évi Jótékonysági sor és az 1960-as Lenin 90 éves bélyeg ív-rekonstrukciójáról tartott előadást. Mindkét előadást élénk vita követte. Délután baráti összejövetelen vitatták meg Miskolc legjobb gyűjtői a munkaközösség tagjaival a klasszikus, és klasszikus módon való gyűjtés problémáit.

Ezúton is köszönetet mondunk az Északmagyarországi Területi Irodának és a Miskolc városi vezetőségnek lelkes szervező munkájukért és szíves vendéglátásukért.

*

A MABEOSZ elnöksége megvitatta és jóváhagyta a Bélyegvizsgáló Állomás új szabályzatát, amely összhangban áll a legfejlettebb nemzetközileg is elfoga-

dott szabályzatokkal. Hazánk legismertebb bélyeggyűjtőit, kérte fel az Elnökség a szakértői feladatok ellátására.

A vizsgálati űrlapokat és a szabályzatot az érdeklődők a területi irodákon, illetve a MABEOSZ országos központjában igényelhetik.

*

A Tudományos Munkaközösség minden hónap első és harmadik péntekjén délután 1/2 5 órától tanácsadó szolgálatot tart a MABEOSZ székházában, a IV. 401. szobában. Az érdeklődőknek a legavatottabbak adnak felvilágosítást a bélyeggyűjtés minden területéről.

*

A Tudományos Munkaközösség szívesen bővíti ki tagságát meghívásos alapon azokkal a gyűjtőkkel, akik tudományos igénnyel feldolgozott gyűjteményeikkel vagy publikációkkal igazolják, hogy a posta-történeti feldolgozások és a bélyeggyűjtés terén tudományos eredményeket értek el. A munkaközösség összejöveteleit minden hó utolsó péntekjén 1/2 6 órakor tartja a székház IV. 403. számú termében.

A MABEOSZ filatelista kiadványai

A még megvásárolható filatelista kiadványok:

Kaptay Antal: A Magyar Okmánybélyegek katalógusa. 30,— Ft

Madarász Gyula: Bélyegkatalógus „Osztrák posta Magyarországon 1850—1867, Magyarország bélyegei 1867—1871." 12,— Ft

Dr. Makai—Kostyán: Magyar Díjjegyes Postai Nyomtatványok. 4,— Ft

Pákozdi László: Klasszikus Magyar Bélyegek. (Filatelista Kiskönyvtár 4. sz.) 3,— Ft

Philatelica 71/2. szám 10,— Ft

72/1. szám 10,— Ft

72/2. szám 10,— Ft

— A színes számú krajcáros bélyegek feldolgozásánál, rekonstrukcióinál nélkülözhetetlenek a kiadványunk ábráihoz is felhasznált, kétféle méretben és összetételben készített 2, 3, 5, 10 és 20 értékjelzésű, előnyomott ívek, ívenként —,60 Ft

— **Most készült el** a „fekete számúak" általános és az 1874—99. évi újságbélyeg előnyomott íve, ívenként 1,80 Ft

A fenti kiadványok a bélyeggyűjtő köröknél ugyanúgy igényelhetők, mint a bélyegújdonságok.

Megvásárolhatók a területi irodákon; a székházban, a könyvtárban a könyvtári napokon 14—18 óra között, vagy a II. emeleti összejöveteli helyiségekben a háznagynál.

Postai megrendelés esetén az 509—215373 számlaszámú befizetési lap felhasználásával a megfelelő összeget, továbbá a várható postaköltség összegét kérjük befizetni, **feltüntetve a kiadvány pontos megnevezését.**

Abstract of Contents

1 *Electrotype dies with 25 stamp designs, issued in 1889 and 1898,* (by Ferenc Orbán, Silkeborg).

Author promoted by his actual work considerably the division of the stamp designs typ III. of the relief printed stamps with cover drawing, issued in 1888—1899, into stereotypes and elecrotypes.
As well-known earlier already, the stamps type I. and II., issued 1888, have been produced by means of stereotype dies; in 1889 this process has been performed by means of electrotype dies. The earlier research work met with difficulties, since among the stereotype dies type II. existed also pieces, indicating the main signs of type III., and among the electrotype dies type III. were also two stamp designs, showing the characteristic signs of type II.

The author began his research work, — properly, — by the exact registration of engraving signs, the most certain evidence of common origin. The number of the engraving signs is considerably higher than stated earlier.
Besides the three previous characteristics of stereotypie, type III., Author discloses also the recently ascertained five characteristics.
Thereafter follows description and delineation of the characteristics of electrotypie, type III., by two figures. One of them shows in the beads of the string of beads, the other, however, within them a great lot of characteristics, which are visible on every electrotype stamp design, III. Lastly analyses the author thoroughy both stamp designs (X and Y), figuring for an unknown reason on the electrotype die, type III., as well as their arrangement in the four dies with 25 stamp designs.

2 *Impressed stamp with the value of 2 kr, with 111 serifs, isued 1874—82.* (bi Béla Simándy)
The publication of the Monograph of the Hungarian Stamps encouraged the serious collectors also in the domain of Hungarian postal stationery to do research work again.
The author stresses importance of the most significant elements of his work, the stamp design. The proper description of the stamp design refutes the earlier statement that the stamp design produced by relief and embossed printing, issued during the period mentioned in the heading, would be of the same origin as the other stamps, showing a cover-drawing. On the impressed stamps of the value of 2 kr, issued 1874—92, the vertical strings of beads contain 25—25 beads, whereas the other impressed stamps indicating a cover-drawing, include 26—26 beads (so also the height of the stamp design changes), and the proper number of the serifs increases to 111, instead of the earlier ascertained 110.
After the precise description of the engraving signs author enumerates postal stationeries, produced with this stamp design. Thereafter he gives a precise description and illustration of the four types and subtypes of the stamp design, just as of the more important plate defects and engraving corrections.

Sommaire

1 *Les életctrotypes d'impression de 25 timbres, préparées en 1889 et 1898.* (par Ferenc Orbán, Silkeborg)

Par l'ouvrage actuel l'auteur a fortement avancé la division des images de timbres au type III. à impression en relief, indiquant le dessin d'enveloppe, mise en cours en 1888—1389 en stéréotypie et électrotypie.
Il était notoire antérieurement déjà que les timbres au types I et II, émis en 1888, furent manufacturés par stéréotypes, mais dans la suite, en 1889, on a employé déjà des électrotypes. Les recherches précédentes sont devenues plus difficiles, car parmi les stéréotypes au type II ils se trouvaient aussi des planches, comportant les principaux signes distinctives du type III, de même que parmi les electrotypes au type III il y avait deux dessins du timbre, indiquant les signes caractéristiques du type II.
L'auteur a commencé ses recherches, comme de raison, par l'enregistrement exact des signes de gravure, étant la preuve la plus certaine de l'origine commune. Le nombre des signes de gravure est de beaucoup plus que celui, déterminé précédemment.
L'auteur expose outre les trois signes précédents des stéréotypes au type III aussi les cinq signes distinctives, récemment déterminés.
Ci-après suivent la description et la démonstration des signes distinctives d'électrotype au type III par deux figures. L'une indique dans les perles des rangs de perles, l'autre, ceper

dant, en dedans des mêmes un nombre élevé des signes distinctives, dont chacun est visible sur chaque dessin électrotype du timbre au type III.
L'auteure donne enfin une soigneuse analyse des deux dessins du timbre au type II (X et Y), lesquelles figurent pour une raison inconnue sur l'électrotype au type III, et de même de leur emplacement au quatre planches d'impression de 25 timbres.

2 *Le timpre imprimé de 2 kr à 111 lignes de base, émis en 1874—92.* (par Béla Simády).

La publication de la Monographie des Timbres Hongrois a encouragé les collectionneurs sérieux aussi dans le domaine des entiers postaux hongrois a faire des recherches nouvelles.
L'auteur s'occupe avant tout de l'élément le plus important, de dessin du timbre. L'exact description du dessin du timbre détruit la détermination antérieure que le dessin du timbre à impression en relief et en bosse, à l'émission suivant le titre, soit d'origine identique avec les autres timbres imprimés, indiquant le dessin d'une enveloppe. Au timbre de 2 kr imprimé, émis en 1874—92, se trouvent 25—25 perles dans les rangs verticaux de perles, contrairement aux 26—26 perles des autres dessins du timbre imprimé, comportant l'image d'une enveloppe (ainsi aussi l'hauteur des dessins du timbre est variable) et le nombre des lignes de base s'élève exactement à 111, contre 110, compté préalablement.
L'auteur donne, après la description précise des signes de gravure une énumération des entiers postaux indiquant ce dessin du timbre.
À la suite il donne la description et l'illustration des quatre types et sous-types du dessin du timbre, et de même des défauts importants des planches et des corrections des gravures.

Auszug aus dem Inhalt

1 *Die in 1889 und 1898 hergestellten Elektrotyp-Druckstockblöcke mit 25 Wertstempeln* (Franz Orbár, Silkeborg, Dänemark) Durch vorliegende Arbeit des Autors wurde die Trennung der Markenbilder der Type III. der, in 1888—1899 ausgegebenen, mit Buchdruck hergestellten Wertstempel mit Briefumschlagzeicnung in Stereotype und Elektrotypie in grossem Masse befördert.
Es war schon früher bekannt, dass die, in 1888 ausgegebenen Wertstempel, Typen I. und II. mit stereotypen Druckstöcken hergestellt wurden; in 1889 wurde dieses Verfahren von der Elektrotypie abgelöst. Die frühere Forschungsarbeit war dadurch erschwert, dass unter den stereotypen Druckstöcken der Type II. auch solche zu finden waren, die die wesentlichsten Erkennungszeichen der Type III. aufwiesen, und ferner, dass sich unter den Elektrotypien der Type III. zwei solche Markenbilder fanden, die die charakteristischen Erkennungszeichen der Type II. aufwiesen.
Autor begann seine Forschungsarbeit — vollkemmen richtig — mit der genauen Registrierung der Stichzeichen, als sichersten Beweis des gemeinsamen Ursprungs. Die Zahl der Stichzeichen ist bedeutend höher, als es früher bestimmt wurde. Ausser den früheren drei Erkennungszeichen der Stereotypie der Type III. beschreibt Autor auch die neuerdings festgestellten fünf Erkennungszeichen.
Danach folgt die Schilderung und die Vorführung der Erkennungszeichen der Elektrotypie der Type III. in zwei Abbildungen. Die eine weist in den Perlen der Perlenschnur, die andere innerhalb derselben eine hohe Zahl von Erkennungszeichen auf, die alle auf sämtlichen Elektrotyp-Wertstempeln der Type III. zu finden sind.
Zuletzt gibt der Autor eine eingehende Analyse der beiden, infolge eines völlig unbekannten Grundes in den Elektrotyp-Druckstock der Type III. aufgenommenen Wertstempeln (X und Y) und der Anordnung derselben in den vier, 25 Markenbilder enthaltenden Druckstockblöcken.

2 *Eingedrucker 2 kr Wertstempel mit 111 Serifen der Jahre 1874—92.* (von Béla Simándy).

Das Erscheinen der Monographie der Ungarischen Wertstempel spornte die seriösen Sammler auch auf dem Gebiete der ungarischen Ganzsachen zu neuen Forschungen an.
Autor legt in seiner Arbeit das Gewicht auf das wesentlichste Element, das Markenbild. Die exakte Beschreibung des Markenbildes widerlegt die frühere Feststellung, dass der, mit Buch- und Reliefdruck hergestellter,

im Titel erwähnten Jahren ausgegebener Wertstempel gleichen Ursprungs mit den anderen eingedruckten, Briefumschlagzeichnung aufweisenden Wertstempeln sei. Auf den, in 1874—92 ausgegebenen eingedruckten 2 kr Wertstempeln finden sich in den vertikalen Perlenschnüren 25—25 Perlen, gegenüber den 26—26 Perlen der anderen, eingedruckten, Briefumschlagzeichnung ausweisenden Wertstempeln (infolgedessen auch die Höhe der Wertstempel veränderlich ist), und die Zahl der Serifen beträgt richtigerweise 111 Stücke, statt der früher festgestellten 110 Stücke.

Nach genauer Schilderung der Stichzeichen zählt Autor die, mit diesem Markenbild hergestellten Ganzsachen auf. Danach folgt die genaue Beschreibung und die Illustration der vier Typen und Untertypen des Wertstempels, sowie der wichtigeren Plattenfehler und Stichkorrekturen.

СОДЕРЖАНИЕ

Ференц ОБРАН:

1 *Блоки электротипных гальванических дубликатов с 25-тью марочных изображений, сделанные в 1889 и 1898 годах* (Силькеборг, Дания)

Автор указанного труда значительно облегчил задачу разделения на стереотипию и электротипию марочных изображений III-го типа марок, сделанных в 1888—1899 годах способом высокой печати с рисунком конверта на них.

Стало известно уже раньше, что марки I-ого и II-ого типов, вступившие в обращение в 1888 году, изготовлялись с деревянных клише, которые были оформлены способом стереотипной печати. Этот способ заменила в 1889 году электротипия. Прежнюю исследовательскую работу затруднило то обстоятельство, что среди стереотипных деревянных клише II-ого типа было клише с основными опознавательными знаками III-его типа, а среди электротипий III-его типа нашлось два марочных изображения с опознавательными знаками, характерными на II-ой тип.

Автор свою работу начал очень правильно точной регистрацией знаков резцовой гравюры, которые являются лучшим доказательством общего происхождения. Количество этих знаков превышает то, которое было подсчитано раньше.

Кроме трех прежних опознавательных знаков стереотипии III-его типа, автор знакомит читателя со вновь обнаруженными пятью.

Затем автор описывает и на двух рисунках показывает опозновательные знаки электротипии III-его типа. На первом рисунке изображены многочисленные опознавательные знаки в перлах орнамента, на втором рисунке — в центре орнамента. Каждый из этих знаков можно найти на всех электротипных марочных изображениях III-его типа.

В заключение автор глубоко анализирует те два марочных изображения II-ого типа (x и y), которые по неизвестной причине оказываются в электротипной матрице III-его типа, и их расположение в четырех блоках гальванических дубликатов с 25-тью марочными изображениями.

Бела ШИМАДИ:

2 *Двухкрейцерная цельная вещь с III-тью основными линиями выпуска 1874—1892 годов.*

Издание «Могографии почтовых марок ВНР» стимулировало серьезных коллекционеров вести новые исследования также и в области цельных вещей.

Автор при работе делает упор на важнейшем элементе — марочном изображении. Правильное описание марочного изображения опровергает прежнее утверждение, по которому сделанные способом высокой и рельефной печати марочные изображения указанного выпуска и остальные цельные вещи имеют общее происхождение. В вертикальных орнаментах двухкрейцерной цельной вещи выпуска 1874—1892 годов имеется по 25 перлов против 26 перлов по остальным цельным вещам (таким образом не одинакова и высота марочных изображений) и количество основных линий правильно — III, а не 110, подсчитанные раньше.

Вслед за точным описанием знаков резцовой гравюры автор перечисляет цельные вещи, сделанные с использованием этого марочного изображения. Затем автор описывает и посредством рисунков показывает четыре типа и подтипы марочного изображения, а также значительные дефекты матриц и исправления резцовой гравюры.

Ára: 8,— Ft

1669 — Ságvári Nyomda, Budapest

73
2

philatelica

philatelica

1973/2

TARTALOM

Madarász Gyula:
Ausztria és Magyarország 1867-es bélyegkiadásai, Magyarország első bélyegei.

Dr. Petrovits Tivadar:
A II. típusú 5 krajcáros (1875—1891).

Dr. Scholz Tamás:
Bélyegek állományvédelme.

Idegen nyelvű tartalom.

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
SZERKESZTI: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: PÁKOZDI LÁSZLÓ, DR. SCHOLZ TAMÁS
FELELŐS KIADÓ: DR. STEINER LÁSZLÓ
III. ÉVFOLYAM

Ausztria és Magyarország 1867-es bélyegkiadásai Magyarország első bélyegei

MADARÁSZ GYULA

A bélyegek iránti érdeklődés világszerte egyre fokozódik. Ez nemcsak a bőségesen megjelenő új bélyegekre, hanem a hosszabb ideig aránylag elhanyagolt klasszikusokra is nagymértékben érvényes. Sőt, ez utóbbiak közül bizonyos objektumok iránt eddig még nem tapasztalt érdeklődés nyilvánul meg, mint pl. a ritkaságok, a luxus minőségű példányok, a különféle bérmentesítések, a tévnyomatok stb. iránt. A klasszikus bélyegek specializált gyűjtésének már régi múltja van és a rájuk vonatkozó ismeretek is hosszú évtizedek kutatásainak eredményei, amelyek a speciális katalógusok révén ma már mind szélesebb körökben terjednek el.

A klasszikusokra vonatkozó mai előrehaladott ismeretek idején különös kivételnek számítanak az itt tárgyalandó bélyegkiadások, Ausztria és Magyarország 1867-es bélyegkibocsátásai. E kiadások körülményeire vonatkozó alapvető ismeretek ugyanis még ma sem általánosak, habár maguk a bélyegek nagy kedveltségnek örvendenek. Vannak, akik e kiadások mibenlétével és bélyegeik hovatartozásával nincsenek tisztában és ennek következtében a gyűjtésükben rejlő változatos lehetőségeket sem ismerik. A bélyegek specializáló gyűjtése átlagon felüli tudnivalók elsajátítását is szükségessé teheti, de a bélyegekkel való foglalkozás bármely fokán is elengedhetetlen, hogy felismerjünk egy bélyeget, illetve tudjuk, hogy az hová tartozik. Ha az itt szóban forgó bélyegekre vonatkozó ismereteket csak ebből a magától értetődőnek látszó követelmények szempontjából tekintjük, akkor is kedvezőtlen tapasztalatokra tehetünk szert. E különleges bélyegkiadás az eddigieknél nagyobb figyelmet és pontosabb ismereteket érdemelne.

Az ezen a téren mutatkozó hiányosságok némi pótlására, az 1867-es bélyegek helyes elbírálásának elősegítésére, az itt következőkben vázolom a kiadás körülményeit, az ehhez szükséges társadalmi előzmények rövid ismertetésével. Az előzmények az 1848-as februári forradalomig nyúlnak vissza, amely Franciaország határain túl is sok helyen mélyreható következményekkel járt. Így, a Habsburgok birodalmában is, ahol rövidesen megérett a helyzet fegyveres összecsapásra Ausztria és Magyarország között. A magyar szabadságharcot a cári orosz hadsereg beavatkozásával verték le, amit a magyar királyságnak több tartományként Ausztriába történt bekebelezése követett. Ilymódon sikerült első ízben évszázadok fegyveres és közjogi küzdelmei után az osztrák fennhatóságot a magyar korona országaira is kiterjeszteni.

E történelmi esemény mind magyar, mind osztrák

szempontból jelentékeny filatéliai következményekkel is járt, és végül a jelen cikk tárgyát képező bélyegkiadásokhoz vezetett. Magyarországon 1850. június 1-től, mint az osztrák postaigazgatáshoz tartozó területen természetesen szintén osztrák bélyegek kerültek forgalomba, és ez a helyzet állt fenn közel 17 esztendeig. Ennek következtében az osztrák posta ezalatt ott felhasznált bélyegei a magyar bélyegek előfutáraivá váltak, és mint ilyenek, a magyar gyűjtemények bevezető részét alkotják. A bekebelezés osztrák filatelista szempontból tekintve, bélyegritkaságok létrejöttét jelentette, amennyiben az osztrák bélyegek legérdekesebb és legértékesebb ritkaságainak jelentékeny hányada létét magyarországi forgalmuknak köszönheti.

Ausztria külpolitikai helyzete és a magyar nemzet passzív magatartása végül is az 1867-es osztrák—magyar kiegyezéshez vezettek, amelynek alapján a két, egyébként önálló államot a közös uralkodó és a közös védelemre hivatott szervek (külügy, hadügy és az ezekkel kapcsolatos pénzügy) az osztrák—magyar monarchiában kapcsolták össze.

A kiegyezéssel sor került az osztrák és a magyar posta különválására is. A két fél között ezzel kapcsolatban kötött ideiglenes postai egyezmény egyik cikkelyében az itt tárgyalt bélyegkiadásokban egyeztek meg. E különös bélyegkibocsátás létrejöttének okait kutatva, bizonyosnak látszik, hogy az önállóvá váló magyar posta bélyegszükségletén kívül, politikai tényezők is szerepet játszhattak abban. A magyar posta egyik első feladata új bélyegek megjelentetése volt, hogy az osztrák felségjelvényű bélyegeket a forgalomból kivonassa. A nyomdaipar fejletlensége miatt azonban Magyarországon bélyeggyártásról egyelőre nem lehetett szó, ezért új bélyegek rendelésével Ausztriához kellett fordulni. Arra vonatkozóan, hogy ennek következtében miért kerültek mindkét országban azonos gyártmányok forgalomba, feltevésekre vagyunk utalva. Rendelkezésünkre áll az egyik bécsi újság tudósítása, amely szerint a két fél küldöttei arról tárgyaltak, vajon külön, vagy egyforma bélyeget bocsásson-e forgalomba a két postaigazgatás. Mivel valószínű, hogy a magyar fél bélyegrendelésével csak saját számára kívánt új postai értékcikkhez jutni, a megszületett döntésből feltehető, hogy Ausztria volt az, amelyik — bár saját felségjelvényű bélyegei voltak —, a Magyarország számára szükséges, új kiadású bélyegek együttes használatára törekedett, amit a magyar posta helyzete lehetővé is tett. A magyar postának nemcsak új bélyegek forgalomba bocsátása volt a célja, hanem az is, hogy az idegen felségjelvényű bélyegeket a lehető legrövidebb időn belül kivonhassa a forgalomból. Ezek alapján feltehető, hogy egyforma bélyegek kiadása volt az ára, hogy az osztrák fél a lehetséges legrövidebb terminusra vállalta az új értékcikkek leszállítását a magyar posta számára.

Az önálló magyar postaigazgatás 1867. május 1-én kezdte meg működését, amely kezdetben nem terjedt ki a magyar korona egész területére. Horvát-Szlavónia és a katonai határőrvidék ugyanis egyelőre osztrák igazgatás alatt maradt, de a postai egyezmény alapján, magyar területeken kívül, Ausztria külföldi postahivatalai közül a romániai hivatalok fele is magyar igazgatás alá került. Ezek: Braila, Bukarest, Foksani, Galatz, Gyurgyevo és Ploesti. Változás következett be 1868. április 1-én, midőn Horvát-Szlavonia is magyar igazgatás alá került, a határőrvidék postaigazgatását pedig ettől az időponttól kezdve a közös hadügyminisztérium alá rendelt postafelügyelőség vette át. Újabb változás volt azután, a romániai osztrák és magyar postahivatalok megszűnése, 1869. április 1-én. Végül 1871. január 1-én a katonai határőrvidék is magyar postaigazgatás alá került, ami egyúttal azt jelentette, hogy a monarchiában ezentúl az osztrák postaigazgatás az osztrák császárság területével, a magyar postaigazgatás pedig a magyar korona országainak területével esett egybe.

Az 1867-es bélyegek mindkét országban egyformán

1. ábra.
Osztrák 50 krajcáros

2. ábra.
Magyar 50 krajcáros

használható képpel készültek, a levélbélyegek a közös uralkodó képével és a feltüntetett névérték pénznemének a német és a magyar nyelven egyaránt érvényes rövidítésével. Az újságbélyeg Merkur-fejjel, a névérték feltüntetése nélkül.

A két önálló postaigazgatás területén, együttes használatuk idején, a következő értékekkel jelentek meg:

1867. június 1-én.

levélbélyegek: 2 kr., 3 kr., 5 kr., 10 kr., 15 kr., 2 sld., 3 sld., 5 sld., 10 sld., 15 sld.;

bélyeges borítékok: 3 kr., 5 kr., 10 kr., 15 kr., 25 kr.;

újságbélyeg: 1,05 kr (1868. január 1-től 1 kr);

1867. szeptember 1-én.

levélbélyegek: 25 kr., 50 kr., 25 sld., 50 sld.;

1869. október 1-én.

levelezőlap: 2 kr.; az osztrák postaigazgatás számára készült lapok az osztrák címerrel, a magyar posta lapjai a magyar címerrel készültek.

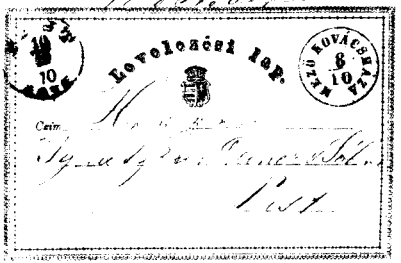
Az előzőekben felsorolt értékekkeken kívül, 1870. május 1-én 5 krajcáros bélyeges postautalvány is megjelent, de csak az osztrák postaigazgatás számára, osztrák címerrel.

Az egyforma bélyegek tényleges forgalomba bocsátásának időpontja és érvényességük tartama mindkét országban merőben különböző volt. A magyar posta az új értékekkek krajcárértékű címleteit a kitűzött

3. ábra. Osztrák levelezőlap

határidőre, alig hat héttel az április első felében kötött egyezmény után, megkapta és 1867. június 1-én forgalomba bocsátotta, a magánszemélyek birtokában levő régi bélyegek felhasználását pedig június 15-ig engedélyezte. A soldóértékű bélyegek azonban június 1-re

4. ábra. Magyar levelezőlap

nem készültek el, azok csak később, ma már pontosan meg nem állapítható időpontban, valószínűleg június első felében kerültek forgalomba a romániai magyar postahivatalokban. Az 1874-es bélyegek érvényessége a magyar postaterületen 1871. július 31-ig tartott.

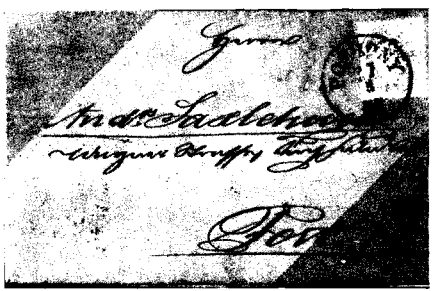
Az osztrák rendelet is június 1-re jelezte az új bélyegek megjelenését, megjegyezvén azok június 1-i magyarországi forgalomba bocsátását azzal, hogy az osztrák postaigazgatású területeken majd csak a régi bélyegek készletének felhasználása után, fokozatosan kerülnek forgalomba. Ennek következtében az is lehetséges, hogy Ausztria romániai postahivatalaiban, vagy azok egy részében, az új kiadású 2 sld-tól 15 sld-ig terjedő címletek nem is kerültek forgalomba. E hivatalok ugyanis még a régi bélyegek érvényességének lejárta előtt szüntették be működésüket. Az 1863—64-es kiadás bélyegei az addig osztrák postaigazgatás alatt állt Horvát-Szlavoniában 1868. március 31-ig, az osztrák posta többi területén 1869. augusztus 31-ig maradtak érvényben. Az 1867-es levélbélyegek használata Ausztriában — később az ún. finom nyomásúaké — sokkal hosszabb ideig tartott, mint Magyarországon, 1884. október 31-ig; az újságbélyegé 1900. szeptember 30-ig.

A közös postaigazgatású határőrvidéken az 1863—64-es bélyegek 1869. augusztus 31-ig voltak érvényesek.

A fentiekből kitűnik, hogy az 1867-es kibocsátású bélyegek az osztrák és a magyar posta szétválása, de a magyar igazgatásnak az ország egész területére több fokozatban történt kiterjesztése következtében is, filatéliai hovatartozásuk szempontjából különféleképpen bírálandók el. *E bélyegeket különböző fennhatóságú területeken, különböző postaigazgatóságok bocsátották forgalomba*, de forgalomba bocsátásuk időpontja, vagy érvényességük tartama sem volt postaigazgatóságonként egyforma.

A magyar posta által kibocsátott és ennek területén felhasznált bélyegek magyar bélyegek, Magyarország első postabélyegei. Az osztrák posta által kibocsátott, illetve annak területén használt példányok pedig *osztrák* bélyegek. A határőrvidéken 1868. április 1-től 1870. december 31-ig használt példányok e bélyegek harmadik, *az osztrák-magyar bélyegek* csoportját alkotják. Ez utóbbi területnek a másik kettőtől való különállását talán az is jól érzékelteti, hogy postája közvetlenül a nyomdától rendelte és kapta az ellátmányát. Egyébként ez nem az egyetlen közös, osztrák-magyar gyűjtési terület. Az első világháború táboriposta-bélyegei szintén „osztrák-magyar" bélyegek.

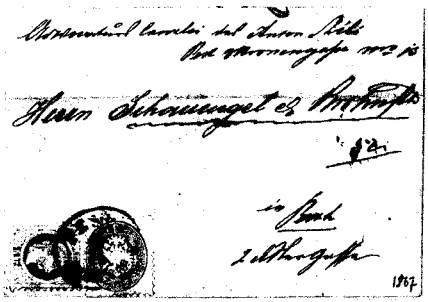
Az új bélyegek megjelenéséig az immár önálló magyar postaigazgatásnak csak az akkor forgalomban volt 1863—64-es kiadású osztrák bélyegek álltak rendelkezésre. Ezek a bélyegek 1867. május 1-től tehát a magyar posta *provizórikus* bélyegei voltak. Az 1863—64-es bélyegeknek ilyen provizóriumként számító példányai ritkák, az 1867. május 1-től június 15-ig történt felhasználásuk ugyanis általában csak teljesekről, vagy pedig az e bélyegeken még igen ritka azon bélyegzé-

5. ábra. 1863—64-es 5 krajcáros, mint a magyar posta kisegítő bélyege, magyar bélyegzéssel

sekről állapítható meg, amelyek a május 1-e után forgalomba kerülő magyar gyártmányú bélyegzőkről származnak.

Azalatt, míg az 1867-es értékcikkeket mindkét posta használta, a levélbélyegek és az újságbélyegek is ún. durva nyomással készültek, az 5 krajcárosnak és az újságbélyegeknek pedig csak az I típusa két, illetve három altípusával került forgalomba. Nagy ritkaság a 3 krajcáros levélbélyeg nem sok példányban fennmaradt piros színtévnyomata. Az 1867-es bélyegek felhasználásának ritka különlegességei közé tartoznak a 2 kr és 10 kr címletek felezései, és igen változatos gyűjtési területet alkotnak a különféle vegyes bérmentesítései. E vegyes bérmentesítések főcsoportjai: az 1863—64-es és 1867-es, az 1867-es és 1871-es kőnyomatos, valamint az 1867-es és 1871-es réznyomatos vegyes bérmentesítések. Az első csoportnak felhasználásuk helye szerinti több fajtáját különböztethetjük meg, amelyek a cikk végén található táblázatból ol-

6. ábra. Magyar 1863—64-es és 1867-es vegyes bérmentesítés. Pest, 1867. jún. 6.

7. ábra. Osztrák 1863—64-es és 1867-es vegyes bérmentesítés. Wien, 1868. ápr. 15.

vashatók le, és amelyek közül nagy ritkaság a magyar posta ilyen vegyes bérmentesítése, amelynek létrejötte csak *15 napig* volt lehetséges, és amely még az 1867-es és 1871-es réznyomatos bérmentesítésnél is ritkább.

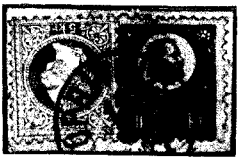
Az 1867-es használatlan bélyegek hovatartozását egyértelműen csak olyan példányokról lehet megállapítani, amelyről típusa, vagy színe alapján kizárható, hogy azt még a magyar posta is forgalomba bocsáthatta, vagyis az ilyen példány csak osztrák gyűjteménybe sorolható. A használatlanok, a kizáró okok megszorításával, egyébként bármelyik gyűjteménybe besorolhatók. A használt példányok esetében a bélyegzések egyértelműen meghatározzák felhasználásuk helyét és így hovatartozásukat, bár a horvát-szlavóniai és a határőrvidéki esetekben a felhasználás időpontja is döntő tényező. Ausztriában a durva nyomású bélyegeket is lényegesen hosszabb ideig használták, mint Magyarországon, de ezen kívül az ausztriai postaforgalom is jelentékeny mértékben meghaladta a magyarországit. Ennek következtében a magyar 1867-es bélyegek előfordulása természetesen sokkal ritkább, de ettől eltekintve, a kétféle bélyeg között

az egyes címletek egymáshoz viszonyított előfordulási arányában is nagy a különbség.

Az 1867-es értékcikkek — az 1869-ben forgalomba bocsátott levelezőlaptól eltekintve — csak Ausztriánál szerepelnek a katalógusokban. De sem a katalógusok eddigi rendszerén változtatni, sem ezeket a bélyegeket más helyen is katalogizálni nem lehet. Az általános katalógusok számára azonban nem is lehet kielégítő megoldást találni ezeknek a bélyegeknek helyes katalogizálásához, legfeljebb jól megválasztott címszavakról és a hozzájuk fűzött helyes magyarázatokról lehet ott szó. Az a tény, hogy ezeket a bélyegeket nem lehet a normál keretek között katalogizálni, talán szintén rávilágít arra, hogy a klasszikus filatéliában páratlan esetről van szó. Az emiatt felmerülő nehézségek azonban nem menthetik fel a bélyegek gyűjtőit, vagy a velük foglalkozó szakirodalmat az alól, hogy e kiadásról helyes ismereteket szerezzenek, illetve nyújtsanak. Ez nemcsak régóta tisztázott tények, ismeretek feléledését és általánossá válását jelentené, hanem az 1867-es bélyegek gyűjtési területének gazdagodását is.

8. ábra. 1867-es és 1871-es kőnyomatos vegyes bérmentesítés

9. ábra. 1867-es és 1871-es réznyomatos vegyes bérmentesítés

Megjegyzendő még, hogy az 1867-es bélyegek közös kiadásúakként való felfogásával, illetve elnevezésével is találkozunk. Erre vonatkozólag elég annyi, hogy *semmiféle közös szerv nem állt fenn,* amely közös kiadást eszközölhetett volna, sőt éppen *önálló postaigazgatások külön-külön bocsátották forgalomba,* majd vonták ki a forgalomból ezeket a bélyegeket. A kiadás „közös" elnevezése *tévesen alkalmazott szóhasználatnak* tekinthető, ami talán ennek a nem mindennapos kiadás elbírálásában megmutatkozó bizonytalanság következménye, amennyiben nem tesz különbséget a „közös kiadás" és az „egyforma bélyegek használata" között. Ausztria-Magyarország valóban közös bélyegei, a már említett táboriposta-bélyegek. A kétféle — az 1867-es és a táboriposta — kiadás közötti különbség könnyen érzékelhető. *Az 1867-es kiadás külön osztrák és külön, egyszersmind magyar mivoltát a levelezőlapok is kifejezésre juttatják,* amelyeken az egyforma bélyegkép mellett lehetőség nyílt annak feltüntetésére is, hogy *melyik állam értékcikke.*. A levelezőlapokat ezért is mindig megkülönböztették egymástól, nem úgy, mint a levélbélyegeket. Ezek megkülönböztetése ugyanis *a kiadás ismeretét* is feltételezi.

A fent ismertetett tények figyelmen kívül hagyása az 1867-es bélyegek terén különös helyzetet teremthet, ami e bélyegek — egyébként értékes gyűjteményeinek

— kedvezőtlen elbírálásához vezethet. Néhány példa ennek megvilágítására. Ismeretes, hogy a nemzetközi kiállításokon bemutatott klasszikus magyar gyűjtemények teljességére vonatkozólag az utóbbi időben olyan — erősen vitatható — álláspont alakult ki, amely azokban az *osztrák* bélyegeket is megkívánja. Az ilyen gyűjtemény osztrák bélyegeinek — magától értetődően — *magyar bélyegzésűeknek* kell lenniük. Azonban, amint *egy magyar gyűjtemény* valamelyik osztrák kiadású bélyegének nem szabad, hogy pl. WIEN legyen a bélyegzése, a gyűjtemény *1867-es bélyegei között sem fordulhatnak elő az osztrák császárság területén használt példányok.* Az 1867-es kiadás esetén a bélyegzés szerinti megkülönböztetés szüksége az osztrák gyűjteményekre éppen így fennáll. *Osztrák gyűjteményben nem fordulhat elő pl. PEST bélyegzésű példány.* Különös példa a 3 krajcáros színtévnyomata, amely csak Magyarországon került forgalomba. Ez a bélyeg osztrák gyűjteményben, súlyos dilemma elé állíthat egy juryt, hiszen azt jelentené, hogy egy gyűjtemény — talán éppen legértékesebb darabjaként — nem odavaló bélyeget tartalmaz. Magyar gyűjtemény WIEN bélyegzésű példánya, vagy BRUKENAU bélyegzésű egy osztrák gyűjteményben, azonos alapvető hiba. A kellő körültekintés hiánya következtében tehát az a visszás helyzet is létrejöhet, hogy egy világritkaság, gyűjtemények filatéliai értékelésben, értékcsökkentő tényezővé válhat. A 3 krajcáros tévnyomattal kapcsolatban talán nem érdektelen egy idézet Edwin Müllertől, e kiadás legavatottabb ismerőjétől: „Úgy látszik, az államnyomda egyes nyomásokat teljes egészükben a magyar postaigazgatóságnak szállított, így az 5 krajcáros bélyeg azon nyomását, amely a 3 krajcáros piros tévnyomatát tartalmazta (amely tehát egyáltalában nem Ausztriához, hanem csakis Magyarországhoz sorolható be)..."*

* „Die Postmarke", 1927. évf. 280. o. Az idézet 1867-es bélyegek hovatartozásuk szerinti megkülönböztetésének szükségességét is kifejezi.

A tényekhez ragaszkodni kell és nem szabad, hogy a szokás szentesítsen tévedéseket.

Ausztriának és Magyarországnak 1867. május 1-e és július 31-e között a monarchia területén és a romániai postahivatalaikban használt bélyegei, hovatartozásuk és felhasználásuk helye szerint (az érvényességük kezdő dátumainak hiánya azt jelenti, hogy az illető bélyeg a szóban forgó területen már 1867. május 1-e előtt is forgalomban volt, a második dátum hiánya pedig azt, hogy 1871. július 31-e után is érvényben maradt):

Ország	Kiadás	Érvényesség
1. Ausztria		
a) Az osztrák császárság területén	1863—64 1867	—1869. aug. 31. 1867. jún. 1.
b) Horvát-Szlavóniában és a határőrvidéken (osztrák posta Magyarországon)	1863—64 1867	—1868. márc. 31. 1867. jún. 1.—1868. márc. 31.
c) Romániai postahivatalokban: Bakeu, Berlad, Botuschan, Jassy, Piatra, Roman	1863—64 1867	—1869. márc. 31. 1867. jún. ?—1869. márc. 31.
2. Magyarország		
a) Magyarországon a határőrvidék nélkül	1863—64 1867	1867. máj. 1.—1867. jún. 15. 1867. jún. 1.—1871. júl. 31.
b) Magyarországon és Horvát-Szlavóniában, a határőrvidék nélkül	1867	1868. ápr. 1—1871. júl. 31.
c) A magyar korona országainak területén	1867 1871	1871. jan. 1—1871. júl. 31. 1871. máj. 1—
d) Romániai postahivatalokban: Braila, Bukarest, Foksani, Gyurgyevo, Galatz, Ploesti	1863—64 1867	1867. máj. 1—1867. jún. ? 1867. jún. ?—1869. márc. 31.
3. Ausztria-Magyarország		
A határőrvidéken	1863—64 1867	1868 ápr. 1—1869. aug. 31. 1868 ápr. 1—1870. dec. 31.

A II. típusú 5 krajcáros (1875—1891)

DR. PETROVITS TIVADAR

Az 1874 végén kiadott réznyomatos, színesszámú krajcáros bélyegsorozat első anyalemezei műszakilag gyengén kivitelezettek voltak. Az elégtelen mélységű metszések miatt a bélyegképek egyes részletei, elsősorban a háromszögek és a gyöngyök, a bélyegeken alig, vagy halványan mutatkoztak. Ezeket a hiányosságokat részben a nyomólemezek bélyegképeinek újrametszésével, majd később az anyalemezek bélyegképeinek javításával kívánták megszüntetni. Ezek a szükségmegoldások a 2, 3 és 10 krajcáros címlet esetében, mivel kielégítő eredményt mutattak, az újabb anyalemezek elkészítéséig, 1890-ig használatban is maradtak. Ezzel szemben a legnagyobb példányszámban előállított címlet, az 5 krajcáros első anyalemezének kicserélésére már 1875 elején sor került. Az új anyalemez elkészítését indokolttá tette a nagyszámú nyomólemez nagymérvű utánmetszése (ernyős javítások). Az új, a II. típusú anyalemez felhasználásával készített 5 krajcáros bélyegek eddigi megállapításaink szerint 1875 márciusának elején kerültek postai forgalomba.

A II. típusú 5 krajcárost már a múlt század végén és századunk elején kiváló filatelisták tanulmányozták. Így Dessewffy Miklós, Payer Béla és mások is, majd az 1920-as években Biró Marcell ért el kezdeti eredményeket az oszlop-ismertetőjelek, továbbá az anyalemez rekonstrukciója terén. Ezek a munkálkodások kielégítő eredményt nem tudtak felmutatni, feltehetően azért, mivel kutatásaiknál elsősorban a jubileumi, kartonokra nyomott bélyegívek tanulmányozására szorítkoztak. Így pl. úgy vélték, hogy minden címletből az egész forgalmi idő alatt csak *egy* nyomólemezt használtak és ennek egyes részeit, amelyek a nagy igénybevételtől elsősorban elhasználódtak, újabbakkal kicserélték.

E címlet anyalemezének rekonstrukciójával Visnya Sándor, kiváló filatelistánk az 1950-es években kezdett aktívan foglalkozni. Kutatásai eredményeinek egy részét a Filatéliai Szemle 1953., 1954., 1959—61. évi számaiban publikálta. Eredményei tudományos tevékenysége alapján kiválóak, főként az oszlop-, csoportos, páros és ívhely-ismertetőjelekkel kapcsolatban. Ezeknél is nagyobb jelentőségű az a megállapítása, hogy a színesszámú krajcáros címleteinek egy része nem 100-as, hanem 2×100-as nyomólemezzel készült, ami feltételezi a 2×100-as anyalemezek használatát. Ilyen értelmű megállapításai a II. típusú 5 krajcárosra vonatkoztak. Feltevésének helyességét az újabb, a II. típusú bélyegek közül eddig megoldott 3 és 10 krajcáros címletek anyalemez rekonstrukciói ténylegesen igazolták.

Visnya Sándor által feltárt adatoknak csak egy része jelent meg nyomtatásban. Elhalálozása miatt ezt a hiányosságot a Magyar Bélyegek Monográfiája sem tudta pótolni. A monográfia megjelenése óta a színesszámú krajcárosok területén végzett folyamatos kutatómunka ma már lehetővé teszi, hogy Visnya Sándor által feltárt megállapításokat — a kialakított újabb kutatási rendszert alkalmazva — ellenőrizzük, azokat kiegészítsük az újabb eredményekkel, és az érdeklődő filatelisták rendelkezésére bocsássuk.

Jelen tanulmányban az oszlop-, csoportos, páros, ívhely és csoport-ismertetőjelek nagyobb része Visnya Sándor kutatásainak eredménye, amely kiegészítésre került Orbán Ferenc és a szerző újabb adataival. Jelen tanulmányból mellőztük Visnya Sándornak azokat az adatait, amelyek helytállósága iránt kétségeink merültek fel. Több esetben módosítást eszközöltünk, mivel a részben nyomtatásban megjelent, részben a kéziratban fellelt megállapításai vagy pontatlanok, vagy egymásnak ellentmondók.

Metszetjelek

A II. típusú 5 krajcáros *közös metszetjelei* azonosak a II. típusú 3 és 10 krajcároséval (l. Philatelica 1971/1. és 1972/1.). Amikor a II. típusú 5 krajcáros anyalemezének elkészítéséhez hozzáfogtak, az egyképes eredetin korábban már javításokat végeztek. Erre azért volt szükség, mivel az I. típusnál, főként a háromszögek nem elegendő mélységben lettek metszve, és így halvány nyomatot adtak, ami a bélyegkép egyöntetű megjelenítését akadályozták. Mivel ez az alapvető javítás (utánmetszés) az első egyképes eredetin történt, ez a javítás tovább másolódott valamennyi bélyegképre, és így azok a II. típusú 5 krajcáros *egyedi metszetjeleivé* váltak.

Egyedi metszetjelek:

a) A bal oldali felső háromszög valamennyi oldalát újra metszették. Az átfogót, először tévesen, az eredeti vonal alatt metszették újra. Ennek alsó harmada még szabad szemmel is igen jól látható. A középső harmad már igen halvány, szabad szemmel alig észlelhető. A felső harmad ennél erősebben metszett, de nem annyira, mint az első harmad. Inkább szaggatott vonalként mutatkozik.

A függőleges befogót kétszer is utánmetszették. Az egyik az eredetivel egybeeső, a másik ettől kissé balra fekszik, és megközelíti a valóban függőleges vonalat. A nyomás sajátossága folytán ez a két vonal a bélyegképen gyakran összefolyó, nehezen megkülönböztethető.

Utánmetszett a vízszintes befogó is.

b) A jobb oldali, felső háromszög valamennyi oldala, az eredetin utánmetszve.

c) A jobb oldali, alsó háromszög vízszintes befogóját nem javították, ezért ez a vonal a többihez viszonyítva

1. ábra. Egyedi metszetjelek

igen halványan, vagy a nyomólemez elhasználódása miatt nem is látható. Ezzel szemben a függőleges befogót és az átfogót az első metszés vonalaiban utánmetszették.

d) A bal oldali, alsó háromszög vízszintes befogóját — tévesen — a hatodik alapvonal helyett az *ötödiken* metszették újra. Ugyanakkor az átfogót csak a hatodik alapvonalig javították, így ez a csúcs *nyitott.*

A függőleges befogó felső és alsó vége nem érinti az átfogót, illetve a vízszintes befogót, ezért ez a két csúcs is nyitott.

Az átfogót az eredeti metszetben javították.

e) A bal oldali gyöngysor 3—4. gyöngyét függőleges vonalkákkal javították, ezért ezek valamennyi II. típusú bélyegen sötétebb árnyalatúak.

Az egyedi metszetjeleket az 1. ábrán mutatjuk be.

2. ábra. Oszlop-ismertetőjelek

Oszlop-ismertetőjelek

A II. típusú 5 krajcáros oszlop-ismertetőjelei közül több már az 1920-as évek óta ismert. (II. és VII., III. és VIII. oszlop.) Visnya Sándor főként VI. oszlopban, Orbán Ferenc pedig az V. oszlopban állapított meg újabb jelet. A jelenleg ismert adatok alapján az oszlop-ismertetőjeleket a 2. ábrán mutatjuk be.

Csoportos ismertetőjelek

A csoportos ismertetőjelek száma jelenleg tizenegy. Ezen az anyalemezen hatos csoportok is vannak, amelyeket Visnya Sándor is ismert. Adatait egy újabb négyes csoporttal sikerült kiegészíteni. Ezeket a csoportos ismertetőjeleket a 3. ábrán mutatjuk be, amelyek alapján a vízszintes 10-es sávok felrakási sorrendjét is meg lehet állapítani.

3. ábra. Csoportos ismertetőjelek

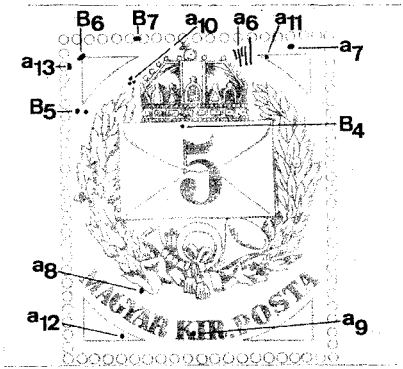
a_1: 11, 21, 41, 61, 71, 91,
a_2: 11, 21, 41, 61, 71, 91.
c_2: 13, 23, 43, 63, 73, 93,
F_1: 16, 26, 46, 66, 76, 96,
B_2: 17, 27, 47, 67, 77, 97,
a_3: 11, 41, 61, 91,
a_4: 11, 41, 61, 91,
a_5: 11, 41, 61, 91,
B_3: 12, 42, 62, 92,
C_3: 13, 43, 63, 93,
F_2: 06, 36, 56, 86. ívhelyen.

Páros ismertetőjelek

A páros ismertetőjelek száma 68, ami jóval több, mint ami a korábbi szakirodalomban ez ideig szerepelt. A II. típusú 5 krajcáros anyalemezének egyik sajátossága, hogy a páros ismertetőjelek egy része nem teljesen azonos formában jelentkezik az anyalemez felső, illetve alsó félívén. Ennek az az oka, hogy a 100 képes anyalemez elkészítése után, a felismert lemezhibák egy részét az egyik félíven javították, a másikon pedig nem, így a 32. és 82., vagy 26. és 76. ívhelyeken. Más esetben a javításra mindkét félíven sor került, így pl. a 23. és 73. ívhelyen. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ezeket a javításokat — a kézi javítások miatt nyilvánvalóan — nem azonos formában hajtották végre. Ennek ellenére az utánmetszett páros jelek egy-egy részlete mindkét ívhelyen megtalálható.

Már itt megemlítjük, hogy az anyalemezen végzett javítások jellegüknél fogva anyalemez-ismertetőjelek, pontosabban ívhely-ismertetőjelek, s csak másodsorban soroljuk a metszetjavítások közé. Mivel a javítások az anyalemezen történtek, ezért ezeket a metszetjavítások I. csoportjába soroltuk.

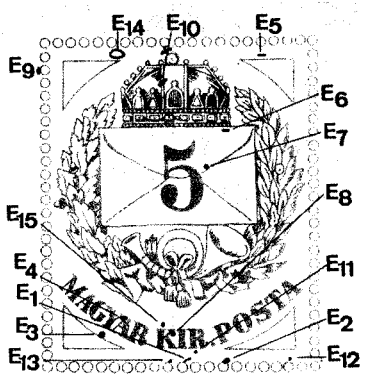
A páros ismertetőjeleket a 4—9. ábrán mutatjuk be. Elhelyezkedésük az íven a következő:

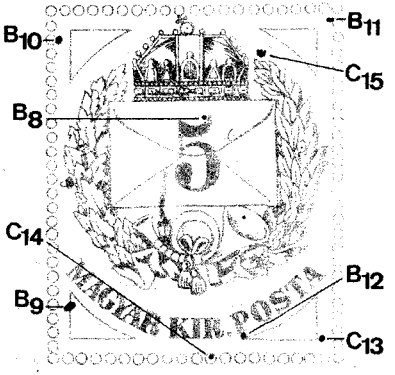
4. ábra. Páros ismertetőjelek az I—II. oszlopban

5. ábra. Páros ismertetőjelek a III—IV. oszlopban

6. ábra. Páros ismertetőjelek az V. oszlopban

8. ábra. Páros ismertetőjelek a VII—VIII. oszlopban

7. ábra. Páros ismertetőjelek a VI. oszlopban

9. ábra. Páros ismertetőjelek a IX. oszlopban

I. oszlop		II. oszlop		III. oszlop	
a_{6-7}	= 01, 51	B_{4-5}	= 22, 72	C_1	= 13, 63
a_{8-9}	= 21, 71	B_{6-7}	= 32, 82	C_{2-9}	= 23, 73
a_{10-13}	= 31, 81			C_{10-11}	= 33, 83
				C_{12}	= 43, 93

IV. oszlop		V. oszlop		VI. oszlop	
d_1	= 14, 64	E_{1-4}	= 15, 65	F_{2-5}	= 16, 56
d_{2-3}	= 24, 74	E_{5-9}	= 25, 75	F_{6-11}	= 26, 76
		E_{10-13}	= 35, 85	F_{12}	= 36, 86
		E_{14}	= 45, 95		

VII. oszlop		VIII. oszlop		IX. oszlop	
B_{8-9}	= 17, 67	C_{13-14}	= 18, 68	g_1	= 09, 19
B_{10-12}	= 27, 77	C_{15}	= 38, 88	g_{2-6}	= 19, 69
				g_{7-8}	= 29, 79
				g_{9-11}	= 39, 89
				g_{12}	= 49, 99

Az anyalemez felépítése

Az anyalemez elkészítése során az első ötös sáv felépítésére jelenleg két feltevés van. Az egyik feltevés szerint az *eredeti metszetről* magasképű lemez közbeiktatásával *egyképes eredeti* készült. Erről öt egyképes lemezt másoltak, amelyeket összeforrasztottak. A másik megoldás — és ez Visnya álláspontja is — az lehetett, hogy az egyképes eredetiről csak két másolat készült, ezeket összeforrasztották, majd másolatot készítettek róla. A két pár és az eredeti egyképes lemez adta az első ötös sávot. Visnya nem indokolta, hogy miért vallotta ezt az álláspontot, ugyanis az anyalemez ezen feltevését nem bizonyítja. (Ez utóbbi módszerrel is készült anyalemez, pl. a 20 krajcárosé.)

A két lehetőség egyenlő számú másolási fázissal járt (7—7), tehát e vonatkozásban egyik sem jelentett különösebb előnyt. Visnya Sándor, Orbán Ferenchez írt egyik levelében arról tett említést, hogy a Bélyegmúzeumban nem találta meg az eredeti 100-as anyalemezt, amely feltevése szerint az ott található 100-as mélylemez bal oldaláról levágott 100-as lemez lehetett.

Visnya álláspontjának ellentmond az a tény is, hogy az első ötös sávban — s így az ehhez tartozó öt oszlopban — nincs azonos (oszlop) ismertetőjel, holott a $2 \times 2 + 1$-es másolásnak ez egyik igen fontos és jelenleg szinte az egyetlen bizonyítéka. Így jelen ismereteink szerint az első ötös sáv felépítését teljes bizonyossággal meghatározni nem tudjuk.

Az első ötös sávról másolt újabb ötös sáv adta az első 10-es sávot. Erről két másolat készült. Ezek közül az elsőként elkészített került az első 10-es sáv alá. Erről készítették el a második 20-as tömböt. Az első és második 20-as tömb közé került a másodikként készített 10-es sáv. Így alakult ki az első 50-es tömb, amelyről egy másolat készült, és a két tömböt összeforrasztották. A két 50-es tömb közül a 100-as lemez alsó féléve volt a korábbi, mivel a felső tömbön több helyen is javították az anyalemezt, míg ugyanezen javításokat az alsó félíven nem végezték el. A 100-as lemez készítésekor az első 50-es félív hibáit nyilvánvalóan nem vették észre és a második félíven észlelt hibákat a másolás során keletkezettnek vélték.

Jelen megállapításunk szerint a 100 képes anyalemez elkészítéséhez 17, vagy 18 munkamenetre volt szükség, ellentétben a korábban vélt 10-zel szemben. Az előbbi mennyiségben — nyilvánvalóan — szerepelnek a másolásokhoz szükséges magaslemezek is. A munkamenetek számát (17, vagy 18) azért nem tudjuk pontosan meghatározni, mivel még nem bizonyított, amiről korábban már szó esett, hogy az első ötös sáv elkészítésekor az első egyképes eredetit felhasználták-e vagy sem. Mai ismereteink szerint az első tizes sáv a hatodik vízszintes sorban helyezkedik el, az első egyképes eredeti pedig vagy az 55., vagy a 60. ívhelyen.

A 100-as anyalemez fél ívének felépítését az 1. sz. táblázaton mutatjuk be.

Ívhely-ismertetőjelek

A könnyebb azonosítás céljából az ívhely-, csoportos, páros ismertető-, végül a csoportjeleket a 2—5. táblázaton bocsátjuk rendelkezésre. Szöveges leírásukat, nagy terjedelmük miatt, mellőznünk kell ugyan, de véleményünk szerint az ábrák kellő útmutatással szolgálnak az azonosításhoz.

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.
$a_{6,7}$	B	C	d	E	F_2	B	C	g_1	h
$a_{1,2,3,4,5}$	B_3	$C_{2,3,4}$	d_1	$E_{1,2,3,4}$	$F_{1,3,4,5}$	$B_{2,8,9}$	$C_{13,14}$	$g_{2,3,4,5,6}$	h
$a_{1,2,8,9}$	$B_{4,5}$	$C_{2,5,6,7,8,9}$	$d_{2,3}$	$E_{5,6,7,8,9}$	$F_{1,6,7,8,9,10,11}$	$B_{2,10,11,12}$	C	$g_{7,8}$	h
$a_{10,11,12,13}$	$B_{6,7}$	$C_{10,11,}$	d	$E_{10,11,12,13}$	$F_{2,12}$	B	C_{15}	$g_{9,10,11}$	h
$a_{1,2,3,4,5}$	B_3,	$C_{2,3,12}$	d	E_{14}	F_1	B_2	C	g_{12}	h

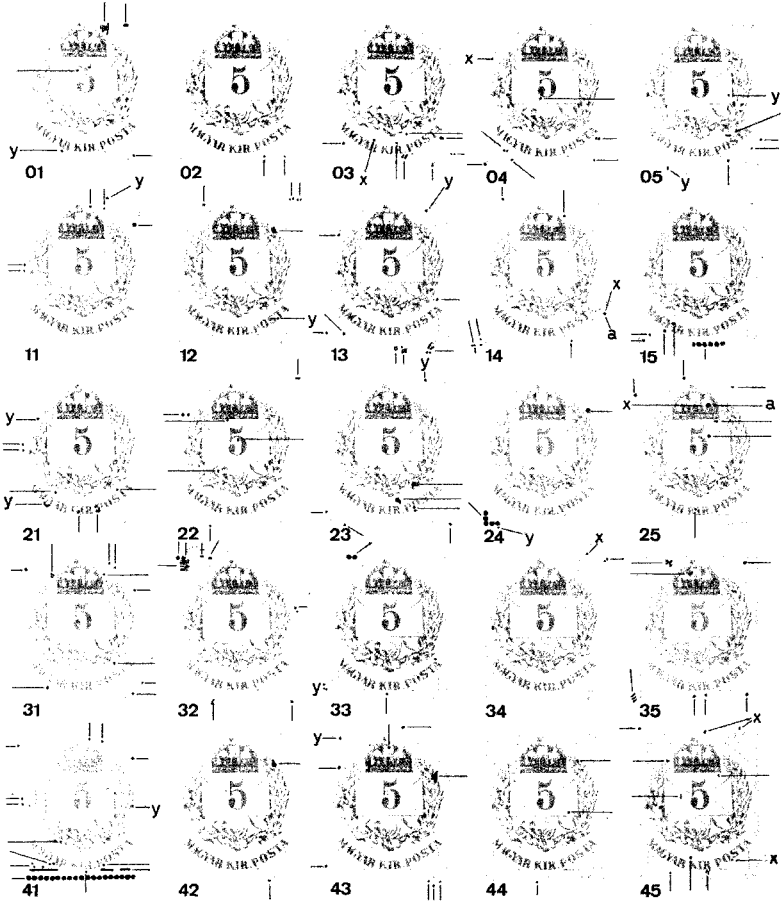
1. táblázat. A II. típusú 5 krajcáros fél ívének felépítése

Csoportjelek

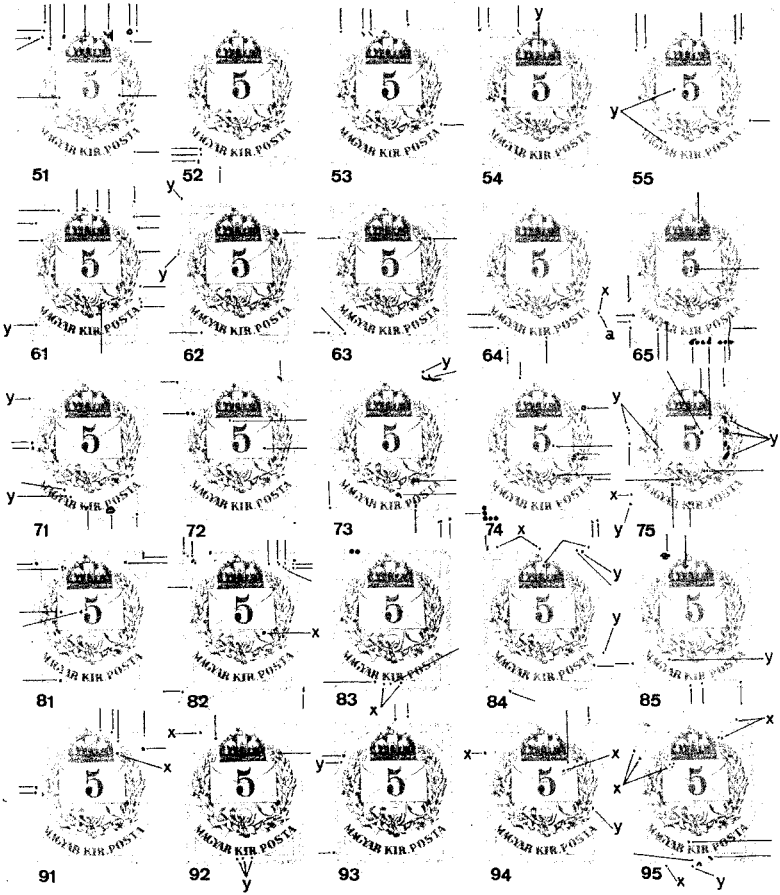
A csoportjelekre vonatkozó kutatómunkát Visnya Sándor kezdte el, és ennek eredményeként határozta meg az egyes ívhelyeken azokat az egyedi jeleket, amelyek szerinte a bal és a jobb oldali anyalemezre jellemzőek. Ilyen jelek azonban nem minden ívhelyen találhatók, ezért a nyomólemezhibák nagy sokaságának ismerete is szükséges lenne ahhoz, hogy maradéktalanul és teljes bizonyossággal rekonstruálni tudjuk a 2×100-as anyalemezt. E vonatkozásban — feltehetően — Visnya Sándor is gyűjtött adatokat, ezek azonban vagy megsemmisültek, vagy hagyatékából még nem kerültek elő. Az általunk eddig végzett ilyen irányú adatgyűjtés eredményei közlésre még nem alkalmasak.

Visnya Sándor a bal és jobb oldali anyalemezt annak alapján különböztette meg, hogy a két anyalemez közé egy bélyegkép szélességű lemezt forrasztottak be. Ennek forrasztási nyomai — amennyiben a bal oldali anyalemez X. oszlopából származó bélyegek elég szélesek — különösen a 10., 50., 60., 80., 90. és 100. bélyegeken látható, színes, függőleges vonal, vagy folt alakjában. Hasonlóan, a jobb oldali íven az I. oszlop bal oldali gyöngysorától balra láthatók hasonló jelek, különösen az 1., 11., 21., 41., 51. és 71. ívhelyek mellett.

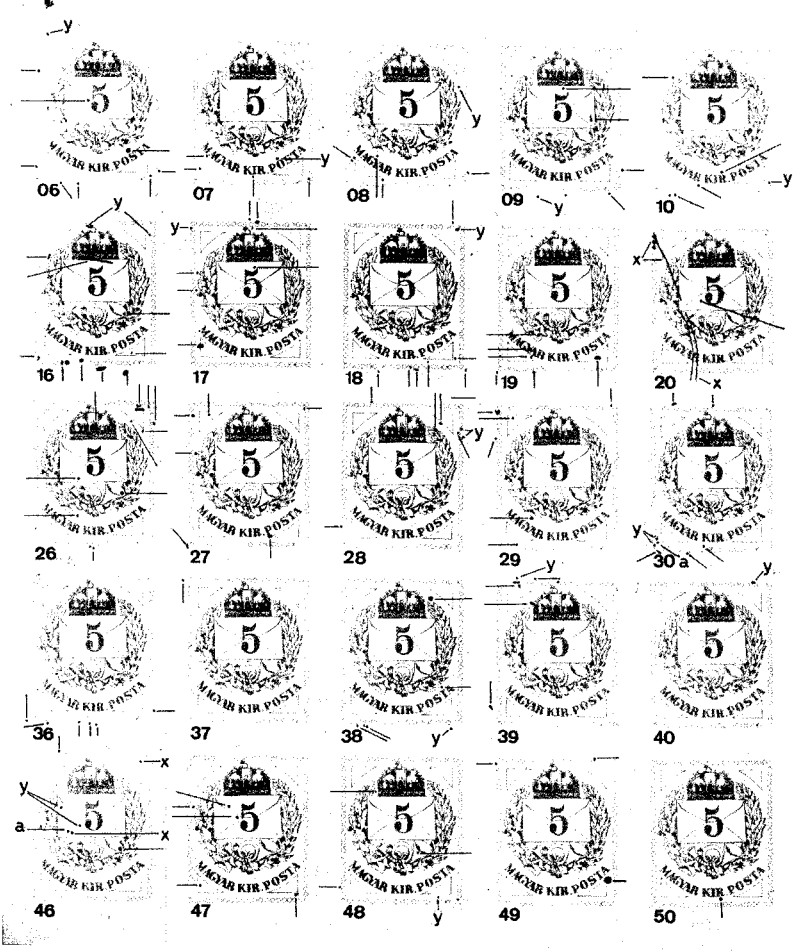
A Visnya Sándor által ismertetett jelekct ellenőriztük, és azokat, amennyiben helyesnek bizonyultak, közöljük is. Többek ismertetésétől azonban el kellett tekintenünk, mivel a rendelkezésünkre álló, kartonra nyomott, jobb oldali 100-as íven nem állapíthatók meg. (Ez egyébként más jelekre is vonatkozik.) Mivel a bal és a jobb oldal megkülönböztetésére a forrasztási nyomok kevésnek mutatkoznak, így e jeleket x és y betűkkel jelöljük azzal a megjegyzéssel, hogy az „x" a feltételezett bal, az „y" pedig a jobb oldalnak felel meg (2—5. táblázat).

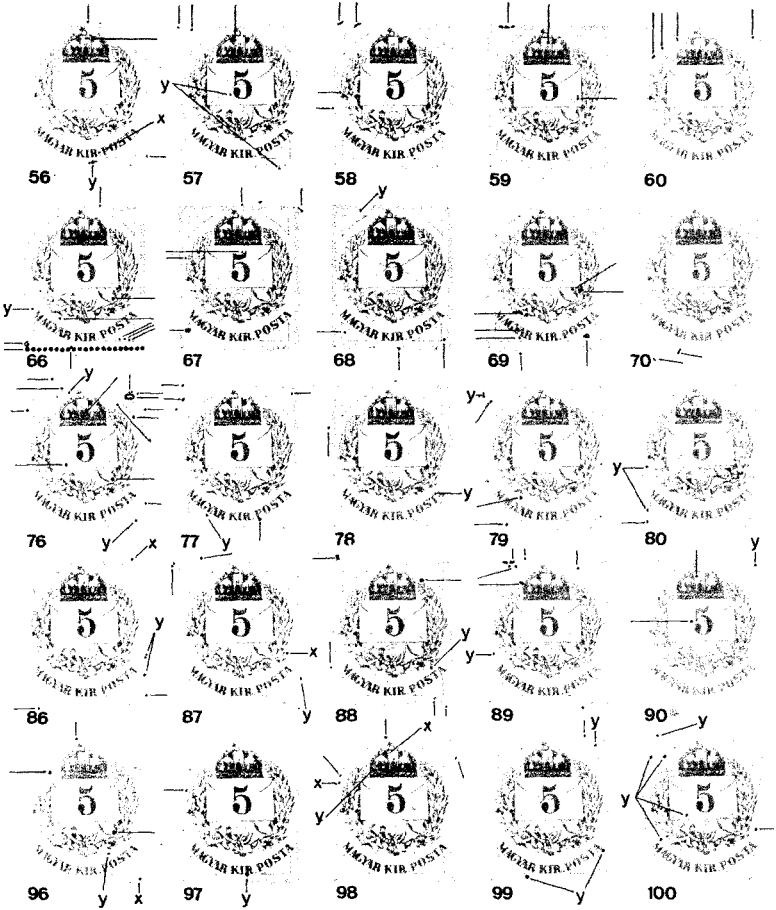
2. táblázat.
Ívhely-ismertetőjelek
A. ívnegyed

3. táblázat.
Ívhely-ismertetőjelek
C. ívnegyed

4. táblázat.
Ívhely-ismertetőjelek
B. ívnegyed

5. táblázat.
Ívhely-ismertetőjelek
D. ívnegyed

Bélyegek állományvédelme

DR. SHOLCZ TAMÁS

A bélyeggyűjtés nemcsak hobby, nemcsak pénzbefektetés, nemcsak szórakozva tanulás, magasabb fokon tudomány, de a gyűjtemények kulturális nemzeti kincsünk egy részét is alkotják. Egy-egy nagy bélyegkiállítás legalább olyan érdeklődést vált ki, mint bármilyen, a kulturának más területén megrendezett országos szemle, vagy kiállítás. A komolyabb gyűjtemények szinte minden jelentősebb darabját számon tartják a hasonló témát gyűjtők, és ha egy-egy gyűjtemény, vagy annak része eladásra kerül, akkor sokan kísérik annak további sorsát figyelemmel.

A klasszikus terület gyűjtése ma már komoly nehézségekbe ütközik. És itt nem is elsősorban az anyagiakra gondolok, hanem arra, hogy az egy évszázad során nagyon sok anyag ment tönkre, és a jobb darabok már gazdára találtak, újabbak alig-alig kerülnek elő. Így minden „nagy" klasszikus bélyeg megmentése fontos érdeke a filatelista társadalomnak. Az idők folyamán sérülést szenvedett példányok ugyan csökkent értékűek, azonban véleményem szerint ma már nem mondhatunk le ezekről a példányokról sem.

Megőrzésük, restaurálásuk egynéhány kérdésével szeretnék foglalkozni a következőkben. Előljáróban kívánom leszögezni, hogy nálunk a bélyegek restaurálására „hivatalos" lehetőség nincs, egynéhány ügyeskezű „javító" dolgozik, kiknek állományvédelmi munkájának kétségkívüli értékéből sokat levon az a tény, hogy a javítást igyekeznek úgy végrehajtani, hogy az ne vevődjék észre, és ezzel a későbbiekben alkalmat adnak arra, hogy a kevésbé hozzáértő gyűjtők a javított bélyeget mint teljes értékűt vegyék meg, és később — esetleg újabb értékesítés során — derül csak ki, hogy csökkent értékű bélyeg van birtokukban. Sajnos, nem egy esetben ezzel a szándékkal javíttatják egyesek a sérült, nagy értékű bélyegeket. Ez segített annak a nézetnek a kialakításához, mely szerint a bélyegjavítás tulajdonképpen valamilyen csalárd dolog, és a gyűjtők körében rossz értelmet nyert ez a kifejezés. Ez a tény felvet egy elvi kérdést: javítsuk, illetve javíttassuk-e nagyértékű bélyegeinket, vagy sem?

Itt elsősorban egy terminológiai kérdést szeretnénk tisztázni. A hazai nemzeti kincsek — és nyugodtan állíthatjuk, hogy nemzetközi szinten is jelentős — restaurálási gyakorlatában két alapvető tendencia nyilvánul meg. A képzőművészeti alkotások restaurálásánál indokolt kívánalom, hogy a restaurátori munka ne vevődjék észre, a restaurátor művészi munkája nem rontani, hanem növelni van hivatva az esztétikai élvezetet, ugyanakkor a mű állagát tovább növelve, további nemzedékek számára teszi lehetővé a mű élvezetét. De a

műtárgy restaurálásának tényét és mikéntjét munkanaplók, törzslapok őrzik, így bármikor megállapítható, hogy a kérdéses művet ki, mikor, milyen módon restaurálta.

A másik irányzat, mely a történelmi forrásértékek restaurálásánál kerül előtérbe — pl. levéltárak, könyvtárak anyagának restaurálásakor —, arra törekszik, hogy a restaurálás nyomai azonnal észrevehetők legyenek, vagyis az okmány stb. valódiságát nem befolyásolhatja, csak annak állagát védheti. Ebből következik, hogy pl. egy régi oklevél szövege megsérül, akkor ezt nem szabad utánaírni, csak a szöveghordozót lehet kiegészíteni, a szöveget nem. Ha a szöveg elhalványul, akkor fotó-eljárásokkal igyekszenek azt olvashatóvá tenni és soha nem a szöveg újraírásával. Arra is törekszenek a restaurálás során, hogy a felhasznált anyagnak legalább a színe elüssön az eredetitől, ezzel is bizonyítva, hogy a hamisításnak még a látszatát is kerülik. Természetesen ennél a gyakorlatnál is a restaurálás tényét, idejét és mikéntjét írásban rögzítik. Különösen fontos ez azért is, hogy ha újabb sérülés érné az anyagot, a régi restaurálás könnyen eltávolítható legyen. A két restaurálási irányzatban közös, hogy a nagyértékű nemzeti kincsek állományvédelmének egy jelentős részét teszik ki, de megjelenési formáikban lényeges különbség van közöttük.

Ezek után térjünk vissza a bélyegekre. Véleményem szerint mivel a bélyeg „javítás" fogalma a gyűjtők körében azonosult a meg nem engedett haszonszerzés egy formájával, helyes lenne a „javítás" szót törölni a filatéliai gyakorlatból, illetve valóban negatív értelemben használni. A nagyértékű sérült bélyegek mentésére viszont alkalmazzuk a más, már említett területeken jól meghonosodott, restaurálás kifejezést és gyakorlatot.

Mit értek a bélyegek restaurálásán? A nagyértékű — akár pénzbeni, akár a filatéliai tudomány szempontjából vett értékről is van szó — bélyegek állagát tudományos alapokra helyezett módszerekkel, tudományos igényű alapelvek szerint megmenteni a további pusztulástól.

Először lássuk az alapelveket. Itt alapvetőnek tartom, hogy a bélyegrestaurálásnál ugyanazok az elvek érvényesüljenek, mint a történeti forrásanyag restaurálásával kapcsolatban az előzőekben már elmondottak: nevezetesen a restaurálás ténye könnyen megállapítható legyen, az a bélyeg állagának javulását eredményezze, anélkül, hogy az eredeti bélyegképet jelentősen befolyásolná, vagyis a filatéliai kutatást a restaurálás ne akadályozza, ugyanakkor a bélyeget a további pusztulástól hosszú időre megmentse. Ebből következik, hogy amennyiben a bélyegkép hiányos, az kipótolható idegen anyaggal a bélyegképtől elütő színben. Amennyiben a fogazat sérült, az anyagában pótolható, de ne fogazzuk utána. A törést igyekezzünk eltávolítani, és helyén a bélyeget megerősíteni, de legalább átnézetben a restaurálás látható legyen stb., stb. Tudom, hogy sok gyűjtőtársam vitatkozni fog ezzel az állásponttal, de véleményem szerint csak ilyen alapelvek mellett szabad a bélyeg restaurálásával foglalkozni. Ugyanakkor szükségesnek tartom, hogy fekete nyomdafestékkel egy „R" betűt nyomjunk a restaurált bélyegekre, ezzel is felhíva a figyelmet a restaurálásra. Mivel egyes esetekben, mikor már másképp nem menthető a bélyeg műanyaggal kell bevonni, vagy műanyag oldattal kell átitatni, szükséges, hogy az esetleges tudományos munka érdekében a papír minőségének vizsgálata előzőleg megtörténjék, és ennek eredménye rögzítődjék a restaurálási törzslapon. Az előzőekből következik, hogy mint minden restaurálási munkánál itt is szükségesnek és elengedhetetlennek tartom a törzslapok kiállítását, melynek ismeretében megállapítható a bélyegről, hogy hol, mikor, ki és hogyan restaurálta a bélyeget. Külön kérdés és nem kívánok vele ebben a munkában foglalkozni, hogy hogyan értékeljük a restaurált bélyeget.

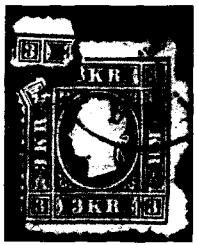
A fentieket véleményem szerint az indokolja, hogy a ma már oly kevés számban rendelkezésre álló klasszi-

kus anyagot, mely a filatéliai tudományok számára nélkülözhetetlen forrásanyagot jelent, minden körülmények között meg kell menteni a további pusztulástól. Ugyanakkor meg kell akadályozni, hogy az így restaurált bélyegek illetéktelen és nem tisztességes haszonnal kerülhessenek a piacra.

Másik fontos kérdés, hogy milyen módszereket válasszunk a bélyegek restaurálására? A hazai és nemzetközi papír-restaurálásban két alapvető irányzat van, és ezeken belül széles variációs lehetőségek. Az egyik irányzat nem használ a restaurálás során „műanyagot", csak úgynevezett természetes anyagokat. Ezt nem tartom tudományosnak, mert a „természetes" anyagok is művi úton készülnek, akárcsak a műanyagok. Itt a műanyag fogalmának helytelen alkalmazásáról van szó. A másik irányzat minden olyan anyagot felhasznál, mely a restaurálás során jó eredményt ígér, és melyről bizonyított, hogy öregedése során sem keletkezhetnek olyan termékek belőle, melyek a védendő értékes anyagot károsíthatja. Az én véleményem szerint ez az utóbbi irányzat követendő a bélyegrestaurálásnál is, rendelkezésre kell állania minden eszköznek, és anyagnak, mely a kívánt eredményt biztosíthatja. Ezek után nézzük meg, csak felsorolásszerűen, hogy milyen módszerek állanak rendelkezésünkre:

1. Cellulóz észterek vizes és alkoholos oldatai, melyekkel a papír meggyengült rostjait lehet utána enyvezni.
2. Cellulóz éterek vizes és alkoholos oldatai, ugyanezen célból.
3. Különböző hosszúrostú, úgynevezett japán papír felvitele a bélyeg hátoldalára, ha már a bélyeg papíranyaga nagyon pusztult. A felvitel lehetséges
   1. ragasztóval:
      a) keményítővel,
      b) enyvvel,
      c) szintetikus ragasztóval,
   2. műanyag-fóliával melegen:
      a) polivinilacetát,
      b) polietilén,
      c) egyéb kopolimer fóliával.
4. Papíröntési eljárással, mikor a bélyeggel azonos korú és minőségű értéktelen bélyegből készítünk papírpépet, és ezzel egészítjük ki a hiányzó részeket.
5. Ugyanez az eljárás, csak mostani jó minőségű papírpépet használunk pótlásra.
6. Műanyag fóliák — a már felsoroltak — önálló alkalmazása meleg préseléssel.
7. Műanyag oldatok alkalmazása, mikor a rostok annyira elpusztultak, hogy más utánenyvezés már nem alkalmazható.

A következőkben bemutatok két, jelenleg birtokomban levő bélyeget restaurálás előtt és után.

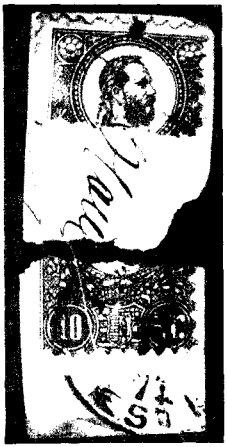

1. ábra. 1858. kiadású, 3 kr., fekete színű roncsbélyeg, restaurálás előtt

Az 1. sz. ábrán egy 1858-as kiadású, fekete színű, 3 krajcáros roncsbélyeg látható.

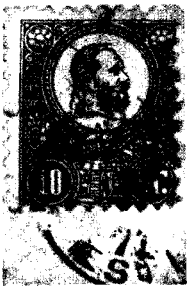
2. ábra. Ugyanaz, merített japánpapírra polietilén-fóliával laminálva

3. ábra. 1871-es kiadású könyvnyomatos 10 kr-os eltépve, meggyengült papíros, felső fogaknál színes tintafolt

A 2. ábrán ugyanez restaurálva. A módszer: előre meglaminált, kézi merítésű papírra van a bélyeg felapplikálva melegen. A bélyeg látható részén semmiféle anyag nincs. Fogazata nincs utánfogazva. A lamináláshoz 2 század milliméter vastag, speciálisan restaurálási célokra gyártott nagy tisztaságú, úgynevezett nagynyomású polietilén fóliát alkalmaztam. A bélyegrovás felerősítését meleg forrasztópákával végeztem, melynek hőfokát szabályozni lehetett a kívánt 100 C°-ra.

A 3. ábrán papíranyagában erősen meggyengült és kettétépett könyvnyomatos 10 krajcáros látható. A 4. sz.

4. ábra. Ugyanaz polietilén-oldattal restaurálva

ábrán restaurálva láthatjuk. A restaurálás műanyag oldattal történt, melyet meleg préselés követett. Megjegyzem, hogy a polietilén oldatot első esetben használtam restaurálásra, ezt az oldatot nem ismeri a szakma.

Eddig a restaurálási módszerekről volt szó. Azonban magát a restaurálást sok minden más technikai folyamatnak meg kell előznie. Pl. A penészes bélyeget először fertőtleníteni kell. Erre igen jól bevált a 25%-os szterogenol oldat. Baktériumos fertőzés esetén azonban

ez sem elegendő. Ilyenkor vákuum-kamrában formalhelid gőzöléssel kell fertőtleníteni.

Fertőtlenítés után a bélyeget meg kell tisztítani. Erre több módszer van, attól függően, hogy a bélyeg papírosa milyen állapotban van. Amennyiben a bélyeg penészes és a papírja mállik, két műanyag fólia között, szterogenolt és timolt tartalmazó alkoholos oldatot kell használni, óvatos hengerléssel párosítva az áztatást. Amennyiben a bélyeg papírja nem pusztult el, akkor semleges kémhatású szintetikus mosószerek ecsetelése vezet célra. Igen jó az evatriol 5%-os vizes oldata melegen alkalmazva.

Amennyiben a bélyegen idegen szennyeződés foltja látható, meg kell kísérelni annak eltávolítását.

Golyóstoll tintát, vagy színes pecsétet metilalkohollal lehet eltávolítani, meleg vasalás közben, két itatóspapír között (mérgező és tűzveszélyes, csak szakember végezheti a munkát). Rozsdafoltot oxálsavval, vagy permanganát, nátrium szulfit és nátriumtioszulfát oldatok egymás után használatával lehet eltávolítani. Színes penészfolt eltávolítása igen nehéz, mert a legtöbb színtelenítőszer erős oxidálószer, mely a bélyeg festékanyagát is megtámadja.

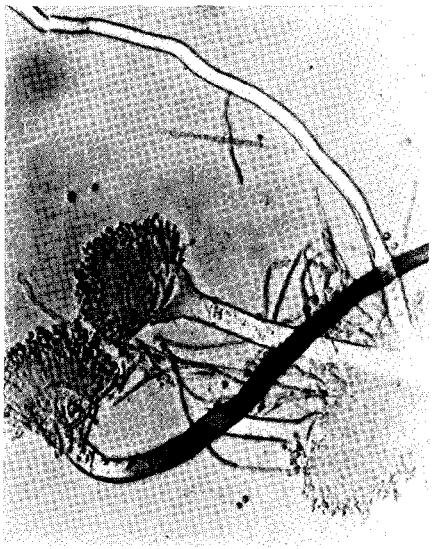
Zsír- és viaszfoltokat széntetraklorid melegen történő alkalmazásával lehet eltávolítani. Ez a módszer a bélyegzők oxidált olajnyomait azonban teljesen nem képes eltávolítani, arra jelenleg nem is rendelkezünk megfelelő módszerrel.

Még sok technikai „bravúrt" kell alkalmazni, míg a restaurálás eredményes lesz.

A fentiekből, azt hiszem, mindenki számára világos, hogy restaurálást csak nagy gyakorlattal rendelkező szakember végezhet, nem tanácsos házi eszközöket alkalmazni.

A következőkben azokkal a sérülési módozatokkal szeretnék foglalkozni, melyek eredményeként a bélyegeket esetleg restaurálni kell.

Legnagyobb veszélyt és a legnagyobb pusztítást a penész jelenti, illetve okozza a régi bélyegekben. Különösen így van ez a futott leveleknél. Sajnos, a papírt, így a bélyeget is több mint 70 féle penész támadhatja meg. Hazánkban jelenleg még nem identifikálta senki a papíron fellelhető penészfajtákat, azonban egy-két leggyakrabban előforduló penész azonosítása már megtörtént. Leggyakoribbak az 5. ábrán bemutatott aspergillus niger és a 6. ábrán látható penicillium családba

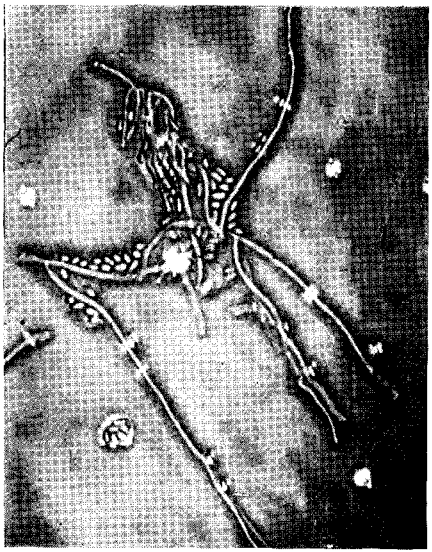

5. ábra. Aspergillus niger, polarizált fénybe felvéve, 840-szeres nagyítás, a szerző felvétele

tartozóak. A 7. ábrán a cethatosporan egyik képviselője látható, ez a penész is erősen károsítja a papír cellulóz rostjait. A 8. ábrán egy penicillium penésszel erősen fertőzött bélyegről készült mikroszkóp felvétel látható. Jól kivehetők a spóratartókon elhelyezkedő spórák. A felvételek a szerző által kitenyésztett penészekről készültek, kb. 840-szeres nagyításban. A penészek gyorsan szaporodnak megfelelő körülmények között: magas nedvességtartalom és nem túl magas hőmérséklet. Kedvező táptalajt jelent az állati eredetű enyv, és ez a régi bélyegeknél mindig rendelkezésre áll. Ez az oka, hogy ha egy futott levél megpenészedik, mindig először a bélyeg alatt telepszik meg a penész, és onnan indul meg a papír felületén más helyekre is. Sőt any-

6. ábra. Penicillium családba tartozó penész. 840-szeres nagyítás, a szerző felvétele

7. ábra. Cephatosporan penész. 840-szeres nagyítás, a szerző felvétele

8. ábra. Egy penicillium penésszel fertőzött bélyegről készült 640-szeres nagyítás. Jól látszanak a papírból kinyúló koindiumtartók, és a spórák. A szerző felvétele

nyira elhasználja az enyvet, hogy a bélyeg gyakran le is esik a levélről. A másik közismert sérülési forma a hozzá nem értő bélyegleszedésből ered, amikor is „lenyúzzák" a bélyeget a borítékról, és ezzel „ablakos" lesz a bélyeg. Ilyen hibát a kezdő gyűjtők, illetve a régi gyűjtők követtek el, akik még nem voltak tisztában a gyűjtés technikai követelményeivel. Ezért sok nagyértékű bélyeget láthatunk, mely jelentősen megsérült. Az ilyen sérülést többféle módon lehet restaurálni. Egyik legjobb megoldás japánpapírra történő laminálás. Amennyiben csak részleges a sérülés, akkor papíröntési eljárással is érhetünk el eredményt.

A bélyeg „törése" ellen nedves simítással, majd préseléssel kísérletezhetünk, melyet feltétlenül a bélyeg papírjában történő utánenyvezésnek kell követnie. Erre leginkább egy 4—5%-os cellulóz-etiléter oldat alkalmas. Ilyen körülmények között a bélyeg átnézetben még mutatja a volt törést, azonban éppolyan erős lesz a bélyeg a törés helyén, mint ép korában.

Ez a módszer szakadásnál is eredményes lehet. Erős szakadásokat azonban ajánlatos japánrosttal is megerősíteni.

Külön problémát jelent a futott levelek restaurálása. Itt mindazon módszereket kell alkalmazni, melyekkel egy papírrestaurátor dolgozik, ha ezt a levél állapota megkívánja. A restaurálás folyamatában jelentős szerepet kap a tisztítás, melyet a restaurátorok konzerválásnak neveznek. Ez a folyamat önállóan is alkalmazható azoknál az objektumoknál, melyek csak szennyezettek, de sérülést nem szenvedtek. Különösen ajánlatos a konzerválás kiállítási anyagnál, mert szebbé teszi azt, ugyanakkor a bélyegre vagy a levélre rárakódott szennyeződések eltávolításával élettartamát is megnöveli.

Külön gondot jelent a bélyegen felhasznált festékféleségek elhalványulása. E festékek vagy növényi eredetűek a régi bélyegeken, vagy szintetikusak. A növényi festékek elhalványulását rendszerint a papír savasodása okozza. Ilyen esetekben óvatos kezeléssel lehet jó eredményt elérni. Ehhez azonban az szükséges, hogy a bélyeg savasságát — pH-ját — meg tudjuk állapítani. Szép eredményeket lehet elérni különösen a lila színű régi bélyegeknél. Természetesen csak abban az esetben, ha a színváltozás reverzibilis változás, vagyis lúgosítással ismét visszanyerhető az eredeti

szín. Amennyiben a bélyeg festéke maradandó — irreverzibilis — változást szenvedett, már tehetetlenek vagyunk ezzel szemben.

Általában az eddig elmondottak használt bélyegekre vonatkoznak. Külön kérdést jelent a használatlan bélyegek esetleges restaurálása, és őszintén meg kell mondani, itt sokkal nehezebb helyzetben vagyunk. Ebben a témakörben még jelentős kutatásokat kellene elvégezni, hogy milyen módszereket alkalmazzunk a penészek ellen, mert a ragasztóanyag jelenléte áztatásos módszert nem tesz lehetővé, illetve csak szerves oldószerek használatát engedi meg. A szerves oldószerek jelentős része azonban a szintetikus festékek egy nagy részét oldja, így azok „megfutnak" és tönkretehetik magát a bélyeget.

E cikk keretében nem lehet minden kérdéssel vagy esettel foglalkozni, amellyel egy restaurátor szembetalálkozhat munkája során. Azt lehet mondani, hogy minden eset más és más, és a meglevő lehetőségek közül kell mindig a legcélravezetőbbet alkalmazni. Ugyanakkor külön gondot jelent, hogy „hivatásos" restaurátorok nem értenek a bélyeghez, mely egy speciális területe a restaurálásnak. Azonban ez megtanulható, és nyilván megfelelő körülmények között lesz is rá vállalkozó.

Az itt elmondottak egy reális szükségszerűségből fakadó kérdést kívántak vázolni, gondolatokat ébreszteni, hogy meginduljon egy olyan folyamat, melynek eredményeként megoldódnak a bélyegekkel kapcsolatos állományvédelemnek komplex problémái, és ezzel is biztosítjuk magunk és követőink részére a bélyeggyűjtés örömeit.

HELYREIGAZÍTÁS

Kiadványunk előző, 1973/1. számában néhány sajnálatos sajtóhiba elkerülte a szerkesztő bizottság figyelmét.

Az 1. oldalon az 1895-ös évszám helyesen, mint a tartalomkivonatban: *1898*. A 30. oldalon az angol nyelvű tartalomkivonat 2. pontja alatt, valamint a 31. oldal német nyelvű tartalomkivonat 2. pontja alatt a szerző neve helyesen: *by Béla Simády*, illetve *von Béla Simády*. A 31. oldalon a német nyelvű tartalomkivonat 1. pontja alatt a szerző neve helyesen: *Franz Orbán*.

Az előfordult hibákért olvasóink szíves elnézését kérjük.

Szerkesztő bizottság

Abstract of Contents

1 The 1867 stamp issues of Austria and Hungary — The first stamps of Hungary. By Gyula Madarász.

In the history of the post-office administrations functioning up to that time, the issue of postage- and new paper stamps, as well as of postal stationeries with imprinted stamps of Austria and Hungary in 1867 is unique indeed. These issues have been termed and are also now as „common issues", — owing to a wrong use — in both, the Hungarian and the international special literature and indeed they are regarded many times as Austrian stamps, Austrian issues.

The author proves on the basis of his large and thorough historical and philatelic knowledge, in the frame of this study, that these stamps and emissions have been issued by two different and independent post-office administrations in two areas of different authorities. But also date and duration of their validity is different, being not the same in the spheres of the Austrian and the Hungarian post-office administration. Accordingly the stamps, issued by the independent Hungarian post-office administration and used in the area of same, are *Hungarian stamps.* The stamps, however, issued by the Austrian post-office administration and employed in the area of same, are *Austrian stamps.* The stamps, used in the borderland from the 1st April 1868 to the 31st December 1870, constitute the third group of these stamps, the group of *Austrian-Hungarian stamps.* The distinct Austrian and Hungarian character of the 1867 emission has been indicated by post cards too, issued the 1st October 1869, where at uniform stamp-picture it was possible to manifest (by the Austrian and Hungarian coat-of-arms, as well as by the language) to which of the countries they belong. Author is calling the attention of the readers also to a philatelic rarity of high value, to the provisionary stamps of the Hungarian post. The first Hungarian post-office administration was compelled to use from its formation, the 1st May 1867 to the 1st June 1867, the emission of the first Hungarian stamp, the stamps issued by the Austrian post in 1863—64. These stamps circulated in Hungary up to the 15th June 1867 and owing to their use as mixed postage together with Hungarian stamps, emitted the 1st June, — granted only for a limited phase of 15 days, — they represent the greatest stamp-rarities of this period.

The chart at the end of the article gives, for the first time after a long expectation, a clear idea about the proper place and the time of use of the stamps of the period discussed.

2 Type II. of the 5 Kreuzer value, 1875—91. By Dr. Tivadar Petrovits.

The earlier Hungarian philatelic research-work solved at first the reconstruction of the printing plate type II. of 5 Kreuzer-value, with cover picture. This work is related after earlier attempts to the name of Sándor Visnya. The results of his research-work were published earlier not so detailed to become well-known by the collectors. The author of the present study undertook, together with Ferenc Orbán, to re-examine the ascertainments of Sándor Visnya, to complete them with the results of recent researches and to form them according to the newest systematization in such a way that the philatelists could assemble the sheet reconstruction of the stamp on the basis of the excellent figures, despite the description being less than usual. With the aim of the best possible attaining of the fundamentals, beside the four figures (Charts 2.—5.) we present on separate figures the column-, grouped and twin sheetmarks too (Figs. 2.—9.). „X" and „Y" indicate in the charts 2.—5. the marks, which are proved to be indi-

vidual sheetmarks of the left and the right side of the 2×100 printing plate.

3 *Conservation of stamps. By Dr. Tamás Scholz.*

Author discusses on the basis of his large knowledge the conservation of classical stamps by restoring, serving philatelic research-work. Restoring is not to confound with the repair of stamps, since the omission of indication of repairs could lead to the deception of collectors.

In case of works of fine art it is reasonable that the work of the restorer should rest imperceptible, however, the restored material of libraries, archives and stamps must bear the traces of the restoring work. So the repair of stamps cannot change the original state of the stamp, it must be restricted only to the conservation of same. Should the picture of the stamp be defective, this can be replaced with foreign matter, differing from the stamp picture. If the perforation is damaged, this can be replaced with its own matter, but no reperforation is desirable. It must be attempted to remove fractures, and to reinforce the spots.

It is desirable that the restored stamp gets a special mark, e. g. the sign „R" and also an individual registry sheet from which it can be proved, where, when, by whom and how the stamp has been repaired. The restoring of truly run letters presents a particular problem. For this purpose all methods of a paper-restorer have to be employed. Author presents finally by pictures the moulds, attacking the paper of stamps too.

Sommaire

1 *L'émission des timbres de l'Autriche et de la Hongrie en 1867. — Les premiers timbres de la Hongrie. Par Gyula Madarász.*

La mise en circulation des timbres-poste et des timbres pour journaux, de même que celle des entiers postaux en Autriche et en Hongrie en 1867 signifie une émission unique dans l'histoire des directions postales en fonction jusqu' alors. Ces émissions furent nommées et sont nommées actuellement aussi comme „émissions communes", par suite d'une impropriété, par la littérature spéciale nationale et internationale, et elles sont considérés bien des fois comme des timbres autrichiens, des émissions autrichiennes.

L'auteur démontre à la base de ses connaissances étendues et approfondies historiques et philatéliques, dans le cadre de cet article, que ces timbres et émissions postales furent mise en circulation aux régions des autorités divers par deux directions postales différentes et indépendantes. Mais elles diffèrent aussi par la date de leur mise en circulation et de même par la duration de leur validité, n'étant pas égal aux régions de la direction postale autrichienne et de la direction postale hongroise. C'est ainsi, que les timbres, mise en circulation par la direction postale indépendante hongroise et utilisés sur la territoire de même, sont des *timbres hongrois*. Cependant ceux, mise en circulation par la poste autrichienne et utilisés sur le territoire de même, sont des *timbres autrichiens*. Les timbres, utilisés du ler avril 1868 jusq, au 31 décembre 1870 dans la zone frontière, constituent le troisième groupe des timbres, celui des timbres *austro-hongrois*. Le caractère particulier, autrichien et hongrois, de l'émission en 1867 s'exprime aussi par les cartes postales émises le ler octobre 1869, sur lesquelles il fut possible, auprès du dessin identique du timbre, de faire apparaître par les armoiries de l'Autriche et de la Hongrie et de même par la langue, à quel des pays elles appartiennent.

L'auteur attire l'attention des lecteurs aussi sur une rareté philatelique de haute valeur, les timbres provisoires de la poste hongroise. Dès l'établissement de la direction postale hongroise, le ler mai 1867, celle-ci était contrainte de faire usage des timbres de la poste autrichienne, émises en 1863—64, jusq'au ler juin 1867, la mise en vente du timbre premier hongrois. Ces timbres circulaient en Hongrie jusq'au 15 juin 1867 et les affranchissements mixtes

tout ensemble avec les timbres hongrois, émis le 1er juin, sont en conséquence de leur utilisation limitée à 15 jours, les plus grandes raretés de cette période.

Le tableau à la fin de l'article donne après une longue attente pour la première fois une image manifeste de l'appartenance et de la date d'utilisation des timbres de la période considérée.

2 *Les timbres de 5 Kreuzer de la matrice II des années 1875—91. Par Dr. Tivadar Petrovits.*

Les recherches philatéliques précédentes hongrois ont résolu d'abord la reconstruction de la matrice II de 5 Kreuzer à dessin d'enveloppe. Ce travail est lié, après des tentatives précédentes, au nom de Sándor Visnya. Les résultats de ses recherches me fûrent pas publiés préalablement si amplement pour se faire connaître aux collectionneurs en général. L'auteur de l'article présent s'attelait, ensemble avec Ferenc Orbán, à la tâche, d'examiner les constatations de Sándor Visnya, de les compléter par les résultats des recherches nouvelles et de les formuler, conformément à notre systematisation récente de manière, que les philatélistes puissent assembler la reconstruction de feuille de ce timbre à la base des illustrations excellentes, malgré la description réduite. Pour apprendre plus parfaitement les connaissances de base, nous présentons outre les quatre illustrations (tableaux 2.—5.) aussi par des figures spéciales les signes distinctifs groupés, doubles ou de colonne (Figs. 2.—9.). Sur les tableaux 2.—5. nous faisons connaître les signes, marqués par „x" et „y", étant indubitablement des signes distinctifs individuels du côté gauche et du côté droit de la matrice II. de 2×100.

3 *La conservation des timbres. Par Dr. Tamás Scholz.*

L'auteur s'occupe sur la base de ses connaissances étendues de la conservation des timbres classiques, servant les recherches philatéliques. La conservation ne doiit être confondue avec la réparation des timbres puisque l'omission de l'indication d'une réparation achevée pourrait conduire à la mystification des collectionneurs.

Quant aux compositions des beaux-arts il est bien motivé que le travail du restaurateur échappe aux sens, cependant les traces de la conservation de la matière des bibliothéques, des archives et des timbres doivent se manifester infailliblement. En pareil cas la conservation ne peut pas changer l'état original du timbre, se limitant seulement à la préservation du même. Ainsi si le dessin du timbre est défectueux, cela ne peut être remplacé qu' avec une matière étrangère, contrastant avec le dessin du timbre. Si la dentelure est détériorée, cela il faut réparer avec du même, mais la redentelure est indésirable. Il faut tâcher d'enlever la brisure et de renforcer le timbre sur ce point.

Il serait à désirer que le timbre réparé obtient un signe spécial, e. g. „R" et aussi une feuille signalétique, d'où il peut-être constaté, où, quand, par qui et comment ce timbre fut reparé.

La conservation des lettres courues présente un problème particulier. À cela il faut se servir de toutes les méthodes employées par un restaurateur de papier. L'auteur finit par montrer des images de moisissures, attaquant aussi le papier des timbres.

Auszug aus dem Inhalt

1 *Die 1867-er Markenausgaben von Österreich und Ungarn — Die ersten Marken Ungarns. (Gyula Madarász.)*

In der Geschichte der bisher tätigen Postdirektionen bedeutet die 1867-er Ausgabe der Brief- und Zeitungsmarken, sowie der Ganzsachen, in Österreich und Ungarn eine einzig dastehende Ausgabe. Diese Ausgaben wurden infolge eines irrigen Wortgebrauches „gemeinsame Ausgaben" genannt und werden auch gegenwärtig in der heimischen, wie auch in der internationalen Fachliteratur so genannt, sie werden sogar oft als österreichische Marken, österreichische Ausgaben betrachtet.

Der Autor beweist auf Grund seiner ausgedehnten und gründlichen historischen und philatelistischen Kenntnisse im Rahmen dieser Studie, dass diese Marken und Postausgaben in Gebieten verschiedener Oberhoheit von zwei verschiedenen und selbständigen Postdirektionen ausgegeben wurden. Aber auch der Zeitpunkt ihrer Ausgabe, sowie die Dauer ihre Gültigkeit waren verschieden und nicht identisch in den Gebieten der österreichischen und ungarischen Postdirektion. So sind die Marken, die von der selbständigen ungarischen Postverwaltung ausgegeben und in ihrem Gebiet verwendet wurden, *ungarische Marken*. Die, von der österreichischen Post ausgegebenen, bzw. in ihrem Gebiet verwendeten Exemplare, sind jedoch *österreichische Marken*. Die, in der Landmark vom 1. April 1868 bis zum 31. Dezember 1870 verwendeten Exemplare bilden die dritte Gruppe dieser Marken, die der österreichisch-ungarischen Marken. Den verschiedenen österreichischen und ungarischen Charakter der 1867-er Ausgabe bringen auch die, am 1. Oktober 1869 in Umlauf gebrachten Postkarten zum Ausdruck, auf welchen es bei gleichem Markenbild ermöglicht wurde, die Bezeichnung des Landes anzugeben, zu dessen Wertzeichen sie gehörten (das österreichische, bzw. ungarische Wappenbild und die Sprache).

Der Autor beaufmerksamt die Leser auf eine besonders wertvolle philatelistische Rarität, auf die provisorischen Marken der ungarischen Post. Die ungarische Postverwaltung war gezwungen, seit ihrer Konstitution, den 1. Mai 1867, bis zur Ausgabe der ersten ungarischen Postmarke am 1. Juni 1867, die, in 1863/64 ausgegebenen Marken der österreichischen Post zu verwenden. Diese Marken waren in Ungarn bis zum 15. Juni in Umlauf und die Mischfrankierung mit den, am 1. Juni ausgegebenen Marken ist wegen ihrer, auf 15 Tage beschränkte Verwendungsmöglichkeit die grösste Markenrarität dieser Periode.

2 *Die 1875—91-er Type II. des 5 Kreuzerwertes (Dr. Tivadar Petrovits).*

Die frühere ungarische philatelistische Forschungsarbeit löste als erstes die Rekonstruktion der 5 Kreuzer Druckplatte Type II. mit Briefumschlagzeichnung. Die Arbeit knüpft sich an den Namen von Sándor Visnya. Die Ergebnisse seiner Forschungsarbeit wurden früher nicht in so detaillierter Form publiziert, um den Sammlern allbekannt zu werden. Der Autor dieses Artikels unternahm zusammen mit Ferenc Orbán die Arbeit, die Feststellungen von Sándor Visnya zu überprüfen, sie mit den Ergebnissen der neueren Forschungen zu ergänzen und entsprechend unserer neuesten Systematisierung in eine Form zu bringen, die es den Philatelisten ermöglicht, trotz des kürzeren Textes, aufgrund der vorzüglichen Abbildungen die Bogenrekonstruktion dieser Marke zusammenzustellen. Zwecks der möglichst besten Aneignung der Grundkenntnisse werden ausser den vier Abbildungen (Tabellen 2.—5.) in separaten Abbildungen auch die Säulen-, Gruppen- und gepaarte Erkennungszeichen dargestellt (Abbildung 2.—9.). In den Tabellen 2.—5. werden unter „x", bzw. „y" diejenigen Zeichen angeführt, die erwiesenermassen individuelle Erkennungszeichen der linken, bzw. der rechten Seite der 2×100-er Druckplatte sind.

3 *Bestandsschutz der Marken (Dr. Tamás Scholz).*

Aufgrund seiner ausgedehnten Kenntnisse befasst sich der Autor, im Dienste der philatelistischen Forschungsarbeit, mit der Rettung der klassischen Marken mittels Restaurierung. Die Restaurierung ist nicht zu verwechseln mit der Reparatur der Marken, da die Nichtangabe der Reparatur die Sammler irreführen könnte.

Bei Schöpfungen der bildenden Künste ist es begründet, dass die Arbeit des Restaurators nicht bemerkbar sein darf, doch bei Restaurierungen des Archiv- und Bibliotheksgutes, sowie der Marken müssen deren Spuren eindeutig ersichtlich sein. In diesem Fall kann die

Restaurierung den Originalzustand der Marke nicht verändern, sondern sich auf dessen Bestandsschutz beschränken. Daraus folgt, dass im Falle das Markenbild mangelhaft ist, dieses nur mit einem, vom Markenbild abweichendem Fremdstoff ersetzt werden kann. Falls die Zähnung schadhaft ist, kann dieses aus eigenem Material ersetzt werden, doch ist keine Nachzähnung erwünscht. Der Bruch ist womöglich zu entfernen und an dieser Stelle die Marke verstärkt werden.

Es ist erwünscht, dass die restaurierte Marke eine besondere Bezeichnung, z. B. „R" und ein Stammblatt erhält, aus welchem festgestellt werden kann, wo, wann, von wem und wie die Marke restauriert wurde. Ein besonderes Problem bedeutet die Restaurierung der echt gelaufenen Briefe. Bei solchen müssen sämtliche Methoden verwendet werden, mit denen ein Papier-Restaurator arbeitet. Zuletzt werden vom Autor mittels Abbildungen die Schimmelpilze gezeigt, die auch das Papier der Marken angreifen.

СОДЕРЖАНИЕ

1 Эмиссии марок 1867 года Австрии и Венгрии — это первые марки Венгрии. (Дьюла Мадарас)

В истории работавших до сих пор почтовых администраций почтовые и газетные марки и цельные вещи, пущенные в оборот в Австрии и Венгрии в 1867 году, представляют собой уникальную эмиссию. Как в венгерской, так и международной филателистической литературе эти выпуски марок в результате неправильного употребления слова назывались и называются и сейчас «общими выпусками», более того, некоторые специалисты рассматривают их как австрийские марки.

Опираясь на свои глубокие исторические и филателистические знания, автор статьи доказывает, что указанные марки и цельные вещи выпускались двумя самостоятельными почтами на различных государственных территориях. Даты их выпуска и сроки их действительности на территории Венгрии и Австрии не были одинаковы. Следовательно, марки, выпущенные самостоятельной венгерской почтой и использованные на ее территории, являются *венгерскими марками*. А марки, которые были изданы австрийской почтой и использованы на ее территории, — это *австрийские марки*. Марки использованные в период с 1 апреля 1868 года по 31 декабря 1870 года на пограничной территории, состоявляют третью группу этих марок — группу *австро—венгерских марок*. Тот факт, что марки 1867 года были выпущены двумя самостоятельными друг от друга почтами, отражается и на почтовых открытках 1869 года, на которых при одинаковом марочном изображении можно было указывать государство (герб Австрии или Венгрии), которому принадлежали эти почтовые ценности.

Автор статьи обращает внимание читателей на очень ценные филателистические редкости — провизорные марки венгерской почти. Венгерская почта от своего создания (1 мая 1867 г.) до выпуска первых венгерских марок (1 июня 1867 г.) вынуждена была пользоваться австрийскими марками эмиссии 1863—1864 годов. Эти марки имелись в обороте в Венгрии до 15 июня 1867 года и в результате использования их для франкировки писем вместе с венгерскими марками, выпущенными 1 июня 1867 года, сейчас рассматриваются как крупнейшие марочные редкости того периода.

Таблица в конце статьи впервые дает ясную картину о принадлежности марок рассмотренного периода и датах их использования.

2 5-тикрейцеровая марка II-го типа, 1875—1891 гг.
(Д-р Тивадар Петрович)

В процессе прежней венгерской филателистической исследовательской работы первой была решена реконструкция оригинального эстампа (гальванического дубликата) 5-тикрейцеровой марки II-го типа с изображением конверта. Решение вопроса связано с именем Шандора Вишни. Результаты его исследований раньше не публиковались столь широко, чтобы они могли стать общеизвестными коллекционерам. Автор статьи совместно с Ференцем Орбаном поставил перед собой задачи рассмотреть утверждения Шандора Вишни, дополнить их результатами последних исследований и сгруппировать их по новой системе, на основе которой филателисты вопреки более краткому описанию могут составить реконструкцию листа указанной марки. Для более совершенного освоения основных знаний помимо четырех фигур (таблицы 2—5 приводятся на особых рисунках (2—9) ко-

лонные, групповые и парные опознавательные знаки. На таблицах 2—5 обозначениями «х» и «у» показываются те знаки, которые являются опознавательными знаками левой и правой сторон гальванического дубликата размером 2×100.

3 *Охрана наличия марок.* (Д-р Тамаш Шольц)

Опираясь на свои широкие знания, автор статьи рассматривает вопрос спасения классических марок путем реставрации, служащей филателистическим исследованиям. Реставрацию нельзя перепутать с исправлением марок, так как неуказание факта ремонта может ввести коллекционеров в заблуждение.

Если незаметность реставраторской работы у творений художников является обоснованной, то следы реставрации марок, а также материалов библиотек и архивов должны показаться ясно. В этом случае реставрация первоначальное состояние марки не должна изменить, а может защитить лишь ее наличие. Из этого следует, что если марочное изображение является дефектным, то исправить его можно только материалом, отличающимся от материала марочного изображения. Если зубцовка повреждена, то она может быть поправлена из собственного материала, однако дозубцовка нежелательна. Ломку надо устранить и укрепить марку на месте ломки.

Желательно, чтобы реставрированная марка получила особый знак, например букву «Р», и аттестат, из которого можно видеть, где, когда, кем и как реставрирована эта марка.

Реставрация прошедших почту писем представляет собой особую проблему. При этом необходимо применить все способы, применимые реставраторами бумаги. В заключение автор статьи показывает плесневые грибки, опасные для бумаги марок.

Ára: 9,50 Ft

1500 — 73.1009 Ságvári Nyomda, Budapest

74
1

philatelica

philatelica

1974/1

TARTALOM

100 éves a magyar, levélborítékrajzú bélyeg

Orbán Ferenc:
Az 1889-ben és 1898-ban készült, 25 bélyegképes elektrotyp anyalemeztömbök

Pákozdi László:
Az 1888-as II. típusú sztereotypia

Dr. Petrovits Tivadar:
Az I. típusú 10 krajcáros

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
SZERKESZTI: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: PÁKOZDI LÁSZLÓ, DR. SCHOLZ TAMÁS
FELELŐS KIADÓ: DR. SOÓS LÁSZLÓ
IV. ÉVFOLYAM

100 éves a magyar, levélborítékrajzú bélyeg

A bélyegek klasszikus jellegének meghatározásánál az elmúlt évtizedben jelentős elvi változásra került sor. Míg a II. világháború utáni években is klasszikusnak csak az egyes bélyegkibocsátó postaigazgatóságok első, de legalább a múlt század derekára eső bélyegkiadásai tarthattak számot, addig az elmúlt évtizedben ez a szemlélet — objektív okok miatt — jelentősen megváltozott.

Az időközben bekövetkezett változás oka kettős. Az egyik az, hogy a klasszikus bélyegek az egyre nagyobb erővel jelentkező tőkekoncentráció folytán mindinkább egyes gyűjtők kezében összpontosultak. Így a jelentős nemzetközi kiállításokon mind kevesebb gyűjtő mutathatta be kimagasló eredménnyel klasszikus anyagát.

Talán jelentősebb a másik ok, az a lényeges szemléletváltozás, amely az egyre erősebb formában mutatkozó filatelista kutatómunkának köszönheti megszületését, és amelyet röviden, *klasszikus filatéliának* nevezhetünk. A bemutatott gyűjtemények anyagi értéke mellett egyre nagyobb jelentőséget kapott a bennük megmutatkozó filatéliai ismeret, vagy egyéni kutatómunka. Ennek a szempontnak érvényesülése nyilvánvalóan magával hozta a klasszikus bélyegek területének kiszélesítését is.

A korábbi szemlélet igen súlyosan érintette még az 1871-es kő- és réznyomatos kiadásainkat is, amelyek a korábbi nemzetközi zsűrik véleménye szerint „modern" bélyegek voltak. Azonban a sok éves fáradságos, de eredményes kutatómunka, valamint a széles körű ismeretterjesztés elérte célját. Az 1871-es kiadásaink az elmúlt évek tanúsága szerint a nagy nemzetközi kiállítások legrangosabb anyagai között szerepelnek.

Úgy gondoljuk, hogy ezek a változások és eredmények feljogosították a magyar filatelistákat arra, hogy bensőséges ünnepséggel, reprezentatív kiállítással emlékezzenek meg a második hazai előállítású bélyegkiadásunk 100 éves évfordulójáról.

1874. október 1-én bocsátotta forgalomba a magyar postaigazgatás a levélborítékrajzú bélyegeink első négy címletét, a réznyomásos 2, 3, 5 és 10 krajcárost. Ezt követte 1876. május 15-én a 20 krajcáros. 1888. jú-

nius 1-től a levélborítékrajzú bélyegek (könyv-) magasnyomással láttak napvilágot, és újabb 1, 8, 12, 15, 24, 30 és 50 krajcáros, valamint 1 és 3 forintos címletekkel gyarapodtak.

A kereken 26 évig forgalomban volt réznyomatos és a hozzájuk 1888-ban csatlakozó magasnyomású, levélborítékrajzú bélyegeink a klasszikus filatélia kimeríthetetlen kincsesházának bizonyultak. A velük foglalkozó kutatómunka és szakirodalom megjelenésükkel közel egyidős. Erről és az utóbbi években bekövetkezett hatalmas, újabb eredményekről ad számot az 1974 májusában rendezendő nemzetközi centenáriumi bélyegkiállítás.

Erre az évfordulóra emlékezünk kiadványunk jelen számával, amikor három új — a levélborítékrajzú bélyegeinkkel foglalkozó —, tanulmányt bocsátunk olvasóink rendelkezésére.

Pákozdi László

Az 1889-ben és 1898-ban készült, 25 bélyegképes elektrotyp anyalemeztömbök

ORBÁN FERENC (Silkeborg, Dánia)

Az A, B, C és D jelű, 25 bélyegképes anyalemeztömbök részletes ismertetése

Eredetileg úgy terveztem, hogy az egyes bélyegképeken található ismertetőjeleket be fogom mutatni rajzban és leírásban. Helyszűke miatt kénytelen voltam a szöveges leírást elhagyni. Ennek ellenére is remélem, hogy az egyes ívhelyekre tartozó bélyegek az ábrák alapján is azonosíthatók lesznek.

Az ábrákkal kapcsolatban meg kell jegyeznem, hogy ezekre az összes szembetűlő ismertetőjelet felvettem. Ezek száma és jellege nagyon eltérő. Néhány hely (pl. az A—08, C—08, D—01) azonosítása nagyon nehézkes, amit csak fokoz a bélyegzés korabeli „szabványos" alkalmazása.

A Philatelica 1973/1. számának 10—11. oldalán ismertetett X és Y jeleket nem vettem fel az ábrákra, mivel ezek nagy mennyisége csak zavarta volna az egyedi ismertetőjelek (ívhely) gyors felismerését.

Tanulmányom első részének megírása óta egy újabb, jól szembetűlő X jelet találtam. Ez egy vízszintes vonalka, a bal gyöngysor 7. gyöngyének jobb oldalán, alapvonalközben.

Az ábrákon nem mutatom be a nyomólemezeken keletkezett nagyobb hibákat, de azokat sem, amelyek az anyalemez sérülése folytán hosszabb időn át, változó formában fordulnak elő (pl. B—16: nagy fehér folt a bal oldali koszorúban). Arra számítok, hogy ezeket később egy külön tanulmányban közölhetem.

Mivel jelen tanulmányomban ismertetem az E és F ívnegyed összeállítását is, ezekben az ívnegyedekben azokat a jeleket, amelyek ezekre jellemzőek, vagy ezek a megfelelő A, B, C és D ívnegyedbeli képtől eltérnek, a rámutató vonal végén erős ponttal jelöltem.

A Monográfiából ismert, hogy a kartonra nyomtatott 100-as ív összetétele:

A B
D C

Az összes lehetséges, *vízszintes* ívnegyed kapcsolódásból az aláhúzottak ismertek:

AA AB AC AD
BA BB BC BD
CA CB CC CD
DA DB DC DD

A táblázatban feltüntetett BB és DD ívnegyed kap-

csolódás dr. Vasváry Ernő adataiból ered. Ennek magyarázatára később visszatérek.

Az összes lehetséges, *függőleges* ívnegyed kapcsolódásából pedig az ugyancsak aláhúzottak ismertek:

A/A	A/B	A/C	A/D
B/A	B/B	B/C	B/D
C/A	C/B	C/C	C/D
D/A	D/B	D/C	D/D

Statisztikai adataim alapján feltehető, hogy 1889 és 1897 között nem készült olyan 100-as ív, amelyben ugyanazon 25-ös tömb kétszer vagy többször előfordult volna.

Nyomtatáskor az ív szegélyén levő bélyegsorok erősebb nyomást kaptak. Ennek eredményeként a 25-ös tömbök külső kilenc bélyegén az alapvonalak *vastagabbak*, mint a többi bélyegen. Ez a megfigyelés egyértelműen vonatkozik valamennyi 25-ös tömbre. Ennek érdekes következménye az, hogy a 25-ös tömb ívbeli elhelyezkedése alapján, különböző ívhelyeken lép fel az alapvonalvastagodás.

Mint további megfigyelésemet közölhetem, hogy egyes bélyegképeken — ritkán — a bélyeg színében erős színes vonal mutatkozik. Ennek elhelyezkedése a bélyegképen változó magasságban észlelhető. Erre vonatkozólag értékes adatokat kaptam dr. Petrovits Tivadartól is.

Payer Béla statisztikai adataiból — sajnos — nem tudunk a legyártott nyomólemezek számára következtetni. Nem tartom kizártnak, hogy idővel, az egyes ívhelyeken található ismertetőjelek segítségével sikerül meghatározni a *nyomólemezek* számát is.

Gyűjteményemben jelenleg kb. 5000 elektrotyp bélyeg van ívhelyre azonosítva. Ez álagosan egy-egy ívhelynél 50—50 bélyeget jelent. A B—01 ívhely bélyegének a bal gyöngysorán levő deformációja alapján eddig egy tucatnyi nyomólemez ismertetőjelét sikerült meghatároznom. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy sok bélyegen komoly nehézségbe ütközik még magának az ívhelynek a megállapítása. is.

Azoknak a gyűjtőknek, akiknek kedvük támad ezzel a témával foglalkozni, először is nagy mennyiségű bélyegre lesz szükségük, másrészt az ismertetőjelek „megtanulására" sok időt kell áldozniuk. Remélem, hogy adataim jelentős segítséget nyújtanak a további kutatómunkához.

Az eddig ismert legkorábbi bélyegzések szerint az elekrotyp bélyegek felhasználására 1889 tavaszán került sor (15 kr: 89.03.13; 50 kr: 89.04.10). Tehát korábbi felfogásunk az elektrotypeknek már 1888-ban való előállítására vonatkozólag, kétségbe vonható. Ha a jelenlegi állapot nem lesz megcáfolva korábbi keltezésű bélyegzésekkel, akkor ennek az lesz a következménye, hogy a Monográfia III. kötetének 719—725. oldalain közölt táblázatokon az 1888. és 1889. évre vonatkozó adatokat helyesbíteni kell. Továbbá, hogy a sztereotyp bélyegekből valójában több készült, mint az a táblázatból kitűnik.

Az 1898-as év nyomólemez problémái
Az E és F anyalemeztömbök keletkezése

Megállapítást nyert, hogy az 1888—89-es évek felrakásainak számánál tévedések voltak. Ugyancsak problémák keletkeztek az A, B, C és D ívnegyedek legkésőbbi használati idejével kapcsolatban is. Ugyanis ma még nem tudjuk, hogy hogyan oszlanak meg az 1898-as évben az ívnegyedek a különféle felrakások között.

Az adatgyűjtést szortírozással kezdtem. Részben dr. Vasváry Ernő, részben Visnya Sándor adatai alapján sikerült meghatároznom néhány bélyegkép helyét az íven.

1971-ben végre fényképet kaptam az ABCD összeállítású teljes ívről. A fénykép segítségével hamarosan meg tudtam állapítani az összes I. vízjeles papírra nyomott bélyeg helyét, mivel az ismertetőjelek már a szortírozás alatt ismertekké váltak. Azonban az E ív-

negyed összeállításához hasonló támpont hiányzott. Részben a gyűjteményemben levő négyestömbök, részben dr. Petrovits Tivadartól kapott adatok alapján, 1973 elején végre ismert lett az egész E ívnegyed összeállítása.

A Monográfia III. kötetének 688. oldalán már utaltam arra, hogy az I. vízjelről a II -ra való áttérést nem szabad szoros összefüggésbe hozni az anyalemez változással. Korábbi statisztikai adataim szerint a II. vízjelű papíron 26., csaknem egyenlő nagyságú halmazom volt a 25 bélyegképes E ívnegyedhez. Ugyancsak rendelkeztem kisebb számú, II. vízjelű bélyeggel is, amelyek a B ívnegyedbe tartoznak.

Ezzel egyidejűleg megállapítottam, hogy dr. Vasváry Ernő által IV—IV—IV—IV-nek nevezett íveken a bélyegeknek ismertetőjelei kissé eltérnek a korábbi I—II—III—IV ívnegyed bélyegeinek ismertetőjeleitől. Először ezeket a II. vízjelű példányokat D/II-vel jelöltem, de mivel ezek ugyancsak előfordulnak III. vízjelű papíron is, áttértem az F-fel való jelölésükre.

Bár a D—01 bélyegnek kevés az ismertetőjele, mégis az előrendezés során igen kevés F—01-et találtam. Ez időben gyűjteményembe egy használatlan négyestömb került, amelynek nagy meglepetésemre

C—03 F—02
F—06 F—07

volt az összetétele. Ezzel végre megoldódott az E ívnegyed problémája, meg az F-é is, mivel az előbb említett halmazokból a 26. éppen az F—01 volt.

Az F ívnegyedbe tartozó bélyeg legkorábbi ismert felhasználása, bélyegzése alapján 98.04.27., tehát ezzel az ívnegyeddel I. vízjelű papírra is nyomtattak.

Első feltevésem az F anyalemeztömb előállítására az volt, hogy a D tömbhöz tartozó anyaminta helyett közvetlenül egy D összeállítású nyomólemez segítségével készítettek másolatot. Amennyiben ez így történt volna, akkor az F—01 ívhelyre nem kerülhetett volna egy C tömbhöz tartozó dúc. Megállapításom szerint az F anyalemeztömb úgy készült a D tömb matricájáról, hogy abból kicserélték az első, a bal felső sarokban levő matricát. Ezt igazolni látszik az a megállapításom is, hogy találtam olyan D—01 ívhelyű bélyeget, amelyen a „P" betűn igen nagy lemezhiba van. Feltehető, hogy ezen sérülés miatt matricát kellett cserélni.

Az F ívnegyedbe tartozó bélyegekre jellemző, hogy ezek általában „kopott" benyomást keltenek, de legjellegzetesebb sajátosságuk a gyöngyök utánmetszése. További jellegzetességük, hogy a jobb oldali gyöngysort kívül „levágták", így ezek a gyöngyök keskenyebbek.

Mivel dr. Vasváry Ernő nem tudott az F tömbök létezéséről, ezért az általa közölt adatokból nem tűnik ki világosan, hogy a maradékívek között talált-e DDDD vagy FFFF összetételűeket. Az azonban ma már bizonyos, hogy az 1899-es kiadásúak (III. vízjel) kizárólag FFFF-ek lehettek.

A nyomda 1898-ban áttért a 4×100-as ívek nyomtatására. Így a teljes nyomdai ívhez 16 db F tömbre volt szükség. Ha figyelembe vesszük, hogy több 4×100-as nyomólemez készült, megállapíthatjuk, hogy sok F tömb létezett. Az észlelt eltérések feldolgozás alatt állnak, de megbízható adatokat az ív 4 db F negyedére csak teljes ívek tanulmányozása után kaphatunk.

1898 nyarán, a II. vízjelű papír használatba vétele után B ívnegyeddel is nyomattak bélyeget. Elképzelhető, hogy létezett BBBB összetételű ív is. Erre figyelmeztet dr. Vasváry Ernő észrevétele, mivel a Bélyegmúzeumban levő ívtöredékek között — megállapítása szerint — BB összetételű félívet talált.

Bár ez a félív I. vízjelű papíron készült, de nyilvánvalóan gyártási ideje ismeretlen. Az sem kizárt, hogy ez az ív 1898 nyarán készült.

1973 nyarán újabb, eddig ismeretlen ívnegyed ösz-

szefüggések bukkantak fel. A C—05 F—01
C—10 F—06 négyestömb, az F—05 B—01 pár, valamint a C—01 és C—18 bélyeg, valamennyi II. vízjellel. Az A, B és C ívnegyedből származó, II. vízjelű példányok arra engednek következtetni, hogy a fent említett BBBB mellett a B és C ívnegyedeket is kombinálták az F-fel. Bizonyosra vehető, hogy még sok — eddig ismeretlen — összefüggés fog felbukkanni. Ezek közé kell sorolni a közelmúltban talált F—20, E—16 és E—17-es hármas összefüggést, amely az E és F ívnegyedek összefüggését bizonyítják.

Az áttekinthetőség céljából az 1898-as évből ismert ívnegyed előfordulásokat a 7. sz. táblázatban foglaltam össze. Már ma is kétségtelen, hogy ha az ívrekonstrukció készítése közkedvelt gyűjtési ággá válik, akkor a tanulmányom tárgyát képező bélyegek közül a legnagyobb ritkaságok az 1898-as év bélyegkiadásából fognak származni.

Megjegyezni kívánom, hogy az E ívnegyed még az 1889-ben készült matricák újbóli és más sorrendi összeállításából áll. Az E ívnegyed legkorábbi példányai — a bélyegzések tanúsága szerint — 1898. szeptemberében kerültek postai forgalomba, az ebben az évben használatba vett II. vízjelű papíron. Utólag nehéz az 1889-es nyomatoknál alkalmazott matricák kiválogatási elvére következtetni. Az azonban megállapítható, hogy X és Y jelű matrica az új ívnegyedekbe nem került.

Ha feltételeznénk, hogy ezek kiesésének oka sérültség volt, akkor megmagyarázhatatlan, hogy erősen hibás matricák belekerülhettek az ívnegyedbe.

Az E ívnegyed összeállításakor, vagy annak másolása során kevés sérülés történt. Ezzel szemben megállapítható, hogy az E ívnegyedhez tartozó matricákon nem találhatók meg azok a hibák, amelyek korábban az A, B, C és D ívnegyedek előállításánál felhasznált munkamatricán 1889 után keletkeztek. Egyik jellemző hiány az E—03-on az a sérülés (színes vonal a jobb oldali alsó háromszög vízszintes befogóján), amely megtalálható a D—11 és F—11 bélyegeken. Ennek további bizonyítéka az, hogy találtam 1889-es bélyegzéssel olyan példányokat, amelyeken ez a vonal szintén hiányzik. Tehát ez a sérülés egy későbbi időpontban keletkezett a munkamatricán.

Az E ívnegyedhez tartozó bélyegképek szépek, a gyöngyök kerekdedek, szabályosak. A nyomatok *minősége* alapján szinte érthetetlen, hogy miért tértek át 1899-ben az F ívnegyedek kizárólagos használatára. Ennek okát tehát másban kellett keresnem.

Az 1888-as és 1898-as évek fogazási problémája

A szakirodalomból tudjuk, hogy az Államnyomda 1888-ban a könyvnyomásos bélyegek fogazásához egy fésűs-fogazógépet ($F_1 = 12{,}1 : 11{,}6$) vásárolt. Visnya Sándor olyan fésűs fogazású réznyomásos 5/II-es bélyeget talált, amely a bélyegzés tanúsága szerint 1888 szeptemberében került felhasználásra.

Jogosan vethetjük fel azt a kérdést, hogy a sztereotyp bélyegeket miért nem ezzel a géppel fogazták? De kibővíthetjük ezt a kérdést azzal is, hogy miért nem fogazták az 1888—89-es években az egyidejűleg gyártott 2/I, 3/I és 10/I típusú réznyomásos bélyegeket ezzel a fésűs-fogazógéppel?

Megfigyeléseim és méréseim alapján arra a következtetésre jutottam, hogy méretkülönbség miatt ezzel a géppel nem lehetett fogazni az előbb említett címletek íveit. Ugyanis a kartonokra nyomott teljes ívek képméretei azt igazolják, hogy a réznyomatos ívek teljes képnagysága 215,2 × 255 mm, a könyvnyomásosoké pedig 211 × 250,5 mm. Ebből az következett, hogy a réznyomatos bélyegek fogazásához továbbra is a „hegyes" fogat (V_1) adó vonal-fogazógépet használták, megemlítve azt, hogy — talán az állítható sortávolság miatt — a sztereotypiákat is ugyanazon géppel fogazták.

(Igen fontos lenne az eddig ismert egyetlen sztereotyp bélyegív képméretének pontos megállapítása.

A szerkesztő megjegyzése.) Ezt követően 1889—90-ben, részben az elektrotyp lemezek, részben pedig a réznyomatos 2/II, 3/II és 10/II anyalemezek elkészítése után általánossá vált a fésüs-fogazógép használata. A réznyomásos 20 krajcáros fésüsfogazású példányai mind 1891-ben készültek, de a későbbi példányok mind vonalfogazásúak. Az 5/II. réznyomatos problémáját azzal oldották meg, hogy 1891-ben áttértek az 5 krajcáros címlet könyvnyomással való gyártására. Az I. típusú sztereotyp 1 forintos helyett az elektrotyp ívnegyedekről készítettek nyomólemezeket ennek a címletnek a részére is. A 3 forintos címlet gyártását pedig beszüntették. Eltekintve a réznyomatos 20 krajcárostól, 1891 után általánossá vált mind a réznyomatos, mind a könyvnyomású bélyegeknek fésüs fogazása.

1897 őszén az Államnyomda beállított egy másik fésüs-fogazógépet, amelyet mi F_2-nek nevezünk, és ennek a fogazása 12,1 × 11,8.

Ezzel kapcsolatban megfigyeléseim hasonlóak az 1888-as problémához. Úgy tapasztaltam, hogy a fogazógép két szélső, függőleges tűsora közötti távolság valamivel kisebb volt, mint a bélyegív szélessége. Az F ívnegyedek előállítása 1898 kora tavaszán, helyesebben a jobb oldali gyöngysor külsejének levágása arra enged következtetni, hogy megkísérelték az ívet keskenyíteni. Ez a kísérlet valószínűleg nem hozta meg a kívánt eredményt, ezért elhatározták az eredeti matricák peremeinek lecsiszolását az ív keskenyítése céljából, majd új 25 darabos anyaminta (E) összeállítását. Ezt a műveletet 1898 kora őszén végezték el.

Lehetségesnek tartom, hogy ezek az állításaim elméleti jellegűek, de nem tudom korábbi szakíróink azon érveléseit elfogadni, miszerint ez, vagy az elkopott, tönkrement. A helyzet ugyanis az, hogy az 1897 végén használt B, C és D ívnegyedek valójában *jobb* minőségűek voltak, mint az újonnan gyártott F-ek. Ezeket továbbra is használhatták volna, ha ennek nem lett volna más akadálya. Az E tömb előállítása ugyan minőségi javulást eredményezett, de előállításának szükségességét a fogazási probléma megoldása indokolja.

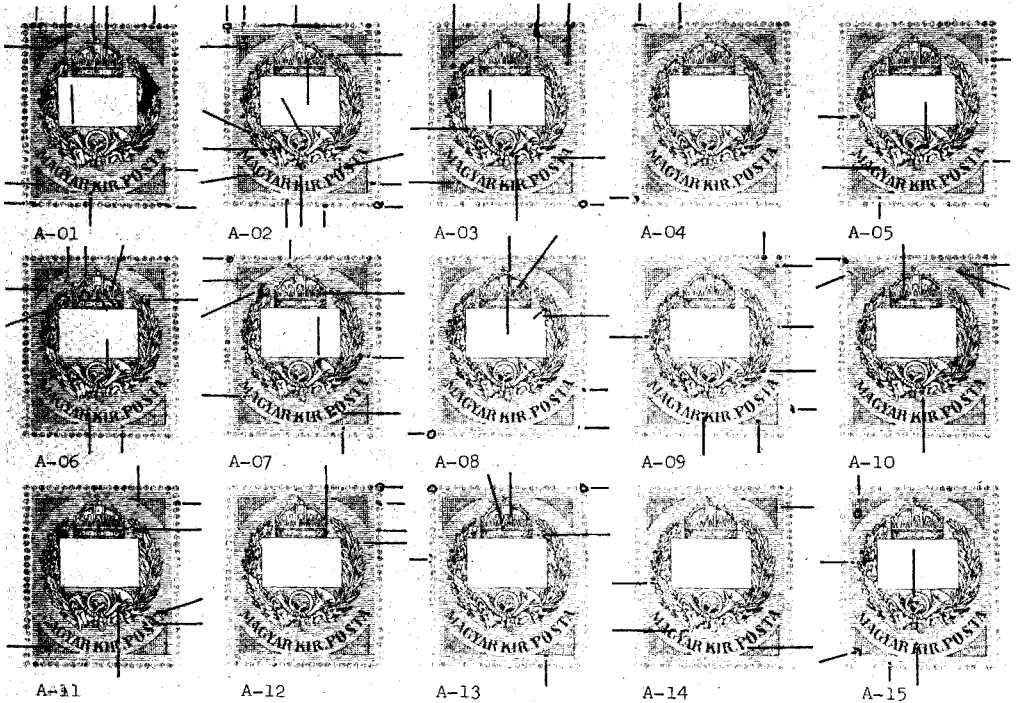
A Monográfiában írt tanulmányomat néhány megoldatlan problémával zártam le. Ezek közül a *harmadikat*, vagyis a 25-ös ívnegyedek teljes leírását jelen tanulmányommal megoldottnak tekintem. Itt említem meg, hogy a bemetszett 1 krajcáros, az úgynevezett IIIb. típus összes ívhely ismertetőjele már ismert, és csak közlésre vár. Hasonló a helyzet az úgynevezett IIIa. típusú 1 forintossal is. Az elsőként említett probléma az itt közölt adatokkal tulajdonképpen meg is lett oldva, vagyis nagyjából ismerjük a 25-ös anyaminták előállítási időpontját, de további adatgyűjtés még szükséges, különösen az 1898-as évre vonatkozóan.

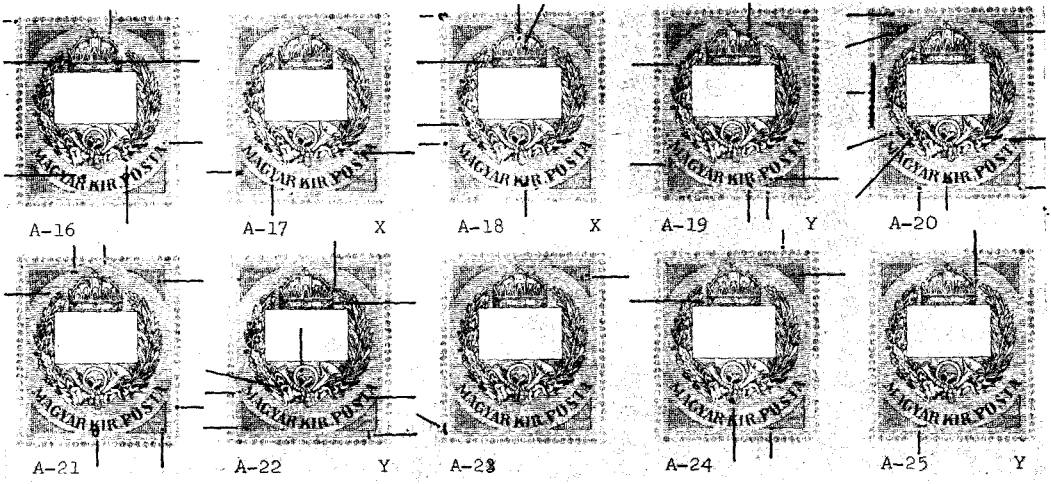
A szokásos utalást a felhasznált irodalomra vonatkozóan a Monográfia III. kötetének VIII. fejezetére zárolom, mivel a korábbi szakirodalomban olyan sok téves adat van, hogy ezektől olvasóinkat mentesíteni kívánom.

Az egyes ívnegyedek és vízjelek előfordulása 1898-ban

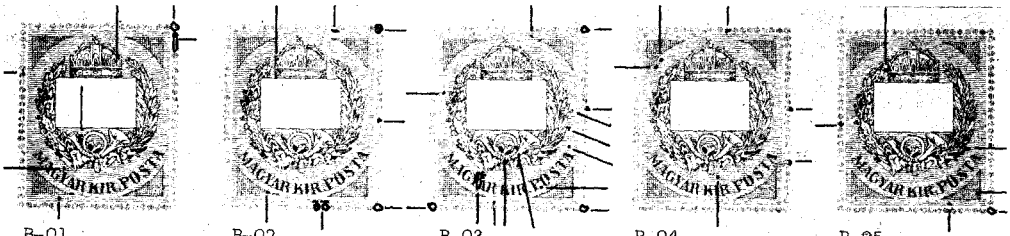
Ívnegyed	Vízjel	Értékszám									
		2	3	5	8	10	12	15	20	24	30	50
A	I	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
B	I	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
B	II	—	x	x	x	x	—	x	x	x	—	x
C	I	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
C	II	—	x	x	—	x	—	x	—	—	—	—
D	I	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
E	II	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
F	I	x	x	x	x	x	—	—	x	—	—	—
F	II	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

(1973. júliusi adatok) **7. sz. táblázat**

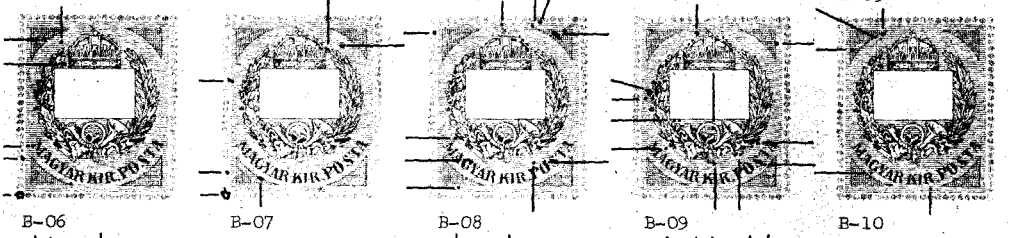

MAGYAR KIR. POSTA
A-01
A-02
A-03
A-04
A-05
A-06
A-07
A-08
A-09
A-10
A-11
A-12
A-13
A-14
A-15

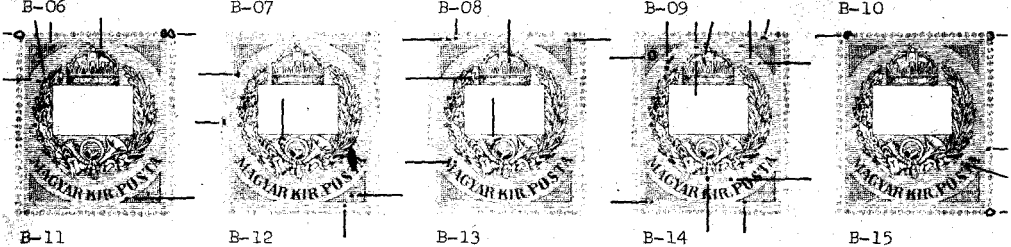
1. táblázat. Az A ívnegyed ismertetőjelei

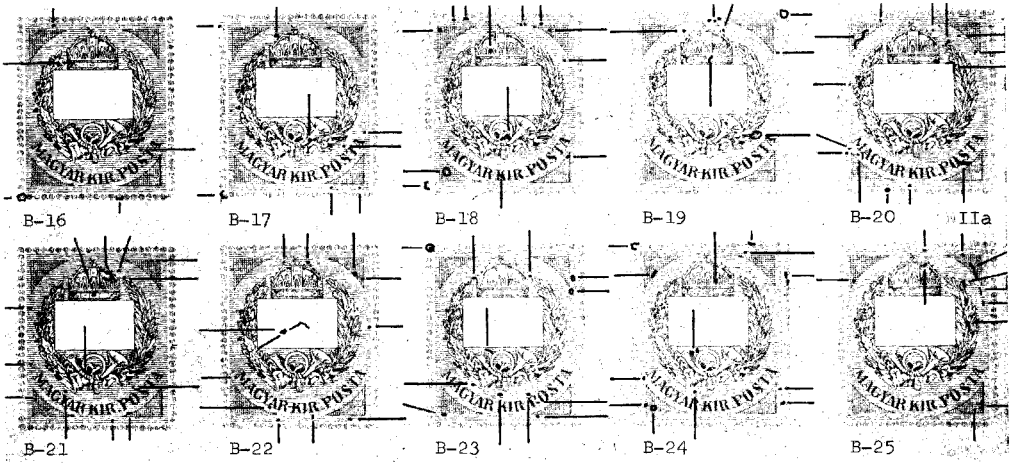
B-01 B-02 B-03 B-04 B-05

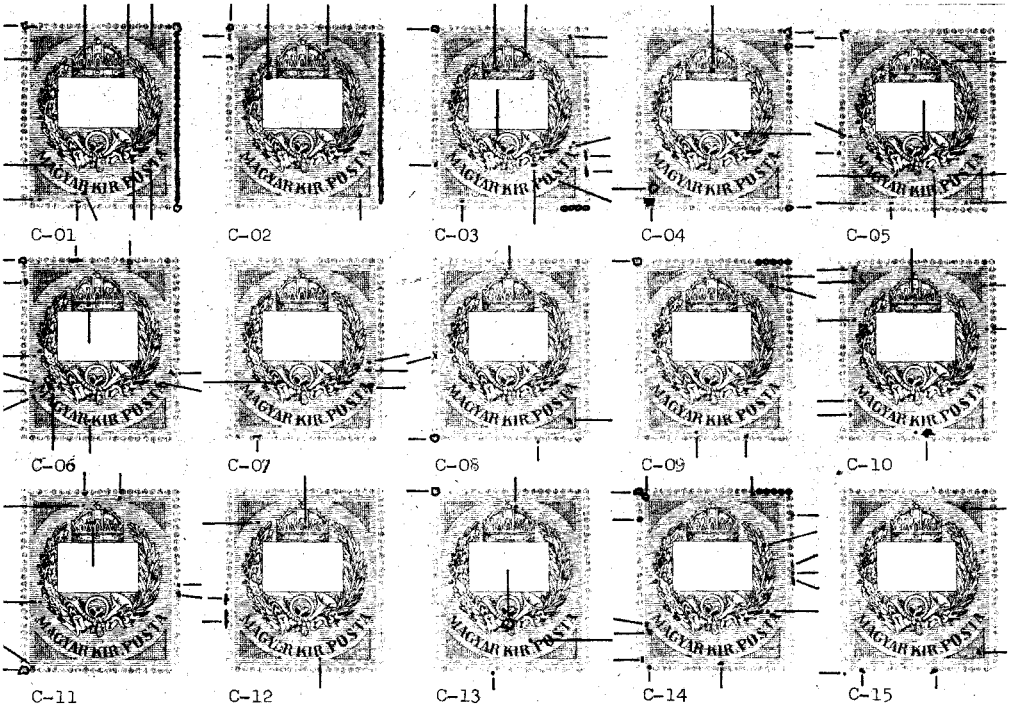
B-06 B-07 B-08 B-09 B-10

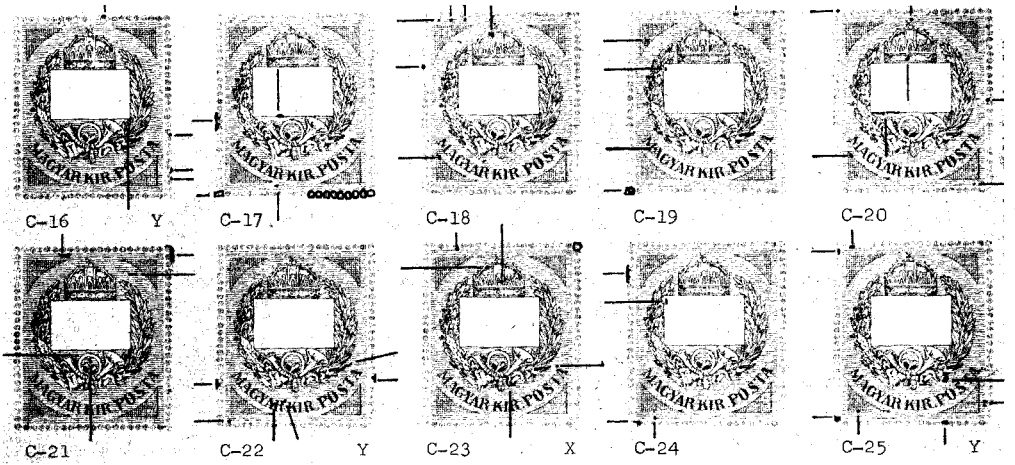

B-11 B-12 B-13 B-14 B-15

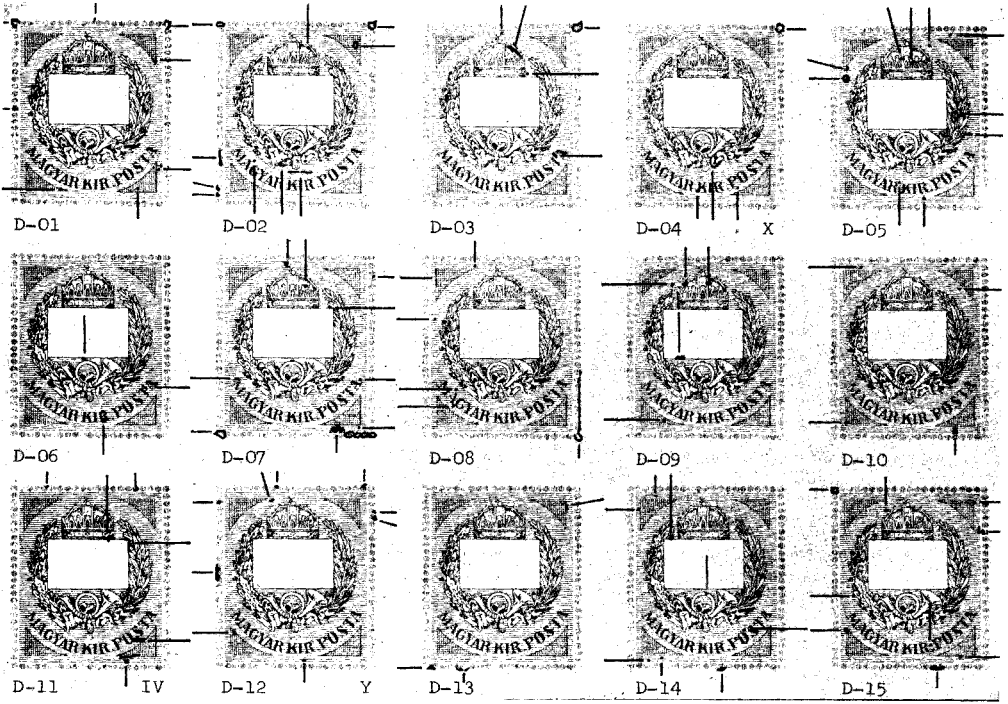

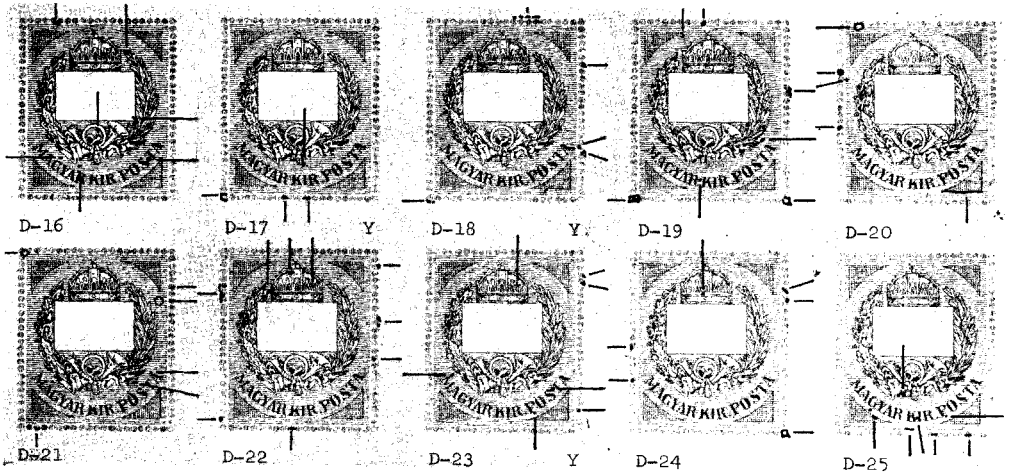
2. táblázat. A B ívnegyed ismertetőjelei

MAGYAR KIR. POSTA
C-01
C-02
C-03
C-04
C-05
C-06
C-07
C-08
C-09
C-10
C-11
C-12
C-13
C-14
C-15

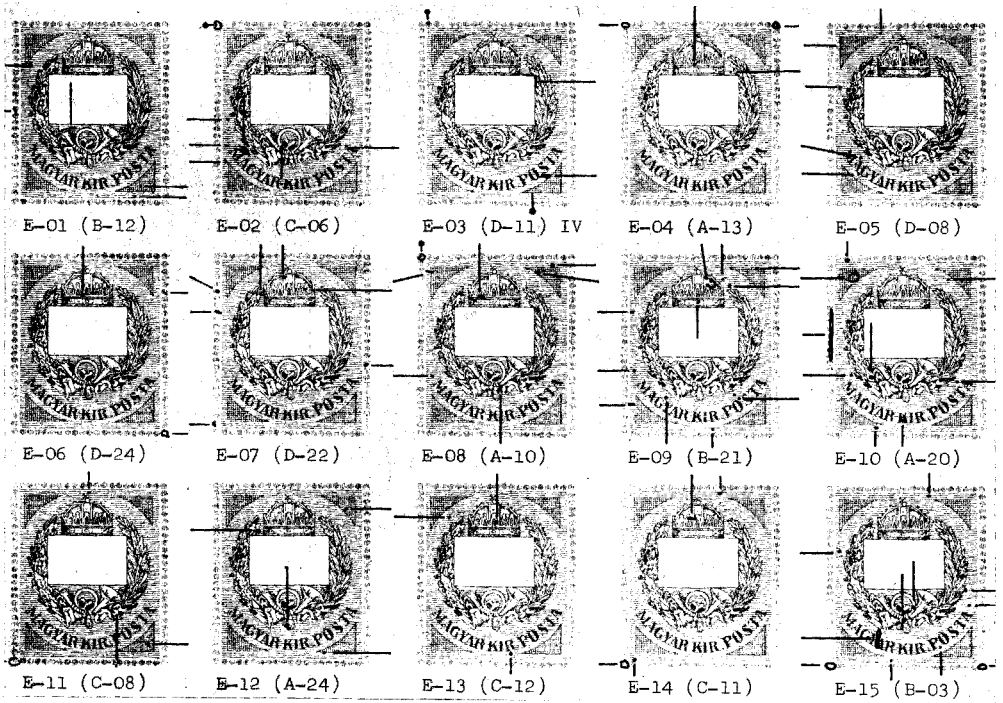

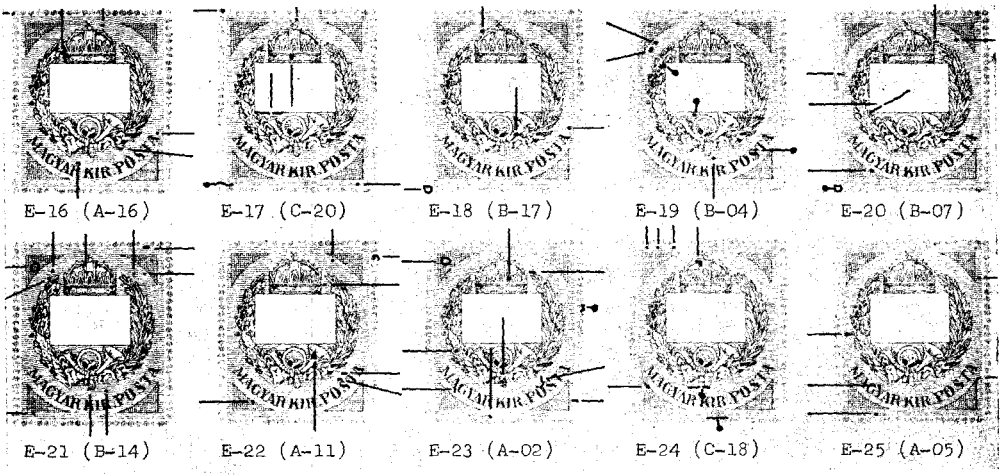
3. táblázat. A C ívnegyed ismertetőjelei

MAGYAR KIR. POSTA
D-01
D-02
D-03
D-04
X
D-05
D-06
D-07
D-08
D-09
D-10
D-11
IV
D-12
Y
D-13
D-14
D-15

4. táblázat. A D ívnegyed ismertetőjelei

MAGYAR KIR POSTA
E-01 (B-12)
E-02 (C-06)
E-03 (D-11) IV
E-04 (A-13)
E-05 (D-08)
E-06 (D-24)
E-07 (D-22)
E-08 (A-10)
E-09 (B-21)
E-10 (A-20)
E-11 (C-08)
E-12 (A-24)
E-13 (C-12)
E-14 (C-11)
E-15 (B-03)

E-16 (A-16) E-17 (C-20) E-18 (B-17) E-19 (B-04) E-20 (B-07)

E-21 (B-14) E-22 (A-11) E-23 (A-02) E-24 (C-18) E-25 (A-05)

5. táblázat. Az E ívnegyed ismertetőjelei

F-01 (C-03)

F-02 (D-02)

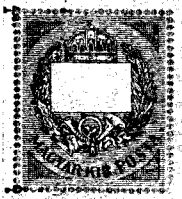
F-03 (D-03)

F-04 (D-04) X

F-05 (D-05)

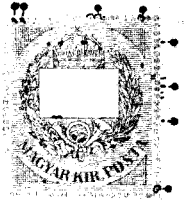
F-06 (D-06)

F-07 (D-07)

F-08 (D-08)

F-09 (D-09)

F-10 (D-10)

F-11 (D-11) IV

F-12 (D-12) Y

F-13 (D-13)

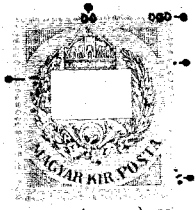
F-14 (D-14)

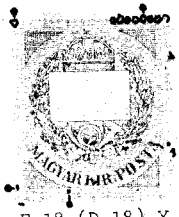
F-15 (D-15)

F-16 (D-16)

F-17 (D-17) Y

F-18 (D-18) Y

F-19 (D-19)

F-20 (D-20)

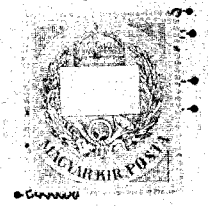
F-21 (D-21)

F-22 (D-22)

F-23 (D-23) Y

F-24 (D-24)

F-25 (D-25)

6. táblázat. Az **F** ívnegyed ismertetőjelei

Az 1888-as II. típusú sztereotypia

PÁKOZDI LÁSZLÓ

A Magyar Bélyegek Monográfiája III. kötetének VIII. fejezetében *Orbán Ferenc* — az akkori ismeretek szerint — leírta a magasnyomású, levélborítékrajzú levélbélyegeinket, az ún. 1888., 1898. és 1899. évi kiadásokat. A kötet megjelenését követő nagymérvű kutatómunka, az akkor még megoldatlan feladatok jelentős részét feldolgozta. Ennek eredményeként került közlésre kiadványunk 1973. évi 1. számában *Orbán Ferencnek* „Az 1889-ben és 1898-ban készült, 25 bélyegképes elekrotyp anyalemeztömbök" c. tanulmánya és jelen számunkban ennek folytatása. Gyakorlatilag megoldotta — csak közlésre vár — az 1890-es, bemetszett értékszámú (III b) 1 krajcáros ívrekonstrukcióját, és előrehaladott állapotban van az 1888-as I. típusú 1 és 3 forintos címlet sztereotyp altípusainak feldolgozásával is.

Ezek az eredmények igazolták azt a *helyes*, de többek által a mai napig meg nem értett álláspontot, hogy az 1888—1899-es magasnyomású kiadásokat nem az előforduló vízjelek (I b, II, III), hanem a nyomóformák készítésének változó technológiája — sztereotypia, elektrotypia —, és ezen belül típusok szerint dolgozta fel.

A fentiekben ismertetett eredmények ellenére, megbízható alap nélkül a II. típusú sztereotypia — az ún. korai kiadás 1, 8, 12, 15, 24, 30 és 50 krajcáros címletei — egyes alaptípusainak a 100-as ívben elfoglalt helyét korábban megállapítani nem sikerült, mivel a Monográfia ide vonatkozó részének (III. kötet 682—685. oldal) megírásakor a réznyomásos krajcárosok anyalemezeinek feldolgozásánál jól bevált, az ismertetőjelek alapján végzett halmazképzési rendszer nem volt még kellő mértékben kifejlesztve, de az altípusokra vonatkozó adatok is hiányosak és részben tévesek voltak.

1973 tavaszán a Bélyegmúzeumban megtaláltam azt az 1 krajcáros II. típusú, sztereotyp bélyegívet, amelyet *dr. Vasvári Ernő* már 1949-ben felfedezett, és amelyet *Visnya Sándor* 1962-ben *Orbán Ferenc* kérésére tanulmányozni kezdett (III. kötet 680. oldal). A bélyegív alapos vizsgálata igazolta azt a korábbi megállapítást is, hogy a szükséges számú nyomódúcot *tíz* matricáról készítették, illetve a *II. típusnak tíz altípusa* van.

A rendelkezésemre álló bélyegekből is tíz halmaz alakult ki. Kilenc halmaznál sikerült az egyes *altípusok* ismertetőjeleit megállapítanom, míg egynél (Ax) — ez ideig — nem. Ezután sor kerülhetett az ismert ív — nevezzük „A"-nak — felépítésének meghatározására (l. táblázat), majd megkíséreltem az egyes ív-

1. táblázat

A_x	B	C	D	D	B	E	C	F	A_x
C	G	E	H	F	I	K	G	C	G
G	E	K	F	K	I	H	B	G	D
K	D	C	A_x	C	I	C	I	A_x	D
A_x	H	G	C	F	D	I	B	G	H
K	D	B	$A_x^{\bullet\bullet}$	F	C	G	H	H	B
A_x	F	I	I	F	B	H	D	G	E
D	I	H	K	B	I	F	K	I	G
C	F	D	G	C	A_x	A_x	C	E	F
H	B	A_x	A_x	H	E	C	F	C	E

Az ismert (A) ív felépítése

helyek ismertetőjeleinek, a *változatoknak* megállapítását. Erre a későbbiek során visszatérek.

Jelen tanulmányomban közölt adatokkal kapcsolatban hivatkoznom kell arra, hogy a Monográfia III. kötetének megjelenése után mind *Orbán Ferenc*, mind *dr. Petrovits Tivadar* — az új kutatási módszer alkalmazásával — igen jelentős eredményt ért el ezen a területen. Az altípusokra vonatkozó megállapításomat saját eredményeikkel megerősítették.

Típusjelek

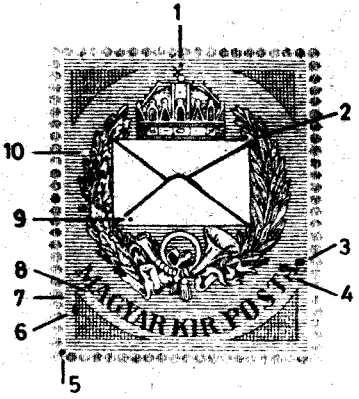
A magasnyomású bélyegkép *közös metszetjelei* azonosak a Philatelica 1973. évi 1. számában közöltekkel (3. oldal 1. ábra).

A sztereotypia II. típusának ismertetőjelei a következők (1. ábra):

1. Kis, színes pont a 2. alapvonal alján, a kereszt jobb oldali gombja felett.

2. A levélboríték jobb felső sarka „nyitott".

3. Alapvonal vastagodás az utolsó A betű felső szára felett, az alulról számított 26. és 27. alapvonalon.

1. ábra. A II. típusú sztereotypia ismertetőjelei

4. Ugyanezen A betű vékony szára a keresztkötés felett hiányos.

5. Tűszúrásnyi pont a bal alsó sarokgyöngyhöz tapadva.

6. Színes, gömbölyded folt tapad a bal alsó háromszög függőleges befogójához, az alulról számított 12—14. alapvonal közében.

7. Alapvonalhiány a bal alsó háromszög felső csúcsa mellett, a 16. alapvonalon.

8. Alapvonalhiány ugyanott, a felső csúcstól jobbra, a 17. alapvonalon.

9. Kis, színes pont a boríték alján, a kürt fúvókája felett.

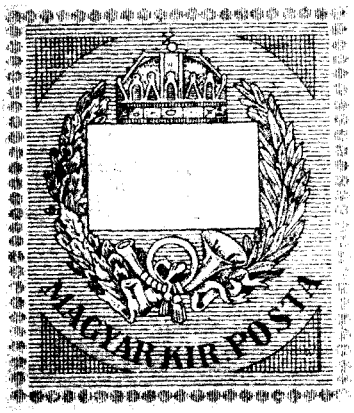
10. Alapvonalhiány a bal koszorú mellett, a 28. alapvonalon.

11. Boríték keresztkötés a levélen.

Az altípusok ismertetőjelei

Amint a bevezetésben említettem, az altípusok meghatározása csak az utóbbi években kialakult halmazrendszerrel lehetséges. Így a Monográfiában a rájuk vonatkozó leírások túlnyomó része már nem fogadható el, mivel bizonyítást nyert, hogy az ott közölt ismertetőjelek csak részben voltak altípusjelek. Jelen tanulmányomban nem kívánok olyan alapvető problémával foglalkozni, mint a tárgyalt bélyegkiadások tipizálásának helyessége. Ez egy újabb, logikusan felépített rendszerezés feladata. Az altípusok jelölésére továbbá is az ábécé nagy betűit használom, mégpedig olyan sorrendben, amilyenben azok az ismert ívben egymást követik. A jelöléseknél a J betűt elhagytam, mivel az nem minden nyelvben használatos. Helyette a tizedik halmaz jele a K betű.

A számos ismertetőjellel rendelkező altípusok esetében az ismertetőjeleket — változatoktól való meg-

2. ábra. Az A_x altípus

3. ábra. A B altípus ismertetőjelei

különböztetés céljából — ábrán bemutatom, de szövegben csak a jellegzetesebbeket írom le.

A altípus (2. ábra).

Közös ismertetőjele még nem ismert.

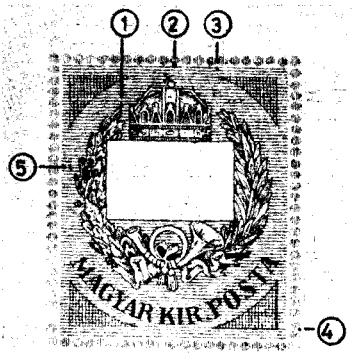
B altípus (3. ábra).

1. A felső gyöngysor 4. gyöngyének alján egy vagy két színes pont. Alatta a második és harmadik alapvonalon egy vagy több színes pont, vagy változó formájú alapvonaltörés, hiány.

2. Az alsó gyöngysor 10. gyöngye felett, az első alapvonalon színes pont. Ugyanott a második alapvonal változó formában sérült, hiányos.

3. Az alsó gyöngysor 8. és 9. gyöngyét alul színes, ferde vonal köti össze.

4. Apró, színes pont az alsó gyöngysor 6. és 7. gyöngye közében, a második alapvonal felső széléhez tapadva.

4. ábra. A C altípus ismertetőjelei

C altípus (4. ábra).

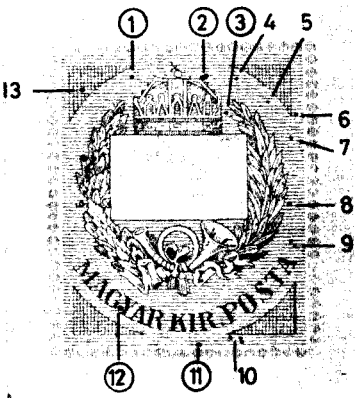
1. A koszorú bal oldali csúcslevele felett, az alapvonalhoz tapadva tűszúrásnyi, színes pont.

2. A felső gyöngysor 11. gyöngye és az első alapvonal között erős, színes pont.

3. Ugyanott, a 14. és 15. gyöngy között, az első alapvonal aljához tapadva apró, színes pont.

4. Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 24. és 25. gyöngye közében, kívül.

5. A bal oldali gyöngysor 10. és 11. gyöngye közének magasságában, két alapvonalat összekötő. ferde vonalka.

5. ábra. A D altípus ismertetőjelei

D altípus (5. ábra).

1. Kis, színes pont a bal, felső háromszög csúcsa alatt, a 7. alapvonal aljához tapadva.

2. A korona jobb oldali pántjának második gyöngyéből erős, színes vonal nyúlik ki.

3. A korona jobb széle mellett, a boríték felső széle feletti 6. alapvonalon kis, színes pont.

11. Az alsó gyöngysor 12. gyöngye felett, az első alapvonalon színes pont. Előtte és utána alapvonalhiány.

12. Kis, színes pont a G és Y között, egyharmad magasságban.

E altípus (6. ábra).

1. A második alapvonalon, a 10. gyöngy alatt kis, felfelé mutató színes vonalka. Tőle jobbra kis, színes pont.

4. Kis, színes ferde vonalka tapad az alapvonalhoz, az S betű fejétől balra.

6. Az alsó gyöngysor 13. és 14. gyöngyének köze felett, a harmadik alapvonalon színes pont.

10. Ugyanott, a 2. és 3. gyöngy köze felett, az első alapvonalközben színes pont.

12. Színes folt az A és G betű közében, fent.

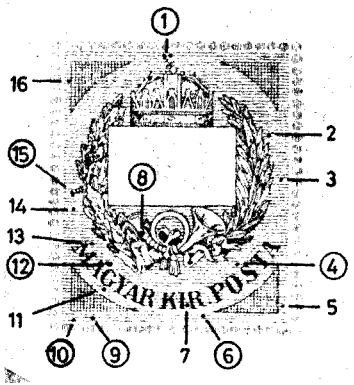
15. A makk alatti alapvonalon ferde, színes vonalka.

F altípus (7. ábra).

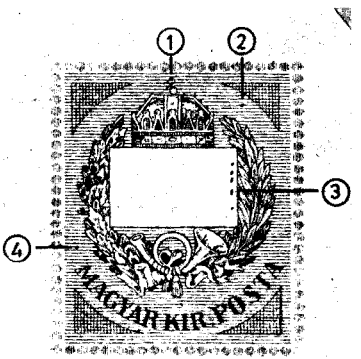
1. A kereszt felső és jobb oldali gombja közében, a második alapvonalközben nagy színes pont.

2. A jobb, felső háromszög átfogója mellett, a 11. alapvonalon kis, színes pont.

3. A boríték jobb, belső széle mellett szaggatott vonal.

6. ábra. Az E altípus ismertetőjelei

7. ábra. Az F altípus ismertetőjelei

4. A bal oldali gyöngysor 17. gyöngyének magasságában, két alapvonalközben kis, színes pont.

G altípus (8. ábra).

1. A felső gyöngysor 6. és 7. gyöngyének köze alatt színes „vessző", a második alapvonalközben.

13. Az alsó gyöngysor 7. gyöngyében erős, színes pont. A gyöngy jobb, felső része csorba. Tűszúrásnyi pont a 7. és 8. gyöngy közében, fenn.

14. Az Y és A betű között fenn, kis, színes pont.

16. Kis, színes pont tapad a koszorú bal oldali levelének csúcsához, a 11. gyöngy magasságában.

A bal felső háromszögben levő hullámvonal, amely az elektrotyp 25-ös tömböknél a B—20 ívhelyen fordul elő (Vasvári-féle II a), itt hét ívhelyen mutatkozik változó teljességben és erősséggel. Négy ívhelyen csak a nyoma állapítható meg.

H altípus (9. ábra).

1. A felső gyöngysor 13. gyöngye egy-két színes ponttal az első alapvonalat érinti.

2. Színes pont az S betű fejétől balra.

3. Az R betű függőleges szára felett, az alapvonalon színes pont.

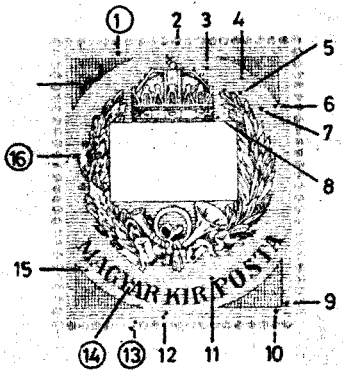
5. Tűszúrásnyi pont az alapvonalon, a koszorútól balra, a bal oldali gyöngysor 17. gyöngyének magasságában.

6. A boríték keresztkötése ívelten megtörik.

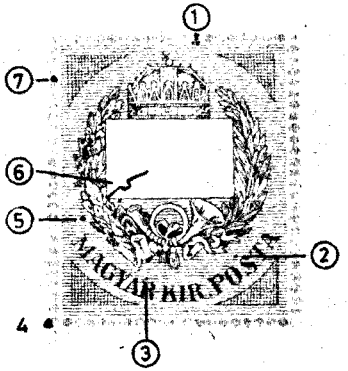
7. A bal oldali gyöngysor 5. gyöngyéhez felül, színes pont tapad.

I altípus (10. ábra).

1. A korona jobb felső szélétől jobbra kis színes pont a 7. alapvonalon.

8. ábra. A G altípus ismertetőjelei

9. ábra. A H altípus ismertetőjelei

3. A koszorú jobb oldalát színes vonal keresztezi, a gyöngysor 13. gyöngyének magasságában.

4. Színes pont a kürt tölcsére felett, alapvonalközben.

5. Színes folt a jobb alsó háromszögben.

8. A bal oldali szalag alsó szélén erős, színes pont az Y felett.

10. Az M betű felső, jobb szárából erős, vízszintes vonal nyúlik ki.

K altípus (11. ábra).

1. A koszorú jobb oldali csúcslevele feletti alapvonalon tűszúrásnyi pont.

2. Erős, színes folt a jobb oldali gyöngysor 3. és 4. gyöngye között, a belső oldalon.

3. Két alapvonal-vastagodás az S betű alatt.

4. A jobb alsó háromszögben az alsó sor 12. négyzete színesen kitöltött.

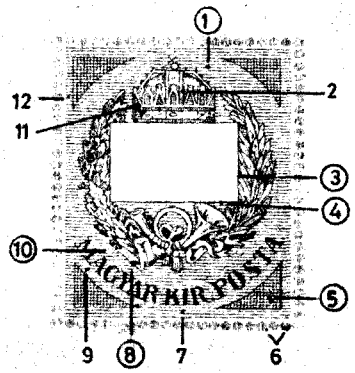
6. Kis, színes pont a harmadik alapvonalközben, az első R betű alatt.

7. Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 6. gyöngyének tetején és felette még egy, az alsó alapvonalhoz tapadva.

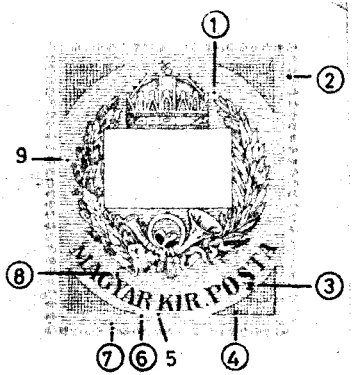
8. Az Y bal szárának tetejéből ferde vonalka nyúlik felfelé.

A K alaptípus valamennyi ismertetőjele szerepel az elektrotyp III. típus ismertetőjelei között. Ez azt igazolja, hogy az elektrotyp 25-ös tömbök (A—D) készítéséhez az 1838-ban gyártott sztereotyp dúcok közül, kettő kivételével, a K jelűt használták fel.

Külön említést érdemel a bal borítéknegyed alsó sarkában elhelyezkedő, erős, színes pont, amelyet ko-

10. ábra. Az I altípus ismertetőjelei

11. ábra. A K altípus ismertetőjelei

rábban alaptípusjelnek véltek. Megállapításom szerint ez a jel közös ismertetőjele az Ax altípus 39., 61. és 86., az E altípus 96. és 100., valamint a K altípus 74. ívhelyének. Előfordul továbbá a másik 100-as ív (B) F, G és I altípusának eddig ismeretlen ívhelyein is. Előfordulásával kapcsolatban kielégítő ismerettel még nem rendelkezünk.

Az ívfelépítés

Az ismert (A) sztereotyp ív felépítését az 1. táblázaton mutatjuk be. Az altípusok mennyiségi előfordulása az alábbiak szerint alakul, megjegyezve, hogy a zárójelben feltüntetett szám az ívhelyre eddig azonosított változatok számát jelöli:

Ax: 11 (8); B: 9 (4); C: 14 (11); D: 10 (10); E: 7 (4); F: 11 (5); G: 11 (8); H: 10 (8); I: 10 (8); K: 7 (3) darab.

A viszonylag kis mennyiségű bélyegeknek ívhelyre történt feldolgozása közben az egyes altípusokon belül olyan ívhely-ismertetőjeleket is megállapítottam, amelyek az ismert ív egyik ívhelyén sem szerepelnek. Ez a körülmény azt a korábbi feltevést igazolja, hogy ezek a bélyegek 2 × 100-as nyomóformával készültek.

Fogazás

A II. típusú sztereotyp bélyegek fogazata V_1, vagyis hegyes fogazatot adó, nagy lyukasztású 11,5 : 11,5-ös vonalfogazat. A bélyegek tanulmányozása közben felbukkant néhány példány V_2-es (tompa fogazatú, kis lyukasztású) fogazattal is. Ismeretes, hogy az Államnyomda 1888-ban a Hermann—Lütke cégtől fésűsfogazógépet vásárolt, amelyhez — szükség esetére — kézi kezelésű, 11,5-ös (V_2) vonalfogazógépet is szállítottak. Ez az előfordulás azt igazolja, hogy egyes sztereotyp bélyegivek fogazását — szükségszerűen — már 1888-ban ezzel végezték.

Erre vonatkozó adatokat *dr. Pályi Pál* közölt a Filatéliai Szemle 1969. szeptember havi számában.

Felhasználási idő

Az 1888. június 1-én forgalomba bocsátott 1, 8, 12, 15, 24, 30 és 50 krajcáros címlet felhasználási ideje — a bélyegzések tanúsága szerint — főként 1888 második felére és 1889 első negyedére esik. Az 1888. júniusi példányok ritkák. Érthető okok miatt későbbi felhasználásukkal is találkozunk, még az 1890-es évből is.

Bízom abban, hogy a most közölt adatok felkeltik az ezen terület iránt érdeklődő filatelisták figyelmét, és közös munkával sikerül megállapítani az ismert ív még hiányzó ívhely-ismertetőjeleit.

További feladat a még ismeretlen (B) 100-as ív felépítésének és ívhely-ismertetőjeleinek meghatározása.

Az I. típusú 10 krajcáros

DR. PETROVITS TIVADAR

Az 1874-ben kiadott levélbórítékrajzú sorozat 10 krajcáros értékének részletes tanulmányozását 1970. évben kezdte meg Orbán Ferenc. A kutatómunkába rövidesen bekapcsolódtam, és ezt követően egymást kölcsönösen tájékoztatva az új adatokról, végeztük a bélyegek tanulmányozását. A Magyar Bélyegek Monográfiájának (továbbiakban: Monográfia) megjelenése óta megállapított újabb adatoknak eddig csak igen kis része jelent meg nyomtatásban. (Filatéliai Szemle 1970. VII. és IX. szám.) Jelen tanulmányban ismertetjük az eddig megállapított részletes adatok jelentős részét.

Metszetjelek

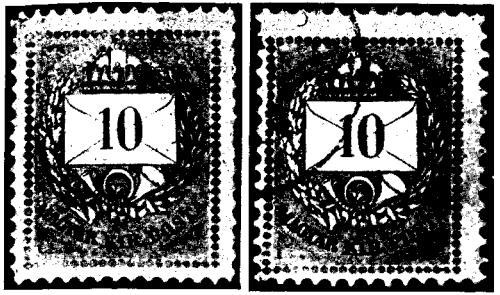
Az I. típusú 10 krajcáros címletnek eddigi adataink szerint csak a többi címlettel közös metszetjelei vannak. Egyedi metszetjelet nem ismerünk (l. Philatelica: 1972. 1. sz., 15. old.).

A bélyegek csoportosítása

Az 1874. évi bélyegkiadás I. — illetve az 5 krajcáros I. és II. — típusban ismert a szakirodalomban. A jelenlegi adatok ezen típusrendszer megváltoztatását nem teszik lehetővé, de felmerült, hogy a típusrendszert már a közeljövőben tovább kell fejleszteni. Az újabb kutatási eredmények alapján az 1874. és 1881. évi 10 krajcáros bélyegek rajzai az utánmetszésből származó változások alapján a következő csoportba sorolhatók.

1. *A még nem javított anyalemezről származó bélyegek*

Ebbe a csoportba azok a bélyegek tartoznak, melyeket az első nyomólemezekkel nyomtattak, vagyis amikor még sem az anyalemezen, sem a nyomólemezen javításokat nem végeztek. Így ezeknek a bélyegeknek háromszögei gyengén meghúzottak, a gyöngysorok sehol sem javítottak. Ezek a bélyegek megegyeznek a Monográfiában is leírt egyik próbanyomattal. (Monográfia: III. 552. oldal, d ábra és 557. oldal 449. ábra.) A bélyegek bizonyíthatóan ívben készültek. (Eltérő oszlopismertető-jeleik vannak és a Bélyegmúzeumban párban is léteznek.) Eddigi ismereteink szerint — a Visnya gyűjteményben is — csak használatlanul léteznek. Fogazatuk 13-as vonalfogazat (l. 1. ábra). Véleményem, hogy ezek a bélyegek a kiadás ügyiratából kerültek elő!

1. ábra. A még nem javított anyalemezről származó bélyeg (balra). Ehhez hasonló a II. típus (jobbra)

2. ábra. Durván, szabálytalanul utánmetszett lemezzel nyomott bélyeg

2. *Durván, szabálytalanul utánmetszett lemezről származó bélyegek*

Ezen csoportba tartozó bélyegeknél valamennyi háromszöget igen durván (erősen, mélyen) és szinte minden esetben pontatlanul javították. Az újra meghúzott vonalak eltérnek az eredeti vonalaktól. Javították a háromszögek vonalain kívül a felső és alsó gyöngysor valamennyi gyöngyét. (Kivételt képez néhány ívhely, ahol a javítás nem terjed ki az összes gyöngyre.) Javították továbbá az oldalsó gyöngysorokat is, felülről lefelé és alulról felfelé. A durván javított gyöngyök száma ívhelyenként eltérő. A javítás maximálisan az összes bal oldali gyöngyre kiterjed. A javított gyöngyök száma általában több, mint a későbbiekben leírt anyalemezen végzett hasonló javítás esetében. A jelenleg ismert, legkorábban felhasznált bélyeg ezen csoportból, 1874. november végéről származik.

A durván metszett bélyegek postai felhasználására vonatkozóan elkészítettük az 1. táblázaton bemutatott statisztikát. Ebből kitűnik, hogy az ebbe a csoportba sorolható bélyegek több évig voltak forgalomban, tehát jelentős mennyiséget gyártottak belőle. Ez az adat feltehetően arra utal, hogy a 10 krajcáros címletnek ez egy külön anyalemezével függ össze és nem nyomólemez javításról van szó (Monográfia: III. 557. o.).

Bármilyen eredményre is vezessen a további kutatómunka, a javítás szándékosan történt és összefügg az 1. pont alatt ismertetett bélyegkép rajzának elmosódottságával, a gyöngysorok és a háromszögek vonalainak életlenségével.

Az ebbe a csoportba tartozó bélyegek ívhelyének megállapítását jelentős részben elvégeztük. Jelenleg az ív 99 helyén ismerjük a bélyegkép jellemző javításait. (Nem ismert a 88. ívhely!) A rekonstrukciót nehezíti, hogy ezekből a bélyegekből kevés van, és a jelek száma egyes ívhelyeken kevés, de még inkább az, hogy

összefüggő bélyegek alig állnak rendelkezésre. Ezért végleges következtetéseket levonni még nem lehet, és az adatok ismertetése is korai lenne.

3. *Durván és finoman utánmetszett nyomólemezről származó bélyegek*

Az ebbe a csoportba sorolható bélyegek lényegesen kisebb számban fordulnak elő, mint a 2. csoportba tartozók. Jellegzetességük, hogy a háromszögek durván javítottak, a javítás vonala követi az eredeti háromszög vonalait, de az eredetileg ívelt átfogók kevésbé ívelten lettek javítva. Egyes ívhelyeken a háromszögek kisebb-nagyobb része nem lett javítva. A gyöngysorokat is javították, mint a 2. csoportnál, de a javítás általában igen gyengén, finoman történt. Vannak azonban ívhelyek, ahol a javításokat főleg alul, erősebben végezték el, mint általában. Ez azonban

3. ábra. Durván és finoman utánmetszett lemezzel nyomott bélyeg

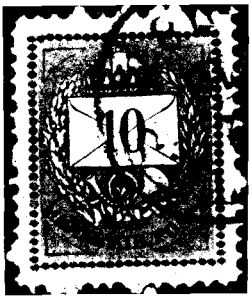
nem azonos a 2. pont alatt leírttal. A bélyegek többségének színe világoskék. A jelenleg ismert, legkorábban felhasznált példány keltezése: 1875. IV. 5.

A bélyegképek további jellegzetessége, hogy a javításoktól eltekintve hasonlítanak az 1. csoportnál leírt bélyegekre (l. 3. ábra).

Figyelemmel a bélyegek igen ritka előfordulására, arra lehet következtetni, hogy ezen bélyegek javított nyomólemezről származnak. Így javíthatták azt a nem kielégítő bélyegképet eredményező nyomólemezt, amellyel az 1. csoportba tartozó bélyegeket nyomtatták. Végleges megállapításokhoz itt is további bélyegek vizsgálata szükséges, ami a bélyegek ritka előfordulása miatt nem látszik könnyű feladatnak. Jelenleg 70 bélyegképet ismerünk, de ezek jelentős részének ívhelye még ismeretlen. Ezért az adatok ismertetése még korai lenne.

4. *A finoman utánmetszett anyalemez nyomólemezeiről származó bélyegek*

Ebbe a csoportba tartozik a vízjelnélküli bélyegek többsége és a vízjelesek (1881) teljes egészükben. A jelenlegi típusrendszerben ez a bélyegkép a tulajdonképpeni I. típus (l. 4. ábra). Erről bizonyosan tudjuk, hogy anyalemez javításáról van szó. Javították a háromszögek többségének oldalait, de nem minden ívhelyen. (A javítás főleg a két alsó sorban maradt el.) A javítás a 2. és 3. csoport bélyegeihez hasonlítva, finoman történt, és általában követte a háromszögek eredeti vonalait. Ezektől eltérés ritkán, néhány ívhelyen és nem jelentős mértékben történt. A gyöngyök javítása hasonló, mint az előbbi két csoportnál, de gyengébb, mint a 2. és részben erősebb, mint a 3. csoportnál. Mivel a javítás az anyalemezen történt, a háromszögek felismerhető jellegzetességei, valamint a javított gyöngyök száma és egyéb eltéréseik egyben *ívhely-ismertetőjelek* is. A gyöngyjavításokat számképletben külön táblázatban adjuk meg. (Ábrán való feltüntetésüktől azért kellett eltekinteni, mivel a

4. ábra. Finoman utánmetszett bélyegkép

gyöngysorokon, a gyöngyökön levő ismertetőjelek feltüntetése nem lett volna lehetséges, amennyiben a gyöngyök javításait is ábrázoljuk. Ez a hiány színes ceruzával könnyen pótolható, és célszerű is.) A felső és alsó gyöngysor javítását a számképletbe nem vettük fel, mivel általában valamennyi gyöngyöt javították. Ha javítás nem történt, akkor ezt az ábrán feltüntettük. A képlet a bal, illetve a jobb oldali gyöngysor felül és alul javított gyöngyeinek számát mutatja (l. 2. táblázat).

Megjegyezzük, hogy a 2—4. csoportba tartozó bélyegek gyöngyjavításainak stílusa, illetve azonos ívhelyen a javított gyöngyök száma, általában egymástól eltér.

Elkészítettük a 4. csoportba tartozó bélyegek felhasználási statisztikáját is (l. 3. táblázat). Ebből kitűnik, hogy a jelenleg ismert két, legkorábban felhasznált bélyeg 1875. júliusából való. Ez is arra utal, hogy az anyalemez utánmetszésének elvégzése előtt

Év	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Csak év	Összesen db
1875	7	6	17	12	15	4	12	10	8	2	9	8	18	128
1876	7	1	10	5	5	4	6	13	11	7	5	4	7	85
1877	9	9	7	2	1	2	—	1	4	—	1	—	5	41
1878	1	2	—	—	1	2	—	1	1	2	—	1	3	14
1879	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	3
Keltezés nélküli.														187

1. táblázat. A 2. csoportba tartozó bélyegek postai felhasználásának alakulása.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
5—5 8—7	5—5 14—7	5—5 8—7	5—5 7—7	5—4 8—7	5—5 7—7	5—5 14—8	5—5 7—6	5—5 7—7	5—5 7—7
5—4 8—7	5—5 14—8	7—6 8—7	3—6 7—7	3—4 7—7	5—3 8—7	5—5 14—7	5—5 9—7	5—5 7—7	5— 8—7
5—5 7—6	5—4 14—7	4—4 8—7	5—4 8—7	5—4 7—6	4—4 9—7	4—4 14—7	4—5 8—7	4—4 7—7	4—5 7—6
5—5 7—5	6—5 14—8	5—6 9—7	4—4 7—7	4—4 7—6	4—7 7—7	4—6 14—7	5—4 7—6	4—4 7—6,5	4—4 7—6
4—4 4—4	7—4 14—7	5—5 8—7	5—4 7—7	5—4 7—7	4—5 7—7	5—5 14—7	4—1 7—7	4—4 7—7	3—4 7—7
5—5 8—7	6—5 14—7	6—7 8—8	4—4 8—7	4—4 8—7	4—5 8—7	5—6 14—7	6—5 9—8	5—5 8—7	4—4 7—7
5—4 8—7	7—4 14—8	6—4 9—5	4—4 8—7	4—4 7—6	4—5 8—7	13—5 13—7	5—5 8—7	3—4 9—8	4—4 7—7
4—4 7—6	4—4 14—7	4—4 9—6	5—4 8—7	4—4 —7	3—4 7—6	4—5 14—7	4—5 7—5	4—4 7—6	4—4 —6
4—5 7—6	3—6 14—8	4—4 8—6	4—4 7—7	4—4 7—6	4—4 7—6	5—5 14—6	5—4 12—7	4—4 7—7	4—4 7—6
5—4 7—5	4—3 14—7	4—4 8—6	4—3 8—7	4—4 7—7	4—4 7—6	5—4 14—6	9—4 9—4	5—3 7—7	6—4 7—7

2. táblázat. A finoman utánmetszett anyalemez (4. csoport) függőleges gyöngysoraiban javított gyöngyök száma, fent és lent.

másik anyalemezt, illetve nyomólemezeket kellett a bélyegek nyomtatásához használni, nagy valószínűséggel 1875-ben, a II. negyedév végétől. A felhasználásban mutatkozó csökkenés feltehetően összefügg azzal, hogy a számbavételt csak a 13-as vonalfogazású bélyegekre terjesztettük ki. Ez viszont azt jelzi, hogy a vízjel nélküli bélyegek jelentős mennyisége a kiadás utolsó időszakában 11,5, illetve 11,5 : 13-as vonalfogazású volt. Ugyanez vonatkozik az 1876. év végén forgalomba került 20 krajcáros címletre is.

Oszlop-ismertetőjelek

Az oszlop-ismertetőjelek megállapítása terén sikerült jó eredményeket elérni. Az I. oszlop kivételével valamennyi oszlopban újabb oszlop-ismertetőjeleket

Év	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Csak év	Összesen db
1875	—	—	—	—	—	—	2	3	2	5	12	5	4	33
1876	6	1	5	1	6	8	12	9	6	14	11	8	3	90
1877	12	8	8	7	9	14	12	8	15	12	9	11	17	142
1878	14	19	15	11	19	9	13	18	22	15	11	9	22	197
1879	1	1	3	—	1	2	4	2	3	3	2	1	6	29
1880	2	2	—	1	2	3	—	—	—	—	—	—	1	11
1881	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	—	—	3

3. táblázat. A 4. csoportba tartozó bélyegek postai felhasználásának alakulása.

találtunk. Ennek ellenére nem sikerült a II-at a VII. oszloptól megkülönböztető jelet megállapítani. A jelenleg ismert oszlop-ismertetőjeleket az 5., 6., 7. ábrán mutatjuk be.

Megjegyezzük, hogy véleményünk szerint a későbbiekben ismertetésre kerülő egyes csoportos jelek — feltehetően — eredetileg oszlop-ismertetőjelek voltak, de azok az anyalemez készítése során eltűntek.

Az ismert oszlop-ismertetőjelek a következők:

I. oszlop (A)

Ismertetőjele jelenleg nem ismert.

II. oszlop (B)

1. Színes pont tapad a felső gyöngysor 14. gyöngye bal alsó részéhez.
2. A jobb felső sarokban az alapvonalkázás hiányzik (kopott).
3. A jobb felső háromszög átfogójának alsó felén, mindkét oldalon, az alapvonalkázás hiányzik (kopott).
4. Éles, színes pont tapad a koszorú jobb oldali, harmadik levelének széléhez.
5. Hasonló jel van azonos helyen, a 4. levélen is.
6. A koszorú jobb oldali 5. levelének csúcsa felett alapvonalhiány, valamint kisebb-nagyobb színes pont, vagy folt.
7. Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 7—8. gyöngy közében, kívül.
8. Kisebb-nagyobb színes pont vagy folt, továbbá

5. ábra. Oszlop-ismertetőjelek

6. ábra. Oszlop-ismertetőjelek

alapvonalkázás hiánya a koszorú jobb oldali, legalsó színes levelének csúcsa felett.

9. Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 17—18. gyöngye közétől balra.

10. Színes folt a bal alsó háromszög átfogóján, a „G" betű alatt.

11. A bal oldali gyöngysor 13—26. gyöngye utánmetszett. (!?)

12. Színes pont a bal oldali gyöngysor 16. gyöngyének jobb oldalához tapadva.

13. Színes pont a boríték bal oldali negyedében, a lefelé menő kereszteződés közepe felett.

III. oszlop (C)

1. Színes pont tapad a bal felső háromszög átfogójához, középen, kívülről.
2. Színes pont a felső gyöngysor 8. gyöngye alatt, a korona legfelső gombjának magasságában.
3. Színes pont a nullában, a levélboríték kereszteződés két vonala között.
4. Alapvonalhiány a bal alsó háromszög jobb oldali csúcsa alatt.
5. Színes pont tapad ugyanezen háromszög vízszintes befogójához, belülről, az alsó gyöngysor 4. gyöngye felett.
6. Színes folt a bal alsó háromszögben, az alsó gyöngysor 3., a bal oldali gyöngysor 23. gyöngyének magasságában.

7. ábra. Oszlop-ismertetőjelek

8. ábra. Csoportos ismertetőjelek

IV. oszlop (D)

1. Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 6—7. gyöngyének köze felett.
2. Színes pont a koszorú bal oldalán, a makk feletti, jobbra fekvő levélen.
3. Színes pont a koszorú bal oldala mellett, a bal oldali gyöngysor 9. gyöngyének magasságában.
4. Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög átfogója alsó részétől kissé jobbra.
5. A bal felső háromszög jobb oldali csúcsa alatt alapvonalhiány.

V. oszlop (E)

1. Színes folt a jobb alsó háromszög átfogóján, az O betű alatt.
2. Erős pont a bal alsó háromszögben, az alsó gyöngysor 3. gyöngye felett és a bal oldali gyöngysor 23. gyöngyének magasságában.
3. Erős, nagy, színes pont a koszorú bal oldalának közepén levő nagy alakú levélen, a kürt fuvókájának magasságában.
4. Színes pont a koszorú bal oldalán, a makk alatti második, külső levelén.

VI. oszlop (F)

1. Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 2. gyöngyének alsó részétől balra.
2. A bal oldali gyöngysor 14. gyöngye külső, alsó része csorba. (Három ívhelyen javítás miatt nem látható.)

9. ábra. Páros ismertetőjelek

10. ábra. Páros ismertetőjelek

VII. oszlop (B_1)

1—13. Azonosak a II. oszlopnál leírtakkal.

VIII. oszlop (C_1)

1—6. Azonosak a III. oszlopnál leírtakkal, azzal a megjegyzéssel, hogy a 3. pont alatti jel ebben az oszlopban egy függőleges erős vonalka.
7. Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 4—5. gyöngyének közében, kívül.
8. Erős, színes, függőleges vonalka a jobb oldali gyöngysor 5—6. gyöngyének külső részén.
9. A jobb oldali gyöngysor 9. és 10. gyöngyének jobb oldala kopott.

IX. oszlop (D_1)

1—5. Azonosak a IV. oszlopnál leírtakkal.
6. A jobb oldali gyöngysor 5. gyöngye halványabb, mint a többi (kopott).
7. Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 19—20. gyöngyének köze felett.

X. oszlop (E_1)

1—3. Azonosak az V. oszlopnál leírt 2—4. pont alattiakkal.
4. Tűszúrásnyi pont a koszorú bal oldalán, a makk alatti második levéltől balra, a bal oldali gyöngysor 16—17. gyöngy közének magasságában.

11. ábra. Páros ismertetőjelek

12. ábra. Páros ismertetőjelek

Az oszlop-ismertetőjelek azonosításakor figyelemmel kell lenni arra, hogy a nyomólemezek gyakori elhasználódása miatt azok esetenként hiányoznak, illetve az utánmetszés miatt nem láthatók, vagy nagyságuk a leírtaktól kisebb-nagyobb mértékben eltér.

Csoportos ismertetőjelek

A csoportos ismertetőjelek száma jelenleg 14 db. Több, mint ami a szakirodalomban eddig szerepelt (Monográfia: III. 572—573. o.). A jeleket a 8. ábrán mutatjuk be.

Páros ismertetőjelek

A páros ismertetőjeleknél hasonló a helyzet, mint a csoportos ismertetőjeleknél. Számuk jelenleg 39 db. Elhelyezkedésüket a bélyegeken a 9—12. ábrán mutatjuk be.

Ívfelépítés

Az ívfelépítés a Monográfiában ismertetettől eltérő, mivel az újabb adatok módosításokat tettek szükségessé (l. 4. táblázatot).

Az anyalemez összeállításának sorrendjénél vissza

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
a	B	C_{2-5}	D	E_2	F	$B_{1,\ 4}$	$C_{1,\ 7-9}$	D_1	$E_{1,\ 7}$
$a_{1,\ 2}$	$B_{2,\ 3}$	$C_{6,\ 10,\ 11}$	D_2	E_{2-4}	F	B_1	$C_{1,\ 14}$	$D_{1,\ 3}$	$E_{1,\ 8}$
$a_{3,\ 4}$	B	$C_{2-5,\ 12}$	D	E_3	F_1	$B_{1,\ 4}$	$C_{1,\ 7-9}$	$D_{1,\ 7-9}$	E_1
$a_{1,\ 5,\ 6}$	$B_{2,\ 3,\ 5-7}$	$C_{6,\ 13}$	$D_{2,\ 4-6}$	$E_{2,\ 3}$	F	$B_{1,\ 8}$	C_1	$D_{1,\ 3,\ 10,\ 11}$	$E_{1,\ 9-14}$
a	$B_{2,\ 3}$	C_{2-4}	D	$E_{2,\ 6}$	F	$B_{1,\ 9-13}$	$C_{1,\ 7,\ 8}$	D_1	E_1

4. táblázat. Az I. típusú 10 krajcáros félívének felépítése.

kell térnünk Payer Béla adataihoz, amelyek eltérnek a Monográfiában (III. kötet 573—575. o.) ismertetett sorrendtől. Ennek oka, hogy Payer látta az eredeti anyalemezt, tehát jogosan tételezhető fel, hogy a valóságos helyzetet írta le. (Die stets widerkehrenden Merkmale kann man am besten auf der Originalplatte der 10 Kreuzer-Marke beobachten. Béla Payer: Die Briefmarken des Königreiches Ungarn. Berlin, 1920.) Visnya Sándor is említette egyik levelében, hogy a 10 krajcáros anyalemezének összeállítása a forrasztási nyomok alapján jól követhető. A mi adataink is véleményüket támasztják alá.

Ezek szerint készítettek 4 db egyképes lemezt, amelyeket az eredetivel összeforrasztva, megkapták az első 5-ös sávot. Az erről készített másolat az előbbivel összeforrasztva adta az első 10-es sávot. Ennek másolása során a kapott 10-es sáv második helyén a lemez sérülést szenvedhetett, ezért javították az alapvonalakat a jobb oldali felső háromszög átfogója és a koszorú csúcsa közötti részen nyolc vonallal. Feltehetően a javítás megfelelő voltának ellenőrzésére a további másolat nem az első, hanem ezen utóbbi 10-es savról készült. A két javított alapvonalú 10-es sáv közül valamelyiket az első 10-es sáv alá forrasztva 20-as tömböt kaptak. Másolatát a korábbi alá forrasztották, míg legalulra került a félretett 10-es sáv. Az 50-es félív másolatát felülre forrasztották. Így a 100-as lemezen az eredeti, első 10-es sáv az anyalemez 6. sorába került. Az első egyképes lemez a 6. sor bal oldalának egyik bélyegképe. Feltehetően az 51. ívhelyen található.

Kezdetben az anyalemezen kevés javítás volt. A 07, 26, 45. ívhelyek sérült részeinek javítására nem került azonnal sor, hanem csak az anyalemez gyöngysorainak és háromszögeinek módszeres, szinte teljes utánmetszésekor. Ezért az erősen és szabálytalanul, valamint a részben erősen, részben finoman, de szabályosan javított lemezeken a 26. és 45. ívhelyen a javítás még nem történt meg. A 95. ívhely javítását pedig sohasem végezték el.

Ívhely-ismertetőjelek

Az ívhely-ismertetőjeleket az 5—8. táblázaton mutatjuk be. A jelek szöveges leírását mellőzzük a jelentős terjedelem miatt. *Az ábrákon közölt jelek a 4. csoportba sorolható bélyegekre vonatkoznak.* (Az 1., 2. és 3. csoportba tartozó bélyegeken ezek a jelek csak részben találhatók meg, ezért ezen bélyegek ívhelyre történő besorolása nehezebb.)

Csoportjelek

Az I. típusú 10 krajcáros 2 × 100-as anyalemezek csoportjeleinek kutatását megkezdtük. A jelenleg ismert adatok azonban közlésre még nem alkalmasak. A kérdést bonyolítja, hogy a finoman metszett anyalemez két változatán túl a durván metszett (anya-) lemezre vonatkozóan kevés adattal rendelkezünk azon túlmenően, hogy anya- vagy nyomólemez jellege sincs egyértelműen eldöntve.

Metszetjavítások

A metszetjavítások ívhelyenkénti kutatását megkezdtük, de az még nem fejeződött be, ezért közlésükre most nem kerülhetett sor. Azonban már most utalunk arra, hogy az ívhely-ismertetőjelek között szerepelnek az I. csoportba tartozó javítások, tehát azok, amelyeket az anyalemezen végeztek el.

Így a gyöngysorok javításai, egyes jellemző háromszög javítások, továbbá a II. oszlopban, a jobb felső háromszög alsó csúcsától balra levő javítás, mint csoportos ismertetőjel, továbbá a 26. ívhely és a 45. ívhely javítása. Utóbbival kapcsolatban megjegyezzük, hogy a 2. csoportba tartozó, e helyre tartozó bélyegeken még nem történt meg a javítás (Monográfia: III. 557. old., 450. ábra). Az 1. és 3. csoportra vonatkozóan nincsen adatunk. Így az ismert javítások jelenleg csak a 4. csoportra vonatkoznak.

Arra is felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy a nyomólemezek különösen az 1890. év előtti években igen elhasználódtak. Ezért a nyomólemezeket gyakran és sok ívhelyen javították. A javítás kiterjedt a gyöngysorokra is. Ezért előfordulhat, hogy a javított gyöngyök száma eltér az általunk közöltektől. *Ezek a bélyegek külön figyelmet érdemelnek.*

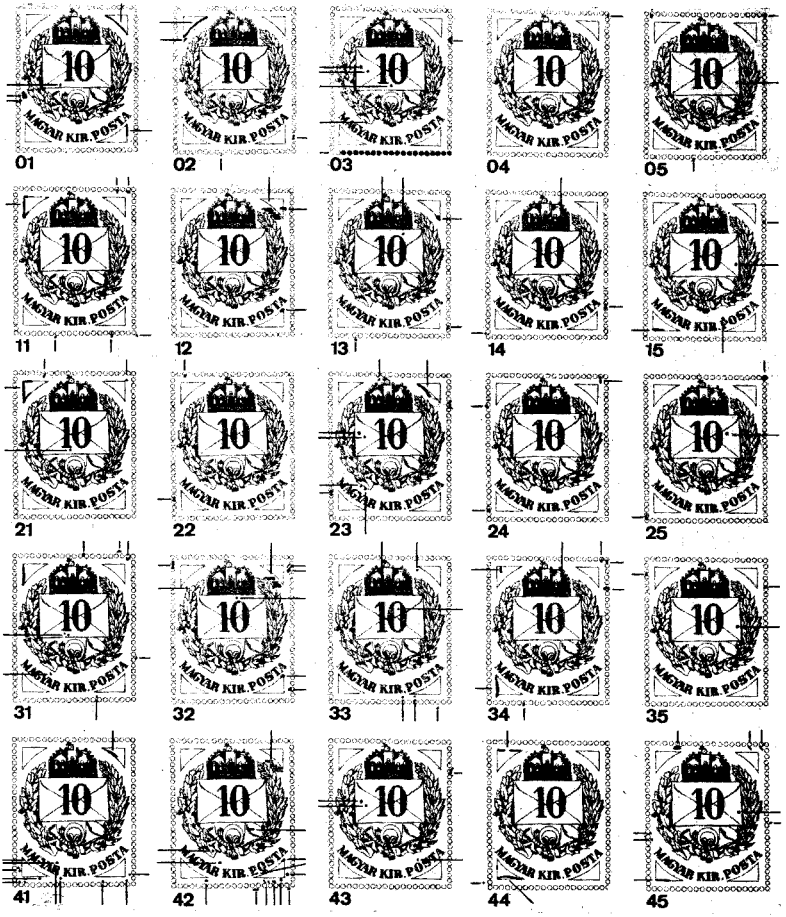
* * *

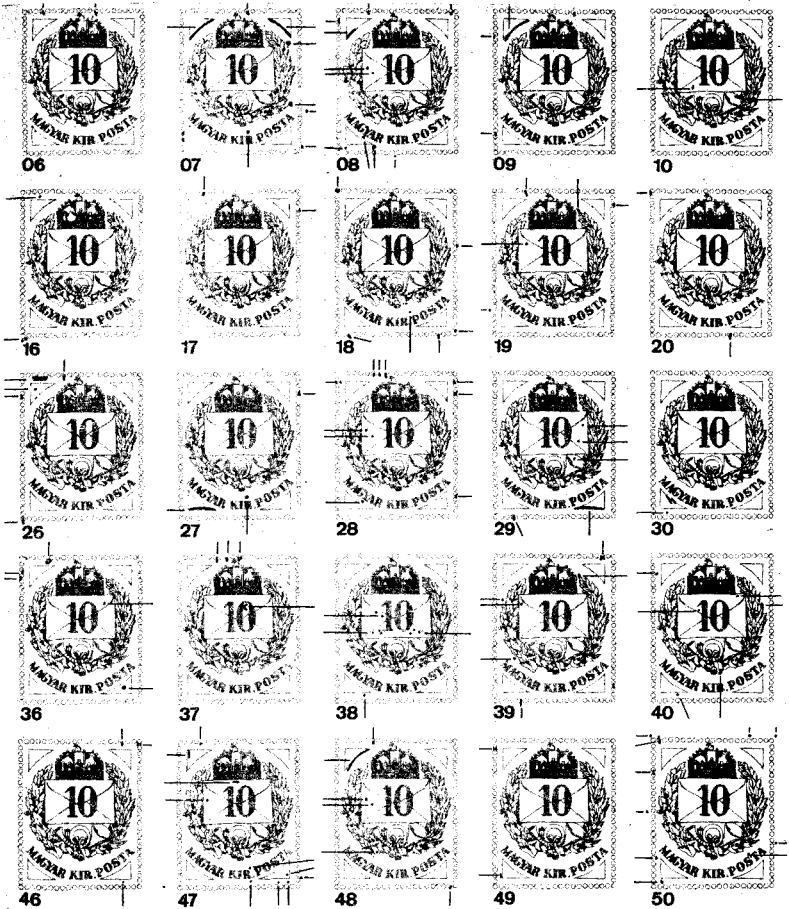
Tanulmányunkból kitűnnek azok a további feladatok, amelyek ennek a címletnek tanulmányozása során előttünk állnak. Reméljük, hogy ebbe a munkába többen bekapcsolódnak és közös munkával a ma még vitatott kérdéseket sikerül megoldani.

5. táblázat.

Ívhely-ismertetőjelek

A ívnegyed

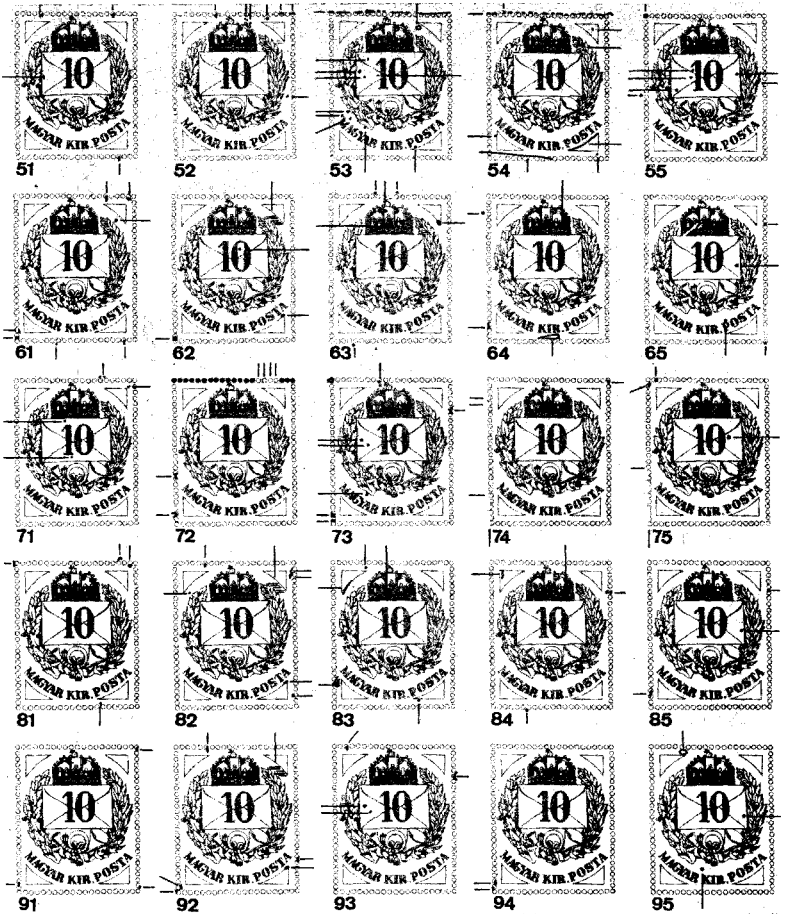
6. táblázat.

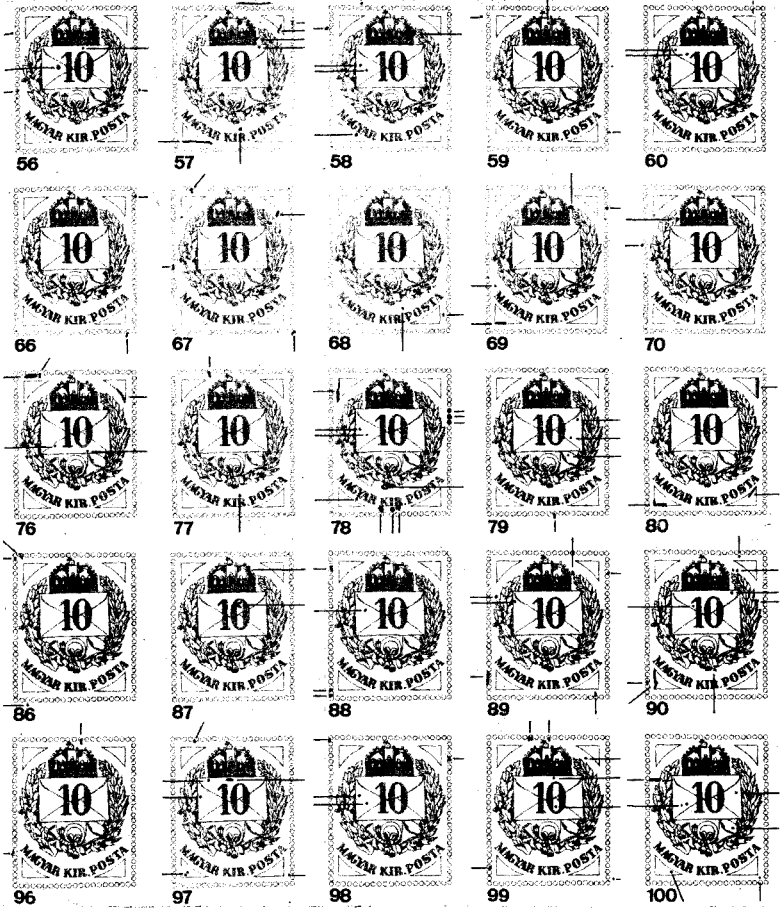
Ívhely-ismertetőjelek C ívnegyed.

7. táblázat.

Ívhely-ismertetőjelek

B ívnegyed

8. táblázat.

Ívhely-ismertetőjelek

D ívnegyed

Abstract of contents

1 100 years old are the Hungarian stamps with cover design.

Greeting of the international exhibition organized on the occasion of the centenary of the Hungarian stamps with cover design.

2 Electrotype dies with 25 stamp designs, issued in 1889 and 1898 (by Ferenc Orbán, Silkeborg).

Author describes in continuation of his study, presented in Philatelica, No. 1/73. the combinations of the six dies with 25 stamp designs within the dies with 100 stamp designs. It is well known that the dies with 100 stamp designs have been assembled of dies with 25 stamp designs of varying arrangement.
Also some stamp designs of the partially already known sheet quarter A, B, C, D are demonstrated and the solution of the mysterious sheet quarters E and F has introduced.

Author discusses also the varying perforations of the stamps, issued in 1889 and 1898, connecting it with the necessary production of new dies.
Finally he calls the attention to numerous, so far unsolved problems of the stamps, produced with the dies prepared in 1898.

3 Type II. of the stereotype dies from 1888. (by László Pákozdi)

Author discusses also the varyng perforations of the stamps, issued ih 1888 as well as the characteristics of the 10 subtypes. The study verifies the earlier assumption that the blocks required to the manufacture of the dies with 100 stamps, have been produced on the basis of 10 matrices.

By means of the characterics of the subtypyes it was made possible to determine the set-up of the so-far known one-single complete sheet of stamps.

While investigating this issue, a very interesting perforation problem has been solved too.

4 Type I. of the 10 Kreuzer value (by Tivadar Petrovits)

Author discusses in detail a considerable part of the data, stated in recent years, relating to the 10 Kreuzer value of the 1874 and 1881 issues. Of great importance is among them the classification into four groups, according to their provenance.

On the stamps, originating from the first matrix, the engravings of the beads and the triangles are faint, indistinct. Therefore the dies, just as the matrix itself have been reengraved. These repairs of the beads and the triangles have been achieved with clumsy lines. Later on a matrix has been manufactured, repaired with fine lines. With dies, originating from this one, has been produced a part of the stamps without watermark as well as the full quantity of the stamps with watermark.

Author demonstrates by figures the systematized characteristics, by means of which the sheet reconstruction possibly can be achieved.

Sommaire

1 Les cent ans du timbre hongrois de dessin d'enveloppe.
La salutation de l'exposition internationale organisé à l'occasion du centenaire du timbre de dessin d'enveloppe.

2 Les électrotypes d'impression de 25 timbres, préparé en 1889 et 1898 (par Ferenc Orbán, Silkeborg)

L'auteur fait connaitre, à la suite de sa description, publiée 1/73 du PHILATELICA, les rapports (la structure) des six électrotypies de 25 timbres dans la planche d'impression de 100 timbres. Il est bien connu que les planches d'impression de 100 timbres étaient constituées par l'assemblage d'électrotypes de 25 timbres d'arrangement varié.
L'étude présente aussi les dessins du timbre particuliers du quart de la feuille A, B, C, D par figures, en partie connus déjà précédemment, ainsi que la solution des problèmes des quarts des feuilles E et F énigmatiques.
L'auteur s'occupe aussi de la dentelure variable des timbres, préparés en 1888 et 1898, en corrélation avec la fabrication nécessaire des planches d'impression nouvelles.
Finalement il appelle l'attention sur un bon nombre des problèmes irrésolus des timbres préparés par planches d'impression, exécutées en 1898.

3 Les stéréotypes, type II, préparées en 1888 (par László Pákozdi)

L'étude fait connaitre en détail les signes de gravure des timbres stéréotypes de l'année 1888, ainsi que

les caractéristiques des dix sous-types. L'étude vérifie aussi la supposition précédente que les planches nécessaires à la fabrication d'une forme de 100 timbres, furent préparées à la base de dix matrices.

Au moyen des caractéristiques des sous-types, il fut possible de spécifier la construction de la feuille complècte unique, connue jusqu'à présent.

Au cours de l'étude aussi un problème intéressant de dentelure fut résolu.

4 Les timbres de 10 Kreuzer, type I. (par Dr. Tivadar Petrovits).

L'étude fait connaitre en détail une partie importante des données des années récentes en connexion avec la valeur de 10 Kreuzer des émissions des années 1874 et 1881. Entre eux le classement des timbres en quatre groupes d'après leur provenance est d'une grande portée.

Aux timbres provenant de la matrice première, la gravure des perles et des triangles est pâle et délavée. Pour cette raison les planches d'impression et même les matrices furent regravés. Ces corrections aux perles et aux triangles furent executés par des filets gros. Plus tard une matrice fut aussi executée, corrigée par filets fines. Une partie des timbres sans filigrane et la totalité des timbres avec filigrane fut préparée au moyen des planches d'impression provenantes de la même.

L'auteur présente l'illustration des caractéristiques systématisées, par lesquelles la reconstruction peut être executée.

Auszug aus dem Inhalt

1 100 Jahre der ungarischen Wertstempel mit Briefumschlagzeichnung.

Begrüssung der internationalen Ausstellung anlässlich des Zentenariums der ungarischen Wertstempel mit Briefumschlagzeichnung.

2 Die in 1889 und 1898 hergestellten, je 25 Markenbilder enthaltenden Druckstockblöcke (von Ferenc Orbán, Silkeborg, Dänemark)

1973. der Philatelica erschienenen Studie schildert Autor die Verbindungen (Zusammenhänge) der sechs, je 25 Markenbilder enthaltenden Druckstockblöcke in dem, 100 Markenbilder enthaltendem Druckstock. Wie bekannt wurden die 100 Markenbilder enthaltenden Druckstöcke aus 25-er Blöcken von wechselnder Anordnung zusammengestellt.
Vorgelegt werden die einzelnen, teils schon früher gekannten Markenbilder des Bogenviertels A, B, C, D und auch die Probleme der rätselhaften Bogenviertel E. und F werden gelöst.
Autor behandelt auch die wechselnde Zähnung der, in den Jahren 1888 und 1898 hergestellten Marken, in Zusammenhang mit der notwendigen Herstellung neuer Druckstöcke. Zuletzt lenkt er die Aufmerksamkeit auf zahlreiche, noch ungelöste Probleme der Wertstempel, die mit den, 1898 verfertigten Druckstöcken hergestellt wurden.

3 Die 1888-er Stereotypien, Type II. (von László Pákozdi).

Die Studie bespricht die Stichzeichen der 1883-er stereotypen Wertstempel, sowie die Kennzeichen der 10 Untertypen; somit wird die frühere Vermutung bestätigt, dass die, zur Herstellung der 100-er Druckform nötigen Stöcke mittels 10 Matrizen verfertigt wurden.

Mit Hilfe der Untertypen-Kennzeichen konnte der Aufbau des bisher bekannten einzigen kompletten Markenbogens festgestellt werden.

Im Laufe des Studiums dieser Ausgabe konnte auch ein interessantes Zähnungsproblem gelöst werden.

4 Die 10 Kreuzer Briefmarke, Type I. (von Dr. Tivadar Petrovits)

Die Studie befasst sich eingehend mit einem bedoutenden Teil der, in den letzteren Jahren in Verbindung mit dem 10 kr Wert der Ausgaben 1874 und 1881 festgestellten Daten. Besonders interessant ist unter diesen die Einreihung der Marken in vier Gruppen, ihrer Abstammung entsprechend.

Auf den Marken, hergestellt mit der ersten Matrize, ist die Gravierung der Perlen und der Dreiecke blass und verwischt. Infolgedessen mussten die Druckstöcke und selbst die Matrize nachgraviert werden. Diese Korrekturen wurden bei den Perlen und Dreiecken mit groben Linien durchgeführt. Später wurde auch eine, mit feinen Linien korrigierte Matrize hergestellt.

Mit den, von dieser stammenden Druckstöcken wurde ein Teil der Marken ohne Wasserzeichen und die gesamte Quantität der, mit Wasserzeichen versehenen Marken hergestellt.

Mittels Figuren werden die systematisierten Kennzeichen demonstriert, mit deren Hilfe die Bogenrekonstruktion durchgeführt werden kann.

Ára: 12,— Ft

СОДЕРЖАНИЕ

1 *100 лет венгерской марке с изображением конверта.*

Приветствование международной выставки, посвященной столетию выхода венгерской марки с изображением конверта.

2 *Электротипные гальванические дубликаты с 25-ью марочных изображений, сделанные в 1889 и 1898 годах* (Ференц ОРБАН)

В дополнение своей статьи, опубликованной в первом номере журнала «Филателика» за 1973 год, автор рассматривает соединения (сочетания) шести гальванических дубликатов с 25-ью марочных изображений в печатной форме ста знаков. Известно, что печатные формы ста знаков составлены из четырех блоков 25-ти знаков.

Отдельные марочные изображения частично уже известных листов A, B, C, D представляются на рисунках и решаются проблемы таинственных листов E., F. Автор останавливается на различных зубцовках изготовленных в 1888 и 1898 годах марок, что связывает с неизбежным производством новых клише.

Автор обращает внимание читателей на многие, все еще не решенные вопросы марок, сделанных в 1898 году новыми клише.

3 *Стереотипия II-го типа из 1888 года* (Ласло ПАКОЗДИ)

В статье рассматриваются знаки гравюры изготовленных в 1888 году стереотипных марок и опознавательные знаки 10-ти подтипов. Автор статьи подтверждает то прежнее предположение, что клише, необходимые для изготовления печатной формы ста знаков, получились от 10-ти оригинальных клише.

Благодаря опознавательным знакам многих клише, автору статьи удалось определить структуру единственного известного полного марочного листа. Кроме того, решается интересная проблема зубцовки.

4 *10-тикрейцеровая марка I-го типа* (д-р Тивадар ПЕТРОВИЧ)

Автор статьи освещает значительную часть данных последних лет касательно 10-тикрейцеровых знаков выпущенных в 1874 и 1881 годах серий. Интересно деление марок на четыре группы по их происхождению. Гравюра перлов и треугольников матовая, нечеткая на марках, полученных с оригинального клише, поэтому стало необходимым повторное гравирование клише и печатной формы. Эти исправления были сделаны грубыми линиями на перлах и треугольниках. Затем изготовили оригинальное клише, с которого печатывалась часть марок без водяного знака, а также все марки с филигранью. Автор представляет с помощью рисунков систематизированные опознавательные знаки, позволяющие реконструировать лист.

1600 — 74.0343 Ságvári Nyomda, Budapest

74
2

philatelica

philatelica 1974/2

TARTALOM

Dr. Nagy Ferenc:
Az 1867-es kiadás 50 krajcárosa

Orbán Ferenc:
Az 1890-ben készült, IIIb típusú 1 krajcáros 100 bélyegképes clektrotyp anyalemezének ismertetőjelei

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
SZERKESZTI: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: PÁKOZDI LÁSZLÓ, DR. SCHOLZ TAMÁS
FELELŐS KIADÓ: DR. SOÓS LÁSZLÓ
IV. ÉVFOLYAM

Az 1867-es kiadás 50 krajcárosa

DR. NAGY FERENC (BÉCS)

Az 1867-es kiadás sokáig a magyar filatélia mostoha gyermeke volt. A hét bélyegből álló sorozatot eleinte osztrák bélyegnek tartották, később közös kiadás volt a neve, holott a bélyegeket magyar kezdeményezésre az önálló Magyarország területén hozták elsőként forgalomba, az eladásból befolyt összeget első ízben könyvelték a Magyar Postaigazgatás javára és a sorozat érvényességi ideje is eltért a Monarchia más országaitól. A bélyeget ugyan Bécsben készítették, de csak azért, mivel a budai Államnyomda abban az időben még nem rendelkezett megfelelő technikai berendezéssel.

Madarász Gyula a Philatelica 73/2 számában világosan meghatározta, hogy „a Magyar Posta által kibocsátott és annak területén felhasznált bélyegek magyar bélyegek, Magyarország első bélyegei".

A hét bélyegből álló sorozat első öt értéke (2, 3, 5, 10 és 15 kr.) 1867. június 1-én került Magyarország területén forgalomba. A 25 és 50 krajcáros érték ugyanazon év szeptember 1-én jelent meg. Míg az első öt érték világszerte kedvelt gyűjtési terület — a tetszetős magyarországi bélyegzések miatt —, az utóbbi két bélyeg (25 és 50 kr.) ritkaságuk folytán a legnagyobb gyűjteményekben is csak néhány példányban található meg. Összehasonlító tanulmányozásuk ezért eddig nem volt lehetséges. Tízévi gyűjtő- és kutatómunka után, ezúttal első ízben kísérlem meg a legmagasabb érték, az 50 krajcáros magyarországi felhasználását rekonstruálni. A jelenleg 57 darabot tartalmazó gyűjteményem és a közel ugyanannyi példányt regisztráló kartotékból levont analízis tanulmányom tárgya. Természetesen az eddigi adatok nem a végleges állapotot jelentik. A további kutatások, eddig ismeretlen példányok felbukkanása tovább bővítik majd mostani ismereteinket.

A „Die Postmarke" 1926. november 8-i számában Jászai János — Sátori pénzügyi főtanácsos adatai alapján — ismerteti a Magyarországra szállított 50 krajcárosok példányszámát. E szerint — a bécsi — az Osztrák Állami Nyomda a Magyar Postaigazgatásnak 1867-ben 5000, 1868—1869-ben 1200, 1870-ben 3200, 1871-ben 3400, összesen: 12 800 darabot szállított. Az 50 krajcárosra a kezdeti időben, különösen 1870-ig, a belföldi, viszonylag alacsony tarifa és a magas névérték miatt, alig volt szükség. Ezt a bélyeget főleg külföldi ajánlott levelekre ragasztották. Az abból a korból fennmaradt legtöbb levél a gróf Pálffy család Pozsonyból Párizsba szóló levelezéséből származik. Az 1870. előtti felhasználás ritkaságában az 1868-ban bevezetett expressz díj sem jelentett számottevő változást.

1870. május 1-től bevezették a pénzutalvány postai

díjának bélyeggel történő lerovását, és ettől a naptól kezdve ugrásszerűen emelkedik az 50 krajcárosok felhasználása, annál is inkább, mert egyidejűleg felemelték a postautalvány útján küldhető pénzösszeg felső határát 100 forint fölé, valamint az ezek továbbítására jogosult postahivatalok számát. Míg 1870. május 1-ig csak a postaigazgatóságok színhelyén volt a postahivatalok ellátmányában 50 krajcáros névértékű bélyeg, e naptól kezdve már 28 magyarországi városban árusították ezt a bélyeget. Edwin Müller szerint a következő városokban: Arad, Buda, Brassó, Debrecen, Eszék, Fiume, Győr, Kassa, Károlyváros (Karlovac), Kolozsvár, Nagykanizsa, Nagyvárad, Nagyszeben, Miskolc, Nyíregyháza, Pest, Pécs, Pozsony, Semlin, Sopron, Sziszek (Sisak), Szatmár, Szeged, Székesfehérvár, Temesvár, Varasd, Zágráb, és 1870. október 15-től Károlyfehérvár (Gyulafehérvár, Fehérvár, Alsó-fejér vármegye).

A ma még fellelhető, használt példányok főleg Erdélyből és Horvátországból származnak, amelyek — véleményem szerint — nagyjából megfelelnek a kőnyomatos 25 kr-osnak ezekről a területekről származó előfordulási számával, ami nem véletlen, hiszen mindkét érték a Friedl-féle felvásárlásnak köszönheti a pusztulástól való megmenekülését. A híres bécsi bélyegkereskedő az 1920-as években felvásárolta az ottani postaigazgatóságok már felhasznált, irattárba tett, kötegelt pénzutalvány és szállítólevél anyagát. Sajnos, ezek leáztatását laikusok végezték el (valószínűleg nem gyűjtők voltak, hanem erre a célra alkalmazott „mosóasszonyok"), ezért nagyon sok példány megsérült, és így a megmaradt anyag jórésze hibás, illetve javított.

A jelenleg még fellelhető mennyiséget mintegy 450 darabra becsülik. Ebből kb. 50 darab levélen vagy levéldarabon fordul elő. A többi leáztatott példány. Több, mint 100 darab átnézése után megállapítottam, hogy ezek kb. egyhamadán levélpostából származó hely-keletbélyegzés, kétharmadán pedig pénzküldemények kezelési bélyegzései találhatók. Ezt a fogalmazást szándékosan használtam, mert a levélpostai hely-keletbélyegzések nem mindig jelentik azt, hogy a bélyeget valóban levélpostai célra használták fel. Az ilyen bélyegzőkkel érvénytelenített bélyegek hátoldalán gyakran megtalálhatjuk a pénzutalvány zöld papírjának maradványát, bizonyítékául annak, hogy — különösen 1870-ben — a kijelölt új postahelyek pénzkezelési bélyegzőinek elkészülte előtt felhasznált, nem levélpostai példányokról van szó.

E tanulmány keretén belül, első ízben kísérlem meg az 50 krajcáros bélyegek bélyegzéseinek egymáshoz viszonyított ritkaságát értékelni az alapértékhez viszonyított pontszám megadásával.

Fentiek alapján a fellelhető bélyegeket két nagy csoportra oszthatjuk:

I. Levélpostai küldemények hely-keletbélyegzőivel ellátott példányok.

II. Pénzküldemények kezelési bélyegzőivel ellátott példányok.

A levélen felhasznált 50 krajcárosokat vagy teljesekről (levelek), illetve levéldarabokról, vagy az 1870. május 1. előtti keltezésű, évszámos bélyegzésekről lehet kétségen kívül azonosítani.

I. Levélpostai küldemények hely-keletbélyegzései

1.) Buda. A bécsi 1967-es kiállításon bemutatott egykörös, hely-, kelet-, évszámos bélyegzés, fekete színben. Egy magyarországi gyűjteményben található. Nagy ritkaság. Ritkasági foka: 5 pont.

2.) Károlyváros (Karlovac). Ezzel a horvátországi bélyegzéssel eddig csak egyszer találkoztam. Egykörös, kétnyelvű, év, hó és napot viselő, valamint órát és napszakot (este, reggel) horvát nyelven jelző hely-keletbélyegzés. A gyűjteményemben levő példányra — sajnos — csak a városnév került, a keltezés már hiányzik, ezért felhasználási idejét nem lehet rekonstruálni. Ritkasági foka: 4 pont.

1. ábra

2. ábra

3.) Kassa. Ez a város — mint az alábbiakból kitűnik — „legszínesebb" városaink közé tartozik. Csak az ovális alakú, évszám nélküli „KASSA AJÁNLOTT" szövegű ajánlási hely-keletbélyegzéssel ismeretes, piros színben. Egyébként ez az egyetlen piros színű bélyegzés, amely az 50 krajcároson előfordul. Két példányban ismeretes. Az itt bemutatott példány (l. 1. ábra) a Rothschild-féle gyűjteményből származik, amely 1947-ben New Yorkban a Mercury Stamp Conál, Müller Edwin cégénél került árverezésre. Így jutott a híres gyűjtő, Arthur Linz gyűjteményébe, majd Linz 1961-ben bekövetkezett halála után ugyancsak Müller Edwinnél ismét elárverezték, és ezúttal a bélyeg Párizsba került, ahol 1972-ig volt. Innen egy müncheni aukciós cégen keresztül Bécsbe érkezett. Jelenleg mindkét, ezzel a bélyegzéssel ellátott példány Bécsben van. Sajnos, a bélyegzés évszám nélküli, így a felhasználási évet nem lehet megállapítani. Ritkasági foka: 5 pont.

A fekete lenyomatú kassai hely-keletbélyegzés az 50 krajcároson nem ismeretes.

4.) Nagyvárad. Hely-keletbélyegzést eddig csak egyet találtam, egy kék levéldarabon, álló helyzetű, téglalap alakú, NAGYVÁRAD P. UDV. szöveggel. Egy osztrák gyűjteményben található. Ritkasági foka: 5 pont.

5.) Nyíregyháza. Fekete, egykörös, évszám nélküli hely-keletbélyegzés. Ezzel a bélyegzéssel csak egy példány ismeretes, amelyen a bélyegzés a bélyegnek csak egy részén helyezkedik el. Annak ellenére, hogy a bélyeg hátoldalán látható zöldes papírmaradványok alapján egészen biztos, hogy pénzutalványon került felhasználásra, nagy ritkaság. Értékelése: 5 pont.

6.) Pest. Ebből a városból a következő bélyegzésű bélyegeket ismerem:

a) PEST szövegű, évszámos, egykörös hely-keletbélyegzés, fekete színben. A bemutatott darab leáztatott példány. Keltezése: Pest 70.6.6. (l. 2. ábra). A felhasználás módja (levélpostai küldemény, vagy pénzutalvány) nem állapítható meg. Ennek a bélyegzőnek használata elég gyakori. Ennek ellenére, ha kétségen kívül levélpostai küldeményekre használták, magasabb értékelésű: 4 pont.

b) PEST LIPÓTVÁROS: egykörös évszámos, hely-keletbélyegzés, fekete színben. Felül Pest, alul Lipótváros szöveggel. Valamivel ritkább a Pest szövegű bélyegzésnél. Értékelése: 4 pont.

c) PEST-VASP: egykörös, évszámos, hely-keletbélyegzés, fekete színben. Felül Pest, alul Vasp. szöveggel. Legtöbbször elmosódott, csúnyán bélyegzett példányok. Ritkasági fokuk azonos az a) pontban ismertetett Pest szövegű bélyegzéssel. Értékelése: 4 pont.

3. ábra

d) Egy példányon egy nagy ritkaságú bélyegzést ismerek. A német írásmódú PESTH bélyegzőből a „H" kivésése után keletkezett PEST szövegű, évszám nélküli, csak hónapot és napot jelző, asszimmetrikus betűelhelyezésű bélyegzés. Ez a példány egy budapesti gyűjteményben található. Ritkasági foka: 5 pont.

7.) *Pozsony.* Az ország egykori fővárosa nagyon kis postai forgalmat bonyolított le. Mint fentebb említettem, a legnagyobb számban a gróf Pálffy család levelezése ismert a mai napig. A leveleket Pozsonyból Párizsba ajánlva küldték. Egykörös, évszámos hely-keletbélyegzés, fekete színben (l. 3. ábra). Magyarországon az 1867-es 50 krajcároson leggyakoribb levélpostai bélyegzés a pozsonyi, mégis ezeket magasabbra kell értékelni, mert *valóban* levélpostai küldemények bérmentesítésére és nem pénzutalványon használták. Ennek alapján értékelésük: 4 pont.

8.) *Sisak (Sziszek).*

a) Ebből a horvátországi városból maradt fent a legtöbb 50 krajcáros. Lebélyegzésük egykörös, évszámot, hónapot, napot, órát és napszakot (a károlyvárosihoz — karlovácihoz — hasonlóan) mutató, hely-keletbélyegzővel történt, fekete színben. Ezt a típust ebben a fejezetben említem meg, jóllehet a hátoldalon látható zöldes papírmaradványok alapján majdnem biztos, hogy valamennyi példányt pénzutalványon használták fel. Előfordulásuk más városok bélyegzőjéhez viszonyítva gyakori. Értékelésük: 2 pont.

Ugyanebben a városban pénzutalvány bélyegzőt is használtak. Ezt a II. fejezetben ismertetem.

b) Ismeretes egy példányban, egyik angliai gyűjteményben Sisak szövegű, ovális, egy nyelvű, virágdíszes, hónapot és napot jelző hely-keletbélyegzés. Felhasználási módja ennek sem állapítható meg. Ritkasági foka: 5 pont.

9.) Zágráb. Egy példányban ismeretes ovális, zöldeskék színű, ZAGREB AGRAM szövegű, évszám nélküli, hónapot és napot jelző hely-keletbélyegzésű 50 krajcáros. Felhasználásának ideje teljes bizonyossággal nem állapítható meg. Nagy ritkaság: 5 pont.

II. Pénzküldemények kezelési bélyegzései

A) Pénzutalvány bélyegzések

A pénzküldemények kezelési bélyegzéseit viselő példányok jelentős filatéliai értéke vitathatatlan, hiszen a kőnyomatos 25 krajcárosainkat majd 90%-ig ilyen célra használták. Azonkívül kultúr- és gazdaságtörténeti szempontból is igen érdekesek. Az 1867-es 50 krajcárosokat pénzutalványon 1870. V. 1-től 1871. VII. 31-ig, tehát mindössze 15 hónapig használhatták fel. A pénzutalvány bélyegzők többféle típuscsoportba sorolhatók, és kék, vagy fekete színű lenyomataik az 50 krajcároson ezideig a következő városokból ismeretesek.

1.) Arad. PÉNZ-UTALVÁNY ARAD szövegű, évszámos bélyegzés. Mindig fekete színű. Aránylag nem ritka. Értékelése: 2 pont.

2.) Brassó. PÉNZ-UTALVÁNY BRASSÓ szövegű, kékesfekete színű, évszámos bélyegzéssel ellátva. Egy példányban ismeretes. Viszonylag ritka. Értékelése: 4 pont.

3.) Buda. PÉNZ-UTALVÁNY BUDA szövegű, fekete színű, évszámos bélyegzés. Igen ritka. Értékelése: 4 pont.

4.) Kolozsvár. PÉNZ-UTALVÁNY KOLOZSVÁR szövegű, egykörös, évszámot, hónapot és napot jelző, fekete színű bélyegzés (l. 4. ábra). Ebből a városból származik az eddig ismert, legértékesebb, 4.12.71. keltezésű példány. Feltehetően a hónap és nap felcserélő-

4. ábra

5. ábra

dött, hiszen decemberben ez a kiadás nem volt forgalomban (l. 5. ábra). Ebben az időben már a kő- és réznyomatos kiadás volt forgalomban. Ritkasági értékelése: 3 pont.

5.) Nagykanizsa.

a) PÉNZ-UTALVÁNY NAGYKANIZSA szövegű, egykörös, évszámot, hónapot és napot jelző bélyegzés, mindig kék színben (l. 6. ábra). Két példányt ismerek. Mindkettő nagyon szép, teljes lebélyegzésű darab. Előfordulása ritka. Értékelése: 4 pont.

b) Nagykanizsáról származik egy érdekes kettős bélyegzésű példány. Az egyik ovális alakú, M. K. POSTAHIVATAL NAGYKANIZSA szövegű főnöki (ügykezelési) bélyegzés kék színben (l. 7. ábra). Ugyanezen a bélyegen egy másik kék színű bélyegzés is látható, a pénzutalvány bélyegzés alsó fele, amelybe kézírással írták bele a dátumot (csak 71 látszik). Lehetséges, hogy ez az egyetlen ilyen kettős, nagykanizsai bélyegzéssel létező példány. Ritkasági foka: 5 pont.

6.) Nagyszeben. PÉNZ-UTALVÁNY NAGYSZEBEN szövegű, egykörös, évszámot, hónapot és napot mutató, pénzutalvány bélyegzés. Ezideig csak fekete színben ismert. Mindkét általam regisztrált példány 1871. júliusi felhasználású. Viszonylag ritka. Értékelése: 4 pont.

7.) Nagyvárad. A leggyakoribb erdélyi bélyegzés. PÉNZ-UTALVÁNY NAGYVÁRAD szöveggel, évszám, hónap és nap jelzéssel. Egykörös bélyegzés, mindig fekete színű. Mivel igen gyakori, értékelése: alapérték.

8.) Pest. PÉNZUTALVÁNY PEST szövegű, egykörös, hónap- és napot jelző, mindig fekete színű, gyakori

6. ábra

7. ábra

8. ábra

bélyegzés. Ennek a bélyegzésnek érdekessége: az összes általam ismert példányon az évszám — mivel az nem volt állítható — helyén fekete „téglalap" látható (l. 8. ábra). A 8. sz. ábrán bemutatott példányon a hónap 3, azaz március, tehát egész biztosan 1871-ben használták fel. A nem teljes bélyegzésű darabok értékelése: alapérték.

A 9. ábrán bemutatott példány, amelyen tiszta és teljes bélyegzés van, értékelése: 3 pont.

Előfordul még az 5/b pont alatt ismertetett (l. 7. ábra) kétféle bélyegzés-kombináció Pesten is. A PEST hk. bélyegzés mellett a pénzutalvány bélyegzés is látható ugyanazon a bélyegen. Valószínűleg a nagyobb összegű utalványoknál használtak ellenőrzés céljából két különböző bélyegzőt.

9.) Pécs

a) Ezen a pénzutalvány bélyegzőn a városnév nem alul, hanem felül helyezkedik el. Ennek folytán a bélyegző szövege: PÉCS PÉNZUTALVÁNY. Az összes általam ismert példányon a bélyegzés kék színű. (Ugyanezt a bélyegzést találtam fekete színben egy 1867-es 25 krajcároson). Kék színben nem nagyon ritka. Értékelése: 3 pont.

9. ábra

b) Ismerek egy példányban egy kék színű, csak PÉCS szövegű, 71.3.26 keltezésű egykörös bélyegzést. Mivel csak egy darab ismeretes, nagy ritkaság. Értékelése: 5 pont.

10.) Sisak (Sziszek). Ebben a városban használtak német nyelvű bélyegzőt is „GELD-ANWEISUNG SISSEK" szöveggel. Ezt az egykörös, pénzutalvány bélyegzést a 10. ábrán mutatom be. Eddigi kutatásaim és ismereteim szerint ez az egyetlen Magyarország — természetesen beleértve Horvátországot és Erdélyt — területén használt németnyelvű pénzutalvány bélyegzés, amely az 50 krajcároson előfordul. Ebből két példányt ismerek. Viszonylag ritka. Értékelése: 4 pont.

10. ábra

11. ábra

11.) Szeged. Ismert a PÉNZ-UTALVÁNY SZEGED szövegű, egykörös, évszámot, hónapot és napot jelző, mindig fekete színű pénzutalvány bélyegzés. Előfordulása aránylag ritka. Ezért értékelése: 4 pont.

Ebből a városból származik a „legkorábbi" keltezést jelző, pénzutalvány bélyegzés 1870. február 21-ről (l. 11. ábra).

12.) Temesvár. PÉNZ-UTALVÁNY TEMESVÁR szövegű, egykörös, évet, hónapot és napot jelző, pénzutalvány bélyegzés mindig kék színben. Ez a leggyakoribb kék színű bélyegzés az 50 krajcáros értéken. Az összes eddig előfordult, illetve regisztrált 50 krajcáros mintegy 10%-án, tehát a pénzutalvány bélyegzések kb. 20%-án láttam ezt a kék színű bélyegzést. Előfordulása viszonylag gyakori. Értékelése, mivel kék színű, 2 pont.

B) Utalvány pénztári bélyegzések

1.) Kassa. M.K. POSTAUTALVÁNYI PÉNZTÁR KASSA szövegű, egykörös, évet, hónapot és napot jelző utalvány pénztári bélyegzés. Szerencsés véletlen folytán, s mert a bélyegzőt általában mindig szépen, tisztán, a bélyegen teljes nagyságban használták, az évszámot mindig sikerült megállapítani. A színárnyalat változott. Míg az 1871. január-februári bélyegzések fekete színűek, ugyanez év márciusiak kékek (l. 12. ábra, 10.3.71). Egy általam ismert április 12-i példányon már kékes-fekete és egy magyarországi gyűjteményben található április 20-i példányon ismét fekete színű. Mivel a kék színű bélyegzést feltehetően egy hónapig használták, ritka. Értékelése: 4 pont. A kékes-fekete bélyegzés igen ritka, értékelése: 5 pont. A fekete bélyegzés aránylag gyakoribb. Értékelése: 2 pont.

Egyébként innen származik az 50 krajcároson az ed-

12. ábra

dig ismert legkorábbi utalvány pénztári bélyegzés is, 1.1.71 keltezéssel, ami magában véve is igen érdekes, hiszen újév napján a pénzfeladás ritka lehetett.

1870-ből pénzküldeményi kezelési bélyegzést nem ismerek sem az 50, sem a 25 krajcároson, kivéve Szegedet (l. a 11. szegedi pontnál).

2.) Szatmár. POSTAUTALVÁNYI PÉNZTÁR SZATMÁR szövegű, egykörös, hónapot és napot mutató, utalvány pénztári bélyegzésnek az a jellegzetessége, hogy az „MK" betük hiányoznak róla. Mindig fekete színű és nagyon szépen bélyegzett példányok ismeretesek. E városból származik az 50 krajcároson az általam ismert legkésőbbi magyarországi felhasználás 1871. július 15-ről (l. 13. ábra).

Egyéb érvénytelenítés

A pénzküldemények bérmentesítésére felhasznált bélyegeken előfordul még a tollvonással való érvénytelenítés módja is. Ezt akkor használták — az ellenőrzés során —, amikor a bélyegző a bélyegre nem került rá teljesen. Ezeket a tollvonásos darabokat nem minősíthetjük csökkent értékűnek, mivel ez teljesen legális és elfogadott módja volt az érvénytelenítésnek. Tollvonásos érvénytelenítés Brassóból, Aradról, Kolozsvárról és Temesvárról ismeretes, tehát mind erdélyi helyiségből.

13. ábra

— . —

Befejezésül megemlítek két érdekes darabot. Az egyik egy Alvincz bélyegzésű 50 Soldis bélyeg, de azon minden valószínűség szerint érkezési bélyegzés van, a másik egy Neusohl bélyegzés, az pedig valószínűleg egy ún. portemonnaie darab, azaz máshol vásárolt és ott feladott 50 krajcáros.

Az előbbiekben fel nem sorolt postahelyről 1867-es 50 krajcárost nem ismerek.

A kék színű bélyegzők összefoglalása

Az eddigi kutatásaim, illetve tapasztalatom szerint körülbelül minden hetedik 50 krajcároson található kék színű bélyegző. Leggyakoribb a temesvári, ritkább a pécsi, legritkább a kassai felhasználás. Valamennyi pénzutalvány bélyegzés.

Egy példányban ismerek Pécsről egy egykörös helykeletbélyegzést, valamint Zágrábból egy zöldes-kék színű, kétnyelvű bélyegzést ZAGREB-AGRAM szöveggel.

A bélyegek színéről

A Magyarországon forgalomba került példányok kb. 85%-a a barnás-rózsa (bräunlich-rosa) színárnyalathoz sorolhatók. Az évek során azonban egyre több olyan példánnyal találkoztam, amelyek színe és minden kétséget kizáróan vöröses-barna (rötlich-braun). Feltűnt még, hogy valamennyi példány ugyanarról a vidékről a Nagyszebeni Postaigazgatóság területéről származik.

Mivel szerencsére ezen példányok mind szépen bélyegzett évszámos darabok, könnyűszerrel megállapítható volt, hogy valamennyi 1871. közepén került forgalomba Nagyszebenben, Kolozsvárott és Brassóban.

A vöröses-barna színű példányok előfordulási gyakorisága az összeshez viszonyítva kb. 15%, tehát megfelel a kék színű bélyegzések arányának. Igazat kell adni Madarász Gyulának, aki már 1931-ben (!) megjelent katalógusában feltüntette ezt a ritkább színt és magasabbra is értékelte azt. Véleményem szerint ennek a sokáig vitatott színárnyalat magyarországi előfordulásának bizonyítása eddigi kutatásaim legfontosabb eredménye.

Érdekes módon a Magyar Bélyegek Árjegyzéke még az 1960-as évek elejéig — helyesen — kétféle színt tüntetett fel, de azóta már csak a ritkább vöröses-barna színt jelöli. Úgy gondolom, egy megfelelő helyesbítés, illeve a kétféle szín feltüntetése az árjegyzék színvonalának emelését szolgálná.

— . —

A fentebb közöltek eddigi kutatásaim eredményét és összefoglalását képezik. Feltevésem szerint a következő évek még sok meglepetést tartogatnak számunkra ezen a még teljesen fel nem derített, igen nehéz területen.

Fejtegetéseim, felsorolásaim korántsem tartanak tévedhetetlenségre igényt. Tisztelt olvasóimtól, kedves gyűjtőtársaimtól nagy örömmel fogadok kiegészítést.

Az 1890-ben készült, IIIb típusú 1 krajcáros 100 bélyegképes elektrotyp anyalemezének ismertetőjelei

ORBÁN FERENC (SILKEBORG, DÁNIA)

Jelen tanulmányom célja: a Philatelica 73/1 és 74/1 számában a könyvnyomásos (feketeszámú) krajcárosainkról közölt, legújabb kutatási eredmények folyamatos közlése.

A „feketeszámú" krajcárosok egyik figyelemre méltó címlete az egy menetben nyomott, ún. „bemetszett értékszámú" 1 krajcáros 1890-ben látott napvilágot. A legkorábbi ismert postai felhasználása 1890. októberéből származik, tehát ennek a címletnek 100 bélyegképes anyalemezét kb. egy évvel később készítették, mint a 25 darabos A, B, C és D jelzésű, elektrotyp anyalemeztömböket, amelyek felhasználásával szintén készítettek 1 krajcáros bélyegeket.

Ezek szerint az 1 krajcáros címletet három típusban gyártották:

1) 1888-89	II. típus, sztereotypia,
2) 1889-90	III. típus, elektrotypia,
3) 1890-99	IIIb típus, elektrotypia.

Korábbi ismereteink a Monográfia III. kötetének 700. oldalán „A IIIb típusú nyomólemezek előállítása" alcím utolsó bekezdéseként így van összefoglalva: „A IIIb típusú 1 krajcáros lemezösszeállítása, valamint a lemezkészítés időpontjának meghatározása a jövő filatéliai nemzedék célkitűzése lehet". Szerencsére, ennek a feladatnak a megoldására nem kellett ennyi ideig várni. A Monográfia III. kötetének megjelenése után szűkkörű — kutatómunka ezen a területen is jelentős eredményt hozott.

Magam is évek óta foglalkoztam ezzel a címlettel és a felismert közös jelek alapján számos, egymástól eltérő bélyegképet határoztam meg. A megoldás kulcsa 1973-ban került kezembe, amikor a Bélyegmúzeum támogatásával Pákozdi László — éppen ennek a „fekete területnek" feltérképezése céljából — a IIIb típusú ívről nagyított fényképet bocsátott rendelkezésemre. Ennek segítségével a 100-as ív anyalemezének leírása rövid idő alatt megszületett.

A történelmi hűség kedvéért meg kell jegyeznem, hogy ezen címlet anyalemezének leírásával Visnya Sándor is foglalkozott. 1965. augusztus 28-án kelt levelében is említi, hogy a feketszámú krajcáros bélyegeknél szeretné elkészíteni az „együttnyomott" 1 krajcáros bélyeg lemezrekonstrukcióját". Sajnos munkája félbemaradt, adatait nem ismertem korábban. 1974. évi májusi budapesti tartózkodásom alatt végre megtekinthettem MABÉOSZ birtokában levő Visnya-féle hagyatékot és tapasztaltam, hogy ő a 100 bélyegképből az ívben

75 bélyeg helyét azonosította kb. Sajnos, a hagyaték ezzel kapcsolatban semmiféle írásos vagy ábrás feljegyzést nem tartalmaz. Ezzel kapcsolatban Visnya Sándornak nyilvános közlése nem jelent meg, sőt tudomásom szerint megállapításairól senkit sem tájékoztatott. Munkásságának ezen a területen végzett eredményeit csak akkor értékelhetjük, amennyiben anyagát — mai megállapításaink alapján — később valaki feldolgozza.

Metszetjelek

A Monográfia III. kötetének 678. oldalán közölt meghatározás szerint a tárgyalandó 1 krajcáros bélyegképét IIIb típusúnak nevezzük. Dr. Vasváry Ernő e típust is III. típusnak nevezte, de én már a Monográfia szövegének megírásakor éreztem, hogy a bemetszett 1 krajcárosnak önálló jelölést kell adni.

Ezek után a IIIb típus azt jelenti, hogy a bélyegképen megtalálhatók a III. típusú elektrotypiára jellemző metszetjelek (l. Philatelica 73/1, 3. és 4. ábra), de azokon kívül még több újabb ismertetőjel is megállapítható (1. ábra). Ezek az újabb ismertetőjelek a II. típusú munkadúcról való másolás folytán keletkeztek, és ezek közül az 1. ábrán a könnyen felismerhető 19-et mutatom be. Ezek közül felhívom a figyelmet az alsó gyöngysor 6. gyöngyének a csorbultságára, amely talán a IIIb típus *legjellegzetesebb* ismertetőjele.

A Philatelica 73/1 számának 6. oldalán rámutattam a dúcmásolások problémáira. Említettem azt a feltevést, hogy ha több dúc felhasználásával készítettek több matricát, vagy ha egy dúcról készítettek több matricát, akkor a bélyegképek között a matricák számával megegyező számú csoportokat, halmazokat lehet találni.

A 25 bélyegképes anyalemeztömbökről származó elektrotyp bélyegeken két ilyen csoportot sikerült megállapítani. Ezek az X és Y jelölést kapták (l. Philatelica 73/1, 5. ábra).

1. ábra

A IIIb típusú 1 krajcáros 100 bélyegképén eddig három csoportot sikerült megállapítanom. Ezeket a csoportos ismertetőjeleket az 1. ábrán A, B és C betűvel jelölöm.

1974. májusában, a jubileumi bélyegkiállítás alkalmából lehetőséget kaptam a Bélyegmúzeum raktárában levő és már újonnan leltározott, a magasnyomáshoz használt gyártási és nyomólemezek tanulmányozására.

A szóbanforgó 1 krajcárossal kapcsolatos anyagot nem láttam, de ezzel szemben több bizonyítékot találtam arra, hogy a nyomódúcokat 10 darabos matricákról készítették. Természetesen ezzel nem bizonyítom, hogy mind az elektrotyp 25 darabos matricák, mind pedig a IIIb típusú 1 krajcáros 100 bélyegképes anyalemezének készítéséhez szükséges dúcokat szintén 10 darabos matricákról készítették volna. Mégis, ezzel a lehetőséggel számolnunk kell.

A IIIb típusú nyomólemezek előállítása

A fekete, időnként szürke színű 1 krajcáros bélyeget eredetileg két menetben nyomták. Magát a bélyegképet 1888-ban sztereotyp dúcokkal, 1889-ben pedig elektrotyp lemezzel. Az értékszámot mindkét nyomási eljárásnál — a második menetben — szedéssel készített magasnyomással nyomták. Ezt igazolják az egyes értékszámok egymáshoz viszonyított „elcsúszásai", valamint egyes értékszámok formai változatai.

Nyilvánvaló, hogy idő- és költségmegtakarítást jelent az egy menetben való nyomtatás, ezért 1890-ben új matricát készítettek az 1 krajcáros nyomólemezeinek előállításához.

A matrica készítéséhez egy III. típusú dúcot használtak fel. Ezen középen megszakították a levélkereszteződést és oda 1-es számot forrasztottak. A Monográfiában zárójelben megjegyeztem annak lehetőségét, hogy esetleg egy munka-matricát készítettek, és ebbe metszették be (bemélyedően) az értékszámot. Alaposabb megfontolás után ezt a megjegyzést ma már nem tartom helytállónak, mert ha a matricába metszették volna az értékszámot, akkor nem keletkezhetett volna az észlelhető vonalszakadás az értékszám és a boríték keresztvonalai között, mivel ez a felesleges fémanyag eltávolításával könnyen megoldható lett volna.

Munka-matricák segítségével 100 darab dúcot gyártottak. Ezeket elrendezték és galvanoplasztikai eljárással elkészítették a 100 bélyegképes matricát. A szükséges számú nyomólemez erről készült.

A már említett 10 darabos munka-matricák külső mérete kb. 8×17 cm. Ezeken kb. 5—15 mm-es távközzel helyezkednek el az egyenes állású, mélyképű matricák. A matricák anyaga szemmel láthatóan vörösréz.

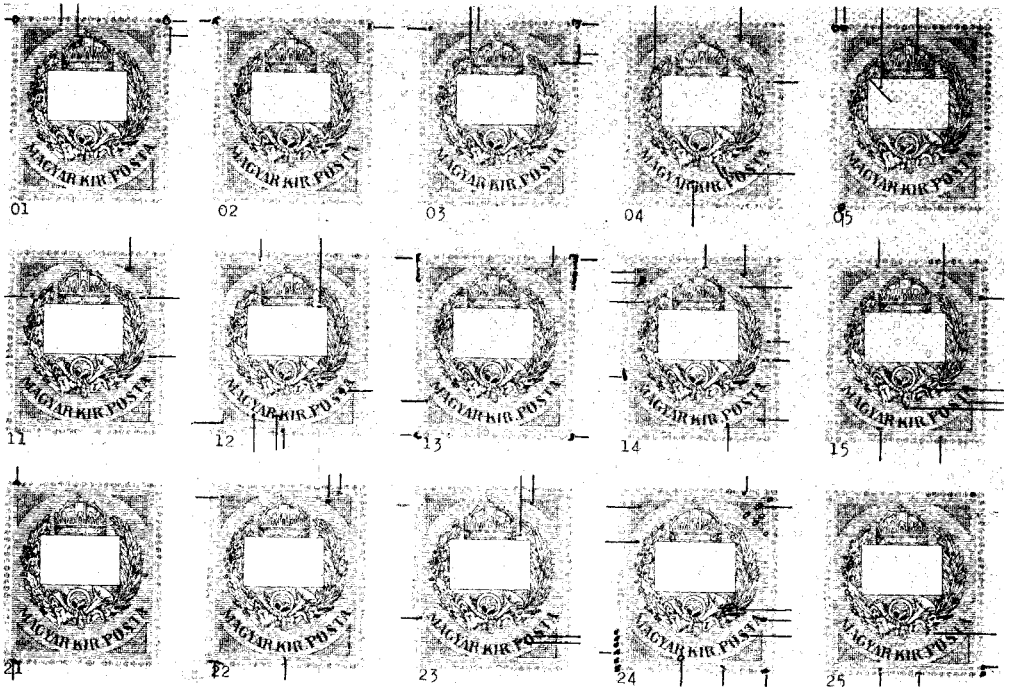
Esetleges félreértések elkerülése végett közölnöm kell, hogy a 10 darabos matricán minden egyes matricának van pereme, ami megfelel a fél bélyegzőköznek. Az ezekről készült magaslemezek képezték a dúcok nyomófelületét, míg ezek hátoldalát felöntötték ólommal 25 mm magasságra. Más szóval, a matricákban gyártott dúcok (dúcfelületek) nem voltak összefüggő egységek.

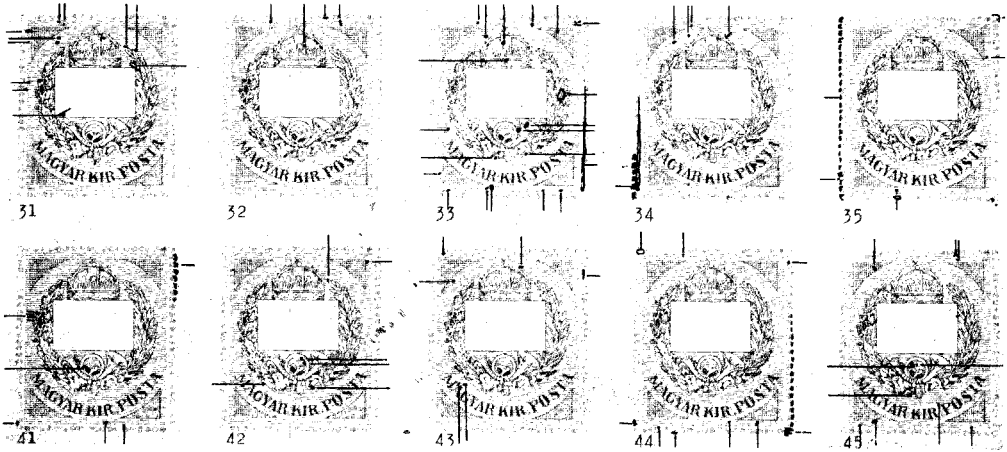
A Bélyegmúzeumban megtalálható az 1874-ben készült újságbélyeg anyalemeze is. Ez kb. 2 kg súlyú, vastag rézteknő, mintegy 17—20 mm vastag peremmel. Úgyszintén megmaradt az újságbélyegek egyik elektrotyp nyomólemeze is. A nyomólemez színe piszkos-fehér, valószínűleg a krómozás miatt. Feltételezésem szerint az 1 krajcáros anya- és nyomólemezcinek a készítésénél felhasznált technológia azonos az újságbélyegével.

Az így készült 1 krajcárost „bemetszett értékszámúnak" nevezi a szakirodalom. Valószínűleg hosszú időbe telik ennek a téves elnevezésnek megszüntetése, annak ellenére, hogy a dúcokba forrasztott értékszám esete forog fenn. A legcélszerűbbnek tartom a két, illetve jelen esetben egy menetben nyomott 1 krajcáros — eddig sem ismeretlen — elnevezésénél maradnunk.

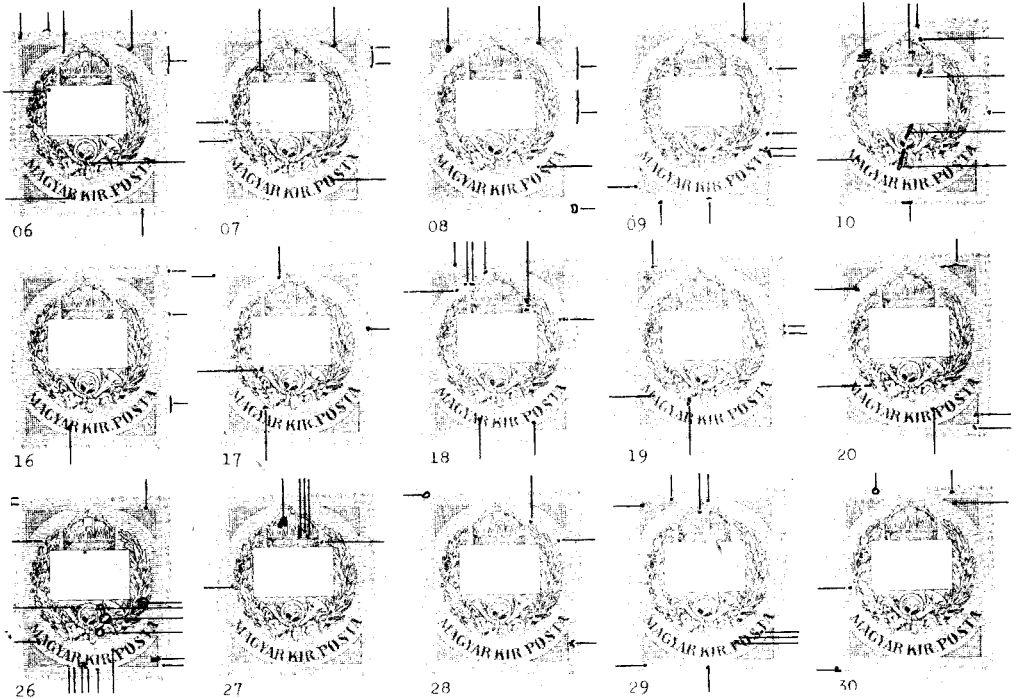
A Monográfiában utaltam arra, hogy a borítékkereszteződés vonalaitól balra lévő kis pontocska forrasztás nyoma. Ez a feltevés is tévesnek bizonyult, mivel a kis pontocska (sőt egy másik is, a keresztvonaltól jobbra) már a II. típusú sztereotyp dúcok egy részén, valamint az innen származó III. típusú elektrotyp, 25-ös anyalemeztömbök legtöbb ívhelyén is előfordulnak.

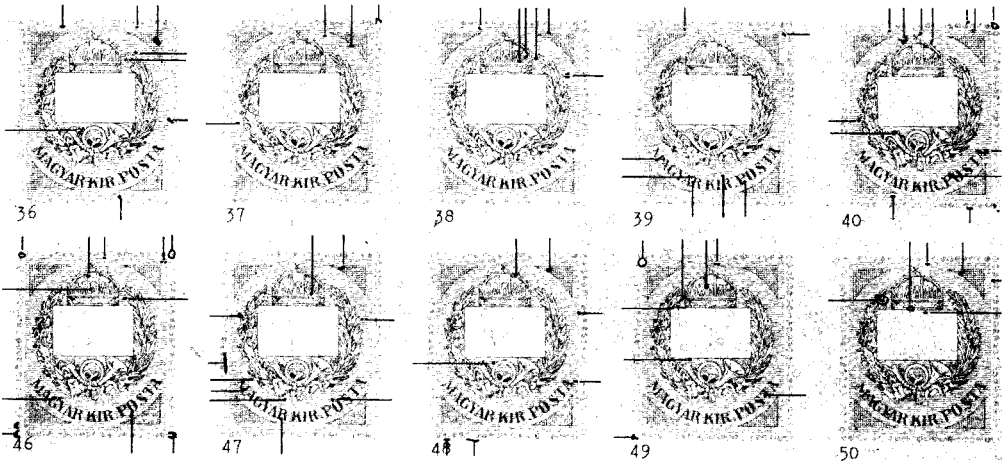
Jelenlegi elgondolásom szerint ez a két kis pontocska a boríték keresztvonalainak bemetszésekor alkalmazott támpontok (jelölési pontok) voltak a metsző számára.

MAGYAR KIR. POSTA
01
02
03
04
05
11
12
13
14
15
21
22
23
24
25

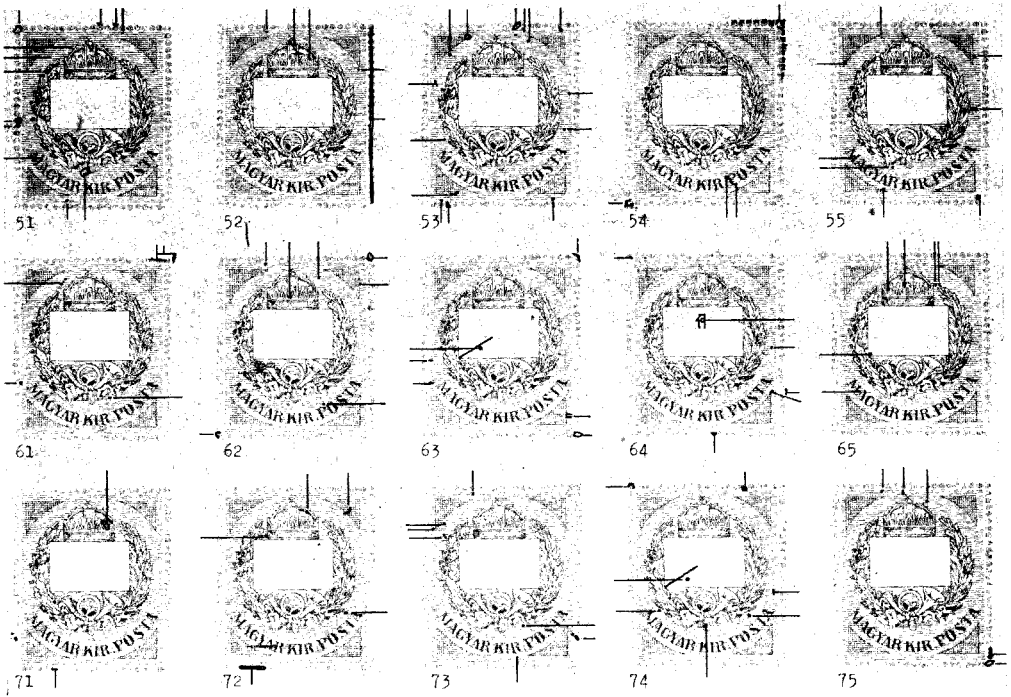

1. táblázat

MAGYAR KIR. POSTA
06
07
08
09
10
16
17
18
19
20
26
27
28
29
30

2. táblázat

MAGYAR KIR POSTA
51
52
53
54
55
61
62
63
64
65
71
72
73
74
75

81

82

83

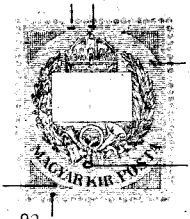
84

85

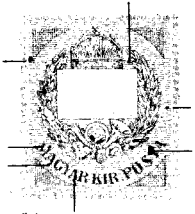
91

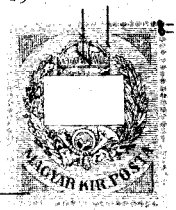
92

93

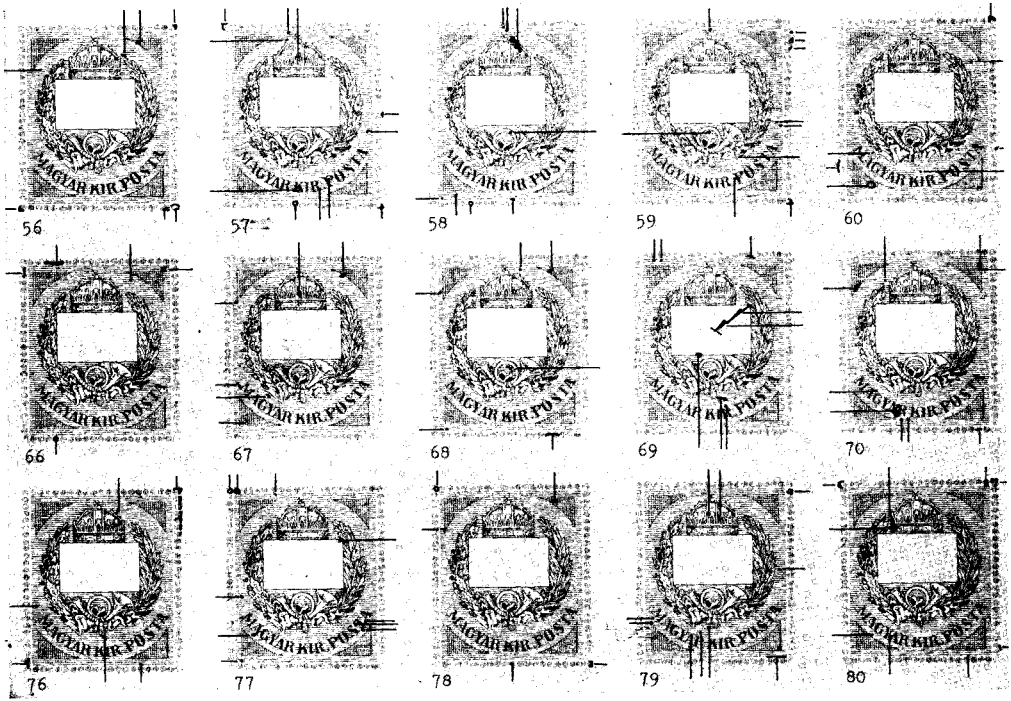

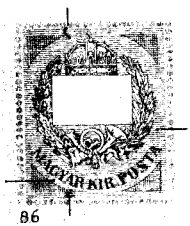
94

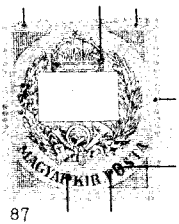
95

3. táblázat

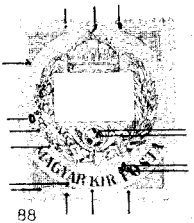

MAGYAR KIR. POSTA
56
57
58
59
60
66
67
68
69
70
76
77
78
79
80

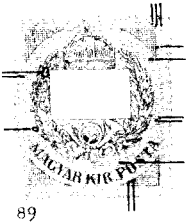
86

87

88

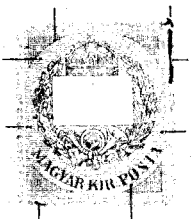
89

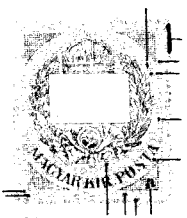
90

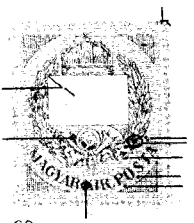
96

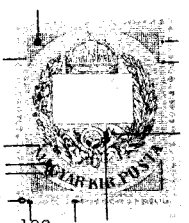
97

98

99

100

4. táblázat

Az ívhelyismertetőjelek meghatározása

A különböző, a metszet-, csoportos- és ívhelyismertetőjelek meghatározását a korábban már leírt szortírozási munkával kezdtem. 1973. novemberében — egy hónapos időtöltéssel — kb. 1000 db bélyeget sikerült csoportosítanom. Ezzel mindössze csak arra kívánok hivatkozni, hogy az ilyen módszerű kutatómunka bizonyos esetekben rövid idő alatt is a legeredményesebb. Az is nyilvánvaló, hogy ilyen munkát csak a regisztrálásra alkalmas segédeszközök (pl. méret- és ábrahű „sablonok" alkalmazásával lehet áttekinthetően megoldani.

Mint a bevezetőben említettem, Pákozdi László és a Bélyegmúzeum szíves közreműködésével egy teljes ívről fényképet kaptam. Az ívhelyismertetőjeleknek azonosítása az általam elrendezett anyag és a fényképek alapján már nem okozott megoldhatatlan feladatot. Munkámat megkönnyítette az a körülmény, hogy az 1 krajcáros bélyegnek nincs alapnyomata.

A teljes, 100-képes anyalemez ismertetőjeleit az 1—4. táblákon mutatom be, azzal a félreértést kiküszöbölendő megjegyzéssel, hogy míg a 25-ös, a III. típusú elektrotyp anyalemeztömbök egy-egy nyomdatechnikai alapegységet képeznek, addig jelen esetben a 100, különböző bélyegképet tartalmazó anyalemez nyomdai egységként készült. Jelen esetben négy ívnegyedre való osztásukra kizárólag kiadványunk tördelési lehetősége miatt került sor.

Az elmúlt években bevezetett, a közös ismertetőjelek alapján végzett elrendezési rendszer előnye ismét bebizonyosodott. Azonban meg kell említenem, hogy az anyalemez tízéves használata során, azon sérülések keletkeztek, amelyek nyilvánvalóan a vonatkozó ívhelyeken nem minden esetben mutatkoznak. Ugyancsak újabb hibák, sérülések keletkeztek magukon a nyomólemezeken is. Ezeket az 1—4. táblákra nem vettem fel. Tárgyalásuk külön tanulmány feladata.

Számos bélyegkép a másolat során „szeplős" lett. Ez a galvanoplasztikai másolási eljárás egyik jellegzetessége, amely egy-egy nyomólemezre jellemző és bemutatásuk, véleményem szerint felesleges is.

Ugyancsak nehéz feladat a sérülések folytán keletkezett rajzhiányokat bemutatni, amelyek igen nagy számban fordulnak elő. A körvonalakkal ábrázolt jelek főként ilyen sérüléseket jeleznek, de hasonló jelölés a gyöngyök alakváltozásával kapcsolatban is előfordul. Ezen megjegyzésem ellenére — remélhetőleg — nem okoz nagyobb gondot a bélyegeknek ívhelyre való azonosítása a táblák alapján.

Ezt a címletet, illetve ennek IIIb típusát, mint az egyik legnagyobb példányszámban előállított bélyeget, nyugodtan nyilvánithatjuk a „feketeszámúak Hamupipőkéjének". Talán éppen ezért ez a bélyeg még sok filatéliai ismeretet rejt magában. Így, többek között a további halmaz-ismertetőjelek meghatározását. Mivel egy nagy mennyiségben található olcsó bélyegről van szó, remélem többen érdeklődni fognak az ívhely szerinti gyűjtés iránt, ami a jövőben ezen a területen a nemzetközi kiállításokon való eredményes részvétel előfeltétele lesz.

Jelen tanulmányomhoz csatolom a magasnyomású (könyvnyomásos) levélborítékrajzú bélyegek összefoglaló táblázatát, amely nemcsak áttekintést nyújt egy, a mai követelményeknek megfelelő gyűjtemény felépítéséhez, hanem alapját képezi egy erre a területre vonatkozó újabb katalogizálásnak is.

Összefoglaló táblázat a könyvnyomásos levélboritékrajzú bélyegekről

	Sztereotyp				Elektrotyp													
	Vízjel Ib				Vízjel Ib						Vízjel II				Vízjel III			
	11,5 hegyes		11,5:11,5		12,1:11,6		12,1:11,8		11,5:11,5		12,1:11,8		11,5:11,5		12,1:11,8		11,5:11,5	
1 krajcár	II	1	II	1c	III	1Aa	—	—	III	1Ac	—	—	—	—	—	—	—	
1 krajcár	—	—	—	—	IIIb	2Aa	IIIb	2Ab	IIIb	2Ac	IIIb	2Ba	IIIb	2Bc	IIIb	2Cb	IIIb	2Cc
2 krajcár	—	—	—	—	—	—	III	3Ab	III	3Ac	III	3Bb	III	3Bc	III	3Cb	III	3Cc
3 krajcár	—	—	—	—	—	—	III	4Ab	III	4Ac	III	4Bb	III	4Bc	III	4Cb	III	4Cc
5 krajcár	—	—	—	—	III	5Aa	III	5Ab	III	5Ac	III	5Bb	III	5Bc	III	5Cb	III	5Cc
8 krajcár	II	6	II	6c	III	6Aa	III	6Ab	III	6Ac	III	6Bb	III	6Bc	III	6Cb	III	6Cc
10 krajcár	—	—	—	—	—	—	III	7Ab	III	7Ac	III	7Bb	III	7Bc	III	7Cb	III	7Cc
12 krajcár	II	8	II	8c	III	8Aa	III	8Ab	III	8Ac	III	8Bb	III	8Bc	III	8Cb	III	8Cc
15 krajcár	II	9	II	9c	III	9Aa	III	9Ab	III	9Ac	III	9Bb	III	9Bc	III	9Cb	III	9Cc
20 krajcár	—	—	—	—	—	—	III	10Ab	III	10Ac	III	10Bb	III	10Bc	III	10Cb	III	10Cc
24 krajcár	II	11	II	11c	III	11Aa	III	11Ab	III	11Ac	III	11Bb	III	11Bc	III	11Cb	III	11Cc
30 krajcár	II	12	II	12c	III	12Aa	III	12Ab	III	12Ac	III	12Bb	III	12Bc	III	12Cb	III	12Cc
50 krajcár	II	13	II	13c	III	13Aa	III	13Ab	III	13Ac	III	13Bb	III	13Bc	III	13Cb	III	13Cc
1 Ft	I	14	—	—	IIIa	14Aa	—	—	IIIa	14Ac	—	—	—	—	—	—	—	
3 Ft	I	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		

A fenti táblázatban hosszas kísérletezés után összefoglaltam azt a rendszert, amely szerintem egy szám és két betűjel kombinációjával egyértelműen meghatározza a bélyeg fő adatait.

A = I. vízjelű elektrotypia
B = II. vízjelű elektrotypia
C = III. vízjelű elektrotypia

a = 12,1 : 11,6 fésűs fogazat
b = 12,1 : 11,8 fésűs fogazat
c = 11,5 : 11,5 vonalfogazat „tompa fogakkal"

1—15 számok csak ideiglenesek. Ezek helyére kerülnének a végleges katalógusszámok.

5. táblázat

Abstract of contents

1 *The 50 Kreuzer value of the 1867 issue (by Dr. Ferenc Nagy, Vienna)*

The highest value of the first issue of the independent Hungarian Postal Administration, the 50 Kreuzer value, has been put into circulation only the 1st September 1867, after the issue of the first five values of the series on the 1st June. The Austrian State Press producing these stamps, delivered from 1867 to 1871 12800 pieces from the 50 Kreuzer value to the Hungarian Postal Administration. According to the estimates of the known and supposed pieces, there remained up to now about 450 pieces out of this quantity. stamping and colour of this seldom This study deals with the utilization, stamping and colour of this seldom occurring stamp.

The stamp has been used from the 1st September 1867 to the 30th April 1870 only for the prepayment of letters, however from the 1st May 1870 it could be used also as money-order stamp. From that time it has been sold also in post-offices of 28 towns. As money-order stamp it could be used only till the 31st July 1871, thus altogether for 15 months.

The specimens known hitherto originate mainly from Transylvania as well from Croatia, being then part of Hungary, since in the twenties of our century a stamp dealer purchased the already used-up, bundled and filed postal money-orders from the local post — office administrations. About one third of the nowadays known specimens have been used as prepayment of letters, the other ones as money-order stamps. The stampings are black, however many stampings of money-orders are blue. In Kassa has been used also a red stamping of date and place with registered letters.

About 85 % of the stamps show a brownish-rose colour, but in the course of researches it has been verified that in the district of the post-office administration of Nagyszeben also redbrown ones have been used. The existence of this shade and its verification is one of the most important results of the authors researches up to the present.

2 *Characteristics of the matrix of the type IIIb electrotype dies of the 1 Kreuzer value with 100 stamp designs (by Ferenc Orbán, Silkeborg)*

One of the remarkable values of our Kreuzer-stamps with black numeral is that of 1 Kreuzer, printed in one printing phase, issued in 1890 and produced till 1899.

It has to be mentioned that the value of 1 Kreuzer has been printed in 1888—89 with stereotype dies (type II), in 1889—90 however with electrotype plates (type III) in two printing phases, in the first one the stamp design, in the second one the numeral of value.

The production of the 1 Kreuzer stamps in large quantities in one phase has been decided very likely for reasons of economy.

For basis has been taken a type III die, to the middle of which has been soldered the figure 1. After the production of the copies in the required number, the new electrotype matrix, called type IIIb and then the printing plates have been prepared. Though it has been attempted to solve the reconstruction of type IIIb matrix plate, partial results have not been disclosed and even written or illustrated notes are not to be found.

A positive result arose when the author of this study took possession in 1973 of the photocopy of a complete sheet. Hereupon the determination of characteristics of several sheet positions — by means of heaps of stamps — led already to prompt and precise results.

By solving this task, light has been thrown on a so far unknown field in the domain of the Hungarian stamps with cover design, implying a lot of philatelic knowledge.

Sommaire

1 *Les timbres de 50 Kreuzer de l'émission de 1867 (par Dr. Ferenc Nagy, Vienne)*

La plus haute valeur de la première émission de la Direction Postale Hongroise indépendente, celle de 50 Kreuzer, fut mise en circulation seulement le 1er septembre 1867, après l' émission des cinq premières valeurs de la série au 1er juin. L'imprimerie autrichienne de l'État, laquelle a tiré ces timbres, a livré en 1867—1871 de ces timbres de 50 Kreuzer, 12800 pièces à la Direction Postale Hongroise. Selon les estimations des pièces connues et supposées sont restés de cette quantité jusqu' á nos jours environ 450 pièces. Cet essai s'occupe de l'utilisation, d'oblitération et de la couleur de ce timbre, arrivant rarement.

Ce timbre ne servit du 1er septembre 1867 jusqu' au avril 1870 que pour l'affranchissement des lettres, cependant dès le 1er mai il pourrait être utilisé aussi comme timbre pour mandats-postaux. Depuis ce temps il fut vendu aussi aux bureaux de poste en 28 villes. Ainsi le timbre ne pourrait être utilisé comme timbre pour mandats-postaux que jusqu' au 31 juillet 1971, donc en tout pendant 15 mois.

Les pièces connues jusqu' ici proviennent principalement de la Transylvanie et de la Croatie faisant partie de la Hongrie en ce temps-là, étant donné qu' un marchand de timbres a acheté les mandats-postaux déja utilisés, bottelés et classés, des directions postales là-bas. Un tiers environ des pièces connues aujourd' hui servit pour l'affranchissement des lettres, cependant le reste fut utilisé comme timbre pour mandats-postaux. Les oblitérations sont en général noires, mais bien des oblitérations aux mandats-postaux ont une couleur bleue. À Kassa on a utilisé aussi une oblitération rouge à date et du lieu aux lettres récommandées.

Le 85 % environ des timbres est d'une couleur de rose-brunâtre, mais des investigations il s'ensuit qu'à la région de la direction postale de Nagyszeben il y a aussi des timbres d'une couleur brun-rougeâtre. L'existance et la démonstration de cette nuance est un des plus importants résultats des recherches de l'auteur jusqu'à présent.

2 *Les caractéristiques de la planche matrice de 1 Kreuzer des électrotypes d'impression de 100 timbres, type IIIb, préparée en 1890. (par Ferenc Orbán, Silkeborg)*

Une des considérables valeurs de nos timbres de valeur Kreuzer à chiffre noir est celle de 1 Kreuzer, tirée en une phase, mise en circulation en 1890 et produit jusqu' à 1899.

Il faut mentionner que les timbres de 1 Kreuzer furent tirés en 1888—89 au moyen des stéréotypes (type II), cependant en 1889—90 au moyen des électrotypes (type III) en deux phases; dans la phase prèmiere fut tiré le dessin du timbre, dans la deuxième le chiffre de valeur.

La préparation du timbre de 1 Kreuzer en grande quantité en une phase fut décidé probablement pour des raisons d'économie.

Come base a servi une planche de type III, et au centre de la même fut soudé le chiffre 1. Après la préparation des copies en nombre voulu, fut préparé la nouvelle matrice électrotype, nommée type IIIb et puis des planches d'impression. On a fait des expériences pour résoudre la céconstruction du matric type IIIb, mais on ne publiait pas des résultats partiels, et même des notes ou dessins ne sont pas à trouver.

Le résultat complet pouvait être realisé quand l' auteur de cet essai a pris possession en 1973 d'une copie photographique d'une feuille complète. Depuis lors la determination des caractéristiques des divers positions dans la feuille — au moyen des ramassis de timbre — a conduit aux résultats rapides et exactes.

La solution de cette tâche a jeté du jour sur un domaine inconnu jusqu' ici dans le terrain du timbre hongrois de dessin d'enveloppe, contenant bien des connaissances philatéliques.

Auszug aus dem Inhalt

1 *Die 50 Kreuzer-Marke der Ausgabe 1867 von dr. Franz Nagy, Wien)*

Der höchste Wert der ersten Ausgabe der selbständigen ungarischen Postverwaltung, die 50 Kreuzer-Marke kam nach dem Erscheinen der ersten fünf Werte des Satzes am 1. Juni, nur am 1. September in Umlauf. Die österreichische Staatsdruckerei, die die Marken erzeugte, lieferte 1867—1871 von den 50 Kreuzer-Marken 12800 Stücke an die ungarische Postverwaltung. Von dieser Quantität sind auf Grund von Schätzungen der bekannten und vermutlichen Stücke rd. 450 erhalten geblieben. Verwendung, Stempelung und Farbe dieser selten vorkommenden Marke sind Gegenstand dieses Essais.

Die Marke diente vom 1. September 1867 bis zum 30. April 1870 nur zur Frankierung von Briefen, doch konnte dieselbe vom 1. Mai 1870 auch als Postanweisungsmarke verwendet werden. Von diesem Zeitpunkt an wurde sie in den Postämtern von 28 sungsmarke diente sie bis zum 31. Städten verkauft. Als Postanwei-Juli 1871, also ingesamt nur 15 Monate lang.

Die bis heute bekannten Stücke stammen hauptsächlich aus Siebenbürgen, sowie aus Kroatien, einem Teil des damaligen Ungarns, denn in den Jahren um 1920 kaufte ein Markenhändler die bereits verwendeten, gebündelten, sich im Archiv befindenden Postanweisungen der dortigen Postverwaltungen auf. Rund ein Drittel der heute bekannten Stücke dienten zur Frankierung von Briefen, die übrigen als Postanweisungsmarken. Die Stempelungen sind im allgemeinen schwarz, aber viele Stempelungen der Postanweisungen weisen eine blaue Farbe auf. In Kaschau wurden auch rote Orts- und Datumstempelungen für Rekobriefe verwendet.

Rd. 85% der Marken haben eine bräunlichrosa Farbe, es ergab sich jedoch im Laufe der Forschungen, dass im Gebiete der Nagyszebener Postverwaltung auch rotbraune Marken in Umlauf waren. Die Existenz und der Beweis dieser Nuance ist eines der wichtigsten Ergebnisse der bisherigen Forschungen des Autors.

2 *Die Kennzeichen der Matrize der 1890 hergestellten, 100 Markenbilder enthaltenden Elektrotypie, Typ IIIb. (von Ferenc Orbán, Silkeborg)*

Einer der beachtungswerten Werte unserer Kreuzer-Marken mit schwarzer Ziffer ist die, in einer Phase gedruckte 1 Kreuzer-Marke, die 1890 in Umgang gesetzt und bis 1899 hergestellt wurde.

Es soll erwähnt werden, dass der 1 Kreuzer Wert 1888—89 mit Stereotypien (Typ II), 1889—90 mit Elektrotypien (Typ III) in zwei Phasen hergestellt wurde; in der ersten wurde das Markenbild, in der zweiten die Wertziffer gedruckt.

Die Herstellung der grossen Menge der 1 Kreuzer-Marken in einer Phase wurde wahrscheinlich aus wirtschaftlichen Gründen beschlossen.

Als Grundlage diente ein Druckstock Typ III, in dessen Mitte die Ziffer 1 eingelötet wurde. Nach der Herstellung der erforderlichen Kopien wurden die Typ IIIb genannte Elektrotyp-Matrize und danach die Druckplatten hergestellt. Es wurden zwar Versuche unternommen zur Lösung der Rekonstruktion der Matrize Typ IIIb, es wurden aber keine partiellen Ergebnisse publiziert, und auch keine schriftlichen Notizen oder Abbildungen vorgefunden.

Als der Autor des Essais 1973 in den Besitz einer Fotokopie eines kompletten Bogens gelangte, führte dies zu einem vollständigen Ergebnis. Nachher erbrachte die Bestimmung der Kennzeichen der einzelnen Bogenplätze — mittels Haufen von Marken — bereits ein schnelles und genaues Ergebnis.

Mit der Lösung dieser Aufgabe fiel Licht auf ein bisher unerforschtes Gebiet in dem Bereich der, ausserordentlich viele philatelistische Kenntnisse enthaltenden ungarischen Wertstempel mit Briefumschlagzeichnung.

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

1 50-тикрейцеровый знак выпущенной в 1867 году серии марок (д-р Ференц Надь, Вена)

Наиболее дорогой знак из первой эмиссии самостоятельного венгерского почтового ведомства — марка номиналом в 50 крейцеров пустился в оборот только после выхода (1 июня) первых пяти знаков серии 1 сентября 1867 года. Государственная типография Австрии, выпустившая эти марки, между 1867 и 1871 годами поставила венгерскому почтовому ведомству 12 800 штук 50-тикрейцеровых марок. До сегодняшнего дня осталось около 450 штук из них — на основе подсчета известных и предполагаемых экземпляров. Предметом статьи являются использование, гашение и цвет этой редко встречающейся марки.

Указанная марка с 1 сентября 1867 года по 30 апреля 1870 года служила только для франкировки писем, начиная с 1 мая 1870 года можно было ее использовать также и для уплаты сбора за денежные посылки. С того времени она имелась в продаже в почтовых отделениях 28 городов. Для уплаты сбора за денежные посылки эту марку можно было использовать до 31 июля 1871 года, то-есть всего з течение 15 месяцев.

Известные до настоящего времени экземпляры марки происходят, в первую очередь, из Трансильвании и Хорватии, составившей часть тогдашней Венгрии, потому что один продавец марок в 1920-х годах купил уже использованные, обандероленные и сданные в архив денежные бланки тамошних почтовых управлений. Примерно одна третья часть известных в настоящее время штук данной марки была использована для франкировки писем, остальные части — для уплаты сбора за денежные посылки. Гашения обычно черные, но на многих денежных посылках цвет гашения является синим. В Кошице производилось гашение красным календарным штемпелем местного почтампта для заказных писем.

Около 85% марок коричневато-розового цвета, но в результате исследований установилось, что на территории Надьсебенского почтового ведомства в оборот пустились марки также и красновато-коричневого цвета. Наличие и доказательство этого оттенка — это один из важнейших результатов исследовательской работы автора.

2 Опознавательные знаки первой электротипной матрицы со 100 марочными изображениями изготовленной в 1890 году однокрейцеровой марки типа Шб (Ференц Орбан, Сильквборг).

Одним из замечательных знаков наших крейцеровых марок с черной цифрой является марка номиналом в 1 крейцер, изготовленная в одной фазе печати, которая пустилась в почтовый оборот в 1890 году и выпускалась до 1899 года. Следует отметить, что марка номиналом в 1 крейцер в 1888-89 годах печаталась посредством стереотипных деревянных клише (П типа), в 1889-90 годах — электротипных матриц (Ш типа) в двух фазах. В первой фазе печаталось марочное изображение, во второй фазе — знак номинала.

Решение по изготовлению массы однокрейцеровой марки в одной фазе было принято, по всей вероятности, по причинам экономи.

За основу взяли матрицу Ш типа, в середину которой впаяли цифру 1. После изготовления нужного количества дубликатов создали новую электротипную матрицу типа Шб, затем печатные формы. Были сделаны попытки на реконструировании матрицы типа Шб, но о результатах ни слова не сообщалось, записки же потерялись.

Полный успех был достигнут, когда автор статьи в 1973 году нашел и получил фотокопию целого листа. Вслед за этим определение опознавательных знаков отдельных мест листа (с помощью куч марочных изображений) уже принесло быстрый и точный результат.

Решение этой задачи позволило пролить свет на неизвестную до сих пор область изучения венгерских марок с изображением конверта.

Ára: 9,50 Ft

1500 — 74.1393 Ságvári Nyomda, Budapest

75
1

philatelica

philatelica 1975/1

TARTALOM

Orbán Ferenc:
Az 1874. évi I. típusú 5. krajcáros

Pákozdi László:
A magyar levélboríték-rajzú bélyeg centenáriuma

Bánfalvi Tamás:
Az első rányomott bélyegű 5 krajcáros postautalványon

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
SZERKESZTI: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: PÁKOZDI LÁSZLÓ, DR. SCHOLZ TAMÁS
FELELŐS KIADÓ: DR. SOÓS LÁSZLÓ
IV. ÉVFOLYAM

Az 1874. évi I. típusú 5 krajcáros

ORBÁN FERENC (SILKEBORG)

A Filatéliai Szemle 1971. évi IX. havi számában az 1874. évi I. típusú 5 krajcárosról írt tanulmányomat ezzel a keltezéssel kezdtem: 1965. november 29. Ekkor került a tárgyalandó bélyegből gyűjteményembe nagyobb mennyiségű tömeganyag. Most ezen sorok írásakor előttem fekszik egy feljegyzés a következő szöveggel: „Megtaláltam a 100. bélyegképet, az ív 86. ívhelyének bélyegét, 74—02—05."

Nehéz, de értelmetlen is lenne kiszámítani, hogy mennyi időt töltöttem ennek az anyalemeznek rekonstruálásával, hiszen időközben több más, magyar klasszikus bélyeggel is foglalkoztam.

Az említett 1971-ben megjelent cikk az abban az évben Budapesten rendezett nemzetközi bélyegkiállításon bemutatott gyűjteményem ismereteit tartalmazta, míg jelen tanulmányomban az 1974. évi budapesti, jubileumi kiállításon szerepelt gyűjteményemnek ennek a címletre vonatkozó ismereteit közöltem.

Jelen tanulmányom néhány részletében azonos a korábbival, de számos helyen — a legújabb megállapítások alapján — kibővült. Úgyszintén nem azonos a korábbiakkal az ismertetőjelek ábrái és az ismertetőjelek elnevezései.

Az I. típusú 5 krajcáros 100 bélyegképes anyalemezének ismérveit, a színes számúak többi címletének az utóbbi években történt feldolgozásához hasonlóan az alábbiakban bocsátom az ezen terület iránt érdeklődő filatelisták rendelkezésére.

A bélyegek csoportosítása

Az I. típusú 5 krajcáros bélyegei az eredeti anyalemezt és a többszöri utánmetszést figyelembe véve az alábbi csoportokba sorolhatók:

1. A még nem javított anyalemezről származó bélyegek.

2. Finoman utánmetszett anyalemezről származó bélyegek (A).

3. Durván utánmetszett nyomólemezről származó bélyegek (B).

4. Ernyős alakban utánmetszett nyomólemezről származó bélyegek (C).

Mivel az 1. csoportba tartozó bélyegekről ma még kevés ismerettel rendelkezünk, a 2—4. csoportba tartozó bélyegek — jelöljük ezeket A, B és C-vel — jellegünk szerint az alábbi módon foglalhatók össze.

A még nem javított anyalemezről származó bélyegek

A Monográfia III. kötetének 553. oldalán Payer adatai alapján közli, hogy Bartal György földmüvelésügyi miniszter, akihez akkor a posta tartozott, 1874. szeptember 22-én utasította az Államnyomdát, hogy a Budapesti Postaigazgatóság részére kiadandó rendes ellátmányon felül minden értékből biztosítson még 10 db 100-as ívet bélyeggyűjtőknek, múzeumoknak és más érdeklődőknek, hogy már az általános eladás előtt beszerezhessék azokat.

Sajnos, nincsenek adataink a külföldi bélyegmúzeumok bélyegeiről, de elgondolható, hogy 1874 őszén szétküldött bélyegek a még nem javított anyalemezről gyártott első nyomólemezzel készültek.

1. ábra. A még nem javított anyalemezről származó bélyeg. (33. ívhely.)

Ezen bélyegek kivitele megfelel a Monográfia III. kötetében az 552. oldalon a 447. ábrán c jellel bemutatott 5 krajcáros próbanyomatának, amely ki is van állítva a Bélyegmúzeumban.

Az 1. ábrán bemutatok egy ilyen bélyeget. Ehhez hasonló van a Visnya-gyűjteményben is, mindegyik 13-as vonalfogazású.

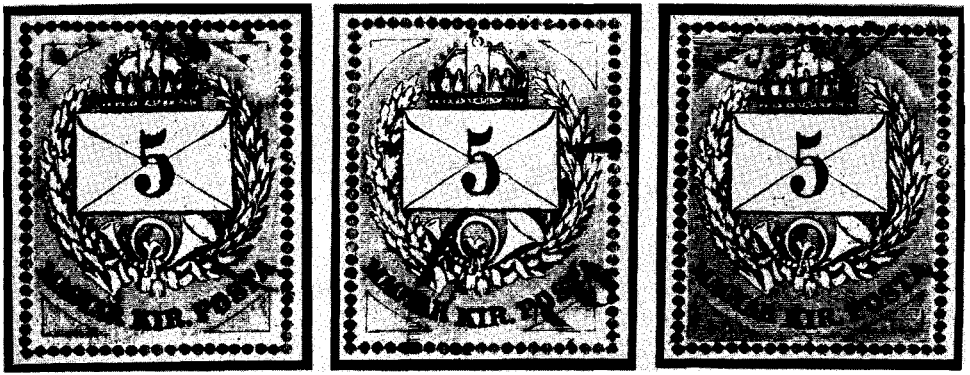
Míg a szóban forgó időszakból ismert néhány darab I. típusú 3 krajcáros használatlanul, de levélen is, amely az 1871-es kiadás keretfogazó gépen lett fogazva addig az I. típusú 5 krajcárosból ilyen fogazás ($9^1/_4$: $9^1/_2$) nem ismert.

A Gotthard-féle keretfogazógép használata arra enged következtetni, hogy a fogazás még a sorfogazógép üzembe helyezése előtt történt, erre vall az is, hogy az előbb említett I. típusú 3 krajcárosok is a még nem utánmetszett anyalemezről származnak.

Az I. típusú 5 krajcárosból hamis $9^1/_4$: $9^1/_2$-es utánfogazást eddig nem láttam, de annál többet a II. típusból.

A. Finoman utánmetszett anyalamezről származó bélyegek (2. ábra)

A finoman utánmetszett anyalemezről valószínűleg *hat* nyomólemez készült, amelyek a nyomólemezeken megállapítható ismertetőjelek, ez esetben *lemezhibák* alapján a legtöbb ívhelyen elég jól elkülöníthetők. Legkorábbi ilyen példányom: Budapest—Lipótváros, 1874. október 23. keltezésű. Ezen felül még több októberi keltezésű példányom van, amelyek Budapest—Lipótváros, —Főposta, —Terézváros bélyegzésűek. Az előfordult bélyegzések azt látszanak igazolni, hogy ezek a bélyegek a nagyobb budapesti hivataloknál kerültek felhasználásra. Az erről az anyalemezről készült nyomólemezek még 1875. áprilisában is használatban voltak. Ezt az ugyanazon anyagból származó, az 1875. évben felhasznált II. típusú 5 krajcáros bélyegek színváltozatainak segítségével sikerült meg-

2. ábra. Az A, B és C jelű nyomólemezről származó 89. ív-hely bélyegei. (Közös ismertetőjeleik: a, c, f, i és k; l. a későbbi szöveges leírást!)

határoznom. Az új, a II. típusú anyalemezről származó legkorábbi példányom 1875. március 5-i keltezésű, de úgy tűnik, hogy a bélyegek gyártásához egyidejűleg — március havában — használták a két különböző anyalemezről származó nyomólemezeket.

B. Durván utánmetszett nyomólemezről származó bélyegek (2. ábra)

Ezeknek a bélyegeknek az a jellegzetessége, hogy mind a sarokháromszögek, mind a gyöngyök egy része *durva, erős vonalakkal* javított. A lemez néhány ívhelyén a gyöngyöket kétszer, háromszor is javították. *Ezek a gyöngyök jellegzetesen sötét színárnyalatúak.* Ez a javított lemez már 1874. november elején használatba került. Feltevésem szerint ez a nyomólemez még *az anyalemez teljes és finom utánmetszése előtt készülhetett* és rossz minősége ellenére 1875. áprilisáig nyomtatásra használták. A metszetjavítások segítségével a lemez elhasználódásának periódusait jól lehet követni. A háromszögek javításának stílusa hasonló a 10 krajcáros I. típusánál tapasztalt javításokéval (lásd: Philatelica 74/1. szám, 29. oldal, 2. ábra).

C. Ernyős alakban utánmetszett nyomólemezről származó bélyegek

Ezeknek a bélyegeknek az a jellegzetessége, hogy az egyik nyomólemezen a felső és alsó gyöngysor

melletti, valamint a háromszögek területén levő alapvonalakat *finom és egyenes vonalakkal* javították. (2. ábra.) Néhány ívhelyen a gyöngysort is utánmetszették. Legkorábbi ilyen példányom bélyegzésének kelte: 1875. január 4.

Megemlítem még, hogy anyagomból átlagosan 20 bélyeg jut minden ívhelyre. Ebből átlagosan 13% a B, és 5% a C jelű bélyegekre. Ez meg is felel a *feltételezetten készült nyomólemezek arányának*, vagyis 6 : 1 : 1.

(Az ernyős metszetjavítások felismerése és azok gyűjtése már a századforduló előtt ismert és kedvelt volt. Ez az oka annak, hogy az elmúlt fél évszázad alatt „ernyős" 5 krajcárost még az ún. szűzanyagban is alig lehetett találni. Ez a magyarázata a szerző gyűjteményében levő 5%-os előfordulásnak, ami a jelen körülményeink között kitűnő eredmény! A szerk. megjegyzése.)

A kutatás jelenlegi helyzete

Meg kell jegyeznem, hogy a kutatómunkát nagymértékben nehezíti az a tény, hogy az A, B és C jelű bélyegeken csak az anyalemezről származó ismertetőjelek azonosak. Ezeknek legtöbbjét azonban eltakarják a B, de különösen a C nyomólemezen végzett javítások. Így gyakran egy-egy B, vagy C jelű bélyegpár — ismertetőjelek hiányában — nem segíti az ívrekonstrukciót.

Az A jelű bélyegekből ma már ismert mind a 100 ívhely ismertetőjele. Ezen a halmazon belül is voltak különleges kutatási problémák. Ugyanis, míg az alsó ívfél felső és alsó gyöngysorát finom vonalkákkal már az anyalemezen, addig a felső ívfél ívhelyének — főleg felső gyöngysorait — magukon a nyomólemezeken javították. A 10. ívhelynek eddig *négy* különböző gyöngy utánmetszése ismert.

A *B jelű bélyegek közül eddig 56 különböző ívhely ismertetőjele lett meghatározva.* Ezen felül kb. 30 különböző bélyegkép ismert, de ívhelyüket a fent említett nehézségek miatt ez ideig megállapítani nem sikerült. Feltehetően nagy segítséget jelentene a Bélyegmúzeumban levő Dessewffy-féle anyag vonatkozó részének alapos tanulmányozása.

A *C jelű bélyegek közül 81 különbözőnek ívhelye ismert.* Még további 10 bélyegkép ismert, de ívhelyre még nem azonosított. Míg korábban azt tételeztem fel, hogy a C jelű nyomólemez a még nem javított anyalemezről készült, később megállapítottam, hogy ez a nyomólemez a finoman utánmetszett anyalemezről készült másolat. Ezért a C jelű bélyegeken az utánmetszett gyöngyök alakja is adhat támpontot az ívhelymeghatározáshoz olyan bélyegeken, amelyeken az ernyős utánmetszés takarja az ismertetőjelet.

Sajnos, 1965 óta alig sikerült anyagot találnom, ezért köszönetemet fejezem ki azoknak a gyűjtőtársaknak, akik anyagukat tanulmányozás céljából Budapesten rendelkezésemre bocsátották, főként a B és C jelű bélyegeiket.

A bélyegek gyártási és forgalmi ideje

Mielőtt hozzáfogtam volna a halmazokra való bontáshoz, a bélyegeket keltezés szerint szétraktam a színváltozatok meghatározása céljából. A bélyegek forgalmi mennyiségének az időhöz kötött görbéje tipikus Poncelet-féle elosztási görbe, amely gyorsan emelkedik, minthogy csak kb. öthónapos gyártási időszakról van szó. A görbe 1875. márciusában éri el a csúcspontot, majd rohamosan csökken. Egyes példányok, még 1875 végéről is felbukkannak, de a készlet zömét már korábban felhasználták. Így ennél a címletnél is a *használatlan* példányok ritkaságának tipikus esete következett be.

Bélyegpárok, csíkok, tömbök

A legnagyobb ismert *használatlan összefüggés* a négyestömb. (O. G. Schaffling USA; J. Klein, Izrael a „Budapest 71"; G. S. Ryan, Anglia az 1974. évi jubileumi kiállításon bemutatott gyűjteményében láthattuk. Ez utóbbi ívhelye: 04—05/14—15.)

Hogy az I. típusú 5 krajcáros *használt négyestömbben* is ritka, abban leli magyarázatát, hogy a pénzutalványokon a bélyegek felragasztására szánt hely keskeny volt a négyestömbnek, czért a bélyegeket csíkokban ragasztották fel. Másrészt a 15 krajcáros ajánlási viteldij három darab 5 krajcárossal már leróható volt.

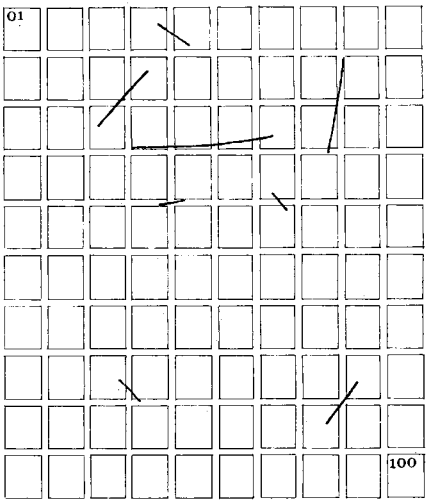
A bélyegek színe

A bélyegek színe 1874. októberétől december végéig *piros*. Igen ritka a feltehetően 1874. november végéről származó erős *karmin* szín, amely *használatlanul ismeretlen!* 1875. januárjában felbukkannak a forgalomban a kisebb mennyiségben készült *téglavörös* bélyegek, amelyekből *használatlan* példányt a szakirodalom ez ideig szintén nem ismer. A piros szín színárnyalatai 1875. március végéig dominálnak és ezt váltja fel a *rózsaszín*, főleg áprilisi keltezésű bélyegzésekkel. Ez a szín *megfelel* az ugyanazon időben a II. anyalemezről származó 5 krajcárosok színének.

A nyomás minősége, a nyomólemezek sérülései

A nyomás minősége 1874-ben egyenletes. 1875-ben valószínűleg több kísérlet történt a gyengén kivitelezett nyomólemezekkel való nyomás javítására. Így a nyomás időnként erős, időnként gyenge, de rendszerint ez utóbbi csoportba sorolható.

Az anyalemez felépítésének rekonstrukciójánál nagy segítségül szolgált egy erős, jellegzetes forrasztási

3. ábra. Az A jelű nyomólemezeken található hosszú karcok elhelyezkedése az íven.

nyom a vízszintes 5. és 6., egy másik a 4. és 5. sor között.

Végül nagy szolgálatot tettek az egyes nyomólemezeken mutatkozó hosszú karcok, amelyek több ívhelyen is áthaladnak (3. ábra). E hosszú karcokon kívül az egyik A jelű nyomólemezen számos, apró karc található az ív közepe táján (33—34., 43—44.), amely a lemez gondatlan, síkbeli elforgatásából eredhet, minthogy ezek a karcok sok irányúak (4. ábra).

1. ábra. Az egyik A jelű nyomólemez 34. ívhelyéről származó bélyeg, amelynek borítékján sok rövid kare van

3. ábra. Egyik nyomólemez 15. ívhelyéről származó „szeplős" bélyeg.

Érdekes jelenség ennél a címletnél is a „szeplős" bélyegeket (5.ábra) szolgáltató nyomólemez. A „szeplők" a lemez kiemelkedő sík felületein (boríték, bélyegköz) találhatók. Keletkezésük oka Visnya Sándor szerint a nyomólemez készítésnél felhasznált grafitpor összeégésének tulajdonítható. A „szeplők" elhelyezkedési mintája alapján megállapíthattam, hogy az A jelű nyomólemezből három ilyen sérült lemez volt.

További érdekesség az, hogy találhatók olyan példányok is, amelyeken a szöveg betűi fehérek (6. ábra). Ezek keletkezésének oka az ún. „száraz" nyomás, amelynél nem rakódott le elegendő festék a betűk bemélyedéseibe. Ezt javítani kívánták a betűk utánmetszésével. Az utánmetszés jól látható, a betűk deformált alakján, sőt, ezek gyakran „szörösek".

Az utánmetszések kivitele alapján megállapítható, hogy több személy javította a nyomólemezeket. Ezeknek meg volt a „stílusuk", ki finom, ki goromba vonalakkal javított.. Különösen finoman végzett, szép, egyenletes alapvonal-utánmetszés található a C jelű lemez ívhelyeinek egy részén, de ezen is találhatók olyan rendszertelen vonalkázások, hogy ezek egy „pályaudvar légi fényképéhez" hasonlítanak.

Metszetjelek

Az I. típusú 5 krajcároson megtalálhatók az I. típus *közös* metszetjelei (l. Philatelica 1972 1. szám, 15. oldal). *Egyedi* metszetjelet eddig nem ismerünk.

6. ábra. Az egyik A jelű nyomólemez 32. ívbelvének bélyegei. A felső kettőn a felirat betűi fehérek; az alsón utánmetszettek.

Itt említem meg, hogy már az első galvánmásolaton, amelybe az értékszámot bemetszették, a gyöngysorok gyöngyei gyengén másolódtak át. Így ez az I. típussal kapcsolatban szintén közös metszetjelnek tekinthető a 2, 3, 5 és 10 krajcárosnál. Ezzel szemben a II. típusú 5 krajcáros anyalemezének készítésekor a gyöngyöket már az első galvánmásolaton javították. Az I. típusra jellemző továbbá a KIR. felirat alatti alapvonalak gyengébb átmásolása, ami számos helyen kopásnak tűnő nyomatként mutatkozik.

Oszlop-ismertetőjelek

Az alábbiakban felsorolom és ábrán bemutatom az eddig megállapított oszlop-ismertetőjeleket az utóbbi években kialakított jelölési rendszer szerint (7. ábra).

I. oszlop (A)

1. Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében, a boríték széléhez közel, a 10. gyöngy magasságában.

II. oszlop (B)

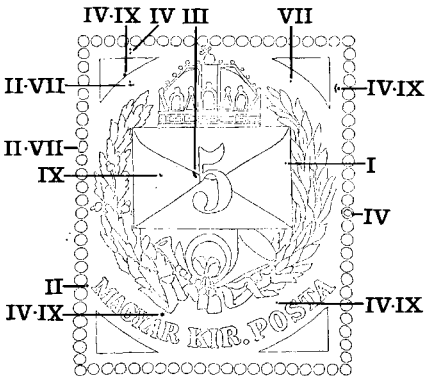
1. Az alapvonalon tűszúrásnyi pont és alatta kis vízszintes vonalka a bal felső háromszög és a koszorú csúcslevele között (hasonló a VII. oszlop 1. jeléhez).
2. A bal oldali gyöngysor 9. gyöngyének bal fele hiányzik (azonos a VII. oszlop 2. jelével).
3. Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 19. és 20. gyöngye között, az M betű talpától jobbra.

III. oszlop (C)

1. Színes, kissé balra dűlő karc a boríték bal negyedében, a felmenő keresztvonal alatt, az értékszám függőleges szárától balra.

IV. oszlop (D)

1. Színes folt a jobb felső háromszög átfogója és a jobb gyöngysor 4. és 5. gyöngye között. Tőle balra kis simított foltocska (hasonlít a IX. oszlop 1. jelehez).
2. Színes folt a bal felső háromszög átfogójának közepétől kissé feljebb, a belső oldalhoz tapadva (azonos a VII. oszlop 2. jelével).
3. Színes pont a második A betű felett, a szalag felmenő ága közelében (azonos a IX. oszlop 3. jelével).
4. Tűszúrásnyi pont a O és S betű köze felett, a szalag alatt (azonos a IX. oszlop 4. jelével).
5. Kettős tűszúrásnyi pont (gyakran két utánmetszett vonal) a felső gyöngysor 4. és 5. gyöngye köze alatt.
6. A jobb oldali gyöngysor 14. gyöngye kopott.

7. *ábra.* Az I. típusú 5 krajcáros oszlop-ismertetőjelei.

V. oszlop (e)

Oszlop-ismertetőjele jelenleg nem ismert

VI. oszlop (f)

Oszlop-ismertetőjele jelenleg nem ismert.

VII. oszlop (B_1)

1. Kettős tűszúrásnyi pont az alapvonalon, a bal felső háromszög és a koszorú csúcslevele között (hasonló a II. oszlop 1. jelehez).
2. A bal oldali gyöngysor 9. gyöngyének bal fele hiányzik (azonos a II. oszlop 2. jelével).
3. Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög befogója sé a jobb oldali koszorú 2. külső levele között.

VIII. oszlop (g)

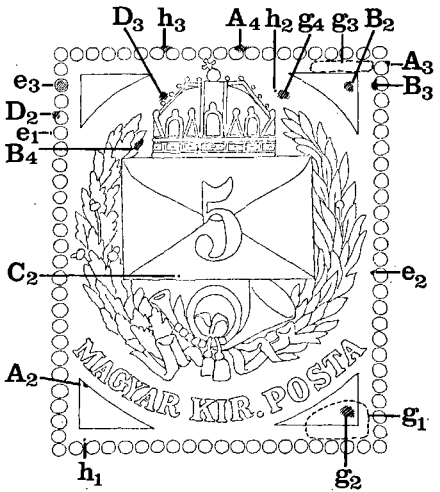
Oszlop-ismertetőjele jelenleg nem ismert.

IX. oszlop (D_1)

1. Színes pont a jobb oldali gyöngysor 4. és 5. gyöngye közének magasságában, a függőleges befogó mellett (hasonló a IV. oszlop 1. jelehez).
2. Színes folt a bal felső háromszög átfogójának közepétől kissé feljebb, a belső oldalhoz tapadva (azonos a IV. oszlop 2. jelével).
3. Színes pont a második A betű felett, a szalag felmenő ága közelében (azonos a IV. oszlop 3. jelével).
4. Tűszúrásnyi pont az O és S betű köze felett, a szalag alatt (azonos a IV. oszlop 4. jelével).
5. Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedének közepén.

X. oszlop (h)

Oszlop-ismertetőjele jelenleg nem ismert.

8. ábra. Az I. típusú 5 krajcáros csoportos ismertetőjelei.

Csoportos ismertetőjelek

Az ívrekonstrukciót nagymértékben elősegítette a nagyszámú csoportos ismertetőjel elhelyezkedésének meghatározása. Ezeket az alábbiakban felsorolom, szövegesen leírom és a 8. ábrán bemutatom.

A_2 : 11, 31, 41, 61, 81, 91;
A_3 : 11, 31, 61, 81;
A_4 : 11, 31, 61, 81;
B_2 : 12, 32, 62, 82;
C_2 : 13, 33, 43, 63, 83, 93;
e_1 : 15, 25, 35, 45, 65, 75, 85, 95;
e_2 : 15, 35, 45, 65, 85, 95;
e_3 : 15, 35, 65, 85;
B_3 : 17, 37, 67, 87;
B_4 : 17, 37, 67, 87;
g_1 : 08, 28, —, 58, 78, 98;
g_2 : 08, 28, 58, 78;
g_3 : 18, 38, 68, 88;
g_4 : 18, 38, 68, 88;
D_2 : —, 39, 69, 89;
D_3 : —, 39, 69, 89;
h_1 : 20, 40, 50, 70, 90, 100;
h_2 : 20, 40, 70, 90;
h_3 : 20, 40, 70, 90;

A_2 : Színes folt a bal alsó háromszög felső csúcsa közelében, az átfogó belső oldalához tapadva.

A_3 : Színes folt a jobb oldali gyöngysor 2. gyöngyének külső, felső oldalához tapadva.

A_4 : Színes, simított folt a felső gyöngysor 12. gyöngyének tetején.

B_2 : Simított folt a jobb felső háromszög derékszöge közelében.

C_2 : Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, a kürt fúvókájától jobbra fekvő levél csúcsa felett, a boríték alsó pereménél.

e_1 : Színes folt a bal oldali gyöngysor 6. gyöngyétől balra.

e_2 : Kis, színes nyúlvány a jobb oldali gyöngysor 15. gyöngyének belső oldalán, fenn.

e_3 : Simított folt a bal oldali gyöngysor 3. gyöngyében.

B_3 : Nagy, simított folt a jobb oldali gyöngysor 15. gyöngyének belső oldalán.

B_4 : Simított folt a bal oldali koszorúnak a korona felé forduló belső levelén.

g_1 : A háromszög vízszintes befogója körül az alapvonal és a jobb alsó háromszög kopott.

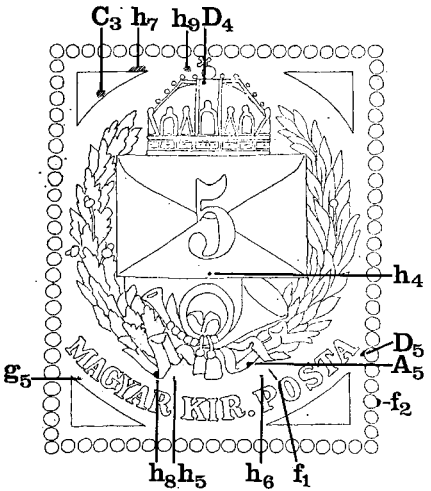
g_2 : Ugyanott nagy simított színes folt a háromszög derékszögű csúcsa közelében.
g_3 : Az alapvonal és a jobb felső háromszög kopott a háromszög vízszintes befogója felett.
g_4 : Simított folt a alapvonalon a korona és a jobb felső háromszög átfogója között.
D_2 : Nagy, simított színes folt a bal oldali gyöngysor 5. gyöngyének külső oldalán.
D_3 : Nagy, simított színes folt a korona bal oldalán, kívül, a korona gyöngyeinek közepe táján.
h_1 : Tűszúrásnyi pontocska az alsó gyöngysor 2. és 3. gyöngyének köze felett, az alapvonal alatt.
h_2 : A koronától jobbra kis, színes simított folt a koszorú csúcslevele felett.
h_3 : Simított folt a felső gyöngysor 7. és 8. gyöngyének köze felett, a gyöngyökhöz tapadva.

Páros ismertetőjelek

Míg a csoportos ismertetőjelek az anyalemez első felének felépítésekor a tízes sávok és a huszas tömbök másolásakor keletkeztek, ugyanakkor a páros ismertetőjelek az 50 képes első fél anyalemezének másolásakor jöttek létre. Ezeket az alábbiakban felsorolom, szövegesen leírom és a 9. ábrán bemutatom.

A_5 : 31, 81	g_5 : 28, 78	h_5 : 30, 80
C_3 : 33, 83	D_4 : 19, 69	h_6 : 30, 80
f_1 : 26, 76	D_5 : 39, 89	h_7 : 40, 90
f_2 : 36, 86	h_4 : 30, 80	h_8 : 40, 90
		h_9 : 40, 90

A_5 : Erős, színes folt a bojttól jobbra levő ferdén elhelyezkedő szalag alsó szegélyén.
C_3 : Nagy simított folt a bal felső háromszögben, az átfogó közelében.
f_1 : Színes karc az O betű felett.
f_2 : A jobb oldali gyöngysor 23. gyöngyének jobb oldalán simított folt.

9. ábra. Az I. típusú 5 krajcáros páros ismertetőjelei.

g_5 : Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög átfogója felett, a felső csúcs közelében.
D_4 : Színes folt a korona középső pántjában, az országalma alatt, balra.
D_5 : Erős, színes nyúlvány a jobb oldali gyöngysor 20. gyöngyének belső oldalán.
h_4 : Színes folt a boríték alsó negyedében, középen, az értékszám alatt.
h_5 : Kis, színes folt az első R betű felett, a szalag közelében.
h_6 : Kis, színes folt az O betű felett, a szalag közelében.

h_7 : Nagy simított folt a bal felső háromszög vízszintes befogójához tapadva, a 6. gyöngy alatt.
h_8 : Színes folt a bal oldali szalag alsó csücskében.
h_9 : Simított folt az alapvonalon, a korona keresztjétől balra.

Az anyalemez felépítése (1. táblázat)

Az előbb felsorolt csoportos, páros ismertetőjelek elhelyezkedéséből következtetni lehet az anyalemez felépítési sorrendjére. A Philatelica előző számaiban használt félíves rendszerrel azonos módon a következőket állapíthatjuk meg. Az első vízszintes sorban az első eredeti tizes sáv helyezkedik el. Erről egy tizes magaslemez (patrica) közbeiktatásával két darab tizes mélylemez készült. Ebből az egyiket az eredeti tizes mélylemez alá forrasztották és újabb galván másolat segítségével elkészült a másik huszas tömb: a 3. és 4. vízszintes sor. Az 5. sor az eredeti tizes sáv patricájáról vett *második* mélylemez.

A felső ívfél készült először és ebben a 06 hely volt a kiinduló pont. Ezután egy 50 darabos másolatot készítettek a felső ívfélről és ezt az alá forrasztották.

Az egyes darabokból és összefüggésekből való összeállítást a következő rendellenességek nehezbítették.

A 07. ívhelyen hiányzik a B_1 ismertetőjel 1. sz. eleme. Ez csak azzal magyarázható meg, hogy azt még az anyalemez készítésekor simítással eltávolították, mégpedig az 50 darabos másolat elkészítése után.

Hasonlóan kellene magyarázni azt, hogy az 59. ívhelyen hiányzik a D_1 ismertetőjel 3. sz. eleme, a nagy

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.
A	B	C	D	—	—	B_1	$g_{1,2}$	D_1	—
$A_{2,3,4}$	B_2	C_2	D	$e_{1,2,3}$	—	$B_{1,3,4}$	$g_{3,4}$	$D_{1,2,3,4}$	$h_{1,2,3}$
A	B	C	D	e_1	f_1	B_1	$g_{1,2,5}$	D_1	$h_{4,5,6}$
$A_{2,3,4,5}$	B_2	$C_{2,3}$	D	$e_{1,2,3}$	f_2	$B_{1,3,4}$	$g_{3,4}$	$D_{1,2,3,5}$	$h_{1,2,3,7,8,9}$
A_2	B	C_2	D	$e_{1,2}$	—	B_1	—	D_1	h_1

1. táblázat. Az I. típusú 5 krajcáros félívének felépítése.

színes pont az A betű felett, de akkor ott egy nagy simított foltnak kellene lennie — de ilyen nincs!

Végezetül megemlítendő, hogy a 19. ívhelyen hiányzik a D_2 és D_3 ismertetőjel. Mivel ezek csoportos ismertetőjelek, elképzelhető, hogy az eltávolítandó tűszúrás a másoláshoz felhasznált 20 darabos patrícán keletkezett, de akkor kérdéses, hogy miért lett simítás a 69. ívhelyen?

A felsorolt rendellenességek megerősítik azon megfigyelést, hogy a rosszul sikerült anyalemez gyors javítása érdekében az utánmetszéseket rendszertelenül végezték el. Maga az anyalemez rajza olyan finom karcokból áll, hogy azon a legnagyobb jóindulattal se lehet megtalálni a kis tűszúrásokat. Ezért úgy képzelem el, hogy a javítandó helyet egy papirra vett lenyomatra jelölték fel a metsző számára. Ismerve az anyalemez másolási rendszerét, elgondolható, hogy a revizor rutinosan megjelölt olyan helyeket is, ahol nem volt szükség javításra.

(folytatjuk)

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ

KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek!

„KALOCSA" teljes bélyegzésekért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő

1056 BUDAPEST, VÁCZI UTCA 63.

A magyar levélboríték-rajzú bélyeg centenáriuma

PÁKOZDI LÁSZLÓ

1974. májusban (11—19) a MABÉOSZ székházában reprezentatív, meghívásos nemzetközi bélyegkiállítással ünnepeltük a magyar levélboríték-rajzú bélyeg centenáriumát. A kiállítást a Filatéliai Szemle 1974. évi VII. havi számában már ismertette.

Számos megbeszélésen és közös bélyegmúzeumi látogatáson kívül május 11-én a szép számban megjelent hazai és külföldi gyűjtők részére a sorok írója előadást tartott az érintett terület kutatási eredményeiről, valamint a jövő feladatairól és az eddigi eredmények gyakorlati felhasználásáról gyűjteményeik, kiállítási anyagunk felépítésénél.

Amikor szövetségünk elnöksége elhatározta ennek a kiállításnak megrendezését, megfontolásában nemcsak az a cél vezette, hogy reprezentatív nemzetközi kiállítással ünnepelje egyik, magyar klasszikus bélyegkiadásunk centenáriumát, hanem az is, hogy találkozót adjon azoknak a hazai és külföldi filatelistáknak, akik az elmúlt évek során a legtöbbet tettek ezekre a bélyegkiadásokra vonatkozó újabb ismeretek feltárása, hazai és nemzetközi megismertetése terén.

A kiállítással kapcsolatos találkozó létrehozása nemcsak kedves gesztus volt, hanem gyakorlati célokat is szolgált. Feladata, éppen a kiállítás tárgyát képező gyűjtési területen, az eddig elért — közel 100 éves — filatéliai eredmények rövid áttekintése, és a további közös feladatok megbeszélése volt. Úgy gondolom, hogy találkozónk — ilyen formában — nagy jelentőségű a magyar filatelista mozgalom történetében.

Az eddig megtett út összefoglalásához és az előttünk álló további feladatokhoz mérten, gondolataimat két téma köré csoportosítottam:

1. Áttekintés a levélboríték-rajzú bélyegeinkre vonatkozó korábbi ismeretek terén és újabb eredményeink rövid ismertetése.

2. Újabb szempontok gyűjteményeink, kiállítási anyagaink kívánatos felépítésénél a következő években.

— . —

Ismeretes, hogy az 1874—76-os, és az 1881-es bélyegeink gyártása során keletkezett bélyegkülönlegességek igen korán, már a múlt század végén felkeltették a hazai és a külföldi filatelisták figyelmét.

A réznyomású, levélboríték-rajzú bélyegeinkkel filatelista szempontból először gróf DESSEWFFY MIKLÓS foglalkozott. Megfigyeléseit „Magyarország levél- és újságbélyegei 1871—1897" című, SCHENK ALFRÉD munkatársi közreműködésével írott, és Pozsonyban 1897-ben megjelent könyvében foglalta ösz-

sze. Ez a könyv ismertette először — egyebek között — a lemezjavításokat, amelyekről művének 1898-ban megjelent második kiadásában már ábrákat is közölt. DESSEWWFY és RUDOLF WEBER berlini filatelista közös munkálkodásának eredményei az 1902-ben Prágában kiadott: H. KROPF „Die Postwertzeichen der österreichisch—ungarischen Monarchie" c. művében kerültek ismertetésre.

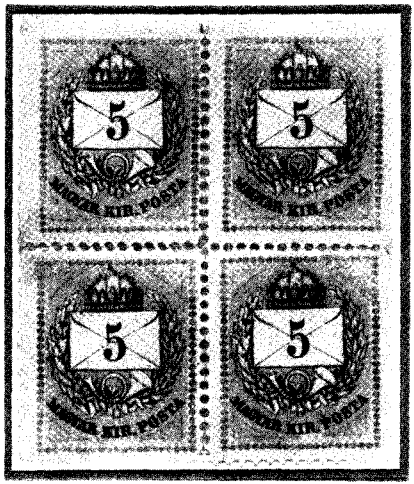
DESSEWWFY és WEBER 1898 és 1906 között folytatott levelezésének birtokában, valamint saját kutatásai alapján PAYER BÉLA írta meg a réznyomású levélboríték-rajzú bélyegeink első, *alapos* feldolgozását a „Die Briefmarken des Königreichs Ungarn" című, a Berliner Briefmarken-Zeitung 1915—1917. évfolyamaiban megjelent, majd 1920-ban Berlinben könyvalakban is kiadott művében.

PAYER munkáját, amelyben először kerülnek rendszeres ismertetésre és ábrázolásra az anyalemezek egyes ismérvei, elsőrangú forrássá teszi az egyrészt azóta megsemmisült okiratok, másrészt a külföldön és magánkézben volt próbanyomatok, valamint DESSEWWFY gyűjteménye alapján a lemezjavítások közlése.

A következő kutató filatelista, aki értékes adatokkal járult hozzá a kiadás feldolgozásához, RÉDEY MIKLÓS volt, „A színes értékszámú levélborítékos rajzú bélyegeink" (1923) című művében, amelyben különösen a bélyegek színére, papírosára és fogazatára nyújt újat. RÉDEY főműve azonban „A magyar postabélyegek vésetjavításai" című kéziratban maradt, és a Bélyegmúzeumban őrzött Monográfiája volt.

BÍRÓ MARCELL Dessewwfy támogatásával végezte kutatói munkáját. A Filatéliai Kurir 1929. évfolyamában közölt, „Az 1874—76. évi emissziók ismertetőjeleiről" című tanulmányában komoly alapokat rakott le a 2, 3, 10 és 20 krajcáros I., valamint az 5 krajcáros II. anyalemezének rekonstrukciójához, méghozzá — mint maga írta — nem teljes ívek, hanem bélyegcsíkok és tömbök alapján.

BÍRÓ pontosabbá tette PAYER megfigyeléseit a

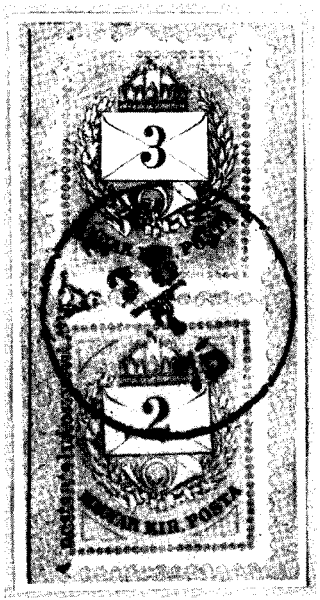

1. ábra. 1874-es kiadású, I. típusú, használatlan négyestömb.

csoportos ismertetőjelekről, és vázlatain közölte az egyes — általa megállapított — ívhely-ismertetőjeleket is. Megkezdetlen maradt azonban az 5 krajcáros I., valamint a 2, 3 és 10 krajcáros II. anyalemezének rekonstrukciója.

A réznyomású, levélboríték-rajzú bélyegeinkre vonatkozó ismereteket a II. világháború után — jelentősen — két filatelista gyarapította.

DR. VASVÁRY ERNŐ (†1960) a Filatéliai Szemle 1960—1963. évfolyamában közölt, „Magyarország postabélyegei 1850—1918" című tanulmányában átfogó

2. ábra. Az 1874-es, még nem javított anyalemezről készült „első" 3 krajcáros ($9^1/_4 : 9^1/_2$) vegyes bérmentesítésként az I. típusú 2 krajcárossal 1875-ből (postautalvány-kivágás).

képet rajzolt a színesszámú krajcárosokról is. Összefoglaló dolgozata a két anyalemez eredetével, fogazási és papiros problémákkal is foglalkozott. Írásai az anyalemezek ismertetőjeleiről, az egyes anyalemezek felépítéséről döntő jelentőségűek voltak a további kutatómunkákhoz. Sajnálatos, hogy írásai helyszűke miatt ábrák nélkül jelentek meg.

VISNYA SÁNDOR (†1967) kutató elődjeinek egész tudása birtokában folytatta és fejlesztette tovább azok munkáját. Az 1874—81-es kiadású bélyegekről számos tanulmánya jelent meg a Filatéliai Szemlében 1953—1961 között. Tanulmányaiban e kiadások bélyegeinek ismertetőjeleivel, fogazataival, az anya- és nyomólemezek javításaival, az 5 krajcáros II. típusú 200-as anyalemezével is foglalkozott, hogy csak a legkiemelkedőbb munkáit említsem.

A kiadásra vonatkozó ismereteket minden vonatkozásban bővítette. Legnagyobb érdemeket azonban az anyalemez rekonstrukciók és a lemezjavítások új rendszerezése terén szerzett. Az általános, a bélyegek nyomdatechnikájával foglalkozó tanulmánya már megjelent a Monográfia I. kötetében, de életének nagy művét befejezni már nem tudta.

Az 1874—81-es, réznyomású bélyegekre vonatkozó addigi ismeretek összefoglalását és egységes rendszerbe öntését DR. MAKKAI LÁSZLÓ vállalta és végezte el, kiegészítve saját kutatási eredményeivel. Munkája a Monográfia III. kötetében, 1968-ban látott napvilágot.

— . —

Mielőtt rátérnék a kiadás területén végzett további kutatómunkák rövid ismertetésére, szükségesnek tartom az 1968-ig terjedő eredmények összefoglalását az újabbak értékelése céljából. De ezt megelőzően két elvi kérdést is tisztázni szeretnék.

Nem szűk látókörű és főként nem öncélú az az álláspontunk, amikor a tárgyalt területen az egyes kiadásoknál és azokon belül az egyes címleteknél *fokmérőként* a megoldott anyalemez rekonstrukciókat tekintjük, megjegyezve, hogy az *anyalemez rekonstrukció nem végcél*, hanem eszköz mind az egyes bélyegkiadásokra, mind azokon belül az egyes címle-

tekre vonatkozó *valós ismeretek megszerzésére, illetve kibővítésére.*

A tárgyi ismeretek kellő hiányában még napjainkban is elhangzanak olyan megjegyzések, miszerint a mai kutatók felfedezni vélnek olyan dolgokat, amelyeket előttünk már mások is ismertek és leírtak

Korántsem kívánjuk filatelista elődeink alapvető munkáit lebecsülni. Sőt, csak hálával és köszönettel tartozunk azért a sok ismeretért, amelyet ők feltártak és rendelkezésünkre bocsátottak. De tárgyilagosan meg kell állapítanunk, hogy dr. Vasváry Ernő munkássága nyomán Visnya Sándor volt az első filatelista, aki egy anyalemez összes ismertetőjelét megállapította, és annak alapján teljes biztonsággal építette fel — egyes bélyegekből is — az 5 krajcáros II. anyalemezének ívrekonstrukcióját. Munkássága annál nagyobb jelentőségű, mivel megoldotta a bal és jobb 100-as ív, vagyis a 2 × 100-as anyalemez felépítésének problémáját is, felismerve az azonos ívhelyek megkülönböztető jelcit.

Az elmúlt években lezajlott újabb kutatómunkák eredményeinek értékelésénél egy másik fontos tényezőt is figyelembe kell vennünk. Ez pedig a *rekonstrukció* szó helyes — nem is értelmezése —, hanem használata. A szó fogalomkörének meghatározása bizonyára felesleges. Azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy a rekonstrukció szónak ezen a területen, önmagában való használata *pongyola*, kiegészítésre szorul. Szakmai nyelvünk érzi is ezt a hiányosságot és ezért a kutatómunka területén ma *anyalemez-rekonstrukcióról*, az általános filatelista tevékenység során pedig *ív-rekonstrukcióról* beszélünk. Ez a két összetett szó két fogalmat fed és kétféle filatelista tevékenység eredményét jelzi.

Nagyobb mennyiségű összefüggő példány segítségével *ív-rekonstrukció* korábban is készült és ma is összeállítható az anyalemez ismérveinek *tökéletes* elsajátítása nélkül is. Ezzel szemben lényegesen más filatelista tevékenység az *anyalemez-rekonstrukció.*

Az anyalemez-rekontsrukció az oszlop-, a csoportos és páros, nem utolsó sorban az ívhely-ismertetőjelek biztos megállapítására támaszkodva, magában foglalja az anyalemez elvi felépítését igazoló gyakorlati eredményeket.

Tudjuk, hogy a különböző nyomólemezek minden egyes bélyegképe az anyalemez ismertetőjelein kívül számos egyedi, a nyomólemezre jellemző jelet is tartalmaz. Ezért egy teljes bélyegív birtokában az anyalemez valamennyi, főként egyedi ismertetőjelét megállapítani *nem lehet.* Az anyalemezek ismertetőjeleinek biztos megállapításához nagy mennyiségű bélyegre is szükség van, hogy a nagy adathalmazból ki lehessen szűrni azokat a viszonylag csekély számú jeleket, amelyek valóban az anyalemez ismérvei.

Az is nyilvánvaló, hogy a teljes bélyegívek, vagy azok nyomatai ezt a nagy munkát megkönnyítik. Sőt, az is magától értetődő, hogy teljes ív hiányában, vagy kellő számú összefüggés néikül az oszlopok sorrendje azon belül az ívhelyekre történő azonosítás — és így mind az anyalemez-, mind az ívrekonstrukció — megoldhatatlan.

—.—

Rátérve a Monográfia megjelenését követő, a színes számúak területén elért újabb eredmények rövid ismertetésére, ismételten meg kell jegyeznem, hogy 1968-ban *alapvetően* csak az 5 krajcáros II. anyalemezének teljes rekonstrukciója volt megoldott, amely Visnya Sándor nevéhez fűződik.

A Monográfia megjelenése arra ösztönözte a Visnyával hosszú évek óta filatelista kapcsolatot fenntartó, annak egyik szerzőjét, ORBÁN FERENCET, hogy a megoldatlan problémákkal foglalkozzék, azok közül is az egyik legnehezebbel, a II. anyalemezről származó 10 krajcárossal. A legnehezebb jelző használata jogos, hiszen köztudott, hogy az I. anyalemezről készült 5 krajcároson kívül ez a másik címlet, amely — eddigi tudomásunk szerint — teljes ívben nem is-

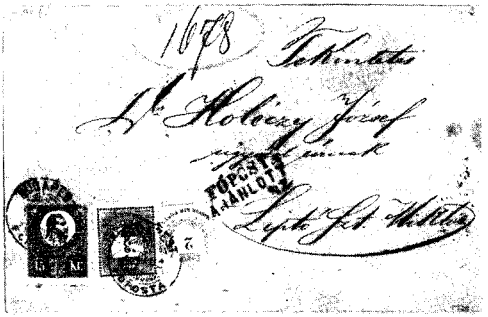
mert, sőt, a munkájánál felhasznált legnagyobb összefüggés mindössze egy 3 × 4-es tömb volt.

Az 1969-ben elkezdett kutatómunka, amelybe rövidesen DR. PETROVITS TIVADAR is bekapcsolódott, ez ideig a filatelista kutatómunka történetében még nem alkalmazott eljáráson, történetesen a matematika és statisztika körében ismeretes, a nagyszámok törvénye alapján végzett halmazképzésen, valamint a Galton-féle sörétkísérlettel igazolt, a matematika binominális megoszlási szabályán alapult.

A kutatómunka teljes sikerrel zárult és annak eredménye a Philatelica I. évfolyamának két számában, 1971-ben, a magyar bélyeg centenáriumának alkalmával, közlésre is került. Az eredmény tökéletesnek mondható, mivel az anyalemez 100 bélyegképe közül 98-nak az ívhely-ismertetőjele is meg lett állapítva. A 08. és 79. ívhely feltehetően nem is rendelkezik egyedi anyalemez ismertetőjellel. De erre a két ívhelyre is sikerült olyan ismérveket rögzíteni, gondolok itt az y-nal és z-vel jelölt és feltüntetett jelekre, amelyek a 2 × 100-as anyalemez alkalmazását is igazolják. Meg kell említenem, hogy bár e két jelcsoport valamennyi ívhelyre történő megállapítása még huzamosabb kutatómunkát igényel — előző fejtegetéseimet igazolandó — bejelenthetem, hogy összefüggő példányok felhasználásával a 2 × 100-as ív-rekonstrukciót már sikerült összeállítani.

Külön érdeme ennek a kiválóan sikerült kollektív munkának, az ívhelyek ismeretében — a rendelkezésre álló anyag alapján és terjedelmében — a nyomólemezek *metszetjavításainak* ívhelyre történt azonosítása. Csak összehasonlításként említem meg, hogy míg DESSEWWWFY és RÉDEY ennek a címletnek mindössze 21 különböző, ívhelyre nem azonosított nyomólemez javítását ismerte, addig ma már *43 különböző, és ívhelyre azonosított metszetjavítást* ismerünk.

Örömmel állapíthatjuk meg, hogy felhasználva az

3. ábra. Vegyes bérmentesítésű, távolsági ajánlott levél: 1871-es 15 krajcáros réznyomatossal és 1874-es I. típusú 2 és 3 krajcárossal (1875).

elmúlt hét-nyolc évtizedben kiemelkedő tevékenységet folytatott filatelistáinak ezen a területen létrehozott eredményeit, alapvető — bár tévedésektől nem mentes — megállapításait, ez utóbbi munka egy teljesen új, tudományos alapokra helyezett filatelista kutatási módszer alapjait rakta le, nemcsak hazai, hanem nemzetközi viszonylatban is. Bizonyára ennek köszönhető — az eredmények elismerése mellett — az a nagy nemzetközi érdeklődés, amely kiadványsorozatunkat kíséri.

Az új kutatási rendszer eredményessége újabb „fekete" terület feltérképezésére ösztönözte ezt a sajnálatosan szűk körű munkaközösséget. Így került sor a 10 krajcáros után a másik, „az ismeretlenség sötét homályba merült" 3 krajcáros II. anyalemezének ismertetőjelei meghatározására, és az ívhelyre azonosított metszetjavítások feldolgozására.

A tökéletesen megoldott feladat értékét csak növeli az a körülmény, hogy a kutatópáros ezt munkát

4. ábra. „Szorgalomlevél" vegyes bérmentesítéssel: 1871-es réznyomatos 15 krajcárossal és 1874-es I. típusú 5 krajcárossal (1875).

egyes bélyegek és kis összefüggések alapján oldotta meg, függetlenül attól, hogy a Bélyegmúzeumban ebből címletből számos teljes ív áll rendelkezésre.

Ez a munka ugyancsak közlésre került a Philatelica 1972. évi 1. és 2. számában, megjegyezve, hogy a 2 × 100-as anyalemez ismérveinek meghatározása, néhány ívhely kivételével megoldott, amelynek munkájába magam is részt vettem.

Tekintettel arra, hogy a Visnya-hagyaték tömeganyagának feldolgozása során — magának Visnyának munkájaként — nagyobb mennyiségű 5/II-es ív-rekonstrukció került a szövetségen keresztül a gyűjtők kezébe, kívánatos lett az anyalemez-rekonstrukció felülvizsgálata és az ismertetőjeleknek ábrákon történő bemutatása. Ez annál is inkább szükségszerűvé vált, mert annak ellenére, hogy Visnya a 2 × 100-as anyalemez bélyegképeinek ismertetőjeleit leírta, ennek közlésére a Monográfiában részben a terjedelem, részben az ábrázolás akkori technikai megoldatlansága miatt nem kerülhetett sor.

Ez a munka korszerű formában a Philatelica 1973. évi 2. számában került közlésre. Néhány helyen kiegészítésre kerültek Visnya megállapításai, de nem kerültek publikálásra olyan adatok, amelyek helytállóságában kétclyek merültek fel. Ez utóbbiak főként a bal és jobb 100-as ív megkülönböztető jelcivel kapcsolatosak.

Az 5/II-es metszetjavításainak közlése még várat magára. Ennek az az oka, hogy a II. anyalemezről igen sok nyomólemez készült. Az anyalemez eredendő hibái folytán az azonos ívhelyre eső nyomólemez javítások száma rendkívül sok és nehezen meghatározható. Így ezek szakszerű, elkülönítő feldolgozása még huzamosabb időt igényel.

A 10 krajcáros első anyalemeze rekonstrukciójának leírása a Philatelica 1974. évi 1. számában került közlésre. A közölt adatok elegendőek az általános ív-rekonstrukció elkészítéséhez. Az „általános" jelző használatának magyarázata az, hogy ez a tanulmány olyan alapvető kérdést is érint és arra magyarázatot, sőt, részben adatokat is közöl, amelyek egyaránt érintik az 1874-ben forgalomba bocsátott többi, a 2, 3 és 5 krajcáros címlet I. anyalemezének eddig meg nem oldott problémáit. Gondolok itt a négy anyalemez elsődleges gyenge kivitelezésére, amely a gyöngyök, az alapvonalak és a háromszögek nem elegendő mélységű metszésében mutatkoztak és amelyek maguknak az anyalemezeknek utánmetszését eredményezték.

Összegezve az előzőekben — a részletekre ki nem terjedő — újabb kutatási eredményeinket, de figyelembe véve a kiállításon bemutatott anyagokat, valamint meghatározva további feladatainkat, ezeket az alábbiakban foglalom össze:

— gyakorlatilag megoldott a 2, 3, 5 és 10 krajcáros

I., valamint a 3, 5 és 10 krajcáros II. anyalemezének rekonstrukciója;

— közlésre vár a 2, 3, 5 és 20 krajcáros I. anyalemeze ismertetőjeleinek leírása, ábrákon történő bemutatása;

— *megoldásra vár* a jelenleg kb. 70%-ban kész 2 krajcáros II. anyalemezének rekonstrukciója;

— a 2, 3, 5 és 10 krajcáros I. anyalemezének és nyomólemezeinek, valamint a II. anyalemezről készült 2 és 5 krajcáros *metszetjavításainak* feldolgozása.

Nem csekély munka ez. A teljesség igénye nélkül is hosszú évekre terjedő feladat, amely csak közös, nemzetközi összefogás és a Bélyegmúzeum jelentős támogatása alapján oldható meg.

— . —

Előljáróban említettem, hogy előadásom célja kettős. A korábbi és újabb eredmények ismertetése mellett röviden foglalkozni szeretnék ezek gyakorlati alkalmazásával is. Nem kívánok azonban olyan gyakorlatot érinteni, mint az ezeket a kiadásokat feldolgozó gyűjtemények szerkezeti felépítése, ami az elmúlt évek során igen helyes formában már kialakult. Van azonban néhány olyan, ezen a téren még meg nem oldott feladatunk, amely mellett már nem mehetünk el szó nélkül.

1. A réznyomásos, színes számú krajcárosaink feldolgozásánál figyelembe kell vennünk, hogy a két különböző anyalemezről származó bélyegek — alapvetően — két kiadásnak tekintendők. Amíg közel egy évszázadon át a választóvonal az 1874-es *vízjel nélküli*, majd 1881-től a *vízjeles* papír használata volt, mai — még mindig vitatott — álláspontunk szerint a vízjeles papír alkalmazása, valamint a különböző méretű és jellegű fogazások ezeket a bélyegeket ilyen szempontból a *változatok* közé sorolja.

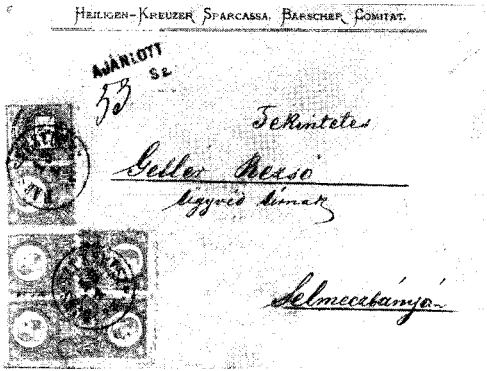
Az ilyen értelmű egységes rendezést — főként a katalogizálás szempontjából — megnehezítik azok a körülmények, hogy az 5 krajcáros II. anyalemezét

5. ábra. Külföldre szóló levelezőlap vegyes bérmentesítéssel: 1871-es réznyomatos 3 krajcáros-, 1874-es rányomott 2 krajcáros-, 1874-es I. típusú 10 krajcárossal (1875).

már 1875 elején használatba vették, s így ennek a címletnek egy része vízjel nélküli papíron készült. Ezzel szemben a 2, 3 és 10 krajcáros II. anyalemeze csak 1890-ben készült el, és ezeket a bélyegeket kizárólag vízjeles papírra nyomtatták. Továbbá nehezíti a rendezést — főként a gyűjtők szélesebb rétegei felé — a II. anyalemezről készült bélyegek két különböző megjelenési formája, történetesen az 5 krajcáros élesen mutatkozó háromszögei a 2, 3 és 10 krajcáros ún. „tompa" háromszögeivel szemben.

Az előbbi elgondolás mellett felmerült egy másik megoldás lehetősége is, amely szerint a felsorolt címleteket csupán *tipizáljuk*, ezeket I. vagy II. típusnak jelölve. Ez a megoldás kézenfekvőbb és nem áll ellentétben az utóbbi években kialakított újabb tipizálási rendszerünkkel, mivel mindkét típusba sorolható bélyegek „*közös metszetjelei*" ugyanazon egyképes eredeti metszet használatát igazolják. Ennek a megoldásnak alkalmazását támogatja az is, hogy az újabb eredmények leírásánál a szerzők, elhagyva a Monog-

6. ábra. Vegyes bérmentesítésű, távolsági ajánlott levél: 5 db 1871-es réznyomatos 2 krajcárossal, valamint az 1874-es, I. típusú 5 krajcárossal (1875).

ráfia fő- és altípusok, valamint változatok elnevezésének használatát, és figyelembe véve a réznyomásos technológiát — véleményünk szerint igen helyesen — az oszlop-, csoportos, páros és ívhelyismertetőjelek terminológiájának használatához nyúltak.

2. Az elmúlt évek kutatómunkája alapvetően tisztázta a kiadás egyik nagy ritkaságát is, nevezetesen $9^{1}/_{4} : 9^{1}/_{2}$-es fogazású bélyegek eredetét. Az anyalemezek ismertetőjeleinek pontos meghatározása azt igazolja, amit Visnyai Sándor egyik írásában rögzített: „a 3 krajcáros kivételével más ilyen címletű (2 és 5 krajcár) bélyeggel nem találkoztam". Tanulmányozva több $9^{1}/_{4} : 9^{1}/_{2}$-es fogazatú bélyeget, arra a megállapításra jutottunk, hogy a *valódi* 3 kr-os példányok az I., *a még nem javított anyalemezről* származnak. Valamennyi valódi bélyegnél sikerült azt az oszlop-, több esetben még az ívhelyismertetőjeleket is megállapitani. Ezzel szemben a többi $9^{1}/_{4} : 9^{1}/_{2}$-es fogazású 3, és valamennyi 5 krajcáros bélyeg főként a II. lemezről származó, közönséges fogazási hamisítvány volt.

Ezzel kapcsolatban felhívnám figyelmüket arra, hogy a még nem javított I. anyalemezről származó 2, 3, 5 és 10 krajcáros bélyeg *13-as fogazattal* is készült. Ezt igazolják a múzeum állandó kiállítási anyagában, valamint Visnya gyűjteményében is szereplő, ún. *korai* példányok. Érdekességük, hogy az 5 krajcáros kivételével rendszerint használatlanok és enyvezés nélküliek. Meg kell jegyeznem, hogy az 5 krajcárossal kapcsolatban, amelyekből *használt* példányok előfordulásával is számolhatunk, még némi fenntartásaink vannak (a 3 krajcáros már ismert).

3. Az elmúlt évek gyakorlata azt igazolja, hogy ennek a kiadásnak összefüggő példányai nemcsak használatlanul, hanem használva is — az I/II-es vonal és fésüs, valamint a fésűsfogazású 2, 3 és 10 II. krajcáros kivételével — egyre ritkábban fordulnak elő. Különösen vonatkozik ez az I. anyalemezről származó 5 krajcárosra.

Az összefüggések bemutatásával kapcsolatban megemlíteném, hogy a területre vonatkozó, legújabb kutatási eredmények teljes publikálása után az *ívhelyre történt azonosítás feltüntetése* a kiállítási anyagban az egyéni filatéliai ismeret értékeléskor éppen olyan jelentős szerepet fog kapni, mint napjainkban a könyomatos bélyegeinknél a tipizálás.

4. Ugyancsak a jövőre utalva, a *metszetjavításokról* is szólnom kell.

A kiadás iránti korai, már a múlt századi érdeklődést is elsősorban a nagy számú metszetjavítások keltették fel. A javítások számát már a 20-as években is több, mint ezerben vélték megállapítani. Ez a szám közel is áll a valósághoz, mivel a 2, 3, 5 és 10 krajcáros I. anyalemezének majdnem valamennyi bélyegképén végeztek gyöngy és háromszög javításokat.

A lemezjavítások rendszerbe foglalását — korábban és ma is — *alapvetően* két tényező szabta, illetve szabja meg. Ilyen értelemben beszélünk az *anyalemezek*, vagy a *nyomólemezek* metszet javításáról.

Amíg kutató elődeink a 20 krajcáros 5. és 6. vízszintes, a 3 I. ötödik függőleges sorának javításain túl — a *valamennyi* ívhely ismertetőjelének ismerete hiányában — a lemezjavításokat főként a bélyegképen elfoglalt helyük, ezen belül megjelenési formájuk szerint igyekeztek csoportosítani, *ma már a metszetjavításokat* újabb eredményeink alapján *ívhelyre azonosítva*, azon belül megjelenési formájuk szerint *regisztrálva* dolgozzuk fel. Ez gyakorlatilag annyit jelent, hogy minden eddig regisztrált lemezjavítás — képletesen szólva pontos nevet —, gyakorlatilag: ívhelyszámot és betűjelet kapott.

Bár a lemezjavításoknak rendszerbe foglalása megoldottnak tekinthető, ugyanezt a feldolgozás teljességéről még nem mondhatjuk el. Ez utóbbit két tényező gátolja: egyrészt a nyomólemezek hatalmas száma, másrészt az egyre kisebb mennyiségben rendelkezésre álló bélyeganyag.

A metszetjavítások feldolgozását tovább folytatjuk és azokat hasonlóan a 3/II. és 10/II. címlethez, a Philatelicában ismertetni fogjuk. Ez a gyűjtők részére a jövőre vonatkozóan egyben olyan feladatot is jelent, hogy gyűjteményükct ezen ismeretek birtokában rendezzék és így annak filatéliai értékét növeljék.

5. A kiadás *fogazatairól* mindössze annyit említenék meg, hogy a vízjel nélküli 3 és 10 krajcáros $11^1/_2 : 13$-as, szabályos vegyesfogazással mind a mai napig ismeretlen. Számos félreértés elkerülése végett célszerű lenne a $12^1/_2 : 13 : 13^1/_2$-es „úgynevezett" szabálytalan vegyes fogazásokat külön csoportba sorolni, mint a 13-as fogazat *szabálytalan fogazási változatait*.

6. *A bérmentesítések* szövegezésénél is előbbre kellene lépnünk. Ezen időszak küldeményeinél talán már felesleges annak feltüntetése, hogy azok honnan-hová

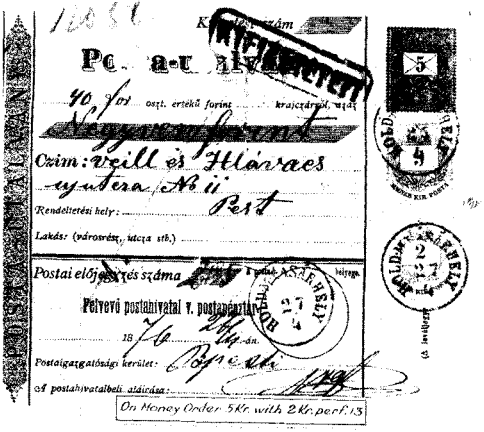

7. *ábra.* Vegyes bérmentesítésű külföldi ajánlott levél: 2 db 1871-es réznyomatossal, valamint 9 db 1874-es I. típusú 10 krajcárossal 1875-ből (a levél Erzsébet királynőnek lett Franciaországba címezve).

érkeztek. Ezeket az adatokat a postabélyegzők önmaguktól is elmondják.

Ezzel szemben a gyűjtőket — de magát a zsüritis — a küldemény *faja* (helyi, távolsági levelezőlap, levél), a *postai kezelések* (ajánlott, express stb.), a *lerótt bérmentesítés díja* és mivel bélyeggyűjtők vagyunk, maga a bérmentesítésre felhasznált *bélyeg* érdekli. Nem közömbös, hogy pl. egy ajánlott levélen levő 3-as sáv 5 krajcáros I., vagy II. típus-e, s netalán I. típusú ernyős metszetjavítás! Vétek lenne ezt a csodás, a vízjel nélkül és vízjeles papírt, a különmöző fogazatok széles skáláját produkáló területet ilyen szempontból kihasználatlanul hagyni. Ez utóbbi adatok ugyanis a tablókra már felhelyezett anyagból nehezen állapítható meg.

7. Végül a *bélyegzések*. Úgy gondolom, hogy ma már felesleges arról beszélni, hogy a bélyegekhez ha-

8. ábra. Vegyes bérmentesítésű postautalvány: rányomott 5, 1874-es 2 és az „első" 3 krajcárossal ($9\frac{1}{2}$:$9\frac{1}{2}$).

sonlóan csak az ép és teljes bélyegzések képezhetik kiállítás tárgyát. Az is nyilvánvaló, hogy a küldeményeken, kivágásokon elhelyezkedő, valóban „szép bélyegzések" a gyűjteményeket kedvezően színezik, azok filatéliai értékét növelik. Vonatkoznak ezek a megállapítások a tárgyalt időszakra is.

Más azonban a helyzet, ha a bélyegzések szakszerű feldolgozásához nyúlunk. Sajnos, néhány kezdeményezéstől eltekintve még mindig nem hasznosítjuk kellő mértékben azt a hatalmas ismeretanyagot, amely a Monográfiában rendelkezésünkre áll. Bár ennek az ismeretanyagnak elsajátítása nem könnyű feladat, de végre tudomásul kell vennünk, hogy ezen a területen hatalmas eredmény született: a bélyegzések rendszerbe foglalása és tipizálása. Ez annyit jelent, hogy közel valamennyi bélyegzőnknek — a bélyegektől eltérően katalógusszám helyett — a bélyegzőt tökéletesen meghatározó, összetett betű- és számjele van.

Ezeknek az ismereteknek alkalmazásával módosítanunk kell azt a korábbi, gyakran téves megállapításunkat, amely a „ritka bélyegzések" felfogásában gyökerezik. Ma már nemcsak a postabélyegek, hanem az egyes postahelyek bélyegzőinek *használati idejét* is ismerjük, ami az előbbi jelző helyes használatát is biztosítja.

—.—

Engedjék meg, hogy röviden még az 1888—1889-es bélyegeinkről, valamint a filatélia korábbi mostohagyermekéről, a díjjegyes postai nyomtatványokról is szóljak.

A magasnyomású, levélboríték-rajzú bélyegeink tudományos alaposságú feldolgozását DR. VASVÁRY ERNŐ kezdte el. Első tanulmánya, amely a Filatéliai Szemle 1958. évi három számában "Az 1888. évi bélyegek eredete, lemezváltozatai és nyomólemezeinek összetétele" cím alatt jelent meg, fontos alapot nyújtott a további kutatómunkához.

VISNYA SÁNDOR nevéhez, aki folytatta Vasváry munkáját, egy nagy jelentőségű felfedezés fűződik, nevezetesen az 1888-ban sztereotyp nyomódúcokkal és az 1889-től 25-ös összeállítású *elektrotyp* nyomólemezekkel előállított bélyegek megkülönböztetése.

A korábbi ismereteket e kiadásokkal foglalkozó és Visnyával kapcsolatban álló ORBÁN FERENC rendezte sajtó alá. Tanulmánya 1968-ban a Monográfia III. kötetében került közlésre.

ORBÁN FERENC tovább folytatta kutatómunkáját és így született meg nagyjelentőségű tanulmánya, amely „Az 1889-ben és 1898-ban készült, 25 bélyegképes elektrotyp anyalemeztömbök" cím alatt köz-

lésre került a Philatelica 1973. évi 1. számában, és a befejező rész az 1974. évi 1. számban.

Az elmúlt évben ugyancsak megoldotta a bemetszett értékszámú 1 krajcáros anyalemezének rekonstrukcióját is. Ez a tanulmány időközben a Philatelica 74/2. számában meg is jelent.

Jelentős lépéssel jutottunk előre a II. típusú sztereotypia egyik anyalemezének rekonstrukciója terén is. Az erre vonatkozó eredmények is közlésre kerültek a Philatelica 1974. évi 1. számában.

Áttekintve a magasnyomású, levélborítékrajzú bélyegeink kutatása terén elért újabb eredményeinket és vázolva az előttünk álló feladatokat, ezeket az alábbiakban foglalhatom össze:

— *megoldott* a jelenleg III. típusnak nevezett elektrotypia *hat* 25 bélyegképes anyalemeztömbjének, a bemetszett értékszámú, IIIb altípusú 1 krajcáros 100 bélyegképes anyalemezének rekonstrukciója;

— *kiegészítésre* várnak a II. típusú sztereotypia ismert összetételének még hiányzó változatai, valamint a III. típusú elektrotypia eddig ismeretlen sorrendű ívnegyed-összefüggései;

— *befejezendő* a megoldáshoz közel álló, az 1 és 3 forintos címletű., I. típusú sztereotypia ívfelépítésének és változatainak meghatározása;

— a Vasváry-féle IV. típusú bélyegkép eredetének tisztázása, valamint valamennyi típusnál az előforduló dúc, illetve lemezjavítások feldolgozása;

— *megoldandók* a felmerült fogazási problémák is.

Az ezen a területen elért újabb eredmények gyakorlati értékelése igen nagy jelentőségű. Vonatkozik ez nemcsak az egyes típusokba sorolt bélyegek használatlan előfordulására, a hozzájuk kapcsolódó, eddig nem ismert fogazási és vízjel ritkaságokra, hanem a még ismeretlen ívnegyed-kapcsolódásokra is.

A jövő útja ezek szakszerű bemutatása, amelyet már most a komoly filatelisták szíves figyelmébe ajánlok.

A díjjegyesekről most csak annyit említenék meg, hogy szakszerű, de tévedéstől nem mentes, alapvető feldolgozásukat *dr. Vasváry Ernő* végezte el. A korábbi ismereteket az elhunyt *Szakmány László* adataival kiegészítve *dr. Makkai László* összegezte a Monográfia részére.

Az utóbbi években ezen a területen jelentős munkát végzett *dr. Simády Béla*, aki a Philatelica 1973. évi 1. számában közölt „Az 1874—1892. évi, 111 alapvonalú 2 krajcáros rányomott bélyeg" című tanulmányában, a tipizálás hálátlan feladata mellett két — közel egy évszázados — alapvető tévedést is helyre igazított.

Igen figyelemre méltó a nyomtatásban még meg nem jelent tanulmánya a 85 alapvonalú, rányomott bélyegekről, amelyek mint ismeretes, szoros „családi" kapcsolatban állnak az 1888—1899-es, magasnyomású, levélborítékrajzú bélyegekkel.

—.—

Úgy gondolom, ez az évforduló arra kötelezett bennünket, hogy a „krajcárosok-nak" nevezett bélyegeink területén végzett, közel százéves kutatómunkát, jelenlegi eredményeinket és a jövő feladatait a gyűjtők szélesebb köre is megismerje. Célunk továbbá az érdeklődés fokozottabb felkeltése nemcsak az ezen bélyegkiadások, hanem az ezen a területen végzett eddigi, újabb kutatási eredmények ismereteinek elsajátítása terén is. Ha ezt a célkitűzésünket sikerül elérnünk, akkor a következő évek rangos kiállításain gyűjtőink nagyobb számban és eredményesebben szerepelhetnek.

—.—

(A bemutatott ábrák részletek Gary S. Ryan úrnak [Anglia] a kiállításon bemutatott gyűjteményéből.)

Az első rányomott bélyegű 5 krajcáros postautalványon (1871)

BÁNFALVY TAMÁS (STOCKHOLM)

Azon kevés filatelisták közé tartozom, akik szabad idejüknek jelentős részét a magyar díjjegyes postai nyomtatványok gyűjtésének és alapos tanulmányozásának szentelik. Ez a tevékenység főleg a „díjjegyesek" bélyegképeinek alapos vizsgálata nem egyszer hozhat olyan új eredményt, amelyet a korábbi szakirodalom — elegendő érdeklődése hiányában — nem is fedhetett fel. Ezért a magyar klasszikus díjjegyes postai nyomtatványok gyűjtése, de főként azok alapos tanulmányozása olyan eredményekre vezethet, amelyek mai filatéliai ismereteinket túlhaladják.

Jelen dolgozatomban egy ilyen újabb eredményről kívánok beszámolni, abban a reményben, hogy munkámmal segíteni fogom az 1871-es, könyvnyomású kiadások alaposabb megismerését.

1972 nyarán nagyobb mennyiségű magyar klasszikus díjjegyes postai nyomtatványt sikerült vásárolnom; köztük borítékokat, levelezőlapokat, címszalagokat és postautalványokat, amelyeknek egy része az 1871-es, Ferenc József-fejes kiadásból származott.

Az anyag gondos átvizsgálása után két darab *korai kiadású* 5 krajcáros postautalványt találtam. Az 5 krajcáros postautalványról a szakirodalom már korábban megállapította, hogy a 2 krajcáros levelezőlappal együtt — megelőzve az 1871-es kőnyomatosainkat — már *1871. február 15-én postai forgalomba kerültek*, megelőzvén a többi, könyvnyomással előállított, díjjegyes posta nyomtatványainkat is.

Madarász Gyulának a Magyar Bélyegek Monográfiájában az 1871-es kiadásokról írt tanulmánya a „díjjegyesekről", de nem utolsó sorban az első 2 krajcárosról irányította figyelmemet az említett, két korai 5 krajcáros postautalvány bélyegképének alaposabb tanulmányozására.

Megemlítve, hogy a két postautalvány közül az egyik használatlan, a másik ASZÓD-on, 1871. 6. 1-én lett felhasználva (6. ábra), mindkét utalványon a rányomott 5 krajcáros bélyegek ismertetőjelei jelentősen eltérnek az eddig ismert I., II. és III. tipusok ismertetőjeleitől. Úgy gondolom, hogy a teljesség kedvéért nem felesleges a Monográfia III. kötetében leírt — és az újabb eredményekkel bővített —, rányomott 5 krajcáros típusainak főbb ismérveit felsorolnom.

Az I. tipus ismertetőjelei (1. ábra)

a) a nyak alapvonala egyetlen hajlított vonal;
b) Dalmácia címermezője erősen színezett (festékfoltos);

1. ábra. Az I. típus

2. ábra. A II. típus

c) a két értékjelzőtábla, valamint az értékszámok kontúr nélküliek (Orbán, Bánfalvy);
d) a kr értékjelzés után pont nincs (Orbán, Bánfalvy);
e) színes pont a k betű ferde szárában, alul (Bánfalvy).

A II. típus ismertetőjelei: (2. ábra)

a) a nyak alapvonala *három* vékony vonalból áll;
b) vonalszakadás a jobb oldali értékjelző tábla kontúrjában, a k betű felett (Bánfalvy).

A III. típus ismertetőjelei: (3. ábra)

a) a nyak alapvonala, hasonlóan az I. típushoz, egyetlen hajlított vonal, de alsó részének közepe táján megtörik, illetve egy rövid szakaszán behorpad;
b) vonalhiány a jobb oldali külső keretvonalban az alsó saroktól 4,5 mm-re;
c) nagy színes folt (árnyék) a tölgyág első és második levéltagja között (Orbán);
d) vonalszakadás a jobb oldali kerek tábla kon-

3. ábra. A III. típus

4. ábra. Az első 5 krajcáros rányomott bélyeg

túrjában, felül, a függőleges átmérő elvi metszéspontjában (Bánfalvy).

A fenti három típustól jelentős eltérést mutat az említett két postautalvány rányomott 5 krajcáros bélyege. Mivel ez — az eddig ismerctlen, új típusú rányomott 5 krajcáros bélyeg a legkorábbi postautalványon fordul elő — és kivitelezése hasonlóan az első 2 krajcáros kőnyomatoshoz igen gyenge, egy későbbi rendszerezés során kívánatos lenne, hogy ezt a bélyegképet nevezzük I. típusnak. Ritka előfordulása arra enged következtetni, hogy kis példányszáma miatt csak rövid ideig volt forgalomban.

Ismeretes, hogy az első, sikertelen hazai gyártás nemcsak kőnyomatos 2 és 5 krajcáros íveket, hanem magasnyomású 2 krajcáros levelezőlapokat és 5 krajcáros postautalványokat is tartalmazott. Ezeknek a gyártmányoknak bélyegképe, de főként az uralkodó arcképe is igen rosszul sikerült. Feltehetően ez volt az oka annak, hogy a 2 és 5 krajcáros elkészült bélyegíveket megsemmisítették, és javított, finomabb ki-

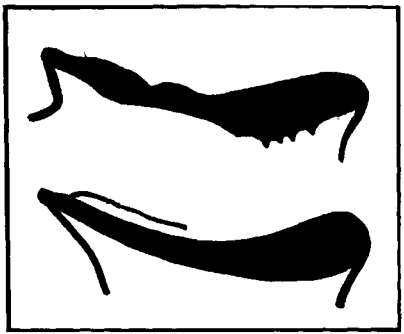
vitelben újra nyomták. Ebből az első, sikertelen hazai gyártásból maradt fenn — ismeretlen okból — egy csekély példányszámú 2 krajcáros bélyeg, amelynek felfedezése *Madarász Gyula* nevéhez fűződik, és *az első 2 krajcáros* néven szerepel a magyar filatélia újabb történetében.

Tudomásunk szerint az első 5 krajcáros bélyegívek mind meg lettek semmisítve, de, de az első gyártású 5 krajcáros postautalványokból is fennmaradt egy ismeretlen számú, kisebb mennyiség, ami a már részben elkészült, új, sikeresebb kivitelű gyártmányokkal egyidőben, 1871. február 15-én postai felhasználásra került. Feltételezhető, hogy ezeket a fennmaradt példányokat — készletpótlásként — értékesítésre a kisebb postahivatalokba küldték ki.

Fentieket figyelembe véve ennek a könyvnyomású díjjegynek „*az első rányomott bélyegű 5 krajcáros*" elnevezést adtam.

Az ismertetőjelek: (4. ábra)

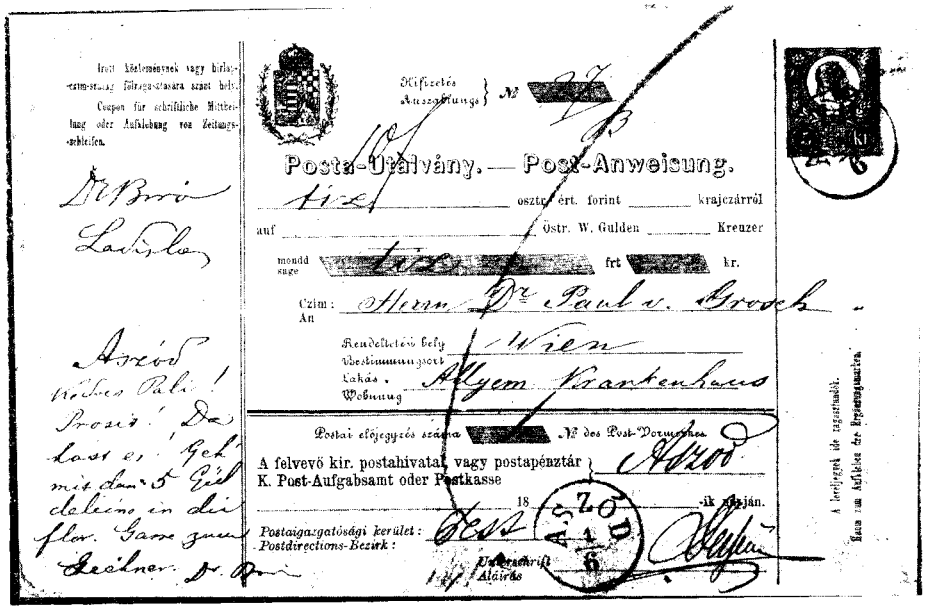
a) a nyak alapvonala és ezt a szakállal összekötő vonalka az I. típustól erősen eltérő (l. 5. ábra);
b) a fej formája szembetűnően szögletesebb, mint a többi típusnál;
c) a fej nyomata a legrosszabban sikerült, az összes Ferenc József-fejes kiadás között. A szem rajzolata összefolyó, az arcot különböző nagyságú és számú pötty és folt borítja.;
d) a két, kerek értékjelzőtábla és az értékjelzés kontúros, ellentétben az I. típussal, ahol ezek kontúr nélküliek;
e) a jobb oldali, kerek táblában a kr. értékjelzés után *kis pontocska* van, ami az I. típusnál nem állapítható meg;
f) a korona keresztje lényegesen *kisebb*, mint az összes többi típuson és postabélyegen;
g) Magyarország címerében a kettőskereszt nem hármashalom, hanem *egyetlen* csúcson áll;

5. *ábra.* Fent: az I. típus nyak-alapvonala, lent: az első 5 krajcáros nyak-alapvonala

h) Magyarország címerét határoló kettős keretvonal köze a jobb felső sarokban festékfoltos;
i) Dalmácia címere — ellentétben az I. típussal — nem festékfoltos, hanem tiszta nyomatú;
j) mindkét — a birtokomban levő bélyeg képén egyaránt —, két függőleges, hosszú gyenge nyomás észlelhető. Az egyik a gyöngykeret bal oldali 3—4. gyöngyétől kiindulva lefelé húzódik az arckép fülén keresztül a korona bal oldaláig. A másik, hosszú halvány nyomat a jobb oldali rozetta balfelén és a gyöngykoszorú jobb szélén át a kr. betűk közé húzódik.
k) az értékjelzés 5-ös számjegyének és az *r* betűnek szára vastagabb, mint az I. típusnál.

— . —

6. ábra. Az ASZÓD-on felhasznált postautalvány az első rányomott 5 krajcáros bélyeggel

Megállapításaim igazolására a szóban forgó két utalvány rányomott bélyegéről, valamint a korábban is ismert I–III. típusról együttes felvételt és nagyítást készítettem. Így alkalmam nyílt arra, hogy a nagyításokon pontos, összehasonlító méréseket végezzek. Ezek a mérések szintén igazolták, hogy az „első rányomott 5 krajcáros" több részletében eltér az eddig I. típusnak nevezett 5 krajcárostól.

Megemlítem még, hogy a gyűjteményemben levő két postautalványon kívül tudomásom van még további példányokról is, amelyeken az első, 1871-es rányomott 5 krajcáros bélyeg szerepel. Így megállapítottam, hogy ilyen rányomott bélyeg *Orbán Ferenc* (Silkeborg, Dánia), *G. S. Ryan* (Anglia) gyűjteményében is előfordul. Ezeken kívül a Schwenn cég (Zürich) 1969. november 15-i, magyar klasszikus árverési katalógusában is a fotók között rátaláltam az első 5 krajcáros postautalványra, amely az 1871-es 10 krajcárossal réznyomással került bérmentesítésre.

Bízom abban, hogy a magyar gyűjtők gyűjteményében több első 5 krajcáros, rányomott bélyegű postautalvány rejtőzik, és remélem, hogy tanulmányom során ezek a ritka példányok is ismertté válnak. Így nemcsak egyes szerencsés gyűjtők gyarapíthatják gyűjteményüket egy újabb ritkasággal, hanem ezzel általános filatéliai ismereteink is bővülnek az 1871-es, könyvnyomtatású kiadások minél tökéletesebb megismerése terén.

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,

RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., KATONA JÓZSEF U. 2/e.
Telefon: 129-350

Abstract of contents

1 The type I. 5 Kreuzer value of 1874 (Ferenc Orbán, Silkeborg, Danmark)

From among our 2, 3, 5 and 10 Kreuzer stamps with cover design, put into circulation the 1st Octobre 1874, the dies of the 2, 3 and 10 kr values have been made till 1890, on the basis of the *I. matrix*, prepared still in 1874.
Earlier researches established that the I. matrix of the 5 kr stamp has been of very poor execution and therefore it became necessary, in the first months of 1875 already, to produce a new matrix with 100 stamp designs, termed in the special literature as type II.
The production time of the type I. 5 kr stamps was not longer than some months and according to the authors ascertainment six dies have been prepared on the basis of the I. matrix. The defects of the stamp designs (faint and indistinct beads and triangles) have been initially repaired on the *dies*, but later on also the *matrix* itself has been reengraved with fine lines.
The author classed the stamps of the type I. 5 kr value, considering the original matrix and also the repeated reengraving, into the following groups:

A. stamps originating from the subtly reengraved matrix;
B. stamps originating from the dies, reengraved with clumsy lines;
C. stamps originating from dies, reengraved in screened form.

The author has solved the complete reconstruction of the matrix with 100 stamp designs on the basis of the stamps, belonging to the group A. This we present to our readers in the usual way: following the representation and the description of column-, group- and paired characteristics, through the publication of the individual characteristics of the 100 stamp designs.

2 The centenary of the stamps with cover design (László Pakozdi)

The centenary of the stamps with cover design has been commemorated by a representative, international invitational stamp exhibition in May 1974 in the residence of the MABEOSZ in Budapest.
In the course of the programmes delivered the author of this article a lecture with the above heading about the almost 100 years old results of research in the domain referred to, as well as about the tasks of the future and also about the practical employment of the results achieved so far, in setting up our collections, our exhibition material.
This article, including an enormous field and touching upon many details, gives also a critical valuation of the results obtained, both, during the past long decades and in our time, in this field. It establishes and verifies by facts that during the few years, which passed away since 1968, the publication of volume III. of the Monography, big results have been achieved in the domain of research of these issues as well as in the territory of their possible full knowledge. This requires a radical change of the present aspect and demands a new monographical summing up, description and publication of this knowledge. The collective work, surmounting the frontiers, is perhaps the most magnificent feature of this research. However the very limited number of the research worker is regrettable indeed.

3 The first imprinted stamp of 5 kr on money order (Thomas Bánfalvy, Stockholm Sweden)
In the philatelic research not even a single domain may be considered as a closed one. This is proved by the authors study, verifying undoubtedly that from the 3 kr stamp with the head of Francis Joseph, of the postal stationeries issued in 1871, exist not 3 but *4 types*. The type, established by the author, originate from the first, the early issue, which has been put in circulation the 15th February 1875, preceding the issue of stamps.
It is well known that the "stamps" of 2, as well as of 5 kr, prepared at first in 1871, have been annihilated. However, it has been ascertained by the latest researches that some copies, escaping this annihilation, have been in circulation and count at present among our most rare classical stamps.

Sommaire

1 Les timbres de 5 kr. type I, de l'année 1874. (Ferenc Orbán, Silkeborg, Danemark)

De nos timbres de valeur de 2, 3, 5 et 10 kr de dessin d'enveloppe, mises en circulation le 1er octobre 1874, les planches d'impression des valeurs de 2, 3 et 10 kr furent préparées jusque 1890 à la base des *matrices du type I.*, fabriquées déjà en 1874.

Les investigations précédentes ont constaté déjà que la première matrice du valeur de 5 kr était d'une exécution faible et pour cette raison il faudrait préparer une nouvelle matrice de 100 timbres déjà au cours des premiers mois de l'année 1875, connue par la litterature spécialisée comme type II.

La production des timores de 5 kr du type I. se faisait sous peu, en quelques mois seulement et selon la constatation de l'auteur six planches d'impression furent fabriquées à la base de la matrice première. Les imperfections des dessins (perles et triangles pâles et délavés) furent d'abord corrigées sur les *planches d'impression*, mais plus tard même la *matrice* fut *corrigée* par filets fines. Les timores du type I. de 5 kr sont classés par l'auteur, considérant la matrice originale et aussi la régravure repétée en des groupes suivantes:

A. des timbres provenant de la matrice, corrigées par filets fines
B. des timbres provenant des planches d'impression, corrigées par des filets gros
C. des timbres provenant des planches d'impression, regravées en forme d'écran.

L'auteur a donné la solution de la reconstruction totale de la matrice de 100 timbres à la base des timbres de la groupe A. C'est cela que nous présentons à nos lecteurs de manière usuelle: à la suite de la representation et de la description des caractéristiques de colonne, du groupe et pair, par la publication des caractéristiques individuelles des 100 timbres.

2 Cent ans du timbre hongrois de dessin d'enveloppe (László Pákozdi)

Le centenaire du timbre hongrois de dessin d'enveloppe fut fêté par une exposition de timbres d'invitation, internationale et representative au siège du MABEOSZ à Budapest, en mai 1974.

L'auteur de cet article a fait une conférence au cours des programmes organisés, sur le titre ci-dessus, des résultates des recherches de presque 100 années dans le domaine touché et de même des tâches de l'avenir et de l'utilisation pratique des résultats obtenus pour l'assemblage de nos collections, de nos matériaux d'exposition. Cet article, englobant un domaine colossal et s'occupant de nombreux détails, donne à la fois une evaluation critique des résultates obtenus dans ce domaine pendant des longues décades écoulées et de même en nos jours. Il fut constaté et aussi vérifié par des faits que pendant quelques années, écoulées depuis la publication du volume III. de la Monographie en 1968, des résultats si considérables furent realisés par la recherche des émissions et par la connaissance des mêmes, qu'un changement radical de l'idée première actuelle est nécessaire et aussi la conclusion, la démonstration et la description nouvelle monographique de ces connaissances est devenu désirable.

Le plus beau trait moral peut-être de ces recherches est le travail collectif, en surmontant les frontières des pays. Et ce qui est le plus regrettable, c'est le petit nombre des rechercheurs.

3 Le premier timbre de 5 kr imprimé sur un mandat postal (Thomas Bänlalvy, Stockholm, la Suède)

Dans la recherche philatélique aucun terrain ne peut être regardé comme fermé. C'est vérifié par l'essai de l'auteur, certifiant indubitablement qu'ils existent pas 3, mais 4 *types* du timbre de 5 kr avec l'effigie de François Joseph, des entiers postaux émis en 1871. Le type, constaté par lui, provient de l'émission première, laquelle fut mise en circulation le 15e février 1875, précédant l'émission des timbres-poste.

Il est bien connu que les timbres de 2 et 5 kr, préparés premièrement en 1871, furent annulés. Mais au cours des dernieres recherches il fut établi que quelques exemplaires, échappant de l'annulation, furent mis au cours postal et appartiennent à nos timbres classiques les plus rares.

Auszug aus dem Inhalt

1 Die 1874-er 5 Kreuzer Briefmarke, Type I. (Ferenc Orbán, Silkeborg Dänemark)

Von unseren, am 1. Oktober 1871 mit Briefumschlagzeichnung in Umgang gebrachten 2, 3, 5 und 10 kr Marken wurden die Druckstöcke der 2, 3 und 10 kr Werte bis 1890, auf Grund der noch in 1874 verfertigten Matrizen 1. hergestellt.

Anlässlich der früheren Forschungen wurde bereits festgestellt, dass die Matrize I. des 5 kr Wertes sehr schwach ausgeführt wurde, infolgedessen in den ersten Monaten des Jahres 1875 neue Matrizen mit 100 Markenbildern hergestellt werden mussten, die in der Fachliteratur als Type II. bekannt sind.

Die Matrizen der 5 kr Marken wurden innerhalb weniger Monate hergestellt und laut der Feststellung des Autors wurden auf Grund der Matrize Type I. sechs Druckstöcke verfertigt. Die Zeichnungsfehler der Markenbilder (unscharfe Perlen und Dreiecke) wurden anfangs an den *Druckstöcken* ausgebessert, doch wurde später die *Matrize* selbst mit feinen Linien *nachgraviert*.
Der Autor reihte die 5 kr Marken der Type I., mit Beachtung der Originalmatrize und der mehrmaligen Nachgravierung, in folgende Gruppen ein:

A. Marken, hergestellt mit fein nachgravierter Matrize.
B. Marken, hergestellt mit grob nachgravierten Druckstöcken.
C. Marken, hergestellt mit schirmförmig nachgravierten Druckstöcken.

Dem Autor gelang es, auf Grund von Marken der Gruppe A. die Rekonstruktion der kompletten Matrize mit 100 Markenbildern zu lösen. Diese Lösung präsentieren wir unseren Lesern in gewohnter Weise: nach der Darstellung und der Schilderung der Säulen-, Gruppen- und gepaarten Kennzeichen durch Mitteilung der individuellen Kennzeichen der 100 Markenbilder.

2 Das Zentenarium der ungarischen Wertstempel mit Briefumschlagzeichnung (László Pákozdi)

Das Zentenarium der ungarischen Marken mit Briefumschlagzeichnung wurde in Mai 1974 in Budapest mit einer repräsentativen, internationalen Einladungsausstellung im Hause des MABEOSZ gefeiert.
Im Laufe der Veranstaltungen hielt der Autor des Artikels eine Vorlesung mit obigem Titel über die Resultate der fast 100jährigen Forschungen des betreffenden Gebietes, sowie über die Aufgaben der Zukunft und der praktischen Verwendung der bisher erzielten Resultate im Aufbau unserer Sammlungen, unseres Ausstellungsmaterials.
Die, ein gewaltiges Gebiet umfassende, auf zahlreiche Details eingehende Arbeit gibt auch eine kritische Wertung der, im Laufe der vergangenen langen Jahrzehnte, sowie in unseren Zeiten auf diesem Gebiet erreichten Resultate. Es wird festgestellt und mit Tatsachen bestätigt, dass im Laufe einiger Jahre, die seit 1968, dem Erscheinen des III. Bandes der Monographie verstrichen sind, so gewaltige Resultate erzielt wurden im Gebiete der Forschung, sowie der möglichst vollständigen Erkenntnis der Briefmarkenausgaben, die eine radikale Abänderung der bisherigen Grundideen erfordern und eine neue monographische Zusammenfassung, Schilderung und Publikation dieser Kenntnisse erwünschen.

Vielleicht der schönste moralische Zug dieser Forschungen ist die, Landesgrenzen überwindende Kollektivarbeit. Was aber äusserst bedauernswert ist, ist der ausserordentlich beschränkte Kreis der Forscher.

3 Die erste eingedruckte 5 kr Marke auf einer Postanweisung (Thomas Bántalvy, Stockholm, Schweden)

In der philatelistischen Forschung kann wohl kein einziges Gebiet als abgeschlossen betrachtet werden. Die Studie des Autors bestätigt eindeutig, dass nicht 3, *sondern 4 Typen* der 1871-er, mit dem Franz-Josephs-Kopf versehenen 5 kr Ganzsachen existieren. Die, vom Autor festgestellte Type stammt aus der ersten frühen Ausgabe, die am 15. Februar 1875 in Verkehr gebracht wurde, noch bevor die Briefmarken erschienen sind.
Es ist bekannt, dass die 1871 als erste hergestellten 2 und 5 kr „Briefmarken" vernichtet worden sind. Die letzten Forschungen ergaben jedoch, dass einige Stücke, der Vernichtung entgehend, in Verkehr gebracht wurden und jetzt zu unseren seltensten klassischen Briefmarken gehören.

СОДЕРЖАНИЕ

1 Выпущенная в 1874 году 5-пикрейеровая марка 1-го типа (Ференц ОРБАН, Сиккебор)

Стереотипные матрицы 2-х 3-х и 10-ти крейцеровых знаков из наших марок с изображением конверта номиналами в 2, 3, 5 и 10 крейцеров, выпущенных 1 октября 1874 года, до 1890 года изготовлялись на базе стереотипа I, сделанного еще в 1874 году.

В результате прежних исследований было установлено, что стереотип I марки номиналом в 5 крейцеров оказался по качеству очень слабым, из-за чего уже в первые месяцы 1875 года потребовалось сделать *новый* стереотип со ста марочных изображений, который вошел в филателистическую литературу как тип II.

5-пикрейеровые марки I типа выпускались только на протяжении нескольких месяцев и по утверждению автора на базе стереотипа I было сделано *шесть* матриц. В самом начале недостатки рисунков марочных изображений (нерезкость перлов, треугольников) исправлялись *на матрицах*, затем производилось *дополнительное гравирование* тонкими линиями самих стереотипов.

С учетом первоначального стереотипа и многократных повторных гравирований автор разбил 5-пикрейеровые марки I типа по следующим группам:

А. марки от тонко переграви рованного стереотипа,
Б. марки от грубо переграви рованных стереотипных матриц,
В. марки от переграви рованных в зонтичной форме стереотипных матриц.

Автору на основе марок «А» удалось реконструировать стереотип со всеми ста марочных изображений. Вот что мы представим нашим читателям обычным образом: изображение и описание колонных, групповых и парных опознавательных знаков, а также показ индивидуальных опознавательных знаков 100 марочных изображений.

2 Столетие венгерской марки с изображением конверта (Ласло ПАКОЗДИ)

Столетие венгерской марки с изображением конверта в мае 1974 года было отмечено в Будапеште, в здании МАБГОС проведением репрезентативной международной филателистической выставки с участием коллекционеров по приглашению.

Во время состоявшихся встреч автор статьи сделал доклад под указанным заглавием, посвященный результатам, достигнутым исследователями в затронутой области за без малого сто лет. Кроме того, он наметил задачи на будущее и рассказал о практическом использовании достигнутых результатов в составлении наших коллекций и выставочных материалов.

Длинная статья, которой охвачена большая область филателии, представляет, в частности, собой критическую оценку результатам прошлых десятилетий и наших дней в данной области. Он устанавливает и подтверждает фактами, что за несколько лет после выхода в 1968 году III-го тома «Монографии» были достигнуты столь крупные результаты в области исследований вышеназванных марок, которые повлекут за собой коренное изменение наших взглядов на них и сделают желательным подвести итоги вновь приобретенным знаниям и издать их в форме новой монографии.

С моральной точки зрения высоко можно оценивать коллективный характер этого труда, который преодолеет государственные границы. Однако жаль, что в работе может участвовать только небольшая группа исследователей.

3 Первая 5-пикрейеровая маркированная марка на почтовых формах (Тамаш БАНФАЛЬВИ, Стокгольм)

В филателистических исследованиях ни одну область нельзя считать, наверное, закрытой. Об этом говорит статья автора, однозначно подтверждающая, что пятикрейеровка с головой Франца Иосифа на таксовых почтовых формах 1871-го выпуска имеет не три, а *четыре типа*. Установленный автором статьи тип происходит из *первого*, раннего выпуска, чьи маркированные марки пустились в почтовый оборот 15 февраля 1871 года, еще до начала выхода почтовых марок.

Известно, что выпущенные первыми в 1871 году 2-х и 5-ти крейцеровые «таксовые билеты» были уничтожены. Однако по результатам последних исследований несколько экземпляров этих билетов пустилось в почтовый оборот и сейчас они рассматриваются как самые редкие классические марки Венгрии.

Ára: 15.— Ft

1500 — 354503 Sárgyári Nyomda, Budapest

75
2

philatelica

philatelica

1975/2

TARTALOM

Orbán Ferenc:
Az 1874. évi I. típusú 5. krajcáros

Bánfalvi Tamás:
Az első magyar értékcikkpótló előttes

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
SZERKESZTI: PÁKOZDI LÁSZLÓ ÉS SURÁNYI LÁSZLÓ
FELELŐS KIADÓ: DR. SOÓS LÁSZLÓ
V. ÉVFOLYAM

Az 1874. évi I. típusú 5 krajcáros

(Folytatás)

ORBÁN FERENC (SILKEBORG)

Ívhely-ismertetőjelek

Az *A* jelű anyalemezről származó nyomólemezek ívhely-ismertetőjeleinek felsorolásába felvettem csaknem minden ismertetőjelet.

Azon ívhelyekre, ahol csak csekély számú ismertetőjel van magán a bélyegképen, adatot közlök a bal oldali alsó háromszög alsó hegyesszögének az alakjára, minthogy ez minden ívhelyen más alakban található. Jellemzőbb ismertetőjel hiányában utalok még a gyöngyök utánmetszett alakjára is.

A közölt ismertetőjelekből csak azok találhatók meg a *B* jelű nyomólemezen, amelyek a még nem utánmetszett anyalemezről származnak. Ezzel szemben mint már korábban közöltem, a *C* jelű nyomólemezzel gyártott bélyegeken megtalálható az *A* jelű javított anyalemez minden ismertetőjele.

Felhívom a figyelmet arra, hogy a 25-ös ábrákhoz használt sablonok rajza nem felel meg pontosan az eredeti bélyegkép rajzának — noha csak jelentéktelen eltérések vannak —, így az ábrák egyes részein a jeleket nem lehet az eredetinek megfelelően feltüntetni. Ezzel szemben a nagy alakú sablonok közvetlenül fényképről készült másolatok, alakhű rajzzal.

Az egyes ívhelyek ismertetőjeleit negyedívenként a 2—5. táblázaton mutatom be.

Szöveges leírásukkor (az ábrákon rajzban is) felsorolom a csoportos és páros ismertetőjeleket is.

A már megállapított ismertetőjelek:

I. oszlop: A

01. a) Kis karc az alsó gyöngysor 14. gyöngyének alján.
b) A bal oldali, alsó háromszög csúcsa nyitott.
c) Színes, vékony, ívelt karcok a bal oldali gyöngysor 22. és 23. gyöngyének belső oldalánál, az alapvonalon.

11. a) Színes, simított folt a felső gyöngysor 12. gyöngyének tetején (csoportos ismertetőjel: A_4).
b) Színes folt a jobb oldali gyöngysor 2. gyöngyének külső, felső oldalához tapadva (csoportos ismertetőjel: A_3).
c) Függőleges, színes karc a jobb oldali gyöngysor 22. gyöngyének belső oldalához tapadva.
d) Az alsó gyöngysor 16., 19. és 21. gyöngyeinek alján balra, lefelé menő, rézsútos, színes karcok.

e) A bal alsó háromszög nincs utánmetszve.
f) Színes, vékony, jobbra lemenő páros karcok a bal oldali gyöngysor 22., 23. és 24. gyöngyeinek belső oldalán.
g) Színes folt a bal alsó háromszög felső csúcsa közelében, az átfogó belső oldalához tapadva (csoportos ismertetőjel: A_2).

21. a) Színes folt a felső gyöngysor 7. gyöngyének a tetején, a jobb oldalon.
b) Az alsó gyöngysor 20. és 21. gyöngye piskóta alakban egybeolvad.
c) A bal oldali alsó háromszög derékszögű csúcsa vastagvonalú.

31. a) Színes, simított folt a felső gyöngysor 12. gyöngyének tetején (csoportos ismertetőjel: A_4).
b) Színes folt a jobb oldali gyöngysor 2. gyöngyének külső, felső oldalához tapadva (csoportos ismertetőjel: A_3).
c) Erős, színes folt a bojttól jobbra levő, ferdén elhelyezkedő szalag alsó szegélyén (páros ismertetőjel: A_5).
d) Tűszúrásnyi, színes pont az alsó gyöngysor 10. gyöngye felett, a 2. alapvonalon.
e) Színes folt a bal alsó háromszög felső csúcsa közelében, az átfogó belső oldalához tapadva (csoportos ismertetőjel: A_2).
Az alsó gyöngysor alatt egyes bélyegeken az ívközben simított foltok. Ezek a 41. ívhelyen a felső gyöngysor felett mutatkoznak.

41. a) Erős, színes tűszúrásnyi pont a boríték jobb oldala mellett, a 11. gyöngy magasságában.
b) A KIR. utáni pont négyszögletes.
c) Tűszúrásnyi színes pont a bojt aljától kissé jobbra, egy alapvonallal ennél lejjebb.
d) Színes folt a bal alsó háromszög felső csúcsa közelében, az átfogó belső oldalához tapadva (csoportos ismertetőjel: A_2).
e) Tűszúrásnyi, erős, színes pont az M betű első szárának felső csúcsa feletti 2. alapvonalon.
f) Tűszúrásnyi, erős, színes pont az előző felett, az M betűtől számított 6. és 7. alapvonalközben.

51. a) Simított folt a bal felső háromszög derékszögű csúcsánál, belül.
b) Simított folt alapvonalon, a kereszttől jobbra.
c) A jobb oldali koszorú 4. külső levelén simított folt.
d) Két színes folt a boríték felső peremén, a korona aljához tapadva.
e) Tűszúrásnyi, kis pont a boríték alsó negyedében, a kürt öble felett.
f) Erős, színes folt az utolsó A betű teteje és a szalag csúcsa között, alapvonalon.
g) Két nagy, színes, erős folt tapad a K betű talpaihoz.
h) Színes, függőleges karc a K betű közepe felett, alapvonalon.
i) Színes folt a kürt karikája és a boríték alsó pereme között.
j) A boríték balra felmenő keresztvonala a szám közelében megvastagodott.

61. a) Színes, simított folt a felső gyöngysor 12. gyöngyének tetején (csoportos ismertetőjel: A_4).
b) A jobb felső háromszög vízszintes befogója vastag.
c) Színes folt a jobb oldali gyöngysor 2. gyöngyének szélső, felső oldalához tapadva.
d) A levél jobb alsó keresztvonala a sarok közelében vastag.
e) Simított, halvány folt az első R betű törzsvonalának talpa alatt.
f) Színes folt a bal alsó háromszög felső csúcsa közelében, az átfogó belső oldalához tapadva (csoportos ismertetőjel: A_2).
g) Tűszúrásnyi pont az alapvonal végén, a bal

oldali gyöngysor 18. gyöngyének belső oldalánál.

h) Tűszúrásnyi pont alapvonalközben, a bal oldali koszorú 4. kiálló külső levele és a háromszög alsó csúcsa között.

71. a) A jobb felső háromszög vízszintes befogója vastag.

b) Tűszúrásnyi kis, színes pont a jobb oldali koszorú 3. külső levele felctti 3. alapvonalközben.

c) Tűszúrásnyi, kis, színes pont a jobb oldali koszorú 5. külső levele feletti 3. alapvonalközben.

d) Három simított, színes folt a bal alsó háromszög befogója mellett; az első az Y talpa alatt; a második és legnagyobb az A első szára alatt; a harmadik az átfogó belső oldalához tapadva, az előző kettő között.

e) Tűszúrásnyi színes pont a boríték balra felmenő keresztvonala alatt, a korona bal oldalával egy vonalban.

81. a) Tűszúrásnyi színes pont a felső gyöngysor 5. gyöngyének jobb oldala alatt, a 2. alapvonalközben.

b) Színes, simított folt a felső gyöngysor 12. gyöngyének tetején (csoportos ismertetőjel: A_4).

c) A jobb felső háromszög vízszintes befogója vastag.

d) Színes folt a jobb oldali gyöngysor 2. gyöngyének külső, felső oldalához tapadva (csoportos ismertetőjel: A_3).

e) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszögben, a felső gyöngysor 3. gyöngye alatt, a felülről számított 9. alapvonalon.

f) Erős, színes folt a bojttól jobbra lévő, ferdén elhelyezkedő szélső szalag szegélyén (páros ismertetőjel: A_5).

g) Színes folt a bal alsó háromszög felső csúcsa közelében, az átfogó belső oldalához tapadva (csoportos ismertetőjel: A_3).

h) Színes, simított folt fehér maggal a bal oldali koszorú külső leveléhez simulva, az M betű felett.

91. a) Erős, színes folt a felső gyöngysor 3. gyöngyének aljához tapadva.

b) Tűszúrásnyi színes pont a felső gyöngysor 3. és 4. gyöngyének köze alatt, az első alapvonalközben.

c) Nagy, simított folt a felső gyöngysor 14. gyöngyének tetején, jobbra.

d) A jobb felső háromszög vízszintes befogója vastag.

e) Színes folt a bal alsó háromszög felső csúcsa közelében, az átfogó belső oldalához tapadva csoportos ismertetőjel: A_2).

f) Színes pont a bal felső háromszög alsó sarkában.

II. oszlop B

02. a) A bal felső sarokgyöngy ovális alakú.

b) A jobb oldali gyöngysor 18. gyöngye kopott.

c) A bal alsó sarokgyöngy fekvő ovál alakú.

12. a) Nagy színes folt a korona bal oldali 1. gyöngyétől balra.

b) Simított folt a jobb felső háromszög derékszöge közelében (csoportos ismertetőjel: B_2).

c) A jobb oldali gyöngysor 18. gyöngye kopott.

22. a) Erős, tűszúrásnyi színes pont a jobb oldali felső háromszögben a felső gyöngysor 17. gyöngye alatt, a felülről számított 7. alapvonalon.

b) Tűszúrásnyi pont alapvonalközben, a jobb oldali gyöngysor 6. gyöngyénél, belül.

c) A jobb oldali gyöngysor 18. gyöngye kopott.

d) A bal alsó háromszög derékszöge vastag vonalú.

32. a) A jobb felső sarokgyöngynek hiányzik a jobb alsó negyede.
b) Simított folt a jobb felső háromszög derékszöge közelében (csoportos ismertetőjel: B_2).
c) A bal alsó háromszög alsó hegyesszöge nyitott.
d) A bal alsó sarokgyöngy bal alsó része kopott. (Az alsó gyöngysor alatt egyes bélyegközben simított foltok. Ezek a 42. ívhelyen a felső gyöngysor felett mutatkoznak.)

42. a) Erős, színes pont a jobb felső háromszög derékszöge közelében.
b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 4. gyöngye felett, a 2. alapvonalközben.
c) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszögben, az alsó gyöngysor 3—4. gyöngyköze felett, a 7. alapvonalon.
d) A bal oldali gyöngysor 1—2. gyöngye között színes karc. (Az alsó gyöngysor alatt egyes bélyegeken a bélyegközben simított foltok. Ezek az 52. ívhelyen a felső gyöngysor felett mutatkoznak.)

52. a) Simított folt a bal felső sarokgyöngytől balra.
b) Nagy, simított folt a felső gyöngysor 6—7. gyöngye felett és magukon a gyöngyökön.
c) Törött vonalú színes karc a korona bal oldali 2. táblájának a gyöngyéből kiindulva, jobbra felfelé nyúlva.
d) Nagy, színes folt a korona 5. táblájának bal oldalán, a pánt mellett.
e) Simított folt a jobb felső háromszög vízszintes befogójának a közepén.
f) Simított, nagy folt a bal oldali gyöngysor 5. gyöngyétől balra, kívül.

62. a) Erős, színes folt a jobb felső sarokgyöngytől jobbra, fenn.
b) Simított folt a jobb felső háromszög derékszöge közelében (csoportos ismertetőjel: B_2).
c) Hosszú, színes halvány karc, amely a jobb felső sarokgyöngytől kiindulva lefelé, a jobb oldali koszorúig nyúlik.
d) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 14. gyöngyének alján.
e) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 13. gyöngyének alján.

72. a) A jobb felső háromszög vízszintes befogója vastag vonalú.
b) A jobb oldali gyöngysor 2. gyöngyének külső oldala csúcsos.
c) Erős, színes pont a jobb felső háromszög átfogója közepénél, bent a háromszögben.
d) Tűszúrásnyi kis pont a boríték jobbra felmenő keresztvonala felett, az értékszám közelében.
e) Erős, színes pont a jobb oldali gyöngysor 22—23. gyöngye között.
f) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 15—16. gyöngyköze felett, a 2. alapvonalközben.
g) Kis, színes karc az alsó gyöngysor 15. gyöngyének alján.
h) A boríték balra lemenő keresztvonala középen megvastagodott.
i) A boríték balra felmenő keresztvonala a saroknál vastag.
j) Karc a bal oldali gyöngysor 2—3. gyöngye között.

82. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 3—4. gyöngyköze alatt, a 3. alapvonalon.
b) Simított folt a jobb felső háromszög derékszöge közelében (csoportos ismertetőjel: B_2).
c) Erős, színes folt a boríték felső peremén, a korona aljához tapadva, a korona 6. táblájának közepe alatt.

92. a) Színes folt a felső gyöngysor 2. gyöngyének tetején, balra.
b) Simított folt a felső gyöngysor 4. gyöngyének tetején.

c) Vízszintes karc a jobb oldali gyöngysor 11. gyöngyén.
d) A bal felső háromszög vízszintes befogója vastag vonalú.

III. oszlop: C

03. a) A bal alsó háromszög hegyesszögű csúcsa nyitott.
b) Az alsó gyöngysor 2—3. gyöngye piskóta alakú.
c) A bal alsó háromszög derékszögű csúcsa vastag vonalú.

13. a) Az alsó gyöngysor 11. gyöngyének javítása simított folt. Nagyobb, mint a normális gyöngy.
b) A bal alsó háromszög vízszintes befogója a csúcson túl meghúzott. A csúcs zárt.
c) Az alsó gyöngysor 1—2. gyöngyének köze alul félkör alakban kopott.
d) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, a kürt fúvókájától jobbra levő levél csúcsa felett, a boríték alsó pereménél (csoportos ismertetőjel: C_2).
e) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, a balra felmenő keresztvonal és a korona 2—3. táblaköze alatt.
f) Tűszúrásnyi pont a boríték felső negyedében a balra felmenő keresztvonal felett, a korona bal széle alatt.

23. a) Kis, színes karc az alsó gyöngysor 16. gyöngyének alján.
b) A bal alsó háromszög hegyesszögű csúcsa nyitott.
c) A bal oldali gyöngysor 24. gyöngyének külső oldala kopott.

33. a) Nagy, simított folt a bal felső háromszögben, az átfogó közelében (páros ismertetőjel: C_3).
b) Tűszúrásnyi pont a kereszttől jobbra, a 2. alapvonalközben.
c) A jobb felső sarokgyöngy fekvő ovális.
d) Kis, tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 17. gyöngye alatt.
e) A bal oldali gyöngysor 19. gyöngye kopott.
f) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, a kürt fúvókájától jobbra fekvő levél csúcsa felett, a boríték alsó pereménél (csoportos ismertetőjel: C_2).
(Az alsó gyöngysor alatt egyes bélyegeken a bélyegközben simított foltok. Ezek a 43. ívhelyen a felső gyöngysor felett mutatkoznak.)

43. a) A jobb felső sarokgyöngy külső oldala csúcsos.
b) Erős, színes folt a bal koszorú külső levelén, a 16—17. gyöngyköz magasságában.
c) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, a kürt fúvókájától jobbra fekvő levél csúcsa felett, a boríték alsó pereménél (csoportos ismertetőjel: C_2).

53. a) Simított folt a bal oldali háromszög közepén.
b) Színes karc a felső gyöngysor 6—7—8. gyöngyei felett.
c) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 9. gyöngye alatt, a 2. alapvonalon.
d) Karc a jobb oldali gyöngysor 1—2. gyöngye között.
e) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali koszorú 3. külső levele felett, a 4. alapvonalon, jobbra.
f) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 5—6. gyöngyközén, kívül.
g) Simított folt a boríték felső negyedében, a balra felmenő keresztvonal felett, a korona bal széle alatt.

63. a) A jobb felső háromszög vízszintes befogója vastag vonalú.
b) Színes folt a jobb oldali koszorú belső levelében, a 12. gyöngy magasságában.
c) Kis, tűszúrásnyi pont a boríték jobb negye-

dében, a jobb perem mellett, az előzővel egy magasságban.

d) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 25. gyöngyével egy magasságban, kívül.

e) Tűszúrásnyi pont a második R betű alatt, a 4. alapvonalközben.

f) Erős, színes karc a bal oldali gyöngysor 25—26. gyöngye között.

g) Tűszúrásnyi pont a bal alsó sarokgyöngytől balra, kívül, a bélyeg közepe táján.

h) A bal oldali koszorú külső levelének belső csúcsán simított folt, a 17. gyöngy magasságában.

i) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, a kürt fúvókájától jobbra fekvő levél csúcsa felett, a boríték alsó pereménél (csoportos ismertetőjel: C_2).

j) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, a balra felmenő keresztvonal alatt, a szám közelében.

73. a) Tűszúrásnyi pont a bal oldali koszorú csúcslevele feletti 5. alapvonalközben.

b) Tűszúrásnyi pont a koronától jobbra, a 12. alapvonalközben.

c) A felső gyöngysor 17—18. gyöngye piskóta alakú.

d) A jobb alsó háromszög derékszögű csúcsánál a belső, első alapvonal vastag, de csak a függőleges befogó mellett.

e) Az alsó gyöngysor 20. gyöngye lefelé megnyúlt.

f) Karc az alsó gyöngysor 17. gyöngye alján.

g) A bal oldali gyöngysor 25—26. gyöngye piskóta alakú.

83. a) Nagy, simított folt a bal felső háromszögben, az átfogó közelében (páros ismertetőjel: C_3).

b) A bal alsó háromszög hegyesszögű csúcsa zárt.

c) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, a kürt fúvókájától jobbra fekvő levél csúcsa felet, a boríték alsó pereménél (csoportos ismertetőjel: C_2).

93. a) A bal felső sarokgyöngy bal oldala csúcsos.

b) Apró folt a felső gyöngysor 5. gyöngye alatt, a 2. alapvonalközben.

c) Ívelt karc az alsó gyöngysor 13. gyöngye alatt.

d) Az alsó gyöngysor 1—2. gyöngye alul félkör alakban rajzhiányos.

e) Karc a bal oldali gyöngysor 25—26. gyöngye között.

f) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, a kürt fúvókájától jobbra fekvő levél csúcsa felett, a boríték alsó pereménél (csoportos ismertetőjel: C_2).

g) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 8. gyöngyének bal oldalához tapadva, alul.

IV. oszlop: D

04. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 6. gyöngye alatt, a 2. alapvonalon.

b) Színes pont az alsó gyöngysor 9—10. gyöngyköze felett, az első alapvonalközben.

c) A bal alsó háromszög vízszintes befogója vastag vonalú a derékszögű csúcs közelében; hegyesszögű csúcsa nyitott.

14. a) A jobb alsó háromszög vízszintes befogója jobbra, ferdén felszálló, egy alapvonal magasságban.

b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 13. gyöngyének bal oldalán.

24. a) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszögben, a felső gyöngysor 19. gyöngye alatt, a 7. alapvonalon.

b) Kis karc a jobb oldali gyöngysor 25. gyöngyének külső oldalán.

c) A bal alsó háromszög derékszögű sarka nyi-

tott, a háromszög vonalai vastagok a derékszög közelében.

d) A bal oldali gyöngysor 20. gyöngye kopott.

34. a) A bal alsó háromszög hegyesszögű csúcsa zárt.
b) A bal oldali gyöngysor 25—26. gyöngye piskóta alakú.

44. a) Erős, széles, simított vonal a boríték felső negyedében, a koronából kiindulva.
b) Az előzővel párhuzamos irányú színes, simított vonal a jobb oldali koszorú levelein, körülötte nagy fehér folt.
c) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 11. gyöngye felett, az első alapvonalközben.
d) Nagy fehér folt a bal oldali koszorú levelein és alapvonalakon, a bal felső háromszög alatt.

54. a) Három tűszúrásnyi pont a bal felső háromszögben, a felső gyöngysor 3—4. gyöngyköze, az 5. gyöngye és a 6. gyöngye alatt, valamennyi a 7. alapvonalközben.
b) Kettős tűszúrásnyi pont a korona 4. gyöngyétől balra, a 6. alapvonalközben.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög bal oldali csúcsától balra, alapvonalon.
d) Simított folt a korona és a jobb oldali koszorú között, a boríték felső peremétől számított 3. alapvonalközben.
e) Tűszúrásnyi pontok a jobb felső háromszögben; az első a felső gyöngysor 17. gyöngye alatt, a 9. alapvonalon; a második a vízszintes befogó alsó oldalához tapadva, a 18. gyöngy alatt.
f) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 2. gyöngyén kívül.
g) 5 tűszúrásnyi pontból álló csoport a jobb felső háromszög alsó csúcsa körül, az első a függőleges befogón kívül az 5. gyöngy magasságában; a második az 5—6. gyöngy közéhez tapadva, belül; a harmadik ezzel egy magasságban a koszorú és a háromszög átfogója között; a negyedik és ötödik a 7—8. gyöngyköz magasságában, a koszorú és a gyöngysor között.
h) Színes, szaggatott, simított, vastag vonal a boríték jobb felső sarkából kiindulva, a jobb oldali koszorú levelein; körülötte nagy fehér folt.
i) Tűszúrásnyi folt a boríték jobb negyedében, a 9. gyöngy magasságában, a perem közelében.
j) Tűszúrásnyi pont a kürt öblében, annak bal oldali felső részében.
k) Két tűszúrásnyi pont az 5-ös szám felett, az első a szám törzse felett, a második a zászló öblében.

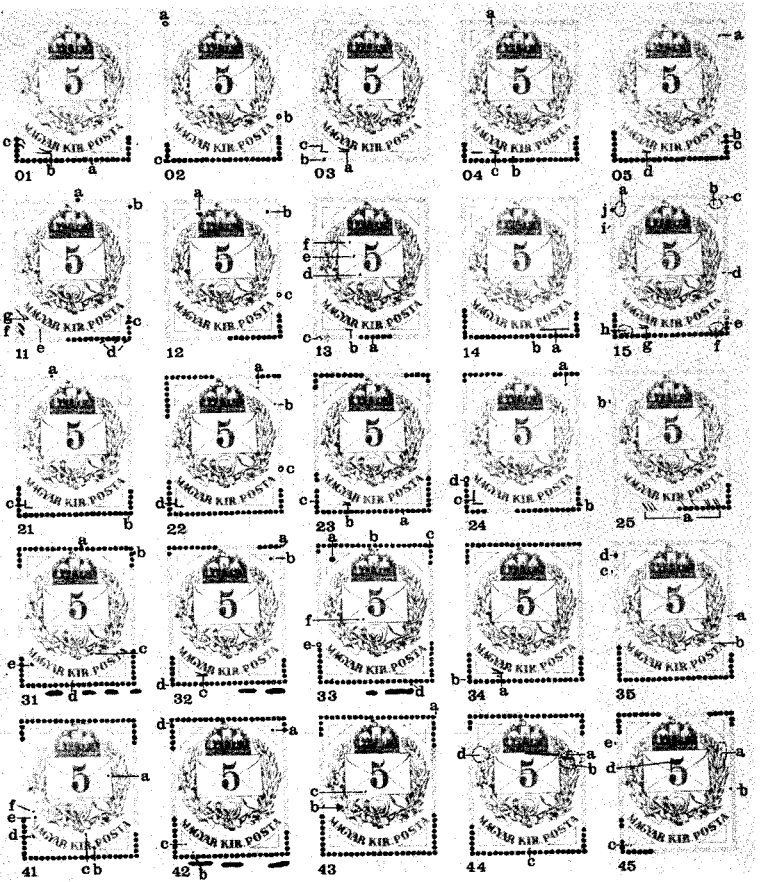
64. a) Karc a felső gyöngysor 2. gyöngyének tetején.
b) Színes folt a bal felső háromszög alsó csúcsa közelében, az 5. gyöngy magasságában.

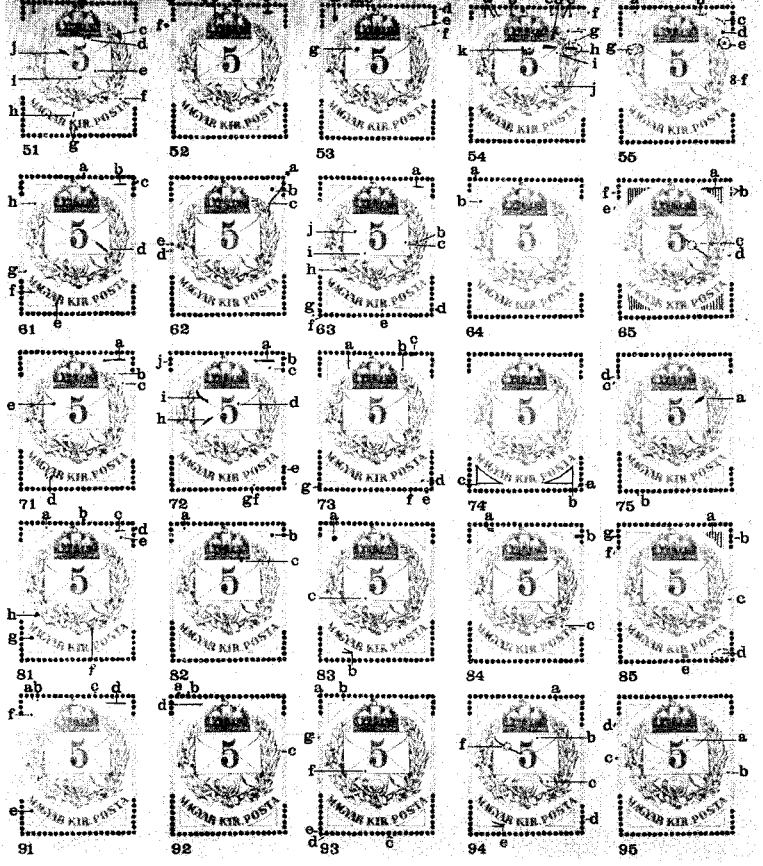
74. a) Karc a jobb oldali gyöngysor 25. gyöngyének belső oldalán.
b) A jobb alsó háromszög erősen utánmetszett és a derékszögnél a függőleges befogó túlhúzott.
c) A bal alsó háromszög erősen utánmetszett és a derékszögnél a függőleges befogó túlhúzott.

84. a) A D ismertetőjel 5. elemében a felső pont helyc két vonallal utánmetszett.
b) Simított folt a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyének belső oldalánál.
c) Tűszúrásnyi pont alapvonalközben, a T betű felett.

94. a) Színes karc a felső gyöngysor 16. gyöngyének alján.
b) Tűszúrásnyi pont a boríték felső negyedében, az értékszám zászlójától jobbra fel.
c) Tűszúrásnyi pont a kürt öblének közepén.
d) Színes karc a bal oldali gyöngysor 23—24. gyöngye között.

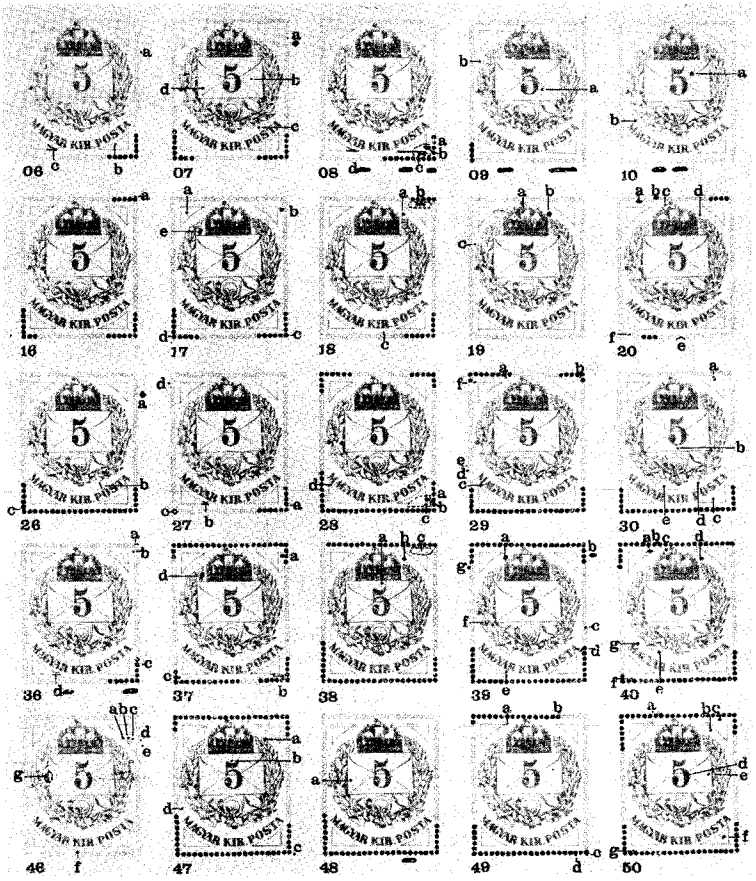
2. táblázat.
Ívhely-ismertetőjelek.
A ívnegyed

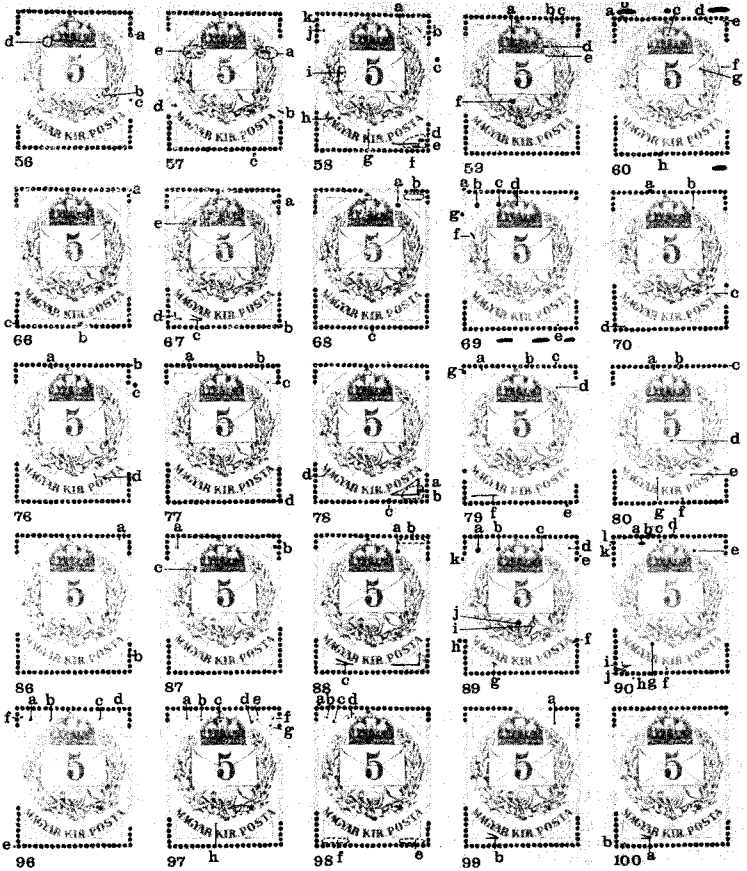

3. táblázat.
Ívhely-ismertetőjelek.
C ívnegyed

4. táblázat.
Ívhely-ismertetőjelek.
B ívnegyed

5. táblázat.
Ívhely-ismertetőjelek.
D ívnegyed

e) A bal alsó háromszög hegyesszögű csúcsa nyitott.
f) A boríték balra felmenő keresztvonala középen hiányos.

V. oszlop: e

05. a) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 3—4. gyöngyközén belül, a 13. alapvonalon.
b) Simított folt a jobb oldali gyöngysor 22. gyöngyében, balra lent.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 23. gyöngyén belül, az alapvonal végén.
d) A bal alsó háromszög hegyesszögű csúcsa zárt, a vízszintes befogó túlhúzott.

15. a) Alapvonalhiány a bal felső sarokban.
b) Alapvonalhiány a jobb felső sarokban.
c) A jobb felső sarokgyöngy jobb oldala csúcsos.
d) Kis, színes nyúlvány a jobb oldali gyöngysor 15. gyöngyének belső oldalán, fenn (csoportos ismertetőjel: e_2).
e) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 24. gyöngyén kívül.
f) Alapvonalhiány a jobb alsó sarokban.
g) A bal alsó háromszög hegyesszögű csúcsa nyitott.
h) Alapvonalhiány a bal alsó sarokban.
i) Színes folt a bal oldali gyöngysor 6. gyöngyétől balra (csoportos ismertetőjel: e_1).
j) Simított folt a bal oldali gyöngysor 3. gyöngyében (csoportos ismertetőjel: e_3).

25. a) Több apró balra felmenő karc az alsó gyöngysor gyöngyeiből kiindulva, főleg a jobb és bal alsó háromszög vízszintes befogói alatt.
b) Színes folt a bal oldali gyöngysor 6. gyöngyétől balra (csoportos ismertetőjel: e_1).

35. a) Kis, színes nyúlvány a jobb oldali gyöngysor 15. gyöngyének belső oldalán, fenn (csoportos ismertetőjel: e_2).
b) Tűszúrásnyi pont a T betű felett, az alapvonalon, a szalag végénél.
c) Színes folt a bal oldali gyöngysor 6. gyöngyétől balra (csoportos ismertetőjel: e_1).
d) Simított folt a bal oldali gyöngysor 3. gyöngyében (csoportos ismertetőjel: e_3).

45. a) Nagy, fehér mező a jobb oldali koszorúban.
b) Kis, színes nyúlvány a jobb oldali gyöngysor 15. gyöngyének belső oldalán, fenn (csoportos ismertetőjel: e_2).
c) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög derékszöge alatt.
d) Az értékszám zászlójában fehér folt.
e) Színes folt a bal oldali gyöngysor 6. gyöngyétől balra (csoportos ismertetőjel: e_1).

55. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 3—4. gyöngyköze alatt, a 3. alapvonalközben.
b) Négy tűszúrásnyi pont a jobb oldali felső háromszög hegyesszögű csúcsától balra.
c) Négy tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög belsejében, amelyek az előzőekkel egy íves vonalon fekszenek.
d) Nagy, simított folt a jobb felső háromszög átfogójának külsejéhez tapadva, az 5—6. gyöngyköz magasságában.
e) A jobb oldali koszorú kiálló, 5. külső levelének csúcsán nagy, simított folt; körülötte alapvonalhiány.
f) A jobb oldali gyöngysor 14—15. gyöngye halvány nyomatú.
g) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 9. gyöngyének magasságában, a koszorú kiálló levele felett, alapvonalon; ettől jobbra fehér mező.

65. a) A jobb oldali felső háromszög vízszintes befogója vastag vonalú.
b) A jobb gyöngysor 2—3. gyöngyközénél egyes

vonalú; a 3—4. gyöngyközénél kettős vonalú karc.

c) A boríték jobbra felmenő keresztvonala a szám közelében hiányos.

d) Kis, színes nyúlvány a jobb oldali gyöngysor 15. gyöngyének belső oldalán, fenn (csoportos ismertetőjel: c_2).

e) Színes folt a bal oldali gyöngysor 6. gyöngyétől balra (csoportos ismertetőjel: e_1).

f) Simított folt a bal oldali gyöngysor 3. gyöngyében, de ezt a gyöngy utánmetszése eltakarja (csoportos ismertetőjel: e_3).
NB! Mind a négy háromszög belseje függőleges vonalakkal utánmetszve.

75. a) Simított folt a boríték balra felmenő keresztvonalán.

b) Karc az alsó gyöngysor 4. gyöngyének alján.

c) Színes folt a bal oldali gyöngysor 6. gyöngyétől balra (csoportos ismertetőjel: e_1).

d) Tűszúrásnyi folt a bal oldali gyöngysor 5. gyöngyének belső oldalán.

85. a) A jobb felső háromszög belseje függőleges vonalakkal utánmetszett.

b) Színes karc a jobb oldali gyöngysor 3—4. gyöngye között.

c) Kis, színes nyúlvány a jobb oldali gyöngysor 15. gyöngyének belső oldalán, fenn (csoportos ismertetőjel: e_2).

d) Alapvonalhiány a jobb alsó sarokban.

e) A KIR R-je alatt fehér mezőben a 2. és 5. alapvonal utánmetszett.

f) Színes folt a bal oldali gyöngysor 6. gyöngyétől balra (csoportos ismertetőjel: e_1).

g) Simított folt a bal oldali gyöngysor 3. gyöngyében, de azt a gyöngy utánmetszése eltakarja (csoportos ismertetőjel: e_3).

95. a) Színes folt az értékszám zászlójától kissé jobbra.

b) Kis, színes nyúlvány a jobb oldali gyöngysor 15. gyöngyének belső oldalán (csoportos ismertetőjel: e_2).

c) Színes folt a bal oldali gyöngysor 12. gyöngyénél, kívül.

d) Színes folt a bal oldali gyöngysor 6. gyöngyénél, balra (csoportos ismertetőjel: e_1).

VI. oszlop: f

06. a) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 7. gyöngyének külső oldalán.

b) Tűszúrásnyi pont a jobb alsó háromszögben, az alulról számított 11. alapvonalon, az O betű alatt.

c) A bal alsó háromszög hegyesszögű csúcsa zárt.

16. a) A jobb felső sarokgyöngy felül hegyes.

26. a) Nagy, simított folt a jobb oldali gyöngysor 4—5. gyöngyközétől jobbra, a bélyegközön.

b) Színes karc az O betű felett (páros ismertetőjel: f_1).

c) A bal oldali gyöngysor 25—26. gyöngye piskóta alakú.

36. a) A jobb felső sarokgyöngy teteje lapos.

b) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 2. gyöngyének belső oldala mellett.

c) A jobb oldali gyöngysor 23. gyöngyének jobb oldalán simított folt (páros ismertetőjel: f_2).

d) A bal alsó háromszög hegyesszögű csúcsa nyitott.
NB! Simított forrasztási nyomok egyes bélyegeken az alsó gyöngysor alatt.

46. a) Simított, színes folt a jobb felső háromszög átfogójának külső oldalához tapadva, a jobb oldali gyöngysor 4—5. gyöngyközének magasságában.

b) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög függőleges befogójának belső oldalához tapadva, az előzővel azonos magasságban.

c) Tűszúrásnyi pont alapvonalközben a b) jelűtől jobbra.
d) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 5. gyöngyének külső oldalához tapadva.
e) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 6. gyöngyétől jobbra, fél gyöngynyi távolságban.
f) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 10. gyöngyének tetején, balra.
g) Erős rajzhiány a boríték bal oldalának közepén.

56. a) A jobb oldali gyöngysor 5. gyöngye gyengén metszett.
b) Kettős, tűszúrásnyi pont a kürt öblében.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 17. gyöngyének aljában.
d) A bal oldali koszorú és a korona között a boríték felett alapvonalkopás; a koszorú belső levele is hiányos.

66. a) A jobb felső sarokgyöngy jobb oldala csúcsos.
b) A második R alatti, alulról számított két alapvonal utánmetszett.
c) A bal oldali 25—26. gyöngy piskóta alakú.

76. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 7. gyöngyének alján, jobbra.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb felső sarokgyöngy jobb oldalán.
c) Nagy, simított folt a jobb oldali gyöngysor 4—5. gyöngyén kívül.
(Valójában páros ismertetőjel, de nincs rajta minden bélyegen.)
d) Színes karc az O betű felett (páros ismertetőjel: f_1).

86. a) Karc a felső gyöngysor 19. gyöngyének alján.
b) A jobb oldali gyöngysor 23. gyöngyének jobb oldalán simított folt (páros ismertetőjel: f_2).

96. a) Erős, színes folt a bal felső háromszögben, a felső gyöngysor 3—4. gyöngyköze alatt, a 8. alapvonalon.
b) Erős, színes folt a koronától balra, a 12. alapvonalon.
c) Erős, színes folt a jobb felső háromszög bal oldali hegyesszögű csúcsa alatt, a 9. alapvonalközben.
d) Karc a felső gyöngysor 19. gyöngye alatt.
e) Tűszúrásnyi pont a bal alsó sarokgyöngytől balra.
f) Erős, színes folt a bal oldali gyöngysor 2—3. gyöngyközén, belül a 6. alapvonalközben.

VII. oszlop: B_1

07. a) Nagy, színes, simított folt a jobb oldali gyöngysor 5. gyöngyétől jobbra.
b) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében, a korona jobb széle alatt.
c) Tűszúrásnyi pont, alapvonalközben az S betű bal oldalával egy vonalban, a szalag végénél.
d) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, az alsó sarok közelében.

17. a) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög közepe táján, a 11. alapvonalon.
b) Nagy, simított folt a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyének belső oldalán (csoportos ismertetőjel: B_3).
c) A jobb alsó sarokgyöngy jobb oldala csúcsos.
d) A bal alsó sarokgyöngy kisebb, mint a többi gyöngy.
e) Simított folt a bal oldali koszorúnak a korona felé forduló belső levelein (csoportos ismertetőjel: B_4).

27. a) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 25. gyöngyének alján.
b) A bal alsó háromszög hegyesszögű csúcsa nyitott.
c) A bal alsó sarokgyöngy álló négyzet alakú.
d) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 2—3. gyöngyközénél, kívül.

37. a) Nagy, simított folt a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyének belső oldalán (csoportos ismertetőjel: B_3).
b) A jobb alsó háromszög alatt néhány utánmetszett alapvonal.
c) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 25. gyöngyének belső oldalán.
d) Simított folt a bal oldali koszorúnak a korona felé forduló belső levelén (csoportos ismertetőjel: B_4).

47. a) Simított folt a jobb oldali koszorú 2. külső levelének jobb oldalához tapadva.
b) Tűszúrásnyi pont az értékszám zászlója felett.
c) Erős, színes pont a jobb alsó sarokgyöngytől jobbra lefelé, egy gyöngynyi távolságra.
d) Kis tűszúrásnyi pont alapvonalközben, a bal oldali gyöngysor 17—18. gyöngyközén belül.

57. a) Színes, simított vonal a jobb oldali koszorú levelén a boríték felső pereme alatti magasságban, körülötte üres mező.
b) A jobb oldali gyöngysor 19. gyöngyén, jobbra lemenő ferde karc.
c) Nagy, simított folt az alsó gyöngysor 16. gyöngye alatt, kissé jobbra.
d) Simított folt az alapvonalon, a bal oldali gyöngysor 18. gyöngyén belül; a gyöngy mellett alapvonalközben tűszúrásnyi pont.
e) Vízszintes, simított vonal a boríték bal felső sarka közelében, ennek folytatása egy kis pont a koszorú levelében; a boríték felső sarka és körülötte a levelek gyengén metszettek.

67. a) Nagy, simított folt a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyének belső oldalán (csoportos ismertetőjel: B_3).
b) A jobb alsó sarokgyöngy fekvő ovális alakú.
c) A bal alsó háromszög hegyesszögű csúcsa nyitott.
d) A bal alsó háromszög derékszögű csúcsa vastag vonalú.
e) Simított folt a bal oldali koszorúnak a korona felé forduló belső levelén (csoportos ismertetőjel: B_4).

77. a) A felső gyöngysor 3. gyöngye lefelé megnyúlt.
b) Karc a felső gyöngysor 18. gyöngyének alján.
c) Erős, színes pont a jobb felső háromszögben, a jobb oldali gyöngysor 4. gyöngyének magasságában.
d) A jobb alsó sarokgyöngy nagyobb a rendesnél.

87. a) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög függőleges befogóján belül, a 3. gyöngy magasságában.
b) Nagy, simított folt a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyének belső oldalán (csoportos ismertetőjel: B_3).
c) Simított folt a bal oldali koszorúnak a korona felé forduló belső levelén (csoportos ismertetőjel: B_4).

97. a) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszögben, a felső gyöngysor 4—5. gyöngyköze alatt, a 10. alapvonalon.
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 7. gyöngye alatt, a 12. alapvonalon.
c) Erős, színes folt a korona középső pántjának bal oldalán.
d) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 16. gyöngye alatt, a 13. alapvonalon.
e) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög befogóján belül, a 9. alapvonalon.
f) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög függőleges befogóján kívül, a 8. alapvonalon.
g) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszögben, a befogó közelében, a 13. alapvonalon.
h) Tűszúrásnyi pont a K betű törzse felett, kissé balra, a betű tetejétől számított 5. alapvonalközben.

08. a) A jobb alsó háromszög vízszintes befogója körül az alapvonalak és a háromszög alsó része alig mutatkozik (csoportos ismertetőjel: g_1).
b) Ugyanott nagy simított folt a háromszög függőleges befogóján. A folt kiterjed a 24. gyöngyig (csoportos ismertetőjel: g_2).
c) Ugyanott a háromszög vízszintes befogója utánmetszett, ferdén jobbra felmenő egy alapvonalköz magasságban; alatta utánmetszett alapvonalak.
d) A bal alsó háromszög hegyesszögű csúcsa zárt, a vízszintes befogó túlhúzott.
(A bal oldali gyöngysor 5. gyöngyétől balra egyes bélyegeken megtalálható a 07. ívhelynél említett simított folt a bélyegközben.)

18. a) Simított folt az alapvonalon, a korona és a jobb felső háromszög átfogója között (csoportos ismertetőjel: g_4).
b) Az alapvonalak és a jobb felső háromszög hiányos a háromszög vízszintes befogója felett (csoportos ismertetőjel: g_3). Néhány bélyegen utánmetszett alapvonalak a felső gyöngysor alatt.
c) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 12. gyöngye felett, az első alapvonalon.

28. a) A jobb alsó háromszög vízszintes befogója körül az alapvonalak és a háromszög alsó része alig mutatkozik (csoportos ismertetőjel: g_1).
b) Ugyanott nagy simított folt a háromszög függőleges befogóján. A folt kiterjed a 24. gyöngyig (csoportos ismertetőjel: g_2).
c) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög csúcsa feletti alapvonal közelében, a csúcstól kissé jobbra (páros ismertetőjel: g_5).

38. a) Tűszúrásnyi pont a boríték felső negyedében, felső széle közelében, a korona középső pántjának jobb oldala alatt.
b) Simított folt az alapvonalon, a korona és a jobb felső háromszög átfogója között (csoportos ismertetőjel: g_4). Néhány utánmetszett alapvonal a felső gyöngysor alatt.
c) Az alapvonalak és a jobb felső háromszög hiányos a háromszög vízszintes befogója felett (csoportos ismertetőjel: g_1).

48. a) Erős, színes folt a boríték bal negyedében, a perem közelében a koszorú makkjánál.
(Az alsó gyöngysor alatt egyes bélyegeken simított folt.)

58. a) Hét tűszúrásnyi pontból álló csoport a jobb felső háromszög átfogójától balra, annak közelében.
b) Négy tűszúrásnyi pontból álló csoport (karc nyoma) a jobb felső háromszög függőleges befogójánál, három benn a háromszögben, a 4. a háromszög és az 5. gyöngy között.
c) Simított folt bélyegközben a jobb oldali gyöngysor 9. gyöngyétől jobbra.
d) A jobb alsó háromszög vízszintes befogója körül az alapvonalak és a háromszög alsó része alig mutatkozik (csoportos ismertetőjel: g_1).
e) Ugyanott nagy simított folt a háromszög függőleges befogóján, a folt kiterjed a 24. gyöngyig (csoportos ismertetőjel: g_2).
f) Ugyanott a háromszög vízszintes befogója hullámvonalban utánmetszett, alatta erősen utánmetszett alapvonalak.
g) Tűszúrásnyi pont a K betű feletti 4. alapvonalközben.
h) Simított pont az első A betű tetejénél, kissé jobbra.
i) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, annak széle közelében, amely rajzhiányos.
j) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög füg-

gőleges befogójának külső oldalához tapadva, a 4. gyöngy magasságában.

k) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 2. gyöngyének alján, kívül.

68. a) Simított folt az alapvonalon, a korona és a jobb felső háromszög átfogója között (csoportos ismertetőjel: g_4).

b) Az alapvonalak és a jobb felső háromszög hiányos, a háromszög vízszintes befogója mellett (csoportos ismertetőjel: g_3).

c) Nagy, simított folt az alsó gyöngysor 11. gyöngyének alján.

78. a) A jobb alsó háromszög vízszintes befogója körül az alapvonalak és a háromszög alsó része kopott (csoportos ismertetőjel: g_1).

b) Ugyanott nagy, simított folt a háromszög függőleges befogóján, a folt kiterjed a 24. gyöngyig (csoportos ismertetőjel: g_2).

c) Az alsó gyöngysor 14. gyöngyének tetején simított folt.

d) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög csúcsa feletti alapvonal közelében, a csúcstól kissé jobbra (páros ismertetőjel: g_5).

88. a) Simított folt az alapvonalon a korona és a jobb felső háromszög átfogója között (csoportos ismertetőjel: g_4).

b) Az alapvonalak és a jobb felső háromszög hiányos, a háromszög erősen utánmetszett vízszintes befogója felett (csoportos ismertetőjel: g_3).

c) A bal alsó háromszög hegyesszögű csúcsa zárt, a vízszintes befogó túlhúzott.

98. a) Nagy, simított folt a felső gyöngysor 1—2. gyöngyköze felett.

b) Erős, színes pont a bal felső háromszög derékszögében.

c) Erős, színes pont a bal felső háromszögben, a felső gyöngysor 4. gyöngye alatt, a 10. alapvonalon.

d) Három tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög jobb oldali csúcsa közelében, az 5., 8., és a 9. alapvonalon.

e) Alapvonalhiány a jobb alsó háromszög vízszintes befogója alatt.

f) Alapvonalhiány a bal alsó háromszög vízszintes befogója alatt.

IX. oszlop: D_1

09. a) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, a lefelé menő keresztvonal alatt, az értékszámtól jobbra.

b) Tűszúrásnyi pont alapvonalközben a bal oldali koszorú mellett, a 8. gyöngy magasságában.

(Simított foltok az alsó gyöngysor alatt.)

19. a) Simított folt a korona középső pántjában, az országalma alatt, balra (páros ismertetőjel: D_4).

b) Nagy, simított folt a korona jobb oldalán levő 4. gyöngytől jobbra.

c) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 9. gyöngyén belül, az alapvonal végén.

29. a) Kis karc a felső gyöngysor 7. gyöngyének alján, jobbra.

b) Kis karc a jobb felső sarokgyöngy alján, balra.

c) Erős folt az M betű második talpa alatt.

d) Erős folt a bal oldali gyöngysor 18—19. gyöngyközén kívül.

e) Az előbbinél kisebb pont ugyanott, de a 17—18. gyöngyközön kívül.

f) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 2. gyöngyének aljával egy magasságban, az alapvonalon.

39. a) Nagy, simított, színes folt a korona bal oldalán, kívül, a korona gyöngyeinek közepe táján (csoportos ismertetőjel: D_3).

b) Nagy, simított folt a jobb oldali gyöngysor 3. gyöngyétől jobbra.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 16. gyöngyének alján.
d) Erős, színes nyúlvány a jobb oldali gyöngysor 20. gyöngyének belső oldalán (páros ismertetőjel: D_5).
e) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög hegyesszögű csúcsa felett, az R törzse alatt.
f) Erős, színes folt a bal oldali koszorú külső levelében, a boríték alsó peremével egy magasságban.
g) Nagy, simított folt a bal oldali gyöngysor 5. gyöngyének külső oldalán (csoportos ismertetőjel: D_2).

49. a) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög jobb oldali csúcsánál, jobbra, az 5. alapvonalon.
b) A felső gyöngysor 16. gyöngye erősen utánmetszett.
c) A jobb alsó sarokgyöngy alul hegyes.
d) Az alsó gyöngysor 19. gyöngye alul hegyes.

59. a) Nagy, simított folt a korona 3. táblájának alján.
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 16. gyöngye alatt az első alapvonalközben.
c) Erős, színes pont a felső gyöngysor 18. gyöngye alatt, a második alapvonalon.
d) Simított vízszintes vonal a korona és a jobb oldali koszorú között, a boríték feletti 6. alapvonalon.
e) Tűszúrásnyi pont a boríték felső pereme alatt, az előző vonal alatt.
f) Simított folt a kürt fúvókájától jobbra álló levél és a kürt között.

69. a) Erős, színes folt a bal felső sarokgyöngy tetején.
b) Nagy, simított, színes folt a bal felső háromszög közepén.
c) Nagy, simított, színes folt a korona bal oldalán, kívül, a korona gyöngyeinek közepe táján (csoportos ismertetőjel: D_3).
d) Simított folt a korona középső pántjában, az országalma alatt, balra (páros ismertetőjel: D_4).
e) Tűszúrásnyi pont a jobb alsó háromszög vízszintes befogója alatt, az alsó gyöngysor 17—18. gyöngyköze feletti ötödik alapvonalon.
f) Színes, kis, ívelt karc a bal oldali koszorú külső levelének peremén, a 9. gyöngy magasságában.
g) Nagy, simított, színes folt a bal oldali gyöngysor 5. gyöngyének külső oldalán (csoportos ismertetőjel: D_2).
(Simított foltok az alsó gyöngysor alatt.)

79. a) Színes folt a felső gyöngysor 4. gyöngyének alján, jobbra.
b) Színes folt a felső gyöngysor 12. gyöngyének jobb oldalában.
c) Színes folt a felső gyöngysor 17. gyöngye felett, jobbra.
d) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali koszorú 3. külső levelének csúcsa feletti, ötödik alapvonalon.
e) Színes folt az alsó gyöngysor 19—20. gyöngyköze alatt.
f) A bal alsó háromszög vízszintes befogója ívelt.
g) Színes pont a bal oldali gyöngysor 2. gyöngyének tetején.

89. a) Nagy, simított színes folt a bal felső háromszög közepe táján.
b) Nagy, simított, színes folt a korona bal oldalán, kívül, a korona gyöngyeinek közepe táján (csoportos ismertetőjel: D_3).
c) Nagy, simított, színes folt a korona jobb oldalán, kívül, a korona gyöngyeinek közepe táján.
d) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög függőleges befogójának külső oldalán, a 3. gyöngy magasságában.

e) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 4—5. gyöngyközén, kívül.
f) Erős, színes nyúlvány a jobb oldali gyöngysor 20. gyöngyének belső oldalán (páros ismertetőjel: D_5).
g) A bal alsó háromszög átfogóján vonalvastagodás a második A betű alatt.
h) Nagy, simított folt a bal oldali gyöngysor 20. gyöngyétől balra, a bélyegközben.
i) Vonaltörés a kürt tölcsérjének bal oldalán.
j) Nagy, simított folt a szalag csokrának bal oldalán, a kürt karikájában.
k) Nagy, simított, színes folt a bal oldali gyöngysor 5. gyöngyének külső oldalán (csoportos ismertetőjel: D_2).

99. a) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög átfogóján kívül, a 13. alapvonalközben.
b) A bal alsó háromszög hegyesszögű csúcsa zárt.

X. oszlop: h

10. a) Nagy, erős, színes pont a boríték jobbra felmenő keresztvonalának felső oldalához tapadva, az értékszám közelében.
b) Halvány, simított folt az M betű első törzse felett.

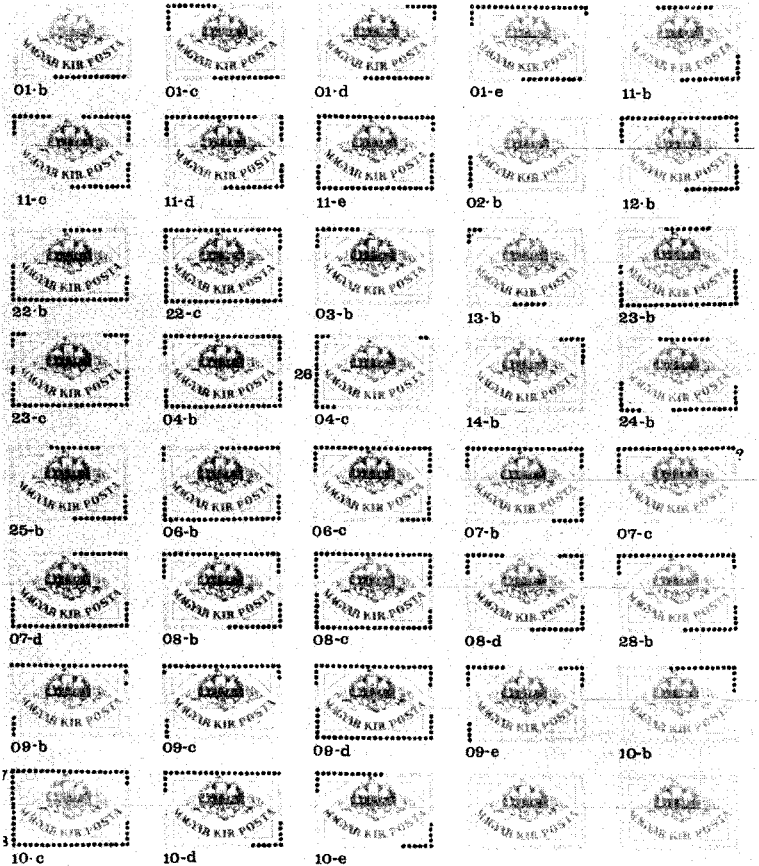
20. a) Nagy, simított folt a felső gyöngysor 4—5. gyöngyköze alján.
b) Simított folt a felső gyöngysor 7—8. gyöngyköze felett, a gyöngyközhöz tapadva (csoportos ismertetőjel: h_3).
c) Simított folt a kereszttől balra az alapvonalon és a felső gyöngysor 9. gyöngyén.
d) A koronától jobbra kis, színes, simított folt, a koszorú csúcslevele felett.
e) Az alsó gyöngysor 11—12. gyöngyköze alul félkör alakban hiányos.
f) Tűszúrásnyi pontocska az alsó gyöngysor 2—3. gyöngyköze felett, az alapvonal alatt (csoportos ismertetőjel: h_1).

30. a) Két tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 17—18. gyöngyköze alatt, a felső az 1. alapvonalon, az alsó az 5. alapvonalon.
b) Színes folt a boríték alsó negyedében, középen, az értékszám alatt (páros ismertetőjel: h_5).
c) Tűszúrásnyi pont a jobb alsó háromszögben, az alsó gyöngysor 17. gyöngye felett, a 8. alapvonalon.
d) Kis, színes folt az O betű felett a bal oldalon, a szalag közelében (páros ismertetőjel: h_6).
e) Kis, színes folt az első R betű felett, a szalag közelében (páros ismertetőjel: h_5).

40. a) Nagy, simított folt a bal felső háromszög vízszintes befogójához tapadva, a 6. gyöngy alatt (páros ismertetőjel: h_7).
b) Simított folt a felső gyöngysor 7—8. gyöngyköze felett, a gyöngyökhöz tapadva (csoportos ismertetőjel: h_3).
c) Simított folt az alapvonalon a korona keresztjétől balra (páros ismertetőjel: h_9).
d) A koronától jobbra kis, színes, simított folt a koszorú csúcslevele felett (csoportos ismertetőjel: h_2).
e) Színes folt a bal oldali szalag alsó sarkában (páros ismertetőjel: h_8).
f) Tűszúrásnyi pontocska az alsó gyöngysor 2—3. gyöngyének köze felett, az alapvonal alatt (csoportos ismertetőjel: h_1).
g) Simított folt az M betű feletti alapvonalon.

50. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 6—7. gyöngyköze felett.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög átfogóján kívül, a 13. alapvonalon.
c) Erős, színes folt a felső gyöngysor 18. gyöngye alatt, a 3. alapvonalközben.
d) Az értékszám vastag alsó részének belseje fehér.

6. táblázat.
Az *A* jelű nyomólemezek gyöngyutánmetszései.

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
						4—4 5—6	7—4 6—6		
				6—6 9—7	6—6 9—7	7—4 9—8	3—5 7—6	4—6 8—5	5—4 0—0
	6—5 8—7			6—6 8—7			6—7 8—8	4—4 7—6	5—4 8—6
4—4 8—5	5—5 8—5		4—6 8—7	6—5 8—7				4—5 9—8	
5—6 8—8		6—5 8—8	6—6 7—6	7—5 8—7	6—6 7—7	5—5 8—8	7—5 8—6		5—5 7—6
5—4 8—7	8—5 8—8	7—4 13—8	6—5 8—8		5—6 8—7	9—6 8—8		6—6 8—8	6—6 8—8
7—7 8—8		4—5 9—8	14—5 7—7				6—7 8—6	7—5 8—7	?—4 7—6
	7—7 8—8	7—5 9—8				11—7 11—10	3—3 9—5		8—4 9—6
8—5 8—8	7—5 9—7							5—5 8—7	7—4 ?—6
7—7 ?—7	7—7 ?—6				6—5 7—7	6—5 7—7	6—6 8—7	8—5 7—6	7—? 8—?

7. *táblázat.* A durván utánmetszett B jelű nyomólemez függőleges gyöngysoraiban javított gyöngyök száma. (A felső és alsó gyöngysor minden gyöngye utánmetszett.

e) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb oldali negyedében, jobb szélének közelében.

f) Erős, színes folt a jobb alsó háromszög közepe táján.

g) Tűszúrásnyi pontocska az alsó gyöngysor 2—3. gyöngyköze felett, az alapvonal alatt (csoportos ismertetőjel: h_1).

60. a) A felső gyöngysor 2—3. gyöngyközének felső részén színes folt.

b) A felső gyöngysor 3. gyöngyének alján színes karc.

c) Tűszúrásnyi pont a korona középső táblájának gyöngyétől balra.

d) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 18. gyöngye alatt a 3. alapvonalon.

e) Tűszúrásnyi pont a jobb felső sarokgyöngy belső oldalánál.

f) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali koszorú levelétől jobbra, a 10. gyöngy magasságában.

g) Ugyanezen magasságban tűszúrásnyi pont a boríték jobb oldali peremén belül.

h) Jobbra dűlő, harántos, színes karc az alsó gyöngysor 9. gyöngyén.

70. a) Simított folt a felső gyöngysor 7—8. gyöngyköze felett, a gyöngyközhöz tapadva (csoportos ismertetőjel: h_3).

b) A koronától jobbra kis, színes, simított folt a koszorú csúcslevele felett (csoportos ismertetőjel: h_2).

c) Tűszúrásnyi pont a T betű törzsének jobb oldalával egy vonalban, a szalag közelében.

d) Tűszúrásnyi pontocska az alsó gyöngysor 2—3. gyöngyköze felett, az alapvonal alatt (csoportos ismertetőjel: h_1).

80. a) Kis, színes folt a felső gyöngysor 8. gyöngyének alján, jobbra.

b) A felső gyöngysor 12—13. gyöngyközén egy-egy kis pont, fent és lent.

c) Kis karc a jobb felső sarokgyöngy jobb oldalán.

d) Színes folt a boríték alsó negyedében, középen az értékszám alatt (páros ismertetőjel: h_4).

e) Kis, színes folt az O betű bal oldala felett, a szalag közelében (páros ismertetőjel: h_6).

f) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 13. gyöngye felett, a 2. alapvonalon, kissé jobbra.

g) Kis, színes folt az első R betű felett, a szalag közelében (páros ismertetőjel: h_5).

90. a) Nagy, simított folt a bal felső háromszög vízszintes befogójához tapadva, a 6. gyöngy alatt (páros ismertetőjel: h_7).

b) Simított folt a felső gyöngysor 7—8. gyöngyköze felett, a gyöngyökhöz tapadva (csoportos ismertetőjel: h_3).

c) Simított folt az alapvonalon, a korona tetejétől balra (páros ismertetőjel: h_9).

d) Simított folt a felső gyöngysor 11—12. gyöngyközén.

e) A koronától jobbra kis, színes, simított folt a koszorú csúcslevele felett (csoportos ismertetőjel: h_2).

f) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 10. gyöngye felett, a 2. alapvonalon.

g) Színes folt a bal oldali szalag alsó sarkában (páros ismertetőjel: h_8).

h) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 4. gyöngye alatt.

i) A bal alsó háromszög vízszintes befogója a derékszög közelében vastag.

j) Tűszúrásnyi pontocska az alsó gyöngysor 2—3. gyöngyköze felett, az alapvonal alatt (csoportos ismertetőjel: h_1).

k) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 2—3. gyöngyén kívül.

l) Kis karc a bal oldali gyöngysor 2. gyöngyének külső oldalán.

100. a) A bal alsó háromszög hegyesszögű csúcsa nyitott.

b) Tűszúrásnyi pontocska az alsó gyöngysor 2—3. gyöngyköze felett, az alapvonal alatt.

Az A jelű bélyegek előállításához felhasznált nyomólemezeken végzett gyöngy utánmetszések

A kutatás jelenlegi helyzetének ismertetésekor már utaltam arra, hogy az *A* jelű bélyegek több olyan nyomólemezről származnak, amelyeken a gyöngyöket utánmetszették.

Összefüggő példányok hiányában sajnos nem lehet megállapítani a nyomólemezek előállítási sorrendjét és az azokon végzett utánmetszéseket a lemez számához kötni. Ezért a választott sorrend tetszőleges.

A jelölésnél a kis *a* betű megfelel a 2—5. táblákon bemutatott gyöngy utánmetszéseknek, ezért a 6. táblázaton kis *b* betűvel kezdem az első ismert *változat* jelölését, és így tovább.

A B jelű bélyegek nyomólemezének rövid ismertetése

A *B* jelű bélyegek ismertetőjeleinek alakhű közlése rajzban csaknem lehetetlen. Ezért idővel, amikor több bélyeg ívhelye azonosítva lesz, az ismertetőjelek nagyított alakú fényképeken lesznek közölhetők.

Jelen időpontban elegendő lehet a *B* jelleg felismerésének lehetősége az utánmetszett gyöngyök száma, azok elhelyezkedése, valamint az anyalemez nem javított állapotából eredő ismertetőjelek alapján. A 7. táblázaton közlöm a *B* jelű nyomólemez durván utánmetszett gyöngyeinek a számát.

A C jelű bélyegek nyomólemezének rövid ismertetése

A *C* jelű bélyegek „ernyős" utánmetszésének ábrázolására készítettem egy sablont, kb. hatszoros nagyításban, de hamarosan beláttam, hogy az utánmetszés alakhű visszaadása nagyon nehéz lenne rajzban. Erre idővel előnyösebb lesz a fotográfiai eljárást alkalmazni. Tekintetbe kell venni azt is, hogy csekélyszámú anyag áll rendelkezésre, s ezek egy részén a bélyegzés eltakarja az utánmetszés vonalait.

Hogy az elért eredményt mégis valahogy rögzíthessem, a 8—11. táblázatokon feltüntettem az alapvonal utánmetszések elhelyezkedését és az utánmetszett vonalak számát.

*

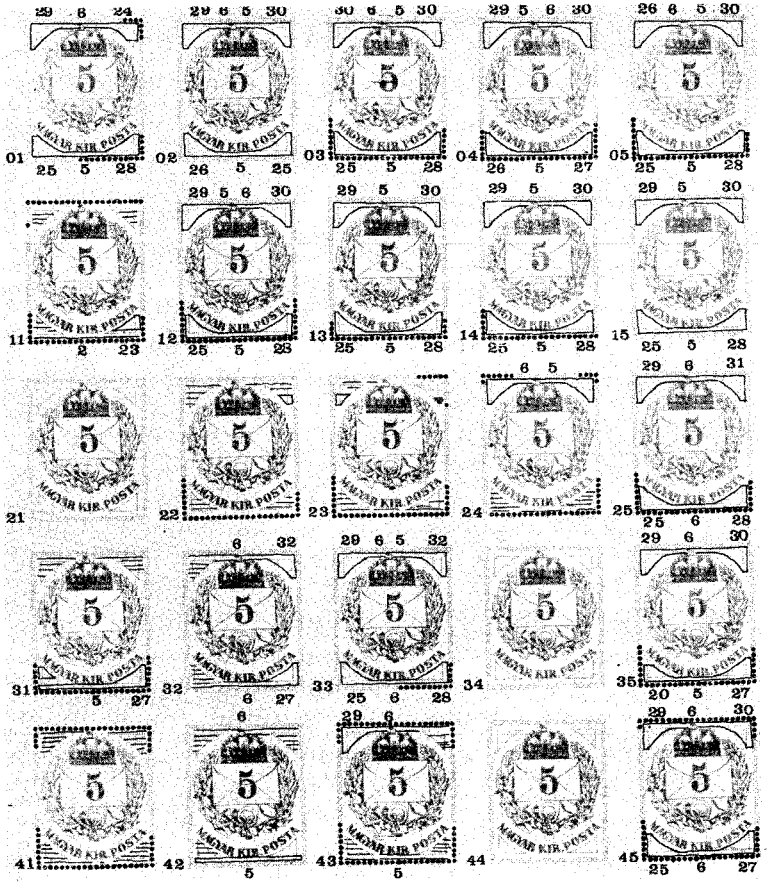
Megjegyzés: Mind a négy ívnegyedre érvényes, hogy az ábrákon a bekeretezett felületeken az alapvonalutánmetszés szép, egyenletes vonalakból áll. Ezzel szemben ott, ahol az utánmetszés csak egyes vonalakkal van jelölve, az utánmetszés rendszertelen, de azok eloszlása nem felel meg az ábrán feltüntetett vonalaknak.

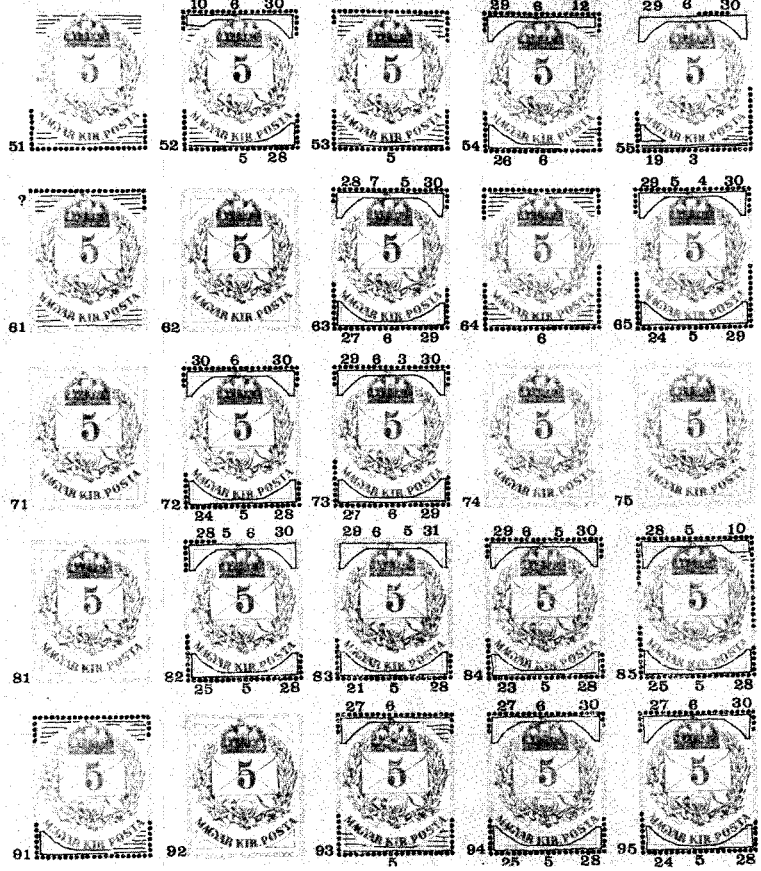
Az I. típusú 5 krajcáros címletről írt jelen tanulmány összefoglalja az összes ismereteinket, de nem kizárt, hogy lehetséges lesz még további ismertetőjeleket találni. Valószínűleg fel fog idővel bukkanni több eddig nem regisztrált gyöngy-utánmetszés is.

A jelenlegi, itt ismertetett eredmények elérésében a segítségnyújtásért köszönetemet fejezem ki Madarász Gyulának, aki már évekkel ezelőtt közölte velem Visnya Sándor statisztikai adatait az oszlop ismertetőjelekre vonatkozólag, valamint Pákozdi Lászlónak, a szöveg lektorálásáért és Dr. Petrovics Tivadarnak az ívfelépítési adataim ellenőrzéséért.

Azoknak, akik magukon a bélyegeket kívánják tanulmányozni a témát, most már az *A* jelű bélyegek egy rekonstruált teljes íve rendelkezésre áll a Bélyegmúzeumban.

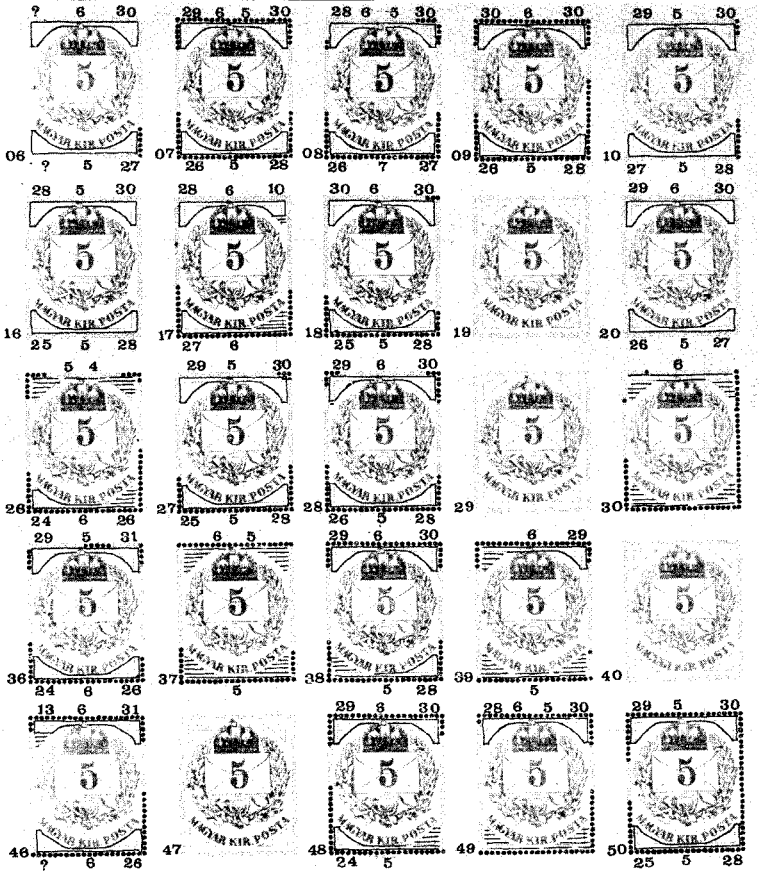
8. táblázat.
A C jelű „ernyősen" utánmetszett nyomólemez *A* ívnegyedének alapvonal- és gyöngy-utánmetszései.

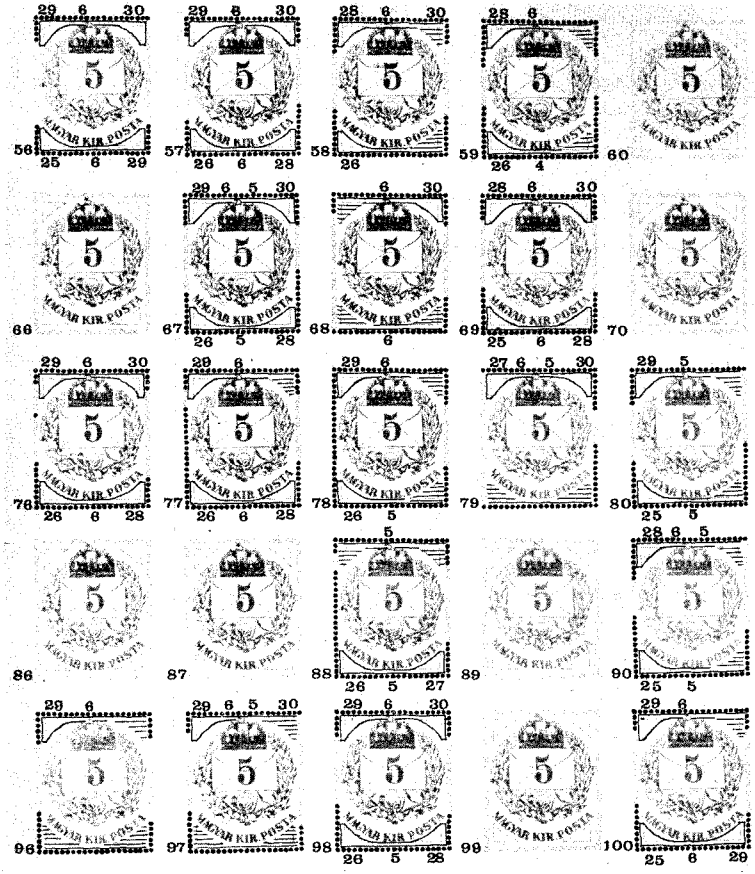

9. táblázat.
A C jelű „ernyősen" utánmetszett nyomólemez C ívnegyedének alapvonal- és gyöngy-utánmetszései.

10. táblázat. A *C* jelű „ernyősen" utánmetszett nyomólemez *B* ívnegyedének alapvonal- és gyöngy-utánmetszései.

11. táblázat. A *C* jelű „ernyősen" utánmetszett nyomólemez *D* ívnegyedének alapvonal- és gyöngyutánmetszései.

Az első magyar értékcikkpótló előttes
(Az 1868-as kiadású postautalvány)

BÁNFALVY TAMÁS (STOCKHOLM)

A 1867-es kiegyezéskor tizenhét évig tartó osztrák önkényuralmi rendszer szűnt meg, amelynek folytán Magyarország önálló, Ausztriával egyenrangú társországgá vált. Az új rendszer kétközpontú, dualista államrendszer lett, közös uralkodóval — I. Ferenc József magyar királlyá koronáztatott 1867. június 8-án, — és közös, Bécsben székelő külügy-, hadügy- és pénzügyminisztériummal.

Az új, önálló magyar kereskedelmi minisztérium irányításával, 1867. május 1-én megkezdte működését az önálló magyar postaigazgatás is, amelynek felügyelete ez időben kb. 1000 postahivatalra terjedt ki.

A kezdeti időszakban továbbra is az osztrák posta értékcikkeit és nyomtatványait használták a postai forgalomban, de új, magyar kiadások előkészítése is megkezdődött. Ennek eredményeként rövid időn belül legyártásra, majd 1867. június 1-én forgalomba kerültek a magyar postaigazgatás első bélyegei és rányomott bélyegű borítékai, amelyek azonosak voltak az osztrák postaigazgatás párhuzamos kiadásaival. Ez a kiadás osztrák tervrajzok alapján a bécsi államnyomdában került legyártásra és a bélyegkép sem magyar szöveget, sem magyar felségjelet nem tartalmazott, a papiros vízjele a német szövegű „BRIEF-MARKEN" ivvízjel volt.

Az önálló, magyar postaigazgatás első, magyar felségjelű és (a német szöveg után) magyar szövegű kiadása 1868. áprilisáig váratott magára. Ekkor kerültek postai forgalomba első, magyar értékcikkpótló előtteseink, a Posta-utalvány lapok, amelyeket központi elhelyezésű magyar címer díszített. Ezeknek a postautalványoknak kiadása mind a magyar filatélia, mind a Magyar Posta történetében igen nagy jelentőségű, mivel ezek a kiadványok voltak az önálló magyar postaigazgatás első, jellegükben is magyar értékcikkpótló előttesei.

Nagy jelentőségűnek tartom, hogy a filatelisták A Magyar Bélyegek Monográfiájának megjelenése folytán tudomást szerezhettek ezeknek a filatéliai ritkaságoknak létezéséről. A Monográfia III. kötetében dr. Rend Ferenc foglalta össze a legfontosabb tudnivalókat az értékcikkpótló előttesekről, amelyek szerint a postautalványok szövege — különböző vastagságú kékeszöld, majd kék papiroson — könyvnyomással készültek. A postautalványok nagysága tág keretek között mozgott (170—180×127—144 mm.) és a szövegben, valamint a nyomtatvány elrendezésében is eltérések mutatkoztak.

Ezek a különbözőségek és eltérések több lehetőséget nyújtottak és nyújtanak a postautalványok cso-

portosítására, tipizálására, valamint ezen belül esetleges altípusok meghatározására.

Dr. Rend Ferenc két, egymástól eltérő típust különböztetett meg mind a magyar, mind a német nyelvű postautalványoknál, mindkét esetben a nyomtatványok szövegében előforduló évszám rövidítést véve alapul.

A magyar nyelvű utalvány

I. típusa: az évszám „186..."

II. típusa: az évszám „18 ..."

A német nyelvű utalvány

I. típusa: az évszám „186..."

II. típusa: az évszám „187..."

A Monográfiában közölt típusokról egyelőre enynyit. És itt meg kell állnunk. A gyűjteményemben levő értékcikkpótló postautalvány-lapok alapján feltételezem, hogy a fenti típusok meghatározásánál a szerző rendelkezésére nem állt elegendő anyag, mivel valóban előforduló, lényeges tényezők a tipizálásból kimaradtak.

Egyébként is az évszám rövidítések alapján való tipizálást nem tartom helyesnek, mivel ezek az utalványok szövegének nem a legjelentősebb elemei, továbbá előfordulásuk lényegesen változatosabb, mint a Monográfiában közölt típusok. Példaként megemlítem, hogy a német nyelvű utalványoknál is előfordul „18....." keltezés. De, a sorrend felállítására is alkalmatlannak vélem ezeket a csonka évszámokat, hiszen semmi sem bizonyítja, hogy az „186..." (I. típus) korábbi lenne, mint az „18....." (II. típus). Ezzel ellentétben okkal feltételezhető, hogy először látott napvilágot az „18....."-as keltezés, és csak későbbi időben szedték e mellé a 6-os, illetve 7-es számjegyet. Ezt látszik igazolni a számos utalványon előforduló, egy évszámon belüli, különböző számnagyság is (l. 1. ábra).

A Monográfiában közölt tipizálásnál, illetve az altípusok meghatározásánál fontos szerepet kapott a három különböző utalványméret (az A, B és C jelű).

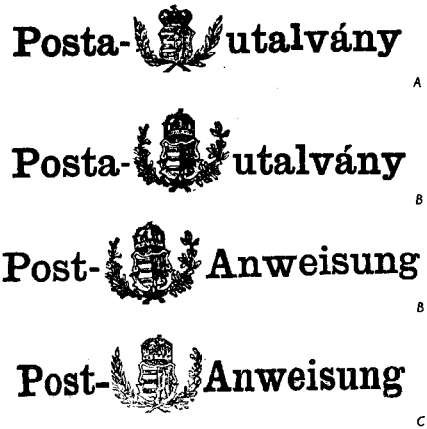
1. ábra. Különböző számnagyság egy évszámon belül.

Ami az utalványok különböző nagyságát illeti, ezek sem kimondottan alkalmasak, típusok vagy altípusok meghatározására, mivel a közölt három méreten kívül (A=180×134 mm, B=182×146 mm, C=174×150 mm) lényegesen több ismeretes, és az azonos „típusokon" belül is nagy méretkülönbségek fordulnak elő. Hivatkoznom kell arra is, hogy a gyűjteményemben levő *teljes méretű* (szelvénnyel, illetve couponnal) utalványok hosszmérete 170 és 180, míg magasságuk 127 és 144 mm között váltakozik. Nyilvánvaló, hogy ezek a méretek sem a minimális és a maximális értékek, hiszen a Monográfia említést tesz 150 mm-es magasságról is.

Fentieket összegezve azt a megállapítást kell levonnunk, hogy sem a csonka évszámok, sem az utalványok mérete tipizálás alapjait nem képezhetik. Ezek után jogosan merül fel az a kérdés: milyen tényezők alapján lehet csoportosítani (tipizálni) az egymástól különböző megjelenési formában — kisebb-nagyobb mértékben eltérő — utalványokat? A válasz első része — véleményem szerint — adott. Az utalványok egyik része magyar, a másik része német nyelvű. Ez meg is felel a Monográfia főcsoportjainak. A további csoportosításhoz — szerintem — az utalványok másik nagyjelentőségű tényezőjét, a változó ábrájú címerrajzot kell alapul venni.

Gyűjteményem magyar nyelvű utalványai között két különböző, egymástól lényegesen eltérő, magyar címertípus fordul elő. Jelöljük ezeket átmenetileg *A* és *B* jelű címernek. Azonos a helyzet a *német nyelvű*

utalványoknál is, azzal a különbséggel, hogy ezeknél az egyik címer azonos a magyar utalványok egyikével, a *B* jelű címerrel, míg a harmadik címerváltozat, a *C* jelű, csak a német nyelvű utalványokon ismeretes (l. 2. ábra).

2. ábra. Az *A*, *B* és *C* jelű címerek.

Az A jelű címer leírása

Kettős keretű címerpajzs. A címer bal fele 7 vágásos, a felső sávok színezettek. A címerpajzson lévő korona kiképzése a valóságostól erősen eltérő, míg a korona keresztje a helyes irányba dől. A címer jobb oldalát jól megállapítható olajág, míg a bal oldalát tölgyág díszíti.

A B jelű címer leírása

A címerpajzs kerete díszített. A címer bal fele 6 vágásos, a felső sáv fehér. A címerpajzson elhelyezett, perspektivikusan ábrázolt korona rajza a valóságot megközelítő, de a rajta levő kereszt a ténylegestől eltérően jobbra dől. A címer két oldalát övező ágak fajtája a rajz alapján nem határozható meg.

A C jelű címer leírása

Hasonló a B jelű címerhez, de mind a címer rajzában, annak díszítő elemeiben, mind a korona rajzában apró, főleg méretbeni eltérések vannak. A korona szögletesebb, a címer bal oldalán jól megrajzolt olajág, jobb oldalán új rajzú tölgyág helyezkedik el.

Nem tartom kizártnak, hogy az előzőekben ismertetett és a 2. ábrán bemutatott címerkép és a két oldalon elhelyezkedő felirat eddig ismertelen változatban nem fordul-e elő. Ennek megállapítása még várat magára, és kizárólag az egyetemes gyűjtői összefogás, adatközlés vezethet olyan eredményre, amelynek alapján a végleges és — valóban helyes — tipizálás ezen a területen is megtörténjen.

A címerkép alapján való csoportosítás után megjegyzem, hogy további megkülönböztetési lehetőséget kínál az utalványok szövege és azok elrendezése. Ezek közül meg kell említenem a magyarnyelvű utalványoknál eddig ismert, az alábbiakban felsorolt nyomtatványszám változatokat:

Nyomtatványszám 379.	(aláhúzva)
Nyomtatvány sz. 379.	(nagy kezdőbetű)
nyomtatványszám 379.	(kis kezdőbetű)
379. sz. nyomtatvány	
379. sz. nyomtatvány	(aláhúzva)

Úgy vélem, hogy a további csoportosítások lehetőségeinek taglalása helyett, amely egy átfogó rende-

zés alapvető feladata, bemutatom gyűjteményem értékcikkpótló előtteseit, az 1868-as kiadású postautalványokat, hivatkozva ezeknek a szöveg elrendezésében megmutatkozott változataira és annak megismétlésével, hogy a bemutatott utalványokon kívül, minden bizonnyal számíthatunk még további változatok felbukkanására.

I. Magyar nyelvű utalványok

1. *A jelű címer, „a" változat* (l. 3. ábra)

Utalvány oldal

A szelvényen fenn: „Nyomtatványszám 379." (aláhúzva).

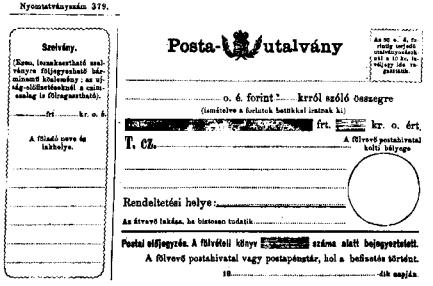
A szelvény keretében: „A föladó neve és lakhelye".

Az utalvány szövegének 2. sora: „(ismételve a forintok betűkkel íratnak ki)".

A kör fölött: „A fölvevő postahivatal kelti bélyege".

A fölvételi könyv számára vonalkázott hosszúság 18 mm.

A „18.....-dik napján". betűmagassága 1,5 mm.

Nyomtatványszám 379.

Szelvény.

(Szem. tecsaknemtartható szelvényre fölfigyelmeztető bárminemű közlemény; az utalvány-előállításoknál a csinosság is előmozdíttatik).

.....frt ..... kr. o. é.

A föladó neve és lakhelye.

Posta-[illegible]utalvány

Az 50 n. é. forintig terjedő utalványoknál csak 5 kr., az ezen felüli 10 kr. illetéket szednek.

..... o. é. forint ..... krről szóló összegre

(ismétlve a forintok betűkkel íratnak ki)

[illegible] frt. [illegible] kr. o. ért.

T. Cz. .....

A fölvevő postahivatal kelti bélyege

Rendeltetési helye: .....

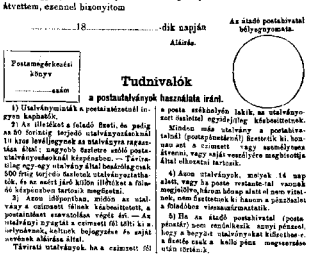
Az átvevő lakása, ha biztosan tudatik .....

Postai előjegyzés. A fölvételi könyv [illegible] száma alatt bejegyeztetett.

A fölvevő postahivatal vagy postaépület, hol a beküldés történt.

18..... -dik napján.

A postahelyiség neve. Aláírás.

A címzett fél nyugtája.

Hogy a jelen utalványon kiírt összegről a postaintézettől valósággal átvettem, ezennel bizonyítom

.....18..... -dik napján

Aláírás.

Az átadó postahivatal bélyegnyomata.

Postamegérkezési könyv

.....szám

Tudnivalók

a postautalványok használata iránt.

1) Utalványainkat a postaintézettől ingyen kaphatók.

2) Az illetéket a feladó fizeti, és pedig az 50 forintig terjedő utalványoknál 10 kros levélbélyegnek az utalványra ragasztása által; nagyobb összegre szóló postautalványoknál készpénzben. — Tartozólag egy-egy utalvány által beadóhelyenek 500 frtig terjedő összegek utalványozhatók, és az ezért járó illeték az illetőnek a föladó tőkepénzben tartozik megfizetni.

3) Azon időpontban, midőn az utalvány a címzett félnek kézbesítetett, a postaintézet szavatolása végét éri. — Az utalvány nyugtát a czímzett fél tölti ki s helyeznek, keltnek bejegyzése és saját nevének aláírása által.

Távirati utalványok. ha a czímzett fél a posta székhelyén lakik, az utalványozott összeget ugyanúgy kézbesítetnek.

Minden más utalvány a postahivatalnál (postaépületnél) kerestetik ki, hanem ott a czímzett vagy személyesen átvenni, vagy saját vezetőjére megbízottja által elkészíttetni tartozik.

4) Azon utalványok, melyek 14 nap alatt, vagy ha poste restante-tal vannak megjelölve, három hónap alatt el nem vitetnek, nem fizetésnek ki; hanem a pénztárnál a feladóhoz visszaszármaztatnak.

5) Ha az átadó postahivatal (postaépület) nem rendelkezik annyi pénzzel, hogy a beküldött utalványokat kifizethesse, a fizetés csak a kellő pénz megszerzése után történik.

3. ábra. Postautalvány, *A* jelű címer, *„a"* változat.

Hátoldal

„A címzett fél nyugtája." felirat hossza 53 mm. Betűtípusa keskeny, magas antikva.

Évszám: „18....."

A kör fölött: „Az átadó postahivatal bélyegnyomata".

A „Postamegérkezési könyv ..... szám" kerete egyenes.

A Tudnivalók két hasábját egyenes vonal választja el.

A Tudnivalók első hasábjának utolsó szava „fél".

2. *B jelű címer, „b" változat* (l. 4. ábra)

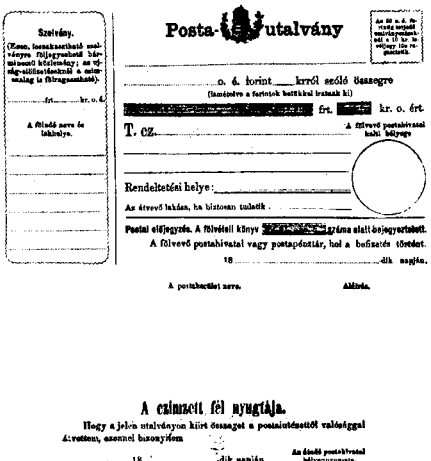
Utalvány oldal

A szelvényen fenn: „Nyomtatvány sz. 379".

A fölvételi könyv számára vonalkázott hosszúság 23 mm.

Az „18.....-dik napján.", betűmagassága 2 mm.

Többi részletében mind az utalvány, mind a hátoldal megegyezik az „a" változattal.

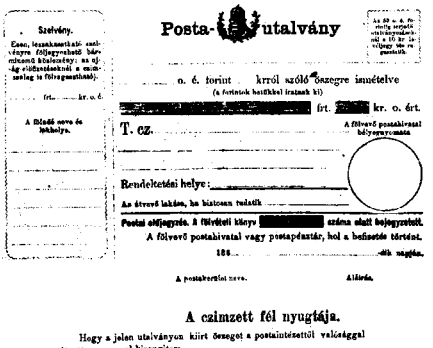
4. ábra. Postautalvány, *B* jelű címer, „b" változat.

3. *B jelű címer, „c" változat* (l. 5. ábra)

Utalvány oldal

A szelvényen fenn: „379. sz. nyomtatvány".

Az utalvány szövegének 2. sora: „(a forintok betűkkel iratnak ki)".

5. ábra. Postautalvány, *B* jelű címer, „c" változat.

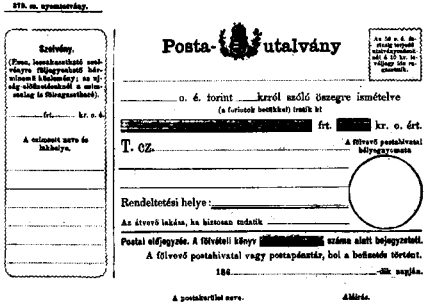
A kör fölött: „A fölvevő postahivatal bélyegnyomata".
A keltezésnél: „186...-dik napján".

Hátoldal
„A címzett fél nyugtája" felirat hossza 57 mm, betűtípusa vastag antikva.
Évszám: „186...-dik napján."
A „Postamegérkezési könyv ..... szám." kerete egyenes.
A Tudnivalók két hasábját hullámos vonal választja el.
A Tudnivalók első hasábjának utolsó szava: „címzett".

4. *B jelű címer, „d" változat* (l. 6. ábra)

Utalvány oldal
A szelvényen fenn: „379. sz. nyomtatvány."
A szelvény szövegében: „A címzett neve és lakhelye."
Az utalvány szövegének 2. sora: „(a forintok betűkkel) iratik ki".
A kör fölött: „A fölvevő postahivatal bélyegnyomata".
A keltezésnél: „186...-dik napján."

Hátoldal
„A címzett fél nyugtája" felirat hossza 59 mm. Betűtípusa az előzőektől eltérő antikva.
A szöveg első szava: „Hogy", kövér, nagy H betűvel kezdődik.
Évszám: „186..."
A kör fölött: „A leadó postahivatal bélyegnyomata".
A „Postamegérkezési könyv ..... szám" hullámos vonallal határolt.
A „Tudnivalók," után vessző van.
A Tudnivalók két hasábját egyenes vonal választja el.
A Tudnivalók első hasábjának utolsó szava: „által."

379. sz. nyomtatvány.

Szelvény.

(Pénz, beszámítható utalványra fölfogyasztható bérmentes kihasználás; az ujság előfizetésének a meghosszabbítása is fölszavatoltatható).

.....frt..... kr. o. é.

A címzett neve és lakhelye.

Posta-utalvány

As 50 n. é. fr. utalvány megvétele alkalmával 5 és 10 kr. illetőleg 10 és 20 kr. összegek is csatolandók.

.....o. é. forint .....ról szóló összegre ismételve
(a forintok betűkkel) iratik ki

..... frt. ..... kr. o. ért.

T. cz. .....

A fölvevő postahivatal bélyegnyomata

Rendeltetési helye: .....

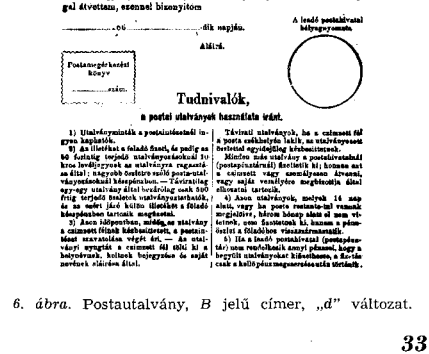
Az átvevő lakása, ha hivatalos utalás .....

Postai előjegyzés. A fölvételi könyv ..... száma alatt bejegyeztetett.

A fölvevő postahivatal vagy postaosztály, hol a beküldés történt.

186.....dik napján.

A postabérlet neve. Aláírás.

A címzett fél nyugtája.

Hogy a jelen utalványon kiírt összeget a postaintézetitől valósággal átvettem, ezennel bizonyítom

.....-ben .....dik napján.

Aláírás.

A leadó postahivatal bélyegnyomata

Postamegérkezési könyv .....szám.

Tudnivalók,

a postai utalványok használata iránt.

1) Utalványoznitok a postaintézetnél ingyen kaphatók.

2) Az illetőnek a feladás előtt, és pedig az 50 forintig terjedő utalványpostokmal történő beváltásnak az utalványra ragasztandó illetőleg fölírandó összegét a postautalványszelvények készpénzben. — Távirati egy-egy utalvány által beváltóig csak 500 frtig terjedő összegek utalványozhatók, és az ezeket jóváírás illetőleg a feladó készpénzében tartozik megtenni.

3) Azon időpontban, midőn az utalvány a címzett részére kézbesíttetett, a postaintézet szavatolása végét ért. — Az utalványt nyugtáló a címzett fél ekkor bi a helyeznek, kelteek bejegyzése és saját nevének aláírása által.

Távirati utalványok, ha a címzett fél a posta székhelyén lakik, az utalványozott beváltási egyidejűleg kézbesítteteik.

Minden más utalvány a postahivatalnál (postaintézetnél) fordítandó ki; kivéve azt a címzett vagy személyesen átvenni, vagy saját vendégére megbízottja által alkalmazni tartozik.

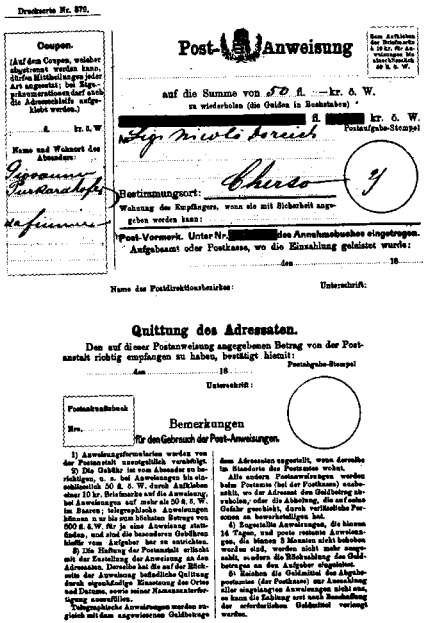
4) Azon utalványok, melyek 14 napnál, vagy ha posta rendezés-ből vannak megszólítva, három hónap alatt el nem vitetnek, oem fizetnek ki, hanem a pénzösszlet a feladóhoz visszaküldetik.

5) Ha a leadó postahivatal (postaosztály) oem rendelkezik azzal pénzzel, hogy a begyült utalványokat kifizethesse, a fizetés csak a kellő pénzmegszerzésután történhetik.

6. ábra. Postautalvány, *B* jelű címer, *„d"* változat.

II. Német nyelvű utalványok

1. *C jelű címer, „e" változat* (l. 7. ábra)
Világos árnyalatú, zöldeskék papír.

Druckerei Nr. 870.

Coupon.
(Auf dem Coupon, welcher abgetrennt werden kann, dürfen Mitteilungen jeder Art angebracht; bei Signierstempeln darf auch die Adressschrift aufgeklebt werden.)
fl. kr. ö. W.
Name und Wohnort des Absenders:

Post-Anweisung
Vom Aufgeber auszufüllen.
auf die Summe von 50 fl. —kr. ö. W.
in Worten (die Gulden in Buchstaben)
fl. kr. ö. W.
Postaufgabe-Stempel
Bestimmungsort:
Wohnung des Empfängers, wenn sie mit Sicherheit angegeben werden kann:
Post-Vormerk. Unter Nr. des Annahmebuches eingetragen.
Aufgenommen oder Postkasse, wo die Einzahlung geleistet wurde:
den 18
Name des Postdirektionsbezirkes:
Unterschrift:

Quittung des Adressaten.
Den auf dieser Postanweisung angegebenen Betrag von der Postanstalt richtig empfangen zu haben, bestätigt hiemit:
Postaufgabe-Stempel
Am 18
Unterschrift:
Postanweisebuch
Nro.
Bemerkungen
Für den Gebrauch der Post-Anweisungen.
1) Anweisungsformularien werden von der Postanstalt unentgeltlich verabfolgt.
2) Die Gebühr ist vom Absender zu berichtigen, u. z. bei Anweisungen bis einschliesslich 50 fl. ö. W. durch Aufkleben einer 10 kr. Briefmarke auf die Anweisung; bei Anweisungen auf mehr als 50 fl. ö. W. in Banco; telegraphische Anweisungen können nur bis zum höchsten Betrage von 600 fl. ö. W. für je eine Anweisung stattfinden, und sind die besonderen Gebühren hiefür vom Aufgeber hier zu entrichten.
3) Die Haftung der Postanstalt erlischt mit der Erstellung der Anweisung an den Adressaten. Derselbe hat sie auf der Rückseite der Anweisung behufs der Quittung durch eigenhändige Einsetzung des Ortes und Datums, sowie seiner Namensunterfertigung auszufüllen.
Telegraphische Anweisungen werden sogleich mit dem angewiesenen Geldbetrage dem Adressaten zugestellt, wenn derselbe im Standorte der Postanstalt wohnt.
Alle andern Postanweisungen werden beim Postamte (bei der Postkasse) ausbezahlt, wo der Adressat den Geldbetrag abzuholen, oder die Absendung, die er für Gefahr geschieht, durch vertrauliche Personen zu besorgen hat.
4) Sogestellte Anweisungen, die binnen 14 Tagen, und poste restante Anweisungen, die binnen 3 Monaten nicht behoben worden sind, werden nicht mehr ausgezahlt, sondern die Rückzahlung des Geldbetrages an den Aufgeber eingeleitet.
5) Reklamen die Geldmittel der Abgabepostanstalt (der Postkasse) zur Ausstellung aller eingelangten Anweisungen nicht mehr, so kann die Zahlung erst nach Beschaffung der erforderlichen Geldmittel vorgenommen werden.

7. *ábra.* Postautalvány, C jelű címer, „e" változat.

Utalvány oldal

A Post-Anweisung felirat hossza 64 mm.
A Coupon szó 12 mm hosszú.
A Coupon hullámos vonalakkal határolt, sarkai szögletesek.
A Bestimmungsort (rendeltetési hely) részére kijelölt kettősvonal hossza 48 mm.
Keltezés: „18....."

Hátoldal

A széles hullámú keretben lévő Postankunftsbuch szó egybeírt.
A Bemerkungen két hasábja különböző magasságú.
A jobb oldali hasáb utolsó szava Geldbetrage.
Az utalvány szövegének betűtípusai eltérőek a további németnyelvű utalványokétól.

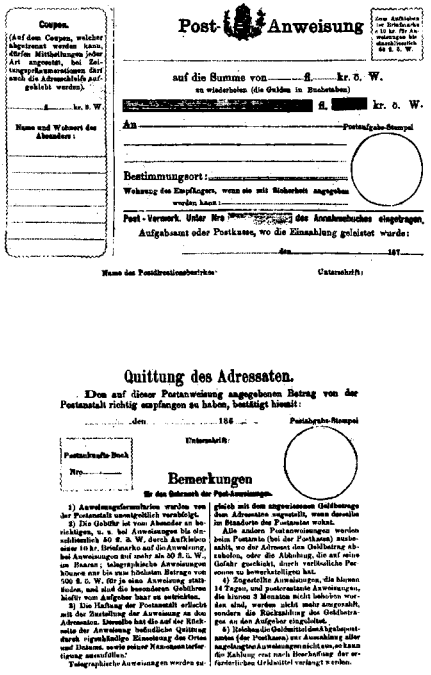
2. *B jelű címer, „f" változat* (l. 8. ábra)

Utalvány oldal

A Post-Anweisung felirat hossza 69 mm.
A Coupon szó 10 mm hosszú.
A Coupon hullámos vonalakkal határolt, sarkai gömbölyítettek.
A Bestimmungsort részére kijelölt kettősvonal hossza 53 mm.
Keltezés: „186..."
Az „angegeben" szó elválasztás nélkül, egy sorban.

Hátoldal

A szöveg első sora kövér, nagy D betűvel kezdődik.
A hullámvonalakkal határolt keretben lévő „Postankunfst-Buch" szó elválasztva.
A Bemerkungen két hasábja azonos magasságú.
A jobb oldali hasáb utolsó szava „zu-".

8. ábra. Postanweisung, *B* jelű címer, „*f*" változat.

3. *B jelű címer, „g" változat* (l. 9. ábra)

Utalvány oldal

A betűkkel írandó összegnél a krajcár részére kijelölt vonalkázott rész az előzőektől eltérően 19 vízszintes vonalból áll.

A „werden kann" szöveg az Empfängers szó alatt kezdődik.

Keltezés: „187..."

Hátoldal

Egy-két az előzőektől eltérő, minimális különbség található a betűtípusokban és a szöveg elrendezésében (pl. az utolsó szó elhelyezése).

*

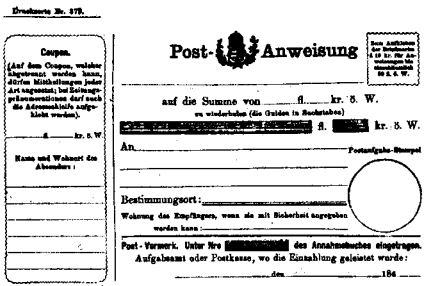
Meg kell említenem még, hogy ennél a kiadásnál is találkozunk *tévnyomatokkal.* Gyűjteményemben előfordul egy olyan példány, amelynek egyik oldalára *magyarnyelvű,* B címerű, „d" változatú Posta-utalvány, míg a másik oldalára németnyelvű, úgyszintén B címerű, de „f" változatú Post-Anweisung teljes szövege lett nyomtatva. Mivel egy nyomdai ívre egyszerre több — feltehetően 16 — postautalványt nyomtak, lehetséges, hogy ebből a tévnyomatból több példány is előfordul.

Végül megemlítem, hogy az előzőekben ismertetett, első értékcikkpótló elöttesünket, az 1868-as kiadású *postautalványt* több értékcikkpótló postai nyomtatvány követte. A Monográfia ezek közül bemutatja a Táviratlapokat, valamint a Telegramm feliratú zárt borítékokat.

Mivel irásom a postautalványokkal foglalkozik, ezért szöveges leírás nélkül csak ábrán bemutatok még két, a továbbiakban kiadásra került, postai értékcikkpótló nyomtatványt: a magyar (l. 10. ábra), valamint a magyar és német nyelvű (l. 11. ábra) „Posta-utalvány. Távirat útján" (Post-Anweisung per Telegramm) fel-

iratút. Feltételezhető, hogy ezeken a távirati postautalványokon szerepelt első ízben ez a címertípus, amely a későbbiekben — változatlan formában — került a díjjegyes postai nyomtatványok egy részére is.

Bízom abban, hogy rövid ismertetésem felkeltik az azonos területen munkálkodó filatelisták figyelmét és adatközléseikkel, esetleges további változatok felfedezésével kialakíthatjuk a valóban helyes és végleges csoportosítást, illetve tipizálást az önálló magyar postaigazgatás ezen ritka és megbecsülendő kiadványának területén is.

Druckorte Nr. 379.

Coupon.

Post-Anweisung

auf die Summe von ... fl. ... kr. ö. W.

Name und Wohnort des Absenders:

An.

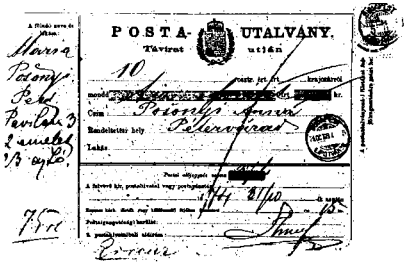
Bestimmungsort:

Post-Verwerk. Unter Nro ... des Annahmebuches eingetragen.

Aufgenommen am ... 18..

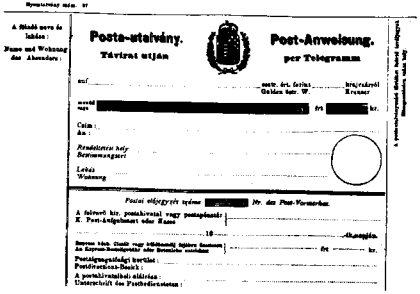
Name des Postdirectionsbeamten: Unterschrift:

9. ábra. Postanweisung, *B* jelű címer, „*g*" változat.

POSTA-UTALVÁNY.

Távirat útján

10. ábra. Postautalvány távirat útján. Magyar nyelvű.

11. ábra. Postautalvány távirat útján. Magyar és német nyelvű.

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ

KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

Abstract of contents

1 The type I. 5. Kreuzer of 1874. (Ferenc Orbán, Silkeborg, Denmark.)

In the second part of the above named study the author describes in detail and presents in figures the reconstruction of the repaired matrix of the 5 Kreuzer value stamp type I issued in 1874. (The question of the possible occurence of 5 Kreuzer value stamps made with the matrix from the not repaired plating, is not yet settled.)
The study presents in figures detailed data also on the characteristic corrections of the matrix *B* and *C* of stamps produced during a short time, the processing of which was not possible because for lack of individual characteristics of the matrix.
The best way to express our appreciation on the significance of the study summarizing and presenting the results of research, is to draw the attention of our readers to the fact that few years ago we could read in the technical literature: this subject represents an unsolvable problem.

2 The first Hungarian stamp—supplementing forerunner (Tamás Bánfalvy, Stockholm, Sweden)

The significance of the volumes of "Monography on Hungarian Stamps" does not only lies in their vast material of knowledge reported, but also in the upward trend of philatelic research, which started after their publication. The second study of our publication confirms this.
The primary task of the Hungarian Post-Office Administration assuming its rights in 1867 was to supply the Hungarian postal service with articles (stamps, prints), which demonstrated also in this domain the independency of Hungary, its equality of rank as codominion of Austria. According to the history of the Hungarian post the accomplishment of this task came up against many difficulties.
The introduction of postal notes with printed stamps was preceded by the stamp-supplementary precursors announced in April 1868 and then issued. Because of the restricted size of material available at the time the Monography was composed, their comprehensive systematization and more detailed ascertainment of variants was not possible.
Being in possession of a large material, the author not only endeavours to meet this need, but also suggests in his study as a new element of typifying: the arms with variable illustrations and the language of wording (Hungarian, German), and for the distinction between variants the decided differences in the text on both sides of the postal note.

Sommaire

1 Le timbre de 5 kreuzers type I. de lannée 1874. (Ferenc Orbán, Silkeborg — Danemark)

Dans la seconde partie de l'étude figurant sous ce titre, l'auteur décrit avec la plus grande précision, avec l'appui de nombreuses illustrations, la reconstruction complète de la planche-mère corrigée, du timbre de 5 kreuzers du type I. mis en circulation en 1874. (Le problème concernant —éventuellement— la présence de timbres de 5 kreuzers obtenus au moyen de la planche d'impression dérivant de la planche-mère corrigée, n'a pû à ce jour être résolue.)
L'étude fournie également des données précises — à travers les illustrations — sur les corrections caractéristiques des planches d'impression des timbres B et C fabriqués durant seulement un courte période, dont l'adaptation, justement à cause du manque des signes caractéristiques de leur place occupée sur la feuille de la planche-mère, n'était pas possible.
Il ne nous est pas possible de mieux souligner la valeur et apprécier le résultat de ce travail de recherche dans le domaine de la philatélie, qu'en attirant l'attention de nos lecteurs sur ce qu'écrivait notre littérature spécialisée il y à quelques années, à ce sujet: "Il s'agit là d'une tâche impossible."

2 Les prédecesseurs des premiers entiers postaux hongrois. (Tamás Bánfalvy — Stockholm, Suède)

La valeur que représentent les différents volumes de la Monographie des Timbres hongrois, ne réside pas seulement dans l'importance des connaissances qu'ils contiennent, mais aussi dans le fait que leur parution a donné naissance à un nouvel essor dans le domaine des recherches ayant trait à la philatélie. C'est ce que prouve cette seconde étude faisant l'objet de notre edition.
La première tâche de la Direction de la Poste hongroise, entrant dans ses droits en 1867, fût de mettre à la disposition des services postaux, les valeur nécessaires, (timbres, imprimés) faisant valoir également triche. L'histoire de la Poste hon-

dans ce domaine, l'autonomie et l'égalité de la Hongrie avec l'Augroise nous enseigne que de nombreuses difficultés durent être surmontées dans l'accomplissement de cette tâche.
La systématisation des mandats-postaux avec impression de timbre a été précédée par la mise en circulation d'entiers postaux, annoncés en avril 1868. La constatation des différents changements qui eurent lieu dans ce domaine et leur mise au point, n'a pas été possible lors de la rédaction de la Monographie, vu le peu de données dont on disposait.
L'auteur, — en possession d'un matériel important — tâche non seulement de suppléer à ce manque, mais il propose également dans son étude, comme nouveau élément de détermination du type, les modifications dans le dessin des emblèmes et dans le texte des langues utilisées (hongrois, allemand). Il propose aussi, pour la distinction des variations, les différences importantes que présentent les textes imprimés sur les deux faces des mandants-postaux.

Auszug aus dem Inhalt

1 Die 1874-er 5 Kreuzer Briefmarke, Type I. (Ferenc Orbán, Silkeborg, Dänemark).

In zweiten Teil der, im Titel angeführten Studie wird vom Autor die vollständige Rekonstruktion der korrigierten Matrize der 1874-er 5 Kreuzer Briefmarke, Type I. mit der grössten Gründlichkeit geschildert und dargestellt. (Das eventuelle Vorkommen der, mit dem Druckstock der noch nicht korrigierten Matrize hergestellter 5 Kreuzer Briefmarken ist noch nicht geklärt.)
Die Studie gibt detaillierte Angeben — mittels Abbildungen — auch von den charakteristischen Korrektionen der *B* und *C* Druckstöcke der nur kurze Zeit hergestellten Marken, deren Bearbeitung bisher eben mangels von Bogenplätze-Kennzeichen der Matrize nicht möglich war.
Die Bedeutung der, das Resultat der Forschungsarbeiten summierenden und vorzeigenden Studie kann dadurch am besten gewürdigt werden, wenn wir unsere Leser beaufmerksamen, dass unsere Fachliteratur noch vor wenigen Jahren von diesem Gebiete schrieb, es sei eine unlösbare Aufgabe.

2 Der erste ungarische Wertzeichenersatz-Vorläufer (Thomas Bánfalvy, Stockholm, Schweden).

Die Bände der Monografie der ungarischen Marken sind nicht nur wegen dem enthaltenen kolossalen Kenntnismaterial von grosser Bedeutung, sondern auch wegen dem Aufschwung der philatelistischen Forschungsarbeit nach ihrem Erscheinen. Diese Tatsache wird von der zweiten Studie unserer Publikation bestätigt.
Die erstrangige Aufgabe der, in 1867 in ihre Rechte tretenden Ungarischen Postverwaltung war den ungarischen Postverkehr mit solchen Postwertzeichen (Marken, Drucksachen) zu versehen, die auch in diesem Gebiet die Selbständigkeit Ungarns in ihrer ebenbürtigen Partnerschaft mit Österreich bestätigten. Die Erfüllung dieser Aufgabe stiess jedoch, nach der ungarischen Postgeschichte, auf zahlreiche Schwierigkeiten.
Vor der Einführung der Postanweisungen mit eingedrucktem Wertzeichen wurden unsere Wertzeichenersatz-Vorläufer im April 1868 angekündigt und dann in Umlauf gebracht. Ihre umfassende Systematisierung und die detaillierte Festsetzung der Abarten konnte wegen des geringen Umfanges an Material nicht durchgeführt werden, das zur Zeit des Schreibens der Monographie zur Verfügung stand.
Der Autor, im Besitze eines bedeutenden Materials, wünscht nicht nur diese Mängel zu ergänzen, aber er schlägt in seiner Studie als neues, typenbestimmendes Element auch die Wappen mit wechselnder Figur und die Sprache des Textes (ungarisch, deutsch) zur Unterscheidung der Varianten vor, sowie die bedeutenden Abweichungen, die im Text der beiden Seiten der Postanweisungen beobachtet werden können.

СОДЕРЖАНИЕ

1 *5-тикрейцеровая марка 1-ого типа, выпущенная в 1874 году* (Ференц ОРБАН, Силькеборг, Дания)

Во второй части данной статьи автор детально описывает и с помощью фигур показывает полную реконструкцию исправленного клише 5-тикрейцеровой марки I типа, которая пустилась в почтовый оборот в 1874 году. (Пока не выяснен вопрос о том, существуют ли марки номиналом в 5 крейцеров, изготовленные с помощью стереотипной матрицы, полученной от неисправленного клише.)
В статье даются, через фигуры, такие детальные данные относительно характерных исправлений стереотипных матриц «В» и «С» изготовившихся за ко-

роткое время марок, обработка которых из-за незнания опознавательных знаков листовых мест клише до сих пор оказалась невозможной.
Статью, в которой подведены итоги исследовательской работы, и ее значение наиболее высоко можем оценивать, если обращаем внимание наших читателей на мнение специалистов, высказанное ими еще несколько лет тому назад: это — нерешимая задача.

2 *Первый венгерский предварительный эквивалент почтовой ценности* (Тамаш БАНФАЛЬВИ, Стокгольм, Швеция)

Значение отдельных томов Монографии почтовых марок Венгрии заключается не только в накопленном в них огромном запасе знаний, но и в подъеме филателистической исследовательской работы, который начался после их выхода. Об этом говорит вторая научная статья нашего издания.
Венгерская почтовая администрация, вступившая в свои права в 1867 году, имела первостепенной задачей обеспечивать венгерский почтовый оборот такими почтовыми ценностями (марки, бланки), которые подтверждают и в этой области взаимоотношения двух самостоятельных равноправных союзных государств — Австрии и Венгрии. Выполнение этой задачи по свидетельству истории венгерской почты имело целый ряд затруднений.
Введению маркированных бланков для почтового перевода предшествовали предварительные эквиваленты почтовой ценности, которые пустились в оборот после того, как в апреле 1868 года было сообщено об их выходе. Более основательное их систематизирование и более точное определение отдельных вариантов из-за узкого объема материалов, имевшихся в распоряжении авторов Монографии при ее составлении, оказались невозможными.
Автор статьи с использованием большого количества материалов стремится не только заполнить эти пробелы, но и предлагает рассматривать гербы с изменяющимися рисунками, а также языки текста (венгерский, немецкий) как новый типоопределяющий элемент, а для того чтобы различить отдельные варианты, он предлагает изучить разницу текстов на двух сторонах бланков для почтового перевода.

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

FELHÍVJUK

olvasóink figyelmét, hogy kiadványunk alábbi számai még megvásárolhatók:

Philatelica 71/2	ára 10,— Ft
Philatelica 72/1	ára 10,— Ft
Philatelica 72/2	ára 10,— Ft
Philatelica 73/2	ára 10,— Ft
Philatelica 74/1	ára 12,— Ft
Philatelica 74/2	ára 9,50 Ft
Philatelica 75/1	ára 15,— Ft

A füzeteket a budapestiek a székházban, munkaidő alatt a nyomtatványraktárban, munkaidő után a könyvtárban szerezhetik be.
Vidékiek, a bélyegigényléseikkel azonos módon az illetékes területi irodától rendelhetik meg.

Ára: 18,— Ft.

1500 — 75.1478 Ságvári Nyomda, Budapest

76
1

philatelica

philatelica

1976 / 1

TARTALOM

Dr. Petrovits Tivadar:
Az I. típusú 3 krajcáros

Dr. Simády Béla:
Az 1874-1897. évi, levélborítékrajzú, 85 alapvonalú, rányomott bélyegek

Surányi László:
Az 1924. évi, Jótékonysági kiadás 300 koronás címletének ismertetőjelei

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: PÁKOZDI LÁSZLÓ, DR. SCHOLZ TAMÁS
FELELŐS KIADÓ: DR. SOÓS LÁSZLÓ
VI. ÉVFOLYAM

Az I. típusú 3 krajcáros

DR. PETROVITS TIVADAR

Az 1874. október 1-én forgalomba bocsátott, metszett-mélynyomású, színes számú krajcáros kiadás egyik, igen figyelemre méltó címlete a 3 krajcáros. A kiadás legnagyobb ritkasága is ebből a címletből fordul elő, a $9^1/_4:9^1/_2$-es keretfogazású 3 krajcáros.

Az I. típusú 3 krajcáros jelenleg ismert legkorábbi postai felhasználása 1874. december 31. Ennek a példánynak csoportba sorolása eddig nem volt lehetséges. A vízjeles papírra történt nyomtatás (1881) után, a II. típusú 3 krajcáros gyártásáig volt többségében forgalomban. Elvileg ugyan felhasználható volt 1900. szeptember 1-ig, de gyakorlatilag az 1891 után felhasznált példányok már ritkák.

A Magyar Bélyegek Monográfiája (a továbbiakban Monográfia) összefoglalta az ide vonatkozó, közel 100 év filatéliai kutatás eredményeit (l! III. kötet 563. és a további oldalak). Az ott közölt megállapításokat az 1970. évben megkezdett rendszeres kutatómunkával — Orbán Ferenccel együttműködve —, sikerült újabb és igen lényeges ismeretekkel, megállapításokkal bővíteni (l! Filatéliai Szemle, 1973. VI. sz., 16—17. o.).

Jelen tanulmány összefoglalja az I. típusú 3 krajcárosra vonatkozó, az újabb kutatási eredményekkel kiegészített ismérvek jelentős részét.

Metszetjelek

Jelenlegi ismereteink szerint az I. típusú 3 krajcárosnak *egyedi* metszetjele nincs. Az általános metszetjelek azonosak a többi címletnél már leírt és ábrázolt jelekkel (l! Philatelica 1972/1. sz., 15. o.).

Említésre méltó, hogy a színes számú krajcárosok I. és II. anyalemezének egyes címleteinél, mint pl. a II. típusú 10 krajcárosnál, *egyedi* metszetjel csak ritkán fordul elő.

Az is megjegyzendő, hogy a Bélyegmúzeum birtokában van a 3 krajcáros egyképes eredetijéről készült próbanyomat bemetszett értékszámmal (1. ábra), amelyen az általános metszetjelek kitűnően megállapíthatók. De, fennmaradt olyan egyképes, korábbi próbanyomat is, amelyen az értékszám még rányomott (2. ábra).

A bélyegek csoportosítása

Már az I. típusú 10 krajcárosról megjelent tanulmányban (Philatelica 1974/1. sz., 28. o.) is rámutattunk arra, hogy a kiadás elsőként megjelent, 2, 3, 5 és 10 krajcáros címleteinek — megjelenési formájukban — egymástól jelentősen eltérő *változatai* vannak. Gondolunk itt elsősorban — a nem kielégítő nyomat

1. ábra. A 3 krajcáros egyképes eredetijének próbanyomata bemetszett értékszámmal.

2. ábra. A 3 krajcáros próbanyomata rányomott értékszámmal.

miatt — az anyalemez és a nyomólemezek háromszögei és gyöngyei vonalainak javítására, utánmetszésére. A változatok különösen jól észlelhetők az azonos ívhelyről származó bélyegek rajzbeli eltéréseiben.

A későbbi gyártás során, az anyalemez utánmetszése után ezek a változatok megszűnnek, illetve megjelenésük állandó formát ölt. Ezeknek a változatoknak egy része a gyártás első időszakának termékei, amikor még az anyalemez utánmetszése előtt a *nyomólemezeket* — változó stílusban —, a bélyegképek minőségének biztosítására több ízben is javították.

Az egyes címletek anya- és nyomólemezeinek utánmetszéseinél mutatkoznak bizonyos stílusbeli hasonlóságok, de lényeges eltérések is, mint pl. az I. típusú 5 krajcáros *ernyős* javításai (l! Philatelica 1975/1. sz.).

A kiadás egyes címleteinél az anya- és nyomólemezek rekonstrukciója ma még csak részben megoldott. Ennek az az oka, hogy a korai felhasználású bélyegek — általában — igen csekély mennyiségben állnak a kutatók rendelkezésére. Ez a megállapítás különösen vonatkozik a 3 krajcáros címletre, de hasonló a helyzet az I. típusú 10 krajcárossal is (l! Philatelica 1974/1. sz., 28—32. o.).

Jelen ismereteink szerint az I. típusú, színes számú 3 krajcáros — az előző szempontok figyelembe vételével — a következő csoportokba sorolhatók.

1. A még nem javított anyalemezről származó bélyegek

Az 1874-ben elkészített I. anyalemezről elsőként gyártott nyomólemez a metszés sekélysége miatt nem adott kielégítő, teljes és éles nyomatú bélyegképeket. Különösen megmutatkozott ez a hiányosság a gyöngysoroknál, valamint a sarokháromszögeknél, amelyek elmosódottan alig, vagy egyáltalán nem látszottak. Ezt a hibát már a gyártás kezdetén észlelték. Így az első gyártású bélyegekből csak csekély mennyiség ké-

3. ábra. A még nem javított anyalemezről származó bélyeg (48. ívhely). 13-as vonalfogazás (balra). A II. típusú 3 krajcáros (jobbra).

4. ábra. A még nem javított anyalemezről származó, az eddig ismert felhasznált példány (54. ívhely). 13-as vonalfogazással.

szült, illetve a kinyomott ívek néhány és a véletlenül fennmaradt példány kivételével megsemmisült. Néhány példány a Bélyegmúzeumban, illetve egy-két magángyűjteményben még előfordul 13-as vonalfogazással (3. ábra, balra). Ezeknek a 13-as fogazású bélyegeknek jellegzetessége, hogy — ismeretlen oknál fogva — enyvezetlenek. Az eddig ismert használatlan példányok mellett 1974-ben előkerült egy valódi használt példány is, 13-as vonalfogazással (4. ábra). Az ebbe a csoportba tartozó bélyegek közül használt példány eddig csak $9^1/_4$:$9^1/_2$-es keretfogazással volt ismert.

Ezeknek, a még nem javított anyalemezről származó 2, 3 és 10 krajcáros bélyegek előállítását és 100-as ívben való gyártását az is bizonyítja, hogy az eddig megtekintett példányok — nagyobb részükben — még ívhelyre is azonosíthatók voltak.

Mint említettük, ebbe a csoportba tartozik a kiadás egyik legnagyobb fogazási ritkasága, a $9^1/_4$:$9^1/_2$-es, keretfogazású 3 krajcáros bélyeg (5. ábra). Ezek az ívek (ív?) az 1871. évben kiadott bélyegek fogazásához használt keretfogazó géppel nyertek fogazást. Az 1971. évi F.I.P. Nemzetközi Bélyegkiállításon, Budapesten egy használatlan példányt is láthattunk. Levélen (levélkivágáson) több példány is ismert, 1875-ös felhasználásban.

Ezen fogazás keletkezésének okát nem ismerjük, de feltételezhető, hogy az elsőként gyártott 3 krajcáros íveket részben a régi fogazógéppel fogazták. Az is megjegyzésre érdemes, hogy *egyéb címletek* $9^1/_4$:$9^1/_2$-es keretfogazással egyszerű fogazási hamisítványoknak bizonyultak, pl. az 5 krajcárosok II. típusúak. Hamis keretfogazású 3 krajcáros is előfordul. Nyilvánvalóan ezek sem a korai kiadású bélyegek (6. ábra).

Az eddig megvizsgált példányok alapján teljesen valósnak látszik az a feltevés, hogy az eredeti — a még nem javított — anyalemezen készítése során lényegesen kevesebb sérülés (ismertetőjel) keletkezett,

5. ábra. Eredeti bélyegkép a IX. oszlopból, $9^1/_4$:$9^1/_2$-es keretfogazással, használtan.

6. ábra. Hamisított keretfogazású 3 krajcáros.

mint a továbbiakban ismertetendő, javított nyomólemezeken és anyalemezen. Így az eredeti állapotú anyalemez egyes ívhelyein az ismertetőjel kevesebb, vagy esetleg nem is fordul elő. Ezek után az eredeti állapotú anyalemez rekonstrukciója sokkal nehezebb feladat lenne még abban az esetben is, ha nagyobb mennyiségű bélyeg állna ezekből rendelkezésünkre. (A keretfogazású bélyegeknek a Palmans-féle fogazási ívfelépítés alapján történő rekonstrukciójának lehetőségét — tárgyi nehézségek miatt —, eddig nem vizsgáltuk.)

Az előbbi megállapítás rányomja bélyegét a nyomólemezek javítására, illetve azok rekonstrukciójára is. Ugyanis, ha kevesebb az ívhely-ismertetőjel, vagy esetleg nincs, akkor a nyomólemezek a jelentős javítás ellenére a bélyegek ívben elfoglalt helyének megállapítása, a nem nélkülözhető összefüggések hiányában, nem oldható meg.

A 3. ábrán bemutatott II. típusú 3 krajcáros bélyeg (jobbra) — egyszerű rátekintésre is — rendkívüli hasonlóságot mutat az eredeti 3 krajcárossal (balra). Ez eleve arra utal, hogy a II. típusú 3 krajcáros anyalemezének készítésekor elővették az első egyképes eredetit. Ezt az azonos metszetjelek is bizonyítják.

2. Durván, szabálytalanul utánmetszett nyomólemezről származó bélyegek

Az első és eredeti állapotú anyalemezről készített, nem kielégítő bélyegképet adó nyomólemezeket a kritikus bélyegképek egyes részeinek újrametszésével kísérelték meg kijavítani.

Az ebbe a csoportba tartozó bélyegek jellegzetessége, hogy a felső és az alsó gyöngysor *összes*, a bal és jobb oldali gyöngysorok felső és alsó — több-kevesebb — gyöngyét igen durván, szabálytalan vonalakkal javították. Ezeket a javításokat olyan mélyen végezték, hogy a metszett mélynyomás sajátossága folytán, ezeknek a gyöngyöknek színe feltűnően sötétzöld. Hasonlóan mély vonalakkal javították a háromszögeket is, általában az eredeti metszetekben. Az át-

7. *ábra.* Durván (balra) és finoman utánmetszett bélyegkép a 65. ívhelyről.

fogók gyakran az eredeti metszeteket nem követik és így kevésbé íveltek (7. ábra, bal oldali kép).

Az ebbe a csoportba tartozó bélyegekből még használtan is igen kevés áll rendelkezésünkre. Használatlanul pedig igen ritka. Ebből arra lehet következtetni, hogy valóban nyomólemez javítás esete forog fenn, szemben a 10 krajcárossal, amellyel kapcsolatban az is feltehető, hogy a javított nyomólemezt egy ideig mint anyalemezt használták.

A ritka előfordulás másik oka, hogy az 1871. évi réznyomatos kiadás 3 krajcáros címletéből ez időben még jelentős készlet állott rendelkezésre (l! Monográfia III. 411 o.). Így az újabb kiadású 3 krajcárosból nagyobb mennyiségű példány előállítására nem volt szükség, s az 1874-ben gyártott bélyegek — főként — 1975-ben kerültek a postahivatalokhoz.

A nyomólemezek feltűnő javításaira már Dessewffy és kortársai is felfigyeltek és az akkor még rendelkezésre álló nagy összefüggéseket — éppen ezen sajátosságok figyelembe vételével — használták fel az ívrekonstrukciók elkészítéséhez. Ezt igazolja, hogy Dessewffynek a Bélyegmúzeum tulajdonában levő gyűjteményében — többek között — egy olyan nem teljes ívrekonstrukció van az I. típusú 3 krajcárosból, — főként tömbökből felépítve —, amelynek bélyegei ebbe a csoportba tartoznak.

Az utánmetszett, sötétzöld színű gyöngyök elhelyezkedése és száma rendkívül megkönnyítik a tömbök egymáshoz kapcsolását és így az egyes ívhelyek ismertetőjeleinek ismerete nélkül is, az ívrekonstrukciót megkönnyítik. Bízunk abban, hogy az említett és egyéb, még fel nem dolgozott bélyegmúzeumi anyag tanulmányozására sor kerülhet. Ebben az esetben, még az esetleges ívhely-ismertetőjelek hiányában is, de a gyöngyök javítása alapján, ívhelyre lehetne azonosítani az ebbe a csoportba tartozó bélyegek jelentős részét.

Jelenleg kb. 50—60 db ebbe a csoportba tartozó, különböző képű bélyeget ismerünk. Ezeknek csak egy részét tudtuk ívhelyre azonosítani, éppen az összefüggő példányok hiányában. Ezért a jelenlegi részadatok ismertetése még nem időszerű.

3. Durván és finoman javított nyomólemezről származó bélyegek

A csoportba tartozó bélyegek háromszögeinek javítása a 2. csoportba tartozókhoz hasonlóan durva, míg a gyöngyök utánmetszése már finomabb vonalakkal történt (8. és 9. ábra, középső bélyegképek). A jelenleg rendelkezésünkre álló, csekély számú bélyeg birtokában csak következtetni lehet arra, hogy a fent leírt javítások a lemez valamennyi ívhelyén elvégzésre kerültek.

Az is lehetséges, hogy ez a javítás a már utánmetszett anyalemezről készített egyik nyomólemezen —, vagy nyomólemezeken — történt. Ez utóbbira mutat, hogy a gyöngyjavítások száma gyakran azonos a 4. csoportba tartozó bélyegekével, bár eltérések is mu-

8. ábra. A 2., 3. és 4. csoportba tartozó, 3/I. krajcáros bélyegek a 34. ívhelyről.

9. ábra. A 2., 3. és 4. csoportba tartozó, 3/I. krajcáros bélyegek a 83. ívhelyről.

tatkoznak. Végül lehetséges volt olyan technológiai megoldás is, hogy egy-egy ívhely bélyegképét a nyomólemezen több ízben is javították.

Az ebbe a csoportba sorolt bélyegek tanulmányozását a rendkívül kevés bélyeg és összefüggés hiánya igen megnehezíti. Az is lehetséges, hogy a nyomólemez rekonstrukció teljes mértékben nem oldható meg, főként abban az esetben, ha megállapítható lesz, hogy javításokat nem egy, hanem több nyomólemezen is végeztek ilyen stílusban.

4. Finoman utánmetszett anyalemez nyomólemezeiről származó bélyegek

Mint a többi I. típusú, színes számú címletnél, ebbe a csoportba tartozik a 3 krajcáros, vízjel nélküli bélyegek többsége, valamint a vízjeles (1881-től) példányok teljes mennyisége.

A nyomólemezek többszöri javítása miatt ennél a címletnél is sor került magának az *anyalemeznek* javítására. Így, finoman utánmetszették a gyöngysorokat — főként — a 2. csoportnál említett helyeken. A gyöngyök javítása csak egyes ívhelyeken és főként egyes részleteiben maradt el. Közepes mélységgel javították a háromszögeket is, de gyakori, hogy egyes háromszögeknek nem valamennyi oldalát metszették újra. A javítás több ívhelyen az eredeti metszetektől eltér, így ezek ténylegesen ívhely-ismertetőjelekké váltak (7., 8., és 9. ábra, jobb oldali kép).

A gyöngyjavításokat a későbbiek során táblázaton ismertetjük. A bélyegeknek ívhelyre történő azonosítását kritikus esetekben — de különben is —, ezek az adatok megkönnyítik, egyes esetekben pedig csak ezen adat használható, mivel egyéb ívhely-ismertetőjel még nem ismert, vagy azt esetleg bélyegzés takarja.

Az anyalemezen végzett javítás ellenére a bélyegképeken gyakori az alapvonal nélküli fehér sarok, illetve a jobb oldali gyöngysor és a koszorú közötti terület azonos hibája (V. oszlop). Ezeket a nyomathiányokat a nyomólemezeken végzett javításokkal igyekeztek megszüntetni.

Feltehetően az anyalemez javítása alkalmával sérült meg a bal oldali szalagdísz a 91. ívhelyen. Ugyanis a 2. csoportba tartozó bélyegeken itt még sem sérülés, sem javítás nem észlelhető. A sérülést az anyalemezen javították (metszetjavítás I. csoport).

Mivel az ebbe a csoportba tartozó bélyegekből kellő mennyiség állott rendelkezésre, valamint a kartonra nyomtatott 100-as ív is, a javított anyalemez rekonsrukciója *teljes mértékben* megoldott.

Oszlop-ismertetőjelek

Az újabb kutatómunka során több, eddig nem ismert oszlop-ismertetőjelet sikerült megállapítani. Így ma már nyolc oszlop bélyegei egymástól jól elkülöníthetők. Kivételt képez a III. és VIII. oszlop, amelyek egyedi ismertetőjellel nem bírnak.

Az oszlop-ismertetőjelek, amelyeket a 10. és 11. ábrán bemutatunk, a következők:

I. oszlop (A)

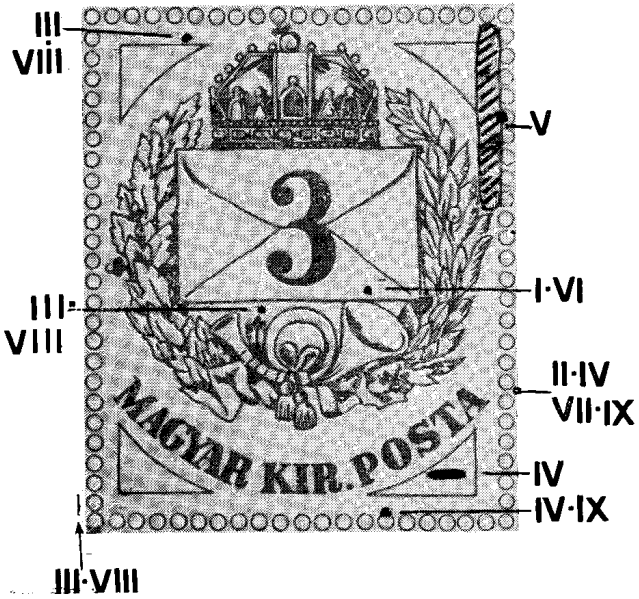
1. Tűszúrásnyi pont a levélboríték alsó negyedében, alul, a kürt hangtölcsére felett.

II. oszlop (B)

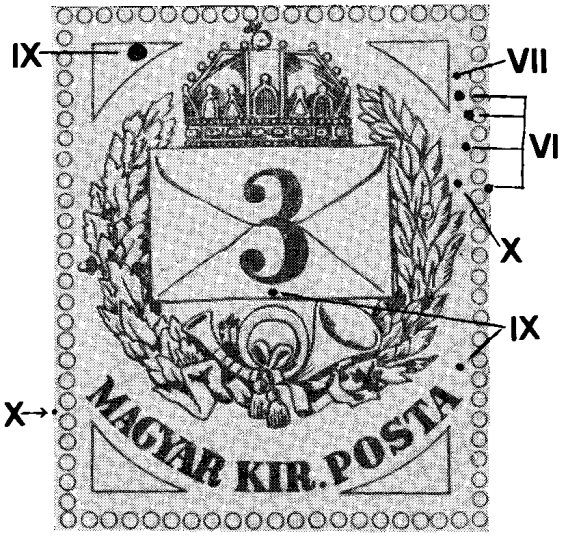
1. Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 19. gyöngyének alsó szélétől jobbra.

III. oszlop (C)

1. Színes pont tapad a bal oldali, felső háromszög vízszintes befogójához, a felső gyöngysor 5—6. gyöngyének köze alatt.
2. Tűszúrásnyi pont a levélboríték alatt, a kürt fúvókájától jobbra fekvő, színes levél csúcsa felett.

10. ábra. Oszlop-ismertetőjelek.

11. ábra. Oszlop-ismertetőjelek.

3. Kis, függőleges karc a bal oldali gyöngysor 24—25. gyöngyközétől balra.

IV. oszlop (B_1)

1. Azonos a II. oszlop 1. jelével.
2. Színes, ovális simítási nyom a jobb oldali, alsó háromszögben. (Ritkán hiányozhat.).
3. Erős, színes folt tapad az alsó gyöngysor 15. gyöngyének felső részéhez.

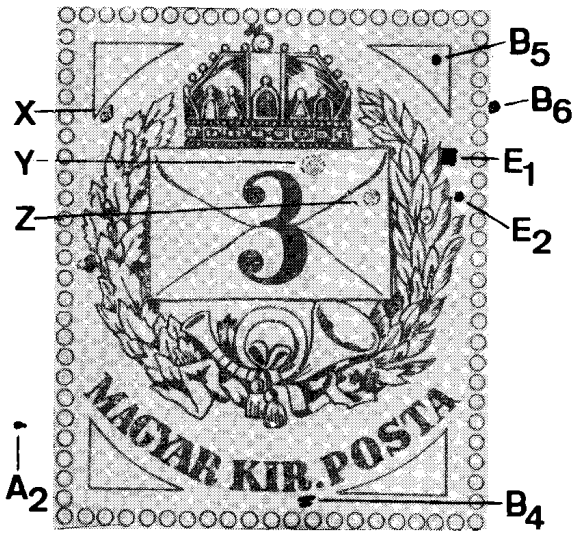
Megjegyzés: A IV. oszlopba tartozó bélyegek egy részén gyakran található egy-három, kisebb-nagyobb simítási folt. Egyik a levélboríték felső, a másik a jobb oldali negyedében, a harmadik a bal oldali felső háromszög alsó csúcsától jobbra helyezkedik el (l! 12. ábra). Ezek a jelek a 94. ívhely kivételével előfordulnak és az oszlopba sorolást megkönnyítik. Hiányuk a nyomólemez alapos letörlése miatt is bekövetkezhetett.

V. oszlop (E)

1. Kisebb-nagyobb alapvonal hiány a jobb oldali gyöngysor 2—10. gyöngye, a felső háromszög, valamint a koszorú között.

VI. oszlop (A_1)

1. Azonos az I. oszlop 1. jelével.
2. Színes folt a jobb oldali gyöngysor 5. gyöngyétől balra.
3. Színes folt tapad a jobb oldali gyöngysor 6. gyöngyének bal oldalához.
4. Színes folt a jobb oldali gyöngysor 7—8. gyöngyének közétől balra.

12. ábra. Csoportos ismertetőjelek.

5. Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 9—10. gyöngyközétől jobbra.

VII. oszlop (B_2)

1. Azonos a II. oszlop 1. jelével.
2. Tűszúrásnyi pont a jobb oldali felső háromszög függőleges befogója mellett jobbra, a jobb oldali gyöngysor 4. gyöngye közepének magasságában.

VIII. oszlop (C)

1. Azonos a III. oszlop 1. jelével.
2. Azonos a III. oszlop 2. jelével.
3. Azonos a III. oszlop 3. jelével.

IX. oszlop (B_3)

1. Azonos a II. oszlop 1. jelével.
2. Azonos a IV. oszlop 3. jelével.
3. Színes pont a levélboríték alsó széle felett, középen.
4. Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 18—19. gyöngye közének magasságában, alapvonalközben, az utolsó *A* betű felett.
5. Halvány, színes simítási folt a bal felső háromszög jobb oldali csúcsában. (Nehezen észlelhető, esetenként hiányozhat is.)

X. oszlop (F)

1. Kis, színes pont a jobb oldali gyöngysor 9—10. gyöngyközétől balra, alapvonalközben, a gyöngysor és a koszorú levele felezőjében.
2. Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 20. gyöngyének bal alsó része mellett.

Csoportos ismertetőjelek

A jelenleg ismert csoportos ismertetőjelek száma 6 db. Elhelyezkedésüket a 11. ábrán bemutatjuk és szövegesen az alábbiakban ismertetjük.

A_2: 01, 21, 51, 71. ívhely.
Kis, színes folt a bal oldali gyöngysor 21. gyöngyétől balra, a bélyegképen kívül. (Esetenként a bélyegek fogazása miatt nem észlelhető.)

E_1: 15., 35., 45., 65., 85., 95. ívhely.
Színes négyzet a jobb oldali koszorú 5. levelének külső oldalához tapadva.

E_2: 15., 35., 45., 65., 85., 95. ívhely.
Színes pont a jobb oldali koszorú 7. levelének csúcsától jobbra.

B_4: 07., 27., 57., 77. ívhely.
Kettő színes, kissé ferde vonalka a második *R* betű jobb talpa alatt.

B_5: 17., 37., 67., 87. ívhely.
Színes pont a jobb felső háromszög derékszögében.

B_6: 17., 37., 67., 87. ívhely.
Nagy, színes simítási folt a jobb oldali gyöngysor 5. gyöngyétől jobbra. (Nagysága különböző, esetenként hiányozhat.)

Megjegyzés. A IV. oszlop ismertetőjeleinek leírásánál említett, három simítási nyom is *elvileg* csoportos ismertetőjelnek tekinthető. Már jelentős nagyságuknál fogva is említést érdemelnek. Így ezeket a 12. ábrán be is mutatjuk, *x*, *y*, és *z* betűkkel jelölve.

Páros ismertetőjelek

A napjainkban ismert páros ismertetőjelek száma már igen jelentős, 27 db. Elhelyezkedésüket a 13. és 14. ábrán bemutatjuk és szövegesen az alábbiakban ismertetjük.

13. ábra. Páros ismertetőjelek.

14. ábra. Páros ismertetőjelek.

A_3: 01., 51. ívhely.
Kis, színes pont az első *A* betű felett.

A_4: 11., 61. ívhely.
Színes, simítási folt a jobb oldali szalagcsokor alsó széléhez tapadva, az *O* betű felett.

A_5: 11., 61. ívhely.
Erős, színes pont a jobb oldali bojt alatt, az *I* betű felett.

A_6: 41., 91 ívhely.
A jobb oldali gyöngysor 16. gyöngyének belső oldalához színes folt tapad.

B_7: 12., 62. ívhely.
Erős, színes pont a szalagcsokor jobb oldali bojtjának jobb széle alatt.

B_8: 12., 62. ívhely.
Színes, simítási folt a bal oldali, alsó háromszög átfogóján, az első *A* betű jobb talpa alatt.

B_9: 22., 72. ívhely.
Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög vízszintes befogója felett, a felső gyöngysor 18. gyöngyének jobb széle alatt.

B_{10}: 32., 82. ívhely.
Színes, simítási folt a jobb alsó háromszög bal oldali csúcsán.

B_{11}: 14., 64. ívhely.
Kis, vízszintes karc az alsó gyöngysor 15—16. gyöngyének köze alatt.

B_{12}: 14., 64. ívhely.
Vízszintes karc az alsó gyöngysor 7. gyöngye alatt.

B_{13}: 24., 74. ívhely.
Tűszúrásnyi, színes pont a bal oldali gyöngysor 4. gyöngyének jobb alsó szélénél.

E_3: 15., 65. ívhely.
Színes pont a bal alsó háromszög vízszintes befogója és az alsó gyöngysor 4—5. gyöngyköze felett.

E_4: 35., 85. ívhely.
Apró, színes simítási folt a jobb oldali szalag alatt, a *P* betű felett és kissé balra.

E_5: 25., 75. ívhely.
Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 6. gyöngye alatt.

A_7: 26., 76. ívhely.
Színes pont a jobb oldali gyöngysor 23—24. gyöngyének közétől jobbra.

A_8: 26., 76. ívhely.
Tűszúrásnyi pont a jobb alsó háromszög bal csúcsa felett, a *P* betű középvonala alatt.

A_9: 36., 86. ívhely.
Apró színes pont a kürt hangtölcsérének külső, jobb felén.

A_{10}: 36., 86. ívhely.
Színes simítási folt a bal alsó háromszög átfogóján, az *YA* betük köze alatt.

B_{14}: 27., 77. ívhely.
Színes pont a jobb felső háromszög átfogója alatt, középen.

B_{15}: 27., 77. ívhely.
Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög felső csúcsa mellett, az *MA* betűk köze alatt.

C_2: 18., 68. ívhely.
Színes pont az *R* és *K* betű köze felett.

B_{16}: 19., 69. ívhely.
Színes pont a jobb alsó háromszög derékszögében. (A nyomólemez elhasználódása miatt gyakran hiányzik.)

F_1: 20., 70. ívhely.
Halvány pont az első *R* betű felső szélénél, attól kissé jobbra.

F_2: 30., 80. ívhely.
Halvány karc a felső gyöngysor 2. és 3. gyöngye felett. (Gyakran hiányzik.)

F_3: 30., 80. ívhely.
Tűszúrásnyi pont a jobb alsó háromszög bal oldali csúcsától balra, kissé fenn.

F_4: 30., 80. ívhely.
Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 14. gyöngye felett.

Csoportjelek

Az I. típusú 3 krajcárost is a későbbiek során 2x100-as anyalemezről vett nyomólemezekkel készítették. A 2×100-as anyalemez megkülönböztető (a bal, vagy jobb oldali ív) jeleinek megállapítása még kezdeti állapotban van. Ezért az ide vonatkozó, eddigi adatok ismertetése napjainkban még nem időszerű.

Korábban semmiféle objektum nem állott rendelkezésünkre, amelyből következtetést vonhattunk volna le a 2×100-as anya-, illetve nyomólemezek ívközéprészeinek méretéről. Ma már azonban bizonyos, hogy a nyomda által minden esetben eltávolított ívközéprész szélessége közel azonos volt egy bélyegkép és egy bélyegköz szélességével. Ilyen ívközéprész összefüggések, nyilvánvalóan függőleges példányok, egy magángyűjteményből már ismertek. Vízjeles példányok, fogazásuk 11,5-ös vonalfogazás (V_2). Az ívközéprészen, a 3 krajcáros címletet igazoló zöld színű, eddig még meg nem fejtett szövegű (feltehetően a címlet rézmetszőjének a neve) felirat és törlési (simítási) nyomok láthatók.

Ívfelépítés

Az ívfelépítés az újabb kutatási eredmények alapján lényegesen eltér a korábban, a Monográfiában leírt megállapításoktól. Elsődleges jelentősége van annak, hogy a II., IV., VII. és IX. oszlopnak *közös* ismertetőjele van. Ebből arra lehet következtetni, hogy az egyképes eredetiről *két-három* másolat készült. A két pár és az egyképes lemez összeforrasztásából állították elő az első, majd ennek másolásával a második 5-ös sávot. A két ötös sáv összeforrasztásából adódott, első 10-es sávról két másolat készült. Ebből az egyiket összeforrasztották az első 10-es sávval és így gyártódott az első 20-as tömb. Az erről készült

1. táblázat.

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.
$A_{2,3}$	B	C	B_1	E	A_1	$B_{2,4}$	C	B_3	F
$A_{4,5}$	$B_{7,8}$	C	$B_{1,11,12}$	$E_{1,2,3}$	A_1	$B_{2,5,6}$	C_2	$B_{3,16}$	F_1
A_2	B_9	C	$B_{1,13}$	E_5	$A_{1,7,8}$	$B_{2,4,14,15}$	C_3	B_3	$F_{2,3,4}$
A	B_{10}	C	B_1	$E_{1,2,4}$	$A_{1,9,10}$	$B_{2,5,6}$	C	B_3	F
A_6	B	C	B_1	$E_{1,2}$	A_1	B_2	C	B_3	F

Az I. típusú 3 krajcáros félívének felépítése

másolat az előbbi alá, míg ötödik sorként, az 50-es félív aljára az első 10-es sáv másolata került. Az elsőként készült, 50 bélyegkép az anyalemez, a teljes, 100-as ív felső felén foglal helyet. Valószínű, hogy az első 10-es sáv a lemez első sora és az eredeti bélyegkép a 05. ívhelyet foglalja el.

Mivel az anyalemez négy oszlopának (II., IV., VII., IX.) közös ismertetőjele van, ezek jelölésére a *B* betűt alkalmaztuk, s így *D* jelű oszlop nincs. Az V. és X. oszlop nem rendelkezik *közös* ismertetőjellel, így az egyik az *E*, a másik az *F* betűjelet kapta.

A *C* jelű oszlopnak nincs 1-es indexszáma. Ennek az az oka, hogy egyedi oszlop-ismertetőjel megállapítása később lehetséges és ebben az esetben az 1-es indexszám pótlólag felvehető az ívfelépítési rendszer módosítása nélkül.

Az ívfelépítést az 1. táblázaton mutatjuk be azzal a megjegyzéssel, hogy az ív másik fele ezzel azonos felépítésű.

Metszetjavítások

Az anya- és a nyomólemezek gyöngyeinek, háromszögeinek utánmetszésén kívül az egyéb javítások formáinak megállapítása és az ívben elfoglalt helyzetük regisztrálása folyamatosan történik. Különösen jelentős számú javítás fordul elő az V. oszlop, már említett rajzhiányos részein, mivel ezt a hibát a nyomólemezeken javították változó formában.

Egyéb ívhelyeken a javítások száma aránylag kevés, kivéve az 54. ívhelyet, ahol a javítást az 55. helyett — tévesen — először itt végezték el.

A metszetjavítások II. csoportjában e címletből eddig néhány — főként színes pontokkal javított — — gyöngysort ismerünk (l! Philatelica 72/2. 28. o. 17. ábra). A 3/I. krajcáros metszetjavításainak ismertetésére rövidesen sor kerülhet azzal a megjegyzéssel, hogy a nyomólemezek V. oszlopából eddig még nem ismert javítások is előfordulhatnak. (folytatjuk)

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ

KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

Az 1874-1897. évi, levélborítékrajzú, 85 alapvonalú rányomott bélyegek

DR. SIMÁDY BÉLA

Az 1874 és 1897 között forgalomba bocsátott bélyeges értékcikkek nagy része levélborítékrajzú, 85 alapvonalú, könyvnyomásos, rányomott bélyegekkel készült. Ezen postai értékcikkek rányomott bélyegeinek — a korábbiaknál alaposabb tanulmányozása — annál is inkább fontosabb, mivel szoros „származási" kapcsolat van köztük és az 1888/99-es, magasnyomású krajcáros levélbélyegeink között. Ezt az összefüggést — elsősorban dr. Vasváry Ernő kutatómunkája alapján — a Monográfia III. kötetében, a vonatkozó rész szerzői, Orbán Ferenc és dr. Makkai László is rögzítik. De erre hivatkozik Orbán Ferenc a Philatelica 1973/1. számában közölt tanulmányában is.

Az 1888/99. évi könyvnyomású krajcárosok és a velük azonos rajzú, rányomott bélyegek anyamintái közös ősdúcról származnak. Bizonyítják ezt az azonos bélyegképen felül az egyező metszetjelek is. Tapasztalhatjuk, hogy sok a hasonlóság e kétféle bélyeg között, ezért célszerű a rányomott bélyegek további rendszerezése: talán ez is segítséget nyújt a könyvnyomású krajcáros bélyegek feldolgozásához, az ezzel foglalkozóknak.

A 85 alapvonalú, rányomott bélyegek kiadása 14 évvel előzte meg a feketeszámú krajcárosokét. Ennek a rövid tanulmánynak mindössze az alap-osztályozás elvégzése a célja, és nem foglalkozik az altípusokkal, annál is inkább nem, mert összefüggő példányok híján — kivéve a 2 krajcáros címszalagot — az altípusoknak a nyomdai ívben való helye jelenlegi adottságunk mellett nem határozható meg.

A metszetjelek

Minden 85 alapvonalú, levélborítékrajzú, rányomott bélyegre jellemző, hogy az ősdúcon keletkezett metszetjelek azonosak a feketeszámjegyű krajcárosok metszetjeleivel (l! Philatelica 1973/1. szám, 3. oldal), de azokhoz még egy 12. jel csatlakozik: a *POSTA* szó *A* betűjének vékony szára a keresztkötés felett hiányos, hasonlóan az 1888-as II. típusú sztereotypia egyik ismertetőjeléhez (a 2. ábrán M-el jelölve).

A rányomott bélyegek csoportosítását a levélborítékrajzon levő keresztkötés alakja, illetve annak hiánya alapján végeztük el.

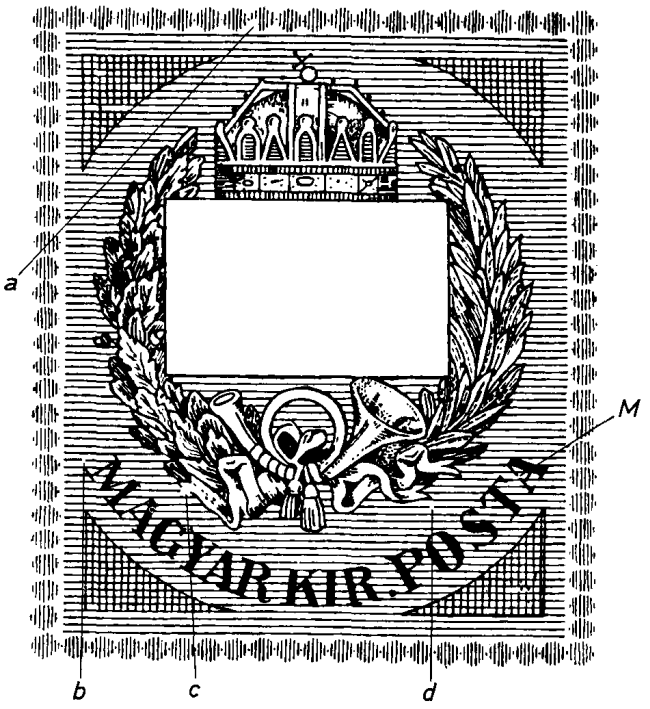
I. csoport

Boríték-keresztkötés nélküli bélyegrajz

Jelenlegi ismereteink szerint a rányomott bélyegek nyomáshoz szükséges nyomódúcokat az ősdúcról —

1. ábra. Az I. csoport ismertetőjelei.

2. ábra. A II. típusú 5 krajcáros ismertetőjelei.

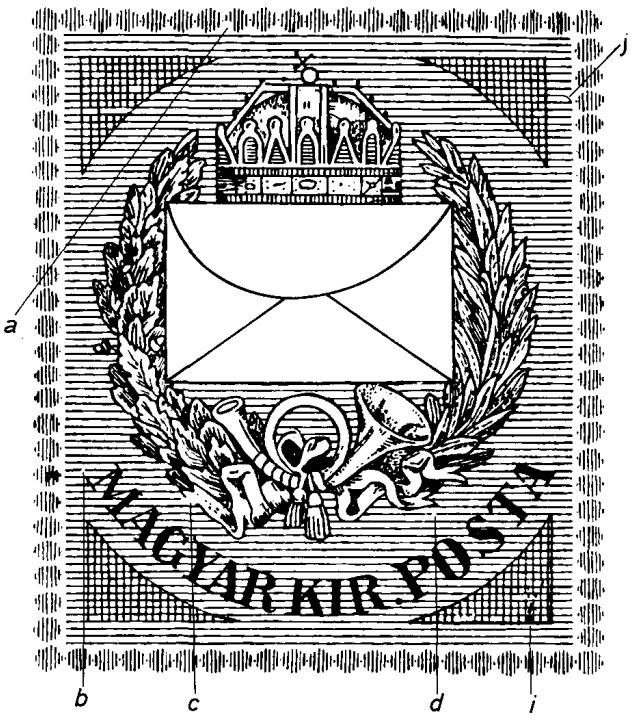
négy anyaminta közbeiktatásával — vett négy munkadúc útján készítették el. Egy-egy munkadúcról készültek a 3 krajcáros és a 10 krajcáros, két munkadúcról pedig az 5 krajcáros I. és II. típusú rányomott bélyegek nyomódúcai. A 3 krajcáros, az 5 krajcáros I. típus és a 10 krajcáros ismertetőjeleit az 1. ábra mutatja, amelyen az egyes értékeken található — az alapvonal szakadásaiban mutatkozó — ismertetőjeleket a címletek értékszámainak feltüntetésével jelöltük.

Ebbe a csoportba a következő díjjegyes postai nyomtatványok tartoznak:

3 kr zöld	levélboríték (1874, 1878, 1882)
5 kr karmin	levélboríték (1874, 1878, 1880, 1882, 1884)
5 kr karmin	levelezőlap (1880, 1881, 1882)
10 kr kék	levélboríték (1874)
10 kr kék	nemzetközi postautalvány (1875)
10 kr fekete	utánvételi jegy (1874)
10 kr kék	utánvételi jegy (1876, 1879).

3. ábra. A II. csoport ismertetőjelei.

4. ábra. A III. csoport ismertetőjelei.

Megjegyzem, hogy az utánvételi jegyek rányomott bélyege kivételével minden bélyegen *dombornyomat* pótolja a boríték-keresztkötést.

A legnagyobb mennyiségben gyártott 5 krajcáros értékcikkek nyomódúcai két munkadúcról készültek. A második munkadúcról származó, II. típusú 5 krajcáros ismertetőjeleit a 2. ábra mutatja. Az előbb felsorolt, mindkét 5 krajcáros értékcikk előfordul II. típusú bélyegképpel, sőt ez jóval gyakoribb.

Az ismertetőjelek nagyon emlékeztetnek az 1888-as kiadású levélbélyegek I. típusára. Valószínűnek látszik, hogy az 1888-as levélbélyegek I. típusa az 5 krajcáros rányomott bélyeg egyik, II. típusú nyomódúcáról származik. Felmerülhet az a kérdés, hogy a levélbélyegek nyomódúcai készítésekor miért nem az ősdúchoz nyúltak vissza. Erre a kérdésre biztos választ adni nem tudunk. Lehetséges, hogy az ősdúc — 14 év telt el készítése óta — egyszerűen elveszett,

vagy „egyszerűbb" volt a kéznél levő nyomódúc felhasználása erre a célra. Egyébként hasonlóan jártak el 1879-ben is, amikor a címszalag 2 krajcáros rányomott bélyegének nyomódúcait készítették a II. típusú 5 krajcáros egy munkadúcának átalakításával. Kivésték az 5-ös számjegyet és beillesztették a 2-est. Ugyancsak így készültek el a 35 krajcáros táviratlapok rányomott bélyegeinek nyomódúcai is.

Az *első csoportba* tartozó, II. típusú 5 krajcárossal azonos ismertetőjelűek a következő rányomott bélyegű értékcikkek:

2 kr	ibolya	címszalag (1879)
2 kr	ibolya	hivatalos levelezőlap (1884)
35 kr	kék	táviratlap (1888, 1890).

A 2 és 35 krajcáros rányomott bélyegeken dombornyomat nincs.

II. csoport

Egyenesvonalú boríték-keresztkötésű bélyegrajz

Ismertetőjeleit a 3. ábra mutatja. Ezek az ismertetőjelek hasonlóak az 1888-as levélbélyegek II. típusú sztereotyp nyomódúcai ismertetőjeleihez. (l! Philatelica 1974/1. szám, 21. oldal).

A II. csoportba a következő értékcikkek tartoznak:

5 kr	fekete	postautalvány (1874)
5 kr	kék	postautalvány (1876, 1878)
5 kr	karmin	postatakaréklap (1886)
5 kr	karmin	nemzetközi képeslevelezőlap (1896).

III. csoport

A bélyegrajzon a boríték-keresztkötés kosárgörbe alakú.

Ismertetőjeleit a 4. ábra mutatja. Az *a*-, *b*-, *c*-, és *d*-vel jelölt ismertetőjelek azonosak a II. típusú 5 krajcárosével és nyilvánvalóan a 2 és 35 krajcárosével is.

E csoportba tartozó bélyegképek érdekessége és rendhagyósága, hogy a III. csoport munkadúca nem a II. típusú 5 krajcáros egyik nyomódúcáról, hanem az 1888-as levélbélyegek (1 és 3 forint) egyik I. típusú nyomódúcáról származik. Ezt — a megjelenési időpontok összevetésén túlmenően — bizonyítja az a tény is, hogy a III. csoportba tartozó rányomott bélyegek képnagysága *azonos* a levélbélyegekével, míg a többi csoportba tartozó rányomott bélyeg képnagysága mindig nagyobb azoknál. (Ez más kiadásoknál is megfigyelhető! A szerk. megjegyzése.) Nem kívánok e helyen méréstechnikai kérdésekbe bonyolódni, sem pedig a papír zsugorodásában keresni egyéb magyarázatot. Ugyanis mindkét hibaforrás kiküszöbölhető az oldalak arányainak összehasonlításával. Az összehasonlító mérések bármikor elvégezhetőek: mindig ugyanazt eredményezik. Ezt az összefüggést, a két képméret azonosságát Pákozdi László már egyik, 1972-ben kelt kéziratában leírta.

A III. csoportba a következő értékcikkek tartoznak:

2 kr	barna	belföldi képeslevelezőlap (1896)
2 kr	ibolya	címszalag (1896)
2 kr	barna	rendőrségi be- és kijelentőlap (1897)
2 kr	kék	rendőrségi be- és kijelentőlap (1897).

Az 1924. évi, Jótékonysági kiadás 300 koronás címletének ismertetőjelei

SURÁNYI LÁSZLÓ

Az 1871-es kőnyomatosaink kivételével 1871-től 1897-ig számos bélyegünk metszett mély-, azaz *réznyomással* készült. Mind az 1871-es Ferenc József-fejes, mind az 1874/81-es levélborítékrajzú, réznyomatos bélyegek az elmúlt, közel egy évszázad alatt sok hazai és külföldi filatelistának kimeríthetetlen mélységű kutatási területéül szolgáltak.

1897-től 1924-ig magyar postabélyeg réznyomással nem készült. A további években egészen napjainkig is csak igen ritkán.

Miután a korábbi, de főként a mai filatelisták a múlt századi réznyomású bélyegekkel kapcsolatosan igen sok, a bélyegek előállítására visszamutató értékes adatokat fedeztek fel, megkíséreltem, hogy azonos módszerrel tanulmányozzam az 1924. évi, Jótékonysági bélyegkiadás három címletét. Az anyalemez rekonstrukció eredményeit nagyobb mértékben támasztotta volna alá, ha nagyobb tömegű bélyeg állott volna rendelkezésemre. Tudjuk, hogy ebből a kiadásból viszonylag kevés került postai forgalomba. A meglevő egy ívsorom mellé még tizenöt ívsort sikerült tanulmányozásra kölcsön kérnem. Ez a mennyiség — megállapításom szerint — már elegendőnek bizonyult az egyes ismertető jelek megállapítására, így az oszlop-, csoportos és ívhely-ismertetőjelek meghatározására.

Munkám talán azt is bizonyítja, hogy a modern bélyegeknek klasszikus módon való tanulmányozása és feldolgozása számos új ismerettel gyarapítja filatelista életünket.

— • —

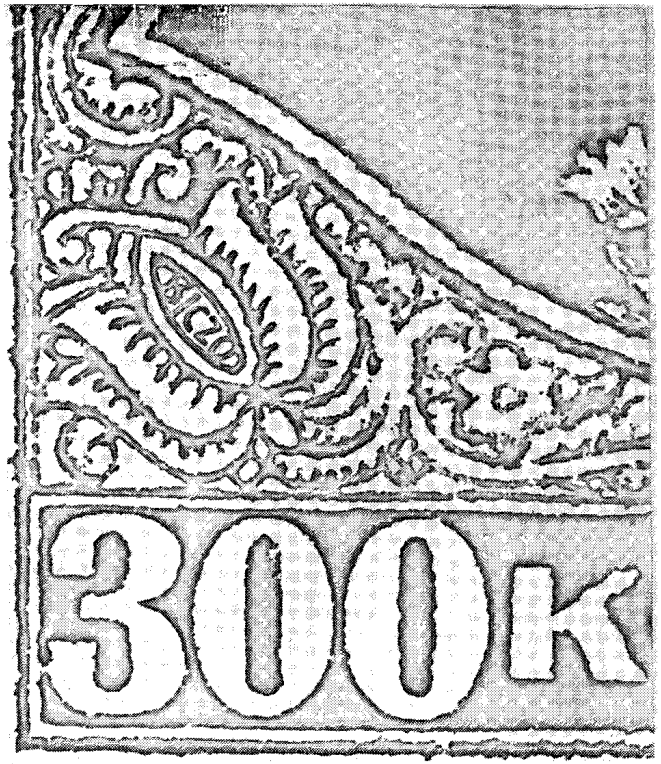
A Magyar Bélyegek Monográfiája a kiadás 500 koronás címleténél megjegyzi: „Az első magyar bélyeg, melyen a tervező névbetűi mint mesterjel szerepelnek. „Ezzel szemben a kiadás első, 300 koronás értéke az *első*, de az eddig ismert egyetlen magyar bélyeg is, amelyen a tervező neve a bélyegképen szerepel. A 300 koronás címletet BICZÓ ANDRÁS tervezte. A bélyegkép bal és jobb alsó részén, az értékszám felett stilizált tulipán látható. A bal oldali tulipán középső részén — vonalkázás helyett — a BICZÓ név olvasható (1. ábra).

Ismertetőjelek

I. oszlop: A (2. ábra)

Oszlop-ismertetőjel

A második *G* betűben színes folt (A).

1. ábra.

2. ábra.

Ívhely-ismertetőjelek

01. A bélyegkép jobb felső része felett jellegzetes állású, öt színes pont.
11. A korona értékjelzés első *0*-jának jobb oldalán színes pont.
21. A bélyegképen kívül, a bal felső sarok mellett színes foltok.
21a. A jobb oldalon, lent, a bélyegkép szélétől 1 mm-re színes pont.
31. Az első 300-as értékszám ferde, színes vonallal áthúzott.
41. A *G* betű fölött, a bélyegképen kívül vízszintes, színes vonal.
41a. Az *A* és *Y* betű között színes folt.
51. Vízszintes színes vonás az *N* betű alatt.
61. A jobb oldali 300-as értékszám második *0*-jában két, színes folt.
71. A bélyegkép bal felső sarka fölött két párhuzamos, színes vonal.
81. A jobb oldali függőleges keretvonal felül meghosszabbodik.
91. A korona értékjelzés második *0* betűje alatt színes pont, ettől jobbra függőleges, színes vonal.

3. ábra.

4. ábra.

II. oszlop: B (3. ábra)

Oszlop-ismertetőjelek

a) A bal felső sarokban, a virág kör alakú részéből színes vonalka nyúlik ki (B).
b) A gyermek bal karjának hajlatában ovális alakú folt (B_1).

Csoportos ismertetőjel

Minden páros sorban a címer jobb alsó sarkával egy vonalban, a kereten fehér folt mutatkozik (B_2).

Ívhely-ismertetőjelek

02. Az *O* és *R* betű között, az alsó keretvonal alatt, 1,9 mm-re színes pont.
12. Színes pont a bélyegkép alsó sarkától balra.
22. Kétszer két színes pont a keretvonaltól balra.
32. Vízszintes, színes vonal a korona értékjelzés alatt, a kereten kívül.
42. Színes, ferde vonal a bélyegkép fölött.
52. Tűszúrásnyi, színes pont a B_2 jelű, csoportos ismertetőjel felett, jobbra.
62. Vízszintes, színes foltok a bélyegkép felett, valamint színes pont az *RS* betűk felett.

5. ábra.

72. Színes pont az *A* és *R* betű köze felett, a kereten kívül.
82. Színes pont a bal oldali tulipán magasságában, a bélyegkép szélétől 1,5 mm-re balra.
92. Mint az előbbi jel, de a színes pont a bélyegképtől 0,5 mm-re fekszik.

III. oszlop: C (4. ábra)

Oszlop-ismertetőjelek

a) A gyermek könyökével egy vonalban, a bal oldali kereten színes folt (C).
b) A jobb oldali 3-asban színes pont (C_1).

Ívhely-ismertetőjelek

03. Vékony, ferde vonal az *Á* betű felett, a bélyegképen kívül.
13. Színes pont tapad a *G* betű felső, külső szárához.
23. Színes folt a címer jobb felső sarkától jobbra, a bélyegképen kívül.
33. Két színes pont az *O* és *R* betű felett, a bélyegképen kívül.
43. Nagy, színes pont a *G* betű felett, a keretvonalon kívül.
53. Egy-egy színes pont az *S* és *Z* betű fölött.
63. Két színes pont az *M* betűvel egy magasságban balra.
73. Ívszerű színes vonal a 300-as értékszám második *0*-jában.
83. Tűhegynyi, színes pont a külső keretvonal jobb oldali, alsó széle mellett.
93. Színes pont a bal oldalon, a keretvonaltól 1,2 mm-re, az alsó tulipán magasságában.

IV. oszlop: D (5. ábra)

Oszlop-ismertetőjel

Az *Á* betű vékonyabb szárában fehér, kör alakú folt (D).

Ívhely-ismertetőjelek

04. Tűhegynyi, színes pont a gyermek bal hónalja felett.
14. Finom, vékony vonal a bélyegkép alatt, a bal oldalon.
24. A Magyarország felirat fölött párhuzamos karcok.
34. Színes foltok a gyermek bal lábszárán, a boka fölött.
44. Nagy, színes folt a jobb oldali értékszám második *0*-ja alatt, 2 mm-re.
54. Vízszintes, színes folt a *Z* betű felett.

6. ábra.

64. Színes karcok a bélyegkép mellett a jobb oldalon, alul.
74. Az előbbi jel folytatásaként — színes karcok — a jobb oldali felső részen.
84. Az értékszám első 3-asában színes pont.
94. Színes, ferde folt a Magyarország felirat első *R* betűje fölött, a kereten kívül.

V. oszlop: e (6. ábra)

Oszlop-ismertetőjele ez ideig nem ismert.

Ívhely-ismertetőjelek

05. Három, színes pont a bal felső sarok külső oldala mellett.

7. ábra.

15. A Magyarország felirat első négy betűje színes, ferde vonallal áthúzott.
25. Színes pont az *Y* és *A* betű között.
35. Vízszintes vonás a bélyegkép jobb alsó sarkától 1 mm-re.
45. Ferde, színes karc a bélyegképen kívül, jobbra, a búzakalász magasságában.
55. Színes folt az *M* betű jobb oldali talpán.
65. Színes pont az első *G* betűben.
75. Vízszintes, színes vonal a *K* betű alatt.
85. Vízszintes, színes vonalak az *Y* és az *A*, valamint az *R* és az *S* betűk felett.
95. Kettős, színes karc húzódik a bélyegképen kívül, fenn, az *M* betűtől az *A*-ig.

VI. oszlop: f (7. ábra)

Oszlop-ismertetőjele ez ideig nem ismert.

Ívhely-ismertetőjelek

06. Függőleges, színes karcok a bélyegkép bal felső sarka mellett, bélyegközben.
16. Függőleges, színes vonalak a bélyegképen kívül és attól jobbra, fenn.
26. Fekvő, V-alakú, színes karc az *YAR* betűk fölött. Alsó szára pontban végződik.
36. Három részből álló, függőleges, színes vonal a címer bal felső sarkával egy magasságban és attól balra.
46. Ferde, színes vonal a bal oldali bélyegköz közepén.
56. Színes folt az *M* betű fölött, a bélyegkép szélához tapadva.
66. Szaggatott, színes vonal a jobb oldali bélyegköz harmadik negyedében.
66a. Vízszintes, színes vonal az első *G* betű és a keretvonal fölött.
76. Az alsó keretvonal a bal oldalon vékonyan tovább nyúlik.
86. A két keretvonal a bal felső sarokban fehér körré alakul.
96. Tűhegynyi pont a második *G* betűben.

VII. oszlop: G (8. ábra)

Oszlop-ismertetőjel

Nagy, színes folt a bélyegkép bal, felső sarka mellett (G).

Ívhely-ismertetőjelek

07. Erős, vastag vonalak alul, a bélyegképtől jobbra.
17. Színes pont az *R* és *S* betű között, alul.
27. Három részből álló hosszú, vastag, színes vonal a bélyegkép mellett, a jobb oldalon, alul.

8. ábra.

37. Két, erős, ferde vonal a bélyegkép felső jobb oldala fölött.
47. Hét-nyolc vonalból álló satírozás a bélyegkép jobb, alsó széle mellett.
57. Színes pont az első *G* betű felső részében.
67. Függőleges, színes foltok a bélyegkép bal oldala mellett, annak felső felében.
77. Színes pont a bal oldali kereten kívül, egyharmad magasságban.
87. Vízszintes, színes vonal az *ROR* betűk felett, a kereten kívül.
97. Két, színes pont a keret mellett, a jobb alsó saroktól 11 mm-re, fent.

9. ábra.

10. ábra.

VIII. oszlop: h (9. ábra)

Oszlop-ismertetőjele ez ideig nem ismert.

Ívhely-ismertetőjelek

08. Függőleges, színes vonal az első *R* betű felett, a bélyegképen kívül.
18. Jellegzetesen elhelyezkedő színes pontok a bélyegkép mellett a bal oldalon, a címer felső sarka magasságában.
28. Vessző-szerű folt a második *G* betű fölött, a bélyegképen.
38. A bal oldali bélyegközön a felső tulipántól kiindulóan ernyőszerű, színes vonalak.
48. Színes folt a bélyegkép jobb oldalán, középen.
58. Függőleges, színes karc egy ponttal megszakítva a gyermek hasán.
68. A jobb oldali felső tulipánt átszelő, a bélyegképből kifutó színes, ferde vonal.
78. Erős, színes pont az első 3-astól balra, a keret mellett.
88. Színes folt az *A* és *G* betű között.
98. Jobbra lefelé néző, G betűre emlékeztető színes karc a felső felirattól jobbra, a keret mellett.

IX. oszlop: D (10. ábra)

Oszlop-ismertetőjel

Azonos a IV. oszlopnál leírttal.

Ívhely-ismertetőjelek

09. Két párhuzamos, kis, színes vonalka a bélyegkép bal felső sarka felett.
19. Színes folt az értékjelzés első 3-ásában.
29. Vesszőszerű folt a jobb oldalon, a bélyegképen kívül, az értékjelzéssel egy magasságban.
29a. Színes folt a jobb oldali, felső tulipán mellett, bélyegközben.
29b. Színes, ferde vonal a bélyegkép bal alsó sarkánál.
39. Színes folt az első 3-as mellett és alatt, a bélyegképen kívül.
39a. Színes folt az értékjelzés második O betűje, valamint a második értékszám első *0*-ja alatt, a bélyegképen kívül.
49. Ívelt, színes karcok a Magyarország felirat felett.
59. Derékszög alakú, színes folt a bélyegkép jobb felső sarka felett.
69. Színes, ferde karc a bal oldali, felső tulipán alatt.
79. Színes folt a gyermek bal, felső karján.
89. Vízszintes, színes vonal az értékjelzés első 3-asa alatt, a bélyegképen kívül.
99. Színes pont a bal oldali bélyegközben az alsó tulipánnal egy magasságban.

X. oszlop: j (11. ábra)

Oszlop-ismertetőjele ez ideig nem ismert.

Ívhely-ismertetőjelek

10. Vízszintes, színes vonal, alatta pont a jobb oldali bélyegközben, középen.
20. A bal oldali keretvonal alsó kétharmadával párhuzamosan színes vonal fut.

11. ábra.

20a. Színes pont a jobb oldali, második tulipán magasságában, a kereten kívül.
30. Hármas folt a bal oldali bélyegközben, a címer bal felső sarkának magasságában.
40. Színes, ferde vonal nyúlik ki a jobb oldali díszítményből, a tulipán fölött.
50. Az alsó keretvonal a jobb oldalán meghosszabbodik.
50a. Függőleges, színes vonalka a felirat első *R* betűje fölött, bélyegközben.
60. Színes pont a felirat második *R* betűje fölött, bélyegközben.

70. Vízszintes, erős, színes foltsorozat a bélyegkép jobb felső sarka felett.
70a. Három, színes pont a kereten kívül, a bal oldali alsó tulipán magasságában.
80. Színes folt a bal oldali bélyegközben, a bélyegkép sarkától 12 mm-re, lenn.
90. Vastag, színes vonal nyúlik ki a Z betű szárából, balra.
100. A jobb oldali, alsó keretvonal függőlegesen folytatódik.

Ívfelépítés

Amint a fenti leírásból is kitűnik, az ív második öt oszlopában oszlop-ismertetőjel ritkábban fordul elő. Kivételt képez a VII. oszlop (G), valamint a IX. oszlop, amelynek ismertetőjele viszont azonos a IV. oszlopéval (D). A 100 bélyegképes anyalemez felépítésének kérdése még további kutatómunkát igényel.

A kiadás 500 és 1000 koronás címleteinek ismertetőjeleivel kapcsolatban hasonló megállapításokra jutottam.

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

FELHÍVJUK

olvasóink figyelmét, hogy kiadványunk alábbi számai még megvásárolhatók:

Philatelica 71/2	ára 10,— Ft
Philatelica 72/1	ára 10,— Ft
Philatelica 72/2	ára 10,— Ft
Philatelica 73/2	ára 10,— Ft
Philatelica 74/2	ára 9,50 Ft
Philatelica 75/1	ára 15,— Ft

A füzeteket a budapestiek a székházban, munkaidő alatt a nyomtatványraktárban, munkaidő után a könyvtárban szerezhetik be.
Vidékiek, a bélyegigényléseikkel azonos módon az illetékes területi irodától rendelhetik meg.

Abstract of contents

1 *Type I. of the 3 Kreuzer value (Dr. Tivadar Petrovits)*

This study discloses fundamentally new particulars about the type I. of the 3 Kreuzer value of the 1874-81 issues, remarking that from among the stamp designs belonging to several groups, only a very small quantity was available to the researching double (Orbán—Petrovits). After surveying the engraving signs and proofs the author classifies the stamp designs into four groups on the basis of the correction of engravings on the matrix and the dies resp.

1. Stamps originating from the engraving plate of the matrix not yet corrected (early specimens) and their perforation.
2. Stamps prepared with the clumsy reengraved plate.
3. Stamps prepared with subtly and clumsy reengraved plate.
4. Stamps originating from the plates of the subtly reengraved matrix.

The study describes in detail and demonstrates the column-, group and pair characteristics of the matrix, showing numerous so far unknows signs too. The construction of the matrix induces the reader to draw new conclusions about this matter.

2 *Impressed stamps with cover design and 85 serifs, issued in 1874-1897 (Dr. Béla Simády).*

The considerable part of impressed stamp designs, put in circulation in 1874-1897, have been prepared with use of the typographed cover designed stamp of 85 serifs. The study of these stamps designs was preceded by researches of several decades and it is well-known that for the production of our typographed stamps of 1888-1899 the dies with one stamp design, made in 1874 already, have been used as original with one stamp design. This fact is proved beside the identical stamp design also by the corresponding engraving signs.

The author classifies the stamp designs following a thorough research work into three groups, enumerating also the postal issues with impressed stamps, belonging to several groups.

Particularly remarkable is the authors statement at the description of group III.; according to this the stamp design of some postal statioeries with imprinted stamps put in circulation 1896 and 1897 is identical with type I. of the stamps issued in 1888. Beside the characteristics this is also proved by the identical design size, which became well-known during the last years.

3 *Distinguishing signs of the 300 Korona value of the charity issue of 1924 (László Surányi).*

The author has undertaken a significant work indeed achieving the scientific elaboration of the third Hungarian copper print issue, being so to say modern already. From this work we introduce in this copy the 300 Korona value.

According to the authors statement, five columns of the matrix with 100 stamp designs have individual distinguishing signs, two have however common ones. Individual distinguishing signs of four columns are not yet known. A collective distinguishing sign occurs only in the second column (B_2). Every sheet place has an individual distinguishing sign, but it is to be noted that these appear for the most part not in the stamp desings, but in the gutters.

The reconstruction of the matrix structure necessitates further research work too.

Sommaire

1 Le 3 kreuzers du type I. (Dr. Tivadar Petrovits)

Cette étude donne des informations fondamentales nouvelles ayant trait au 3 kreuzers du type I., émis en 1874-81, en prenant note que seulement un nombre restreint de timbres appartenant à un certain groupe se trouvait à la disposition des chercheurs (Orbán—Petrovits). En connaissance des signes de la gravure et des épreuves l'auteur sur base des corrections effectuées sur la planche-mère ou bien sur la planche d'impression classe en quatre groupes les tableaux des timbres.

1. Les timbres imprimés en partant de la planche d'impression fabriquée de la planche-mère encore non corrigée et de sa dentelure (premiers exemplaires)
2. Les timbres imprimés au moyen de la planche d'impression corrigée grossièrement.
3. Les timbres imprimés au moyen de la planche d'impression corrigée grossièrement et delicatement.
4. Les timbres dérivant de la planche d'impression reproduite de la planche-mère délicatement corrigée. Cette étude expose en détail et présente au moyen de dessins, les signes distinctifs de la colonne, du groupe et de la paire, parmi lesquels figurent également des signes inconnus à ce jour. La reconstruction de la planche-mère permet le lecteur de tirer des conclusions toutes nouvelles.

2 Les timbres avec dessin d'enveloppe des années 1874-1897. de 85 linéaments à surcharge (Dr. Béla Simády).

La grande partie des valeurs postales mises en circulation entre 1874 et 1897 est représentée par des timbres à surcharge de 85 linéaments avec dessin d'enveloppe. L'étude de ces timbres a un passé de plusieurs dizaines d'années et il est connu que nos timbres des années 1888-1899 typographiés, ont été fabriqués en grande partie en utilisant les clichés d'une seule image, déjà prêts en 1874. Ce fait est confirmé par image, identique des timbres, ainsi que par les signes identiques de la gravure.

L'auteur, après une étude approfondie, place ces timbres en trois groupes, en se basant sur les signes de la gravure et énumère également les éditions postales avec surcharge de la valeur, prenant place dans ces différents groupes.

Il est particulièrement intéressant de lire la constatation de l'auteur concernant le groupe III. d'après laquelle certains imprimés avec surcharge de la valeur postale, mis en circulation en 1896 et 1897, portent la même image de timbre que les timbres pour enveloppes du type I. de 1888. Cela est confirmé non seulement par les signes distinctifs, mais aussi par la dimension du dessin du timbres, ce qui n'a été connu que seulement au cours de ces dernières années.

3 Signes distinctifs des timbres de bienfaisance de 300 couronnes émis en 1924 (László Surányi).

L'auteur a accompli une tâche fort importante dans son exposé scientifique sur la troisième émission — qui peut être qualifiée de moderne — des timbres hongrois gravés. Dans ce numéro nous donnons un apercu de ce travail se rapportant à la valeur de 300 couronnes. D'après la constatation de l'auteur, la planche-mère de 100 images de timbres possède sur cinq colonnes des signes distinctifs individuels, sur deux autres des signes distinctifs communs. Sur quatre colonnes les signes distinctifs individuels ne sont pas connus encore. Des signes distinctifs de groupe ne se trouvent que dans la deuxième colonne (B_2). Par contre, chaque feuille possède des signes distinctifs individuels, avec cette remarque, que ces signes ne se trouvent pas sur l'image des timbres, mais sur les espaces entre les timbres.

La reconstruction de la composition de la planche-mère exige encore des travaux de recherche.

Auszug aus dem Inhalt

1 Die 3 Kreuzer Briefmarke Type I. (Dr. Tivadar Petrovits).

Diese Studie bringt *grundlegend* neue Kenntnisse bezüglich der 1874-1881-er, 3 Kreuzer Briefmarke Type I., mit der Bemerkung, dass von den, zu den vershiedenen Gruppen gehőrenden Markenbildern nur ein äusserst geringes Quantum zur Verfügung des Forscherpaares (Orbán—Petrovits) stand.

Nach der Besprechung der Stichzeichen und der Probedrucke teilt der Autor die Markenbilder aufgrund der Stichkorrekturen an der Matrize bezw. an den Druckstöcken in vier Gruppen.

1. Mit dem Druckstock der noch nicht korrigierten Matrize hergestellte Marken (Frühexemplare) und deren Zähnung.

2. Mit dem grob nachgraviertem Druckstock hergestellte Marken.

3. Mit dem grob und fein nachgraviertem Druckstock hergestellte Marken.

4. Mit Druckstöcken der fein nachgravierten Matrize hergestellte Marken.

Die Studie gibt eine detaillierte Beschreibung und auch eine Illustration der Säulen-, Gruppen- und gepaarten Kennzeichen der Matrize, unter denen auch zahlreiche, bisher unbekannte Zeichen vorkommen. Der Aufbau der Matrize bewegt den Leser zum Ziehen neuer Schlüsse.

2 Eingedruckte Briefmarken mit Briefumschlagzeichnung und 85 Serifen der Jahre 1874-1897 (Dr. Béla Simády).

Ein bedeutender Teil der 1874-1897 in Umlauf gebrachten Postwertzeichen mit eingedrucktem Wertstempel wurde mit der Verwendung des Buchdruck-Markenbildes mit Briefumschlagzeichnung und 85 Serifen hergestellt. Dem Studium dieser Markenbilder geht eine Forschungsarbeit von mehreren Jahrzehnten voran und es ist auch bekannt, dass bei der Herstellung unserer Buchdruck-Biefmarken 1888-1899 meistens die, schon 1874 hergestellten Einbild-Druckstöcke als Einbild-Originale verwendet wurden. Diese Tatsache wird ausser dem analogen Markenbild auch durch die übereinstimmenden Stichzeichen bewiesen.

Der Autor teilt nach eingehender Forschungsarbeit die Markenbilder aufgrund der Stichzeichen in drei Gruppen ein; auch die, zu den verschiedenen Gruppen gehőrenden Postausgaben mit eingedrucktem Wertstempel werden aufgezählt.

Besonders beachtenswert ist bei der Beschreibung der Gruppe III. jene Feststellung des Autors, dass das 1896 und 1897 in Umlauf gebrachtes Merkanbild einiger Drucksachen der Post mit eingedrucktem Postwertzeichen analog ist mit dem Typ I. der 1888-er Briefmarken. Dies wird ausser den Kennzeichen auch durch die identische Eildgrösse bewiesen, die in den vergangenen Jahren bekannt geworden ist.

3 Kennzeichen des 300 Kronen Wertes der 1924-er Wohltätigkeitsausgabe (László Surányi).

Der Autor leistete eine sehr bedeutende Arbeit als er die wissenschaftliche Bearbeitung der dritten, in diesem Falle gewissermassen schon modernen, ungarischen Kupferdruckausgabe unternahm. Aus dieser Arbeit machen wir in dieser Nummer die Briefmarke von 300 Kronen bekannt. Laut Feststellung des Autors haben fünf Säulen der Matrize individuelle Kennzeichen, zwei haben gemeinsame Kennzeichen. Die individuellen Kennzeichen von vier Säulen sind noch nicht bekannt. Ein Gruppenkennzeichen kommt nur in der zweiten Säule vor (B_2). Dagegen hat jeder Bogenplatz ein individuelles Kennzeichen, mit der Bemerkung, dass diese grösstenteils nicht in den Markenbildern, sondern in den Zwischenstegen vorkommen.

Die Aufbaustruktur der Matrize erfordert noch weitere Forschungsarbeiten.

СОДЕРЖАНИЕ

1 Марка I типа номиналом 3 крейцера (д-р Тивадар Петрович)

Автор статьи публикует *совершенно* новые знания относительно трехкрейцеровой марки I типа, выпущенной в 1874—1881 годах, замечая, что в распоряжении двух исследователей (Орбан—Петрович) имелось лишь небольшое количество входящих в отдельные группы марочных изображений.

Осветив знаки гравюр и пробные оттиски, автор статьи на основе исправлений гравюр на матрицах и печатных формах делит марочные изображения на четыре группы:

1. Марки (ранние штуки), которые изготовлены с помощью печатной формы, сделанной с неисправленной матрицы, и их зубцовка.

2. Марки, изготовленные с помощью грубо исправленной печатной формы.
3. Марки, изготовленные с помощью грубо и тонко исправленной печатной формы.

4. Марки, изготовленные с помощью тонко исправленной печатной формы.

В статье подробно описываются и рисунками показываются колонные, групповые и парные опознавательные знаки матрицы, многие из которых были неизвестны до сих пор. Структура матрицы заставляет читателей сделать из нее новые выводы.

2 Напечатанные марки 1874—1897 годов с изображением конверта и 85 основными линиями (д-р Бела Шимади)

Значительная часть впущенных в оборот между 1874 и 1897 годами напечатанных знаков почтовой оплаты изготовлена с использованием марочных изображений конверта с 85 основными линиями. Эти марочные изображения изучают уже несколько десятков лет и известно, что для изготовления почтовых марок 1888—1899 годов в качестве исхода вместо обычного оригинального камня с одним изображением использовались, в первую очередь, матрицы с одним изображением, сделанные еще в 1874 году. Об этом говорят, кроме одинакового марочного изображения, одинаковые знаки гравюры.

После тщательной исследовательской работы автор статьи на основе знаков гравюр делит марочные изображения на три группы и составляет перечень входящих в отдельные группы напечатанных знаков почтовой оплаты.
Особого внимания достойно утверждение автора, по которому перечисленные марочные изображения и марочные изображения отдельных напечатанных почтовых марок. впущенных в оборот в 1896 и 1897 годах, соответствуют первому типу почтовых марок 1888 года. Об этом свидетельствует, кроме опознавательных знаков, одинаковый размер марочных изображений, что стало известно за последние годы.

3 Опознавательные знаки почтовой марки номиналом 300 крон из серии «Благотворительность», выпущенной в 1924 году.

Автор статьи выполнил огромную работу, когда произвел научную проработку третьего венгерского марочного выпуска медной печати, который уже с полным правом можно считать современным. В данном номере журнала рассматривается знак почтовой оплаты номиналом 300 крон.

По утверждению автора пять колонн матрицы со ста изображениями имеют индивидуальные, а две из них — общие опознавательные знаки. Опознавательные знаки четырех колонн пока еще неизвестны. Групповой опознавательный знак имеется только во второй колонне (B_2). Марочные листы во всех местах имеют индивидуальные опознавательные знаки, но значительная их часть сказывается не на марочных изображениях, а между ними.
Реконструирование структуры матрицы требует дальнейщего исследования.

Eng. szám: III/SZI/213/1976.

1500 — 76.1348 Ságvári Nyomda, Budapest

Ára: 18,— Ft.

77
1

philatelica

philatelica

1977/1

TARTALOM

Orbán Ferenc:
Adalékok az 1871. évi újságbélyeg kiadásokhoz

Dr. Nagy Ferenc:
Magyar posta Romániában, 1867—1869-ben

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: PÁKOZDI LÁSZLÓ, DR. SCHOLZ TAMÁS
FELELŐS KIADÓ: DR. SOÓS LÁSZLÓ
VII. ÉVFOLYAM

Adalékok az 1871. évi újságbélyeg kiadásokhoz

ORBÁN FERENC (SILKEBORG, DÁNIA)

Míg a Monográfia III. kötetének 1968-ban történt megjelenése óta a levélboríték-rajzú bélyegek akkori ismeretei az elmúlt évek során számos új adattal bővültek, addig az elmúlt időszakban alig látott napvilágot új tanulmány az 1871-es kiadásokról.

Véleményem szerint ennek fő oka abban rejlik, hogy *Madarász Gyula* tanulmányai olyan alaposak és mélyrehatóak, miszerint nehéz ezeknél a kiadásoknál fel nem tárt területeket találni. Néhány éve mégis akadt olyan szűkebb terület, ami érdemesnek mutatkozott alaposabb és elmélyültebb tanulmányozásra: az 1871-es díjjegyes postai nyomtatványok bélyegképeinek tipizálása. Ezzel kapcsolatosan *Bánfalvy Tamás* munkásságára gondolok, akinek tanulmánya, „Az első rányomott bélyegű 5 krajcáros postautalványon" kiadványunk 1975/1. számában meg is jelent.

Az, hogy egyes személyeknek filatelista kutatómunkája melyik területre irányul, számos összetevőn alapul. Így többek között az érdeklődésen kívül a megfelelő mennyiségű anyag rendelkezésre állásán is. Engem évek óta érdekelt az 1871-es újságbélyeg két kiadásának alaposabb tanulmányozása, mert úgy gondoltam, hogy ezekről több ismeretet lehet elsajátítani, mint ami a Monográfiában le van fektetve. Tudomásom volt arról, hogy *Blahuta Ferdinánd*, csehszlovák filatelista éveken át foglalkozott a magyar, 1871-es újságbélyegek tanulmányozásával, de sajnálatos módon 1971 óta nem sikerült vele a kapcsolatot felvennem. Így a csehszlovák szövetség lapjában megjelent tanulmánya a jelzett kiadásról előttem ma is ismeretlen. Ennek hiányában fogtam hozzá az 1871-es újságbélyegek részletes megismeréséhez.

Végre, 1975-ben, a kutatómunka számos összetevőjének egyikére alkalom adódott, amikor tanulmányozhattam *G. S. Ryan, J. Klein* és *O. G. Schäffling* gyűjteményéből az 1871-es, összefüggő újságbélyegeket. E munka alapján sikerült megállapítanom olyan adatokat, amelyek megerősítik *Madarász Gyula* e területre vonatkozó korábbi feltevéseit.

Mivel a Monográfia III. kötete részletesen foglalkozik a két 1871-es újságbélyeg kiadással, az abban foglaltakat nem kívánom itt megismételni, csak utalok arra, hogy az idevágó leírások a kötet mely oldalain találhatók meg.

153—55. o. Újságbélyeg-tervezetek.
158. o. Eredeti nyomóformák.
162—64. o. Az újságbélyegek képe.
171—72. o. Az első és második újságbélyeg próbanyomatai.

343—54. o. A kőnyomású újságbélyeg.
437—46. o. A könyvnyomású újságbélyeg.

A felsorolt szövegrészek alapos ismeretét jelen tanulmányom helyes értelmezéséhez elengedhetetlenül szükségesnek tartom.

I. A kőnyomatos kiadás

Madarász Gyula a Monográfia III. kötete 343. oldalának utolsó bekezdésében, mint írja, feltételezi, hogy létezett egy *első nyomókő*, amelyet az ún. első és megsemmisített, kőnyomású levélbélyegek nyomóköveivel egyidejűleg készítettek el. A szerző feltételezi, hogy a nyomtatást erről a kőről meg is kezdték. Végül azt is megemlíti, hogy az újságbélyegek *korai* példányainak rossz minősége emlékeztet az első 2 krajcároséra.

Megfigyeléseim eredményeként közölhetem, hogy mint a levélbélyegekből, ugyanúgy az újságbélyegekből is kétféle kőnyomás készült.

A korábban, már az 1871. február 15-én megjelent *első kiadású* Ferenc József-fejes 2 krajcáros levelezőlapok bélyegképeinek tanulmányozásakor kitűnt, hogy annak bélyegképén az első 2 krajcáros levélbélyeg ismertetőjelei megállapíthatóak. Ezt a tényt egybevetve az első kiadás rossz minőségével, ma már számos bizonyítéka van annak, hogy az *első kiadást* sztereotypiával (nyomódúcokkal) nyomtatták rá az átmásoló papírra.

Ezen ismeretek birtokában kezdtem el a Monográfia III. kötetének 247. ábráján bemutatott 9-es tömb eredeti bélyegeinek tanulmányozását. Hamarosan kitűnt, hogy voltak a tömbben *azonos*, de rendszertelenül elhelyezkedő bélyegképek is.

További, tanulmányi célra kölcsönzött anyag segítségével mintegy 150 db bélyeg állott rendelkezésemre. A bélyegek ismertetőjelek szerinti csoportba sorolásával bizonyítást nyert, hogy az átmásolás valójában sztereotypiával készült. Ugyanis, ha a másolást a *második* nyomóköveknek megfelelő módon végezték volna el, akkor a levélbélyegeknél már ismert kőnyomatos típusokhoz hasonló ismertetőjelek keletkeztek volna. Azonban ilyen jellegű ismertetőjelek a szóban forgó 9-es tömb bélyegein nem voltak észlelhetők.

150 bélyeg nem elegendő mennyiség valamennyi és véglegesnek tekinthető ismertetőjel meghatározásához, de mégis elegendőnek mutatkozott a bélyegek két nagy csoportra osztásához. Az anyagot sikerült felbontanom egy durva és egy finom rajzú nyomatra.

Egy, a Ryan-gyűjteményben levő, használatlan, finom rajzú négyes tömb egyik függőleges párján azonos ismertetőjeleket észleltem. Ezek jellege hasonló a másodikként nyomtatott kőnyomatos levélbélyegek típus-ismertetőjeleihez; vagyis parányi rajzbeli eltérések állapíthatók meg. Később, 1975. őszén, Bécsben al-

1. ábra. 1871. Függőleges hármas sáv a B-jelű nyomókőről származó újságbélyegekből.

kalmam nyílott tanulmányozni az O. G. Schäffling gyűjteményében levő függőleges sávot (1. ábra). A finom nyomású bélyegeken szintén találtam azonos — tehát most már oszlop-ismertetőjelnek megfelelő — rajzbeli eltéréseket.

Rövidesen világossá vált előttem, hogy a kőnyomatos újságbélyegek részére is *két 100 képes nyomókő* készült.

Véleményem szerint a minőségi különbség abban leli magyarázatát, hogy az *első* 100-as nyomókő készítésekor az átvivő papírra egy 100 képes másolatot nyomtattak egy menetben, míg a *második* 100-as nyomókő készítésénél egy egyképes másolatot nyomtattak az átvivő papírra és arról a másolás további folyamatát szintén másolópapírral végezték, miként a levélbélyegek második köveinél. Az első kő kikészítéséhez felhasznált dúcokkal való nyomtatás packás lenyomatot adott az átvivő papírra, és ez okozta a kőről készült bélyegek rossz minőségét.

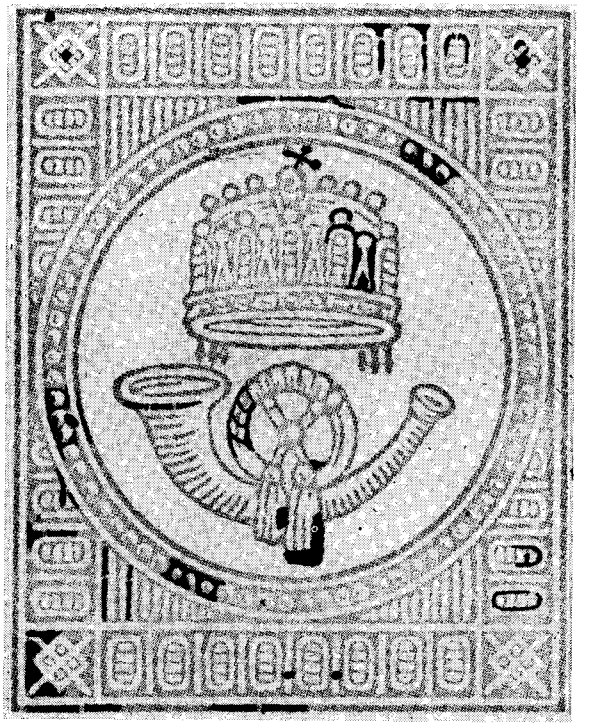
Metszetjelek

Kőnyomásról lévén szó, metszetjelekkel kapcsolatosan kizárólag a felhasznált nyomódúcok metszeteiről beszélhetünk.

Mivel a nyomódúcok ugyanazon mélyképes matricáról készültek, mindkét fajta kőnyomású újságbélyegen azonos metszetjelek észlelhetők. Ezekből a jelekből igen sok van, ezért a 2. ábrán csak a jellegzetesebbeket mutatom be.

A Monográfia III. kötetének 114. és 115. ábráján bemutatott két bélyegkép közös eredete kétségtelen, de a könyvnyomású bélyegekre jellemző torzulás, a jobb és bal oldal magasságbeli különbsége, már a kőnyomatosok számára készült sztereotypiák elkészítése után keletkezett valamelyik másoláshoz használt egyképes matricán, esetleg patricán.

Ha megfigyeljük az I. kötet 322. oldalán bemutatott eredeti matricát, akkor azt észlelhetjük, hogy azon az

2. ábra. 1871. A kőnyomásos újságbélyegek metszetjelei.

alsó és felső kertvonal párhuzamos. Az ábra felirata mai ismereteink birtokában, helyesen: „Könyvnyomáshoz készült maratás" lenne.

Itt kívánom megemlíteni, hogy a kőnyomatos újságbélyegeken alapos elrajzolás van. A kürt karikájára csavart zsinór tekervénye a bal oldalon — tévesen — tovább fut a zsinór leszálló ága után.

Végül arra kell megfelelő és logikus választ adni, hogy miért dől a kereszt *jobbra* a kőnyomatos bélyegeken. A választ erre a kérdésre a *könyvnyomatosokkal* kell kezdeni — az egyképes eredetitől a bélyegig — a következő felépítés szerint:

a kép jellege	*a kereszt dőlésének iránya*
1. eredeti, maratott, mélyképes anyaminta	bal
2. másoló patrica	jobb
3. másoló matrica	bal
4. nyomódúc	jobb
5. bélyeg	bal

A *kőnyomatosoknál* a helyzet a következő:

a kép jellege	*a kereszt dőlésének iránya*
1. eredeti, maratott, mélyképes anyaminta	bal
2. másoló patrica	jobb
3. másoló matrica	bal
4. sztereotyp nyomódúc	jobb
5. átmásoló papír	bal
6. nyomókő	jobb
7. bélyeg	bal

Mint láthatjuk, itt valami nincs rendjén, mivel a bélyegeken nem balra, hanem *jobbra* dől a kereszt.

Ezt a fejtegetést érdemes kiterjeszteni a levélbélyegek előállításakor alkalmazott nyomdatechnikai eljárásokra. Az irány megjelölésénél azt veszem tekintetbe, hogy a kép arca merre fordul. Kezdjük a sort a ***réznyomással.***

a kép jellege	*az arc iránya*
1. értékszámmal már ellátott, egyképes galván másolat	bal
2. patrica	jobb
3. nyomólemez	bal
4. bélyegkép	jobb

Ez esetben a közbenső másolatokon átugrottam, de ezekre egyaránt jellemző, hogy a mélyképűeken balra, a magasképűeken jobbra fordul az arc.

Nézzük most a réznyomás számára már elkészült eszközök segítségével gyártott *kőnyomatos* levélbélyegeket.

a kép jellege	*az arc iránya*
1. értékszámmal már ellátott, egyképes galván másolat	bal
2. átvivő papír	jobb
3. nyomókő	bal
4. bélyeg	jobb

Az eddigiekből kitűnik, hogy sem a könyvnyomásos újságbélyegnél, sem a réznyomatos, de a kőnyomatos levélbélyegeknél sem észlelhető rendellenesség. Ezzel szemben a kőnyomatos újságbélyegek nyomóformáinak kialakításánál valami nincs rendjén.

Korábban utaltam arra, hogy az első, megsemmisített kiadás nyomókövének elkészítése a sztereotyp dúcoknak átvivő papírra való nyomtatásával kezdődött. Ezeket a nyomódúcokat a díjjegyes postai nyomtatványok számára az E. Müller által leírt „arany eljárással" alakították át az eredetileg mélyképes metszetről. Ez gyakorlatilag annyit jelent, hogy a nyomókő elkészítésének indulópontja magasképű eredeti volt.

Ezek után nézzük a *kőnyomatos* levélbélyegek nyomókövei elkészítésének folyamatát.

a kép jellege	*az arc iránya*
1. mélyképes másolat az értékszámmal már ellátott egyképes másolatról	bal
2. a Müller-féle fordítás maratással magasképű eredetire	bal
3. másoló matrica	jobb
4. sztereotyp nyomódúc	bal
5. átmásoló papír	jobb
6. nyomókő	bal
7. bélyeg	jobb

Mint tapasztalhatjuk, ha sztereotyp nyomódúcot alkalmazunk az átmásoló papírra való átvitelhez, akkor

ismét jobbra néző kép lesz az eredmény, a bélyegkép.

Elgondolásom tehát az, hogy az 1871. év elején a nyomdában levő nagy kapkodás, amelyre Madarász Gyula részletesen utal, a kiadás történetének leírásakor, alkalmat adhatott arra a meggondolatlanságra, hogy az újságbélyeg képét is átfordították. Csak ezzel magyarázható meg az, hogy a kőnyomatos újságbélyegeken jobbra dől a kereszt.

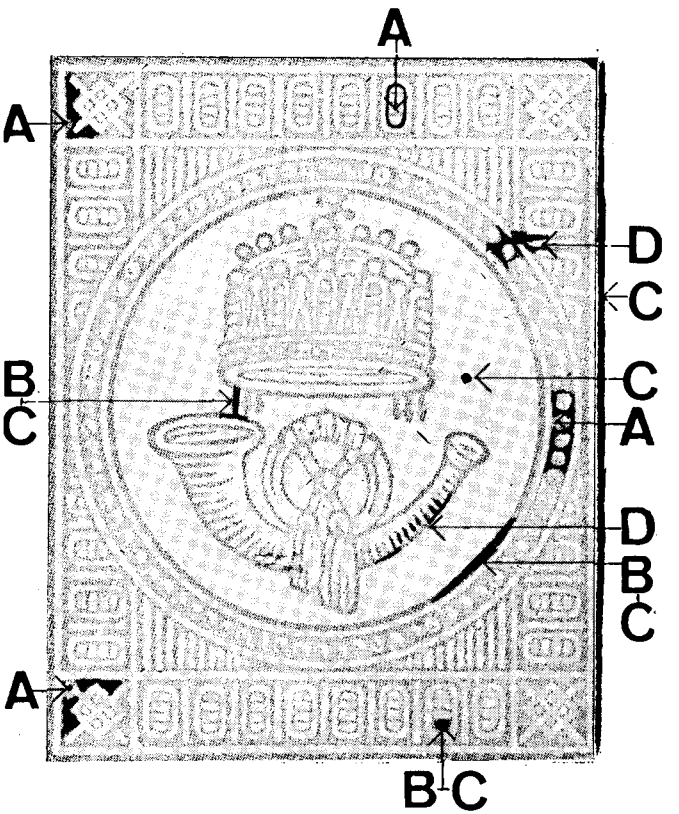
Ezen, a részemről ténylegesen alkalmazottnak tartott eljárás alapján a *kőnyomatos* újságbélyegek az alábbi részműveletek alapján készültek:

a kép jellege	*a kereszt dőlésének iránya*
1. mélyképes másolat	bal
2. a Müller-féle fordítás maratással magasképű eredetire	bal
3. másoló matrica	jobb
4. sztereotyp nyomódúc	bal
5. átmásoló papír	jobb
6. nyomókő	bal
7. bélyeg	jobb

Jogosan felmerülhet az a kérdés, hogy a nyomda miért választotta az ilyen körülményesen előállítható kőnyomtatást a sokkal egyszerűbb és később alkalmazott könyvnyomtatás helyett. Erre a kérdésre csak abban lehet választ találni, hogy a nyomda 1871 elején még nem rendelkezett a bélyegek gyártásához szükséges könyvnyomó géppel, vagy szabad kapacitással.

Az A. jelű nyomókőről származó bélyegek ismertetőjelei

A-jelű kőnek az elsőként készített nyomókövet neveztem el. A róla származó bélyegeket az ismertetőjelek alapján négy csoportba soroltam. A négy ismertetőjelet A—A, A—B, A—C és A—D betűkkel jelöltem (3. ábra). Megjegyzem, hogy az A—A, A—B és A—C jelek arányszáma megfelel az átvizsgált anyag 10—10 százalékának, ami sejtetni engedi, hogy a másolások az 1888-as sztereotyp kiadáshoz hasonló módon egy 10 darabos matricatömbről készültek. A 10 darabos matrica-tömböket a nyomda a ducok gyorsabb előállításának céljából készítette. Hasonló matricatömbök fennmaradtak és ezeket a Bélyegmúzeum őrzi.

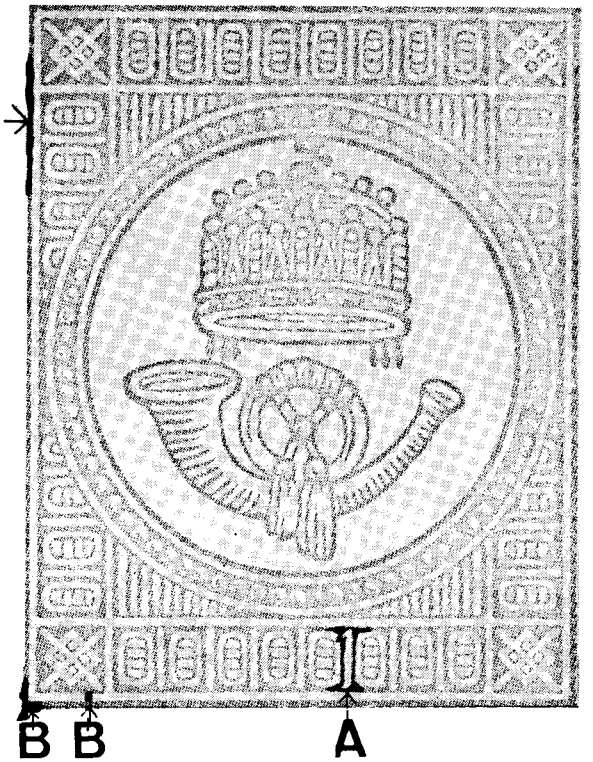

3. ábra. 1871. Az A-jelű nyomókőről származó bélyegek típus-ismertetőjelei.

A B-jelű nyomókőről származó bélyegek ismertetőjelei

Feltételezhető, hogy a második, a B-jelű nyomókő előállításához hibátlan dúcot alkalmaztak. Mivel ennél a kőnél a másolás átvivő papírral történt, az esetleges oszlop-ismertetőjelek meghatározása, a bélyegek csekély száma miatt, nehézkesnek bizonyult.

Egy, a Ryan-gyűjteményben levő, használatlan négyes tömbön sikerült meghatároznom a 4. ábrán bemutatott B—A ismertetőjelet, az O. G. Schaffling-gyűjteményébe tartozó hármas sávon pedig a B—B-t. Ugyanezeket az ismertetőjeleket több bélyegen is megállapítottam.

4. ábra. 1871. A B-jelű nyomókőről származó bélyegek típus-ismertetőjelei.

A B-jelű nyomókőről származó bélyegek többségén látható egy kis horpadás a bal oldali keretvonalon, de hasonló horpadást találtam az A-jelű nyomókőről származó bélyegek között is. Ez arra enged következtetni, hogy a képátvitelhez használt dúc azonos volt az A-jelű nyomókőnél felhasználtak egyikével.

A bélyegközök méretei

Régóta ismeretes, hogy az újságbélyegeket a bélyegközök méretei alapján csoportosítani lehetséges. A bélyegek pontatlan szétvágása miatt találhatunk olyan példányokat, amelyekkel összefügg a szomszédos bélyeg szélnyomata. A fennmaradt használatlan példányok nagyrészt bélyegkereskedőktől származnak, akik a vágást figyelmesen, a bélyegközök közepén végezték el. Ezek a szépen vágott példányok viszont nem szolgálják a csoportosítást.

A méreten felül vágott, valamint az összefüggő példányok segítségével megállapítható, hogy az A-jelű nyomókőről származó íveken a vízszintes bélyegköz átlagosan 2,6 mm, a függőleges pedig 2,5 mm.

A B-jelű nyomókőről származó ívek bélyegközei lényegesen kisebbek. A vízszintes bélyegközök szélessége 2,25 mm, a függőlegeseké pedig 2,0 mm.

Összefüggő példányok

A bevezetésben említett három nagy gyűjteményben a következő használatlan összefüggések találhatók.

G. S. Ryan:

A—D	A—?	A—?	B—B	B—?	B—A
A—B	A—?	A—?	B—B	B—?	B—A
A—B	A—?	A—B			
(Monogr. III. 247. ábra)			függ. pár	négyes tömb	

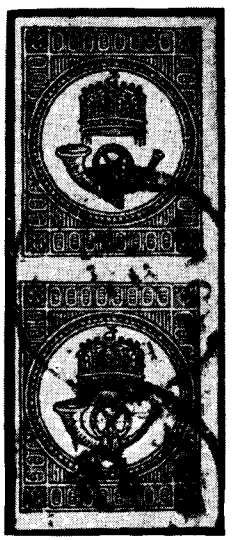
J. Klein:

A—? A—C	A— A—D
A—? A—?	vízszintes pár
négyes tömb	a bal ívszélről

O. G. Schaffling:

A—?	B—B
A—?	B—B
függőleges pár	B—B
(használt)	függ. hármas sáv
(5. ábra)	a bal ívszélről
	(1. ábra)

Monográfia III. 246. ábra	245. ábra
A—?	A—? A—?
A—?	A—? A—?
A—?	
függ. hármas sáv	két függőleges pár

5. ábra. 1871. Függőleges pár az A-jelű nyomókőről származó újságbélyegekből.

Felhasználási idő, színek

A vizsgálat alá vett bélyegek java használatlan volt. Ennek az előnye az volt, hogy jól lehetett látni az ismertetőjeleket, hátránya pedig az, hogy ezek nem szolgáltattak adatokat a forgalmi idő meghatározásához. A használt bélyegeken a bélyegzés többnyire elkent, de mégis akadt használható példány is. A legkorábbi bélyegzés keltezése 1871. 06. 22. volt, a legkésőbbiek 1872. első hónapjaira tevődtek. Eddig még nem sikerült érdemleges adatot szerezni a B-jelű nyomókőről származó bélyegek kiadási időpontjára, de az valószínűleg megfelel a második kövekről gyártott kőnyomatos levélbélyegekével. A nyomtatási sorrend megállapításánál — nagyobb anyag birtokában — segítségül lehetne venni a színárnyalatokat.

Madarász Gyula a vörös színnek öt árnyalatát sorolja fel. A B-jelű nyomókőről származó bélyegeknél főleg a *téglavörös és a narancsvörös* szín az uralkodó. A *sötétvörös* a legritkább. Ebből eddig két darabot ismerek. Bélyegképük A-jelű.

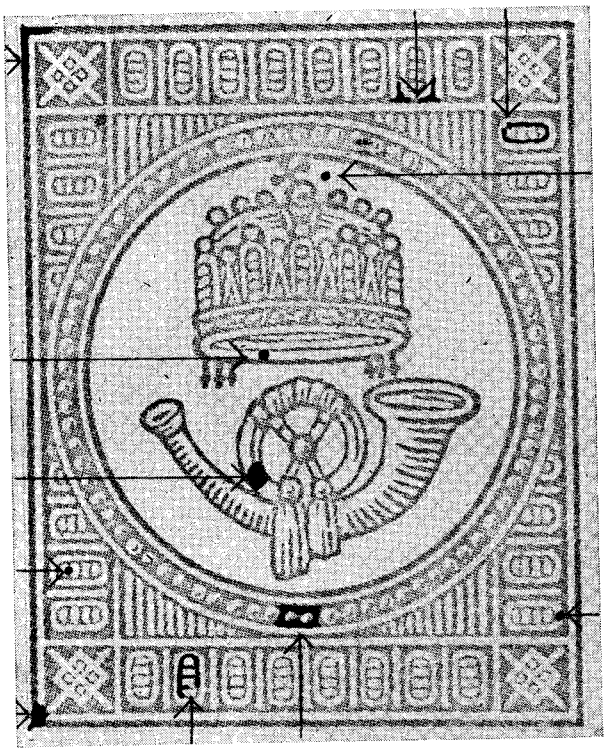
II. A könyvnyomatos kiadás

Madarász Gyula a Monográfia III. kötetének 442. oldalán leírja, hogy az 1871-es, könyvnyomású újságbélyeg kiadásból kétféle nyomólemez létezett és ezeket főként a bélyegközök méretei alapján lehet egymástól elkülöníteni.

Részemről mindig hiányoltam, hogy a vonatkozó oldalon levő 377. ábra szöveges felirata nem utal arra, hogy a bemutatott táblázat a *második* nyomólemez összetételére vonatkozik.

Már 1969-ben elkezdtem foglalkozni az 1871-es, könyvnyomatos újságbélyegekkel azzal a céllal, hogy az akkor *elsőnek* vélt lemez azonosításához legalább egy biztos ismertetőjelet találjak. Munkálkodásom sikerrel is járt, mert ezt sikerült is megtalálnom, egy a kereszttől jobbra fekvő kis, színes pont alakjában.

Az idevonatkozó kutatómunkát az elmúlt év során folytattam, aminek eredményeként közölhetem, hogy megállapításom szerint a könyvnyomásos újságbélyegekből nem kettő, hanem *háromféle* ívösszeállítás készült. Ezzel kapcsolatban szándékosan kerültem a „három lemez" kifejezést, mivel — munkálkodásom alapján — csak a *harmadikról* vagyok meggyőződve, hogy az *elektrotyp* nyomólemez volt, míg az előző kettő, de főként az *első*, kétséget kizáróan *sztereotypia*.

6. ábra. 1871. Az I. típusú könyvnyomásos újságbélyeg metszetjelei.

Az I. típusú könyvnyomatos bélyegkép

A megvizsgált, az ebbe a típusba tartozó 41 db bélyeg java használatlan példány volt. A 13 db használt bélyeg közül a legkorábbi keltezés 1871. 10. 24. volt, a legkésőbbi 1872. 04. 14.

Az I. típusból a legnagyobb összefüggés, egy használatlan négyes tömb a Klein-gyűjteményből. Ezen kívül ismert egy függőleges pár a Ryan-, és egy függőleges hármas sáv a Klein-gyűjteményből.

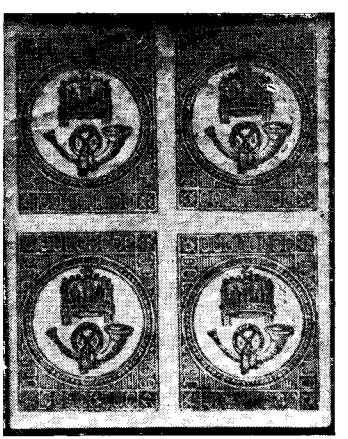
Oszlop-ismertetőjel nyilvánvalóan nem ismert, mivel ezeket a bélyegeket — feltehetően — *sztereotyp* dúcokkal nyomták.

A három típus közül ezek a legszebb kivitelűek. A bélyegképek rajzai tiszták, határozottak, amiket a szép, a sötétvöröstől a téglavörösig terjedő színskála kitűnően kiemel. A bélyegek papirosa kékes.

Az I. típus metszetjeleit a 6. ábrán bemutatjuk.

A II. típusú könyvnyomatos bélyegkép

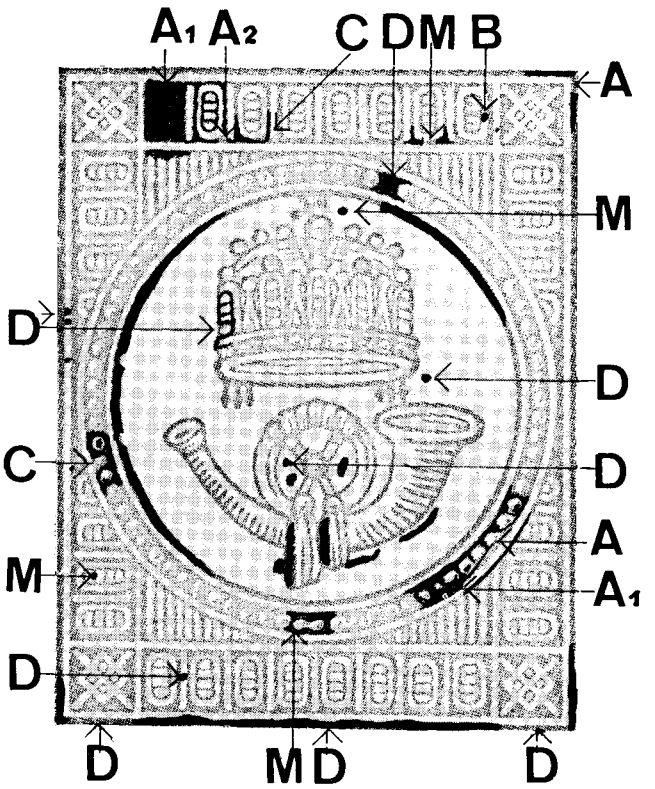
Az ebbe a típusba tartozó bélyegekből 92 db állott rendelkezésemre, amelyeknek nagy része használatlan volt. Ebből a típusból általam ismert egy-egy haszná-

7. ábra. 1872. A II. típusú könyvnyomásos újságbélyeg négyes tömbje.

latlan négyes tömb a Klein, valamint O. G. Schaffling gyűjteményből. (7. ábra). A használt példányok között előfordult, eddig ismert legkorábbi felhasználás: 1872. 05. 12.

Az eddig megállapított ismertetőjelek alapján nehéz eldönteni, de jellege szerint a II. típus — feltehetően —

8. ábra. 1872. A II. típusú könyvnyomásos újságbélyeg metszetjelei (M) és típus-ismertetőjelei (A—D). A betűvel nem jelölt színes foltok a kürt körül, valamint a belső kör megvastagodott vonalszakaszai valószínűleg szintén típus-ismertetőjelek. Az A_1 és A_2 az A típus változatai.

elektrotypia, amelynél az anyalemezt a réznyomatosoknál már jól ismert eljárás sorrendjében építették fel.

A II. típusú bélyegkép metszetjeleit (M-el jelölve), valamint az eddig ismert típus-ismertetőjeleit a 8. ábrán bemutatjuk, lényeges megjegyzésekkel kiegészítve.

A kutatáshoz rendelkezésre állott 92 db bélyeg kevés a végleges megállapítások levonásához. Ebből a mennyiségből 66 db-ot sikerült tipizálni, mivel a nyomatok nem tiszták. Ezek megoszlása a következő:

A típus 24 db, megfelel két oszlop bélyegeinek
B típus 12 db, megfelel egy oszlop bélyegeinek
C típus 21 db, megfelel két oszlop bélyegeinek
D típus 9 db, megfelel egy oszlop bélyegeinek.

Az előbb említett két használatlan négyes tömb felépítése a következő:

II—B II? II—? II—D
II—B II—? II? II—D
(7. ábra)

A III. típusú könyvnyomatos bélyegkép

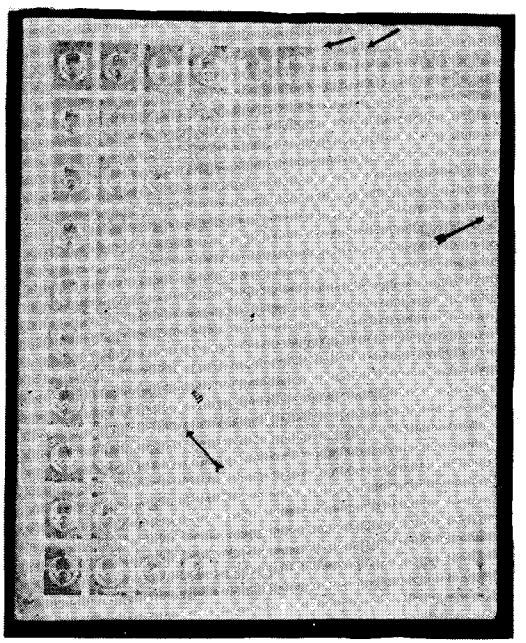
Az ebbe a csoportba tartozó bélyegeket kétséget kizáróan *elektrotyp* nyomólemezekkel nyomtatták. Ebből a típusból egy teljes használatlan ív is ismert magángyűjteményből (J. Klein), ami az 1971-es, budapesti nemzetközi kiállításon bemutatásra is került. Úgyszintén III. típusú bélyegképekből álló nyomólemezekkel nyomtatták a Bélyegmúzeumban őrzött díszalbumok, valamint az 1883-as újnyomatok újságbélyegeinek 100-as íveit.

Mivel a Monográfia III. kötetének 438—440 oldalain az ebbe a típusba tartozó bélyegképek metszetjelei, oszlop-ismertetőjelei ábrákon is be lettek mutatva, ismétlésbe nem kívánok bocsátkozni. Mégis az idézett mű 438. oldalán levő, az anyalemez felépítésére vonatkozó, 127. lábjegyzetéhez néhány megjegyzést kívánok fűzni.

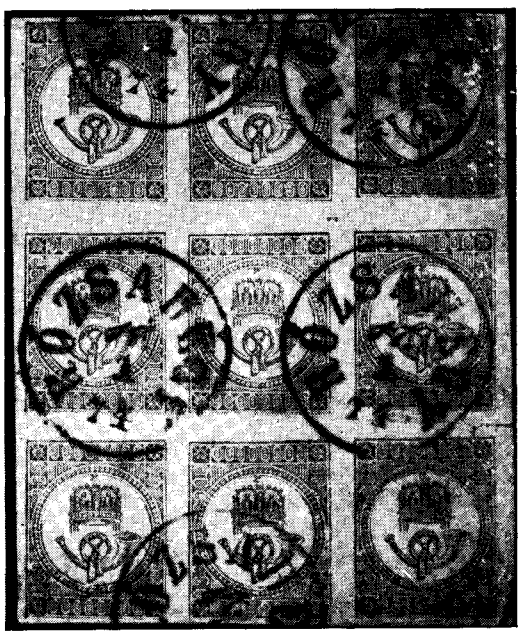
A korabeli réznyomatos bélyegek anyalemezének elkészítésekor a szokásos eljárás szerint az első 5 bélyegképes sávról egy másik 5 képes másolatot készítettek és a két ötös sávot összeforrasztva az első 10-es sávot nyerték. Az ebbe a típusba tartozó újságbélyegek anyalemezeinek készítésekor azonban *két* önálló 5 bélyegképes sáv készült. Ezt igazolja az a tény, hogy a második 5-ös sáv oszlop-ismertetőjelei az elsőtől eltérőek.

A III. típusú, könyvnyomásos újságbélyeg anyalemezének másik jellegzetessége, hogy a bélyegképek jobb alsó és felső szélei nem minden oszlopnál egybeesőek. Ez a jelenség főként a II. és III. oszlop, valamint az V. és VI. oszlop bélyegképeinél észlelhető. Így a II. oszlopban levő bélyegképek jobb felső sarka az *egész oszlopban* feljebb áll, mint a III. oszlop bal felső sarka. A VI. oszlop felső öt bélyege lényegesen magasabban helyezkedik el, mint az V. oszlopé. Ezzel szemben a VI. oszlop alsó öt bélyege alacsonyabban fekszik az V. oszlop bélyegképeivel szemben. Ez a jelenség azt igazolja, hogy külön készült az anyalemez bal és jobb 50 képes fele, s ezek összeforrasztásával állt elő a 100 képes anyalemez.

Az is említésre méltó, hogy míg a bal oldali félív egy 25-ös tömb és annak másolatából áll, addig a jobb oldali félívnél számos ívfelépítési rendellenesség észlelhető. Bár a rendelkezésemre álló, a teljes 100-as ívet bemutató fényképfelvétel (9. ábra) nem alkalmas az ismertetőjelek azonosításához, de a bélyegképek kör-

9. ábra. 1873. A III. típusú könyvnyomásos újságbélyeg teljes íve.

10. ábra. 1873. A III. típusú könyvnyomásos újságbélyeg kilences tömbje.

vonalaiból adódó bélyegközök szélességéből több rendellenesség állapítható meg. Így pl. a 20. és 30. bélyeg között lényegesen kisebb a bélyegköz, mint a 70. és 80. bélyeg között. De a függőleges bélyegközöknél is vannak szembeötlő eltérések. A 9. és 10., valamint az 59. és 60. bélyegkép között lényegesen kisebb a köz, az „utca", mint a IX. és X. oszlop megfelelő bélyegein.

Megfigyeléseim alapján az a feltevésem, hogy az anyalemez 50 képes *jobb oldala* két 5-ös sávból (1. és 6. vízszintes sor), valamint két 10-es tömbből áll. Az 50 képes félív az elsőként készült 25-ös tömbről vett másolat összeforrasztásával keletkezett. Hogy az 50-es félívben melyik 25-ös tömb helyezkedik el alul, vagy felül, ezt jelenleg megállapítani nem tudtam. Említést érdemel még, hogy az *egyik* 25-ös tömbben a 2. és 3. vízszintes sor bélyegközét kicsinyítették. Ez az anyalemez 2. és 3. soránál észlelhető.

Az említett bélyegkép „elcsúszások" olyan jellegzetesek, hogy ezek mint oszlop-ismertetőjelek is felhasználhatók az „elvágott" bélyegek esetében.

A III. típusú, könyvnyomásos újságbélyegekből több, nagyobb használt összefüggés is ismert. Így a Monográfia III. kötetének 343. ábráján bemutatott 18-as tömb az ív II—X. oszlopából származik. A 10. ábránkon bemutatott 9-es tömb, amelynek összeállítása

22 — 23 — 24
32 — 33 — 34
42 — 43 — 44 ívhely,

azonos az idézett mű 342. ábrájával.

Felhasználási idő

A III. típusú, könyvnyomásos újságbélyegből eddig mintegy 100 db-ot tanulmányoztam. Ezek közül a legkorábban felhasznált példány keltezése a postabélyegző tanúsága szerint 1873. 09. 01. volt. 24 db olyan bélyeget is találtam, amelyek keltezéséből az 1874. évi, 6 db-nál pedig az 1875. évi felhasználás megállapítható. Ez utóbbiakból három darab *vékony* papiroson készült.

A bélyegközök méretei

Az előzőekben ismertetett, könyvnyomásos újságbélyegeknek típusonkénti feldolgozása helyett — korábban — egyes filatelisták megkísérelték különlegességi gyűjteményüket a bélyegközök eltérő méretei alapján felépíteni. Jelenlegi ismereteink alapján nyugodtan állíthatjuk, hogy az ezen az alapon végzett „tipizálás" elhibázott. Ezzel kapcsolatban csak arra hivatkoznék, hogy a különböző típusú anyalemezeken a bélyegképek keretvonalai nem minden esetben egybeesőek, a bélyegközök mérete számos esetben változó.

A jelenlegi, az eddig rendelkezésemre állott objektumok vizsgálata során az 1871-es, könyvnyomásos újságbélyegek egyes típusainál az alábbi bélyegközi változatokat, határokat állapítottam meg:

I. típus	vízszintes bélyegközök	2,6—2,9 mm
	függőleges bélyegközök	2,7—2,8 mm
II. típus	vízszintes bélyegközök	2,5—3,0 mm
	függőleges bélyegközök	2,5—3,0 mm
III. típus	vízszintes bélyegközök	3,5—4,0 mm
	függőleges bélyegközök	2,9—3,9 mm

Itt említeném meg, hogy a III. típusú anyalemezről készült, 1883-ban vízjeles papíron gyártott újságbélyeg újnyomatról készített, jó kivitelű fotó másolat nagyban szolgálná ezen típus ismertetőjeleinek pontos leírását. Ehhez kérem a Bélyegmúzeum szíves közreműködését, segítségét.

* * *

Végezetül köszönetemet kell kifejeznem G. S. Ryan, W. St. Schäffling, T. Bánfalvy és J. Off uraknak, hogy az idevonatkozó gyűjteményüket rendelkezésemre bocsátották. Úgyszintén meg kell köszönnöm J. Klein és O. G. Schäffling uraknak, hogy tanulmányomhoz eredeti fotókat bocsátottak rendelkezésre tanulmányozás és illusztráció céljára.

Magyar posta Romániában, 1867-1869-ben

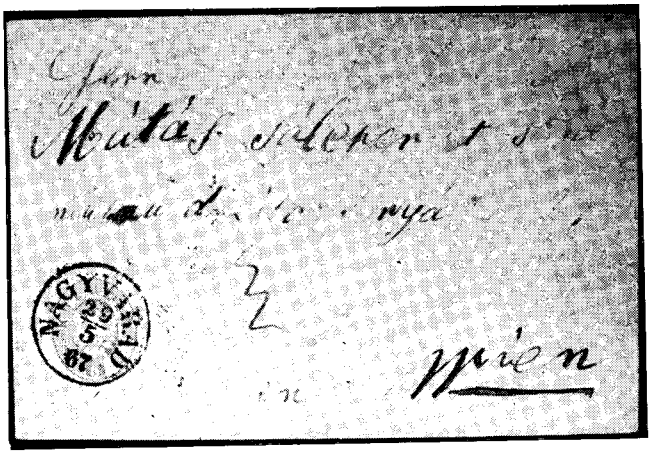
DR. NAGY FERENC (BÉCS)

I. Az 1867-es kiegyezés hatása a magyar postaszolgálatra

Az Osztrák—Magyar Monarchia történetében az 1867-es év nagy jelentőségű változást hozott. A szívós nemzetiségi harc eredményeként, amely csatatéren, valamint diplomáciai területen folyt, Magyarország 1867-ben — legalábbis részlegesen — visszanyerte függetlenségét. Közös maradt az uralkodó. I. Ferenc József személyében, akit magyar királlyá koronáztak. Közösek maradtak azok a minisztériumok, amelyek a monarchia fennállása szempontjából a legjelentősebbek voltak: a pénzügy-, külügy- és hadügyminisztérium.

Nekünk, filatelistáknak az a tény is jelentős, hogy a változások keretén belül a magyar postaszolgálat is kilépett a császári posta kötelékéből, és 1867. május 1-ével megkezdte önálló működését. Az évszázados függőség eredményeként abban az időpontban sem saját bélyeggel, sem annak előállításához szükséges eszközökkel nem rendelkezett, így egyelőre azokat a bélyegeket kellett használnia, melyek a monarchia egész területén abban az időben érvényben voltak. Ennek az 1863—64-es kiadás öt értékéből álló sorának a magyar posta önállóvá válása után felhasznált példányai igen keresett filatéliai dokumentumok. Ezeket csak teljes levelekről, vagy évszámos bélyegzésű darabokról tudjuk azonosítani. E kiadás bélyegei azonban még a császári kétfejű sast ábrázolták, amely hatalmi szimbólum a magyarok nemzeti érzékenységét bántotta. Ezért már korábban egy másik rajzú kiadást készített elő a császári posta, amely a közös uralkodó arcképét ábrázolta, mégpedig jobbra, Magyarország felé fordulva. (Az 1858-as kiadáson a császár még „hátat fordít" magyarjainak.)

Ez az 1867-es, arcképes kiadás egyelőre öt értékben jelent meg, és szintén a monarchia egész területén érvényben volt. A 2, 3, 5, 10 és 15 krajcáros bélyegből álló sorozat bélyegképein az értékjelzés rövidítése „kr.", azaz kis betűkkel íródott, ami feltehetőleg egy kompromisszum eredménye, mert valószínűleg csak így egyezett bele a magyar posta a továbbra is az osztrák posta bélyegeivel azonos rajzú bélyegek használatába. Az 1867-es kiadás június 1-én került forgalomba. *Az 1863—64-es,* császári sasos *kiadás 1867. június 15-ig maradt érvényben Magyarország területén,* míg a monarchia többi országában még *1869. augusztus 31-ig volt felhasználható.* Ezeket a kb. hat hétig felhasznált bélyegeket a magyar pontaigazgatás *provizórikus* bélyegeinek tekintjük. Vegyes bérmentesí-

1. ábra. Az 1863—64-es kiadás 5 Kreuzer-os bélyege az önálló magyar posta provizórikus bélyegeként felhasználva Nagyváradon, 1867. május 29-én.

tései az 1867-es kiadással 15 napig voltak lehetségesek és igen keresettek.

Az osztrák kereskedelmi minisztériummal 1867 áprilisában kötött postaszerződés egy további fontos fejezetet is tartalmazott. Az osztrák posta 12, Románia területén működő postahivatalából 6-ot a magyar posta kezelésébe adott, a nagyszebeni postaigazgatóság kötelékébe sorolva.

A császári posta az akkori oszmán (török) birodalomban, 1867-ben 62 postahivatalt üzemeltetett. Ide tartoztak a Balkán, valamint a Földközi-tenger keleti és déli partjainak országai, melyek szintén török megszállás alatt álltak (ún. Levante). Nem valószínű, hogy az osztrák posta a kiegyezés után ne lett volna képes a Magyarországnak átadott hat romániai postahivatalt továbbra is fenntartani. Az átadás igazi okait a fent említett nemzetiségi harcok eredményei között kereshetjük. Mivel a Balkán és a Levante területén abban az időben a legtöbb európai nagyhatalom postahivatalokat üzemeltetett, elképzelhető, hogy Magyarország a kiegyezés lelkes hangulatában szintén külföldi postahivatalokra akart szert tenni, annál is inkább, mert ezek nemcsak postákat, hanem politikai és gazdasági jelenlétet is képviseltek. Más, kézenfekvő okot az átadásra eddig nem találtam. Hogy ez a tény nem vált általánosan ismertté, az annak tulajdonítható, hogy ez a tanulmány tudomásom szerint az első kísérlet ezen posták történetének *magyar szempontból* való, összefoglaló feldolgozásra.

A hat hivatal átadásával kapcsolatban érdekes kiegészítő megjegyzést tesz dr. Hencz Lajos postaigazgató a Posta, Távíró és Távbeszélő Története c. könyvében:

„No de a román postákat egészen bátran át is engedhette Ausztria, mert a román igazgatás már 1865-ben minden áron ki akarta ezeket telepíteni onnan, s mivel Ausztria engedni nem akart, olyan hatalmas összeget sózott szállítási díjul az idegen posta nyakába, hogy átvételük óta a magyar posta legtöbbször külön fuvarosokkal volt kénytelen a zárlatokat szállítani, mert így olcsóbb volt."

A hat romániai postahivatal *1867. május 1-ével,* az önálló magyar postaigazgatás tevékenységének megkezdésével került magyar kézbe.

BUCAREST,[1] GIURGEVO, IBRAILA, PLOJESTIE a Havasalföldről, FOKSCHAN, GALATZ pedig Moldvából került a nagyszebeni postaigazgatóság felügyelete alá. A többi hat romániai, császári postahivatal: Bakeu, Berlad, Bottuschan, Jassy, Piatra és Roman a lembergi postaigazgatóság felügyelete alá került.

A postahivatalok alapításának és működésük megértéséhez elengedhetetlen a korabeli földrajzi és politikai helyzet rövid vázlata.

1. Városnevek a korabeli osztrák írásmód szerint.

II. A Duna-fejedelemségek az 1850-es években

Az 1850-es években a török birodalomhoz tartozott a Duna-fejedelemségek területe. Ez alatt két földrajzi egységet értünk: a Havasalföldet Bukarest fővárossal és Moldvát Jassy székhellyel. E két, eredetileg egymástól független hercegség első közös uralkodójává *Cuza* herceget választották meg 1859-ben. Ő egyesítette országát Románia néven, Bukarest fővárossal 1861 decemberében. Az ország autonóm státussal rendelkezett ugyan, de a török birodalomnak adófizetéssel tartozott. Területéhez tartozott 1856-tól még a Duna-deltától északra fekvő Dél-Beszarábia, viszont akkor még nem tartozott hozzá Dobrudzsa, Constanza (törökösen: Küstendje) kikötőjével. Ez a rész csak 1878-ban lett román terület.

A vidék három nagyhatalom közötti ütközőpont volt. Területén a cári, török és Habsburg érdekeltség között őrlődve gyakran váltották egymást a megszálló seregek. Így volt ez 1853-ban is, amikor cári csapatok vonultak be az ott élő keresztény kisebbség védelme ürügyén. Az európai nagyhatalmak sem nézték tétlenül ezt a területhódítást, és angol—francia szövetséges csapatok szálltak partra a Krím-félszigeten 1854-ben, hogy onnan támadják meg a cári csapatokat (krími háború). A diplomáciai nyomás is olyan nagy volt, hogy a cári csapatokat visszavonulásra kényszerítették, s az így keletkezett „légüres teret" azután Ausztria akarta megszerezni. Rövid diplomáciai és katonai előkészítés után az Olaszországból áthelyezett III. hadtest Hess táborszernagy vezetése alatt Nagyszebenből kiindulva, a Vöröstorony szorosnál átlépte a Duna-fejedelemségek határát, és 1854 őszéig elfoglalta azok területét. A hivatalos indoklás „a rend helyreállítása" volt, míg valójában Ausztria azt remélte, hogy a két peres fél, az oroszok és törökök között, nevető harmadikként bekebelezheti a megszállt hercegségeket. Viszont ezt a törekvést a nyugati szövetségesek felismerték és az 1857-ben kötött párizsi békében garantálták ennek a területnek függetlenségét. Így az osztrák megszállás három évig tartott. 1857-ben a császári csapatok kiürítették a Duna-fejedelemségek területét.

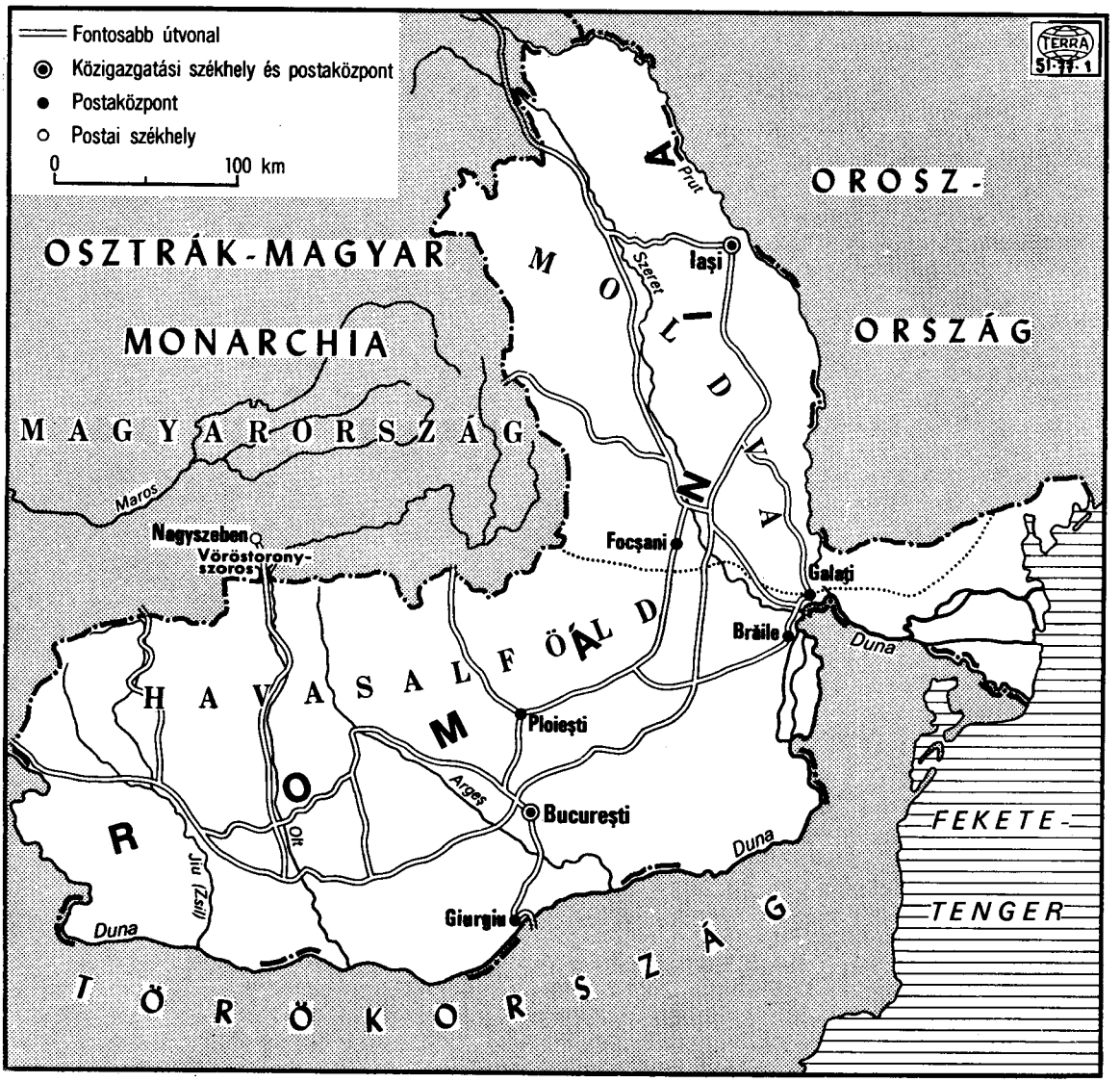
III. A Duna-fejedelemségek általános postatörténete

A Havasalföld területén két fontos postaútvonal haladt át, amelyek már a XVIII. században megvoltak, és a Habsburg-birodalmat Konstantinápollyal, a török birodalom korabeli fővárosával kötötték össze. Az egyik út nyugatról Orsovánál szelte át a határt, és Crajován keresztül ért Bukarestbe. Ott találkozott a másik, észak felől érkező útvonallal, amely része volt a Bécs — Buda — Pest — Nagyszeben — Pitesti — Bukarest útvonalnak. Ez azután Bukarestnél a nyugati ággal egyesülve a Dunát Giurgevónál átlépve Ruschtschukon keresztül haladt tovább Konstantinápoly felé. A postautak mentén már 1732-től kezdve egyre több postaállomást létesítettek, melyek osztrák kezelésben voltak.

A harmadik moldvai postaút Bukaresttől észak felé haladva Plojestién keresztül Fokschannál lépte át a két fejedelemség határát, és Jassyn áthaladva húzódott tovább a bukovinai Czernowitz felé.

1732 és 1858 között, megnyitásuk sorrendjében a következő osztrák postahivatalok működtek a Duna-fejedelemségek területén: Crajova (1732), Jassy, Bucarest, Galatz, Bottuschan, Ibraila, Piatra, Plojestie, Tekutsch, Berlad, Fokschan, Roman (1855), Bakeu, Giurgevo és még hat kevésbé jelentős, rövid ideig működött tábori postahivatal.

Ezen a területen a Kárpátok hegyláncain a legfontosabb átjáró Nagyszeben mellett levő Vöröstoronyhágó volt, amely tulajdonképpen csak egy szoros az Olt medrében. Itt az 1800-as évek eleje óta fertőtlenítő állomás is működött, amely a Balkánról érkezett leveleket — kolera ellen — átszúrásuk után „megfüstöléssel" fertőtlenítette. Az így kezelt leveleket külön körbélyegzővel látták el, „ROTHEN TURM SIGIL:

2. ábra. Románia a magyar postaszolgálat működése idején.

SANITATIS" szöveggel. A másik, Nyugat felé haladó főpostavonalon a „K. u. K. *Rastelamt Alt-Orsova*" végezte el a levelek megfüstölését. Ezek, az ún. *kolera levelek* kedvenc gyűjtési területet képeznek.

A fentiekben felsorolt „szárazföldi" postautak mellett nagy jelenőségű volt még a dunai gőzhajózás is, amely Bécsből kiindulva Galatzig minden jelentősebb part menti helységet összekötött posta-, csomag-, valamint személyszállító forgalmával. A D. D. S. G. (Donau-Dampfschiffart-Gesselschaft), vagyis a Duna-Gőzhajózási Részvénytársaság 1834-től kezdve rendszeres hajóforgalmat bonyolított le az Al-Duna kikötőivel.

Ugyancsak a Dunán, de a tenger felől jövet hajózott még az Österreichische Lloyd is, melynek Galatzban és a vonal dunai végállomásán, Ibrailában voltak ügynökségei. A Lloydnak nem volt saját postaszolgálata, hanem szerződéses alapon továbbította a császári posta küldeményeit a Levante tengeri kikötőibe.

1854 után, a szárazföldi és folyami postaszolgálathoz még egy postai szolgálat sorolható. A Duna-fejedelemségek osztrák megszállása szükségessé tette a katonai, *tábori posta* (Feldpost) kiépítését. Ez részben a már működő polgári postahivatalokat vette át, részben — ahol szükséges volt, és ilyenek nem működtek (pl. Berlad, Fokschan, Roman), újabb hivatalokat rendezett be.

Ezek a tábori postahivatalok továbbra is továbbítottak polgári postát, de míg a hivatalos katonai levelek díjmentesek voltak és a K. u. K. Feldpostamt *bélyegzéseit* viselték, addig a polgári leveleket az Ausztriában akkor érvényben levő, 1850-es kiadású Kreuzer-os bélyegekkel kellett bérmentesíteni. Ezeket a polgári leveleket is a tábori posta bélyegzőivel látták el.

A Duna-fejedelemségek katonai megszállása végeztével, tehát 1857-től a tábori postahivatalok ismét polgári kézbe kerültek. Ezeket „konzulátusi postahivataloknak" is nevezzük, mert épületükben nemcsak postahivatal, hanem „vicekonzulátus" is működött, amelyek mint kereskedelmi ügynökségek nagy jelentőséggel bírtak.

Ezek a konzuli postahivatalok 1857 utáni *készpénzzel* bérmentesítették az ott feladott leveleket egészen *1864. április 1-ig,* amikor is újból bevezették a postabélyegek használatát. A Levante-hivatalok számára külön bélyeget nem készítettek, hanem az olaszországi Venetia tartomány részére kiadott, soldi értékjelzésű, öt címletből álló sort használták fel:

2 Soldi	sárga	10 Soldi	kék
3 Soldi	zöld	15 Soldi	világosbarna
5 Soldi	piros		

A bélyegek színe és fogazata megegyezett az Osztrák—Magyar Monarchia területén forgalomban levő, de Kreuzer értékjelzésű soréval. A bélyegeket eleinte 14-es, 1864-től pedig $9^1/_2$-es fogazattal készítették, először vízjel nélkül, később ívvízjeles (BRIEF—MARKEN) papíron.

A numizmatikusok szerint a soldo pénznem Levantéban ténylegesen forgalomban nem volt. Bár az ottani fizetési eszköz a török piaszter volt, eziránt azonban állandó árfolyamváltozásai miatt nem volt nagy a bizalom, ezért a kereskedelmi szerződéseket a kedvelt ezüstvalutában, soldóban kötötték. A levélposta tarifáját fix soldiösszegben állapították meg, amely egyszer több, egyszer kevesebb piaszterbe került. A Levantén a kereskedelmi nyelv főleg olasz volt, mert igen nagy számú olasz kereskedő élt ezen a vidéken. A császári posta ezért főleg a kétnyelvű Dél-Tirolból alkalmazta postatisztviselőit a Levante területére, akik német mellett olaszul is beszéltek.

Az aldunai D. D. S. G. postahivatalok a náluk feladott levelekre saját kiadású bélyegeket ragasztottak, és azokat saját bélyegzőjükkel látták el. Gyűjtésük az osztrák magánposták fejezetéhez tartozik. Bár a hajók magyar területen is áthaladtak, ennek a rendkívül érdekes és kedvelt gyűjtési területnek magyar vonatkozása csak akkor van, ha a leveleket Alt—Orsova

hivatalában magyar postabélyeggel látták el, és a szárazföldön továbbították.

A Lloyd tengerhajózási társaság külön bélyeget nem használt, a leveleken csak ügykezelési bélyegzéseikkel találkozhatunk.

IV. Magyar postahivatalok alapítása

A Duna-fejedelemségek osztrák katonai megszállása után néhány postahivatal elvesztette jelentőségét, és megszűnt. 1867-ben, a magyar posta önállóvá válása idejében még a következő 12 postahivatal volt üzemben: *Moldvában* Bakeu, Berlad, Bottuschan, Jassy, Piatra, Roman, Fokschan és Galatz, valamint a *Havasalföldön* Bucarest, Ibraila, Giurgevo és Ploestie.

Az 1867. április 2-án megkötött ideiglenes postaszerződés szerint ezt a tizenkét postahivatalt megfelezték. Az eddig valamennyi a nagyszebeni postaigazgatóság kötelékébe tartozó hivatalból hat moldvai kivált, és tovább is osztrák kézben maradva a továbbiakban a lembergi postaigazgatósághoz csatolták. Ez a hat moldvai hivatal: Bakeu, Berlad, Bottuschan, Jassy, Piatra és Roman. A fennmaradt két moldvai és a négy havasalföldi hivatal a nagyszebeni postaigazgatóság kötelékében, ezután teljesen magyar kézben maradt: így Fokschan és Galatz Moldvából, valamint Bucarest, Ibraila, Giurgevo és Plojestie a Havasalföldről. Valamennyi hivatal Nagyszebenből a Vöröstorony-hágón keresztül aránylag könnyen elérhető volt.

A szárazföldi postaforgalom abban az időben Romániában lovon és lovaskocsin bonyolódott le. Az első vasútvonal 1869-ben, a magyar posta működésének megszüntetése után került üzembe.

A Romániában működő osztrák és magyar postahivatalok *csak külföldi levelek* továbbítását vállalhatták. Korábban azonban a császári posta helyi küldeményeket is szállított. A moldvai és havasalföldi fejedelemségi posta egyesítéséből létrejött román posta (1861—62-es évek) azonban valószínűleg kikötötte magának a helyi postaforgalom monopóliumát, mert az 1867—69-ből, az osztrák és magyar postahivatalokból származó levelek *mind külföldre* címzettek.

Románia területén a magyar és osztrák hivatalok mellett még görög, török, orosz, francia és angol ügynökségek is működtek, nem is beszélve magukról a román postákról és a folyami postahivatalokról. Így a magyar posta elég nagy konkurrenciával küzdött. Ezzel is magyarázható a fennmaradt filatéliai dokumentumok ritkasága.

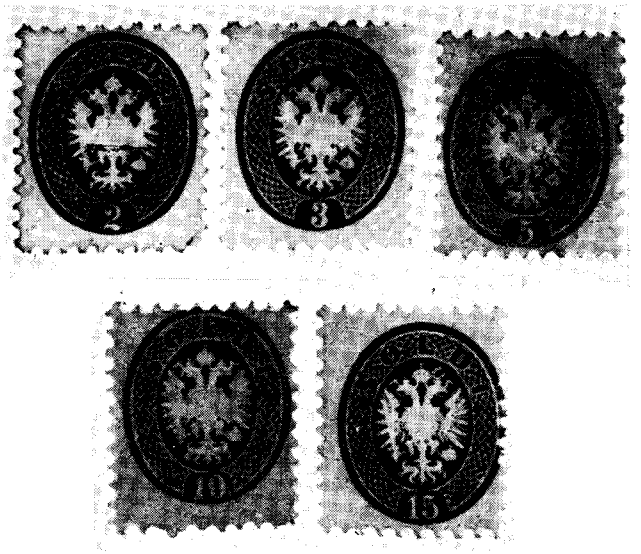
A jelek szerint — ügykezelési előírások, bérmentesítési kombinációk, bélyegzési szokások — a magyar kezelésbe való átvétellel nem jelentettek személyi változásokat a hivatalok vezetésében, mert a magyar igazgatás meghagyta szolgálatban a megbízható, tapasztalt és nyelvtudó császári postatisztviselőket. Az átvétel csupán az elszámolás terén jelenthetett változást.

A magyar postahivatalok aránylag rövid ideig, mindössze *23 hónapig működtek Romániában.* Egy 1868 nyarán megkötött szerződés értelmében a magyar és osztrák hivatalok *1869. március 31-én megszüntették működésüket.*

V. A magyar posta romániai bélyegei

1. A provizórikus bélyegek

Mint az I. fejezetben említettem, a magyar postaigazgatás önállóvá válása idejében saját kiadású bélyegekkel nem rendelkezett, hanem mint *provizóriumot* továbbra is felhasználta az akkor forgalomban levő, a császári kétfejű sast ábrázoló kiadást. Ez nemcsak az anyaországra vonatkozott, hanem a romániai postahivatalokra is. Itt is az 1864-es kiadás bélyegei voltak forgalomban, de nem Kreuzer, hanem Soldi értékjelzéssel. (3. ábra.) Fogazatuk 1867-ben már csak $9^1/_2$-es volt. Az előző, azonos rajzú, de 14-es fogazású bélyegek akkor már a postahivatalok ellátmányában

3. ábra. A romániai magyar provizórikus bélyegek.

nem voltak találhatók. Ez a kiadás mintegy *hat hétig, 1867. június 15-ig* volt érvényes. A provizórikus felhasználás csak teljes levelekről, vagy a levelek keltezéséből, vagy az érkeztetési bélyegzésből azonosítható, mivel valamennyi, a romániai magyar postahivatalnál 1867-ben alkalmazott bélyegző évszám nélküli.

E provizórium létezésének kimutatása eddigi kutatásaim legérdekesebb eredménye. Nagy szerencsével sikerült egy levelet találnom, melyet ebben az időszakban Galatzban, az akkor már magyar kezelésben álló postán adtak fel, és ezzel a provizóriummal bérmentesítettek (4. ábra).

A levelet 1867. június 14-én adták fel két 15 soldis világosbarna, $9^1/_2$-es fogazású bélyeg felhasználásával. Az érkeztetési bélyegzés a levél hátoldalán (az ábrán felhajtva) látható: KEPKYPA (Kerküra, Korfu görög neve) IOIN 13. 67.

Az egy nappal a feladás előtti érkezés azzal magyarázható, hogy a julián és a gregorián naptár között akkor 12 nap eltérés volt, tehát a levél valójában 11 napig volt úton, mégpedig „Via Cospoli" (Konstantinápoly). Mivel Görögországgal nem állt fent postaszerződés, a levél görög szakaszáért 20 lepta portót kellett az érkezéskor leróni. Ezért látható a kézírásos 20-as jelzés és a görög bélyeg.

Bizonyára több ilyen, provizórikus bélyeggel ellátott levél létezik. Eddig azonban, mint számos beszélgetésből meggyőződhettem, a legkiválóbb Levante-gyűjtők sem különböztették meg a hat postahivatalnál az oszt-

4. ábra. Levél Galatzról Corfura provizórikus bélyeg felhasználásával, annak utolsó előtti érvényességi napján.

rák és a magyar kezelési időszakot, így az esetleg az 1967. május 1-e és június 15-e közötti időből fennmaradt levelek egyszerűen az 1864-es levantei osztrák kiadás levelei közé kerültek besorolásra.

Ezek után leszögezhetjük, hogy az *1867. május 1-e és június 15-e között a hat romániai magyar postahivatal területén felhasználásra került, a kétfejű sast ábrázoló, 5 értékből álló, 1863—64-es kiadású, Soldi értékjelzésű osztrák bélyegek a romániai magyar postaszolgálat provizórikus bélyegei.*

2. Az 1867-es, soldi értékjelzésű magyar bélyegkiadás

Mint az előzőekben említettem, a magyar posta nem sokáig használta provizórikus bélyegeit. Az anyaország területén mindössze másfél hónapig maradt az 1863—64-es kiadás érvényben, mert 1867. június 1-ével I. Ferenc József arcképét ábrázoló, „kr." értékjelzésű bélyegek jelentek meg.

Hasonló volt a helyzet Romániában is. A provizóriumot ott is egy új bélyegsor váltotta fel, melynek 5 értéke, színei és rajza teljesen megegyezett az anyaország területén forgalomba került soréval, csak az értékjelzés lett „sld". Az értékjelzést itt is kisbetűvel tüntették fel, éppen úgy, mint a krajcáros kiadásnál A sorozat értékei:

2 sld. sárga 5 sld. piros 15 sld. barna, sötétbarna,
3 sld. zöld 10 sld. kék vörösesbarna

Ez a kiadás 1867 júniusában jelent meg. Pontosabb időpont nem ismeretes.

Az 1867-es, krajcáros és soldis kiadás bélyegeinek rajzában egy különbség figyelhető meg. A 2, 3 és 5 soldis értékeknél hiányzik az azonos címletű krajcárosok alsó két sarkában látható rozettából az értékjelzés felé mutató indaszerű nyúlvány. Ennek az az oka, hogy a soldisoknál több hely kellett a pénznem felirata számára. A 10 és 15-ös értékeknél, mind a soldisoknál, mind a krajcárosoknál hiányzik ez a díszítő elem, így ezeknél a bélyegkép teljesen megegyező.

A sorozatot a bécsi Állami Nyomda (Staatsdruckerei) készítette és BRIEF—MARKEN szövegű ívvízjeles papírra nyomták. Fogazatuk 9 $^1/_2$-es keretfogazat. Példányszámukról nincsenek fellelhető és megbízható hivatalos feljegyzések.

Ezek a bélyegek a Levantéban, vagy a monarchia egyéb országaiban abban az időpontban nem kerültek forgalomba, csak jóval később, 1869-ben, a sasos kiadás forgalomból való kivonása után, a romániai osztrák (és magyar) posták megszűnése után. Ez az öt értékből álló sorozat *1867 június közepén kizárólag a Magyar Postaigazgatás hat levantai postahivatalában került forgalomba!* A másik hat *osztrák* postahivatal Romániában továbbra is az 1864-es kiadást használta. Érdekes módon ez a tény *nem kapott kellő hangsúlyt* az eddigi Levante-irodalomban és a magyar gyűjtők előtt sem volt nagyon ismeretes.

Az aránylag magas levantei postatarifa általában több bélyeg felhasználását tette szükségessé az ottani hivatalokban, ezért amikor az 1867-es krajcáros kiadáshoz az év szeptember 1-étől 25 és 50 krajcáros bélyegek is csatlakoztak, a levantei bélyegkiadás is bővült, mégpedig a 25 és 50 krajcárosoknak megfelelő rajzzal, de soldis értékjelzéssel. Ez a két, szintén 1867 szeptemberében valamennyi osztrák Levante-hivatalban forgalomba került bélyeg előfordulása a magyar postahivataloknál elvileg lehetséges, de gyakorlatilag ritka bélyegként volt számon tartva.

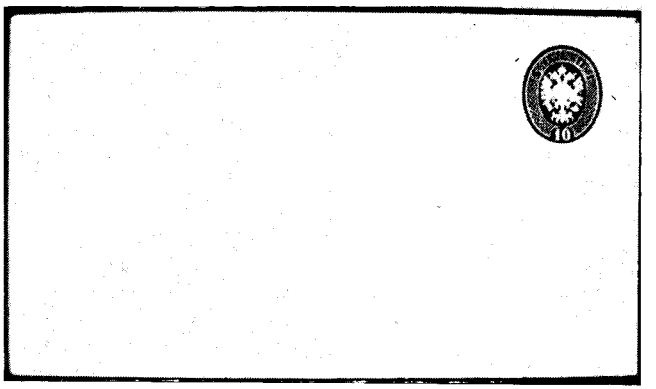
Míg az *osztrák* levantei postahivatalokban felhasznált 25 és 50 soldis bélyegek nem tartoznak a ritkaságok közé, a hat magyar postahivatalból származó ezen két bélyeg felhasználásának a *nyomait sem találjuk.* Míg a kétszer 15 soldis bérmentesítés levélen és levélkivágáson a közönséges Bucarest bélyegzéssel aránylag gyakori, egyszer sem találkozunk a 30 soldis bérmentesítés 25+5-ös változatával. Márpedig a józan ész azt diktálja, amennyiben a postahivatalok ellátmányában 25 soldis bélyeg is lett volna, a tisztviselő néha ezt a kombinációt is felhasználta volna.

Tchilingirian, aki híres Levante-kézikönyve szerkesztésekor a világ legnagyobb levantei gyűjteményeit átnézte, mindössze csak egy db Bucarest bélyegzésű példányt talált az 50 soldisokból. Magam a müncheni „IBRA 73" kiállításon láttam egy 25 soldis bélyeget „BUCA . . ." bélyegzéstöredékkel. A legnagyobb ausztriai és olasz Levante-gyűjteményekben sem találhatók 25 és 50 soldis címletek magyar postahivatalokból. Nem hiszem, hogy tévedek, ha azt állítom, hogy ezek a bélyegek csak a romániai *osztrák* postahivatalokban kerültek forgalomba. Pl. Jassyból ismeretes több szépen bélyegzett 50 soldis barnásrózsa és 25 soldis szürkéslila bélyeg.

A fenti két bukaresti példány keletkezésére két *elmélet* is kínálkozik. Ezek lehetnek érkeztetési bélyegzések (hiszen — például — a WIEN érkeztetési bélyegzésekkel ellátott pédányok nem ritkák.) Ebben az esetben a levélnek egy másik levantei országból kellett Bukarestbe érkeznie, mert az osztrák posta belföldi levelet Moldvából a Havasalföldre nem továbbított, és a 25, 50 soldis bélyegek 1867-ben *valamennyi* osztrák levantei postahivatalában forgalomba kerültek.

A másik lehetőség az ún. „portemonnaie" bélyeg esete, vagyis máshol (pl. Jassyban) vásárolt és Bukarestben felhasznált példányról van szó. Ez esetben a magyar hivatal elfogadta az általa nem árusított, de ismert bélyeget. A levantei posták egyébként sem dolgoztak mindig olyan pontossággal, mint anyaországi munkatársaik. Pl. több példányban ismeretes 1867-es 10 soldis a galatzi *román* posta bélyegzésével. (A portemonnaie darabok létezésének bizonyítását l. később a Plojestie tárgyalásánál.)

A fentiek alapján levonhatjuk azt a következtetést, hogy az I. Ferenc József arcképét ábrázoló bélyegkiadás 2, 3, 5, 10 és 15 soldis értékei *1867-től 1869-ig, kizárólag a Magyar Postaigazgatás romániai hivatalainál kerültek felhasználásra!* Ezért a magyar posta által kibocsátott és annak területén felhasznált bélyegeket *magyar bélyegeknek* kell tekintenünk.

5. ábra. 10 soldis használatlan boríték (1863).

A 25 és 50 soldis bélyegek az eddig ismert filatéliai anyag tanusága szerint a romániai magyar postahivatalokban nem kerültek árusításra. Idevonatkozó nézeteimet *L. Dengel,* a neves nagyszebeni filatelista is teljes mértékben osztja, mint erről romániai kutatásaim során személyesen is meggyőződhettem.

Vegyes bérmentesítés az 1864-es 1867-es kiadás bélyegeivel a magyar hivataloknál csak 15 napig volt lehetséges. Eddig csak egy ilyen levéldarabot ismerek, amely azonban hamisítvány (l. később a hamisítványoknál).

Rányomott bélyegű teljesek (Ganzsache) a hat romániai magyar postahivatalnál felhasználva eddig nem bukkant fel, noha elvileg létezniük kellene. Sajnos, e borítékok egyébként is a filatéliai mostohagyerekei, mert az általam ismert Levante-irodalomban eddig meg sem említették ezeket. Éppen ezért fontosnak tartom a Levante-borítékok magyar vonatkozású összefoglalásának ezen első kísérletét.

Az osztrák postaigazgatás már 1861. január 15-én forgalomba hozott rányomott bélyegű borítékokat, krajcáros és soldis értékjelzéssel. Ezt az első kiadást két évvel később felváltotta az 1863-as kiadás bélyeg-

képeivel készült, öt értékből álló borítéksorozat. A császári sast ábrázoló — 147×84 mm-es borítékra nyomott — bélyegek névértéke 3, 5, 10 és 15 krajcár, illetve soldi volt. A postabélyegkiadással szemben nem készült 2 krajcáros, illetve soldis, viszont forgalomba került 25 krajcáros, illetve soldis értékjelzésű, rányomott bélyegű boríték. Így a teljes borítéksor 3, 5, 10, 15 és 25 krajcáros, valamint soldis borítékokból állt.

A bennünket érdeklő soldis borítékok Mantovánóban és Venetiában azok elvesztéséig, 1866. augusztus 19-ig, míg az osztrák Levante-postahivataloknál 1869. augusztus 31-ig voltak érvényben.

F. Puschmann, a postai teljesek kiváló szakértője szerint a hat magyar Levante-postánál ezeket a borítékokat 1867. május 1-étől, tehát a szolgálat átvételétől a *magyar postaigazgatás — provizórikus borítékként — 1867. június 30-ig használta. (?)*

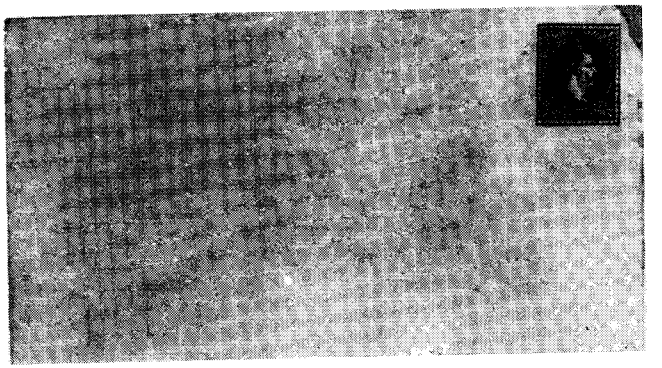
A rányomott bélyegű borítékok annak idején sem voltak népszerűek. Ezért használt példányaikkal csak igen ritkán találkozunk, így rekonstruálásuk igen nehéz. Az idevonatkozó ismeretek az alábbiakban foglalható össze:

1. A borítéksorozat öt címlete 3, 5, 10, 15 és 25 soldis értékjelzéssel készült a forgalomban levő postabélyegek rajzával és színeiben. Kivételt képez a 25 soldis, mivel ilyen címletű és színű (ibolya) postabélyeg ekkor még nem volt.

2. A boríték mérete 147×84 mm.

3. Példányszámuk nem ismert.

4. Szabályosan felhasznált példányok csak az osztrák postaigazgatás keretén belül, Románia területéről ismertek. Feltehető, hogy a magyar postaigazgatás a szolgálat átvételekor a hat, romániai postahivatal is átvette a többi 1864-es, a császári sast ábrázoló bélyeggel együtt, hogy azokat a végleges kiadás megjelenéséig *provizórikusan* felhasználja. *Eddig még nem ismertek* a magyar posta idejéből felhasznált példányok, de előfordulásuk feltételezhető. Mivel a 3 és 5 soldis borítékokra nem volt szükség, legvalószínűbb a 10, 15 és 25 soldisok felhasználása. Ilyen példányok a császári posta idejéből használtan ismertek.

6. ábra. Használatlan 15 soldis boríték az 1867-es kiadásból.

5. A borítékok érvényessége 1867. június 15-ével zárult, de valószínű, hogy mint a kiadás bélyegeit, a hó végéig a postahivatalok elfogadták.

A császár arcképét ábrázoló, 1867-es bélyegkiadás megjelenésével egyidejűleg ugyanilyen rajzú *soldis borítékokat* is előállított a bécsi Állami Nyomda. Értékjelzéseik és a bélyegek színei változatlanok maradtak. Érdekes, hogy míg a 25 soldis bélyeg csak 1867. szeptember 1-én, tehát majdnem negyedévvel később jelent meg, a 25 soldis boríték a többivel egyidejűleg, június közepén elkészült.

Ezek a borítékok először szintén 147×84 mm nagyságban készültek, de néhány hónappal később, a papirosívek gazdaságosabb kihasználása céljából 154×84 mm-es méretben.

Sajnos, a jelek szerint a magyar Levante anyagának tárgyalásánál ezt a borítékkiadást elhanyagolhatjuk. Valószínűleg az igen csekély borítékforgalom láttán a *Magyar Postaigazgatás* ezekből a borítékokból ellátmányt nem rendelt. De a többi hat, *osztrák postahivatalból sem ismerünk Románia területén felhasznált, 1867-es soldis borítékot.*

A borítékokkal kapcsolatban fentiekben jelzettek ezen igen nehéz terület kutatásainak jelenlegi ismereteit tükrözik. Mint minden alaptanulmánynál, valószínűleg itt is szükségesek lesznek későbbi kiegészítések.

Más díjjegyes postai értékcikk létezéséről eddig nincs tudomásom. Újságbélyegek nem voltak használatban, mivel hírlapokat csak külföldre lehetett feladni, és ezekre, mint az anyaországban a rendes nyomtatvány díjtétele volt kiszabva. Ez Levantében 4 soldi volt.

Pénzutalvány forgalom nyomait eddig nem tudtam felfedezni.

VI. Az 1867-es, soldis bélyegek felhasználása

A Levantéban érvényben volt bélyegek névértéke nem felelt meg az ott érvényben levő díjtételeknek. Míg az 1867-es, krajcáros kiadás minden értéke egymagában felhasználható volt (2 kr. nyomtatvány, 3 kr. helyi levél, 5 kr. távolsági levél, 10 kr. ajánlási díj, 15 kr. ajánlott távolsági levél), a soldis kiadás bélyegei a 10 és 15 soldis kivételével csak párosával, vagy egymással kombinálva voltak felhasználhatók.

Az egyes címletek felhasználásáról a következőket mondhatjuk.

2. soldi, sárga

Egyedi felhasználásra, bérmentesítésre nem volt alkalmas. A legalacsonyabb levantei portótétel 4 soldi volt, a külföldre szóló nyomtatványok bérmentesítési díja. Ezért ez a címlet általában párosával fordul elő. Az aránylag csekély nyomtatványforgalom miatt ritka bélyeg használtan. Leggyakoribb Bukarestből, ritkább Ibrailából, még ritkább Galatzból és Giurgevóból. Fokschanból eddig egyetlen pár ismert, míg Plojestieből eddig még nem tűnt fel 2 soldis.

7. ábra. Centráltan bélyegzett 3 soldis Bukarestből.

3 soldi, zöld

Ezzel a bélyeggel csak vegyesbérmentesítés formájában találkozhatunk, mégpedig általában az Olaszországba szóló leveleken, a hajóposta-felár (15+3 sld.) lerovásaként. Leggyakoribb Bucarest bélyegzéssel (l. 7. ábra). A többi hivatalból igen ritka, Fokschanból eddig ismeretlen.

A levantei postahivataloknál a szokásos bélyegzési mód az volt, hogy a bélyegpároknál, illetve a színes bérmentesítéseknél a bélyegzőt két bélyeg közére ütötték, így mindkét bélyegre a bélyegzés fele került. A Bucarest bélyegzésű 3 soldisoknál azonban feltűnik, hogy majdnem minden példány a teljes bélyegzés lenyomatát hordja, mintha nem kombinációban, hanem egyedi felhasználásra kerültek volna. Mivel ilyen, teljes Bucarest bélyegzésű példányokat a 3 soldisok között sokat találhatunk, felmerült annak lehetősége,

hogy az ottani hivatal csökkentett, 3 soldis bérmentesítéssel a román főváros területén az újságok, vagy egyéb küldemények továbbítását vállalta. Ez természetesen csak feltevés. (Fentiekkel kapcsolatban l. a Monográfia III. k. 39. oldalának ábráit.)

Mindezeket egybevetve elmondhatjuk, hogy a 3 soldisok felhasználása *ritkább,* mint a 2 soldisoké.

5 soldi, piros

Ilyen postai díjtétel *sem* lévén a vonatkozó területen, így ezeket a bélyegeket csak párosával, vagy színes bérmentesítések kombinációiban találhatjuk. A 2 × 5 soldi a monarchia területére küldött levelek, míg a 15+5 soldival bérmentesített levelek az ugyanoda küldött ajánlott levelek bérmentesítésének lerovására szolgáltak. Ez a címlet minden hivatalból ismert, de nem találkozunk vele gyakran, így aránylag *ritka.*

10 soldi, kék

A monarchia területére szóló levelek bérmentesítési díja, tehát *egyedi felhasználásra alkalmas volt.* Így a leáztatott példányok is általában teljes bélyegzést viselnek. Emellett az ajánlási díj is 10 soldi volt, ezért összefüggő párban is többször előfordul. Négyes, használt sávban ismert, mint a 40 soldis franciaországi tarifa lerovása. *A leggyakoribb levantei bélyegünk!*

15 soldi, barna

Több színárnyalatban, világos-, sötét- és sárgásbarna árnyalatban fordul elő. Mindhárom színárnyalatban megtaláljuk a magyar hivatalok bélyegzéseivel. A világosabb, vagy sötétebb színű példányok között magyar vonatkozású értékelés szempontjából nem tennék különbséget. A szóbanforgó bélyegek értékelésénél a

8. ábra. A használatlan 25 és 50 soldis.

bélyegzés, a felhasználási hely a mérvadó. Ez az érték ritkább, mint a 10 soldis, de *aránylag gyakori.* Egyedi felhasználásban a Törökországba szóló levelek bérmentesítésére szolgált. Párban görögországi leveleken, 3 soldival olaszországi hajóposta leveleken, a monarchia országaiban pedig ajánlott leveleken (15+5 soldi) fordul elő. A Franciaországba szóló leveleken a 40 soldi lerovására 15+15+10 soldi volt a kínálkozó lehetőség, mivel 25 soldis bélyeg forgalomban nem volt.

Bukaresti és galatzi felhasználása aránylag gyakori, máshonnan ritkább.

A 25 soldis szürkéslila és az 50 soldis barnásrózsa bélyeg az azonos értékszámú krajcáros bélyegekkel egyidejűleg, 1867. szeptember 1-én jelent meg, tehát két és fél hónappal később, mint a többi érték. Felhasználásuk így 19 hónapig volt lehetséges. Mint fentebb említettem, igen meglepő, hogy a magas levantei tarifák ellenére ezeknek a bélyegeknek bérmentesítésre való felhasználásával *nem* találkozunk. Főleg a 40 soldis franciaországi leveleken kellene előfordulniuk, azonban a 25 + 15 soldi kombináció eddig *nem ismert.* Ezzel szemben igen sok levéldarabot ismerünk, amelyeken a 30 soldi minden esetben 2 db 15 soldis bélyegben lett leróva és sohasem 25 + 5 soldival.

Bizonyos vagyok abban, hogy ez a két érték romániai hivatalainkban felhasználásra nem került. Okára vonatkozóan feljegyzések nem ismeretesek.

A levantei magyar postahivatalokból származó levelek szinte kivétel nélkül kereskedelmi levelezésből származnak. Magán külföldi levelezés ezen, az akkor szegény vidéken alig volt. A belföldi postaforgalom lebonyolítására a magyar posta viszont nem volt hivatott.

Leveleket leginkább Törökországba, Olaszországba, Ausztriába, Görögországba és Franciaországba írottakat találunk. Érdekes módon igen ritkák a Magyarországba szóló levelek, bizonyítva, hogy kereskedelmi forgalmunk Romániával igen csekély volt. Ez érthető is, hiszen akkoriban mindét ország agrártermékeket produkált, melyeknek kicserélésére nem volt szükség.

A legtöbb fennmaradt levél bukaresti és galatzi. Sokkal ritkább az ibrailai. Nagyon ritkák a Giurgevóban feladott levelek. A Plojestie-levelek tulajdonosai név szerint ismeretesek. Fokschan-levél pedig a legnagyobb levantei gyűjteményekből is hiányzik.

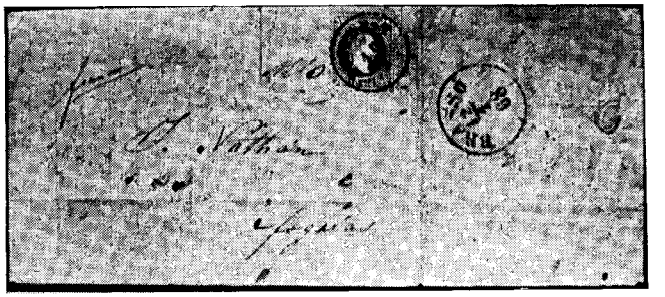
VII. A Magyar Posta romániai bélyegzőiről

A havasalföldi postahivatalok

BUCAREST[2]

Románia fővárosában, Bukarestben 1867-ben, a magyar postaszolgálat átvételekor kétféle bélyegző volt a levantei hivatal használatában. Az *első* egy évszám nélküli, egykörös hk. bélyegző, 23 mm átmérővel. Ennél a bélyegzőnél a helységnév felirata nem nyúlik át a bélyegző alsó felébe. Ez a leggyakrabban előforduló Levante-bélyegzőnk. Az 1867-es kiadás minden címletén megtaláljuk. A 2 és 3 soldisokon ritkábban. (I. típus.)

2. Helységnevek a korabeli írásmód szerint.

9. ábra. 10 soldival bérmentesített levél Fogarasra, Brassó átmenő bélyegzéssel.

A *második*, szintén az osztrák postától átvett bélyegző a BUKAREST RECOMMANDIRT szövegű, ovális, ajánlási bélyegző. Évszám nélküli, 29,5 × 24,5 mm nagyságú. Érdekes, hogy a város nevét itt *K*-val írták. A romániai helységneveknél egyébként többször is megfigyelhetjük, hogy ugyanabban a korban kétféle írásmód is használatban volt. A RECOMMANDIRT szónál hiányzik egy E betű. Az akkoriban már

10. ábra. 10 soldis összefüggő pár levéldarabon, Bukarest—Recommandirt bélyegzéssel.

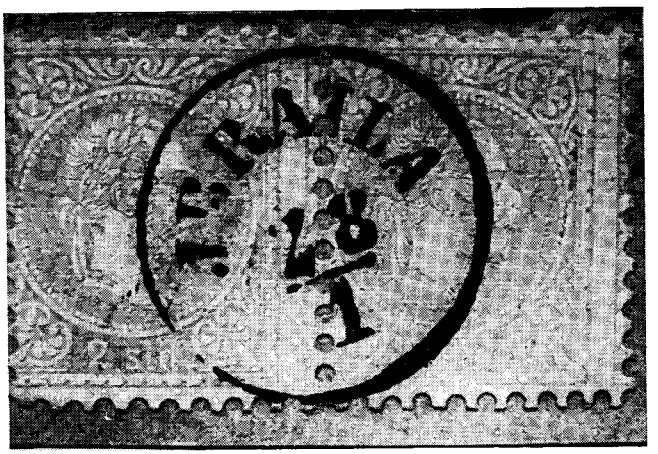

11. ábra. Levéldarab (2 × 15 + 10 sld.) II. típusú BUCAREST bélyegzővel.

szokásos helyesírási forma RECOMMANDIERT lett volna. De ezzel a változattal a monarchia több helységében is találkozhatunk.

Ez a bélyegzés a 2 és 3 soldis címleten ritkán fordul elő. A többi értéken gyakorisága körülbelül megfelel az előbb említett, I. típusú hk. bélyegzésnek.

A *harmadik,* levantei Bukarest bélyegző a magyar postaigazgatás idejében készült el, mert csak az

12. ábra. 2 soldis összefüggő pár levéldarabon (nyomtatvány).

13. ábra. Levél Franciaországba (40 soldis tarifa).

1867-es kiadások bélyegeiről ismert. Hasonlít az I. típusú bélyegzőhöz, de mérete 24 mm. Ennél az évszám nélküli, hely—kelet bélyegzőnél a BUCAREST kezdő és végső betűje lenyúlik a bélyegző alsó felére. A há-

14. ábra. 15 krajcáros portós levél Bécsbe, 1867-ből.

rom közül ez a legritkább bukaresti bélyegző (II. típus).

IBRAILA[2]

Ez a fontos és forgalmas Duna-kikötő a Havasalföld mezőgazdasági termékeinek értékesítésénél játszott akkoriban nagy szerepet. Postaforgalma a jelek szerint nem érte el Galatzét. Az innen fent maradt filatéliai anyag jóval ritkább.

A kikötőváros a Havasalföld és Moldva határán feküdt, és a Duna túlsó oldalán már a török uralom alatt állott Dobrudzsa terült el, miáltal a város tulajdonképpen három közigazgatási terület metszőpontjában feküdt. Ez a kedvező földrajzi helyzet a kereskedelem élénk fellendülését hozta magával.

A város tulajdonképpeni neve Braila. Az „I" előtte a városnév törökös variációja (pl. Stambul = Istanbul).

A magyar posta korából innen csak egy bélyegzőt ismerünk. A 23 mm átmérőjű, mindig fekete bélyegzőn a helységnév: JBRAILA (l. 12. és 13. ábrát.)

15. ábra. Plojestie piros bélyegzés a 10 soldison.

Levelek igen ritkák. Leáztatott bélyegekkel is ritkán találkozunk. Leginkább a 10 és 15 soldison láthatjuk ezt a bélyegzést. Ritkább az 5 soldison, a 2 és 3 soldison pedig igen ritka.

Ebből a városból is találunk érdekes filatéliai különlegességeket. Ismeretes több levél, melyet bélyeg nélkül adtak fel, de a bérmentesítési díjat készpénzben nem rótták le, mert a levelekről hiányzik az ilyen esetekre szolgáló FRANCO bélyegzés. Azonkívül a leveleken látható a kézbesítő hivatal kézírásos utánfizetési jele. (14. ábra). Átmeneti bélyeghiány sem lehetett az ok, mert az egyik levél, melyet meg tudtam szerezni 1867 augusztusából, a másik pedig 1869. februárjából való, két különböző levelezésből, az egyik Bécsbe, a másik Olaszországba címezve.

Ez a bélyeg nélküli levéltovábbítás viszont nem csak a magyar időszakból ismeretes, egy, a bemuta-

16. ábra. Levél Ploestiéből Brassóba, *5 krajcáros* párral bérmentesítve (fekete bélyegzés).

totthoz hasonló levelet találtam 1867 áprilisából, Galatzból, egy hónappal a szolgálat átvétele előtt, az osztrák posta korából, amikor még az 1864-es kiadás bélyegét kellett volna a levélen találnunk.

A többi levantei postánkból ilyen portós levelet eddig még nem találtam, de létezésük feltehető.

PLOJESTIE[2]

A város mai neve Ploiest (ejtsd Plojescs). Bukaresttől északra, 60 km-re fekszik, a Brassó felé vezető úton. Akkoriban nagy mezőgazdasági és kereskedelmi központ volt. Az olajipar okozta fellendülés csak a századforduló idején következett be. Külföldi postaforgalma ennek ellenére a jelek szerint nem lehetett nagyon jelentős, mert ilyen levélanyag alig maradt fenn.

Bélyegzője szintén 23 mm-es, évszám nélküli hk. bélyegző volt, amelynek nyomatát két színben, feketében és pirosban ismerjük. Tchilingirian szerint a fekete színt 1867 végéig, attól kezdve a pirosat használták. Ez a magyarázata annak, hogy a fekete szín sokkal ritkább, mint a piros, noha utóbbiakért, különösen a kék soldison a szép színkontraszt miatt, a gyűjtők magas árakat fizetnek. Sajnos, a fennmaradt levelek csekély száma nem ad lehetőséget ennek teljes bizonyítására. Elképzelhető, hogy a két színt egy időben használták, legalábbis egy ideig. Az is lehetséges, hogy a piros színt elsősorban az ajánlott küldeményeknél alkalmazták. A legnevesebb Levante-szakértők sem tudnak ebben végérvényes véleményt mondani, de sok minden szól az ajánlott szemlélet mellett.

Fekete bélyegzéssel a 3, 5, 10 és 15 soldis ismeretes, melyek közül a leggyakoribb a 10 soldis (általános bérmentesítési díj a monarchia területére), legritkább a 3 soldis (Olaszországba szóló — közönséges — hajóposta levelekről). Minden darab nagy ritkaság.

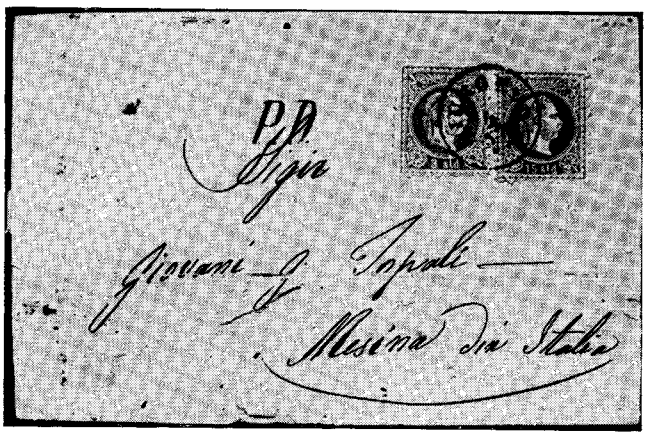
Piros bélyegzéssel csak az 5, 10 és 15 soldis bélyegeket ismerjük eddig, melyek közül a 15 soldis a legritkább.

2 soldis bélyeggel, Plojestie bélyegzéssel, egyik általam ismert Levante-gyűjtemény sem dicsekedhet.

Viszont ismeretes innen egy levél 2 db 5 *krajcáros* bélyeggel. Ez nyilvánvalóan elnézett darab, hiszen a krajcáros bélyegek az anyaország területén kívül nem voltak érvényesek. Ennek a levélnek előfordulása is bizonyítja állításom helyességét az ún. „portemonnaie" darabok létezéséről.

GIURGEVO[2]

Ezt a városnevet ma már hiába keressük a térképen, mert mai neve Giurgiu (ejtsd Djurdju). Ott fekszik, ahol a Bukarestből Isztambulba vezető út a Dunát keresztezi. Jelentősége átmenő forgalmából ered, főként tranzit postaforgalma volt. Az ott feladott levelek száma nem lehetett jelentős, mivel ma már ilyeneket alig lehet látni. Nagy versenytársa lehetett az ugyanott működött DDSG ügynökség, mivel ez utóbbi kezeléséből nagyobb mennyiségű levelet találunk.

17. ábra. Hajóposta-levél Olaszországba. (A 3 soldi hajóposta díj.)

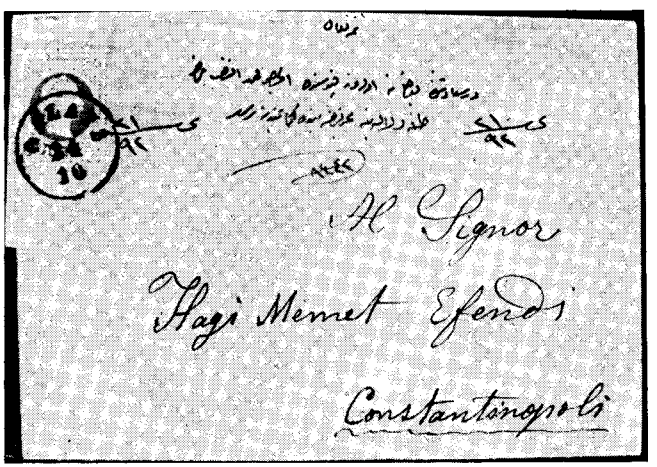
A konzulátusi postahivatal bélyegzője itt is 23 mm-es, egykörös, évszám nélküli és nyomata fekete. Valamennyi értéken ismeretes. A 10 és 15 soldis a leggyakoribb, a 3 és 5 soldis jóval ritkább, a 2 soldis *nagy ritkaság.*

GIURGEVO Fokschan után a legritkább levantei bélyegzésünk.

A moldvai postahivatalok

GALATZ[2]

Ez a város nagy kereskedelmi és közlekedési csomópont volt. Itt volt a Bécs—Galatz DDSG hajóvonal végállomása, és idáig közlekedtek a Fekete-tengerről a Lloyd tengerjáró hajói. Azonkívül itt fontos országút haladt át északra, Moldva és Galacia felé. Ez lehet a magyarázata annak, hogy a nagy verseny (orosz,

18. ábra. 10 soldis levél Konstantinápolyba II. típusú GALATZ bélyegzéssel.

19. ábra. 40 soldis levél Franciaországba III. típusú GALATZ bélyegzéssel.

görög, angol, francia, DDSG, Lloyd és a helyi román hivatalok) ellenére a magyar postának is akad elég munkája. Így Galatzból aránylag bőven található filatéliai anyag.

A magyar posta az osztrákoktól itt is kétféle bélyegzőt vett át. Ezek a következők:

I. típus: 23 mm átmérőjű, évszám nélküli hk. bélyegző, melyben a helységnév két „l" betűvel íródott (l. a 4. ábrát).

II. típus: azonos az előzővel, de a helységnév egy „l"-lel íródott. Ez a bélyegzéstípus ritkább! (l. 18. ábrát).

III. típus: Ez a 26 mm átmérőjű, *magyar típusú* bélyegző Pesten készült és 1868 áprilisában került használatba. *Évszámos bélyegző!* Az egyetlen ilyen típusú és legszebb levantei bélyegzőnk (l. 19. ábrát).

Valamennyi galatzi bélyegzés — kevés kivételtől eltekintve — fekete színben ismert. Néha előfordul, hogy a levelek bérmentesítés nélkül kerültek rendeltetési helyükre. Ilyenkor a címzett hivatalának érkeztetési

20. ábra. 10 soldis bélyeg kézírásos Galatz értéktelenítéssel, a bécsi háromkörös, 1-es számú érkeztetési bélyegzéssel.

bélyegzését találhatjuk a bélyegeken. Ilyen példányok Galatzból a leggyakoribbak.

A Galatzból fennmaradt anyagban további érdekességeket is találunk. Ismert néhány, 1864-es kiadású 10 soldis bélyeg az 1868-ban használatba került magyar bélyegzéssel értéktelenítve, tehát olyan időszakból, amikor ez a bélyeg már régen nem volt érvényes, ismét bizonyítva, hogy a bélyegek forgalmi idejét a levantei postahivatalokban nem vették szigorúan.

Ismeretes továbbá egy 1867-es, *kék* galatzi bélyegzésű 10 soldis, amely valószínűleg az átadás körüli első napokból származik, mivel a magyar időszakból kék bélyegzésű példányokat nem ismerünk.

Galatz magyar postahivatalának felhasználásában a 2—15 soldis sor minden címlete előfordul. Igen ritka a 2 soldis, ritka a 3 soldis. A többi érték előfordulása gyakori.

FOKSCHAN[2]

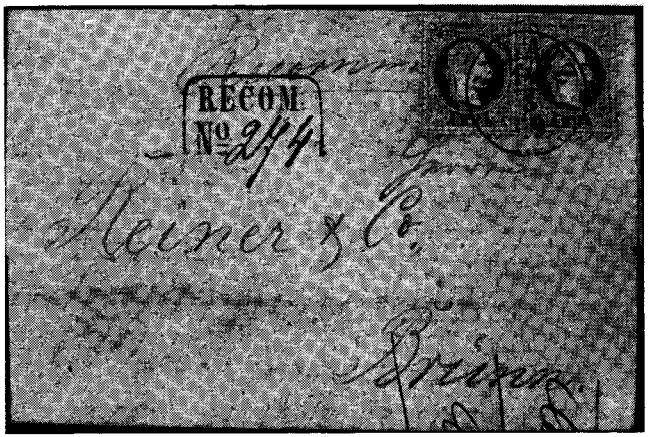
Galatz mellett a másik moldvai postahivatalunk volt. Forgalma jelentősen eltörpült a nagy tengeri kikötő mellett. Legnagyobb fontossággal 1854 és 1857 között bírt, amikor itt egy osztrák helyőrség volt. Ennek kivonulása után fokozatosan elveszítette jelentőségét és 1867-ben a császári 3. hadtest állomásozása idején virágzásnak indult város külföldi postaforgalma ismét jelentéktelenné vált. A város ugyan a Bukarest—Czernowitz útvonalon, a Havasalföld és Moldva határán lévén továbbra is nagy átmenőforgalmat bonyolított le, de saját levélforgalma alig volt. Ez lehet a magyarázata, hogy ilyen bélyegzések az 5, 10 és 15 soldis bélyegeken ismertek.

Az itt is alkalmazott, 23 mm-es átmérőjű, évszámnélküli körbélyegző két színű nyomata ismert: a fekete és a kék. A kék bélyegzés a ritkább.

Fokschan a *legritkább* levantei bélyegzésünk, minden ilyen példány igen nagy ritkaság.

21. ábra. 2 soldis pár fekete FOKSCHAN bélyegzéssel.

22. ábra. Ajánlott levél Galatzból Brünnbe.

Szakkezelési bélyegzők

Ajánlási bélyegzők

1. Leggyakrabban a román fővárosban használt BUKAREST RECOMMANDIRT szövegű bélyegző nyomatával találkozunk (l. 10. ábra). Mindig a teljes bélyegen szerepel, a keltezést és a feladási helyet tartalmazza.

2. Lényegesen ritkább a Galatzban alkalmazott RECOM No. szövegű, 28 × 15 mm-es jelzőbélyegző, melyen a keret alsó átfogója nyitott. Csak teljes levelekről ismert (22. ábra).

3. Plojestieből eddigi ajánlási bélyegző az irodalomból nem volt ismeretes. Néhány hete azonban felfedeztem egy levéldarabot 15 soldis bélyeggel, piros hk. bélyegzéssel, amelyen a bélyeg mellett egy kis alakú, egysoros RECOM: jelzőbélyegző utolsó betője a kettősponttal még látható. A levelek rendkívüli ritkasága összehasonlító tanulmányozásra nem nyújt lehetőséget, de a jelek arra mutatnak, hogy ez a hivatal a piros színt az ajánlott küldemények megkülönböztetésére szánta.

A többi pontahivatalnál különleges ajánlási bélyegzők használatával nem találkozunk.

A készpénz-bérmentesítés bélyegzője

Ezeket a FRANCO szövegű bélyegzőket 1864-ig, a bélyeggel való bérmentesítés bevezetéséig használta a császári posta. Elvétve továbbra is felbukkantak ezek, holott a levelek szabályosan, bélyeggel lettek bérmentesítve, és ennek a különleges jelzőbélyegzőnek felhasználására nem volt szükség. Alkalmazásuknak oka ismeretlen (l. 23. ábrát).

A mozgóposták bélyegzői

Nagy ritkán találkozunk olyan soldis bélyegekkel, melyeken a magyar mozgóposta bélyegzései láthatók.

23. ábra. Levél Bukarestből, zöldeskék FRANCO jelzőbélyegzéssel.

Sajnos, eddig csak leáztatott példányokat láttam, így ezen levelek útját rekonstruálni nem lehetett. Valamennyi bélyegzőtípus azonban az 1870-es évekből való, így biztosra vehetjük, hogy a bélyegek felhasználására a romániai magyar posták megszűnése után került csak sor. Ezek a levelek valószínűleg valamelyik osztrák levantei postahivatalnál lettek feladva, ahol valamilyen okból kifolyólag ezeket nem bélyegezhették le, s a magyar határon a mozgópostának történt átadásuk után, az saját bélyegzőjével látta el ezeket. Így a mozgóposták bélyegzői, noha igen érdekes és ritka bélyegzők, szorosan véve *nem tartoznak* a tárgyalt fejezetbe.

A 24. ábrán bemutatott 15 soldis bélyegen MOZGÓ POSTA 6 PEST—ARAD bélyegző nyomatát láthatjuk. Egy másik, gyűjteményemben levő példányon M. K. MOZGÓPOSTA PEST 20.4.71. bélyegzés van. Ismeretes még egy 3 soldis BÁZIÁS—BUDAPEST mozgóposta bélyegzéssel is.

24. ábra. 15 soldis bélyeg MOZGÓ POSTA 6 PEST—ARAD bélyegzéssel.

A Franciaországba szóló leveleken P. A. D. Payé à destination Autriche) rövidítésű, piros bélyegzéseket láthatunk (19. ábra). Ezek azonban nem a feladó postahivatal jelzőbélyegzései, hanem a francia határ-postahivatal ütötte a levelekre, jelezvén, hogy a bérmentesítés a címzettig ki lett fizetve.

VIII. Hamisítványok

A hamisítók a filateliának ezt a területét sem kímélték meg tevékenységüktől. A Philatelica 1974/2. számában megjelent munkámban az 1867-es 50 krajcárosoknál megemlítettem egy 50 soldist ALVINCZ bélyegzéssel, melyet akkor érkeztetési bélyegzésnek véltem. Ezt a bélyeget akkor még csak egy nagy nemzetközi kiállításról ismertem. Időközben, sok keresés után nagy szerencsével nekem is sikerült egy ilyen példányra szert tennem és azt alapos vizsgálat alá vennem.

Ennek eredményeként megállapítható, hogy a valószínűleg az eredeti bélyegzőt, melyet valaki jogtalanul szerezhetett meg, a legolcsóbb 50 soldis, *barna* bélyegre ütötték. (Ez a címlet ma is használatlanul, nagy mennyiségben, olcsón beszerezhető.) De ez a színárnyalat jóval a magyar posták megszűnése után került forgalomba. A jobb és bal szomszéd bélyegekről átnyuló bélyegző-keretvonalak bizonyítják, hogy egyszerre több ilyen „különlegességet" gyártottak.

Ezeknek az 50 soldisoknak hamis mivoltáról végérvényesen akkor győződtem meg, amikor egy 25 soldis levéldarabot is találtam szintén ALVINCZ, de évszámos bélyegzéssel 15/11/75 dátummal. Ez a bélyegzés is a valódi bélyegző nyomatának tűnik, de a bélyeg *finom nyomású,* amely csak később került kiadásra (25. ábra).

Amint az V. fejezetben leírtam, vegyes bérmentesítés az 1864-es és 1867-es kiadások bélyegeivel a romániai magyar postahivataloknál csak *15 napig* volt

25. ábra. A 25 és 50 soldis *hamis* ALVINCZ bélyegzéssel.

lehetséges. Ilyen objektum azonban egyetlen példányban sem ismeretes napjainkig. A 26. ábrán bemutatott hamisítvány egy valódi bélyegzésű 10 soldis és egy 1864-es 15 soldis utólagos összeszereléséből jött létre.

26. ábra. Hamis vegyes-bérmentesítés. (1864-es 15 és 1867-es 10 soldis, hamis bélyegzéssel.)

A 15 krajcároson látható bélyegzés hamisítvány volta önmagáért beszél. Egyébként az 1864-es kiadás decemberben még nem volt érvényben.

Függelék

A romániai magyar postahivataloknál használt pénznemek

Edwin Müller „Die Postmarken von Österreich" c. művében azt írja, hogy a Soldo pénznem a Levante területén használatos volt. Ma már tudjuk, hogy ez a megállapítás nem fedi a tényeket, mivel ott az ilyen pénznem nem volt használatos, csak az ilyen értékjelzésű bélyegek.

A postai szállítási díj lerovásakor a magyar konzulátusi postahivatalokban a közönség az abban az időben Románia területén forgalomban volt pénznemeket használta fel. Ebben az időben román nemzeti valuta még nem volt, ezért a postaszolgálat átvételekor az ott forgó, idegen ezüstérmeket fogadta el:

francia frank	1 és 5 Fr.,
angol shilling	1/—,
orosz rubel	régi és új,
osztrák „Zwanziger"	20 krajcáros és
1 török Icosar.	

Ezenkívül még a fenti országok réz-váltópénzei is forgalomban voltak. Mint az egész Levante területén, úgy itt is görög és izraelita pénzváltók utcai váltóüzleteikkel gondoskodtak a kereskedelmi élet zavartalan lebonyolításáról. A kurzusokat a naponta megjelenő MERKUR c. kereskedelmi lap ismertette.

A román nemzetiségi törekvések eredményeként 1867 végén saját pénznem jött létre a Duna-fejedelemségek területén: a még ma is használatos *lei* (1

leu = 100 bani). Ettől kezdve feltehetően ezeket az érméket használta a közönség.

A „Soldo" tehát csak egy imaginárius átszámítási alapot képezett. A Levantéban fizetési eszközként gyakorlatilag nem használták.

Egy kis numizmatikai ízelítő:

(27., 28., 29. ábra)

27. ábra. 1 soldós érme 1862--ből.

28. ábra. Török 5 parás 1861-ből.

29. ábra. Az első román pénzérem 1867-ből.

Utószó

A romániai magyar postahivatalok működése és bélyegeik a megmaradt filatéliai anyag ritkasága miatt még Magyarországon is kevés figyelembe részesültek. Ezen tanulmány megírásának célja az volt, hogy a már eddig jórészt ismert tényeket átcsoportosítva és saját megfigyeléseimmel kiegészítve a filatélia iránt komolyabban érdeklődőkhöz közelebb hozza. Több lényeges adat ez idő szerint nem áll rendelkezésünkre.

A fentiekben elmondottak saját nézeteimet tükrözik, és mint ilyenek sem teljességre, sem tévedhetetlenségre igényt nem tarthatnak.

Források és tanácsadók

Dr. Rend Ferenc: A Magyar Bélyegek-Monográfiája III.

Ing. E. Müller: Die Postmarken von Österreich.

Tchilingrian: Austrian post offices abroad. 28. fejezet: The Danubian proncipalities.

Birnbach: Die fremden und einheimischen Posten bis 1875. (Rumänien).

Dr. i. R. Franz See (Bécs),

Dkfm. Dr. A. Jerger (Bécs),

Fritz Puschmann (Bécs),

Ludwig Dengel (Nagyszeben), és

Madarász Gyula (Budapest), akiknek ezúton fejezem ki köszönetemet a munkámhoz nyújtott segítségért.

Abstract of contents

1 *Data to the issue of newspaper-stamps of 1871.* (Ferenc Orbán, Silkeborg)

The study enlarges our earlier knowledge concerning newspaper-stamps, manufactured in 1871 by lithographic and typographic processes, with important results indeed. This research work verifies the earlier assumption that also for the production of *lithographed newspaperstamps* — similarly to that of the 1871 postage stamps — *two* blocks with 100 stamp-pictures have been manufactured. The quality of stamp-pictures of the sign A), produced with the *first* block, is very bad, because of the applied technology. The *second* block has been fabricated with the same technology as the blocks of the postagestamps, so the drawing of the stamps of sign B) are very nice.
Since at the production of both lithographic stones the block have been produced from the same photogravure-matrix, identical *engraving signs* may be detected on both types of lithographic newspaperstamps. The distinctive features known so far are illustrated by a figure.
In the second part of the study the author deals with the typographic newspaper stamps. He classes the pictures of the *typographic stamps,* by reason of the study of distinctive features and gutters into *three* types instead of two till now.
The stamps of *type I.,* occurring most seldom, are presumably produced with stereotypography and show the finest execution. The stamps of *type II.* have been produced very likely with electrotypic plates, the matrix of which has been constructed according to the principle employed at stamps produced with copper-plates. The sheets of the III. type have been produced exclusively with electrotypic plates. Every type is illustrated by figures.

2 *Hungarian post in Roumania in 1867—69. (Dr. Ferenc Nagy, Vienna.)*

The study deals with a very remarkable area of the autonomous post-office administration, i. e. with the few filatelic objects, originating from the administration of the six Hungarian post-offices working in Roumania 1867—69. The author, completing the earlier knowledge with his own results of research, is giving a detailed description of the so far — also in international relation not properly known and great filatelic rarities containing area.
The introductory chapters are giving a detailed contemporary review of the historical and post-historical background and changes in Hungary and Roumania. The knowledge of these is indispensable to the full understanding of the filatelic relation.
The most rare filatelic objects of the discussed period were the *provisionary,* with the soldi-values of the 1863—64 postage paid letters of Austrian emission, circulating only for six weeks (1st May- 15 th June 1867) at the Hungarian post-offices in Roumania.
The values of 2, 3, 5, 10 and 15 soldi, produced at first of the 1867 emission, were put in circulation in June of the same year, *exclusively* in the six Hungarian post-offices. Their use in Austria occurred much later, whereas the *Hungarian* use of the stamps of 25 and 50 soldi, emitted the first September 1867, is so far not known.
The study reviews also the rubber-stamps of the Hungarian post-offices in Roumania, mentioning the false stampings too.
Also the statement of the author is very important that the use of postal envelops with stamps of overprint soldivalues, circulating in the discussed period, is not known at Hungarian post-offices.

Sommaire

1 *Données sur les émissions de timbres pour journaux de l'année 1871 (Par Ferenc Orban. Silkeborg.)*

Cette étude enrichit de façon importante les données connues sur les timbres pour journaux, lithographiés et tipographiés de 1871.
Ces travaux de recherches confirment l'hypothèse précédemment avancée, que tout comme pour les timbres postaux émis en 1871, les timbres pour journaux lithographiés parus en 1871 ont été imprimés au moyen de *deux* pierres lithographiées chacune de 100 images. Les timbres imprimés en utilisant la *première* pierre lithographiée, portant l'indication „A" sont d'une très mauvaise qualité, étant donné la méthode utilisée. La *deuxième* pierre lithographiée a été préparée avec la technologie utilisée dans ce travail, pour les timbres postaux et ainsi, les timbres portant le signe „B" sont d'un dessin parfait. Etant donné qu'on a utilisé la même matrice gravée pour la préparation des deux planches lithographiées, les mêmes signes de la gravure peuvent être relevés sur les deux types de timbres pour journaux. L'auteur indique sur le dessin les signes distinctifs connus à ce jour.

La seconde partie de cette étude s'occupe des timbres tipographiés pour journaux. L'auteur, après une étude approfondie des signes distinctifs et des espaces entre les timbres, classe les dessins des timbres tipographiés en trois types, au lieu des deux connus à ce jour.
Les timbres du type I. que l'on rencontre le plus rarement et qui sont de la plus belle exécution, ont été réalisés tout probablement avec des clichés stéréotypés. Les timbres du type II. ont été, selon toute probabilité imprimés au moyen de planches traitées par électrotypie, dont la planche-mère a été construite suivant le principe utilisé dans la taille douce. Les feuilles de timbres du type III. ont été préparées incontestablement au moyen de planches d'impression électrotypées. Les différents types sont représentés par des dessins.

2 *Poste hongroise en Roumanie. 1867—69 (Dr. Ferenc Nagy — Vienne)*

Cette étude s'occupe des rares documents philatéliques restant de l'époque de l'administration postale autonome hongroise en Roumanie, et qui proviennent des six bureaux de poste hongrois qui fonctionnaient sur ce territoire entre 1867 et 1869.
L'auteur, complétant les précédentes connaissances par le résultat de ses recherches, donne une image détaillée du domaine philatélique de ce territoire, peu connu — même au point de vue international — et englobant de grandes raretés au point de vue de la philatélie.
Le premier chapitre donne un aperçu des changements, des dessous historiques et de l'histoire postale de l'époque de la Hongrie et de la Roumanie. Tous ces détails sont indispensables pour la compréhension parfaite des détails ayant trait à la philatélie.
Les pièces les plus rares du domaine philatélique de cette époque traitée sont les lettres affranchies par les timbres autrichiennes émises en 1863—64 et *provisoirement* utilisées durant six semaines seulement (du 1 Mai 1867 au 15 juin de la même année) par les bureaux postaux hongrois en Roumanie.
Les timbres de 2, 3, 5, 10 et 15 soldis émis premièrement en 1867 ont été utilisés *uniquement* en juin de cette année par les six bureaux de poste hongrois. Ils ont été utilisés par la poste autrichienne par la suite beaucoup plus tard.
Par contre, les timbres de 25 et 50 soldis émis le 1 septembre 1867' n'ont pas été utilisés par la poste hongroise d'après les connaissances en notre possession.
L'étude fait connaitre les oblitérations utilisées par les bureaux de poste hongrois en Roumanie, ainsi que les oblitérations falsifiées.
La constatation de l'auteur, d'après laquelle des enveloppes avec impression de la valeur en soldis, n'ont pas été utilisées par les bureaux de poste hongrois au cours de la période en question, est également très importante.

Auszug aus dem Inhalt

1 *Beiträge zu den Zeitungsmarken—Ausgaben, 1971 (Ferenc Orbán, Silkeborg)*

Die Studie ergänzt mit bedeutenden Ergebnissen unsere früheren Kenntnisse über die 1871 mit Stein- und Buchdruck hergestellten Zeitungsmarken. Diese Forschungsarbeit bestätigt die frühere Annahme, dass auch zur Herstellung der *Steindruck—Zeitungsmarken,* ähnlich den 1871-er Briefmarken, *zwei* Drucksteine mit 100 Markenbildern hergestellt wurden. Die Bildqualität der, mit dem *ersten* Druckstein hergestellten Marken, Zeichen A.) — ist infolge der angewandten Technologie sehr schlecht. Der *zweite* Druckstein wurde bereits mit derselben Technologie hergestellt, wie die Drucksteine der Markenbilder, so ist die Zeichnung der Marken, Zeichen B.) besonders schön.
Da bei der Herstellung der beiden Drucksteine die Druckstöcke mit derselben Tiefdruck—Matrize verfertigt wurden, sind an beiden Typen der Steindruck—Zeitungsmarken identische *Stichzeichen* zu finden. Die bis jetzt bekannten Typen—Erkennungszeichen stellt der Autor an einer Abbildung vor.
Im zweiten Teit der Studie befasst er sich mit der, mit *Buchdruck* hergestellter Zeitungsmarke. Der Autor reiht die mit Buchdruck hergestellten Markenbilder nach eingehender Untersuchung der Kennzeichen und der Marken—Zwischenstege statt denn bisherigen zwei, in *drei Typen* ein. Die selten vorkommenden, vermutlich mit Stereotyp—Druckstöcken hergestellten Marken der *Type 1.* weisen die schönste Ausführung auf. Die Marken der *Type II.* wurden wahrscheinlich mit Elektrotyp—Druckplatten hergestellt, deren Matrizen nach dem, bei den Kupferdrücken verwendeten Prinzip aufgebaut wurden. Die Markenbögen der *Type III.* wurden zweifellos mit Elektrotyp—Druckstöcken hergestellt. Abbildungen illustrieren die einzelnen Typen.

2 *Ungarische Post in Rumänien 1867—69. (Dr. Ferenc Nagy, Wien)*

Die Studie beschäftigt sich mit einem äusserst beachtenswertem Gebiet der autonomen ungarischen Postverwaltung, mit den wenigen philatelistischen Objekten, die aus der Verwaltung der sechs, in Rumänien 1867—69 tätigen ungarischen Postämtern stammen.
Der Autor, die früheren Kenntnisse mit seinen eigenen Forschungsergebnissen ergänzend, gibt ein ausführliches Bild von diesem Gebiet, das bisher auch in internationaler Relation nicht genügend bekannt ist und grosse philatelistische Seltenheiten enthält.
Die einführenden Abschnitte bieten eine Übersicht des zeitgenössischen historischen und postgeschichtlichen Hintergrundes und dessen Wandlungen in Ungarn und Rumänien. Die Kenntnis derselben ist unerlässlich zum vollkommenen Verständnis der philatelistischen Beziehungen.
Die allerseltensten philatelistischen Objekte des behandelten Zeitraumes, die bei den ungarischen Postämtern in Rumänien insgesamt 6 Wochen lang (1. Mai — 15. Juni 1867) in Umlauf waren, sind die *provisorischen* Briefe, die mit den Soldi—Werten der 1863—64-er österreichischen Ausgabe frankiert waren. Die zuerst hergestellten 2, 3, 5, 10 und 15 Soldi—Werte der Ausgabe 1867 wurden im Juni desselben Jahres ausschliesslich in den sechs ungarischen Postämtern in Umlauf gesetzt. In Österreich wurden sie viel später verwendet.
Dagegen ist die ungarische Verwendung der, am 1. September 1867 im Umlauf gebrachten 25 und 50 Soldi—Marken bisher nicht bekannt.
Die Studie bespricht auch die Abstempelunger der ungarischen Postämter in Rumänien, auch die falschen Stempelungen erwähnend. Wichtig ist auch jene Feststellung des Autors, dass die, im behandelten Zeitraum verwendeten Postumschläge mit aufgedruckten Soldi—Werten seitens der ungarischen Postämter nincht bekannt sind.

СОДЕРЖАНИЕ

1 *Данные к выпущенным в 1871 году газетным маркам (Ференц ОРБАН, Силькеборг)*

Статья значительно расширяет круг наших знаний относительно типолитографических газетных марок 1871 года.
Проведенные исследования подтверждают прежнее предположение о том, что для изготовления *литографических* газетных марок было сделано, также как и для изготовления стандартных почтовых марок 1871 года, *два* литографских камня со ста марочных изображений. Марки «А», сделанные с *первого* камня, из-за применившейся технологии по качеству их изображения очень плохи. *Второй* камень был сделан с помощью такой же технологии, как и камни почтовых марок, в результате марки «Б» по качеству их изображения очень красивы.
Так как при изготовлении двух литографских камней клише были сделаны с одинаковой матрицы, на литографических газетных марках обоих типов наблюдаются одинаковые *знаки гравюры*.
Автор статьи показывает на иллюстрации опознавательные знаки известных до сих пор типов.
Вторая часть статьи посвящена *типографическим* газетным маркам. Глубоко изучив опознавательные знаки и пробелы между марками, автор статьи делит изображения типографических газетных марок *на три типа* — вместо существующих до сих пор двух.
Наилучшее исполнение имеют редчайшие марки *I типа*, изготовленные, наверное, с помощью стереотипных клише. Марки *II типа* изготовлялись, по всей вероятности, с помощью электротипных печатных форм, матрица которых была оформлена по принципу, применившемуся при гравюре на меди. Марочные листы *III типа* несомненно изготовлялись с помощью электротипных печатных форм. Отдельные типы видны на иллюстрации.

2 *Венгерская почта в Румынии, в 1867—69 годах (д-р Ференц Надь, Вена)*

Статья посвящена достойной внимания области самостоятельного венгерского почтового ведомства — работавшим в Румынии в 1867—69 годах шести венгерским пощтовым отделениям, через которые прошло небольшое количество весьма интересных филателистических документов.
Опираясь на результаты собственных исследований и накопленные ранее знания, автор статьи дает подробную картину об этой пока не в достаточной мере известной территории, где немало филателистических редкостей.
В вводных разделах статьи дается историческое обозрение Венгрии и Румынии того времени, рассматриваются изменения, которые произошли в этих странах в 1867—69 годах. Все это необходимо для полного понимания филателистических аспектов того времени.
Самыми редкими филателистическими документами рассматриваемого периода являются те письма, на которые наклеены *провизорные* марки австрийского выпуска из 1863—64 годов, имевшиеся

в обороте в почтовых отделениях Румынии всего шесть недель (с 1 мая по 15 июня 1867 года).

Выпущенные первыми в 1867 году марки номиналом 2, 3, 5, 10 и 15 солдис в июне того года вступили в оборот *исключительно* в указанных шести венгерских почтовых отделениях. В Австрии они использовались гораздо позже.

Использование *в Венгрии* выпущенных 1 сентября 1867 года марок номиналом 25 и 50 солдис пока не известно.

В статьи рассматриваются штемпели работавших в Румынии венгерских почтовых отделений, а также фальсивные гашения.

Важно то утверждение автора статьи, что неизвестно, использовались или нет в венгерских почтовых отделениях маркированные конверты (солдис), имевшиеся в обороте в 1867—69 годах.

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ

KLASSZIKUS BÉLYEGEKET

minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK

különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért

50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő

1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

FELHÍVJUK

olvasóink figyelmét, hogy kiadványunk alábbi számai még megvásárolhatók:

Philatelica 71/2	**ára 10,— Ft**
Philatelica 72/1	**ára 10,— Ft**
Philatelica 72/2	**ára 10,— Ft**
Philatelica 73/2	**ára 10,— Ft**
Philatelica 74/2	**ára 9,50 Ft**
Philatelica 75/1	**ára 15,— Ft**
Philatelica 76/1	**ára 18,— Ft**

A füzeteket a budapestiek a székházban, munkaidő alatt a nyomtatványraktárban, munkaidő után a könyvtárban szerezhetik be.
Vidékiek, a bélyegigényléseikkel azonos módon az illetékes területi irodától rendelhetik meg.

Kedves Olvasóink!

Sajnálattal közöljük, hogy az elmúlt, az 1976. évben – különböző akadályoztatások miatt – kiadványunknak csak egyik számát, a Philatelica 76/1-et tudtuk sajtó alá rendezni és kiadni. Az előfordult hiányosságért szíves elnézésüket kérjük.

A szerkesztőség

Eng. szám: III/SZI/213/1976.

1500 — 77.0165 Ságvári Nyomda, Budapest

Ára: 18,— Ft.

77
2

philatelica

philatelica

1977/2

TARTALOM

Orbán Ferenc:
Az 1876. évi 20 krajcáros

Dr. Petrovits Tivadar
Az I. típusú 3 krajcáros

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: PÁKOZDI LÁSZLÓ, DR. SCHOLZ TAMÁS
FELELŐS KIADÓ: DR. WURM FERENC
VII. ÉVFOLYAM

Az 1876. évi 20 krajcáros

ORBÁN FERENC (Silkeborg, Dánia)

Annak ellenére, hogy közel tíz éve jelent meg a Monográfia III. kötete, még mindig csak kevesek ismerték fel a mű hatalmas jelentőségét a magyar klasszikus filatélia életében.

A III. kötet megjelenésének időpontja egybeesett egy, a színes- és feketeszámú krajcárosaink tökéletesebb megismerésére irányuló, akkor még csíráiban levő kísérletsorozattal. Így a III. kötet, amely csaknem a legteljesebb részletességgel és az ismeretek teljes birtokában tárgyalta pl. az 1871-es kiadásokat, arra ösztönözték a levélborítékrajzú bélyegek kedvelőinek egy kis csoportját, hogy ezt a területet — az esetleges korábbi hibákat helyreigazítva — tovább fejlesszék.

Az eredeti tervek szerint a színesszámú krajcárosok fejezetét Visnya Sándor írta volna meg. De ebben őt elhunyta megakadályozta. Mint fönnmaradt jegyzetei, korábban megjelent tanulmányai igazolják, kutatási eredményei előrehaladott állapotban, de befejezetlenül maradtak.

Az 1876-ban készült 20 krajcáros anyalemez ismertetőjeleinek leírásával korábban már mások is foglalkoztak. Így Bíró Marcell és dr. Vasváry Ernő. Visnya Sándor hagyatékát dr. Makkai László dolgozta fel a Monográfia számára.

A jelen tanulmány tárgyát képező 20 krajcáros anyalemez összeállítását az 1970—74-es években dr. Petrovits Tivadarral együtt végeztük el. Rendelkezésünkre egy kartonra nyomtatott ív, illetve annak fényképe állott, de az ismertetőjelek meghatározását az 1971-ben, a Philatelicában már ismertetett, új kutatási munkával végeztük el.

Munkálkodásunk első eredményeként a Filatéliai Szemle 1972. évi IX. havi számában közlésre került dr. Petrovits Tivadar tanulmánya, „A 20 krajcáros anyalemezének oszlop-, csoportos és páros ismertetőjelei" címmel. Már akkor is az volt a tervünk, hogy a többi címlethez hasonlóan a teljes anyalemez rekonstrukcióját, valamint a jelentős metszetjavításokat ábrán bemutassuk és szövegesen leírjuk. Az egyéb címletekre, kiadásokra vonatkozó eddigi tanulmányok megírása nem tette lehetővé jelen tanulmány összefoglalását és közlését, ha figyelembe vesszük kiadványunk gyakoriságát és terjedelmét. De a közben eltelt évek lehetőséget adtak a korábbi adatok ellenőrzésére és kiegészítésére, finomítására.

Először is sajnálattal kell megállapítanom, hogy a nagy lelkesedéssel kezdett kutatómunkában nem akadtak munkatársaink. De még sajnálatosabb, hogy a már közölt újabb eredményeken felépült gyűjtemé-

nyek száma rendkívül csekély. Véleményem szerint ez az egyik oka annak, hogy a magyar gyűjtemények a FIP védnöksége alatt rendezett kiállításokon csak mérsékelt elismerésben részesülnek.

De eredményekkel is találkozunk. Egyre többen ismerik fel, hogy a színesszámú krajcárosok speciális gyűjteményét az anyalemezek változatai alapján kell felépíteni, nem pedig a már régen elavult szempontok szerint. Ma már egyre többen szereznek tudomást arról, hogy az új ismertetőjelek keletkezésének oka a patricák megújítása volt, nem pedig az, hogy ezeket a bélyegeket 1881-től vízjeles papirosra nyomtatták.

Nem kedvelem a Monográfiánál bevezetett ívfelépítési táblázatot, illetve jelölési rendszert, de ezt eddig folyamatosan azért használtuk, hogy a gyűjtők könnyebben összehasonlíthassák a Monográfiában közölt adatokat a legújabb kutatások eredményeivel. Ezért használom ezt a megoldást most is. De figyelembe vettem az 1972-ben közölt 20 krajcáros tanulmány eddigi jeleit, ezért az újabb ismertetőjelek — a korábbiak változatlanul hagyása mellett — ezek közé szúrtam be. Ebből adódott, hogy pl. a II. oszlopban a B_4 jel megelőzi a B_2-őt.

Többektől kaptam olyan kritikát, hogy tanulmányaim száraz hangúak, akadémikusak. Ezt nem kívánom vitatni, de figyelembe kell venni, hogy kiadványunk megjelentetésének gyakorisága, annak kötött terjedelme, de nem utolsósorban — az évek óta meglevő újabb ismeretanyag közlésének vágya — minden elvárásnak nem is tehetett eleget. Így lehetséges, hogy a rekonstrukciós munka olyan bonyolultnak látszott, hogy ettől a gyűjtők egy részét elriasztotta. Ezért a jelenlegi rekonstrukciós munkához néhány gyakorlati tanácsot is adok.

Metszetjelek

A 20 krajcáros bélyeget a PTRT 1876. évi 13. számában megjelent rendelet ugyanazon év *május 15-el* bocsátotta forgalomba. Az a tény, hogy a 20 krajcáros

1. ábra. Utánmetszett gyöngyök (metszetjelek)

címlet a sorozat többi értéke után másfél évvel később jelent meg, technikai szempontból azt jelenti, hogy anyalemezének elkészítésekor felhasználták a korábban szerzett tapasztalatokat.

Ha megfigyeljük a Monográfia III. kötetének 447. ábráját (552. o.), könnyen megállapíthatjuk, hogy a 2, 3, 5 és 10 krajcáros felső és alsó gyöngysora igen halvány (sekélyen metszett), míg a 20 krajcáros gyöngyei sötétebbek, tehát a gyöngyök utánmetszését még az egyképes metszeten elvégezték.

De lényeges rajzbeli eltérést találunk a boríték kialakításában is. Az értékszámok magasabbak, mint a

másik négy értéken és a boríték felső keresztvonalai nem íveltek, hanem egyenes vonalúak. A felső és alsó gyöngysor valamennyi, de a bal és jobb oldali gyöngysor halvány gyöngyeit is utánmetszették (1. ábra). Hogy a bélyegkép plasztikus hatását emeljék, a boríték oldalánál a koszorúra vetett árnyékot sötétebbé tették.

Mivel az egyes értékek metszetjeleinek pontos megállapítása még mindig várat magára, elégedjünk meg a felsorolt, szembeötlő metszetjelekkel, hozzá fűzve azt, hogy a 20 krajcáros egyképes eredetije az eredeti metszetről egy patrica segítségével készült másolat és így természetesen arra rákerültek az eredeti metszet ismertetőjelei (Monográfia III. k. 549. o.).

Oszlop-ismertetőjelek

Az alábbiakban felsorolom és ábrán bemutatom az eddig megállapított oszlop-ismertetőjeleket az utóbbi években kialakított jelölési rendszer szerint (2. ábra).

I. oszlop (A)

1. Tűszúrásnyi pont a jobb alsó sarokgyöngy alatt. (Azonos a III., VI. és VIII. oszlop 1. jelével.)
2. Tűszúrásnyi pont a kürt jobb oldali bojtjának jobb sarka alatt, alapvonalon. (Azonos a VI. oszlop 2. jelével.)

II. oszlop (B)

1. Alapvonal-hiányosság az *O* betű és a jobb oldali szalag végződése között, kissé jobbra dűlő fehér sáv formájában. (Azonos a VII. oszlop 1. jelével.)
2. Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, az értékszám alsó része közelében. (Azonos a VII. oszlop 2. jelével.)
3. Tűszúrásnyi pont a kürt öblében. (Azonos a VII. oszlop 3. jelével.)
4. Alapvonal-hiányosság a bal felső háromszög alsó csúcsa mellett, kívül; a következő alapvonalon; továbbá a bal oldali gyöngysor 8. gyöngyének magasságában az alapvonalak végén.

(Hogy a 4. jel nem másolódott át a VII. oszlopra, azzal magyarázható, hogy a vonaltörés nem a vízszintes irányú 5 darabos másoláshoz felhasznált patricán, hanem a függőleges másoláshoz alkalmazott 10 darabos patricán történt.)

III. oszlop (A_1)

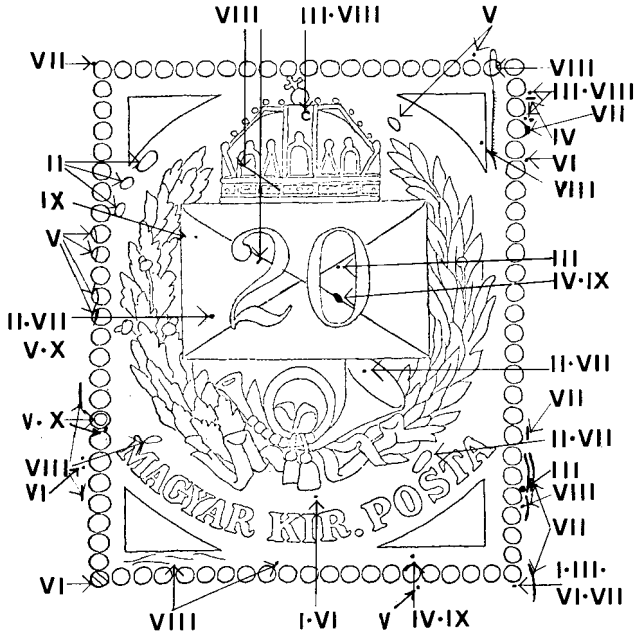
1. Tűszúrásnyi pont a jobb alsó sarokgyöngy alatt. (Azonos az I., VI. és VIII. oszlop 1. jelével.)
2. Álló, kifli alakú kis karc a korona középső pántján, jobb oldalon, fent. (Azonos a VIII. oszlop 2. jelével.)
3. Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 2. gyöngyétől jobbra. (Azonos a VIII. oszlop 3. jelével.)
4. Tűszúrásnyi pont a *nullában,* a jobbra felfelé haladó boríték-keresztkötés aljához tapadva, a nulla bal oldalához közelebb. (Esetenként hiányozhat.)
5. Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 22. gyöngye tetejének magasságában, attól jobbra.

IV. oszlop (D)

1. Színes pont a *nullában,* a jobbra lefelé haladó boríték-keresztkötésen. (Azonos a IX. oszlop 1. jelével.)
2. Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 16. és 17. gyöngyének köze felett, a második alapvonalon. (Azonos a IX. oszlop 2. jelével.)
3. Finom, vízszintes, rövid karc a jobb oldali gyöngysor 2. gyöngye aljának magasságában, kívül. (Kopás miatt gyakran nem észlelhető.)

V. oszlop (E)

1. Két vonalközre kiterjedő kis, függőleges karc a bal gyöngysor 18. és 19. gyöngye között. (Azonos a X. oszlop 1. jelével.)
2. A felső gyöngysor 19. gyöngyének felső részéhez tűszúrásnyi pont tapad.

2. ábra. Oszlop-ismertetőjelek

3. Kissé ovális alakú alapvonal-hiányosság a koszorú jobb csúcslevele felett.

4. A bal gyöngysor 9., 10., továbbá a 12. és 13. gyöngyének bal oldala kopott.

5. Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 16. gyöngye alatt.

VI. oszlop (A_2)

1. Tűszúrásnyi pont a jobb alsó sarokgyöngy alatt. (Azonos az I., III. és VIII. oszlop 1. jelével.)

2. Tűszúrásnyi pont a kürt jobb oldali bojtjának jobb sarka alatt, alapvonalon. (Azonos az I. oszlop 2. jelével.)

3. Tűszúrásnyi pont a jobb gyöngysor 5. gyöngyének aljától jobbra.

4. A bal alsó sarokgyöngy bal oldalán ovális alakú rajzhiányosság.

5. A bal gyöngysor 20. gyöngyétől balra két tűszúrásnyi pont.

VII. oszlop (B_1)

1. Alapvonal-hiányosság az *O* betű és a jobb oldali szalag végződése között, kissé jobbra dűlő fehér sáv formájában. (Azonos a II. oszlop 1. jelével.)

2. Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, az értékszám alsó része közelében. (Azonos a II. oszlop 2. jelével.)

3. Tűszúrásnyi pont a kürt öblében. (Azonos a II. oszlop 3. jelével.)

4. Simítási nyom a jobb gyöngysor 4. gyöngyének jobb felső részéből kiindulóan.

5. Tűszúrásnyi pont a bal felső sarokgyöngy tetején, balra.

(A jobb gyöngysoron kívül néha különböző erősségű függőleges karcok észlelhetők.)

VIII. oszlop (A_3)

1. Tűszúrásnyi pont a jobb alsó sarokgyöngy alatt. (Azonos az I., III. és VI. oszlop 1. jelével.)

2. Álló, kifli alakú kis karc a korona középső pántján, jobb oldalon, fent. (Azonos a III. oszlop 2. jelével.)

3. Tűszúrásnyi pont a jobb gyöngysor 2. gyöngyétől jobbra. (Azonos a III. oszlop 3. jelével.)

4. Erős savmaratás nyoma a jobb felső háromszög függőleges befogójától jobbra és fenn.

5. Hasonló sérülés a bal alsó háromszög alatt.

6. Tűszúrásnyi pont tapad a jobb felső háromszög függőleges befogójának belső oldalához, a 4. és 5. gyöngyközének magasságában.

7. Alapvonal-hiányosság az *M* betű bal oldala felett.

8. Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 9. és 10. gyöngyének köze felett.

9. Harántos, erős karc a korona bal 2. tábláján keresztül.

10. A balra felfelé haladó boríték-keresztkötésből kis vonalka nyúlik ki balra, lefelé.

(A VIII. oszlopban jelenleg még további nyolc oszlopismertetőjelet ismerünk — főként a borítékon —, de ezeket kicsinységük miatt nem is tartjuk szükségesnek felsorolni.)

IX. oszlop (D_1)

1. Színes pont a *nullában*, a jobbra lefelé haladó boríték-keresztkötésen. (Azonos a IV. oszlop 1. jelével.)

2. Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 16. és 17. gyöngyének köze felett, a második alapvonalon. (Azonos a IV. oszlop 2. jelével.)

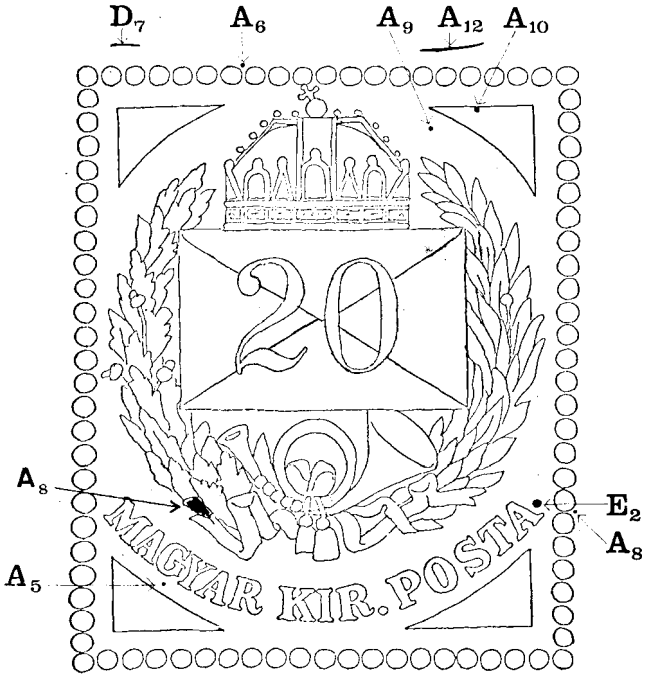
3. Tűszúrásnyi pont a boríték bal oldali negyedében, a balra felmenő keresztvonal alatt.

X. oszlop (E_1)

1. Két vonalközre kiterjedő, kis, függőleges karc a bal gyöngysor 18. és 19. gyöngye között. (Azonos az V. oszlop 1. jelével.)

2. A bal gyöngysor 18. gyöngye kopott.

A bélyegek csoportosítását az oszlop-ismertetőjelek alapján kezdhetjük el. Legkönnyebb kiválogatni a VIII. oszlop bélyegeit a sok és szembe ötlő ismertetőjel alapján. Szintén könnyen megy a III. oszlop megállapítása a 2. jel alapján. De nem okoz nagyobb fáradtságot a IV—IX., a II—VII. és I—VI. oszlopok szortírozása. Ezek egymástól való elkülönítése már nehezebb feladat, de ebben nagy segítségül szolgál a csoportos és páros ismertetőjelek ismerete. Legnehezebb lesz a X. oszlop bélyegeinek megállapítása kizárólag az oszlop-ismertetőjelek segítségével.

3. ábra. Csoportos ismertetőjelek

Csoportos ismertetőjelek

Az ívrekonstrukciót nagy mértékben elősegítette a csoportos ismertetőjelek meghatározása. Ezeket az alábbiakban szövegesen leírom és a 3. ábrán bemutatom, utalva azon korábbi megjegyzésre, hogy nem kívánom az 1972-ben közölt sorrendet megbontani. Ezért az indexek nem sorrendben következnek.

A_5: 13., 33., 63., 83.	A_8: 16., 36., 66., 86.
A_6: 23., 43., 73., 93.	A_9: 26., 46., 76., 96.
D_7: 14., 44., 64., 94.	A_{10}: 28., 48., 78., 98.
E_2: 15., 35., 65., 85.	A_{12}: 28., 48., 78., 98. ívhely.

A_5: Tűszúrásnyi pont a *G* betű alatt, a betű talpától számított harmadik alapvonalközben.

A_6: Erős, színes pont a felső gyöngysor 8. gyöngyének bal oldala felett.

D_7: Színes karc a felső gyöngysor 2—4. gyöngye felett.

E_2: Nagy, színes, simítási folt az alapvonalakon a jobb gyöngysor 19. gyöngyétől balra, az *A* betű felett.

A_8: Nagy simítási folt a jobb gyöngysor 19. és 20. gyöngyközétől jobbra, kívül, — továbbá a bal oldali koszorún, a szalag csúcsa feletti levélen.

A_9: Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög bal csúcsa alatti harmadik alapvonalon.

A_{10}: Erős, színes folt a jobb felső háromszög vízszintes befogójának aljához tapadva, a felső gyöngysor 17. gyöngyének bal oldala alatt.

A_{12}: Színes karc a felső gyöngysor 15—18. gyöngye felett, különféle alakban.

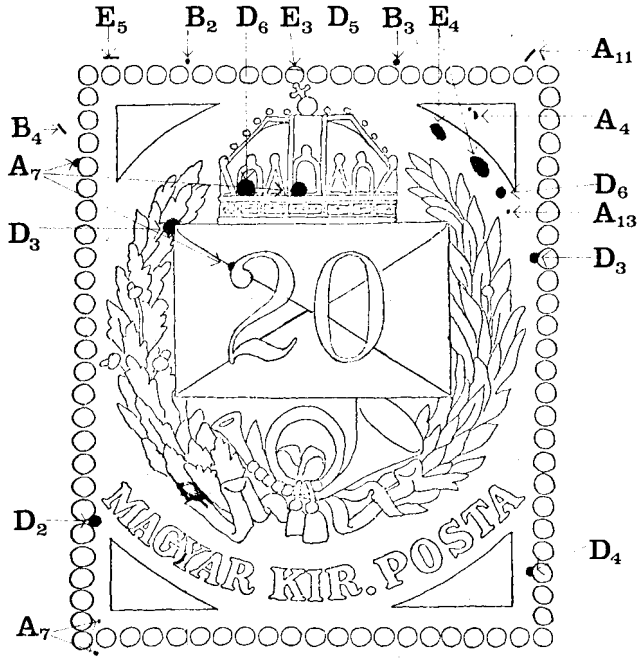
A csoportos ismertetőjelek közül az A_6, E_2 és az A_{10} könnyen felismerhető, míg a többiek kissé nehezebben. Az A_8-as a simítás miatt több alakban jelenik meg, gyakran el is maradhat.

Páros ismertetőjelek

Míg a csoportos ismertetőjelek az anyalemez első félívének felépítésekor a tízes sávok és a húszas tömbök másolásakor keletkeztek, ugyanakkor a páros ismertetőjelek az 50 képes első fél anyalemezének másolásakor jöttek létre. Ezeket az alábbiakban felsorolom, szövegesen leírom és a 4. ábrán bemutatom. Itt jegyzem meg, hogy a korábban említett cikkhez tartozó és a 17. oldalon közölt ábrán az E_3-as ismertetőjel téves helyen lett bemutatva.

A_4: 41., 91.	A_7: 33., 83.	E_3: 35., 85.	D_4: 29., 79.
B_4: 32., 82.	D_2: 14., 64.	B_3: 47., 97.	D_5: 39., 89.
B_2: 42., 92.	D_6: 34., 84.	A_{11}: 38., 88.	E_4: 20., 70.
A_{13}: 13., 63.		D_3: 19., 69.	E_5: 50., 100.

ívhely.

4. ábra. Páros ismertetőjelek

A_4: Kettős tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög vízszintes befogója alatt, középen. A felső kis tűszúrás a 2. alapvonalközben, az alsó és nagyobb ék alakú a 3. és 4. alapvonalközön.

B_4: Harántosan balra dűlő színes vonal bélyegközben a bal gyöngysor 3. és 4. gyöngyének közétől balra. Folytatása függőleges vonal az 5. és 6. gyöngyközén kívül.

B_2: Erős, színes pont a felső gyöngysor 5. gyöngyének bal oldala felett.

A_{13}: Tűszúrásnyi pont a koszorú jobb oldali, 5. külső levele mellett.

A_7: Színes folt tapad a 2-es számjegyhez a balra felmenő boríték-keresztvonalon (a). Erős, simított folt

a bal gyöngysor 5. gyöngyének külső oldalához tapadva (b). Simított folt a korona középső táblájának alján (c). Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 25. gyöngyétől jobbra, az alulról számított 2. alapvonalköz végén (d). Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 1. és 2. gyöngyének köze alatt (e).

D_2: Erős, simítási folt a bal gyöngysor 20. gyöngyéhez tapadva, belül.

D_6: Simítási folt a korona 2. táblájának ívelt alján (a). Hasonló folt a koszorú jobb oldali, 4. levelén kívül, alapvonalon (b).

E_3: A felső gyöngysor 10. gyöngyének teteje lapos, levágott.

A_{15}: Simítási folt a bal oldali koszorú alján, a szalag csúcsa feletti levélen.

B_3: Erős, színes folt a felső gyöngysor 14. gyöngyének jobb oldala felett.

A_{11}: Harántos, jobbra felmenő színes vonal a felső gyöngysor 20. gyöngye felett, jobbra.

D_3: Simítási folt a koszorú jobb oldalán, a boríték felső sarkánál (a). Erős simítási folt a jobb gyöngysor 9. gyöngyének belső oldalához tapadva (b).

D_4: Erős, simítási folt a jobb gyöngysor 24. gyöngyének belső oldalához tapadva.

D_5: A felső gyöngysor 10. gyöngyének teteje erősen kopott.

E_4: A jobb felső háromszög alatt az alapvonalon több simítási folt.

E_5: Vízszintes karc a felső gyöngysor 2. gyöngye felett.

1. táblázat

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.
A	B	A_1	D	E	A_2	B_1	A_3	D_1	E_1
A	B	A_{1+5+13}	D_{7+2}	E_2	A_{2+8}	B_1	A_3	D_{1+3}	E_{1+4}
A	B	A_{1+6}	D	E	A_{2+9}	B_1	$A_{3+10+12}$	D_{1+4}	E_1
A	B_4	A_{1+5+7}	D_{7+6}	E_{2+3}	A_{2+8}	B_1	A_{3+11}	D_{1+5}	E_1
A_4	B_2	A_{1+6}	D	E	A_{2+9}	B_{1+3}	$A_{3+10+12}$	D_1	E_{1+5}

A 20 krajcáros félívének felépítése

Az anyalemez felépítése (1. táblázat)

Az előbbiekben felsorolt csoportos, páros ismertetőjelek elhelyezkedéséből következtetni lehet az anyalemez felépítési sorrendjére. A Philatelicában alkalmazott félíves rendszerrel azonos módon a következő megállapításra juthatunk.

Az első vízszintes sorban az elsőként előállított tízes sáv helyezkedik el. Erről egy tízes magas lemez (patrica) közbeiktatásával két darab tízes mélylemez készült. E kettőt egymás alá forrasztották és újabb galvánmásolat segítségével elkészült a 2. és 3. vízszintes sor. Az erről vett másolat adja a második húszas tömböt, illetve a félív 4. és 5. sorát. A második félív a szokásos módon készült.

Először a felső félív készült el, s annak első sorának bal oldala tartalmazza az egyképes metszetről készített munkamásolatot. Ez az 05. ívhelyre esik.

Amikor az ív bal, vagy jobb oldaláról beszélünk, akkor ezen fogalmak a nyomtatott bélyegív alapján értendők, mert mind az anyalemez, mind pedig a nyomólemezek a bélyegív *tükörképei.*

Az anyalemez kisebb-nagyobb részleteinek összeforrasztása a lemezek hátoldalán történt. Ez a magyarázata annak, hogy jelen esetben az *elsőként* készült egyképes másolat az 5. helyre esik. A többi lemezdarab elhelyezése és összeforrasztása balról jobb irányban történt.

Ívhely-ismertetőjel

A *nyomólemezek*[1] ívhely-ismertetőjeleinek felsorolásába felvettem több olyan ismertetőjelet, amelyek csak a későbbi évek gyártmányainál fordulnak elő. A Monográfia III. kötetének 554. oldalán közölt statisztikai kimutatás szerint a 20 krajcáros nyomólemezeket 24 éven át gyártották. Ha tekintetbe vesszük, hogy egy-egy nyomólemezzel mintegy 10 000 bélyegívet nyomtattak, akkor legalább 20 db 200-as nyomólemezt kellett gyártani, melyek elkészítéséhez — a hosszú gyártási időszakra — számos magaslemezre, patricára volt szükség. A galván másolások sajátossága folytán a magaslemezeken mutatkozó új ismertetőjelek alapján a nyomólemezeket meghatározott csoportokra lehet osztani, de egy ilyen jellegű munkát eddig csak a 10/I. krajcárosnál kíséreltem meg.

Az egyes ívhelyek ismertetőjeleit negyedívenként a 2—5. táblázaton mutatom be. Szöveges leírásukkor (az ábrákon rajzban is) felsorolom a csoportos és páros ismertetőjeleket is az összefogó áttekintés kedvéért.

Az eddig megállapított ívhely-ismertetőjelek.

1. oszlop (A)

01. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 20. gyöngyének alsó, bal oldalához tapadva.

11. a) Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 3. és 4. gyöngyének közén belül, az alapvonalak végén.
b) Kis függőleges karc (pont) a felső gyöngysor 1. és 2. gyöngyköze felett.
c) Erős, színes pont a felső gyöngysor 4. gyöngyének felső, jobb oldala felett.
d) Tűszúrásnyi pont a jobb gyöngysor 7. és 8. gyöngyének közén kívül, fél gyöngynyire.
e) Tűszúrásnyi pont a boríték jobbra felmenő keresztvonalának kb. közepe alatt.

(Az a—e jelek az 1890-es évekből származó bélyegeken találhatók, melyek további jellegzetessége, hogy a felső gyöngysor 5. gyöngyének felső része kopott.)

21. a) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 17. gyöngyének jobb oldala felett, a második alapvonalközben.

[1] A szerző nemcsak az *anyalemez,* hanem a nyomólemezek ívhelyismertetőjeleit írja le. Ennek oka az ívrekonstrukció elkészítésének megkönnyítése. *(A szerkesztő megjegyzése.)*

31. a) Színes, vízszintes karc bélyegközben, az alsó gyöngysor 15. és 16. gyöngye alatt.
b) Mint az előző, de a 2. és 3. gyöngy alatt.

41. a) Kettős tűszúrás a jobb felső háromszög belsejében, a vízszintes befogó közepe alatt. (Páros ismertetőjel: A_4.)
b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 13. gyöngyének jobb oldala alatt.
c) Tűszúrásnyi pont alapvonalon a *G* betű alatt. (Az alsó gyöngysor alatti simításból eredő folt sokféle alakban mutatkozik.)

51. a) Az alsó gyöngysor 13. és 14. gyöngye alatt, egymás alatt két kis vonalka.
(Erős forrasztás utáni simítási folt sokféle alakban jelentkezik a felső gyöngysor felett.)

61. a) A felső gyöngysor 13. és 14. gyöngye felett és egymás felett két kis vonalka. (Azonos az 51. a) jellel.)
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 12. és 13. gyöngyének köze felett, fél gyöngynyire.
c) Az alsó gyöngysor 16. és 17. gyöngyének alján elkenődéshez hasonló színes folt.
d) Tűszúrásnyi pont tapad a *P* betű bal oldalához, középen.

71. a) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 12. gyöngye felett, az első alapvonalon.
b) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszögben, az alsó gyöngysor 3. gyöngye felett, a második alapvonalközben.
c) Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 24. gyöngyétől balra.
(Néha kettős karc a felső gyöngysor felett.)

81. a) Rövid, függőleges karc a jobb gyöngysor 12. és 13. gyöngyközétől jobbra.

91. a) Kettős tűszúrás a jobb felső háromszög belsejében, a vízszintes befogó közepe alatt. (Páros ismertetőjel: A_4.)
b) Tűszúrásnyi pont a boríték felső pereme és a korona ívelt táblája alatt.
c) Erős, színes pont az alsó gyöngysor 20. gyöngyének bal oldala alatt.
d) Tűszúrásnyi pont a boríték bal széle mellett, az alsó saroktól 0,75 mm-re.
e) Ugyanaz, ugyanott 2,5 mm-re.
f) Ugyanaz, ugyanott 4,75 mm-re.
(1893-tól ismert durva vonalas utánmetszés a bal oldali koszorún, a boríték magasságában.)

Az I. oszlop bélyegeinek ívhelyre történő azonosítása nehéz feladat. A szortírozás a 41a és 91a ismertetőjelekkel kezdendő. Ezek további elkülönítése könnyű munka. Az 1a, 11a, 21a, 61d, 71a jelek könnyen felismerhetők, de a 31., 51. és 81. ívhely bélyegeinek meghatározása nagy gyakorlatot igényel.

II. oszlop (B)

02. a) Az alsó gyöngysor 17. és 18. gyöngyét ívelt, színes vonal köti össze. A vonal középen néha szakadt. (Az 1880-as évektől ismert.)

12. a) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali bojt jobb széle alatt, alapvonalon.
b) Tűszúrásnyi pont a bal oldali bojton, középen.

22. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 7. és 8. gyöngyének köze alatt, a második alapvonalközben.

32. a) Harántosan balra dűlő, színes vonal bélyegközben, a bal gyöngysor 3. és 4. gyöngyközétől balra. (Páros ismertetőjel: B_4.)
b) Tűszúrásnyi pont a koszorú jobb oldali, 4. külső levelén.
c) Simítási folt a bal gyöngysor 5. és 6. gyöngyétől balra. (Néha erős simítási folt a jobb gyöngysor aljától jobbra, bélyegközben.)

42. a) Erős, színes pont a felső gyöngysor 5. gyöngyének jobb oldala felett. (Páros ismertetőjel: B_2.)
(Néha simításból eredő karcok és színes foltok az alsó gyöngysor alatt.)

52. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 5. gyöngyének alján.
b) Színes, elmosódott folt az alsó gyöngysor 16. és 18. gyöngyének alján.
(A felső gyöngysor felett gyakran erős forrasztás utáni simítási nyom látható. Ismeretes szabálytalan, vonalas utánmetszés 1895-ből a jobb oldali koszorú csúcsa felett, más bélyegeken a jobb felső sarkon.)

62. a) Tűszúrásnyi pont a boríték felső szélén, a korona bal sarka alatt.
b) Erős, színes pont a boríték felső széle alatt, középen.
c) Tűszúrásnyi pont a balra felmenő keresztvonal felett, a *2*-es számjegy közelében.

72. a) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 20. és 21. gyöngyköze alatt. (Időnként erős simítási folt a jobb oldali gyöngysor külső oldalán.)

82. a) Harántosan balra dűlő színes vonal bélyegközben, a bal gyöngysor 3. és 4. gyöngyközétől balra. (Páros ismertetőjel: B_4.)
b) Tűszúrásnyi pont a 2-es számjegy fejétől jobbra, a felső boríték negyedben.
c) Tűszúrásnyi pont a *0* jobb oldalához tapadva, a boríték jobbra felmenő keresztvonala alatt.
d) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb oldalán, a jobbra lemenő keresztvonal alatt.
e) Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 23. gyöngyétől jobbra, alapvonalközben.

92. a) Erős, színes pont a felső gyöngysor 5. gyöngyének jobb oldala felett. (Páros ismertetőjel: B_2.)
b) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, a *0*-a bal oldala alatt.
c) Színes pont a jobb alsó háromszög derékszögén belül.
d) Tűszúrásnyi pont a bojttól balra, alapvonalközben.
e) Erős, színes pont a bal gyöngysor 15. gyöngyétől jobbra, alapvonalon.
f) Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 4. gyöngyétől jobbra, alapvonalon.

A II. oszlop bélyegeinek szortírozásakor a páros ismertetőjeleknek nincs olyan nagy jelentőségük, mint az I. oszlopnál, mivel ezek gyakran hiányoznak a bélyegek elfogazása miatt. Könnyen felismerhető jelek a 12b, 22a, 32b, 62b, 82b, 82c, 92c. A többi, nem említett ívhely felismerése nehézkes munka.

III. oszlop (A_1)

03. a) Tűszúrásnyi pont a boríték felső negyedében, a nulla jobb oldala felett.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb gyöngysor 8. és 9. gyöngyközén kívül.
c) Tűszúrásnyi, de gyakran erősebb pont az alsó gyöngysor 2. gyöngye alatt.

13. a) Tűszúrásnyi pont a *G* betű alatt, a harmadik alapvonalközben. (Csoportos ismertetőjel: A_5.)
b) Tűszúrásnyi pont a koszorú jobb oldali 5. külső levelén, kívül. (Páros ismertetőjel: A_{13}.)
c) A felső gyöngysor 15. gyöngye kopott.
d) Tűszúrásnyi pont a 2-es és a *0*-a közében, alul.

23. a) Erős, színes pont a felső gyöngysor 8. gyöngyének bal oldala felett. (Csoportos ismertetőjel: A_6.)
b) Ferde, kis karc a korona középső keresztpántján; bal vége alatt tűszúrásnyi pont, az ívelt tábla gyöngyétől balra.
c) Az alsó gyöngysor alatt hosszú forrasztási nyom.
d) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 1. és 2. gyöngyköze felett.
e) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 3. és 4. gyöngyköze felett.
(Ferde karc halad át a bal gyöngysor 3. gyöngyén, amelynek vége a háromszög derékszögű csúcsáig ér. Ez valószínűleg a 200-as anyalemez jele. Az alsó gyöngysor vízszintes vonalakkal javított.)

33. a) Azonos a 13a, 63a és 83a jellel. (Csoportos ismertetőjel: A_5.)
b) Színes folt tapad a 2-es számjegyhez a balra felmenő boríték-keresztvonalon. (Páros ismertetőjel: A_7.)
c) Erős, simított folt a bal gyöngysor 5. gyöngyének külső oldalához tapadva. (Páros ismertetőjel: A_7.)
d) Simított folt a korona középső táblájának alján. (Páros ismertetőjel: A_7.)
e) Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 25. gyöngyétől jobbra, az alulról számított 2. alapvonalköz végén. (Páros ismertetőjel: A_7.)
f) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 1. és 2. gyöngyköze alatt. (Páros ismertetőjel: A_7.)
g) A korona keresztje közelében alapvonalhiány.
h) A felső gyöngysor 13—17. gyöngye kopott.
i) Tűszúrásnyi pont a jobb alsó háromszög közepétől kissé jobbra, felfelé.
j) Tűszúrásnyi pont alapvonalközben a bal oldali szalag alatt, az *R* és *K* betű köze felett.

43. a) Azonos a 23a, 73a és 93a jellel. (Csoportos ismertetőjel: A_6.)
b) Az alsó gyöngysor, de gyakran a felette levő alapvonalak is kopottak. A gyöngysor — több alakban — simítással javítva.
c) Tűszúrásnyi pont az alulról számított harmadik alapvonalközben, az alsó gyöngysor 3. gyöngyének bal oldala felett.

53. a) Simítási folt a jobb gyöngysor 18. és 19. gyöngyén kívül.
b) Színes pont az alsó gyöngysor 5. gyöngye felett, az első alapvonalon.
c) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög függőleges befogójának bal oldalához tapadva, alapvonalközben. (A felső gyöngysor több alakban simítással javított, aminek következménye halvány gyöngyök.)

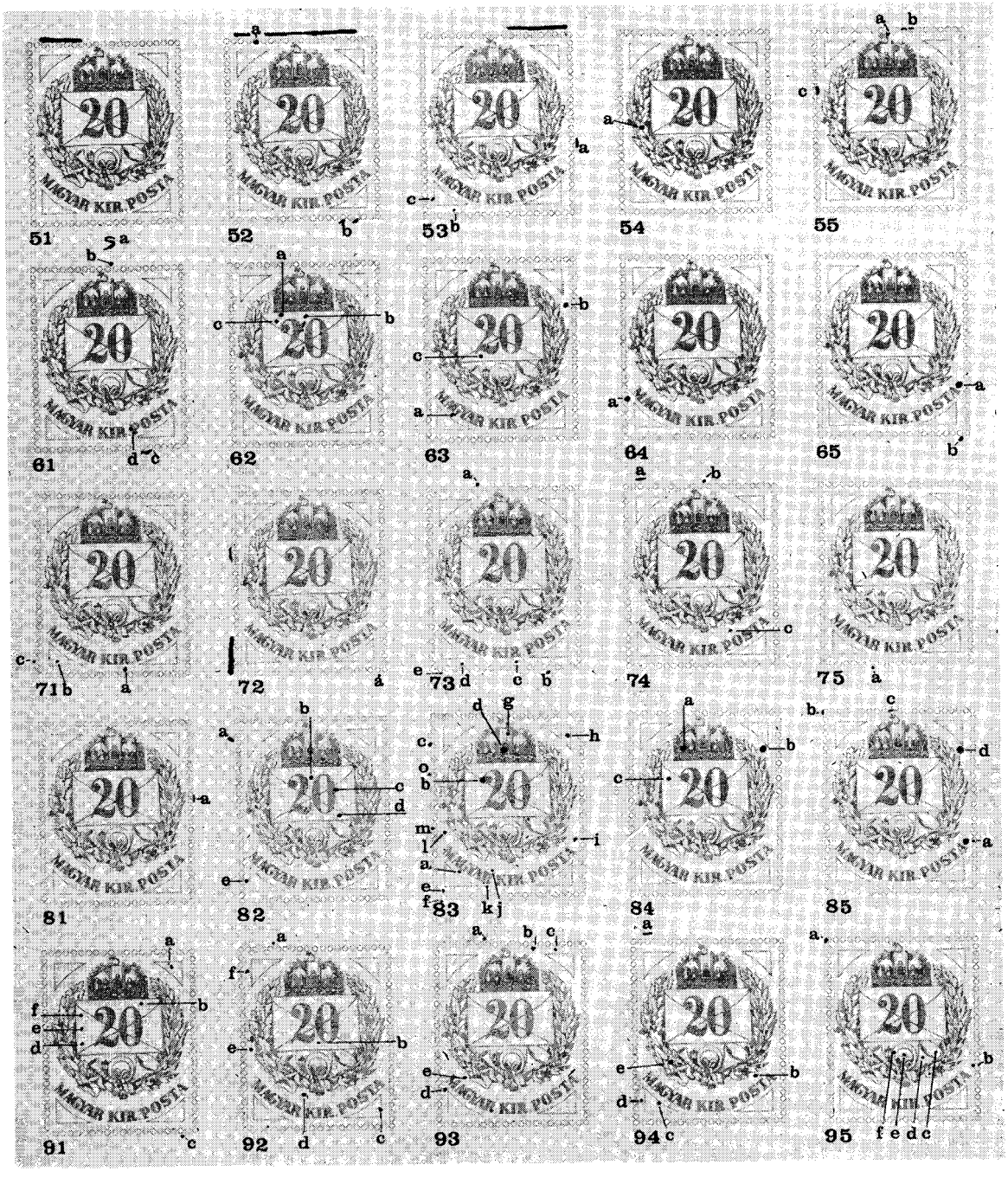
63. a) Azonos a 13a, 33a és 83a jellel. (Csoportos ismertetőjel: A_5.)
b) Azonos a 13b jellel. (Páros ismertetőjel: A_{13}.)
c) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, a kürt fúvókája felett.

73. a) Azonos a 23a, 43a, 93a jellel. (Csoportos ismertetőjel: A_6.)
b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 16. és 17. gyöngyköze alatt.
c) Tűszúrásnyi pont az *R* betű jobb oldala alatt, az alulról számított negyedik alapvonalon.
d) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 5. gyöngyének tetejéhez tapadva.
e) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 2. gyöngyének aljához tapadva.

83. a) Azonos a 13a, 33a, 63a jellel. (Csoportos ismertetőjel: A_5.)
b) Azonos a 33b jellel. (Páros ismertetőjel: A_7.)
c) Azonos a 33c jellel. (Páros ismertetőjel: A_7.)
d) Azonos a 33d jellel. (Páros ismertetőjel: A_7.)
e) Azonos a 33e jellel. (Páros ismertetőjel: A_7.)
f) Azonos a 33f jellel. (Páros ismertetőjel: A_7.)
g) Színes vonal a korona középső táblájának gyöngye jobb oldalához tapadva.
h) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög alsó csúcsa közelében.
i) Tűszúrásnyi pont alapvonalon, a koszorú jobb kiálló sötét levele csúcsánál, az *A* betű felett.
j) Tűszúrásnyi pont az első *R* betű felett, alapvonalon.
k) Tűszúrásnyi pont az első *R* betű jobb szára alatt, alapvonalon.
l) Tűszúrásnyi pont alapvonalközben, a bal gyöngysor 17. gyöngyétől jobbra.
m) Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 16. gyöngyének alsó részén, kívül.
n) Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 10. gyöngyének felső részén, kívül.
o) Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 8. gyöngyének közepén, kívül.

2. táblázat.
Ívhely-ismertetőjelek
A ívnegyed

3. táblázat.
Ívhely-ismertetőjelek
C ívnegyed

(A felsorolt jeleken kívül még több tűszúrásnyi pont is ismert, főként a borítékon.)

93. a) Azonos a 23a, 43a és 73a jellel. (Csoportos ismertetőjel: A_6.)
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 14. gyöngye alatt, a második alapvonalon.
c) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 17. gyöngye alatt a negyedik alapvonalon.
d) Színes folt a jobb gyöngysor 20. és 21. gyöngyközén belül.
e) Tűszúrásnyi pont az első *A* betű csúcsa és a koszorú között, alapvonalon.
f) Nagy, színes folt a bal felső háromszög alsó csúcsától jobbra.

A III. oszlop bélyegeinek szortírozásakor előnyös a munkát az A_5 és az A_6 csoportos ismertetőjelekkel kezdeni. A további elkülönítést a 33. és a 83. ívhely számos ismertetőjele megkönnyíti. Viszonylag nehéz a 03. és 43. ívhely bélyegeinek azonosítása.

IV. oszlop (D)

04. a) Színes pont az alsó gyöngysor 14. gyöngye felett, az alulról számított második alapvonalon.

14. a) Erős simítási folt a bal gyöngysor 20. és 21. gyöngyének közéhez tapadva, belül. (Páros ismertetőjel: D_2.)
b) Színes pont az alsó gyöngysor 10—11. gyöngyköze alatt.

24. a) Színes karc a felső gyöngysor 2—4. gyöngye felett. (Csoportos ismertetőjel: D_7.)
b) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, a *nulla* alsó része és a kürt öble között.
c) Tűszúrásnyi pont az *I* betű alatt, a harmadik alapvonalközben.
d) Tűszúrásnyi pont az első *R* betű törzse alatt, alapvonalközben.
e) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög átfogóján kívül, a 15. alapvonalközben.
f) Erős, színes pont a bal felső háromszög függőleges befogóján belül, a 14. alapvonalközben.

34. a) Simítási folt a korona második ívelt táblájának alján. (Páros ismertetőjel: D_6.)
b) Simítási folt a koszorú jobb oldali, 4. levelén, kívül, alapvonalon. (Páros ismertetőjel: D_6.)

44. a) Színes karc a felső gyöngysor 2—4. gyöngye felett. (Csoportos ismertetőjel: D_7.)
b) Vízszintes, színes vonal a boríték bal oldali pereméből kiindulva, a koszorú makkja aljánál.

54. a) Tűszúrásnyi pont a bal oldali koszorú levelén, amely a kiálló makktól jobbra van.

64. a) Erős simítási folt a bal gyöngysor 20—21. gyöngyközéhez tapadva, belül. (Páros ismertetőjel: D_2.)

74. a) Színes karc a felső gyöngysor 2—4. gyöngye felett. (Csoportos ismertetőjel: D_7.)
b) Színes folt a felső gyöngysor 11—12. gyöngyköze felett, kb. egy gyöngynyi magasságban.
c) Tűszúrásnyi pont alapvonalközben, a *P* és az *O* betű köze felett.

84. a) Simítási folt a korona második ívelt táblájának alján. (Páros ismertetőjel: D_6.)
b) Simítási folt a koszorú jobb oldali, 4. levelén, kívül, alapvonalon. (Páros ismertetőjel: D_6.)
c) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, annak felső sarkában.

94. a) Színes karc a felső gyöngysor 2—4. gyöngye felett. (Csoportos ismertetőjel: D_7.)
b) Színes pont a jobb oldali koszorú szalagja alatt, a *T* betű felett.
c) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög átfogóján belül, ahhoz tapadva, a *G* betű alatt.
d) Színes pont a bal gyöngysor 23. gyöngyének magasságában, belül, az alapvonalak végén.
e) Tűszúrásnyi pont a koszorú bal oldalán, a kürt fúvókájától balra lefelé elhelyezkedő levélen.

A IV. oszlopban szembeötlők a 34. és 84. ívhelyek ismertetőjelei. E két ívhely könnyen szétválasztható a

84c. jel alapján. A 14. és 64. ívhely megkülönböztetése sem nehéz a 14b. jel szerint. A többi ívhelynek is van aránylag könnyen felismerhető megkülönböztető jele.

V. oszlop (E)

05. a) Színes folt a bal oldali gyöngysor 1—2. gyöngyközén kívül.
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 17. gyöngye alatt, a negyedik alapvonalon.
c) Tűszúrásnyi pont a koszorú jobb oldali 3. levelétől jobbra, az alapvonalon.

15. a) Nagy simítási folt az alapvonalakon, a jobb oldali gyöngysor 19. gyöngyétől balra, az *A* betű mellett. (Csoportos ismertetőjel: E_2.)
b) A felső gyöngysor 10. gyöngye fenn utánmetszett.
c) Színes folt a koszorú jobb oldalán, a 7. és 8. levelének érintési vonalán.

25. a) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög vízszintes befogója alatt, annak közepétől kissé balra.

35. a) Nagy simítási folt az alapvonalakon, a jobb oldali gyöngysor 19. gyöngyétől balra, az *A* betű mellett. (Csoportos ismertetőjel: E_2.)
b) A bal felső sarokgyöngy rézsútosan kifelé hajló ovális alakú.
c) A felső gyöngysor 10. gyöngyének teteje laposan levágott. (Páros ismertetőjel: E_3.)
d) Nagy simítási folt az alapvonalakon, a koszorú jobb oldali külső levelei és a felső háromszög között.

45. a) Rövid alapvonal megvastagodás a jobb felső háromszög 4. belső alapvonalán.
b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 8. gyöngyének jobb oldala felett, a második alapvonalon.
c) Színes, harántosan jobbra lemenő karc az alsó gyöngysor 8. gyöngyén.
d) Erős, színes folt az alsó gyöngysor 3—4. gyöngyköze alatt.

55. a) Tűszúrásnyi pont a korona keresztjétől jobbra, gyöngyközben.
b) A felső gyöngysor 13—15. gyöngye felül kopott.
c) A bal gyöngysor 9. gyöngyének külső oldala kopott.

65. a) Nagy simítási folt az alapvonalakon, a jobb oldali gyöngysor 19. gyöngyétől balra, az *A* betű mellett. (Csoportos ismertetőjel: E_2.)
b) Nagy, színes folt az alsó gyöngysor 20. gyöngyének bal oldala alatt.

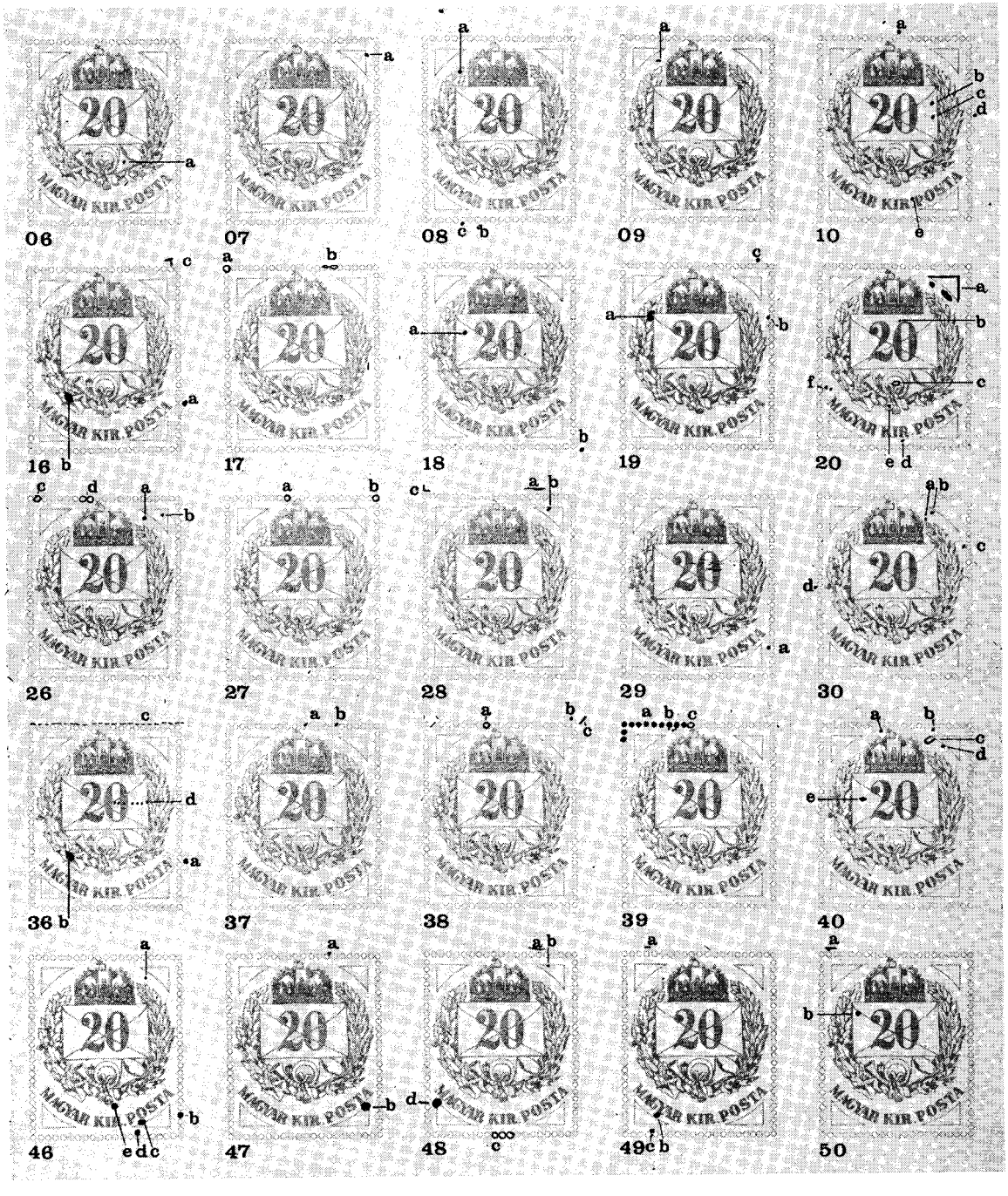
75. a) Erős, színes folt az alsó gyöngysor 8. gyöngyének jobb oldala alatt.

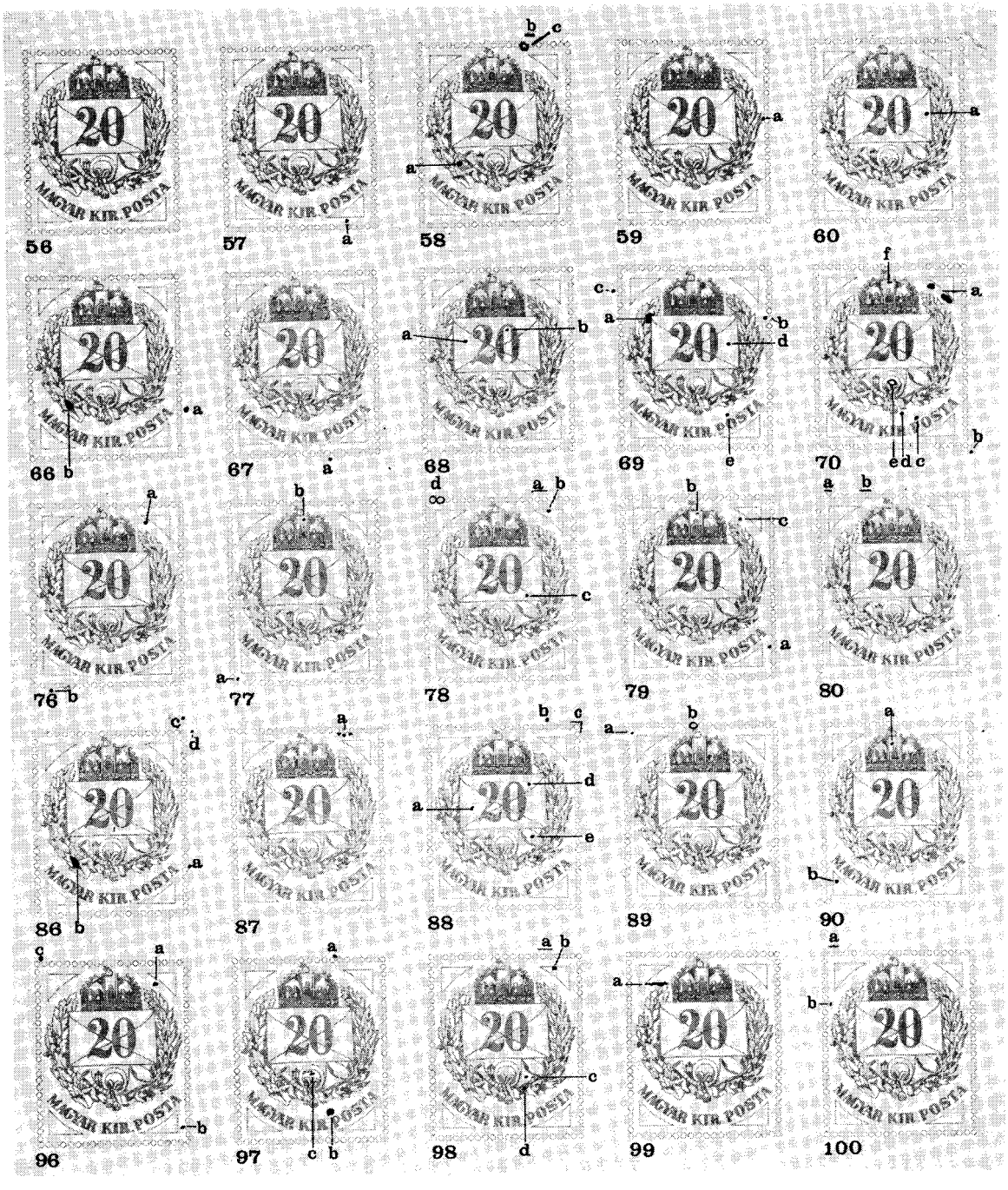
85. a) Nagy simítási folt az alapvonalakon, a jobb oldali gyöngysor 19. gyöngyétől balra, az *A* betű mellett. (Csoportos ismertetőjel: E_2.)
b) A bal felső sarokgyöngy bal oldalához erős színes pont tapad.
c) A felső gyöngysor 10. gyöngyének teteje laposan levágott. (Páros ismertetőjel: E_3.)

95. a) A bal felső sarokgyöngy bal oldalához erős, színes folt tapad.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 18—19. gyöngyközén belül, alapvonalközben.
c) Tűszúrásnyi pont a kürt öblében.
d) Tűszúrásnyi pont a kürt tölcsérjén.
e) Tűszúrásnyi pont a kürt karikájában.
f) Tűszúrásnyi pont a kürt karikájának bal oldalán.

Az V. oszlop feldolgozásánál az E_2 csoportos ismertetőjel alapján könnyen ki lehet válogatni négy ívhelyet. A 35. és 85. ívhely „d" jele páros ismertetőjelnek vehető. E két ívhelyen ezen kívül további páros ismertetőjel lehet a jobb felső háromszög alsó csúcsánál levő simítási folt. De ezek a simított ismertetőjelek gyakran nem látszanak a bélyegeken, ezért nem adnak pontos alapot a szortírozáshoz. Rövid gyakorlattal az oszlop valamennyi itt leírt ismertetőjelét fel lehet ismerni.

4. táblázat.
Ívhely-ismertetőjelek
B ívnegyed

5. táblázat.
Évhely-ismertetőjelek
D évnegyed

VI. oszlop (A_2)

06. a) Tűszúrásnyi pont a kürt hangtölcsérén.
16. a) Nagy, színes folt a jobb oldali gyöngysor 19—20. gyöngyközén kívül. (Csoportos ismertetőjel: A_8.)
b) Erős simítási folt a koszorú bal oldali levelein a felmenő szalag csücske felett. (Csoportos ismertetőjel: A_8.)
c) Függőleges, ennek tetején esetenként vízszintes, balra menő karc a felső gyöngysor 20. gyöngye felett.
26. a) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög bal csúcsa alatti harmadik alapvonalon. (Csoportos ismertetőjel: A_9.)
b) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög derékszögű csúcsán belül.
c) A felső gyöngysor 2. gyöngye kopott.
d) A felső gyöngysor 8—9. gyöngye kopott.
36. a) Nagy, színes folt a jobb oldali gyöngysor 19—20. gyöngyközén kívül. (Csoportos ismertetőjel: A_8.)
b) Erős simítási folt a koszorú bal oldali levelein a felmenő szalag csücske felett. (Csoportos ismertetőjel A_8.)
c) A felső gyöngysor gyöngyeinek teteje több alakban deformálódott, gyakran sok apró pont látható a gyöngysor felett.
d) Karcolásból származó pontozott vonal a *nullán*, vízszintesen átmenően.
46. a) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög bal csúcsa alatti harmadik alapvonalon. (Csoportos ismertetőjel: A_9.)
b) Simítási folt a jobb oldali gyöngysor 23. gyöngyén.
c) Nagy simítási folt a jobb alsó háromszög átfogóján, az O betű alatt.
d) Simítási folt az alsó gyöngysor 15. gyöngyén.
e) Nagy simítási folt a kürt jobb oldali bojtjának az aljához tapadva.
56. Ívhely-ismertetőjele ez ideig nem ismert.
66. a) Azonos a 16a és 36a jellel. (Csoportos ismertetőjel: A_8.)
b) Azonos a 16b és 36b jellel. (Csoportos ismertetőjel: A_8.)
76. a) Azonos a 26a és 46a jellel. (Csoportos ismertetőjel: A_9.)
b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 3. gyöngyének jobb oldala alatt, egy gyöngynyi távolságra.
86. a) Azonos a 16a, 36a, 66a jellel. (Csoportos ismertetőjel: A_8.)
b) Azonos a 16b, 36b, 66b jellel. (Csoportos ismertetőjel: A_8.)
c) Tűszúrásnyi pont a jobb felső sarokgyöngy felett.
d) Tűszúrásnyi pont ugyanott, de tőle jobbra.
96. a) Azonos a 26a, 46a, 76a jellel. (Csoportos ismertetőjel: A_9.)
b) Tűszúrásnyi pont a jobb alsó háromszög derékszögű csúcsától jobbra.
c) Színes, simítási folt a felső gyöngysor 1. és 2. gyöngyének köze felett.

A VI. oszlop bélyegeinek szortírozása nehézkes munka. A csoportok könnyen felismerhetők, de azok egymástóli elkülönítése nehéz. Az 56. és a 66. ívhelynek egyedi ívhely-ismertető jele még hiányzik. Kellő és több évi gyakorlattal lehet az ilyen kevés jellel bíró bélyegeket is szortírozni a gyöngyök és alapvonalak nehezen leírható jellegzetességei alapján.

VII. oszlop (B_1)

07. a) Erős, színes pont a jobb felső háromszög függőleges befogójának külső oldalához tapadva, a 3. gyöngy magasságában.
17. a) A bal felső sarokgyöngy alja kopott.
b) A felső gyöngysor 13. és 14. gyöngyének felső része kopott.
27. a) A felső gyöngysor 9. gyöngyének teteje kopott.

37. a) Kis, színes vonal tapad a felső gyöngysor 11—12. gyöngyközéhez fent.
b) Hasonló vonalka a felső gyöngysor 15. gyöngyének tetején.

47. a) Erős, színes folt a felső gyöngysor 14. gyöngyének jobb oldala felett. (Páros ismertetőjel: B_3.)
b) Nagy simítási folt a *T* betű talpán. (Gyakran nem észlelhető.)

57. a) Erős, színes pont az alsó gyöngysor 17—18. gyöngyköze felett, a harmadik alapvonalközben.

67. a) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 15. gyöngyének bal oldala alatt.

77. a) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 1. és 2. gyöngyének közében, fenn.
b) Tűszúrásnyi pont a korona középső pántján.

87. a) Négy, erős pontból álló alakzat a felső gyöngysor 15—17. gyöngye alatt.

97. a) Azonos a 47a jellel. (Páros ismertetőjel B_3.)
b) Nagy, simított folt alapvonalon az *R* és *P* betűk köze feletti térségben.
c) Erős, kis vízszintes vonal a kürt körében, a második alapvonalon.

A B_3 páros ismertetőjel alapján két ívhely könnyen kiemelhető. Szintén könnyen felismerhető a 07, 17, 27. és a 87. ívhely. De a többi ívhely ismertetőjelét is meg lehet találni elegendő anyag esetében.

VIII. oszlop (A_3)

08. a) Simítási folt a koszorú bal oldali csúcslevelén.
b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 8—9. gyöngyköze alatt.
c) Tűszúrásnyi pont tapad az alsó gyöngysor 6. gyöngyének aljához, a bal oldalon.

18. a) Tűszúrásnyi pont a boríték bal oldali negyedében, a 2-es számjegy közelében.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb alsó sarokgyöngytől jobbra.

28. a) Színes karc a felső gyöngysor 15—18. gyöngye felett, különféle alakban. (Csoportos ismertetőjel: A_{12}.)
b) Erős, színes folt a jobb felső háromszög vízszintes befogójának az aljához tapadva, a felső gyöngysor 17. gyöngyének bal oldala alatt. (Csoportos ismertetőjel: A_{10}.)
c) A bal felső sarokgyöngy felett „L"-alakú figura.

38. a) A felső gyöngysor 9. gyöngyének közepe kopott.
b) A felső gyöngysor 20 gyöngyének tetején, jobbra, színes folt.
c) A jobb felső sarokgyöngy tetején jobbra felmenő színes vonal.

48. a) Színes karc a felső gyöngysor 15—18. gyöngye felett, különféle alakban. (Csoportos ismertetőjele: A_{12}.)
b) Erős, színes folt a jobb felső háromszög vízszintes befogójának az aljához tapadva, a felső gyöngysor 17. gyöngyének bal oldala alatt. (Csoportos ismertetőjel: A_{10}.)
c) Az alsó gyöngysor középső gyöngyei különféle alakban kopottak.
d) Nagy simítási folt a bal alsó háromszög felső, hegyesszögű csúcsán.

58. a) Színes folt a koszorú bal oldali belső levelén, a szalag csúcsa felett.
b) Színes karc a felső gyöngysor 15—16. gyöngye felett, a bélyegköz közepe táján.
c) A felső gyöngysor 16. gyöngye gyakran kopott.

68. a) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, a 2-es számjegy közelében. (Lehetséges, hogy páros ism.-jel és azonos a 18a-val.)
b) Tűszúrásnyi pont a *nulla* belsejében, fent.

78. a) Azonos a 28a és 48a jellel. (Csoportos ismertetőjel: A_{12}.)
b) Azonos a 28b és 48b jellel. (Csoportos ismertetőjel: A_{10}.)

c) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében, a kürt öble felett.
d) A felső gyöngysor 2—3. gyöngyének alsó része kopott.

88. a) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében.
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 17. gyöngyének jobb oldala felett.
c) Színes „keretvonal" a jobb felső sarkon kívül.
d) Erős, színes pont a boríték felső negyedében, a *nulla* tetejétől jobbra.
e) Tűszúrásnyi pont a kürt öblében.

98. a) Azonos a 28a, 48a, 78a jellel. (Csoportos ismertetőjel: A_{12}.)
b) Azonos a 28b, 48b, 78b jellel. (Csoportos ismertetőjel: A_{10}.)
c) Tűszúrásnyi pont a kürt hangtölcsérén.
d) Erős, színes pont a hangtölcsér aljához tapadó szalagon.

A VIII. oszlop bélyegeit is a csoportos ismertetőjelek alapján kell elkezdeni szortírozni. A felsorolt ismertetőjelek alapján valamennyi ívhely meghatározható.

IX. oszlop (D_1)

09. a) Színes vonalka a koszorú bal oldali csúcslevele felett, az ötödik alapvonalközben.

19. a) Nagy simítási folt a boríték bal felső sarkánál levő levélen. (Páros ismertetőjel: D_3.)
b) Erős simítási folt a jobb gyöngysor 9. gyöngyének belső oldalához tapadva. (Páros ismertetőjel: D_3.)
c) Nagy, színes folt a felső gyöngysor 19. gyöngyének bal oldala felett.

29. a) Erős, simítási folt a jobb gyöngysor 22. gyöngyének belső oldalához tapadva. (Páros ismertetőjel: D_4.)

39. a) A bal gyöngysor 3. felső és a felső gyöngysor 9. bal oldali gyöngye utánmetszett.
b) A felső gyöngysor 7. és 8. gyöngye alatt három erős, színes pontból álló alakzat.
c) A felső gyöngysor 10. gyöngyének teteje laposan levágott.

49. a) A felső gyöngysor 4. gyöngye felett színes, vízszintes vonal.
b) Simítási folt az alapvonalakon az *Y* betű talpánál.
c) Az alsó gyöngysor 4. gyöngyének jobb oldala felett az alapvonalakon simítási folt.

59. a) Tűszúrásnyi pont a jobb gyöngysor 12. gyöngyétől balra, a koszorú legszélsőbb levelei között, alapvonalközben.

69. a) Azonos a 19a jellel. (Páros ismertetőjel: D_3.)
b) Azonos a 19b jellel. (Páros ismertetőjel: D_3.)
c) Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 4. gyöngyétől balra, kívül.
d) Színes folt a boríték jobb negyedében.
e) Tűszúrásnyi pont az *O* betű teteje feletti második alapvonalközben.

79. a) Azonos a 29a jellel. (Páros ismertetőjel: D_4.)
b) Tűszúrásnyi pont a korona középső pántján.
c) Erős, színes pont a jobb felső háromszög átfogója és a koszorú felső levelei között.

89. a) Tűszúrásnyi pont a második alapvonalközben, a bal gyöngysor 2. gyöngyén belül.
b) A felső gyöngysor 10. gyöngyének teteje laposan levágott.

99. a) Szaggatott vonalú színes sérülés a koszorú bal oldali csúcsa és a háromszög között.

A 19—69 pár könnyen felismerhető a páros ismertetőjelek alapján. Jó ismertetőjelek vannak a 39., 49., 59., 89. és 99. ívhely felismerésére.

X. oszlop (E_1)

10. a) Erős, színes pont a felső gyöngysor 11. gyöngyének jobb oldala felett.
b) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében.
c) Hasonló pont az előbbi alatt.
d) Tűszúrásnyi pont a jobb gyöngysor 11. és 12. gyöngyközétől jobbra.

e) Tűszúrásnyi pont a *P* betű tetejétől balra.

20. a) A jobb felső háromszög két befogója durva, vastag vonalakkal utánmetszett. A háromszög átfogója alatt különféle alakban simítási foltok. (Páros ismertetőjel: E_4.)
b) Tűszúrásnyi pont a *nulla* tetejénél.
c) Alapvonalhiányosságból eredő fehér folt a szalag csokrán.
d) Tűszúrásnyi pont a második *R* betű alatt, az alulról számított harmadik alapvonalközben.
e) Tűszúrásnyi pont a bal oldali bojton.
f) Két tűszúrásnyi pont alapvonalon, a bal gyöngysor 18. gyöngyének tetejével egy magasságban, belül és alatta.

30. a) Tűszúrásnyi pont a koszorú jobb oldali csúcslevele felett, az ötödik alapvonalközben.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög bal csúcsa alatt, a negyedik alapvonalon.
c) Erős, színes pont a jobb gyöngysor 8. és 9. gyöngyének közén belül, alapvonalon.
d) Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 13. és 14. gyöngyének közepén, kívül.

40. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 9. gyöngye alatt, a második alapvonalon.
b) Színes pont tapad a felső gyöngysor 15. gyöngyének jobb, alsó oldalához.
c) Karika alakú figura a jobb felső háromszög bal oldali csúcsán.
d) Az előző jeltől lefelé, az átfogó külső oldalához színes folt tapad.
e) Színes folt a boríték bal negyedében.

50. a) Kis vízszintes karc a felső gyöngysor 2. gyöngye felett. (Páros ismertetőjel: E_5.)
b) Nagy, színes folt tapad a levélboríték balra felmenő keresztvonalának aljához.

60. a) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedének közepe táján.

70. a) Azonos a 20a jellel. (Páros ismertetőjel: E_4.)
b) Színes pont a bal alsó sarokgyöngytől jobbra.
c) Tűszúrásnyi pont a *P* betű teteje felett.
d) Nagyobb tűszúrásnyi pont a kürt jobb oldali bojtjának csúcsától jobbra, alapvonalon.
e) Fehér folt (alapvonalhiány) a kürt karikájában, a szalagcsokron.
f) Kis, vízszintes vonal a korona középső pántjának tetején.

80. a) Kis, színes vonal a felső gyöngysor 2. gyöngye felett. (Valószínűleg ez csoportos ismertetőjel, akkor pedig azonos az A_5 jellel.)
b) Kis, színes vonal a felső gyöngysor 8. gyöngye felett.

90. a) Tűszúrásnyi pont a korona középső pántján, a díszítő tábla gyöngyétől balra, feljebb.
b) Erős, színes pont a bal alsó háromszög felső csúcsa közelében, a befogó mellett, belül.

100. a) Azonos az 50a jellel. (Páros ismertetőjel: E_5.)
b) Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 8. gyöngyétől jobbra, alapvonalon.

A X. oszlop bélyegképei között a legszembeötlőbb ismertetőjel a 20. ívhelyen van. Ezen kívül a 40., 50. és 70. ívhely rendelkezik olyan jellegzetes ismertetőjelekkel, melyek az azonosítást megkönnyítik. A többi ívhely felismerése alapos munkát igényel.

Nyomólemez metszetjavítások

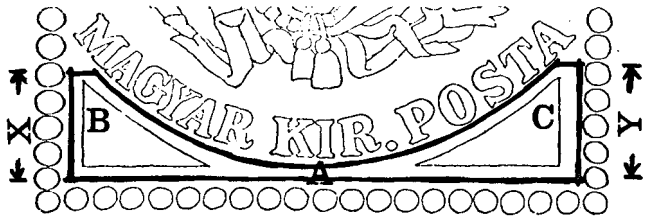
Már a századforduló óta kedvelt gyűjtési téma a 20 krajcáros ernyősen utánmetszett nyomólemezéről eredő 20 db bélyegből álló összeállítás.

Ezek az utánmetszett bélyegek feltehetően az első, rosszul sikerült nyomólemezről származnak. Ezt látszik igazolni az eddig ismert legkorábbi felhasználás postabélyegzőjének keltezése: az 1876. október 8. Felhasználásuk zöme 1877-re esik. A legkésőbbi felhasználásuk eddigi adataink szerint 1878. novembere.

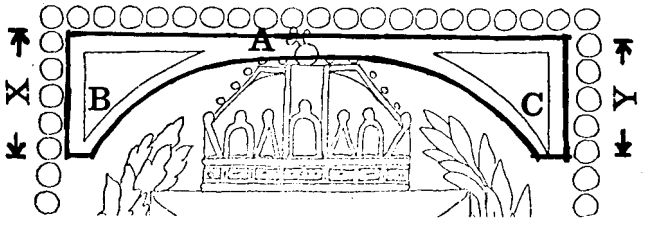
4—5 ilyen teljes összeállítás ismert a kiállításokon szokásosan szereplő gyűjteményekben.

Ezeket a bélyegeket már *Dessewfy* és kortársai is ismerték. *Payer Béla* 1920-ban megjelent monográfiájában részletes rajzot közöl a 20 krajcáros bélyegképről. Megjegyzendő, hogy a vízszintes 5. és 6. sort ma-

gába foglaló 20 bélyegkép közül 10 db alul, míg felül csak 8 db ernyősen utánmetszett. Az 51. és 52. bélyegképek is javítottak, de nem ernyősen.

5. ábra. Ernyős metszetjavítás a bélyegképen alul

6. ábra. Ernyős metszetjavítás a bélyegképen felül

Részben saját gyűjteményem, részben pedig *Pákozdi László* adatai alapján a 6. táblázaton közlöm az

6. táblázat. A 20/I. krajcáros ernyős metszetjavításainak összefoglaló táblázata

	A	B	C	X	Y
41	4	19	23	3,0	3,4
42	4	21	23	3,3	3,5
43	4	21	23	3,2	3,6
44	5	19	22	3,1	3,5
45	4	20	23	3,2	3,5
46	4	21	23	3,2	3,5
47	4	19	22	3,1	3,5
48	4	23	23	3,5	3,4
49	5	19	22	3,2	3,5
50	5	19	22	3,1	3,5

	A	B	C	X	Y
51	—	—	—	—	—
52	—	—	—	—	—
53	6	12	6	2,7	2,1
54	5	8	17	1,6	3,4
55	5—6	18	17	3,2	3,1
56	5	18	22	3,3	3,5
57	5	21	24	3,7	3,7
58	5	20	17	3,3	2,9
59	5	23	21	3,7	3,5
60	5—6	21	24	3,5	3,7

Jelmagyarázat:

A = a bélyegkép teljes szélességében utánmetszett vonalak száma.

B = a bal oldali, röviden utánmetszett vonalak száma.

C = a jobb oldali, röviden utánmetszett vonalak száma.

X = a bal oldali javítás teljes magassága mm-ben.

Y = a jobb oldali javítás teljes magassága mm-ben.

utánmetszett vonalak számát és a javított mező teljes magasságát.

A fentiekben említett utánmetszéseken kívül Payer még további négyet is megemlít, s ezeket I—IV. típusnak jelöli. Ezeknek ívhelye még nem ismert. A „Magyar Bélyegkülönlegességek Kézikönyve" (1956. MABÉOSZ) 72—73. oldalán további húsz utánmetszés van felsorolva az ívhelyek feltüntetése nélkül. Ezzel szemben, mind dr. Petrovits Tivadar, mind saját, de más gyűjteményekben is számos olyan nyomólemez utánmetszés szerepel (főként vízjeles példányok), amelyek már ívhelyre lettek azonosítva. Ezek bemutatására a későbbiek során sor kerülhet.

Végezetül meg kell említenem, hogy az előbb idézett mű 65. oldalán az ernyősen utánmetszett bélyegeket 50% felárral értékeli. Véleményem szerint ez az értékelés túlságosan alacsony. *(De az alapbélyegé is. A szerkesztő.)* Az ernyősen utánmetszett példányok ritkasága megfelel az ezen kiadás ritka fogazási különlegességeinek.

*

Köszönetem dr. Petrovits Tivadarnak a tanulmány vázlatáért és a közösen végzett munkáért. Megköszönöm Lukács Pálnak, hogy volt szíves a kartonra nyomtatott 100-as ívet rendelkezésünkre bocsátani. Végül köszönetemet fejezem ki Pákozdi Lászlónak a gondos szerkesztői munkáért.

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ

KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

Az I. típusú 3 krajcáros

(Folytatás)

DR. PETROVITS TIVADAR

Ívhely-ismertetőjelek

Az I. részben (Philatelica 1976/1. szám) ismertettem az I. típusú 3 krajcáros bélyegek csoportosítását. Már ott utaltam arra, hogy az anyalemez-rekonstrukció a rendelkezésre álló bélyegek mennyisége miatt, jelenleg csak a 4. csoportba tartozó bélyegeknél megoldott. Így most ezeket az adatokat ismertetem. A kutatómunkát Orbán Ferenccel együtt végeztük el.

Az I. oszlop (A)

01. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 5. gyöngye felett. (Gyakran alig észlelhető.)
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 5—6. gyöngye közelében, fent.
c) Tűszúrásnyi pont a levélboríték jobb oldali negyedében, az értékszámtól jobbra.
d) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 22. gyöngye mellett.
e) Kis, színes pont az első *A* betű felett. (Páros ismertetőjel: A_2.)
f) Kis, színes folt a bal oldali gyöngysor 21. gyöngyétől balra, a bélyegképen kívül. A bélyegek fogazása miatt esetenként nem észlelhető. (Csoportos ismertetőjel: A_2.)
g) Kis, színes pont a bal oldali gyöngysor 20. gyöngyében, a bal oldalon.
h) Apró, színes pont a levélboríték bal negyedében, az alsó sarok közelében.
i) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög alsó csúcsában, a függőleges befogó mellett.
j) Kis, színes pont a bal oldali gyöngysor 4. gyöngyének bal oldalán.

11. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 2. gyöngye felett 0,5 mm-re.
b) Színes pont a kürt köralakú szárán, a középtől jobbra.
c) Színes simítási pont a jobb oldali szalagcsokor alsó széléhez tapadva, az *O* betű felett. (Páros ismertetőjel: A_4.)
d) Erős, színes pont a szalag jobb oldali bojtja alatt, az *I* betű felett. (Páros ismertetőjel: A_5.)
e) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 4—5. gyöngyköze alatt.
f) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 7. gyöngyétől balra.

21. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 4—5. gyöngyköze alatt, a második alapvonal aljához tapadva.
b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 1—2. gyöngyközében alul.

c) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 26. gyöngyétől közvetlenül balra.
d) Kis, színes folt a bal oldali gyöngysor 21. gyöngyétől balra, a bélyegképen kívül. Esetenként a bélyegek fogazása miatt nem észlelhető. (Csoportos ismertetőjel: A_2.)

31. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 3. gyöngyének bal oldala felett.
b Tűszúrásnyi pont a boríték felső negyedében fent, a korona homlokpántjának 3. táblája alatt.
c) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 23. gyöngyének felső részén.
d) Nagy, simítási folt a bal felső háromszög alsó részében.

41. a) A bal felső háromszög átfogója alul kettőzött vonalú.
b) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében, annak széléhez közel.
c) A jobb oldali gyöngysor 16. gyöngyének belső oldalához színes folt tapad. (Páros ismertetőjel: A_6.
d) Színes pont az *S* betű felső része mellett, balra.
e) Tűszúrásnyi pont az első *A* betű jobb oldali talpa alatt.
f) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 23. gyöngyének felső részétől jobbra.

51. a) Tűszúrásnyi pont a korona keresztgombjának aljához tapadva.
b Színes vonal a felső gyöngysor 14. gyöngye felett.
c) Tűszúrásnyi pont a korona homlokpántja középső táblájának jobb oldala alatt.
d) Színes folt az értékszám felső részéhez tapadva.
e) Színes folt a jobb oldali gyöngysor 14—15. gyöngyközétől jobbra.
f) Tűszúrásnyi pont a *K* betű jobb oldali talpa alatt.
g) Kopott rész az alsó gyöngysor 5—6. gyöngyköze felett.
h) Színes pont a bal alsó háromszög felső csúcsában.
i) Kis, színes folt a bal oldali gyöngysor 21. gyöngyétől balra, a bélyegképen kívül. Esetenként a bélyegek fogazása miatt nem észlelhető. (Csoportos ismertetőjel: A_2.)
j) Kis, színes pont az első *A* betű felett. (Páros ismertetőjel: A_3.)
k) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 12. gyöngyének felső részén.
l) Három, színes pont a boríték bal negyedében, az értékszámtól balra.

61. a) Színes pont a felső gyöngysor 4. gyöngyén, fent.
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 9. gyöngyének jobb széle alatt.
c) Színes ponthalmaz a jobb oldali háromszög alsó csúcsa körül.
d) Színes, simítási folt a jobb oldali szalagcsokor alsó széléhez tapadva, az *O* betű felett. (Páros ismertetőjel: A_4.)
e) Erős, színes pont a jobb oldali bojt alatt, az *I* betű felett. (Páros ismertetőjel: A_5.)
f) Színes pont a boríték bal oldali negyedének közepén.
g) Színes folt a bal oldali gyöngysor 10. gyöngyének belső, felső részéhez tapadva.
h) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 8. gyöngyétől balra.

71. a) Színes folt a felső gyöngysor 2., 4., 6. gyöngyének tetején.
b) Színes pont a felső gyöngysor 8. gyöngye alatt.
c) Színes pont a koszorú jobb oldali csúcslevele felett.
d) Színes folt a felső gyöngysor utolsó gyöngye felett.
e) Színes pont a boríték jobb negyedében, az értékszám aljától jobbra.
f) Színes pont a bal alsó háromszög vízszintes befogója felett, a jobb oldali csúcsban.

g) Kis, színes folt a bal oldali gyöngysor 21. gyöngyétől balra, a bélyegképen kívül. Esetenként a bélyegek fogazása miatt nem észlelhető. (Csoportos ismertetőjel: A_2.)

81. a) Színes pont a jobb oldali koszorú mellett, a 14—15. gyöngyközének magasságában.
b) Az alsó gyöngysor 15. gyöngyének alján színes folt.

91. a) Színes pont a felső gyöngysor 2—3. gyöngyközében, fent.
b) A felső gyöngysor 7., 8. gyöngyének aljából kis karc nyúlik lefelé.
c) A jobb oldali gyöngysor 16. gyöngyének belső oldalához színes folt tapad. (Páros ismertetőjel: A_6.)
d) Színes pont tapad a *P* betű szárához, a bal oldalon.
e) Színes pont az első *R* betű bal oldali talpa alatt.
f) Színes pont a bal oldali gyöngysor 21—22. gyöngyközében, kívül.
g) A kürt fúvókája alatti koszorú és szalagrész sérült, illetve utánmetszett. (Metszetjavítás I. csoport.)

A II. oszlop (B)

02. a) A bal felső háromszög átfogóját az újrametszéskor az eredeti vonal alatt húzták meg.
b) A jobb alsó háromszög átfogója a felső csúcsnál túlhúzott.
c) A jobb alsó háromszög bal csúcsa erősen javított.

12. a) Színes pont a boríték felső negyedének jobb csúcsában.
b) Erős, színes pont a szalagcsokor jobb oldali bojtjának jobb széle alatt. (Páros ismertetőjel: B_7.)
c) Színes simítási folt a bal alsó háromszög átfogóján, az első *A* betű jobb talpa alatt. (Páros ismertetőjel: B_8.)

22. a) A felső gyöngysor 6. és 7. gyöngye aljából kis karc nyúlik lefelé.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög vízszintes befogója felett, a felső gyöngysor 18. gyöngyének jobb széle alatt. (Páros ismertetőjel: B_9.)
c) A koszorú jobb oldali felső és a háromszög alsó csúcsa kopott.
d) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 23. gyöngyétől jobbra.
e) A bal felső háromszög függőleges befogója és az átfogó alsó része az eredeti vonalak mellett utánmetszett.

32. a) A bal felső háromszög függőleges befogója és az átfogó az eredeti vonalak mellett javított.
b) Az értékszám felső részétől jobbra, felfelé 4 színes pont.
c) A jobb oldali gyöngysor 19. gyöngyének jobb oldali alsó részéből kis karc nyúlik ki.
d) Színes simítási folt a jobb alsó háromszög bal oldali csúcsán. (Páros ismertetőjel: B_{10}.)
e) A bal oldali gyöngysor 23—24. gyöngyközében, kívül, színes folt.

42. a) A felső gyöngysor 2. gyöngye aljából kis karc nyúlik ki.
b) Színes pont az *Ó* betű felett, annak jobb oldalán.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 25. gyöngyének felső részétől jobbra.
d) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 16. gyöngyének jobb oldala felett.
e) Színes pont a második *R* betű jobb oldali talpa alatt.
f) Színes folt az első *A* betű jobb oldali talpa alatt.
g) Színes, hosszú folt a bal oldali gyöngysor 2. gyöngyének jobb oldali felső részén.

52. a) A jobb felső háromszög vízszintes befogója jobb végén túlhúzott.
b) A jobb felső háromszög átfogója az eredeti vonal mellett, belül javított.

c) Tűszúrásnyi pont az *OS* betűk közében, fent.
d) Tűszúrásnyi pont az *O* betű alatt.
e) Tűszúrásnyi pont az *RP* betűk köze felett.

62. a) A felső gyöngysor 16. gyöngyének alján kis karc.
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 19. gyöngye felett.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög alsó csúcsa mellett.
d) Erős színes pont a szalagcsokor jobb oldali bojtjának jobb széle alatt. (Páros ismertetőjel: B_7.)
e) Színes folt a *K* betű függőleges szára felett.
f) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög jobb csúcsa alatt.
g) Színes simítási folt a bal alsó háromszög átfogóján az első *A* betű jobb talpa alatt. (Páros ismertetőjel: B_8.)
h) Tűszúrásnyi pont a levélboríték bal oldali negyedének felső csúcsában.
i) Színes pont a levélboríték felső negyedének bal csúcsában.
j) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 7. gyöngyének jobb oldali felső részénél.
k) Két színes pont a bal oldali gyöngysor 5. gyöngyének felső részén és tőle jobbra.
l) Három színes pont a bal felső háromszög és a koszorú csúcsa között.

72. a) Tűszúrásnyi pont a korona jobb oldali 3. gyöngyétől jobbra.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög vízszintes befogója feletti, a felső gyöngysor 18. gyöngyének jobb széle alatt. (Páros ismertetőjel: B_9.)
c) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög közepén.
d) Tűszúrásnyi pont a második *A* betű alatt.

82. a) Tűszúrásnyi pont az értékszám felső öblében.
b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 17—18. gyöngyköze felett, az alsó alapvonal közben.
c) Színes simítási folt a jobb alsó háromszög bal oldali csúcsán. (Páros ismertetőjel: B_{10}.)
d) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög átfogójához tapadva, az első *A* betű alatt.
e) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 22—23. gyöngyközében, kívül.

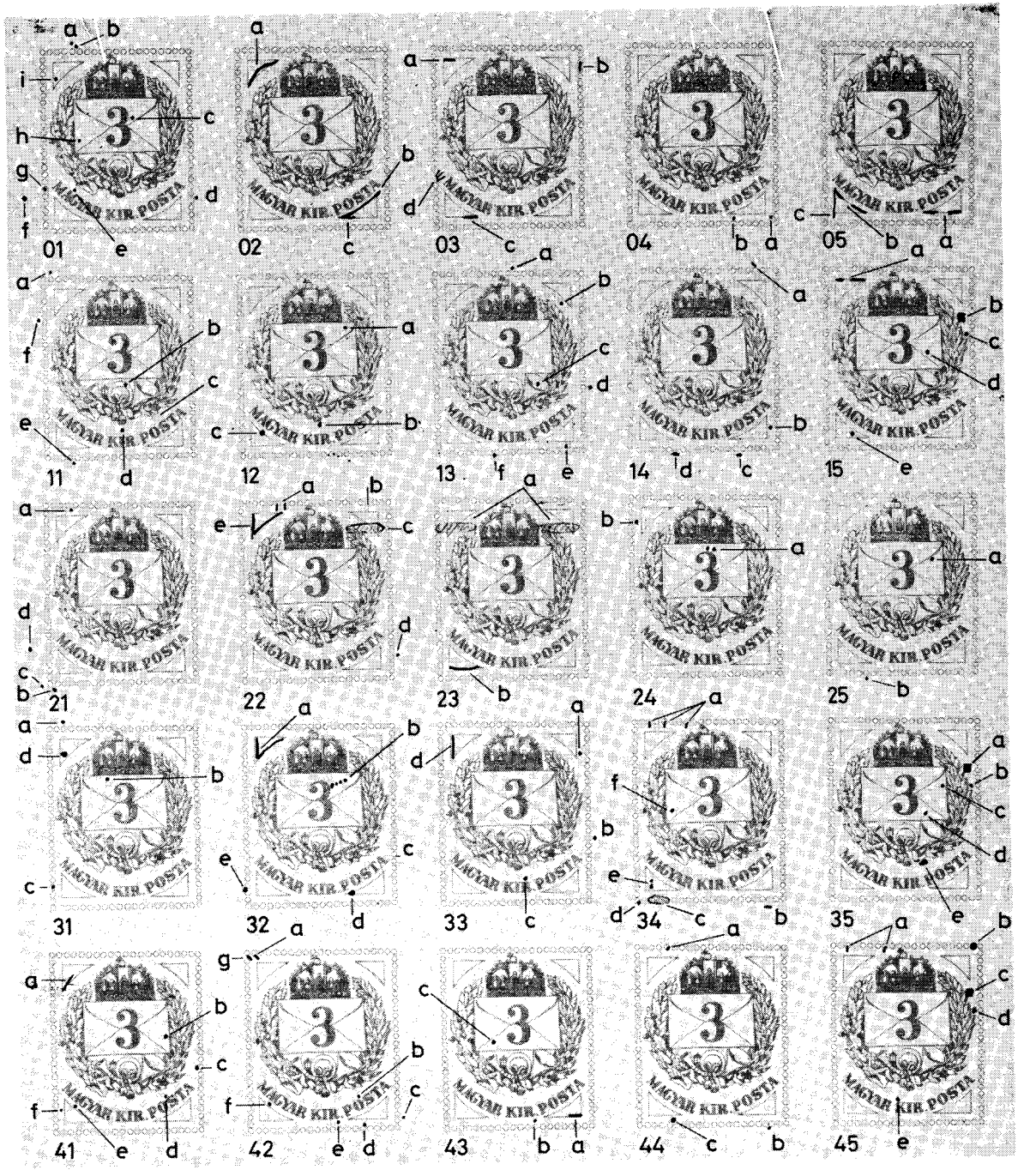
92. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 5. gyöngye felett.
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 13. gyöngye felett.
c) Színes folt a felső gyöngysor 19. gyöngyének alján.
d) Színes folt a jobb oldali koszorú csúcslevele felett.
e) Két színes pont a boríték jobb oldali negyedének középvonalában.
f) Tűszúrásnyi pont a jobb alsó három sarokgyöngy között.
g) Két tűszúrásnyi pont az *M* betű bal felső része mellett.
h) Tűszúrásnyi pont az értékszám felső pontja alatt.
i) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, a korona homlokpántjának 2. lemeze alatt.
j) A bal felső háromszög átfogója alul kettős vonalú.

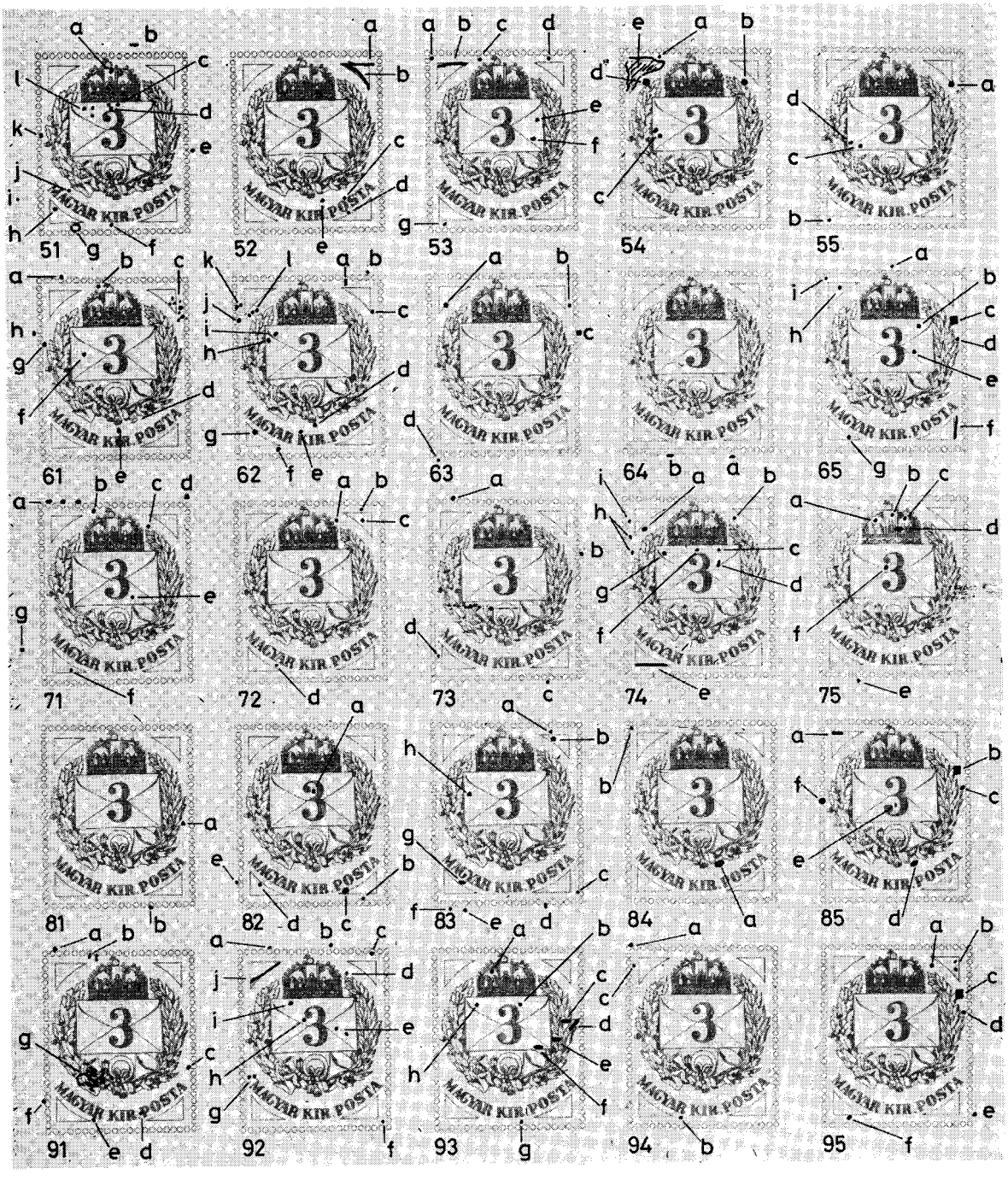
A III. oszlop (C)

03. a) A bal felső háromszög vízszintes befogójának bal fele durván javított.
b) A jobb oldali gyöngysor 3—4. gyöngyét függőleges vonalka köti össze.
c) A bal alsó háromszög vízszintes befogójának jobb fele erősen javított.
d) A bal oldali gyöngysor 19. gyöngyének jobb felső részéből több finom karc nyúlik ki.

13. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 11—12. gyöngyköze felett.
b) Tűszúrásnyi pont a koszorú jobb oldali, harmadik levelének csúcsától jobbra.

1. táblázat. Ívhely-ismertetőjelek. A ívnegyed

2. táblázat.
Ívhely-ismertetőjelek.
C ívnegyed

c) Színes pont a kürt öblében.
d) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 17. gyöngyétől jobbra.
e) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 18—19. gyöngyköze felett.
f) Az alsó gyöngysor 9. gyöngyének aljához balra hajló kis karc tapad.

23. a) A koszorú mindkét csúcslevele feletti rész gyakran kopott.
b) A bal alsó háromszög vízszintes befogója homorú.

33. a) Színes pont a bal oldali gyöngysor 5. gyöngyétől balra, a háromszög függőleges befogója mellett.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 17. gyöngyétől jobbra.
c) Erős, színes folt a második *R* felett.
d) A bal felső háromszög függőleges befogója kettős vonalú.

43. a) A jobb alsó háromszög vízszintes befogójának jobb fele erősen javított.
b) Tűszúrásnyi pont a *KIR.* utáni pont alatt.
c) Tűszúrásnyi pont a kürt fúvókája felett, a levélkeresztkötés mellett.

53. a) Tűszúrásnyi pont a bal felső sarokban.
b) A bal felső háromszög vízszintes befogója domború.
c) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 8. gyöngye alatt.
d) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 17—18. gyöngyköze alatt.
e) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb oldali negyedében, a felső sarokban.
f) Tűszúrásnyi pont ugyanott, de az alsó sarokban.
g) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 3. gyöngyének bal széle felett.

63. a) Színes pont a bal felső háromszög befogójának alsó felén.
b) Színes pont a jobb felső háromszög befogója mellett, az 5. gyöngy magasságában.
c) Nagy, színes folt a jobb oldali gyöngysor 9. gyöngyének jobb oldalán.

73. a) A színes pont a felső gyöngysor 4. gyöngyének jobb oldali felső részén.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 8—9. gyöngyközén kívül.
c) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 17. gyöngyének bal széle alatt.
d) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 22—23. gyöngyközétől jobbra.

83. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 17. gyöngye alatt.
b) Színes pont a felső gyöngysor 17. gyöngye és közvetlenül a háromszög befogója alatt.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 25. gyöngyének bal széle felett.
d) Az alsó gyöngysor 16. gyöngyének aljából kis karc nyúlik ki.
e) Színes folt az alsó gyöngysor 5. gyöngyének bal oldala alatt.
f) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 3. gyöngye alatt.
g) Színes pont a bal alsó háromszög befogóján a *G* betű alatt.
h) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, fent.

93. a) Tűszúrásnyi pont a korona bal oldali palástján.
b) Tűszúrásnyi pont a boríték felső negyedében, a korona homlokpántjának 5. táblája alatt.
c) Erős, vízszintes vonal a koszorúban bal oldalán, a 10—11. gyöngyköz magasságában.
d) Erős, ferde, színes vonal a koszorú és a 11. gyöngy között.
e) Erős, rövid, színes vonal a boríték mellett a koszorúban a 13—14. gyöngyköz magasságában.
f) Erős, színes vonal a boríték alsó széle felett a jobb sarokban.

g) Tűszúrásnyi pont a második *R* betű alatt, két gyöngy között.
h) Tűszúrásnyi pont a boríték felső negyedében, a korona bal sarka alatt.

A IV. oszlop (B_1)

04. a) Színes pont az alsó gyöngysor 20. gyöngye felett, az első alapvonalon.
b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 17—18. gyöngye felett, a 3. alapvonalon.

14. a) Színes, ferde vonalka a felső gyöngysor 18. gyöngye felett.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 23. gyöngyétől balra.
c) Kis, vízszintes karc az alsó gyöngysor 15—16. gyöngyköze alatt. (Páros ismertetőjel: B_{11}.)
d) Vízszintes karc az alsó gyöngysor 7. gyöngye alatt. (Páros ismertetőjel: B_{12}.)

24. a) Tűszúrásnyi pont az értékszám jobb oldala felett.
b) Tűszúrásnyi színes pont a bal oldali gyöngysor 4. gyöngyének jobb alsó szélénél. (Páros ismertetőjel: B_{13}.)

34. a) A felső gyöngysor 3., 5. és 8. gyöngyéből alul kis karcok nyúlnak lefelé.
b) Színes karc az alsó gyöngysor 18—19. gyöngyköze alatt.
c) Az alsó gyöngysor 3., 4., 5. gyöngye kopott.
d) Színes pont tapad az alsó gyöngysor 1. gyöngyének jobb alsó részéhez.
e) Egy kisebb és egy nagyobb színes pont a bal alsó háromszögben a 3. gyöngy felett. Körülöttük kopott terület.
f) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedének alsó sarkában.

44. a) Színes pont a felső gyöngysor 5. gyöngyének jobb oldalán.
b) Színes pont az alsó gyöngysor 18—19. gyöngyköze alatt.
c) Színes folt az alsó gyöngysor 5—6. gyöngyközében.

54. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 6. gyöngye alatt.
b) Színes folt a koszorú jobb oldali, külső harmadik levelének csúcsán.
c) Két színes pont a boríték bal oldali negyedén, a boríték széle közelében.
d) Nagy színes folt a koszorú bal oldali, 2. külső levelén.
e) A bal oldali felső sarok erősen kopott.

64. a) Kis vízszintes karc az alsó gyöngysor 15—16. gyöngyének köze alatt. (Páros ismertetőjel: B_{11}.)
b) Vízszintes karc az alsó gyöngysor 7. gyöngye alatt. (Páros ismertetőjel: B_{12}.)

74. a) Erős, színes pont tapad a bal felső háromszög átfogójának alsó feléhez.
b) Tűszúrásnyi pont a bal oldali koszorú felett.
c) Tűszúrásnyi pont a korona homlokpántjának 6. táblája alatt.
d) Színes ferde karc a jobb felső keresztkötésben, az értékszámhoz közel.
e) A bal alsó háromszög vízszintes befogó erősen javított.
f) Tűszúrásnyi pont az értékszám felett.
g) Tűszúrásnyi pont a boríték felső negyedében, a bal sarokban.
h) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 6. és 8. gyöngyétől jobbra.
i) Tűszúrásnyi színes pont a bal oldali gyöngysor 6. és 8. gyöngyétől jobbra.
i) Tűszúrásnyi színes pont a bal oldali gyöngysor 4. gyöngyének jobb alsó szélénél. (Páros ismertetőjel: B_{13}.)

84. a) Színes folt a koszorú jobb oldali szalagján.
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 2. gyöngyének bal oldala alatt.

94. a) Erős, színes pont a felső gyöngysor 1. gyöngyének jobb oldalán.

b) Erős színes pont az első *R* betű jobb oldala alatt.
c) Tűszúrásnyi pont a bal oldali gyöngysor 3—4. gyöngyközétől jobbra.

Az V. oszlop (E)

05. a) A jobb alsó háromszög vízszintes befogója középen gyengén javított.
b) A bal oldali alsó háromszög a *G* betű alatt gyengén javított.
c) A bal oldali alsó háromszög függőleges befogója alul kissé túlhúzott.

15. a) A bal felső háromszög vízszintes befogója a 4. gyöngy alatt gyengén utánmetszett.
b) Színes négyzet a koszorú jobb oldali 5. levelének külső oldalához tapadva. (Csoportos ismertetőjel: E_1.)
c) Színes pont a koszorú jobb oldali, 7. levelének csúcsától jobbra. (Csoportos ismertetőjel: E_2.)
d) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb oldali negyedében, az alsó keresztvonal mellett.
e) Színes pont a bal alsó háromszög vízszintes befogója és az alsó gyöngysor 4—5. gyöngyköze felett. (Páros ismertetőjel: E_3.)

25. a) Színes pont tapad a jobb felső boríték-keresztkötés aljához.
b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 6. gyöngye alatt. (Páros ismertetőjel: E_5.)

35. a) Színes négyzet a jobb oldali koszorú 5. levelének külső oldalához tapadva. (Csoportos ismertetőjel: E_1.)
b) Színes pont a koszorú jobb oldali, 7. levelének csúcsától jobbra. (Csoportos ismertetőjel: E_2.)
c) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedének belső széle mellett, a középtől feljebb.
d) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedében a kürt öble felett.
e) Apró, színes, simítási folt a jobb oldali szalag alatt, a *P* betű felett és kissé balra. (Páros ismertetőjel: E_4.)

45. a) A felső gyöngysor 3. és 8. gyöngyéből kis karc nyúlik lefelé.
b) A felső gyöngysor 20. gyöngye erősen javított.
c) Színes négyzet a koszorú jobb oldali, 5. levelének külső oldalához tapadva. (Csoportos ismertetőjel: E_1.)
d) Színes pont a koszorú jobb oldali 7. levelének csúcsától jobbra. (Csoportos ismertetőjel: E_2.)
e) Erős színes pont a *K* betű függőleges szára felett.

55. a) Színes folt a jobb felső háromszög alsó csúcsa alatt.
b) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög derékszöge alatt, a 3. alapvonalon.
c) Tűszúrásnyi pont a boríték alsó negyedének bal sarkában, a kürt fúvókája felett.
d) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedének alsó sarkában.

65. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 11. gyöngye felett.
b) Tűszúrásnyi pont a felső borítéknegyedben, a korona jobb széle alatt.
c) Színes négyzet a koszorú jobb oldali, 5. levelének külső oldalához tapadva. (Csoportos ismertetőjel: E_1.)
d) Színes pont a koszorú jobb oldali, 7. levelének csúcsától jobbra. (Csoportos ismertetőjel: E_2.)
e) Tűszúrásnyi pont a boríték jobb negyedében, az értékszámtól jobbra.
f) A jobb alsó háromszög függőleges befogója felül az eredeti metszet mellett javított.
g) Színes pont a bal alsó háromszög vízszintes befogója és az alsó 4—5. gyöngyköze felett. (Páros ismertetőjel: E_3.)
h) Színes pont a bal felső háromszögben a 4. gyöngy alatt.
i) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 2. gyöngye alatt, a 3. alapvonalon.

75. a) Tűszúrásnyi pont a korona bal oldali részén, az első díszítőgyöngy magasságában.

b) Tűszúrásnyi pont a korona középső pántján az országalma alatt, kissé jobbra.
c) Tűszúrásnyi pont a korona jobb felében, fenn.
d) Erős, színes, vízszintes vonalka a korona 4—5. oromtáblájába nyúlóan.
e) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 6. gyöngye alatt. (Páros ismertetőjel: E_5.)
f) Színes pont az értékszám felső pontja alatt.

85. a) A bal felső háromszög vízszintes befogójának bal oldala erős vonallal javított.
b) Színes négyzet a koszorú jobb oldali, 5. levelének külső oldalához tapadva. (Csoportos ismertetőjel: E_1.)
c) Színes pont a koszorú jobb oldali 7. levelének csúcsától jobbra. (Csoportos ismertetőjel: E_2.)
d) Apró színes folt a jobb oldali szalag alatt, a *P* betű felett, kissé balra. (Páros ismertetőjel: E_4.)
e) Színes pont az értékszám alsó öblében.
f) A bal oldali gyöngysor 12. gyöngye erősen javított.

95. a) Tűszúrásnyi pont a jobb felső háromszög átfogójának közepe és a koszorú között.
b) Két tűszúrásnyi pont egymás alatt a jobb felső háromszögben, a 19. gyöngy alatt.
c) Színes négyzet a koszorú jobb oldali, 5. levelének külső oldalához tapadva. (Csoportos ismertetőjel: E_1.)
d) Színes pont a koszorú jobb oldali, 7. levelének csúcsától jobbra. (Csoportos ismertetőjel: E_2.)
e) Színes pont a jobb oldali gyöngysor 25. gyöngyének felső, külső részén.
f) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 4. gyöngye felett, a 3. alapvonalon.

A VI. oszlop (A_1)

06. a) A felső gyöngysor 14. gyöngyének alsó részén színes folt.
b) Az alsó gyöngysor 8., 10. és 13. gyöngyének alján színes vonalka.
c) A bal alsó háromszög vízszintes befogója domborúan javított, és rajta az alsó gyöngysor 3. gyöngyének jobb széle felett színes pont.

16. a) A jobb felső boríték-keresztkötés a felső sarok közelében megszakad. (Gyakran nem észlelhető!)

26. a) Színes pont a jobb oldali gyöngysor 23—24. gyöngyközétől jobbra. (Páros ismertetőjel: A_7.)
b) Az alsó gyöngysor 20. gyöngyének aljából kis vonalka nyúlik ki.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb alsó háromszög bal csúcsa felett, a *P* betű középvonala alatt. (Páros ismertetőjel: A_8.)

36. a) Apró, színes pont a kürt hangtölcsérének külső, jobb felén. (Páros ismertetőjel: A_9.)
b) Színes, simítási folt a bal alsó háromszög átfogóján az *YA* betűk köze alatt. (Páros ismertetőjel: A_{10}.)

46. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 4. gyöngyének bal oldala felett.
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 7—8. gyöngyköze alatt.

56. a) Színes pont a bal oldali gyöngysor 3—4. gyöngye között.
b) Tűszúrásnyi pont a bal oldali koszorú csúcsa felett.
c) Két színes pont a korona középső pántjának felső részében.
d) Színes pont a felső gyöngysor 13. gyöngye alatt, a 3. alapvonalközben.
e) Színes pont az utolsó *A* betű felett.
f) Színes pont a jobb alsó háromszög bal csúcsa alatt.
g) Színes, ovális folt a korona bal alsó széléhez tapadva, és egy másik ettől jobbra, középen.

66. a) A bal felső háromszög vízszintes befogója ívelten javított. (Középen gyengén.)
b) Színes pont a boríték-keresztkötés közepe alatt, az értékszámban.
c) Színes pont a bal felső háromszög derékszöge mellett.

76. a) Két tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 9—10. gyöngye felett.
b) Színes, nagy folt a felső gyöngysor 15—16. gyöngye felett.
c) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög bal oldali csúcsa és a korona felső széle között.
d) Színes pont a korona jobb oldala alatt.
e) Színes pont a jobb oldali gyöngysor 23—24. gyöngyközétől jobbra. (Páros ismertetőjel: A_7.)
f) Tűszúrásnyi pont a jobb alsó háromszög bal csúcsa felett, a *P* betű középvonala alatt. (Páros ismertetőjel: A_8.)
g) Színes pont a korona bal oldala alatt.
h) Nagy, színes folt a koszorú bal oldali csúcsa felett.

86. a) Színes folt a jobb oldali felső háromszög átfogójának alsó részén, belül.
b) Tűszúrásnyi pont a levélboríték alsó negyedében, a jobb sarokban.
c) Apró, színes pont a kürt hangtölcsérének külső, jobb felén. (Páros ismertetőjel: A_9.)
d) Színes, simítási folt a bal alsó háromszög átfogóján, az *YA* betűk köze alatt. (Páros ismertetőjel: A_{10}.)
e) A bal oldali gyöngysor 18. gyöngyének bal alsó részén kis pont.

96. a) Kis, színes pont a felső gyöngysor 1. gyöngyének jobb felső részén.
b) Két színes pont az értékszám felső részétől balra.
c) Apró színes pont az alsó gyöngysor 19. gyöngyének alján.
d) A bal alsó háromszög vízszintes befogójának javítása közepén hiányos.

A VII. oszlop (B_2)

07. a) A felső gyöngysor 4. gyöngye alatt tűszúrásnyi színes pont.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 8. gyöngyének alsó részétől jobbra, egy másik a 9. gyöngytől jobbra.
c) Kettő, színes, kissé ferde vonalka a második *R* betű jobb talpa alatt. (Csoportos ismertetőjel: B_4.)
d) Színes vonalka a jobb oldali gyöngysor 23. gyöngye mellett, balra.

17. a) A bal felső háromszög vízszintes befogó ívelten javított.
b) Színes pont a jobb felső háromszög derékszögében. (Csoportos ismertetőjel: B_5.)
c) Nagy, színes, simítási folt a jobb oldali gyöngysor 5. gyöngyétől jobbra. (Csoportos ismertetőjel: B_6.)
d) A jobb alsó háromszög vízszintes befogója középen nincs javítva.
e) Tűszúrásnyi pont a második *R* betű bal szára felett.

27. a) Színes pont a jobb felső háromszög átfogója alatt, középen. (Páros ismertetőjel: B_{14}.)
b) Kettő, színes, kissé ferde vonalka a második *R* betű jobb talpa alatt. (Csoportos ismertetőjel: B_4.)
c) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög felső csúcsa mellett, az *MA* betűk köze alatt. (Páros ismertetőjel: B_{15}.)

37. a) Színes pont a jobb felső háromszög derékszögében. (Csoportos ismertetőjel: B_5.)
b) Nagy, színes, simítási folt a jobb oldali gyöngysor 5. gyöngyétől jobbra. (Csoportos ismertetőjel: B_6.)

47. a) Tűszúrásnyi pont a *KIR.* rövidítés utáni pont alatt a 4. alapvonalon.

57. a) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög vízszintes befogója alatti alapvonalon.
b) A jobb felső háromszög átfogója az alsó részén kettős vonallal javított.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb boríték negyed felső sarkában.
d) A jobb alsó háromszög felső csúcsa nyitott.
e) Színes pont a jobb alsó háromszög függőleges befogója mellett, belül.

f) Kettő, színes, kissé ferde vonalka a második *R* betű jobb talpa alatt. (Csoportos ismertetőjel: B_4.)
g) Színes pont a bal oldali gyöngysor 4. gyöngyének jobb felső széléhez tapadva.

67. a) Színes pont a felső gyöngysor 11—12. gyöngyköze felett.
b) Színes pont a jobb felső háromszög derékszögében. (Csoportos ismertetőjel: B_5.)
c) Színes, simítási folt a jobb oldali gyöngysor 5. gyöngyétől jobbra. (Csoportos ismertetőjel: B_6.)

77. Színes pont a jobb felső háromszög átfogója alatt, középen. (Páros ismertetőjel: B_{14}.)
b) Tűszúrásnyi pont az utolsó *A* betű felett.
c) Kettő, színes, kissé ferde vonalka a második *R* betű jobb talpa alatt. (Csoportos ismertetőjel: B_4.)
d) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög felső csúcsa mellett, az *MA* betűk köze alatt. (Páros ismertetőjel: B_{15}.)

87. a) Tűszúrásnyi pont a korona bal oldali felső részén.
b) Színes pont a jobb felső háromszög derékszögében. (Csoportos ismertetőjel: B_5.)
c) Nagy, színes simítási folt a jobb oldali gyöngysor 5. gyöngyétől jobbra. (Csoportos ismertetőjel: B_6.)
d) Tűszúrásnyi pont a *P* betű felett.
e) Erős színes pont az *M* betű bal oldala felett.

97. a) A felső gyöngysor 7—21. gyöngye javított.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali felső háromszögben az átfogó közepétől kissé jobbra.

A VIII. oszlop (C)

08. a) Színes pont a felső gyöngysor 2. gyöngyének bal oldala felett.
b) Színes, ferde vonalka és pont a korona középső pántján, fent.
c) A jobb felső háromszög átfogójának felső része erősen javított.
d) Színes pont a homlokpánt középső táblájának jobb széle alatt.
e) A bal alsó háromszög jobb oldali csúcsa erősen javított.
f) Színes pont a bal oldali gyöngysor 7. gyöngyének alsó részével egy magasságban, jobbra.

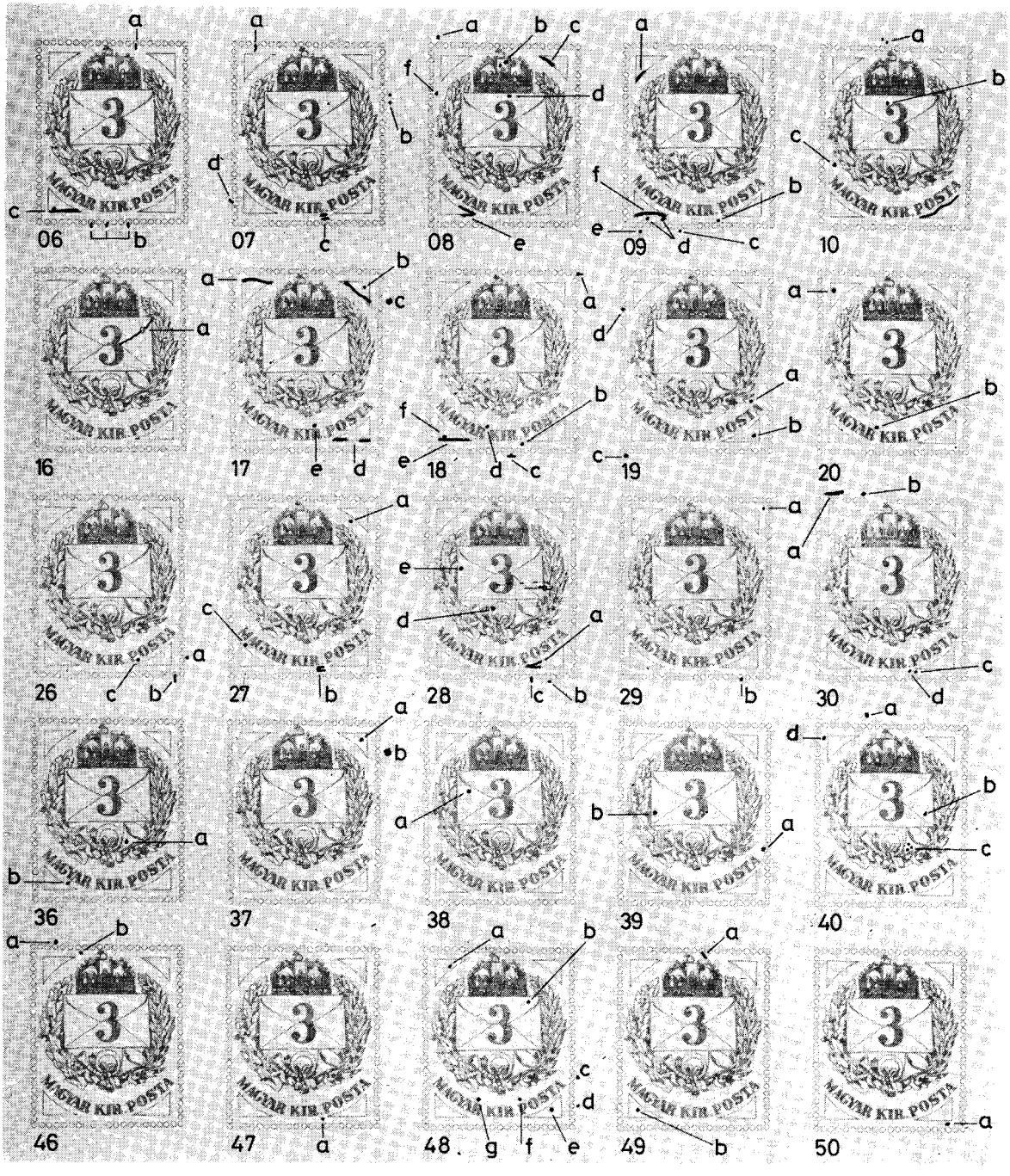
18. a) Erős, színes pont a jobb oldali gyöngysor 1. gyöngyében.
b) Tűszúrásnyi pont a *KIR.* utáni pont alatt, a 4. alapvonalközben.
c) Színes, ferde vonalka az alsó gyöngysor 12. gyöngye alatt.
d) Színes pont az *R* és *K* betű köze felett. (Páros ismertetőjel: C_2.)
e) A jobb alsó háromszög vízszintes befogója ívelten javított.
f) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög derékszögében, a vízszintes befogó felett. (*Új*, páros ismertetőjel: C_3.)

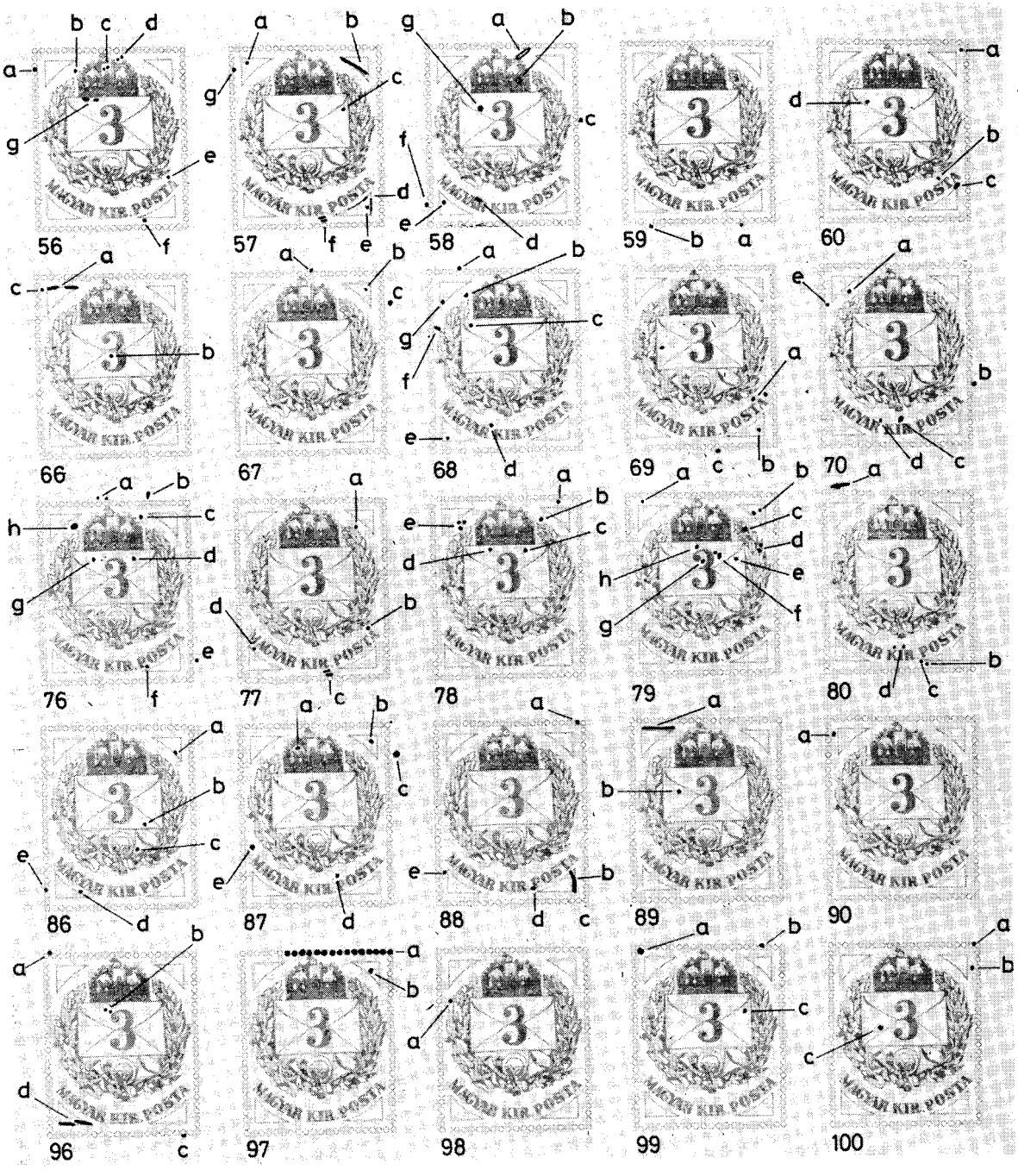
28. a) A jobb alsó háromszög bal csúcsa erősen javított.
b) Színes, vízszintes vonalka az alsó gyöngysor 17—18. gyöngyének köze alatt.
c) Színes vonalka nyúlik lefelé az alsó gyöngysor 15. gyöngyéből.
d) Színes pont a kürt kör alakú részének bal oldalán.
e) Tűszúrásnyi pont a boríték bal negyedében, annak széle mellett, a középtől kissé feljebb.

38. a) Színes pont a boríték-keresztkötés bal felső ága alatt, a középtől kissé feljebb.

48. a) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszögben az átfogó közepe felett.
b) Tűszúrásnyi pont a korona jobb széle alatt, a felső borítéknegyedben.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 19. gyöngyének felső része mellett.
d) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 23. gyöngyétől jobbra, 0,8 mm-re.
e) Színes pont a jobb alsó háromszögben, az átfogó közelében.
f) Tűszúrásnyi pont a *P* betű felett.

3. táblázat.
Ívhely-ismertetőjelek.
B ívnegyed

4. táblázat.
Ívhely-ismertetőjelek.
D ívnegyed

g) Színes pont az első *R* betű függőleges szára felett.

58. a) Ferdén húzódó alapvonalhiány („fehér vonal") a korona jobb oldali 2. gyöngye és a felső gyöngysor 15. gyöngye között.
b) Tűszúrásnyi, színes pont a korona 6. oromtáblájának bal oldalán.
c) Tűszúrásnyi, színes pont a jobb oldali gyöngysor 12. gyöngyének felső része mellett.
d) Színes, simítási folt köti össze fent az *A* és *R* betűt.
e) Színes pont a bal alsó háromszög felső csúcsában, a 23. gyöngy magasságában.
f) Színes pont tapad a bal oldali gyöngysor 23. gyöngyének külső oldalához.
g) Színes folt a boríték felső negyedében a bal boríték-keresztkötés közepe felett.

68. a) Kis színes pont a felső gyöngysor 5. gyöngyén.
b) Színes pont a bal oldali koszorú csúcslevele felett.
c) Színes pont a felső borítéknegyed bal sarkában. (Esetenként hiányozhat.)
d) Színes pont az *R* és *K* betű köze felett. (Páros ismertetőjel: C_2.)
e) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög derékszögében, a vízszintes befogó felett. (*Új* páros ismertetőjel: C_3.)
f) Színes, ferde karc a koszorú bal oldala és gyöngysor között a 8—9. gyöngy magasságában.
g) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög alsó csúcsában.

78. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 18. gyöngye alatt, a 2. alapvonalon.
b) Kis színes pont a koszorú jobb oldali, felső levele felett.
c) Tűszúrásnyi pont az értékszám felső részétől jobbra, a homlokpánt hatodik táblája alatt.
d) Tűszúrásnyi pont az értékszám felső részétől balra, a homlokpánt harmadik táblája alatt.
e) Két színes vonalka és egy pont a bal felső háromszög átfogója és a koszorú csúcsa között.

88. a) Erős, színes pont a felső gyöngysor 20. gyöngyének jobb felső részén.
b) A jobb alsó háromszög függőleges befogója felül befelé hajlóan javított.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 26. gyöngyének bal széle alatt.
d) Tűszúrásnyi pont a *KIR.* utáni ponttól jobbra.
e) Tűszúrásnyi pont a bal gyöngysor 21. gyöngye mellett.

98. a) Tűszúrásnyi pont a koszorú bal oldali, 5. külső levele mellett, a 8. gyöngy magasságában.

A IX. oszlop (B_3)

09. a) A bal felső háromszög átfogójának alsó része erősen javított.
b) Tűszúrásnyi pont a *KIR.* utáni pont alatt, két gyöngy között, az alsó alapvonalon.
c) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 4. és 6. gyöngye alatt.
d) Két apró, színes pont a bal alsó háromszög alatt a 3. alapvonalon és a 4. alapvonalközben.
e) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 3. gyöngye alatt, 1 mm-re.
f) A bal oldali alsó háromszög vízszintes befogója ívelten javított.

19. a) Ékezet az utolsó *A* betű felett.
b) Halvány, színes pont a jobb alsó háromszög derékszögében. (Páros ismertetőjel: B_{16}.)
c) Erős, színes kettőspont az alsó gyöngysor 1—2. gyöngyköze alatt.
d) Kis színes pont a bal oldali gyöngysor 6. gyöngyének alján.

29. a) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 2. gyöngye mellett.
b) Színes pont az alsó gyöngysor 17. gyöngyének jobb alsó részén.

39. a) Színes pont a jobb oldali gyöngysor 18. gyöngyének bal alsó részén.
b) Tűszúrásnyi pont közvetlenül a levélboríték bal széle mellett, a középtől lejjebb.

49. a) Színes karc nyúlik lefelé a felső gyöngysor 12. gyöngyéből.
b) Tűszúrásnyi pont a bal alsó háromszög átfogójának közepe alatt.

59. a) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 16—17. gyöngyköze alatt.
b) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 4. gyöngyének jobb oldala alatt.

69. a) Erős, színes pont az utolsó *A* betű felett és jobbra, egy kisebb ettől balra, a *T* betű felett.
b) Halvány, színes pont a jobb alsó háromszög derékszögében. (Páros ismertetőjel: B_{16}.)
c) Színes folt, vagy pont az alsó gyöngysor 13. gyöngye alatt.

79. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 3. gyöngye alatt, a 3. alapvonalon.
b) Két tűszúrásnyi pont a jobb oldali felső háromszögben.
c) Színes pont a koszorú jobb oldali, külső, 2. levelén.
d) Két színes pont a koszorú jobb oldali, külső, 5. levelén.
e) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali borítéknegyed felső sarka közelében.
f) Két nagy, színes pont az értékszám feje mellett, a jobb oldalon.
g) Erős, színes pont az értékszám fejében.
h) Színes pont az értékszám és a homlokpánt középső lemeze között, kissé balra.

89. a) A bal felső háromszög vízszintes befogója kettős vonallal javított.
b) Tűszúrásnyi pont a bal felső boríték-keresztkötés közepe alatt.

99. a) Erős, színes folt a felső gyöngysor 2. gyöngyének alján.
b) Erős, színes pont a felső gyöngysor 18. gyöngyének jobb felső részén.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb borítéknegyed felső sarkában.

A X. oszlop (F)

10. a) Két tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 9—10. gyöngye felett.
b) Tűszúrásnyi pont közel az értékszám felső pontja felett.
c) Erős, színes pont a bal oldali gyöngysor 17—18. gyöngyközétől jobbra, a koszorú mellett.

20. a) Tűszúrásnyi pont közvetlenül a bal felső háromszög függőleges befogója mellett, a 3. gyöngy aljának magasságában.
b) Halvány pont az első *R* betű felső szélénél, attól kissé jobbra. (Páros ismertetőjel: F_1.)

30. a) Halvány karc a felső gyöngysor 2—3. gyöngye felett. (Páros ismertetőjel: F_2.)
b) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 7. gyöngyének bal oldala felett.
c) Tűszúrásnyi pont a jobb alsó háromszög bal oldali csúcsától balra, kissé fenn. (Páros ismertetőjel: F_3.)
d) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 14. gyöngye felett. (Páros ismertetőjel: F_4.)

40. a) Tűszúrásnyi pont a felső gyöngysor 7—8. gyöngyköze felett.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb borítéknegyed alsó sarkában.
c) Színes pontok a kürt tölcsérén.
d) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög derékszöge mellett.

50. a) Nagy színes pont az alsó gyöngysor 19. gyöngyének bal oldala felett.

60. a) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 2. gyöngyétől balra.
b) Színes pont a *T* betű bal oldala felett.
c) Színes „udvar" a jobb oldali alsó háromszög felső csúcsán.

d) Tűszúrásnyi pont a bal felső boríték-keresztkötés közepe felett.

70. a) Tűszúrásnyi pont a bal felső háromszög átfogójától jobbra.
b) Színes pont a jobb oldali gyöngysor 17—18. gyöngyközében, kívül.
c) Erős, hosszú „ékezet" az *I* betű felett.
d) Halvány pont az első *R* betű felső szélénél, kissé jobbra. (Páros ismertetőjel: F_1.)
e) Színes pont a jobb oldali gyöngysor 6. gyöngyének alsó részével egy magasságban, belül.

80. a) Halvány karc a felső gyöngysor 2—3. gyöngye felett. (Páros ismertetőjel: F_2.)
b) Tűszúrásnyi pont a jobb alsó háromszög bal oldali csúcsától balra, kissé fenn. (Páros ismertetőjel: F_3.)
c) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 14. gyöngye felett. (Páros ismertetőjel: F_4.)
d) Tűszúrásnyi pontok a *K* és *I* betű felett.

90. a) Erős színes pont a bal oldali felső háromszög derékszögétől balra, a 3. gyöngy magasságában.

100. a) Erős, színes pontok a felső gyöngysor 20—21. gyöngye között.
b) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali gyöngysor 4—5. gyöngyközétől balra.
c) Erős, színes pont a bal alsó boríték-keresztkötés felett, középen.

Az ívhelyismertetőjeleket az 1—4. táblázaton mutatjuk be. A 4. csoportba tartozó bélyegek gyöngyjavításait az 5. táblázat szemlélteti.

Szinte bizonyos, hogy az egyes ívhelyeken, további ismertetőjelek is találhatók.

A táblázatokon és a szöveges leírásban szerepelnek a korábban leírt és ábrákon is bemutatott csoportos és páros ismertetőjelek, egy új páros ismertetőjellel kiegészítve.

Jelentős számú ívhelyen találhatunk feltűnően nagy színes pontokat stb.-t, melyek ívhelyismertetőjeleknek vélhetők. Nagyobb számú bélyeg elemzése alapján azonban kiderült, hogy ezek csak *csoportjelek*, illetve *nyomólemez hibák*.

Csoportjelek

A 200-as nyomólemezek 2×100-as anyalemezének megkülönböztetése, rekonstruálása eddig nem történt meg. Mint előbb utaltam rá, rendelkezünk már adatokkal, de az alapos rendszerező munka még várat magára. Elősegítheti ezt a tevékenységet, ha a kutató birtokában összefüggések vannak, vagy kartonra nyomtatott 100-as ívek állnak rendelkezésre. (Bélyegmúzeum és magángyűjtemények.) Amennyiben egyes ívhelyek csoportjeleit ismerjük, úgy azoknak a bal, illetve jobb oldali anyalemezre történő azonosítása összefüggő példányok nélkül is könnyen megoldható lenne. Ugyanis azok a csoportjelek, amelyek a kartonra nyomtatott íven nem találhatók, a másik anyalemezen (íven) fordulnak elő. Nyomólemez sérülésének csoportjelként való értékelése hibalehetőséget rejt magában, de ezek később már könnyebben korrigálhatók. (Ezen feladat megoldását a II. típusú 3 krajcáros 100-as ívének vizsgálata bebizonyította, szemben a II. típusú 10 krajcárossal, ahol csak összefüggések alapján lehetett ezt a problémát megoldani. Ezek közlésére eddig még nem került sor.

Metszetjavítások

Az általunk ismert metszetjavítások száma több mint az a korábbi szakirodalomban szerepelt. Ezek gyakorlatilag már feldolgozást nyertek, közlésük viszonylag rövid időn belül lehetséges. Néhány a szakirodalomban szereplő példányt azonban személyesen még nem vizsgálhattunk meg. Így a tévedésből javított 74. és 84. ívhelyről származó bélyeget, valamint Visnya Sándor által általánosan leírt 3—5 db javítást, (A Magyar bélyegkülönlegességek kézikönyve 1956.

1. ábra. Metszetjavítás az ív 34. bélyegén (II/b metszetjav. csop.)

2. ábra. Metszetjavítás az ív 15. bélyegén (II/c metszetjav. csop.)

67—68. oldal. A Magyar Bélyegek Monográfiája III. kötet 584. oldaltól.)

Az *V. oszlop* erősen kopott jobb oldali részén a *nyomólemez javítások igen gyakoriak és változatosak.* Véleményünk az, hogy az V. oszlopban az ismerteken túl további javítások is előfordulnak.

Figyelemmel kell lenni arra is, hogy a durván javított, a 2. csoportba tartozó 3/I krajcáros bélyegeken levő javítások bizonyos értelemben külön csoportot képeznek! Jelenleg három ilyen metszetjavítást ismerünk (1., 2., 3. ábra).

A 3. csoportba tartozó bélyegeken — bár ilyet nem ismerünk — metszetjavítás előfordulása nem kizárt.

Külön indokolt felhívni a figyelmet arra, hogy a 4. csoportba tartozó 3/I. krajcáros bélyegek gyöngy javításainál lehetnek az ismertetett adatoktól eltérések. (A gyöngyjavítások számát a 4. csoportba vonatkozóan külön táblázaton közöljük. Ennek oka a rossz

3. ábra. Metszetjavítás a bal gyöngysoron (II/c metszetjav. csop.)

5. táblázat

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.
3—5 / 7—5	4—4 / 10—7	4—5 / 8—7	4—5 / 8—5	5—? / 10—7	5—5 / 7—8	4—5 / 5—6	4—4 / 8—5	4—4 / 10—6	4—3 / 8—6
4—5 / 10—6	6—5 / 9—?	5—4 / 9—7	——4 / 10—6	5—? / 10—7	5—5 / 9—5	5—5 / 9—6	6—5 / 9—5	5—5 / 7—7	5—4 / 7—7
5—7 / ——7	6—5 / 11—7	4—4 / 9—5	——— / 10—5	——— / ——5	5—5 / 8—7	7—5 / 10—7	6—5 / 9?—6	4—5 / 8—5	7—4 / 10—6
5—4 / 7—7	?—5 / 9—7	7—5 / 10—7	——5 / ——	5—— / 10——	5—5 / 12?—7	5—4 / 9—7	7—5 / 8—7	4?—4 / 8—6	6—5 / 10—5
4—4 / 9—7	5—4 / 9—8	4—5 / 9—7	5—5 / 10—6	5—— / 9—8	5—4 / 7—5	5—4 / 9—5	5?—4 / 8—6	4—4 / 7—6	4—5? / 10—5
7?—6 / ——8	5—5 / 9—6	6—7 / 9—6	6—4 / 9—7	6—— / 9—7	5—6 / 4—7	4—4 / 9—7	4—4 / 8—6	4—4 / 8—6	5—5 / 10—7
7—5 / 8—6	4—5 / 9—6	——5 / 8—7	6—5 / 10—6	6—— / 10—9	?—? / 5—5	5—6 / 9—7	3—5 / 9—6	4—5 / 7—6	7—6 / 9—6
5—5 / 9—7	7—5 / 8—7	6—5 / 10—6	4—5 / 9—6	?—? / ?—?	4—5 / 11?—5	7—5 / 10—10	7—4 / 10—5	4—4 / 8—5	?—5? / 9—5
7—5 / 9—6	7—4 / 9—6	7—5 / 9—7	4—5 / 9—6	?—? / ?—?	5—5 / 7—7	7—5 / 9—5	6—2 / 8—5	4—5 / 8—8	5—4 / 8—5
7—5 / 10—6	3—4 / 5—6	6—5 / 9—8	5—? / 10—7	?—? / ?—?	5—5 / 9—5	5?—4 / 10—7	6—4 / 8—6	4—5 / ?—7	4—4 / 10—7

nyomás, a lemez elhasználódása és a szín! Felmerülhet az is, hogy a gyöngyök javítását többször is elvégezték, így azonos ívhelyen eltérés mutatkozhat. (Lásd az 5. táblázatot!)

Különösen fontos lenne a 2. csoportba tartozó bélyegek gyöngyjavításainak megállapítása. Ez a munka az ívhelyismertetőjelek alapján könnyen elvégezhető lenne. A Bélyegmúzeumban van a Dessewfy-gyűjtemény!

A 4. csoportba tartozó bélyegek — jelenleg közölt — ívhelyismertetőjeleinél többször szerepelnek a háromszögek jellegzetes javításai is. Mivel ezt a munkát elég pontatlanul végezték el, indokolt lenne valamennyi ívhely vonatkozású alapos vizsgálata. (Hol történt erősebben, hol maradt el részben, hol tér el az eredeti metszés vonalától stb.) E munka elvégzése tovább javítaná a rekonstrukciós munkát, a bélyegek ívhelyre történő azonosítását.

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

FELHÍVJUK

olvasóink figyelmét, hogy kiadványunk alábbi számai még megvásárolhatók:

Philatelica 71/2	ára 10,— Ft
Philatelica 72/1	ára 10,— Ft
Philatelica 72/2	ára 10,— Ft
Philatelica 73/2	ára 10,— Ft
Philatelica 74/2	ára 9,50 Ft
Philatelica 75/1	ára 15,— Ft
Philatelica 76/1	ára 18,— Ft
Philatelica 77/1	ára 18,— Ft

A füzeteket a budapestiek a székházban, munkaidő alatt a nyomtatványraktárban, munkaidő után a könyvtárban szerezhetik be.
Vidékiek, a bélyegigényléseikkel azonos módon az illetékes területi irodától rendelhetik meg.

Abstract of contents

1 The stamp of 20 Kreuzer value of 1876 (Ferenc Orbán, Silkeborg)

The characteristics of the 20 Kreuzer matrix fabricated in 1876, have been discussed by others too, earlier already. So the inheritance of Marcell Biró, Béla Payer and Dr. Ernő Vasváry have been elaborated by dr. László Makkai for the Monograph of Hungarian Postage Stamps (vol. III.).
The full reconstruction of the matrix of the 20 Kreuzer value stamp, constituting the basis of this study, has been solved together by the author and Dr. Tivadar Petrovits (1970—74) already. As first result of their work, also the „Filatéliai Szemle" has published the study about „The column-, group- and paired characteristics of the 20 Kreuzer matrix".
Ferenc Orbán continued to refine and to enlarge the preceding study and completed it with the exact description of the characteristics of sheet-places. Illustrations belong to to the textual parts, eliminating the linguistic difficulties, and so the study becomes usable for foreign collectors too at the elaboration of their material.
The elaboration of this value has been also achieved by the new research method, discussed in Philatelica, 1. and 2./1971.
The 18th stamp in the 5. and 6. horizontal row of the first engraving plate has been reengraved in a screened form. This assortment is very popular and well-known since the turn of the century.
The author makes now the tabular chart of this available for the collectors interested.
This study is a very important link in the series of studies, started 1971 in our periodical review, serving for the newest scientific elaboration of the Hungarian stamps with cover design (1874—1899).

2 Type I. of the 3 Kreuzer value (Dr. Tivadar Petrovits)

The author discussed in detail and demonstrated by figures the column-, grouped and paired characteristics of the type I. of the 3 Kreuzer value in the I. part of his study. He classified the produced stamps on the basis of reengravings of pearls and triangles, partly on the matrix and partly on the engraviag plates, into four groups. He pointed to it already there that because of the small quantity of stamps, belonging to the. 1—3. groups, the reconstruction of the matrix, described and illustrated in this copy, has been achieved with already finely reengraved stamps belonging to the 4. group, produced with engraving plates and available for collectors in due quantity.
The stamps of the 5. column deserve special attention. As it is well-known, the right upper part of the stamps of this column are very poorly engraved on the matrix, which appears on the stamps in form of white stains. These faults have not been corrected on the matrix, only on the engraving plates, deriving from the numerous engraving plates. Hence the stamp designs of certain sheet-places of the 5. column, reflecting the original state of the matrix, are relatively more rare as copies deriving from the corrected engraving plates. The elaborating of these is going on, however, because of their great quantity, it requires still a longer time.

Sommaire

1 Le timbre de 20 kreuzers de l'année 1876 (par Ferenc Orbán—Silkeborg)

Nombreux sont ceux qui se sont occupés à ce jour de la description des signes distinctifs de la planche-mère du timbre de 20 kreuzers, fabriquée en 1876. Nous pouvons nommer parmi eux Marcell Biró, Béla Payer et le dr. Ernö Vasváry. Le dr. László Makkai a utilisé dans la publication des données se rapportant à ce thème et qui ont paru dans le IIIe volume de la Monographie des Timbres hongrois, les documents se trouvant dans la succession de Sándor Visnya.
La reconstruction *complète* de la planche-mère du 20 kreuzers faisant l'objet de cette étude a été déjà résolue par l'auteur, en collaboration avec le dr. Tivadar Petrovits en 1970—74. Comme premier résultat de ce travail, la Revue philatélique hongroise „Filatéliai Szemle" a publié dans son numéro de septembre 1972 l'étude sur „Les signes distinctifs des colonnes, groupes et paires de la planche-mère du 20 Kreuzers".
Ferenc Orbán a retravaillé cette étude, la développant et la complétant par une description détaillée de la position des signes distinctifs sur la feuille. Des illustrations font partie du texte, rendant possible l'utilisation des informations contenues dans cette étude, par les collectionneurs étrangers se heurtant aux difficultés de la langue.
Le travail de synthèse de cette valeur a eu lieu suivant la nouvelle méthode de recherche, exposée dans les numéros 1 et 2 de l'année 1971 de la revue PHILATELICA.

Dix-huit timbres prenant place dans les rangées horizontales 5 et 6 de la première planche d'impression de cette valeur ont été regravés en forme „d'ombrelles". Ce classement jouit d'une grande popularité et est fort connu depuis le tournant du siècle. L'auteur met actuellement à la disposition des collectionneurs intéressés, un tableau récapitulatif donnant une vue d'ensemble.
Cette étude constitue un chaînon important de la série des études dont notre Revue a commencé la publication en 1971 offrant de nouvelles possibilités dans le travail scientifique se rapportant à l'étude des timbres hongrois avec dessin d'enveloppe (1874—99).

2 *Le timbre de 3 kreuzers du type I (par le dr. Tivadar Petrovits)*

Dans la première partie de cette étude, (voir PHILATELICA 1976/I) l'auteur donne une description détaillée et présente à l'aide d'illustrations, les signes distinctifs des colonnes, groupes et paires des timbres de 3 kreuzers du type I. Il a classé ces timbres en quatre groupes distincts, en partie sur base des retouches effectuées sur la planche-mère et en partie sur celles qui ont eu lieu sur les planches d'impression, pour les perles et triangles figurant sur le dessin du timbre.
Il avait déjà été fait mention, dans cette première partie de l'étude, que vu la quantité minime de timbres appartenant aux groupes 1—3, la reconstruction de la planche-mère ne pouvait être résolue actuellement.
Ainsi donc, la reconstruction de la planche — mère décrite dans le présent numéro et illustrée par des dessins, a eu lieu en utilisant les timbres imprimés au moyen de la planche d'impression faisant partie du 4-ème groupe, sur laquelle de délicates retouches ont été effectuées, timbres que possèdent les collectionneurs spécialisés, en quantités suffisantes. Les timbres de la cinquième colonne méritent une attention toute spéciale. Comme on le sait, la partie droite supérieure des timbres de cette colonne ont été gravés avec peu de profondeur, ce qui donne lors de l'impression des „blancs". Ces défauts n'ont pas été corrigés sur la planche-mère, mais seulement, par la suite, sur les nombreuses planches d'impression tirées de celle-ci. De sorte que les dessins des timbres reflétant l'état originaire de la planche-mère et prenant place en certains endroits de la cinquième colonne, que l'on peut relever sur les feuilles, sont relativement rares, comparativement aux timbres retouchés des planches d'impression. L'étude de ces timbres est actuellement en cours, mais exige un travail de longue haleine.

Auszug aus dem Inhalt

1 *Die 20 Kreuzer Briefmarke des Jahres 1876. (Ferenc Orbán, Silkeborg)*

Mit der Beschreibung der Kennzeichen der 1876 hergestellten 20 Kreuzer Matrize befassten sich früher bereits andere, z, B. Marcell Biró, Béla Payer und Dr. Ernő Vasváry. Der Nachlass Sándor Visnyas wurde von Dr. László Makkai für die Monographie der Ungarischen Briefmarken (Bd. III.) aufgearbeitet.
Die *vollkommene* Rekonstruktion der 20 Kreuzer Matrize, die den Gegenstand dieser Studie vorstellt, vollendeten der Autor und Dr. Tivadar Petrovits zusammen, bereits 1970—1974. Als erstes Resultat ihrer Bemühungen publizierte die Zeitschrift „Filatéliai Szemle", IX./1972. die Studie: „Die Säulen-, Gruppen- und gepaarten Kennzeichen der Matrize der 20 Kreuzer Briefmarken".
Ferenc Orbán verfeinerte, erweiterte die erwähnte Studie noch weiter und ergänzte sie mit der genauen Beschreibung der Bogenplatz-Kennzeichen. Zu den Texten gehören Illustrationen zur Beseitigung der sprachlichen Schwierigkeiten und machen die Studie auch für ausländische Sammler verwendbar bei Aufarbeitung ihres Materials.
Die Aufarbeitung des Satzes geschah mit den neuesten Forschungsmethode, beschrieben in 1.—2./1971. der Philatelica.
Die 18. Briefmarke der 5. und 6. waagerechten Reihe des ersten Druckstockes dieses Wertes wurde „schirmartig" nachgraviert. Diese Zusammenstellung ist bereits seit der Jahrhundertwende äusserst populär und bekannt. Der Autor stellt nun die tabellarische Bearbeitung derselben zur Verfügung der Sammler, die sich dafür interessieren.
Diese Studie ist ein wichtiges Glied der 1971 begonnenen Studienreihe, die sich mit der neuesten wissenschaftlichen Aufarbeitung der ungarischen Briefmarken mit Briefumschlagzeichnung (1874—1899) befasst.

2 *Die 3 Kreuzer Briefmarke Type I. (Dr. Tivadar Petrovits)*

Der Autor beschrieb eingehend und demonstrierte mittels Illustrationen im Teil I. seiner Studie (Philatelica, 1./1976.) die Säulen-, Gruppen- und gepaarten Kennzeichen der 3 Kreu-

Ára: 18,— Ft.

zer Briefmarke Type I. Auf Grund der Perlen- und Dreieck-Nachgravierungen, teils an der Matrize selber, teils an den Druckstöcken, teilte er die hergestellten Briefmarken in vier Gruppen. Er wies bereits dort darauf hin, dass die Rekonstruktion der Matrize wegen der geringen Menge der, in die 1.—3. Gruppen gehőrenden Briefmarken zur Zeit nicht durchgeführt werden kann. Deshalb wurde die, in diesem Heft beschriebene und auch mittels Illustrationen demonstrierte Rekonstruktion der Matrize mit Verwendung der, den Sammlern in genügender Menge zur Verfügung stehenden, mit Druckstöcken hergestellten Briefmarken durchgeführt.
Besondere Beachtung verdienen die Marken der 5. Säule. Wie bekannt ist der rechte Oberteil der Marken dieser Kolonne in der Matrize sehr flach graviert, was sich auf den Marken in Form eines weissen Fleckes zeigt. Dieser Fehler in der Matrize wurde nicht korrigiert, nur in den zahlreichen Druckstöcken, die auf Grund derselben verfertigt wurden. So sind die Markenbilder der einzelnen Bogenplätze der 5. Kolonne, die den Originalzustand der Matrize spiegeln, relative seltener als die, auf den Druckstöcken korrigierter Exemplare. Die Aufarbeitung derselben ist im Gange, doch erfordert sie wegen ihrer grossen Menge noch eine längere Zeit.

СОДЕРЖАНИЕ

1 20-тикрейцивая марка 1876 года (Ференц Орбан, Силькеборг)

Раньше другие также занимались описанием опознавательных знаков матрицы изготовленной в 1876 году 20-тикрейцовой марки. Так, например, Марцель Биро, Бела Пайер и д-р Эрнё Вашвари. Наследие Шандора Вишни для «Монографии венгерских марок» (том 3) было проработано д-ром Ласло Маккаи.
Полную реконструкцию матрицы 20-тикрейцовой марки автор статьи совместно с д-ром Тивадаром Петровичем решил уже в 1970—74 годах. Посвященная результатам их работы статья «Колонные, групповые и парные опознавательные знаки матрицы марки номиналом 20 крейцеров» была опубликована в сентябрьском номере журнала «Филателияи семле» за 1972 год.
Ференц Обран упомянутую статью уточнил, расширил и добавил точным описанием опознавательных знаков мест листов. Описание сопровождается рисунками, благодаря которым статья лишится языковых трудностей и становится понятной также и для зарубежных филателистов.
Проработка данного знака произведена также новым методом, освещенным в номерах 1—2 журнала «Филателика» за 1971 год.
18 марок пятого и шестого горизонтальных рядов первой печатной формы 20-тикрейцовой марки в «парашютной» форме перегравированы. Они известны и популярны с 1900 года. Сейчас автор представляет читателям журнала табличную их проработку.
Материал Ференца Орбана является одной из важнейших статей, помещенных в журнале с 1971 года, так как он, также как и другие, служит новой, научно достоверной проработке венгерских марок с изображением конверта (1874—1899 гг.).

2 3-хкрейцовая марка 1 типа (д-р Тивадар Петрович)

Автор в первой части своей статьи («Филателика», 1976/1) подробно описал и рисунками показал колонные, групповые и парные опознавательные знаки трехкрейцовой марки 1 типа. На основе перегравирования перлов и трехугольников как на матрице, так и на печатных формах изготовленные марки он разделил на 4 группы. Он заметил уже в то время, что из-за небольшого количества входящих в 1—3 группы марок реконструкция матрицы пока не представляется возможной. Поэтому реконструкция матрицы, которая описывается и показывается рисунками в настоящем номере, произведена с использованием тех марок, которые были изготовлены с уже тонко перегравированных, причисленных к 4-й группе, имеющихся в достаточном количестве для коллекционеров печатных форм.
Особого внимания достойны марки V колонны. Как известно, правая верхняя часть марок этой колонны очень мелко заграви рована на матрице, что сказывается на марках в виде белого пятна. Эти ошибки на матрицах не исправлялись, они исправлялись лишь на многочисленных печатных формах, сделанных с матриц. Таким образом, марочные изображения отдельных мест листа V колонны, отражающие первоначальное состояние матрицы, являются более редкими, чем исправленные на печатных формах экземпляры. Проработка их уже началась, но из-за большого объема это требует еще длительного времени.

Eng. szám: III. SZI 213/1976
1500 pld. — 77/1128 Ságvári Nyomda, Budapest

78
1

philatelica

philatelica

1978/1

TARTALOM

Pákozdi László:
Nyíregyházi szükségbélyegek, levelezőlapok 1944—45-ben

Orbán Ferenc:
Az 1888-as I. típusú sztereotypia

Surányi László:
Az 1924. évi Jótékonysági kiadás 500 koronás címletének ismertetőjelei

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: PÁKOZDI LÁSZLÓ, DR. SCHOLZ TAMÁS
FELELŐS KIADÓ: DR. WURM FERENC
VIII. ÉVFOLYAM

Nyíregyházi szükségbélyegek, levelezőlapok 1944—1945-ben

PÁKOZDI LÁSZLÓ

1944. NYÍREGYHÁZA I.

2 címletből álló, helyi szükségbélyeg sorozat.

Egyes szakírók ugyan a kiadást *félhivatalosnak* nevezik, hivatkozással arra, hogy bár egyes (pl. a miskolci) postaigazgatóságok kifogásolták a nyíregyházi bélyegek forgalmazását, de az akkor Debrecenben székelő Ideiglenes Nemzeti Kormány Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztériuma a nyíregyházi bélyegkiadásokról tudomást szerezve az ellen nem tiltakozott, sőt a bélyegek nagyobb mennyiségű előállítása ügyében a Nyíregyháza 1. postahivatal vezetőjét meg is kereste levélben.

Álláspontunk az, hogy elismerve a hivatal vezetőjének csak dicsérendő kezdeményezését a bélyeghiány megszüntetésére, de a két nyíregyházi kiadást még félhivatalosnak sem tekinthetjük, mivel a postabélyegek kibocsátására az alsóbb postai szervek — *még rendkívüli körülmények között sem* — voltak felhatalmazva. Az A.1. Postaszabályzat értelmében bélyeghiány esetén a szabványos *készpénzbérmentesítést* kellett alkalmazni, amit a korabeli fennmaradt levelezési anyag is bizonyít.

Ezzel szemben — bár elsősorban pénzügyi okok miatt — a bélyegek és levelezőlapok megrendelését egy közigazgatási szerv, a Nyíregyházi Pénzügyigazgatóság végezte, sőt azokat az adóhivatal körbélyegzőjével lebélyegezve mintegy hitelesítette.

Az I. kiadású nyíregyházi szükségbélyegek és levelezőlapok forgalmazása nem kerülte el az illetékesek figyelmét, így elsősorban a Debrecenben megalakított Ideiglenes Postavezérigazgatóságét. (A Magyar Vöröskereszt debreceni irodájához különösen sok nyíregyházi tudakozó levelezőlap érkezett.) Amint ezt a továbbiakban idézzük is, maga az illetékes miniszter, *Gábor Ferenc* nem emelt kifogást a bélyegek és a lapok forgalmazása ellen, sőt annak kiterjesztésére gondolt. De idézzük a minisztérium és postahivatal 1945. januári levélváltását, amelyek számos következtetésre adnak lehetőséget. Idézve:

„Magyar Kereskedelem-
és Közlekedésügyi Minisztérium, Debrecen.
86/1945. K. K. M.
Postahivatal *Nyíregyháza.*

Tudomásomra jutott, hogy a nyíregyházi Pénzügyigazgatóság postabélyegeket nyomatott és ezeket a bélyegeket helybeli, valamint egyes vidéki hivatalok is használják.

Felhívom részletes jelentéstételre, hogy hány db és milyen címletű bélyegeket kapott a hivatal, ezekből mennyit használt fel bérmentesítésre és mennyi van készletben.

A lehetőséghez képest állapítsa meg, hogy mi az idevonatkozó helyzet a vidéki postahivataloknál is.

Lépjen érintkezésbe az előállító nyomdával és vonjon be tőle részletes mennyiségi ajánlatot, hogy milyen fajtájú papíranyagból milyen mennyiség áll rendelkezésükre postabélyeg nyomtatás céljára. Külön térjen ki a vízjelezés kérdésére is. Tegyen jelentést az előállítás műszaki kérdéseiről is.

Debrecen, 1945. január 25.

PH.
(Magyarország Kereskedelemügyi Minisztere)

Gábor F. sk.
Kereskedelem- és Közlekedésügyi miniszter"

A postahivatal vezetője, *Sabjányi Károly*, aki munkakörét már a Debreceni Postaigazgatóság megbízása alapján látta el, az alábbi jelentést küldte:

„Postahivatal Nyíregyháza 1. 1945. február 22.
78/1945.

Tárgy: Értékcikkügy.
A 86/1945. K. K. M. sz. rendeletre
Mell.: 1 db.

Magyar kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium.

Debrecen.

Jelentem, hogy a hivatal az itteni pénzügyigazgatóság által nyomtatott postai értékcikkekből 4992 darab 20 és 5004 darab 40 filléres postabélyeget, továbbá 12 000 darab 20 fillér értékjelzéssel ellátott levelezőlapot vett át felhasználás céljából. Ezekből a mai napig eladatott a teljes bélyegmennyiség, továbbá 11 732 darab levelezőlap.

Az árusítás során egyes vidéki postahivatalok is vásároltak tőlünk ilyen bélyegeket, valószínűleg tehát, hogy a környező postahivatalok is hijával vannak az értékcikkeknek.

Az előállító nyomdától bevont ajánlatot idecsatolva felterjesztem azzal, hogy a nyomda a műszaki vonatkozású kérdéseiről nem nyilatkozott.

(aláírás)
postaellenőr
Hivatalvezető"

Előzmények.

1944 szeptemberében megindultak a Vörös Hadsereg hadműveletei Magyarország felszabadítására. A szovjet csapatok 1944. szeptember 23-án átlépték a magyar határt és 26-án felszabadult Battonya és Makó, valamint az északkeleti hadműveletek során 1944. október 19-én Debrecen. *Nyíregyháza* felszabadítására kemény harcok után *1944. október 31-én* került sor.

A város a birtoklásáért folytatott súlyos harcok miatt igen siralmas állapotban volt. A pusztítást a Nyíregyháza 1. postahivatal sem kerülhette el, amely először az 1944. szeptember 17-i légitámadáskor már súlyosan megsérült. A város birtokáért folytatott harcok során a hivatal épületét aknatalálatok érték és a visszavonuló német alakulatok a távbeszélőerősítő állomást felrobbantották.

Mind a megye, mind a város általános postai helyzete azonos volt a korábbi filatéliai szakirodalmi munkákban leírottakkal. Gyakorlatilag a postaforgalom anyagi és személyzeti hiányosságok miatt teljesen megbénult. A volt hivatalvezető magával vitte a bélyegkészletet és a bélyegzőket (egy kivételével) és a várost elhagyta. A város felszabadulása után az új polgármester és a város szovjet katonai parancsnoka szükségesnek tartotta a postaszolgálat mielőbbi megindítását, s nem utolsósorban a postaműszaki feltételek biztosítását. A postahivatal újjászervezését és a

forgalom megindítását *Gimes Ödön*, postai műszaki ellenőrre bízták, aki november 10-e körül át is vette az újjáépítés és a hivatal vezetését.

Az I. kiadás története.

A hivatal első postaforgalmi tevékenysége a levélpostára terjedt ki. Ezt azonban szinte megbénította a szükséges postai értékcikkek hiánya. Ezért *Boros Lajos* azt tanácsolta *Gimes Ödön* megbízott hivatalvezetőnek, hogy mivel belátható időn belül nem mutatkozik lehetőség értékcikkellátmány beszerzésére, a felmerült nehézséget helyi, szükségmegoldással hidalják át.

Gimes Ödön a felmerült probléma helyi megoldását *Dogiu Nikolaj* kapitánnyal, a postahivatal szovjet parancsnokával megbeszélte, aki a szükségmegoldást, a bélyegek és levelezőlapok helyi előállítását helyeselte és ahhoz hozzájárult.

Gimes Ödön ezt követően felkereste *Venkovits Károly* nyomdatulajdonost, aki rendelkezett enyvezett papirossal és a levelezőlapok előállításához szükséges fehér kartonnal. Így *Gimes Ödön* megrendelést adhatott egy 20 és 40 filléres címletű bélyeg tervezésére és próbanyomatának elkészítésére. (Felmerült ugyan egy igényesebb bélyegkép tervezésének gondolatai is, de kellő szakember hiányában a bélyegkép tervezésével is — figyelembe véve a nyomda technikai adottságát — Venkovits Károly lett megbízva.)

Már az első lépésnél, a megrendelésnél komoly nehézség mutatkozott. A Nyíregyháza 1. postahivatal készpénzzel nem rendelkezett, így a bélyegek és a postai levelezőlapok megrendelésére nem vállalkozhatott. Ezért tárgyalásokat kezdtek *Seeberg Ármind*, nyugalmazott pénzügyminiszteri tanácsossal, a nyíregyházi pénzügyigazgatóság megbízott igazgatójával, mivel a pénzügyigazgatóság az adó- és illetékbevételekből készpénzzel rendelkeett. Mind *Gimes Ödön*, mind — a Debreceni Postaigazgatóság által 1945. február 15-vel megbízott utódja — *Sabjányi Károly* úgy gondolták, hogy a bélyeggyártás joga mint az elmúlt században, a Pénzügyminisztérium hatáskörébe tartozik. E téves elképzelés mellett az is számításba jöhetett, hogy az értékcikkek kibocsátását a helyi adóhivatal bekapcsolásával legalizálják.

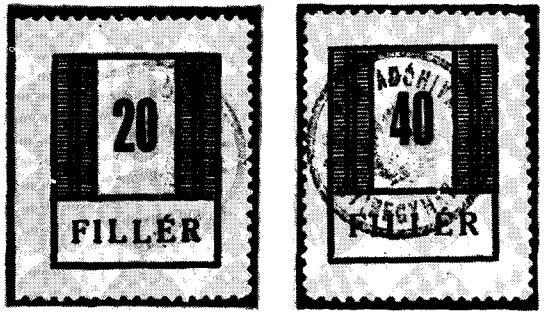
Ezek után az új postai értékcikkeket Venkovitsnál a nyíregyházi pénzügyigazgatóság rendelte meg. Elkészültük után az „egész" készletet a postahivatal átvette és átszállította az adóhivatalba, ahol azokat „M. KIR. ADÓHIVATAL NYÍREGYHÁZA" szövegű és babérlombokkal díszített, koronás magyar címerrel ellátott, 25—26 mm-es átmérőjű, kettőskörű, ibolya színű hivatali bélyegzéssel látták el. (Az egész szó idézőjelbe tétele nem véletlen. Az újabb filatéliai kutatások azt igazolják, hogy mind a bélyegekből, mind a levelezőlapokból olyan példányok is gyűjtői forgalomba kerültek, amelyekről az adóhivatali bélyegzés hiányzik. Ez azt látszik igazolni, hogy az I. kiadású értékcikkekből valamivel több készült, mint amennyit a postának leszállítottak, illetve az adóhivatalban felülbélyegeztek (l. 8. ábra).

Az adóhivatali felülbélyegzésre *Gimes Ödön* szerint azért került sor, „hogy tényked esüknek még hivatalosabb formája legyen", *Boros Lajos* szerint „hogy ne lehessen utánozni és kellő hitele legyen a közönség körében". (Ez utóbbi megfontolás alapossága a hamisítások alcím alatt igazolást is nyer.)

A kibocsátások anyagi oldalát rendezendő, a helyi pénzügyigazgatóság és a postahivatal között hosszú vita keletkezett, amely végül is megoldást nyert azzal, hogy a postahivatal az időközben árusításból befolyt összegből az előállítás nyomdai költségeit a pénzügyigazgatóságnak visszatérítette.

Forgalmi idő

Az első kibocsátású nyíregyházi szükségbélyegek *1944. decemberének közepén* kerültek forgalomba. *Boros Lajos* szóbeli közlése szerint erre december 16-án került sor. Az eddig ismert legkorábbi felhasz-

1. ábra. Valódi I. kiadású 20 és 40 filléres bélyeg

nálás 1944 december 18-ra esik. Forgalmazásuk a készletek kifogytáig tartott. A készlet kimerülése tette indokolttá 1945 februárjában a II. kiadás kibocsátását.

Árusítás

A bélyegeket a Nyíregyházi 1. postahivatal elsősorban a saját, a helyi igények kielégítésére fordította. Kisebb mennyiségeket átadott a környező Szabolcs-megyei hivataloknak is, így felhasználásuk egyéb Szabolcs-megyei helységekből is ismert. *Sugár István* elsődleges kutatásainak feldolgozásában azt írja, hogy gyűjtők nem jelentkeztek az első sorozat megvásárlásának igényével. (Ez a korabeli körülmények között érthető is.)

Így logikus, hogy az I. kiadású nyíregyházi bélyegek *valódi, használatlan* példányainak előfordulása *igen ritka.*

A sorozat értékei és példányszámuk

20 fillér sárga/fekete	4992 db
40 fillér rózsaszín/fekete	5004 db

A *bélyegképek* ábrája az értékjelzés kivételével azonos. A bélyegkép a középső vízszintes vonallal két mezőre osztott. A felső üres mezőben az értékszám foglal helyet. Két oldalán függőleges és vízszintes vonalakból álló, Venkovits közlése szerint „körzetdarabnak" nevezett díszítő elemmel. A FILLÉR értékjelölés az alsó, fekvő téglalap alakú fehér mezőben fekszik.

A bélyegkép mérete 22,8 × 28,8 mm.

Ismertetőjelek.

Ezek elsajátítása *a valódi bélyegek, az utánnyomat,* valamint a *hamisítványok* felismerésénél igen fontos.

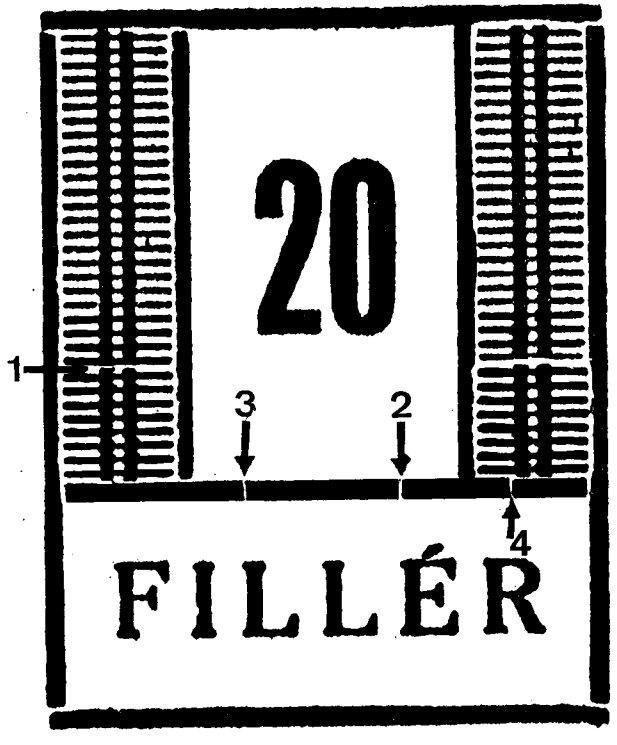
1. Mind a bal, mind a jobb körzetdarabon az alulról számolt 8. és 9. vízszintes vonal között a függőleges, párhuzamos vonal *megszakad.* A vízszintes vonalak távköze itt 0,3 mm a többi 0,2 mm-el szemben. Szabad szemmel is jól észlelhető. Ez a jel valamennyi kiadásnál és címletnél (még a levelezőlapoknál is) *azonos,* ezért ezt a rajzhibát *metszetjelnek* kell tekintenünk (l. 2. ábra, 1-es jel).

2. A FILLÉR feliratot övező, téglalap alakú keret felső vonala a *jobb* végétől mért 6,8—7,4 mm távolságban *megszakad,* helyesebben a két vonaldarab *nem illeszkedik* pontosan. Ez az ismertetőjel mindkét címlet ívének legtöbb bélyegén megtalálható. Ez a „hézag" hol erőteljesen mutatkozik (még szabad szemmel is jól észlelhető), hol olyan jól illeszkedik, hogy előfordulása csak a legnagyobb figyelemmel állapítható meg (l. 2. ábra, 2. jele).

3. Egyes ívhelyekről olyan példányok is ismertek, amelyeken az előbb leírt vízszintes vonal szakadása a *bal oldalon,* a vonal végétől mért 7,5—7,6 mm távolságban fekszik.

Eddigi megállapításunk szerint ilyen előfordulással *a 20 filléres címlet 6., továbbá 9. és 10.,* valamint *a 40 filléres címlet 9. és 10. ívhelyének* példányainál találkozunk (l. 2. ábra, 3. jel).

Szinte bizonyos, hogy ez a vízszintes vonal *három darabból lett összeállítva* és a 3. pontban ismertetett illesztési hiba a befogás sajátossága miatt csak *egy-két ívhelyen mutatkozik észlelhetően.*

2. ábra. Ismertetőjelek

4. A 40 filléres bélyegek jellegzetessége a kétféle — sovány és kövér — számjegyek előfordulása (3. ábra). Feltehetően a nyomda nem rendelkezett elegendő azonos típusú 40-es számjeggyel, így a 9. és 12. ívhely bélyegei kövér 40-es számjegyet kapott.

Mivel két eltérő típusú számjegy a bélyegkép jellegét is megváltoztatta, ezért a 40 filléres címletet két típusba kell sorolnunk (l. 3. ábra). Így

I. típus: a számjegy mérete 5 × 6,8 mm,

II. típus: a számjegy mérete 9,7 × 7,5 mm (9. és 12. ívhely).

3. ábra. Az I. típusú (felül) és a II. típusú (alul) 40 filléres

Nyomták Nyíregyházán Venkovits Károly nyomdájában egy menetben, *magas* (könyv) *nyomással,* ismeretlen típusú, amerikai tégelysajtón.

Utánnyomat.

A Debreceni Postaigazgatóság *1945. június 8-án* kelt körrendeletében, amelyet az igazgatása alá tartozó valamennyi postahivatalnak és postaügynökségnek megküldött, az alábbi felhívás olvasható:

„A rendkívüli viszonyok következményeként mutatkozó bélyeghiányon a hivatalok egy része szükségbélyegek és bélyegző használatával igyekezett segíteni.

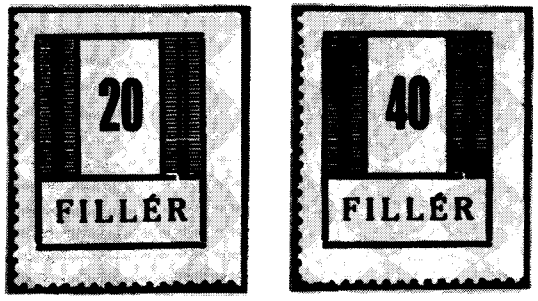
Értesülés szerint a szükségbélyegek a forgalomban volt bélyegek felülnyomásával készültek (feltehetően az abonyi kiadásról van szó), *de egyes helyeken bélyegszerű ragjegyeket is állítottak elő* (feltehetően utalás a nyíregyházi kiadásokra). *Ezekre nézve az előállításra okot adó körülményekre, az előállítás módjára, példányszámra s egyéb lényeges körülményekre is kiterjedően tegyen rendeletemre való hivatkozással jelentést s ennek mellékleteként a bélyegmúzeumba való elhelyezés céljára a szükségbélyegekből lehetőleg három-három, de legalább egy-egy példányt terjesszen fel. A bélyegeken kívül az ezek előállításához használt nyomódúcokat is küldje ide be. Jelentést csak azoktól a hivataloktól várok, ahol a fenti események előfordultak . . .*

. . . Ha a nyíregyházi szükségbélyegekből készlet már nem állna rendelkezésre, szigorú ellenőrzés mellett és annak idejében használt papír, festék, nyomóeszköz használatával készíttessen múzeumi célra néhány sorozatot s azt terjessze ide fel. A költségeket kisebb üzemi számadásban számolja el."

Említést érdemel, hogy a Debreceni Postaigazgatóság a szükséglevelezőlapok múzeumi célra történő megküldésére nem tér ki.

Amikor 1945. június 9-én a Nyíregyháza 1. postahivatal vezetője az utasítást kézhez vette, a hivatal már nem rendelkezett nyíregyházi szükségbélyegekkel. Ezért a felmerült igény kielégítése céljából felkeresték a bélyegeket előállító Venkovits Károlyt. Kiderült azonban, hogy a kiadás *eredeti nyomóformái* a II. kiadás elkészülte és leszállítása után szét lettek szedve, így „elvileg" a múzeumi példányok elkészítéséhez *új nyomóformát* kellett volna készíteni.

Mielőtt tovább mennénk, talán nem felesleges néhány filatéliai alapfogalmat tisztázni. *Újnyomatokról* akkor beszélhetünk, amikor *hivatalos* megrendelésre a bélyegeket az *eredeti nyomóformával* újból nyomtatják. (Pl. az 1883-as réznyomatos sor és könyvnyomású újságbélyeg.) Az eredetieket megközelítő, új nyomóformákkal nyomtatott bélyegek *utánnyomatok*, amelyek a megrendelés jellegétől függően lehetnek *hivatalosak*, vagy *magán utánnyomatok*.

4. ábra. Hamis alapbélyegek

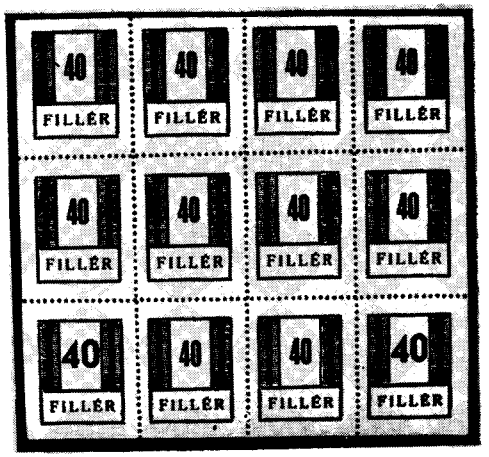
Utánnyomatokat készített Venkovits is, de ezek *jellege* a későbbiek során magyarázatot nyer! Az ügyes kezű Venkovits az utánnyomatok szedéseit méretben, számjegytípusban azonos kivitelben készítette el az eredetivel. Egy technikai hibát azonban elkövetett, amelynek alapján az utánnyomatokat a valódiaktól nem nehéz megkülönböztetni.

Az utánnyomat ismertetőjele

Az előbb említett technikai hiba a FILLÉR értékjelölést övező, fekvő téglalap alakú keret felső vonalán fordul elő.

Ellentétben a valódi bélyegek ilyen jellegű két jelétől (l. 2. ábra 2. és 3. jele) az utánnyomatok íveinek *valamennyi ívhelyén* ez a *vonalszakadás* a jobb oldali körzetdarab párhuzamos egyenesétől balra, *a széltől mért 3 mm-re fekszik*, a valódi bélyegeken megállapított 6,8—7,4 mm-el szemben. Ez a *közös ismertetőjel* az ív valamennyi bélyegén *azonos* és könnyen felismerhető (2. ábra 4. jele).

A korábbi szakirodalomban az olvasható, hogy az új nyomóformával legyártott két-két ívet (24—24 bé-

5. ábra. Hamis 40 filléres ív

lyeg) a hivatal *1945. június 27-én* felterjesztette a Debreceni Postaigazgatóságnak, ahonnan az megőrzésre a Bélyegmúzeumba került.

Valójában ez másként történt, ami magyarázatot is szolgáltat a hamisítványok keletkezésére.

Magán utánnyomat

Az elmúlt három évtizedes kutatómunkák azt igazolják egyöntetűen, hogy a nyomdában az eredeti bélyegeken kívül több ív *magán utánnyomat* is készült.

Ezek a gyűjtői forgalomban — ugyan csekély számban — felbukkanó, főként használatlan példányok, valamint teljes ívek kizárólag gyűjtői célra készültek. A hivatal pénzügyi naplójának „kisebb üzemi kiadások" bejegyzése ugyan bélyegek vásárlását igazolja, de amint ez a későbbiek során igazolást nyertek, a vásárolt bélyegek *nem hivatalos utánnyomatok* voltak. A magán utánnyomatok eredetére Venkovits felvilágosítást nyilvánvalóan sohasem adott.

Említést érdemel, hogy ezeknek a bélyegeknek *metszetjele azonos* a valódi bélyegekével.

Nyilvánvaló, hogy ezekről a bélyegekről hiányzik a valódi adóhivatali felülbélyegzés is (l. 4. ábra).

A későbbiek tanúsága szerint is megállapíthatjuk, hogy *a Bélyegmúzeum részére hivatalos utánnyomat nem készült!* (Erre a hamisítványoknál visszatérek.)

Hamisítványok

Az I. kiadású nyíregyházi szükségbélyegek a korabeli körülmények között viszonylag későn ébresztették fel a gyűjtői érdeklődést. Nyilvánvalóan ez az újabb igény vezethette Venkovitsot a gyűjtői igények kis mérvű kielégítésére.

Az I. kiadású nyíregyházi szükségbélyegek hamisítványait az alábbi csoportokba sorolhatjuk.

1. *Hamis alapbélyegek.* Ide tartoznak azok a *magán utánnyomatok,* amelyek a posta tudta és beleegyezése nélkül gyűjtői célra készültek. Ezekről a bélyegekről nyilvánvalóan hiányzik az adóhivatal *valódi,* ibolyaszínű körbélyegzője. Ilyen előfordulású valamennyi, eddig ismert kisív is (5. ábra).

2. *Hamis adóhivatali bélyegző.* Ebbe a csoportba azokat a bélyegeket soroljuk, amelyeknek adóhivatali bélyegzése *hamisítvány.*

A hamis adóhivatali bélyegző azonos méretű (25 mm-es) a valódival, de *körvonala* nem kettős, hanem *egyvonalú.* Míg a valódi nyomata általában elmosódott, alig olvasható, addig a hamisítványé *éles rajzolatú,* tiszta nyomatot adott (6. ábra).

Az előforduló valódi bélyegek *hamis* adóhivatali bélyegzéssel arra engednek következtetni, *hogy a valódi kiadás alapbélyegeiből több készült, mint amennyit a nyomda a postának leszállított!*

Az általam ismert ilyen példányok használatlanok, így valószínűleg bérmentesítésre, vagy hamis levelek készítésére nem használták.

Ilyen előzmények után nagy meglepetés ért akkor, amikor 1978. januárjában *végre* módom nyílt a múzeumi anyag alapos megtekintésére. Kisebb meglepetésül szolgált, hogy a várt két ív helyett csak ívtöre-

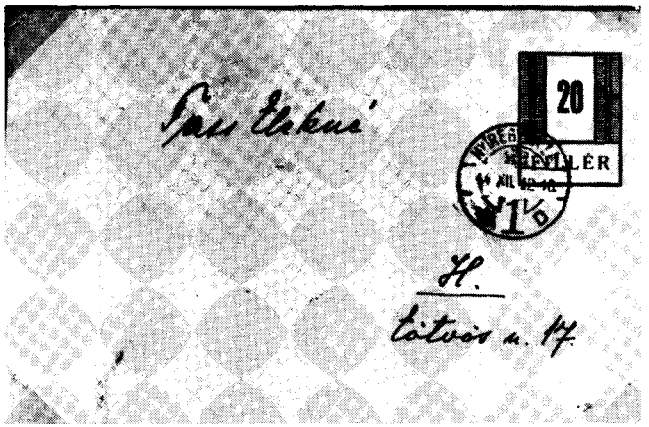
6. ábra. Hamis adóhivatali bélyegző valódi alapbélyegeken

dékeket, darabokat találtam az I. kiadás bélyegeiből. Nagyobb meglepetésként ért, hogy a bélyegek *utánnyomatok* voltak ugyan, de *hamis adóhivatali bélyegzésűek*. A hamis adóhivatali bélyegzők alkalmazásával az alapbélyegek is *elveszítették* azt a jellegüket, hogy *hivatalos utánnyomatoknak* tekinthetők. A hamis adóhivatali bélyegző alkalmazása a múzeumnak átadott példányokon arra enged következtetni, hogy ez a bélyegző Venkovits nyomdájában készült azzal a céllal, hogy a Debreceni Postaigazgatósághoz felterjesztendő ívek a *valódiakkal azonos megjelenésűek legyenek*. Nem sokat tévedhetünk olyan következtetés levonásában, hogy Venkovits ezt a bélyegzőt „szívességből" időnként a gyűjtői igények kielégítésére is használta. Az eddigi ritka előfordulás azt a látszatot kelti, hogy az ilyen szívességekre ritkán kerülhetett sor.

3. *Valódi alapbélyegek adóhivatali bélyegzés nélkül.*

Az előzőekben már utaltam arra, hogy nem minden I. kiadású valódi bélyeg került a postának átadásra, majd adóhivatali felülbélyegzésre. Ilyen példányok használatlanul (7. ábra) is ismertek, de hamis küldeményeken is találkozunk velük (8. ábra).

4. *Hamisított küldemények.* Ide részben azokat a valódi bélyegekkel bérmentesített küldeményeket so-

8. ábra. Hamis bérmentesítés hamis bélyeggel

rolhatjuk, amelyek a bélyegek kifogyta után — gyakran téves — kelet előre állítással a Nyíregyháza 1. postahivatal *„D" betűjelű* hk. bélyegzőjével *utólag* gyűjtői célra készültek (8. ábra).

Az ma már nem vitatható, hogy az I. kiadás bélyegeivel bérmentesített, Nyíregyházán feladott *valódi küldemények* lebélyegzése az *„M" betűjelű* hk. bélyegzővel történt.

Az így felhasznált alapbélyegek esetenként valódiak, esetenként hamisítványok.

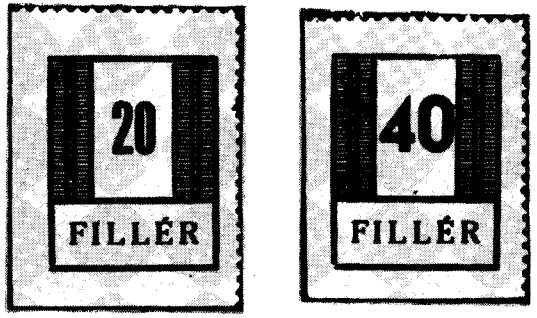
12-es ívekben (4 × 3) került forgalomba.

Készült 0,09 mm vastag, színezett, előre enyvezett könyvnyomó papíron.

Fogazat 10 $^{3}/_{4}$-es vonalfogazat, amely a nyomdákban általánosan használt perforáló géppel készült. Az ív szélső bélyegsorai külső oldalukon *fogazatlanok.*

Bérmentesítés.

Az eddigi tapasztalatok azt erősítik meg, hogy figyelmen kívül hagyva az akkor még érvényben levő,

7. *ábra.* Valódi alapbélyegek adóhivatali bélyegző nélkül

1943. július 1-én életbe léptetett postai tarifákat, a levelezőlap bérmentesítési díja 20 fillér, a leveleké 40 fillér, az ajánlási díj pedig 80 fillér volt mind a helyi, mind a vidéki küldeményeknél.

1945. NYÍREGYHÁZA II.

2 címletből álló, helyi szükségbélyeg sorozat.

A II. kiadás története.

1945 januárjában és februárjában egymásután nyíltak meg Szabolcs megyében a postahivatalok. A postai zárlatok helyközi szállítását kisebb távolságokra *gyalogpostaszolgálat,* rendszerint *útőri futárposta,* vagy a helyre állított vasútvonalakon a mozdony-, vagy vonatvezetők végezték.

Nyilvánvaló, hogy az erősebb postaforgalom hamar felemésztette az I. kiadású nyíregyházi bélyegeket. Ezért *Sabjáni Károly,* az új hivatalvezető, már a bélyegkészlet teljes kifogyta előtt megkereste Venkovitsot újabb bélyegek megrendelésével. Mivel a postahivatal a levelezőlapok és az I. kiadású bélyegek eladásából most már készpénzzel rendelkezett, az újabb bélyegek megrendelésébe már nem vonta be a helyi pénzügyigazgatóságot, illetve az adóhivatalt.

A bélyegkép

A II. kiadás bélyegeinek *ábrája teljesen azonos* az I. kiadáséval, de a postai és a helyi jelleg kidomborítása céljából a FILLÉR felirat alatt vörös színű „NYÍREGYHÁZA 1." felülnyomattal látták el. A kétféle típusú 40-es számjegy is azonos ívhelyen fekszik.

Forgalmi idő

A II. kiadású nyíregyházi szükségbélyegek 1945 februárjában készültek el és annak második felében kerültek forgalomba. Felhasználásukkal még 1945 áprilisában is találkozunk.

Árusítás

A bélyegeket a postahivatal elsősorban a helyi igények kielégítésére fordította. Csak kisebb mennyiségeket adott át az egyéb környező postahivataloknak. E kiadásból már néhány gyűjtő megrendelésének is eleget tettek néhány sorozattal.

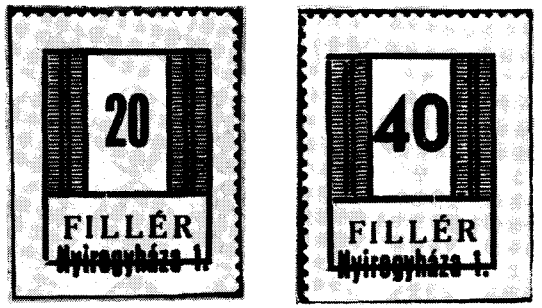
A II. kiadású bélyegek *használatlan* példányainak előfordulása ritka, de gyakoribb mint az I. kiadás bélyegei. Említést érdemel, hogy az eddig ismert használatlan példányok mind B típusú felülnyomatúak.

A sorozat értékei és példányszámuk

20 fillér	sárga/fekete/vörös	4992 db
40 fillér	rózsaszín/fekete/vörös	2004 db

A valódi bélyegek ismertetőjelei

a) Az alapbélyegek *ismertetőjelei* teljesen *azonosak* az I. kiadásnál leírottakkal. A 2-es és 3-as vonalszakadások ugyanazon ívhelyeken fordulnak elő. Az egyéb apróbb ismertetőjelek előfordulása is azonos. Mindez azt igazolja, hogy a II. kiadás megrendelésekor *az eredeti szedés még állt.* (Venkovits nyilván még újabb megrendelést várt.) A 40 filléres címlet kétféle típusú számjegye a II. kiadásnál is ugyanott (9. és 12. ívhely) helyezkedik el, mint az I. kiadásnál.

9. ábra. Valódi II. kiadású, B típusú bélyegek

b) *A felülnyomat.* Mint ismeretes, a II. kiadású bélyegeket — amelyeknek alapbélyegei azonosak az I. kiadáséval — a helyi és a postai jelleg kidomborítása céljából a FILLÉR felirat alatt vörös „NYÍREGYHÁZA 1." felülnyomattal látták el.

Mind a levelezési anyag, mind a használatlan példányok alapos vizsgálata alapján a felülnyomat és a kiadás *két típusba* sorolandó. Ez a megállapítás arra enged következtetni, hogy a II. kiadású bélyegek nyomtatására *két alkalommal* került sor.

A típus. A NYÍREGYHÁZA 1. felülnyomat „I" betűjén *hosszú,* szögletes, legrövidebb oldalára állított trapezoid alakú *ékezet* van. A felirat utáni pont *négyzet* alakú. A betűk jó rajzolatúak, élesen határoltak, ami főként az „N" betűnél észlelhető (l. 10. ábra).

A felülnyomat színe tompa *karmin.*

A felülnyomat teljes szélessége 19,4 mm.

Használatlan előfordulásuk igen ritka, ami azt látszik igazolni, hogy először ezek a típusú bélyegek készültek és nagyrészt felhasználásra is kerültek.

B típus. A NYÍREGYHÁZA 1. felülnyomat „I" betűjén az *ékezet négyzet alakú,* úgyszintén a felirat utáni *pont* is. A betűk szélei határozatlan vonalakkal határoltak (hasonlóan az I. kiadású 1945-ös provizóriumok felülnyomatához), az „N" betű két függőleges szára és az összekötő vonal erősen *összefolyó* (l. 10. ábra).

10. ábra. Az A és B típusú felülnyomat

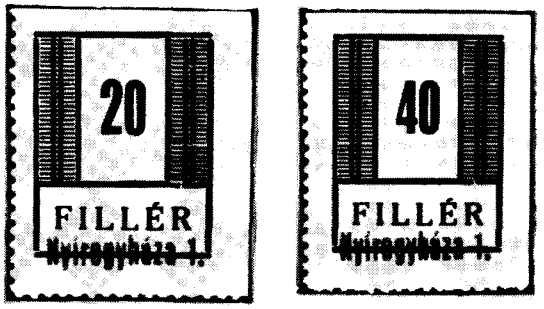
A felülnyomat színe *cinóber.*

A felülnyomat teljes szélessége 20 mm.

Használatlanul és használtan ez a típus gyakoribb, mint az *A* típus.

c) *Felülbélyegzés.* A II. kiadású bélyegek a Nyíregyháza 1. postahivatal megrendelésére és költségére készültek, ezért *adóhivatali felülbélyegzésre nem kerültek.*

Nyomták Nyíregyházán Venkovits Károly nyomdájában két menetben, *magas* (könyv) *nyomással.*

11. ábra. Hamis alapbélyegek hamis felülnyomattal

Utánnyomat.

Mint az I. kiadásnál leírtuk, a Debreceni Postaigazgatóság 1945. június 8-án kelt körrendeletében a szükségbélyegek múzeumi célra való megküldését rendelte el. A postahivatal jelentése szerint is már nem rendelkezett nyíregyházi szükségbélyegekkel. A korábbi szakirodalom úgy vélte, hogy múzeumi célra *hivatalos utánnyomatok* (két ív) készültek. A múzeumi anyag megtekintésekor azt kellett megállapítanom, hogy az ott tárolt ív és ívtöredékek *alapbélyegei valódiak*, a *felülnyomata pedig B típusú*. Ez a megállapítás azt igazolja, hogy *a II. kiadásból sem készült hivatalos utánnyomat*. A felterjesztett bélyegívek, ismeretlen forrásból származó, valódi B típusú ívek voltak. Az 1 bélyeg híján teljes 20 és 40 filléres ív tanulmányozása, mivel az *alapbélyegek* teljes íve nem ismeretes, rendkívül hasznos adatokkal szolgáltak az egyes ívhelyek ismertetőjeleinek rögzítéséhez, illetve az újabbak, a még nem ismertek feltárásához.

Magán utánnyomat

Miként az I. kiadásból, a II. kiadásból is készültek magán utánnyomatok. Ezek elkülönítése a valódi bélyegektől az *ismertetőjelek* alapján nem nehéz (11. ábra).

1. Az alapbélyegek ismertetőjele azonos az I. kiadás magán utánnyomatánál leírttal (l. 2. ábra).

2. *A felülnyomat.* A felülnyomat „I" betűjének *ékezete* hosszú és elmosódott szélű.

3. Az „1"-es számjegy utáni *pont* határozatlan formájú, de rendszerint inkább *kör* alakot mutat.

4. A felülnyomat színe *cinóber*, a betűk szélei egyes részeknél kontúr nélküliek. Megkülönböztetésük a valódi *A* típustól már a felülnyomat színe alapján is lehetséges.

Hamisítványok

1. A magán utánnyomatokat hamisítványoknak kell tekintenünk, mivel ezek nem postai, hanem *gyűjtői célra* készültek.

2. Ide kell sorolnunk a szívességi bélyegzésű példányokat, küldeményeket is. Ezek között olyan előfordulásokkal is találkozunk, amelyeknél a bélyegző keletje jóval megelőzi (pl. 1945. január) a bélyegek forgalmazását. A bélyegző betűjele ez esetben is „D"!

12-es ívekben (4 × 3) került forgalomba.

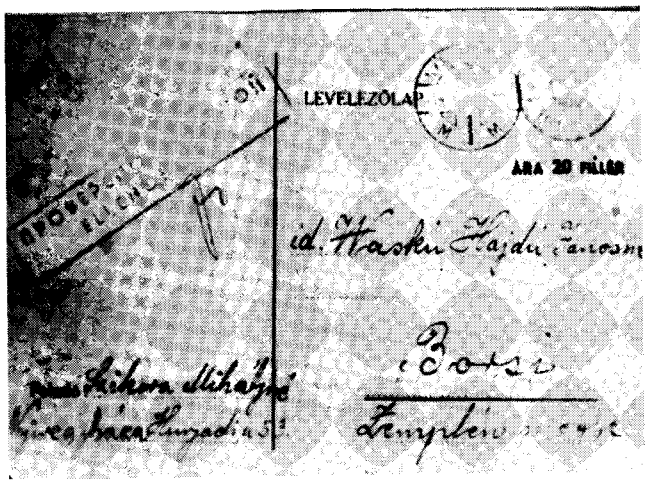
Készült 0,09 mm vastag, színezett, előre enyvezett könyvnyomó papíron.

Fogazat 10 $^{3}/_{4}$-es vonalfogazat. Az ív szélső bélyegei külső oldalukon *fogazatlanok*.

Bérmentesítés. Az ismeretek azonosak az I. kiadásnál leírottakkal.

1944/45. Nyíregyházi szükség-levelezőlapok.

A bélyegeknél említett bélyeghiány talán nem is utolsósorban a postai levelezőlapokat érintette. Az ismert objektumok előfordulására támaszkodva nem szolgálhat meglepetésként, hogy a nyíregyházi szükség-levelezőlapok forgalomba bocsátása megelőzte a postabélyegekét. A nyíregyházi postai levelezőlapokat megjelenési különbözőségük folytán *három kiadásba*, ill. *három típusba* sorolhatjuk.

12. ábra. I. kiadású szükség-levelezőlap

I. kiadás.

A levélfogalom megindítása rendkívül fontos volt, ezért még a postabélyegek tervrajzainak elkészítése előtt — bélyeg nélküli, szabványos postai méretű szükség-levelezőlapok forgalomba bocsátására került sor *1944 decemberében.* A levelezőlapokat nyilvánvalóan a nyíregyházi pénzügyigazgatóság rendelte meg, amit a bélyeg kijelölt helyén elhelyezett kétkörös adóhivatali bélyegző is igazol.

A bélyeg helyének szaggatott vonalakkal jelölt álló téglalap alatt, vastag, groteszk betűkkel „ÁRA 20 FILLÉR" eladási árjelzés olvasható (l. 12. ábra).

A levelezőlapokon hosszú, téglalap alakú orosz és magyar nyelvű ellenőrzési (cenzúra) jelzőbélyegző helyezkedik el.

A postai hk. bélyegző Nyíregyháza 1. postahivatal „M" betűjelű bélyegzője a valódi példányokon.

Példányszámuk nem ismert. Ez benne foglaltatik a 12 000-es összes levelezőlap darabszámában. Előfordulásuk igen ritka!

II. kiadás.

Még 1944 decemberének második felében, a szükségbélyegek tervrajzának elfogadása és a bélyegek gyártásával egy időben sor került új, rányomott bélyeggel ellátott postai levelezőlapok előállítására és forgalomba bocsátására.

A II. kiadású szükség-levelezőlap azonos méretű és beosztású az elsővel, de a bélyeg helyét jelölő, álló téglalap alakú, szaggatott vonalakkal jelzett jobb felső sarokba a bélyegsorozat 20 filléres címletét nyomtatták. A bélyegkép alatt az „ÁRA 20 FILLÉR" felirat változatlanul maradt. Ez arra enged következtetni, hogy e kiadás gyártásakor az I. kiadású, „félkész terméknek" tekinthető, I. kiadású levelezőlapokat használták fel. Ezt a bélyegképnek a bélyeg helyét jelző szaggatott vonalakra való rányomása igazolja (l. 13. ábra).

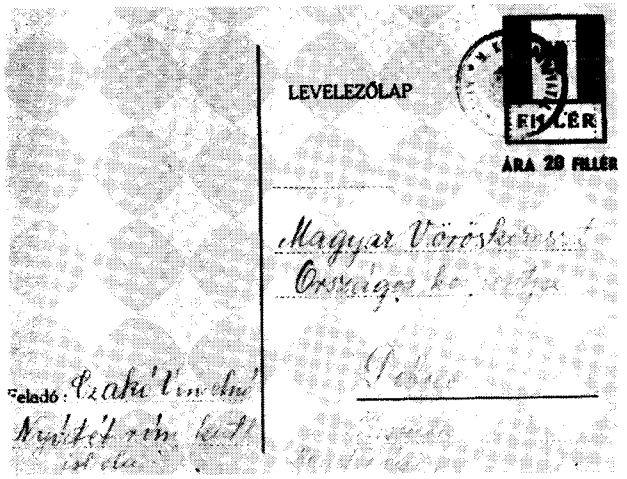
A 20 filléres rányomott bélyeg mérete és ismertetőjele azonos a postabélyegekével. (A bélyegkép ismertetőjelei közel azonosak a valódi bélyeg 3. ívhelyének ismertetőjeleivel.)

Mivel ezeket a levelezőlapokat is a Nyíregyházi pénzügyigazgatóság rendelte meg, valamennyi a postahivatalnak átadott példányon a bélyegképet *az adóhivatal ibolya színű, kétkörös bélyegzőjével látták el!*

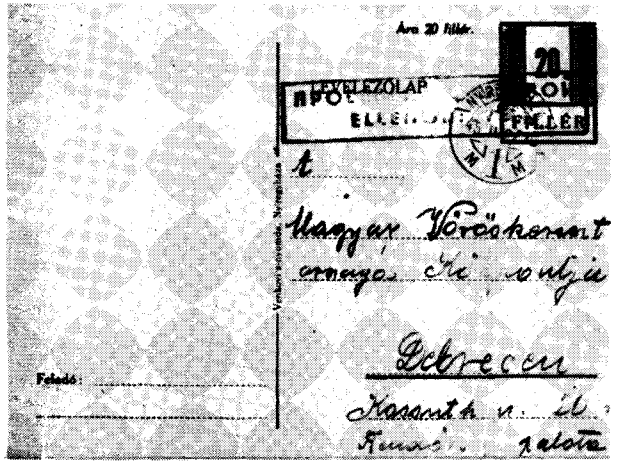
A levelezőlapok kartonjának színe *fehér,* de takarékossági okoknál fogva *homokszínű* kartonon is készültek. (Más színek előfordulása sem okozna meglepetést!)

Példányszámuk nem ismert. Ez benne foglaltatik a 12 000-es összes levelezőlap darabszámában.

A Nyíregyházán feladott levelezőlapon e kiadásnál is orosz és magyar nyelvű *ellenőrzési jelzőbélyegző* helyezkedik el.

13. ábra. II. kiadású szükség-levelezőlap

14. ábra. III. kiadású szükség-levelezőlap

III. kiadás.

A II. kiadású levelezőlapok kifogyta után *újabb* levelezőlapokat nyomtattak.

A levelezőlapok mérete, beosztása, valamint az eredeti bélyegkép (újabb ismertetőjelekkel) elrendezésében jelentős *változás* következett be (14. ábra).

1. A középütt elhelyezkedő osztóvonal megszakad és közepén „Venkovits-nyomda, Nyíregyháza" szöveg kapott helyet.

2. Az eladási árat jelző szöveg, „Ára 20 fillér", már nem a bélyegkép alatt, hanem attól balra, a bélyegkép felső szélével egy magasságban helyezkedik el. A felirat betűtípusa *kurzív*.

3. A jobb felső sarokból *hiányzik* a bélyeg helyét jelző, szaggatott vonalú *téglalap*.

A rányomott bélyeg mérete és ismertetőjelei azonosak a 20 filléres postabélyegekével.

A rányomott bélyegeken elhelyezkedő *adóhivatali bélyegző* arra utal, hogy ez a kiadás még a II. kiadású bélyegek előtt a Pénzügyigazgatóság megrendelésére készült.[1]

A levelezőlapok kartonjának színe *fehér*.

A III. kiadású levelezőlapok példányszáma sem ismert. *Példányszámuk* benne foglaltatik a 12 000-es összes darabszámban.

Ebből a kiadásból *adóhivatali bélyegző nélküli* példányok is ismertek, mint Venkovits ajándéka.

A Nyíregyházán feladott levelezőlapokon orosz és magyar nyelvű, téglalap alakú, *ellenőrzési jelzőbélyegző* helyezkedik el.

[1] Ezt támasztja alá a postahivatal idézett, 1945. február 22-i jelentése, amely az előállított levelezőlapok mennyiségét 12 000-ben jelöli meg.

Utószó.

Úgy gondolom, hogy mind e tanulmány szerzőjének, mind az olvasók köszönetét kell kifejeznem *Sugár Istvánnak,* aki a két kiadás történetének előzményeit rendkívül szorgos és alapos munkával felderítette. A bélyegekkel, levelezőlapokkal kapcsolatos megállapításával ugyan a fentiek alapján nem értek egyet, de a valóságot ítéljék meg azok a gyűjtők, akik nagyobb nyíregyházi bélyeganyaggal rendelkeznek.

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ

KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

Az 1888-as I. típusú sztereotypia

ORBÁN FERENC (SILKEBORG, DÁNIA)

Nem véletlen, hogy a könyvnyomású krajcáros bélyegeink ismertetése során az I. típusú sztereotypia maradt utolsónak.

Ennek magyarázata az alábbiakban rejlik. A korábbi évek kutatómunkája során, amelyet Pákozdi László és dr. Petrovits Tivadar közreműködésével végeztem, sikerült feltárnunk azokat a technológiai problémákat, amelyek a sztereotypekkel való nyomtatással merültek fel. Már 1971-ben, még a Bélyegmúzeum hivatalos megnyitása előtt lehetővé vált oda belátogatnom, ahol már akkor ki volt állítva a 99 bélyegből álló, csaknem teljes ív 3 forintos. Így eleve gondoltam, hogy az ívben rejlő altípusok leírása csak idő és megfelelő alkalom kérdése lesz.

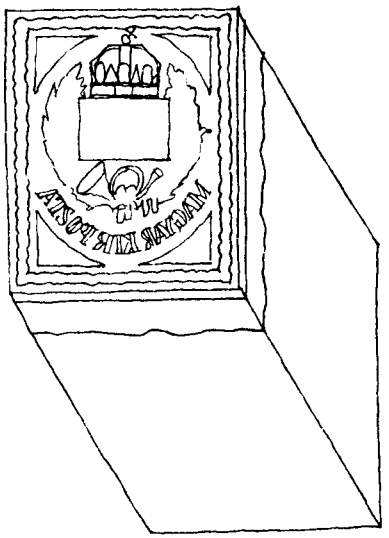
Szerencsés véletlen folytán gyűjteményembe került egy 70 bélyegből álló 3 forintos ív, amelyen meg tudtam állapítani az alábbiakban ismertetendő 10 altípust.

Az 1974-es jubileumi kiállításon a Bélyegmúzeum anyaga között az előbb említett 99 darabos ív is bemutatásra került. Ott sikerült megállapítanom saját ívdarabom helyét a teljes ívben (a felső ívrész 70 bélyege), sőt sikerült a még akkor ismeretlen harminc ívhelyen az altípusok elhelyezkedésének zömét meghatározni.

Dr. Vasváry Ernő, néhai temesvári filatelista fedezte fel és 1949-ben a Bélyegmúzeum anyagát tanulmányozva beigazoltnak találta, hogy az ún. „feketeszámú krajcárosok", amely népszerű elnevezés alatt az 1888-tól 1899-ig könyvnyomással előállított bélyegkiadásokat értjük, a bélyegképek ismertetőjeleik alapján különféle típusokra oszthatók fel. Előttünk ismeretlen oknál fogva ő az 1888-ban nyomtatott 1 és 3 forintos bélyegeket nevezte el I. típusúaknak. Annak ellenére, hogy mai ismereteink birtokában célszerűbbnek tartanánk az I. típus elnevezést a kiadás krajcáros címleteinek (ma II. típus) biztosítani, mégis Vasváry elsődleges elnevezését — az iránta érzett tiszteletből — megtartottuk.

Dr. Vasváry Ernő tanulmánya a Filatéliai Szemle 1958. évi 10., 11. és 2. számában „Az 1888. évi bélyegek eredete, lemezváltozatai és nyomólemezeinek összetétele" címmel jelent meg. Ezen tanulmány megjelenését megelőző kutatási munka A Magyar Bélyegek Monográfiája III. kötetében a 669—670. oldalon ismertetésre került.

Úgyszintén a Monográfia III. kötetének 678—681. oldalán olvasható az I. típusra vonatkozó, tíz évvel ezelőtti ismereteink összefoglalása ezen sorok írójának tollából.

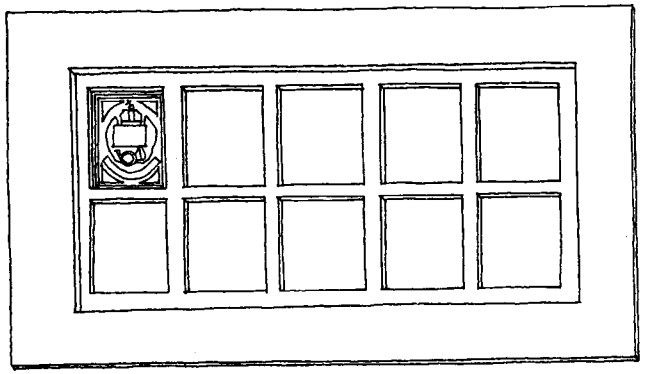

1. ábra. Sztereotyp nyomódúc vázlatos rajza

Az újabb kutatás alapjai

Őszintén bevallhatom, hogy a Monográfiába került szöveg megírása óta nézetem erősen megváltozott az összefüggő példányok ritkaságáról, mert ezekből — legalább is az azóta megtekintett nagy gyűjteményekben — sokkal több van, mint azt akkor gondoltam.

Eltekintve a Bélyegmúzeum 99 darabból álló, csaknem teljes 3 forintos ívétől, G. S. Ryan, O. G. Schaffling és saját gyűjteményem, valamint dr. Petrovits Tivadar által megtekintett és jegyzetelt összefüggő példányok alapján további munkámhoz a következő összefüggések állottak rendelkezésemre: 1 db 70-es, 3 db 20-as, 1 db 10-es, 1 db 9-es, 2 db 8-as, 1 db 6-os és 5 db 4-es tömb 3 forintos címlet. Ezzel szemben az 1 forintos címletből csak egy 4-es tömböt és egy 3-as sávot ismerek.

2. ábra. A 10-képes másoló matrica vázlata

A 3 forintosok főleg 1900. évi (még 1901-ből is ismert) belkezelési (távirda) felhasználásból erednek. Valószínűleg ez a felhasználási mód az oka a 3 forintos címlet viszonylag gyakori előfordulásának.

3 forintost teljes küldeményen csak dr. Rend Ferenc 1974-ben a jubileumi kiállításon is bemutatott postautalványán láttam. Ezen kívül O. G. Schaffling gyűjteményéből két darabot ismerek, de ezek szelvényeken vannak. Az előbb említett 1 forintos 3-as sáv úgyszintén szelvényen a saját gyűjteményemben foglal helyet.

Szerintem a Magyar Filatélia Vállalat árjegyzéke túl magasra értékeli a 3 forintos bélyeget annak külföldi áralakulásához viszonyítva. Ezzel szemben az 1 forintost (40B) túl alacsonyra. Ez utóbbinak oka valószínűleg abban rejlik, hogy a vállalat nem tesz különbséget a bélyeg kétféle típusú 1 forintosa között (I. típus és IIIa. típus). A Monográfia III. 681. oldalán közölt példányszámokból (kb. 425 000 db 1 forintos és kb. 563 000 db 3 forintos) is világosan kitűnik, hogy az 1 forintos címlet eleve ritkább.

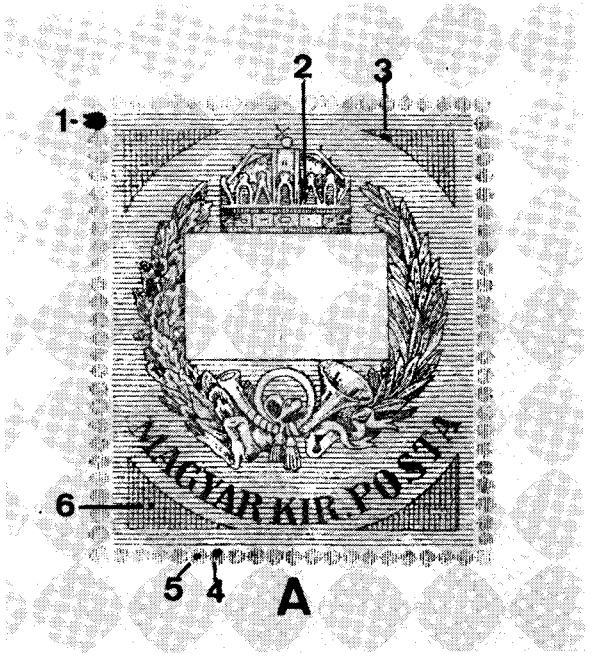

3. ábra. Az I. típusú sztereotypia metszet- és típusjelei

Metszetjelek, típusjelek

Az utóbbi években lapunk hasábjain megjelent tanulmányok szerkesztésekor kialakult az a gyakorlat, miszerint először azokat a *közös ismertetőjeleket* írjuk le, amelyek a nyomódúcok gyártásához felhasznált *munkadúc* vagy mélyképes másoló eszköz (matrica) ismertetőjelei voltak.

Az ismeretek tökéletesebb elsajátítása végett ajánlom tanulmányozni a Monográfia már idézett oldalait,

4. ábra. Az A altípus ismertetőjelei

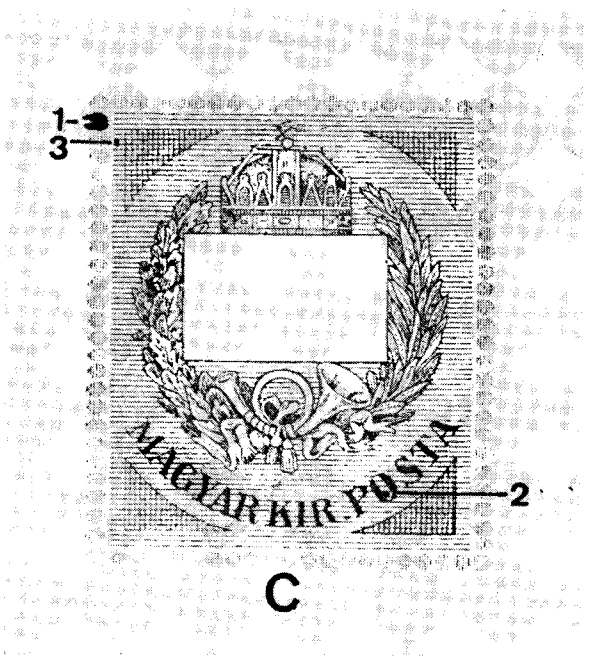
valamint Pákozdi László tanulmányát „Az 1888-as II. típusú sztereotypia" címmel (Philatelica 74/1.).

Mielőtt tovább mennénk, be kell vallanom, hogy kezdetben bizonyos fokú hitetlenséggel fogadtuk Visnya Sándor teóriáját a sztereotypekről, mivel arra a bizonyíték hiányzott, vagyis maguk a *nyomódúcok.*

1974-ben a Bélyegmúzeum akkori igazgatójának engedélyével lehetségessé vált szemügyre vennem a múzeumban már leltározott nyomóeszközöket. A 297/332. sz. csomagban 36 db sztereotyp nyomódúcot találtam, amelyeket az 1 és 3 forintos címletek nyomtatásához használtak.

5. ábra. A B altípus ismertetőjelei

6. ábra. A C altípus ismertetőjelei

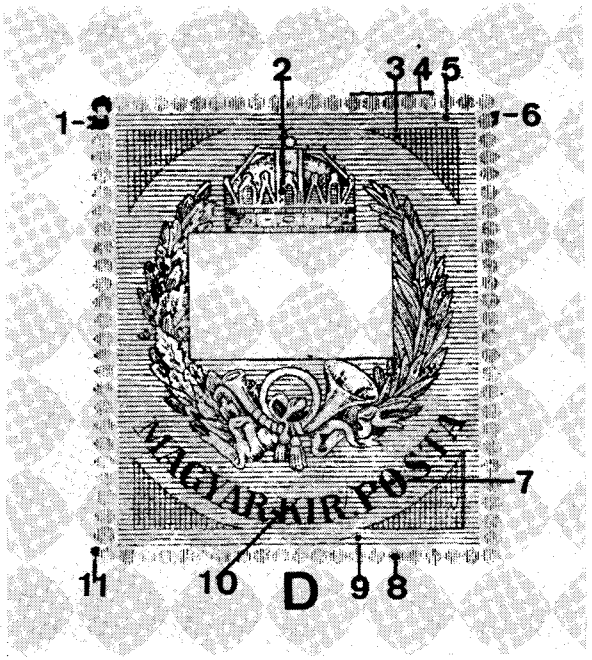
A dúcok három rétegből állnak (l. 1. ábra). Felül kb. 1 mm vastagságú réz réteg helyezkedik el, alatta valami sötétszínű fémanyag (feltehetően betűfém, a szerk. megjegyzése), aminek az *alsó* ólomréteghez tapadó felülete nem sík, hanem egyenetlen.

Ugyanekkor a 616-os csomagban egy 10 képes másoló matricát találtam, amelyet a 2 krajcáros benyomott értékjegyű dúcainak készítésére használtak (l. 2. ábra). Bizonyosnak tartom, hogy hasonló 10-képes másoló matricát használtak a sztereotyp dúcok előállításához is.

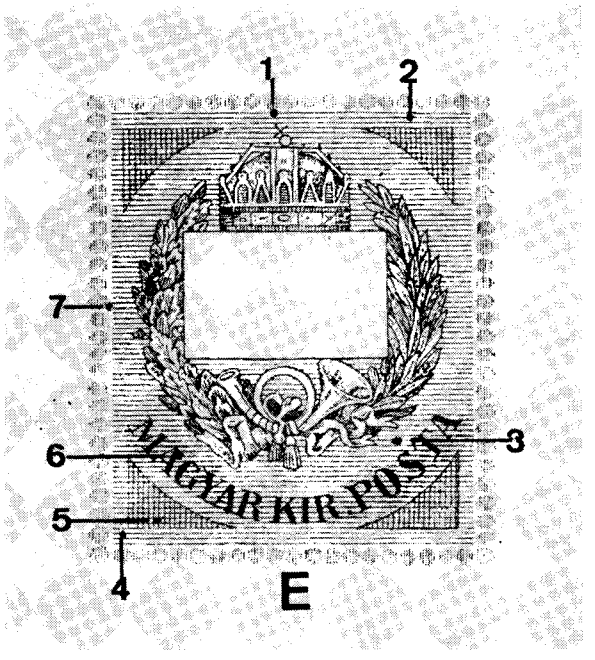
A 3. ábrán bemutatom az I. típus *metszet-* illetve *típus ismertetőjeleit.*

Ezen ábrát a Monográfia III. 578. ábrájával összehasonlítva észlelhető, hogy sikerült számos további metszetjelet találni. Mivel lehetséges, hogy ezekből még több is létezik, ezeknek a jeleknek nem adtam sorszámokat, mert ezek csak zavarólag hatnának az újabb jelek rendszerezésekor. A nagy alakú rajzon a jelek jellege — rajzhiányosság vagy sötét foltok — annyira kitűnik, hogy szöveges leírásukat szükségtelennek tartom.

Megjegyzendő, hogy minél több ismertetőjelet sikerül azonosítanunk, annál könnyebb dolgunk lesz az erősen bélyegezett, vagy erősen elfogazott példányok esetében.

7. *ábra.* A D altípus ismertetőjelei

8. *ábra.* Az E altípus ismertetőjelei

Az altípusok ismertetőjelei

A 10-képes másoló matrica egyes bélyegképein keletkezett újabb rajzhibák (ismertetőjelek) tovább másolódtak a sztereotyp nyomódúcokra. Ezeket a jeleket szövegesen leírom és ábrákon bemutatom.

A altípus (4. ábra)

1. A bal oldali gyöngysor 2. gyöngyének külső oldala csúcsos és hasadt.

2. A korona jobb oldali 1. oromtáblájának bal pántján színes folt.

3. A jobb oldali felső háromszög átfogója mellett a felülről számított 2. vonalközben színes folt.

4. Az alsó gyöngysor 7. gyöngyének felső részén színes pont.

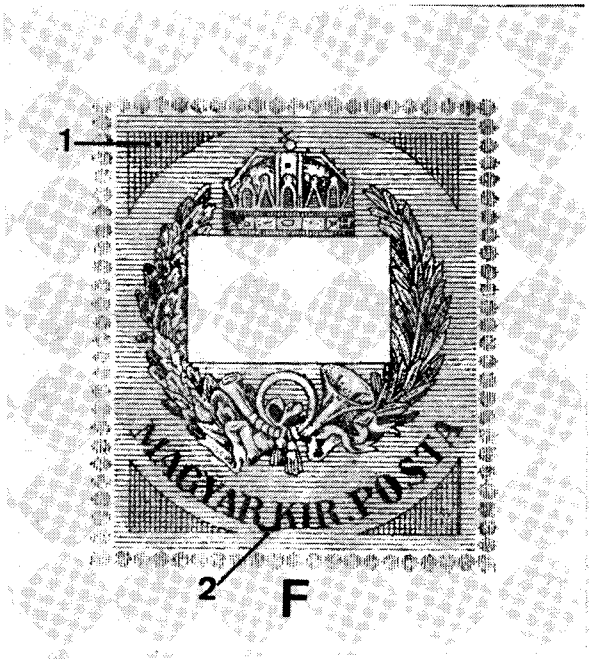
5. Az alsó gyöngysor 6. gyöngyének közepén erős, vízszintes vonalka.

6. A bal oldali alsó háromszög + 5, + 5 (a jelölési mód ábrája a Philatelica 73/1. szám 11. oldalán) négyzete színes.

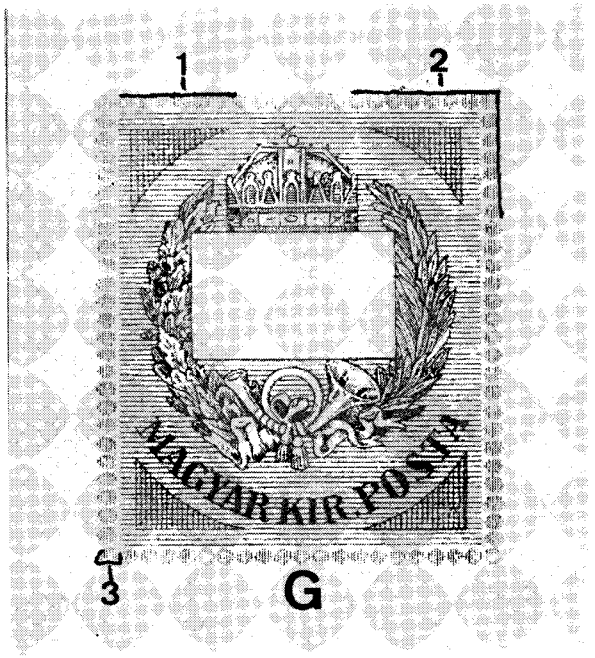
B altípus (5. ábra)

1. Színes folt tapad a MAGYAR felirat *R* betűjének bal oldalához.

2. Erős, vízszintes alapvonal vastagodás a bal oldali szalag alsó hajlatától balra. (Könnyen felismerhető.)

9. ábra. Az F altípus ismertetőjelei

10. ábra. A G altípus ismertetőjelei

C altípus (6. ábra)

1. A bal oldali gyöngysor 2. gyöngye kettősen csúcsos külső oldalán.

2. Az *O* betű belsejében a 3. alapvonal végén a betű törzsén belül színes folt.

3. A bal gyöngysoron a felülről számolt 5. alapvonalközben színes folt.

D altípus (7. ábra)

1. A bal oldali sarokgyöngy és az alatta levő gyöngy közén fehér folt, míg a bal oldali 2. gyöngy külső oldala hasonlít a *C* altípus megfelelő gyöngyéhez.

2. A korona középső keresztpántján levő tábla bal oldalán színes folt.

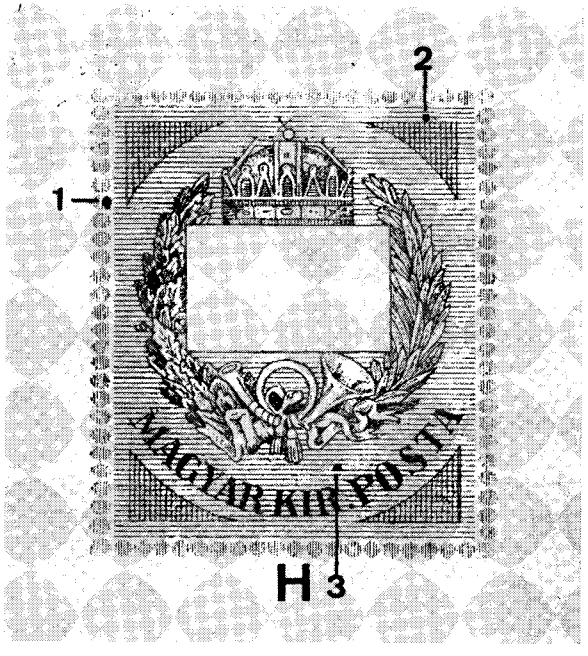
3. A jobb oldali felső háromszög — 12, — 2 jelű négyzete színezett.

4. Színes vonal a felső gyöngysor 14—18. gyöngye felett.

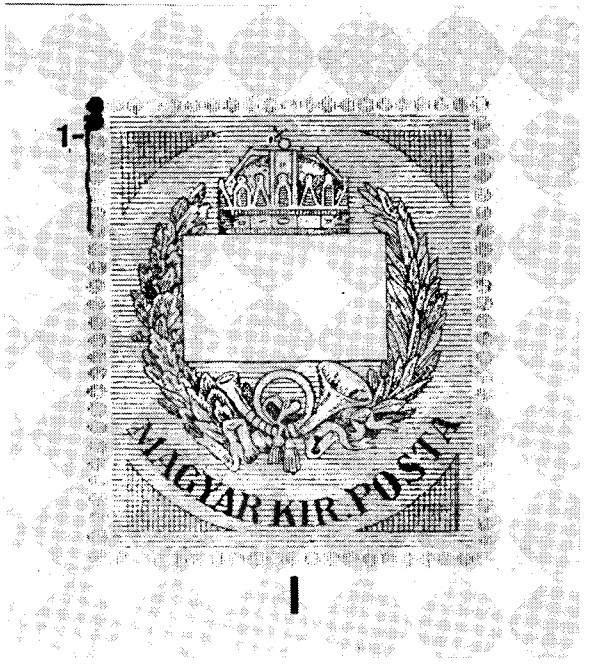
5. A felső gyöngysor 19. gyöngye alatt színes pont az alapvonalon.

6. A jobb oldali gyöngysor 2. gyöngye külső oldalán hegyes.

7. Az *O* betű belsejében a 2. alapvonal közepén kis színes folt.

11. ábra. A H altípus ismertetőjelei

12. ábra. Az I altípus ismertetőjele

8. Az alsó gyöngysor 16. gyöngyében színes pont.

9. Az alsó gyöngysor 14. gyöngye felett az alulról számított 2. alapvonalon kis színes pont.

10. A *K* betű törzsének bal oldalán az alulról számított 2. alapvonalon erős, színes folt, gyakran felfelé menő színes vonalka. (Könnyen felismerhető.)

11. A bal oldali alsó sarokgyöngy külső oldalán „füles".

E altípus (8. ábra)

1. Erős, színes pont a felülről számított 1. alapvonalon a korona keresztje felett.

2. Erős, színes pont a felső gyöngysor 17. és 18. gyöngyköze alatt a 2. alapvonalon.

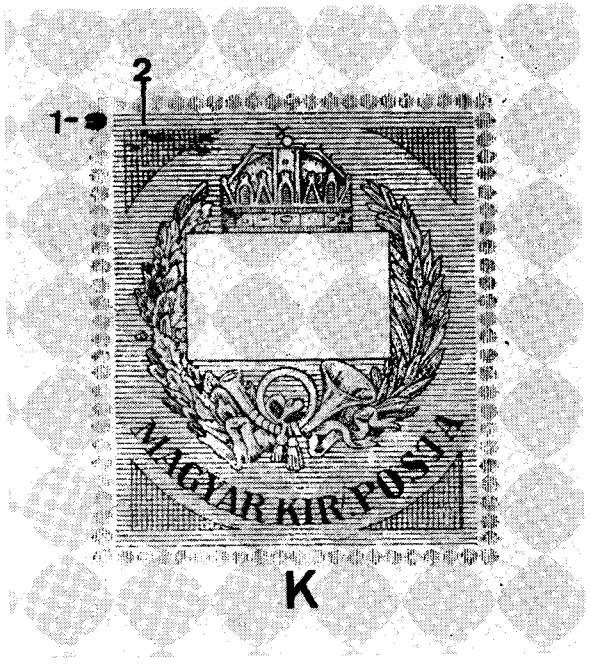
3. Színes folt az alapvonalon a szalag jobb oldali csücske és a *T* betű teteje között.

4. Az alsó gyöngysor 2. gyöngye felett a 3. alapvonalon színes folt.

5. A bal oldali alsó háromszög + 6, + 2 négyzetében színes folt.

6. A MAGYAR felirat első *A*-jának jobb oldalához színes pont tapad, a felülről számolt 2. alapvonalnál.

7. Erős, színes pont a bal oldali gyöngysor 12. gyöngyének aljától jobbra.

13. ábra. A K altípus ismertetőjele

F altípus (9. ábra)

1. A bal oldali felső háromszög + 6, — 3 négyzetének felső részében színes folt.

2. Az *R* és *K* betű alul lefelé ívelt vastag színes vonallal összekötött. (Könnyen felismerhető.)

G altípus (10. ábra)

1. A felső gyöngysor 2—7. gyöngyök teteje összeforrott és levágott. (Az említett összeforrások még a matrica készítéséhez használt munkadúcokon történtek.)

2. A felső gyöngysor 14—21. és a jobb oldali gyöngysor 1—7. gyöngyei a külső oldalon összeforrottak és levágottak.

3. A bal oldali alsó sarokgyöngy alja összeforrott és egyenesen levágott.

H altípus (11. ábra)

1. A bal oldali gyöngysor 7. gyöngyének a belső ol-????? (hiányos a mondat!)

2. A felső gyöngysor 18. gyöngye alatt a 3. alapvonalon színes pont.

3. A kürt jobb oldali bojtja és az *O* betű teteje között alapvonalközben, közepes tájon színes pont.

I altípus (12. ábra)

1. A bal oldali felső sarokgyöngy az alatta levővel összefolyó. A 2. gyöngynek külső oldala jellegzetes alakban „kétpúpú". Az alatta levő 5—6 gyöngy külső oldala összeforrott.

K altípus (13. ábra)

1. A bal oldali gyöngysor 2. gyöngye hasonlít az I. altípus megfelelő gyöngyéhez, de a csúcsok magasabbak.

2. A bal oldali felső háromszög + 4, — 1 négyzete színes.

Az I. típusú ív összeállítása

Az ívösszeállítást először a Dansk Filatelistisk Tidskrift, dán filatelista szaklapban közöltem. Mivel ezt a lapot a MABÉOSZ könyvtárának is megküldtem, ezért utalnom kell az ott közölt és alábbiakban leírt táblázat közötti különbözőségekre.

A már korábban említett Pákozdi-tanulmány jelölésével összhangban itt a *J* (altípusjel) helyett szintén a *K* betűt használtam. Több ívhely jele időközben

azonosítva lett, egyeseké pedig a pontosítás folytán megváltozott. Így minden tekintetben az alábbiakban közölt táblázat a mérvadó.

A közölt táblázat egyben felhívás a magyar filatelistákhoz ,hogy a múzeumi ív tanulmányozása során megállapítsák a még hiányzó öt ívhely altípusát. Természetesen a szóban forgó helyekre illő összefüggő darabok segítségével is meg lehet oldani a problémát.

Az ívösszeállítás táblázata

H E H G B I K C G B
H D K F A C C I D A
F K A I I C B F K D
I F D K A G B E A H
H I E D D B G C I A
D A K E H A H I G H
G — G I D D K E D G
C — A H H B G G C B
K — D G E F I D I C
— D B K F B I — B A

Az eddig ismert altípusok előfordulása alapján az alábbi összesítést fektethetjük fel:

altípusjel	*darabszám*	*altípusjel*	*darabszám*
A	10	F	6
B	10	G	11
C	8	H	10
D	13	I	12
E	6	K	9
		ismeretlen	5
		összesen	100

Ebből az összesítésből kitűnik, hogy a 10-képes matricáról a *D* jelű altípusból 13 másolatot készítettek. Valószínű, hogy az erősen sérült *F* és *E* altípusú dúcokból a legrosszabb másolatokat félre tették. Lehetséges, hogy ezek maradtak fenn az említett múzeumi anyagban. Feltételezésem szerint a még hiányzó 5 dúc zöme a *K* altípushoz tartozik.

Míg a II. típusú sztereotypeknél az látszik igazoltnak, hogy a nyomdai íveket 2 × 100 darabos ívekben nyomtatták, ugyanakkor az a meggyőződésem, hogy az I. típusok csak 100-as nyomdai ívekben készültek.

Fogazat

Az I. típusú sztereotyp bélyegek fogazata V_1, vagyis hegyes fogazatot adó, nagy lyukasztású 11,5 : 11,5-ös *vonalfogazat.*

*

Befejezésül köszönetemet nyilvánítom a Bélyegmúzeumnak, valamint azon filatelistáknak, akik anyagukat szívesen rendelkezésemre bocsátották.

*

Végezetül még egy hír a „feketeszámúak barátainak", bár ebben nem a sztereotypekről van szó. Az Anthony-Collection tanulmányozása során az alábbi elképesztő elektrotyp összetételeket találtam:

20 krajcáros, I. vízjel	D22—A18
	A22—A23
50 krajcáros, II. vízjel	F25—F21
	F09—F01

Ez utóbbi összetételben az F09 bélyegképe ferdén áll!

Ilyen meglepetések után ki mondhatná, hogy ma már mindent tudunk a feketeszámúakról.

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

FELHÍVJUK

olvasóink figyelmét, hogy kiadványunk alábbi számai még megvásárolhatók:

Philatelica 71/2	**ára 10,— Ft**
Philatelica 72/1	**ára 10,— Ft**
Philatelica 72/2	**ára 10,— Ft**
Philatelica 73/2	**ára 10,— Ft**
Philatelica 74/2	**ára 9,50 Ft**
Philatelica 75/1	**ára 15,— Ft**
Philatelica 76/1	**ára 18,— Ft**
Philatelica 77/1	**ára 18,— Ft**
Philatelica 77/2	**ára 18,— Ft**

A füzeteket a budapestiek a székházban, munkaidő alatt a nyomtatványraktárban, munkaidő után a könyvtárban szerezhetik be.
Vidékiek, a bélyegigényléseikkel azonos módon az illetékes területi irodától rendelhetik meg.

Az 1924. évi Jótékonysági kiadás 500 koronás címletének ismertetőjelei

SURÁNYI LÁSZLÓ

A Philatelica 1976/1. számában közöltük a 300 koronás címlet ismertetőjeleit. Most közre adjuk ennek folytatásaként az 500 koronás címletre vonatkozó kutatások eredményeit.

Ismertetőjelek

I. oszlop: A (1. ábra)

Oszlop-ismertetőjele ez ideig nem ismert

Ívhely-ismertetőjelek

01. Az *O* alatt, az alsó kereten kívül fordított u alakú vonal.
11. A bal alsó saroknál vízszintes és függőleges vonal.
21. A kereten belül a bal alsó sarokban egy pont.
31. A bélyeg alsó részén több párhuzamosan futó karc.
41. A bal felső sarok mellett függőleges egyenes, amely mellett egymás alatt két pont.
51. A jobb alsó sarokban függőleges vonal, amely mellett egy vessző található.
61. A jobb felső sarok felett vízszintes karcok.
71. A női fej felett kissé balra a kereten színes folt.
81a. A jobb alsó sarok mellett vízszintes irányban két pont.
81b. A felső jobb sarok mellett párhuzamos vonalak.
91. A bal oldali keretvonal lent megszakítás után meghosszabbodik.

II. oszlop: B (2. ábra)

Oszlop-ismertetőjele ez ideig nem ismert.

Ívhely-ismertetőjelek

02. Az alsó két keretvonal között az *A* betű alatt az *R*-ig görbe karcolás húzódik.
12. Az alsó két keretvonal között a második *G* alatt tojásdad alakú világos barna folt.
22. A bélyegkép és az *Y* és az *A* betűk alatt erős barna vonal.
32. Az 500-as első nullájában két pont.
42. Az *M* betűtől balra a két keretvonal között színes pont.
52. A bélyeg jobb oldalán a két keretvonal között a nő talpával egyvonalban egy színes pont.
62a. Az első *A* alatt, a keretvonal alatt pont.
62b. A két alsó keretvonal között ferde vonal.
72. Az *M* betűvel egy vonalban a kereten barna folt.

1. ábra

2. ábra

82. A jobb alsó sarokban két pont.
92. A jobb alsó sarok alatt pont.

III. oszlop: C (3. ábra)

Oszlop-ismertetőjele ez ideig nem ismert.

Ívhely-ismertetőjelek

03. A jobb felső sarokban két pont.
13. A kereten kívül a női fej felett három pont.
23. A jobb oldali 500-as első nullájában pont.
33. A bélyegkép bal sarka felett vízszintes karcolás fut.
43. Jobbra a második 500-astól halvány „j" alakú vonal.
53. Az *S* és az *Á* alatt egy-egy pont, illetve vonalka.
63. A felső jobb és az alsó bal saroknál pont.
73. Jobbra fönt kifutó karcok.
83. A jobb oldali alsó sarokban a kereten belül egy pont.
93. A bélyeg bal oldalán a kereten belül egy-egy pont.

IV. oszlop: D (4. ábra)

Oszlop-ismertetőjel (D)

A bélyeg jobb alsó sarka alatt $^1/_2$ milliméterre halvány pont.

3. ábra

4. ábra

Ívhely-ismertetőjelek

04. Pontban végződő ferde vonal a jobb sarok alatt.
14a. A bal felső sarok fölött színes folt.
14b. A jobb oldali levéldísz jobb oldali levele mellett pont a két keret között.
24. Mint a fenti 14a.
34. Sok vízszintes a felső részen.
44. Az első *R* alatt egész vékony függőleges vonalka.
54. A szívtől balra a keretvonalon kívül egy pont.
64a. A jobb oldali korona *K* betűje mellett egy pont.
64b. A gyermek könyökével egy vonalban pont.
74a. A bal oldali sarokdísz jobb oldali levele fölött két pont.
74b. Az első *A* és az *Y* alatt egy-egy pont.
84. Az *M* jobb lába alatt erős görbe vonal.
94. A második *R* jobb lába alatt tűhegynyi pont.

V. oszlop: E (5. ábra)

Oszlop-ismertetőjel (E)
Mint a D oszlopé de itt a pont sokkal erősebb.

Ívhely-ismertetőjelek

05. A bal oldali, felfelé ívelő „korona" felirat felett a kerettől 2,5 mm-re barna folt.
15. A jobb oldali belső keret folytatásaként fönt, attól 1 mm-re pont.

5. ábra

6. ábra

25. A bal felső sarokban egy vízszintes és egy pont.
35. A jobb felső sarokban levő levéldísz fölött egymástól 1,75 mm-re két pont.
45. A jobb oldali 5-ös számjegy fölött két pont, a kereten kívül.
55. A gyermek könyöke alatt a vonalkázás között a fehér mezőben egy pont.
65. A jobb felső sarokban vastag vízszintes vonal.
75. A jobb oldali „korona" szó ívétől balra 2 mm-re a felső kereten kívül két tűszúrásnyi pont.
85. Az első *R* felső részében pont.
95. A jobb alsó sarokban függőleges vonal.

VI. oszlop: F (6. ábra)

Oszlop-ismertetőjel (F)

A felső bal oldali sarokdísztől balra színes pont.

Ívhely-ismertetőjelek

06. A jobb felső sarokdísztől jobbra függőleges karc és pont.
16a. A bélyeg jobb oldalán barna folt a kereten kívül.
16b. Az *Y* alatt pont, a kereten kívül.
26. A bal felső sarok felett tűhegynyi pont.
36. A jobb oldali 5-ös fölött a keretvonalak között pont.

7. ábra

8. ábra

46. A kereten kívül alul az *M* alatt a karcok ékbe futnak össze.
56. A második *A* alatt a keretvonalak között pont.
66. A jobb felső sarokban három pont.
76. Az *Á* és *G* alatt a keretvonalak között egy-egy pont.
86. A bal oldali KORONA *A* betűje mellett pont.
96. A bal oldali levéldísz jobb oldali levele fölött pont, a kereten kívül.

VII. oszlop: (7. ábra)

Oszlop-ismertetőjele ez ideig nem ismert.

Ívhely-ismertetőjelek

07. A bélyeg bal oldalán függőlegesen futó karcok.
17. A bélyeg jobb oldali alsó szélén a keretvonallal párhuzamosan vékony vonal.
27a. A bélyeg jobb oldalán az alsó harmadban, a keretvonalon kívül függőleges vonal.
27b. Az alsó keretvonalak között pontok.
37a. Az alsó keretvonal alatt az *A*-tól *G*-ig terjedően vízszintes karc.
37b. A bölcső mellett a keretvonalak között színes foltok.

9. ábra

10. ábra

47. A bélyegkép bal alsó sarka mellett a kerettel egyvonalban pont, amelyet egy függőleges karc szel át.
57. A gyermektől balra, a kereten kívül három pont.
67. Az első 500-as második nullája felett két pont.
77. A bélyeg mellett, a bal alsó szélén függőleges karcok és mellettük egy-egy pont.
87. A női karon egy pont.
97. A bölcső mellett, a külső keretvonalon körív.

VIII. oszlop: H (8. ábra)

Oszlop-ismertetőjel

A női arcban egy pont.

Ívhely-ismertetőjelek

08. Fönt, a bal oldali külső keretvonal egy függőlegessel meghosszabbodik.
18. Az *R* betű alatt a kereten kívül háromszög alakú folt.
28a. A jobb oldali 5-ös fölött egy nagyobb és egy kisebb pont.
28b. A bélyegkép bal felső sarka fölött vízszintes karc.
38. A bal oldali 500-as második nullája fölött nagy barna folt.
48. A bal felső sarokban a két keretvonal között nagy pont.

58. A kereten kívül, a bal felső sarokban halvány pont.
68. A bal oldali kereten kívül, a gyermek vállával egy vonalban halvány pont.
78. A gyermek karja alatti vonalkázott rész fehér mezőjében pont.
88. *Á* betű alatt az utolsó két vonal között pont.
98. Az *A* betű alatt a belső keretvonalon egy pont.

IX. oszlop: I (9. ábra)

Oszlop-ismertetőjel (I)

A bal sarokban levő jobb oldali levél fölött a keretben tűhegynyi pont.

Ívhely-ismertetőjelek

09. A gyermek jobb alsó szemhéján egy pont.
19. A bal oldali keretvonalak között az 5-ös zászlócskájával egy szintben ferde vonal.
29. Az *M* mellett a keretben két függőleges karc.
39. A második *G* betű alatt és tőle jobbra egy-egy nagy pont.
49. A bélyegképen kívül, a jobb felső sarokban öt pont.
59. A bal oldali felső saroknál vízszintes vonal.
69. A gyermek alsó karján pont.
79. A női karon, a könyökhöz közel pont.
89. A bal oldali 500-as második nullája alul megszakadt.
99. A bal oldali KORONA szöveg *A* betűje fölött a kereten kívül pont.

X. oszlop: J. (10. ábra)

Oszlop-ismertetőjele ez ideig nem ismert.

Ívhely-ismertetőjelek

10. Az alsó keretvonal jobbra halványan tovább húzódik.
20. A bölcsőt díszítő bal oldali madár szárnyában halvány pont.
30. A jobb oldali 500-as első nullájában pont.
40. A jobb oldali 5-ös fölött a kereten világos barna folt.
50. A bal oldali külső keret közepén folt.
60. A második *R* alatt a külső kereten pont.
70. A női fej fölött jobbra felkiáltó jel szerű barna folt.
80. A keretvonal alatt a jobb sarokban tűszúrásnyi pont.
90. Az első 500-as második nullája fölött pont, a keretvonalak között.
100. Az első 500-as második nullája fölött két pont.

Következő számunkban az 1000 koronás címlet ismertetőjeleit közöljük.

VIGYÁZAT! HAMISÍTVÁNY!

A MABÉOSZ Bélyegvizsgáló Állomásának megállapítása szerint az 1951. évi, 80 ÉVES A MAGYAR BÉLYEG c. kiadás, a közismerten „lila blokkpár" elnevezésű változatának fogazatlan példányából *Szegeden,* fogazatlan blokk gyűjtői forgalomba került.

A hamis blokk az eredeti réznyomás helyett *könyvnyomással* készült cinkográfiai eljárással. Ezt a hamisítvány metszetei vonalainak *tompasága* igazolja. A blokk papirosa nyilvánvalóan nem azonos a jelzett időben használt szabványos réznyomó papír, hanem sima tapintású krétapapír. A blokk enyvezése nem előre enyvezett (átlósan repedezett), hanem utólag készült.

Mivel a BÉVI feladata nem csak a hamisítások elleni küzdelem elvi képviselete, hanem a hamisítók leleplezése és felelősségre vonása is, így arra kérem azokat a gyűjtőtársakat, akiknek a blokkpárral kapcsolatosan az előbbi ismertetés után kételyeik vannak, hogy a blokkpárokat a BÉVI-nél mutassák be. A vizsgálatokat a BÉVI soron kívül és díjmentesen elvégzi azzal a megjegyzéssel, hogy a BÉVI szabályzata szerint — a hamisítványok a gyűjtői forgalomból kizárása érdekében — a nemzetközileg elfogadott jelzőbélyegzőjével látja el.

a BÉVI vezetője
Pákozdi László

Abstract of contens

1 Emergency issues, postcards from Nyíregyháza in 1944—1945. (László Pákozdi)

From among the emergency issues (postcards) produced and put in circulation in Hungary between December 1944 and April 1945, the greatest interest in shown in the Nyíregyháza emergency issues. The cause of this is that stamps and postcards have been produced almost exclusively for postal purposes and have been employed also by the post. The excellent study of István Sugár deals with precedents and history of these issues. For lack of the required quantity of stamps and correspondence matter however the treatment of both, stamps and postcards left still much to be desired. The author made an effort to meed this need and to put the recent ascertainments to the judgement of the philatelists. The study describes and demonstrates by figures the characteristics of genuine stamps and sendings and those of forgeries, belonging to several groups. The study cannot be regarded as completed already, since the reconstruction of the genuine sheets is still slightly incomplete.

2 The stereotype type I. of 1888. (Ferenc Orbán, Silkeborg)

It is not by chance that from among the descriptions of the postage stamps, manufactured with book-printing typography, the stereotype type I. has been the last one. The relative rarity of both values — in particular that of the 1,— Forint, being of much clearer design than the 3,— Forint one — is the reason that the author succeeded in enlarging the type characteristics and in determining the 10 sub-types with the labour of long years.
Another great merit of the author is the establishment of the 10 stamp-picture reproducing matrices and their employment at the manufacture of blocks. Their existence explains the occurence of the 10 sub-types of the I., just as well as of the II. type of stereotypes.
The sheet construction is solved with the exception of 5 sheet positions. After the excellent figures and the textual description, this small defectiveness is easily replaceable by means of larger continuous specimens, as well as with the skilled support of the collectors.

3 The characteristics of the 500 Korona value of the 1924 charity issue (László Surányi)

The author has published the description of the characteristics of the 300 Korona value and the presentation by figures in No. 1. 1976 of this our paper already. This sequence of studies deserves however particular attention, since after our copperplate-printed stamps with cover design, issued in 1874—1891, this issue was the first copperplate print again. The thorough study of this issue is suitable to the establishment of essential technical differences. During the production of the matrices of our copperplate stamps in the last century, originated numerous characteristics in the picture, however at this issue their number has been reduced substantially due to better reproductions. The sheet positions of many stamps is ascertainable only from plate scratches and other damages outside the stamp pictures.

Sommaire

1 Timbres et cartes postales d'urgence émis en 1944—1945 à Nyíregyháza (László Pákozdi)

Parmi les timbres et les cartes postales de la seconde guerre mondiale émis durant la période allant de décembre 1944 à avril 1945 et qui ont été mis en circulation, le plus grand intérêt va aux émissions d'urgence de Nyíregyháza. La raison réside dans le fait que ces émissions ont eu lieu exclusivement dans des buts postaux et ont été utilisés en conséquence. Les antécédents de ces émissions ont fait l'objet d'une étude parue sous la signature d'István Sugár. Malheureusement par suite du manque d'un matériel de timbres et lettres en quantités suffisantes il restait encore beaucoup à faire dans ce domaine. C'est cette lacune que l'auteur a tâché de combler dans son étude, laissant aux philatélistes le soin de juger les dernières constatations auxquelles il est arrivé à ce jour. L'étude décrit et illustre par des dessins, les vrais timbres, les envois et leurs signes distinctifs, ainsi que ceux des réimpressions et des faux faisant partie de plusieurs groupes. Cette étude ne peut être considérée comme terminée, étant donné que le travail de la reconstruction des vraies feuilles n'est pas entièrement terminé.

2 Les timbres stéréotypés type I. de 1888 (Ferenc Orbán, Silkeborg)

Ce n'est point par hasard que nous faisons mention en dernier lieu, dans les données communiquées sur les timbres postaux imprimés, des

années 1888—1899, des timbres stéréotypés du type I. La relative rareté des deux valeurs — particulièrement en ce qui concerne celle de 1 forint, dont le dessin est de beaucoup meilleur que celui de la valeur de 3 forints — a demandé à l'auteur un travail de longue haleine, s'étendant sur plusieurs années, tendant à augmenter les connaissances des signes distinctifs et lui permettre ainsi de déterminer les 10 sous-types.
Un autre des grands mérites de l'auteur réside dans la détermination de la présence des matrices de copie du dessin de 10 timbres dans la fabrication de la planche. Elle explique la présence des 10 sous-types, dans les stéréotypies du type I. et du type II.
La reconstruction de la feuille, exception faite de 5 positions, a été résolue. A l'appui des dessins et de la description donnée, et aussi à l'aide d'un plus grand nombre d'exemplaires d'un seul tenant, il est possible de combler ce petit manque.

3 Signes distinctifs de la valeur de 500 couronnes, émission philanthropique de l'année 1924 (László Surányi)

L'auteur a déjà donné dans le No. 1, année 1976 de notre Revue une description avec dessins, des signes distinctifs de la valeur de 300 couronnes. Cette étude mérite une attention spéciale du fait qu'après les timbres gravés avec dessin d'enveloppe émis entre 1874—1891, l'émission dont il est question fût également gravé.
L'étude approfondie de cette émission donne lieu à des conclusions sur les divergences techniques qui peuvent être constatées. Lors de la constitution de la planch-mère des timbres gravés du siècle écoulé de nombreux signes distinctifs se sont produits sur le dessin des timbres, dans cette nouvelle émission par contre, par suite de la copie plus parfaite, le nombre des signes distinctifs figurant sur le dessin du timbre est notablement moindre. La place occupée par plusieurs timbres sur la feuille, à défaut de signes distinctifs qui leur sont propres, ne peut être déterminée que sur base d'éraflures ou autres défauts qui se sont produits par la suite sur la planche même.

Auszug aus dem Inhalt

1 Notbriefmarken, Postkarten aus Nyíregyháza in 1944—45. (László Pákozdi)

Von den, während des II. Weltkrieges von Dezember 1944 bis April 1945 in Ungarn hergestellten und in Umsatz gebrachten Notbriefmarken (Postkarten) erregten die Notausgaben von Nyíregyháza das grösste Interesse. Der Grund dessen ist, dass die Briefmarken und Postkarten fast ausschliesslich für Postzwecke hergestellt und bei der Post verwendet wurden. Das vorzügliche Schreiben István Sugár befasst sich mit den Präzedenzien, mit der Geschichte dieser Ausgaben. In Ermangelung genügender Marken und Korrespondenzmaterial liess die Bearbeitung der Marken, Korrespondenzkarten noch viel Wünschenswertes übrig. Diese Mängel suchte der Autor zu ergänzen und die neuen Feststellungen der Kritik der Philatelisten zu überlassen. Die Studie beschreibt und veranschaulicht mittels Abbildungen die Kennzeichen der echten Marken und Sendungen, sowohl die der Nachdrücke und der, zu mehreren Gruppen gehörenden Fälschungen. Die Studie ist noch nicht als abgeschlossen zu betrachten, da die Rekonstruktion der echten Bögen noch in geringen Masse nicht beendet ist.

2 Die 1888-er Stereotypie, Type I. (Ferenc Orbán, Silkeborg)

Es ist kein Zufall, dass von den Schilderungen der 1888—1899-er mit Buchdruck hergestellten Postmarken die Stereotypien der Type I. die allerletzten waren. Die relative Seltenheit der beiden Werte, besonders der Ft 1,— Marken, deren Zeichnung viel reiner ist als die der Ft 3,— Marke, ist der Grund dafür, dass es dem Autor mit der Arbeit von langen Jahren gelungen ist die Typenkennzeichen zu erweitern und die 10 Untertypen festzustellen.

Ein anderes grosses Verdienst des Autors ist die Feststellung des Vorkommens der Reproduktionsmatrizen mit 10 Markenbildern und der Verwendung bei der Herstellung von Druckmatrizen. Die Existenz derselben gibt eine Erklärung für das Vorkommen der 10 Untertypen der Stereotypien der Typen I. und II.

Die Bogenkonstruktion ist mit Ausnahme von 5 Bogenplätzen bereits gelöst. Entsprechend den vorzüglichen Abbildungen sowie der textlichen Darlegung kann mit Hilfe von grösseren zusammenhängenden Exemplaren sowie mit fachkundiger Unterstützung seitens der Sammler dieser kleine Mangel ergänzt werden.

3 *Die Kennzeichen der Wertstempel von 500 Kronen der 1924-er Wohltätigkeitsausgabe (László Surányi)*

Der Autor veröffentlichte bereits im Heft No 1. dieser unserer Zeitschrift das Kennzeichen des Wertstempels von 300,— Kronen und deren Schilderung mittels Abbildungen. Diese Studienreihe verdient deshalb besondere Aufmerksamkeit, weil nach unseren 1874—1891-er Kupferdruck-Briefmarken mit Briefumschlagzeichnung war es diese Ausgabe, die wieder mit Kupferdruck hergestellt wurde. Das eingehende Studium dieser Ausgabe eignet sich recht gut zur Feststellung von wesentlichen technischen Unterschieden. Im Laufe der Herstellung der Matrizen unserer Kupferdruck-Marken im vorigen Jahrhundert entstanden zahlreiche Kennzeichen im Markenbild, bei dieser Ausgabe aber ist die Zahl der Kennzeichen im Markenbild infolge der besseren Reproduktion wesentlich geringer. Der Bogenplatz vieler Marken kann nur aus Plattenritzen und anderen Beschädigungen, hauptsächlich ausserhalb der Markenbilder, festgestellt werden.

СОДЕРЖАНИЕ

1 *Вспомогательные марки и открытки в 1944—45 годах в Ньиредьхазе (Ласло Пакозди)*

Из временных марок изготовленных и выпущенных во время второй мировой войны от декабря 1944 года до апреля 1945 года марки в Ньиредьхазе представляют наибольший интерес. Причина заключается в том, что эти марки готовлены исключительно для почтовой цели и они использованы и только почтой. Иштван Шугар писал отличную статью об истории и предпосылках этих изданий. Из-за недостатков подходящих марок и открыток в количестве, обработка оставляет желать ещё много. Автор стремился заполнить недостатки и опубликовать новейшие определения для филателистов. Статья описывает и иллюстрирует опознавательные знаки подлинных марок и посылок также и подпечатаний и фальсификаций другой группы. Статья не закончена, ведь работа над реконструкцией настоящих листов ещё в процессе.

2 *Стереотипия 1-го типа в 1888 году (Ференц Орбан, Силкеборг)*

Не случайно что мы описываем стереотипию 1-го типа из марок напечатаны в 1888—99 годах в конце серии. Причина того, что автору только после долгих лет удалось дополнить опознавательные знаки типа и устанавить 10 подтипов, заключается в редкости двух марок: номиналом 3 и 1 форинтов. Другая автора заслуга, что он писал об употреблении копирующих матрицах по 10 миниатюрам в производстве клише. Матрица даёт объяснение на того, что 10 подтипов 1-го и 11-го типа существуют. Кроме 5 местов реконструкция листов решена. Научной поддержкой коллекционеров под отличных рисунков и описаний можно дополнить этот недостаток.

3 *Опознавательные знаки почтовой марки номиналом 500 крон из серии «Благотворительности» выпущенной в 1924 году. (Ласло Шурани)*

Автор уже публиковал в номере 1976/I. описанием и иллюстрацией опознавательных знаков почтовой марки номиналом 300 крон. Это серия имеет особое внимание потому, что после марок медной печатью выпущенные между 1874—1891 это издание готовлено опять медной печатью. Изучая издание можем отметить несколько значительных различий. Опознавательные знаки значительно меньше у издания в 1924 году, чем у марок в прошлом веке. Причина: более совершенное копирование. Листместо у нескольких марок можно определить на основе повреждения, которые помещиваются вне миниатюра.

Eng. szám: III/SZI/213/1976.

1500 — 78.0294 Ságvári Nyomda, Budapest

Ára: 18,— Ft.

78/2

philatelica

philatelica

1978/2

TARTALOM

Pákozdi László:
Az abonyi felülnyomások 1945-ben

Dr. Petrovits Tivadar:
Az I. tipusu 2 krajcáros

Surányi László:
Az 1924. évi Jótékonysági kiadás 1000 koronás címletének ismertetőjelei

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐ: PÁKOZDI LÁSZLÓ
FELELŐS KIADÓ: DR. WURM FERENC
VIII. ÉVFOLYAM

Az abonyi felülnyomások 1945-ben

PÁKOZDI LÁSZLÓ

25 általános forgalmú és 4 portóbélyeget tartalmazó, új értékjelzésekkel felülnyomott bélyegsorozat.

A sorozat, ellentétben a korábban (Philatelica 78/1.) ismertetett nyíregyházi kiadásokkal, jellegénél fogva nem tekinthető szükségbélyegkiadásnak. Keletkezésük a korabeli viszonyokkal magyarázható. Bélyegek felülnyomását több hivatalnál is tervezték, így Pécsett is. Meghatározásunkat igazolja a továbbiakban ismertetendő hivatalos postai állásfoglalás és a bélyegek forgalmazásával szemben elrendelt intézkedés is.

Az Abonyban felülnyomott bélyegekkel bérmentesített küldemények Budapestre is eljutottak, s felkeltették az illetékesek figyelmét. Ezért a Postavezérigazgatóság dr. Horváth Jánost bízta meg az Abonyban felülnyomott bélyegek ügyének kivizsgálásával.

Dr. Horváth János vizsgálati jelentésében, amelyet nyilván hivatalos postai állásfoglalásnak tekinthetünk, megállapítja, hogy *Abonyban nem történt bélyegkiadás, hanem egy személy öntevékenyen, de szabálytalan eljárása következtében egyenkénti felülnyomással kerültek egyes bélyegek új címlettel forgalomba, amelyek azonban hivatalos kiadásnak, bérmentesítésre szabályosan felhasználtnak nem tekinthetők.*

Molnár László Ferenc, megbízott postamester a vizsgálat során a maradék bélyegkészletet, a felülnyomáshoz használt betűket, számjegyeket, valamint egy „teljes" bélyegsorozatot múzeumi megőrzésre dr. Horváth Jánosnak átadta. Ez az anyag a Bélyegmúzeum becses kortörténeti dokumentációja.

Az Abonyban felülnyomott bélyegek forgalmazása ellen a Postavezérigazgatóság a P. R. T. 1945. július 12-i számában megjelent 109.680/A. 4. sz. rendeletében tiltakozik. Idézzük a rendelet vonatkozó részét:

„Tudomásomra jutott, hogy egyes postahivatalok a katonai helyzet vagy a Budapesttel való összeköttetés hiánya miatt értékcikkeiket pótolni nem tudván, a díjszabás emelése következtében (1945. május 1-i tarifaemelés. Szerző megj.) szükségessé vált magasabb címletűekre felülnyomatták. Ez az eljárás szabályellenes, mert a postai értékcikkek kibocsátása és a forgalomban levőnek megváltoztatása az A. 1. Szab. 12. § 1. pontja szerint a posta joga.

(Itt kívánom megjegyezni, hogy a bélyegkiadás jogkörét a szóban forgó időben s az illetékes tárca minisztere látta el. Ennek átruházására a miniszterhelyettes postavezérigazgatóra a későbbi években került sor.)

A postahivatalok az ilyen szabályellenesen felülnyomott bélyegekkel bérmentesített küldeményeket az A. 1. Szab. 15. § 2. pontjának utolsó bekezdésében foglal-

tak szerint kezeljék —, azaz portózzák meg." (Ilyen, a Budapest 62. postahivatal által megportózott levelet 1945. áprilisából ismerünk is *Molnár József* gyűjteményéből.)

Előzmények.

Abonyt *1944. november 4-én* szabadították fel a szovjet katonai alakulatok. Az ezt megelőző kiürítés során a postahivatal működését befejezte. *Rimmer János* hivatalvezető a községet elhagyta és az értékcikkeket Budapesten az Értékcikk Raktárnak beszolgáltatta. Így a postaszolgálat Abonyban megbénult. A helyi Nemzeti Bizottság először *dr. Egedy Mihály* ügyvédet bízta meg a posta hivatalvezetői teendőinek ellátásával, valamint a helyi postaszolgálat megindításával.

A hivatal érdemi munkája azonban a községben maradt *Normann Pálné* és *Kovács Anna* postakiadókra hárult.

Az eddig ismert első levelet, amely Irsára lett címezve, 1945. január 16-án vette fel a hivatal — a postai ügyviteli szabályzat értelmében — készpénzzel bérmentesítve. A mozdony- vagy vonatvezetők által továbbított levélzárlatok először a közelben fekvő Cegléd és *Szolnok* 2. sz. pályaudvari postahivatal felé vették útjukat. Továbbításra e két postahivataltól kerültek azokba a felszabadított városokba, amelyekkel már a postaszolgálat ideiglenesen fel lett véve, illetve meg lett szervezve. A levélzárlatok szállításának gócpontjai ebben az időben a pályaudvari postahivatalok voltak. A vasúti forgalom egyre rendszeresebbé vált és így *1945. március 1-től* a Budapest 62. postahivatal már jegyzékelő menetet indított *Budapest—Cegléd—Abony—Szolnok* vasútvonalon.

Mégis a hivatal ki nem elégítő működése ellen számos panasz érkezett a közigazgatási hatóságokhoz, ezért a helyi Nemzeti Bizottság dr. Egedyt a hivatal vezetése alól felmentette és azzal *Molnár Lászlót,* volt vendéglőst bízta meg. A baloldali Molnár, aki postai alkalmazott sohasem volt, a felmerült számtalan problémát nagy ügybuzgalommal igyekezett megoldani, amiben a hivatal hivatásos postai dolgozói messzemenően támogatták.

A hivatal kielégítő működését elsősorban az általános értékcikkhiány akadályozta. Ezt a kezdeti nehézséget a posta az erősen sérült Értékcikk Raktára megoldani nem tudta. Az is ismert, hogy a felszabadulás utáni első, új értékjelzéssel felülnyomott bélyegsorunk, a Felszabadulás (I.) 1945. május 1-én került forgalomba, ami kis példányszáma és árusítása miatt a forgalmi igényeket megoldani nem tudta. Első, általános forgalmú bélyegsorunk pedig csak 1945. június 1-én került forgalomba. Az időközben elkezdődött infláció a mindennapi életet valamennyi vonatkozásában megdrágította. Így vált elkerülhetetlenné a postai tarifák szabályellenes, de országos viszonylatban általánosan tapasztalható *önkényes emelése.* Tudniillik, hogy 1945. május 1-ig az 1943. július 1-én hatályba léptetett postai tarifák voltak érvényben. Az erre az időre eső postatörténeti kutatások azt igazolják, hogy az önkényes tarifaemelés elsősorban a hadműveletek során Budapesttől elszakadt országrészekben fordult elő.

A felülnyomás.

Molnár László, *Sugár Istvánnak* adott visszaemlékezésében arra hivatkozik, hogy a bélyegek felülnyomásának ötletét a szomszéd országokban előállított és bérmentesítés formájában a hivatalnál átfutó — pengő—fillér értékjelzésű, új értékszámmal felülnyomott — bélyegek adták. A felülnyomás elkészítését az a megfontolás is vezette, hogy a félországszerte nagy keservesen beszerzett, kis példányszámú, alacsony címletű bélyegekkel minél több feladó igényét elégítsék ki a bélyegek nagyszámú felhasználása nélkül.

Mivel Molnár Lászlónak 1945. márciusában mindössze 64 db érvényes postabélyege volt, ezért határozta el a bélyegek felülnyomását. Az abonyi *Járdány és*

Holló Nyomda egyik tulajdonosától, *Holló Jánostól* leveles dohányért nyomdai betűket és számokat cserélt.

A „nyomóeszközök" méretei.

Molnár László a bélyegek felülnyomására a cseréből nyert, korabeli szabványos nyomdai számokat és betűket használta.

A kisbetűk magassága (fill.) 3 mm.

A kis méretű számjegyek magassága 4,5 mm.

A nagybetűk és számjegyek magassága 7 mm.

Az eredeti értékszámokat eltakaró téglalapok mérete változó. Erre a célra gyakran a betű- vagy számjegydúc sima végét használták. Méretük kb. 6—9 × 3—5 mm között változik.

A portó bélyegeknél (20 és 40 fillér) alkalmazott köralakú keret (egy cső levágott vége volt) átmérője 21 mm.

Megjegyzendő, hogy a megadott méretek a számjegyek, betűk stb. tényleges méretei. A bélyegeken mérhető felülnyomatok az erősen nyomdafestékes, szétfutó nyomat miatt ennél valamivel nagyobbak.

A felülnyomás technikája.

A bélyegek új értékjelzéssel történt felülnyomását az előzőekben ismertetett „eszközökkel" a postahivatalban Molnár László és Kovács Anna végezte el, egyes bélyegenként, *kézi erővel.* A „fill." értékjelölés négy betűjét és pontját a szétcsúszás ellen cukorspárgával öszekötve használták (ezt ma is ebben az állapotban őrzik a Bélyegmúzeumban), mintegy „nyomóformaként". A pengős címletű bélyegek felülnyomata úgy készült, hogy a számjegy és betű közé — kissé megemelve — egy-egy téglalap alakú elválasztó idomot fogtak be — *kézzel* —. (Ezt a „technológiát" 1968-ban a rekonstrukciós munkáknál sikerült megállapítanom.)

A formai megjelenés szempontjából nem lényegtelen annak megjegyzése, hogy az egyes bélyegenként végzett kézi felülnyomás eredményeként nincs két azonos címletű bélyeg, amelyeken a felülnyomat egyes részletei egymástól azonos távolságban helyezkednek el. A régi értékszámokat eltakaró téglalap alakú nyomatok méretei változóak, sőt egyes esetekben hiányozhatnak is (pl. 1P. H/20 fill., 2P. H/10 fill., 3P. M/30 fill.). De ugyanazon címleten belül változhat az értékszám és az értékjelölés közötti távolság is.

A felülnyomások időpontja és a bélyegek példányszáma.

Az 1. ábránkon bemutatott fotókópia alapján megállapítható, hogy az abonyi postahivatalban *hét alkalommal került sor postabélyegek könyvelt felülnyomására.* Az 1. ábránkon bemutatott „Összesített jegyzőkönyv" bizonyára pénzügyi bizonylatnak készült az alapbélyegek pontos meghatározása nélkül. Ezt a hiányosságot igyekszem pótolni az alábbi táblázatok felállításával és közlésével.

1. felülnyomás (1945. március 31.)
Forgalmi bélyegek

Az alapbélyeg		A felülnyomat		Példányszám	Megj.
a kiadás neve	névértéke	névértéke	színe	db	
Hadvezérek	3 fill.	30 fill.	fekete	50	
Kossuth	4 fill.	1 pengő	fekete	9	
Kossuth	30 fill.	1 pengő	fekete	5	

1. ábra

2—3. felülnyomás (1945. április 27. és 30.)
Forgalmi bélyegek

Az alapbélyeg		A felülnyomat		Példányszám	Megj.
a kiadás neve	névértéke	névértéke	színe	db	
Hadvezérek	1 pengő	2 pengő	vörös	48	IV. 27.
Hadvezérek	50 fill.	2 pengő	vörös	50	IV. 27.
Hadvezérek	20 fill.	2 pengő	fekete	50	IV. 27.
Hadvezérek	18 fill.	2 pengő	vörös	10	IV. 27.
Hadvezérek	10 fill.	40 fill.	fekete	100	IV. 27.
Hadvezérek	10 fill.	60 fill.	vörös	20	IV. 27.
Hadvezérek	10 fill.	60 fill.	fekete	80	IV. 27.
Hadvezérek	18 fill.	22 fill.	vörös	10	IV. 27.
Hadvezérek	18 fill.	22 fill.	fekete	130	IV. 27.
Hadvezérek	18 fill.	22 fill.	fekete	300	IV. 30.

4. felülnyomás (1945. május 7.)
Forgalmi bélyegek

Az alapbélyeg		A felülnyomat		Példányszám	Megj.
a kiadás neve	névértéke	névértéke	színe	db	
Hadvezérek	18 fill.	22 fill.	fekete	150	
Hadvezérek	20 fill.	1 pengő	fekete	100	
Szt. Margit	30 fill.	3 pengő	fekete	100	
Hadvezérek	18 fill.	60 fill.	fekete	400	
Hadvezérek	20 fill.	42 fill.	fekete	100	
Hadvezérek	12 fill.	1 pengő	fekete	200	
Nagyasszonyok	50 fill.	2 pengő	fekete	50	
Hadvezérek	80 fill.	3 pengő	fekete	50	

5. felülnyomás (1945. május 28.)

Portó bélyegek

Az alapbélyeg		A felülnyomat		Példányszám	Megj.
a kiadás neve	névértéke	névértéke	színe	db	
Hadvezérek	12 fill.	20 fill.	fekete	100	
Hadvezérek	12 fill.	40 fill.	fekete	100	
Hadvezérek	12 fill.	60 fill.	fekete	100	
Hadvezérek	12 fill.	1,40 Ft	fekete	200	

6—7. felülnyomás (1945. június 11. és 13.)

Forgalmi bélyegek

Az alapbélyeg		A felülnyomat		Példányszám	Megj.
a kiadás neve	névértéke	névértéke	színe	db	
II. Templomos	1 fill.	20 fill.	fekete	50	VI. 11.
Hadvezérek	4 fill.	1 pengő	fekete	50	VI. 11.
Hadvezérek	12 fill.	60 fill.	fekete	100	VI. 11.
Hadvezérek	80 fill.	1 pengő	fekete	200	VI. 11.
Hadvezérek	80 fill.	2 pengő	fekete	100	VI. 11.
Nagyasszonyok	80 fill.	3 pengő	fekete	100	VI. 11.
Hadvezérek	80 fill.	1 pengő	fekete	300	VI. 13.

Az egyes felülnyomott címletek példányszámának meghatározásánál az összesített jegyzőkönyvben szereplő adatokat kell elfogadnunk.

A könnyebb áttekinthetőség kedvéért a sorozat bélyegeit az alábbiak szerint katalogizáljuk.

A sorozat értékei és példányszámuk (2. ábra)

1.	20 fill.	az	1 filléren	T. II.	fekete	50	db
2.	22 fill.	a	18 filléren	H.	vörös	10	db
3.	22 fill.	a	18 filléren	H.	fekete	380	db
4.	30 fill.	a	3 filléren	H.	fekete	50	db
4a	30 fill.	a	3 filléren	H.	fekete	?	
5.	40 fill.	a	10 filléren	H.	fekete	100	db
6.	42 fill.	a	20 filléren	H.	fekete	100	db
7.	60 fill.	a	10 filléren	H.	fekete	80	db
8.	60 fill.	a	10 filléren	H.	vörös	20	db
9.	60 fill.	a	12 filléren	H.	fekete	100	db
10.	60 fill.	a	18 filléren	H.	fekete	400	db
11.	1 pengő	a	4 filléren	H.	fekete	50	db
12.	1 pengő	a	12 filléren	H.	fekete	200	db
13.	1 pengő	a	20 filléren	H.	fekete	100	db
14.	1 pengő	a	80 filléren	H.	fekete	500	db
15.	1 pengő	a	4 filléren	K.	fekete	9	db
16.	1 pengő	a	30 filléren	K.	fekete	5	db
17.	2 pengő	a	18 filléren	H.	vörös	10	db
18.	2 pengő	a	20 filléren	H.	fekete	50	db
19.	2 pengő	az	50 filléren	H.	vörös	50	db
20.	2 pengő	az	50 filléren	N.	fekete	50	db
20a	2 pengő	az	50 filléren	N.	fekete	?	
21.	2 pengő	a	80 filléren	H.	fekete	100	db
22.	2 pengő	az	1 pengőn	H.	vörös	48	db
23.	3 pengő	a	80 filléren	H.	fekete	50	db
24.	3 pengő	a	30 filléren	M.	fekete	100	db
24a	3 pengő	a	30 filléren	M.	fekete	?	
25.	3 pengő	a	80 filléren	N.	fekete	100	db
I.	2 pengő	a	10 filléren	H.	fekete	57	db

Portóbélyegek

P1.	20 fill.	a	12 filléren	H.	fekete	100 db
P2.	40 fill.	a	12 filléren	H.	fekete	100 db
P3.	60 fill.	a	12 filléren	H.	fekete	100 db
P4.	1,40 P.	a	12 filléren	H.	fekete	200 db

2a. ábra

Megjegyzések.

1. *A sorozat katalogizálásánál alkalmazott rövidítések:*
   H. = A Hadvezérek sorozat bélyegei,
   K. = A Kossuth sorozat bélyegei,
   M. = A Szt. Margit bélyeg,
   N. = A Nagyasszonyok sorozat bélyegei,
   T. II. = A II. Templomos sorozat bélyege.

2. *Az alszámok alatt feltüntetett változatok.*

   4a. A 3-as számjegy és a *0* közelálló és fill. felülnyomat,
   20a. Fekvő felülnyomat (Bélyegmúzeum),
   24a. A *P* betű után nincs pont.

Az alszámok bélyegeinek példányszáma nem ismert. Ez benne foglaltatik a főszámok példányszámában.

3. *Az I. sz. bélyeg:*

Külön említést érdemel a Hadvezérek sorozat 10 filléres címletére nyomott 2 pengős bélyeg. Ez a címlet az abonyi összesített jegyzőkönyvben nem szerepel. Így joggal tételezzük fel, hogy ez a felülnyomás a jegyzőkönyv 1945. június 16-i elkészítése után készült, de forgalomba már nem kerülhetett a postavezérigazgatósági kivizsgálás miatt. A tények elferdítését jelentené olyan következtetés levonása, hogy a hivatalban

2b. ábra

egyéb, nem könyvelt felülnyomás is készült volna. Ennek figyelembevétele különösen megfontolandó az 5. pontban közölteknél.

4. A 22 és 42 filléres címlet:

E két címlet készítésének logikus magyarázatául csak az szolgálhat, hogy ez a két címlet a közönség birtokában levő 18 filléres levelezőlapok kiegészítő értékeiként készültek. (Hasonló volt a helyzet a hivatalosan felülnyomott 28 és 42 filléres bélyegekkel, megemlítve, hogy a 28 filléres bélyeg a 12 filléres levelezőlap kiegészítő értéke volt. Mint ismeretes ez a két felülnyomott bélyeg eredeti feladatát betölteni az 1945. július 2-án életbe léptetett új tarifák miatt csak júniusban tudta.)

Ennek a két címletnek előállítása arra enged következtetni, hogy Abonyban 40, majd 60 fillér volt a levelezőlap bérmentesítési díja.

2c. ábra

5. Az abonyi felülnyomás katalogizálása:

Az Abonyban felülnyomott bélyegek katalogizálását megjelenésük óta a legnagyobb zűrzavar kísérte. Megállapítást nyert a rendelkezésünkre álló források: az összesítő jegyzőkönyv, Székely Sándor bélyegkereskedőnek a felszabadulás után kiadott árjegyzéke, feltehetően az általa adott adatok alapján a Zumstein cég katalógusa, valamint dr. Horváth János jegyzőkönyvében foglalt felsorolások egymástól jelentősen eltérőek. Ezeket a téves adatokat ugyan kimunkáltuk, de ezek közlését a téves adatok terjesztése miatt — felesleges-nek tartjuk.

Egyéb adatok az abonyi felülnyomásról

Az előbbiekben ismertetett összefoglaló megállapításokon túlmenően néhány — talán nem felesleges — adatot kívánunk rögzíteni, ami elősegítheti a tárgyilagos gyűjtői megítélést.

a) *Az abonyi postahivatalban lefoglalt és a Bélyegmúzeumba beszolgáltatott maradékkészlet az 1968. évi állapot szerint:*

14.	1P/80f. H.	8 db	
20.	2P/50f. N.	3 db	
21.	2P/80f. H.	8 db	
23.	3P/80f. H.	8 db	
25.	3P/80f. N.	26 db	
I.	2P/10f. H.	57 db	(teljes készlet)
P1.	20f/12f. H.	5 db	
P2.	40f/12f. H.	5 db	
P3.	60f/12f. H.	21 db	
P4.	1,40P/12f. H.	111 db	

b) A postavezérigazgatóság vizsgálatakor Molnár László, megbízott postamester közölte, hogy a felülnyomott bélyegekből 1—1 példányt két bélyeggyűjtő fia, *Molnár László* és *Molnár József* részére félretett. Készséggel felajánlotta, hogy a meglevő tartalékkészletből 1—1 darabot a Bélyegmúzeum részére átad. Ez a sorozat a Bélyegmúzeumban is nyert elhelyezést.

A múzeumban őrzött sorozat azonban nem teljes. Abból az alábbi bélyegek hiányoznak:

11. 1P/4f. H.
16. 1P/30f. K.
24. 3P/30f. M.

Ezzel szemben Molnár József gyűjteményében nem, de a múzeum anyagában szerepel:

20a. 2P/50f. N. (fekvő felülnyomat)
I. 2P/10f. H. (felhasználásra nem került)

Árusítás.

Az eddigi kutatások egyértelműen azt igazolták, hogy az abonyi felülnyomású bélyegeket elsősorban postaforgalmi igények kielégítésére használták fel. A bélyegekből csak csekély mennyiség került gyűjtői vagy kereskedői forgalomba. A ma ismert néhány gyűjteményben — a Molnár fivérek gyűjteménye kivételével — a sorozatnak csak a töredékei fordulnak elő.

Bérmentesítés és futott küldemények.

Az eddig ismert futott küldemények száma rendkívül csekély. Így az önkényes tarifaemelés mértékére, időtartamára pontos adatokkal ma még nem rendelkezünk. Ehhez szükség lenne legalább a napjainkban ismert, valamennyi küldemény adatainak feldolgozása, illetve összegyűjtése.

Érdemes megjegyezni, hogy az abonyi postahivatal a tárgyalt időszakban az *A* jelű hely-keletbélyegzőjét használta (3. ábra).

Alkalmi bélyegzés.

Molnár László, megbízott postamester *1945. május 1-re, kisegítő alkalmi bélyegzőt* készített. Egy cső levágott végébe befogta az „ABONY 1945. V. 1." szöveget és egy díszítő elemet (4. ábra). A bélyegző a Bélyegmúzeum őrizetében van.

3. ábra

4. ábra

Filatelista szakirodalom.

Az abonyi felülnyomású bélyegek nemcsak a Postavezérigazgatóság, hanem a filatelisták figyelmét is igen korán felhívták magukra.

Ezt szemléltetendő az alábbi sajtóközleményt még 1946-ból idézzük:

„JÖVENDŐ II. ÉVF. 21. SZÁM.
MAGYAR SZOVJET MŰVELŐDÉSI
TÁRSASÁG KÉPES HETILAPJA.

A bélyeggyűjtés jövendője.
Írja: Örvös János

Abony nagyközség bélyegei.

A közelmúltban lezajlott országos bélyegkiállítás egyik legérdekesebb anyagát Molnár László rendőrhadnagy állította ki. Abony nagyközség postamestere a felszabadulás után 1945. március 31-e és június 11-e között 27-féle levél- és portóbélyeget készí-

tett és ezeket használta az abonyi postahivatal 1945. június végéig, amikor a hivatal Budapestről rendes bélyegellátmányt kapott, az abonyi provizóriumnak megmaradt készletét pedig a bélyegmúzeumba szállították. Az érdekes provizóriumok piros és fekete átnyomással kizárólag az új értékjelzést tüntetik fel.

1945. Május 1-én, Abony egy régi típusú, egykörös, kisalakú helyi és keleti bélyegzőjét a »munka ünnepének« emlékére piros színnel használta a helyi posta."

Az abonyi felülnyomás *történeti* vonatkozásaiban forrásmunkám volt *Sugár Istvánnak* a Posta- és Bélyegmúzeumi Szemlében (II. évfolyam, 1. szám, 1970.) közölt tanulmánya, valamint a Bélyegmúzeumban elhelyezett levelezési anyaga, feljegyzései. Filatéliai vonatkozásokban a Bélyegmúzeumban elhelyezett bélyegekre, a „nyomóeszközök" alapos vizsgálatára, a felülnyomatok rekonstruálására, valamint *Molnár József* honvéd ezredes által rendelkezésemre bocsátott gyűjteményére hivatkozom. Mindkettőjüknek, de nem utolsósorban *Hamza Imrének*, a Bélyegmúzeum volt vezetőjének ez úton fejezem ki köszönetemet mind a magam, mind az érdeklődő filatelisták nevében.

Jelen tanulmányom jelentős részét még 1968-ban megoldottam és rögzítettem, de részletes feldolgozására az elmúlt évek során — a Magyar Bélyegek Monográfiája VII. kötetének megírásakor került sor.

Az I. típusu 2 krajcáros

DR. PETROVITS TIVADAR

Az 1874 októberében forgalomba bocsátott színes számú krajcáros kiadás első címlete a 2 krajcáros. (Legkorábbi ismert bélyegzése 1874. november 24.) Hogy részletesebben csak most foglalkozunk vele, annak oka az, hogy viszonylag kis példányszámban áll a kutatók rendelkezésére (összefüggése is kevés), s színe rendkívül kedvezőtlen. Ismeretes, hogy a halvány lilától a kéken keresztül a sötét ibolyáig számos színváltozat előfordul. Kezdetben különösen halvány a szín. Sötét példány ekkor még ritka. A vörösibolya (1881) az előző színekkel egyezően, vízre, fényre rendkívül érzékeny. A gyártás kezdeti időszakában a halvány ibolya szín dominált (sötét keverék szín nélkül) és ezek több mint 100 év után vizsgálatra alig-alig alkalmasak. Tovább rontja a helyzetet, hogy a bélyegeket elsősorban levelezőlap és nyomtatvány bérmentesítésére használták, ezért a postai bélyegzés a még vizsgálható példányokat is e célra szinte alkalmatlanná teszi (teljes bélyegzés!).

1880-tól kedvezőbb a helyzet, különösen az 1881-es (vízjeles) kiadás bélyegeinél, mivel akár a kék, akár a vörös ibolya bélyegek viszonylag jól vizsgálhatók. Sajnos 1889—90-ben visszatértek az eredeti halvány színhez. (A II. típus ritkán sötét ibolya, kékes színben is előfordul.) Így az I. típus jelentős része (kartonra nyomtatva is), valamint a II. típus a vizsgálatra kedvezőtlen színű. Különösen vonatkozik ez a kiadás kezdeti időszakára, amely az anya- és nyomólemezeket illetően a legváltozatosabb. Ezért a későbbiekben részletezett megállapítások e címletnél a legbizonytalanabbak.

A 2 krajcáros tanulmányozását 1970-ben kezdtük meg Orbán Ferenccel (SILKEBORG). Adataink és a kartonra nyomtatott 100-as ív fotójának tanulmányozása alapján jelentős eredményeket értünk el. Ennek egy kisebb része került eddig ismertetésre. (Filatéliai Szemle 1974. 5. szám 17. oldal.) Jelenleg a 100-as karton tanulmányozása alapján sikerült újabb adatokat megállapítani.

Metszetjelek

Az I. típusú 2 krajcáros általános metszetjeleiben nincs eltérés a többi címlethez viszonyítva. (L. Philatelica 1/1971. 28. oldal, de a többi füzetben is.) Érdekes azonban, hogy a kiadás címleteinek többségéhez viszonyítva — amelyeknek nincs *egyedi metszetjele* — itt hármat is ismerünk:

a) Színes vízszintes vonalka a korona középső tábláját alatt, az értékszám felett. (Gyakran hiányzik, a nyomólemez törlése miatt!)

1. ábra. A 2/I kr. egyedi metszetjelei

b) Balra dűlő, kis vonalka a kürt kör alakú része által bezárt területen, a középtől kissé jobbra, a 3—4. alapvonalak között.

c) Tűszúrásnyi színes pont a felirat „S" betűjének bal oldala felett, alapvonalon.

Az egyedi metszetjeleket az 1. ábrán mutattuk be. Megjegyezzük, hogy ezek jellemzőek a II. típusú 2 krajcáros címletre is, amely bizonyítja, hogy a II. anyalemez elkészítéséhez az eredeti egyképes lemezt vették igénybe.

A bélyegek csoportosítása

Korábban az I. típusú, 3, 5 és 10 krajcáros címletekről írt tanulmányokban rámutattunk arra, hogy a kiadás nyomtatásának kezdetén az anya- és nyomólemezeken igen jelentős javítások történtek, amelyek tükröződnek a bélyegeken. Az anya-, valamint a nyomólemezek javításai alapján a bélyegeket 1—4 csoportba soroltuk. Ez a helyzet a 2 krajcáros esetében is fenn-

2. ábra. Felül 1874. I. típusú (nem javított anyalemez!), alul 1889. évi II. típusú bélyeg

3. ábra. A gyöngysorok nem javítottak, a függőleges befogók igen

áll, még akkor is, ha egyetlen csoportnál sem teljes a bizonyosság. Mint említettük, a kutatást nehezítette a kevés számú bélyeg, az összefüggések hiánya, illetve a szín és bélyegzések. Különösen fontos lenne, hogy az I. típusú 2 krajcáros címlettel minél többen foglalkozzanak és adataikat megismerjük.

1. A még nem javított anya-, illetve nyomólemezről származó bélyegek (2. ábra)

Az ebbe a csoportba tartozó bélyegek jellemzői azonosak a 3 és 10 krajcáros címletről írottakkal. (l. Philatelica 1974. 1. és 1976. 1. szám.) A Bélyegmúzeumban több példány található belőle, még összefüggés is. (E példányokon észlelhető legjobban az, mintha ügyirat mellékleteként kerültek volna elő. (Így kopott szél és fogazat.) Enyvezetlenek, keretfogazásuk nem ismert. Postai forgalomba nem kerültek. Fogazásuk 13-as vonalfogazás. A megvizsgált példányok száma kb. 10 db. (l. 2. ábra: felül 1874. évi I. típus, alul 1890. évi II. típus.)

2. Durván utánmetszett nyomólemezről származó bélyegek

Az ebbe a csoportba tartozó bélyegek nyomólemezét durván javították, de kissé eltérően a 3, 5, 10 krajcáros címletektől. Fő jellegzetességük, hogy javították a felső és alsó gyöngysort, de valószínű, hogy nem minden ívhelyen és nem valamennyi gyöngyöt.

Javították továbbá a bal és jobb oldali gyöngysort is alul és felül. De itt is elmaradhatott a javítás, mint erre is van példa (l. 3. ábra). Más esetekben a gyöngysorok javítása tipikus (l. 4. ábra).

A háromszögek javítása általában erős vonalakkal, az eredeti metszeteken történt. Túlhúzás, az eredetitől eltérés lehetséges, de nem ismert. Egy különlegesség, amelyen a jobb alsó háromszög javítása teljesen elmaradt (l. 5. ábra). Nem javították a jobb felső háromszög függőleges befogóját sem. A gyöngysorokat viszont igen. A 2. csoportba tartozó és megvizsgált bélyegek száma kb. 70—80 db. Ívhelyre elvileg azonosíthatók, mivel ívhely-ismertetőjelekkel rendelkeznek.

Az átvizsgált bélyegek között találtunk kb. 50 db olyan példányt, amelyek stílusban nem hasonlítanak az előzőekben ismertetettekhez, de durván javítottak. Fő jellemzőjük, hogy a háromszögek kisebbnek tűnnek a szokványosnál, az átfogó íveltsége minimális. Az utánmetszés rendkívül *erős*, túlhúzás, dupla vonal szinte nem fordul elő.

Mivel a 2. és 3. csoportból csak kevés példány ismert, így ma még nem dönthető el, hogy egy nyomólemezen történtek-e ezek a javítások, vagy több lemezről származnak.

4. ábra. Az alsó és felső gyöngysorok teljesen javítottak, oldalt több-kevesebb gyöngy javított

3. Durván, speciálisan utánmetszett nyomólemezről származó bélyegek.

A csoport elnevezése az I. típusú 10 krajcáros címlettől ered és ez némi eltéréssel érvényes az I. típusú 3 és 5 krajcárosra is. E címletnél azonban még ma sem lehetünk bizonyosak e csoport külön létezésében. Pontosabban van egy kis csoport, amely a többi csoporthoz nem sorolható, de túlzottan durva, vagy szabálytalan utánmetszésről csak közvetve lehet szó. Ezen bélyegek jellemzője, *hogy csak a négy háromszög függőleges befogói* vannak erősen utánmetszve. Más javítás nem észlelhető (l. 6. ábra). A bélyegek ha nehezen is, de elvileg ívhelyre azonosíthatók lehetnek, így idővel eldönthető, hogy egy nyomólemez speciális javításáról van-e szó, mint pl. az I. típusú 5 krajcáros ernyősen javított lemeze, stb. Az ismert példányok száma rendkívül kevés.

4. A finoman utánmetszett anyalemez nyomólemezeiről származó bélyegek.

Ebbe a csoportba tartozik az 1874. évi kiadás döntő többsége és az 1881. évi kiadás teljes mennyisége. Az anyalemez háromszögeit javították, de más stílusban és finomabban mint a 2. és 3. csoportba tartozó bélyegeknél. A javított vonal esetenként túlhúzott, vagy nem az eredeti vonal mentén történt. Ez a háromszögek csúcsánál gyakori, így ezek ívhelyismertető jelek!

A gyöngyök javítása a felső és alsó gyöngysoron, illetve bal és jobb oldalon felül és alul általában nem történt meg. Elég gyakori azonban a sarkokon több kevesebb gyöngy javítása (l. 7. ábra). Ezek számképletbe foglalása jelenleg még nem megoldott.

A 4. csoportba tartozó bélyegek ívhelyere történő azonosítása megoldott. Azonos színű bélyegek elég körülményesen gyűjthetők össze, ezért az ív „tarka" ké-

5. ábra. A jobb alsó háromszög javítása teljesen elmaradt

pet mutat. A késői kiadású világos színű bélyegekből az ív összeállítása ha nehezebben is, de megoldható.

Oszlop-ismertetőjelek

Az oszlop-ismertetőjelek területén az eredmények nem rosszak, mégis az I. oszlopban jelenleg még nem, a II—VII. és a III—VIII. oszlopokban pedig csak azonos ismertetőjeleket ismerünk. Az I. oszlop ismertetőjele nem ismert. Ez a hiány azonban a többi oszlopba való tartozás kizárása esetén az azonosítást lehetővé teszi. A II—VII. és III—VIII. oszlopok esetében az ívhely-, valamint a páros ismertetőjelek és a csoportjelek nyújtanak segítséget az azonosításhoz.

6. ábra. Csak a háromszögek függőleges befogója javított

Az ismert oszlop-ismertetőjelek

I. oszlop (A)
Oszlop-ismertetőjele jelenleg nem ismert.

II. oszlop (B)

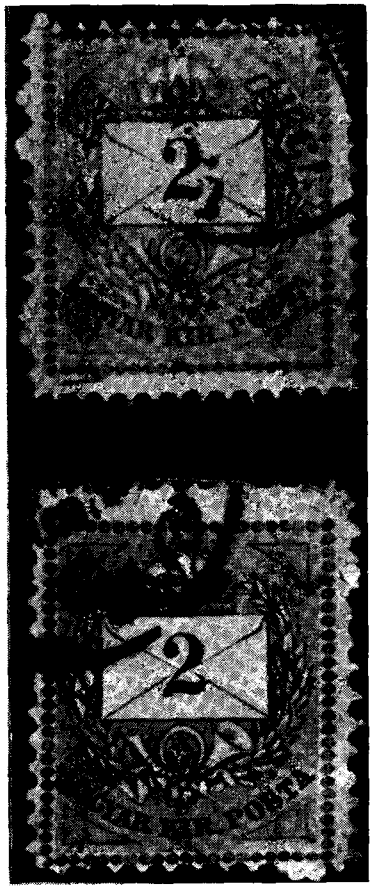
1. Színes pont (vagy folt) a boríték bal oldali negyedében, a felmenő boríték keresztkötés felső részén, annak alsó széléhez tapadva.
2. Két tűszúrásnyi pont a boríték felső szélénél, a korona balról számolt 3 táblája alatt. (Esetenként hiányozhat!)
3. Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 15. gyöngye alatt. (Esetenként hiányozhat!)

III. oszlop (C)

1. Színes folt tapad a boríték alsó széléhez, a kürt fúvókája alatt, jobbra.
2. Színes pont (vagy folt) a kürt kör alakú része által bezárt területen, a 3. vonalközben, a középtől kissé balra.

IV. oszlop (D)

1. Színes folt a koszorú bal oldali szalagjának alsó csúcsa alatt, a felirat G betűje felett.

7. *ábra.* Finoman utánmetszett bélyegek az 55. ívhelyről (fent 1874., lent 1881. évi kiadás)

2. Színes pont a bal oldali alsó háromszög jobb oldali csúcsa felett, az *AR* betűk köze alatt.
3. Tűszúrásnyi pont a boríték felső szélétől kissé lefelé, a korona balról számolt 3. táblájának közepe alatt. (Esetenként nehezen észlelhető!)

V. oszlop (E)

1. Tűszúrásnyi pont az utolsó *A* betű jobb oldali talpának jobb széle alatt.

VI. oszlop (F)

1. Tűszúrásnyi pont a jobb oldali koszorú és a jobb gyöngysor között, a 16. gyöngy felső része magasságában, két alapvonal között.

VII. oszlop (B)

1—3. Azonos a II. oszlop három ismertetőjelével.

VIII. oszlop (C)

1—2. Azonos a III. oszlop jeleivel.

IX. oszlop (D_1)

1—3. Azonos a IV. oszlop jeleivel.
4. Színes pont a boríték alsó negyedében az értékszám talpának jobb oldali vége alatt.

X. oszlop (E_1)

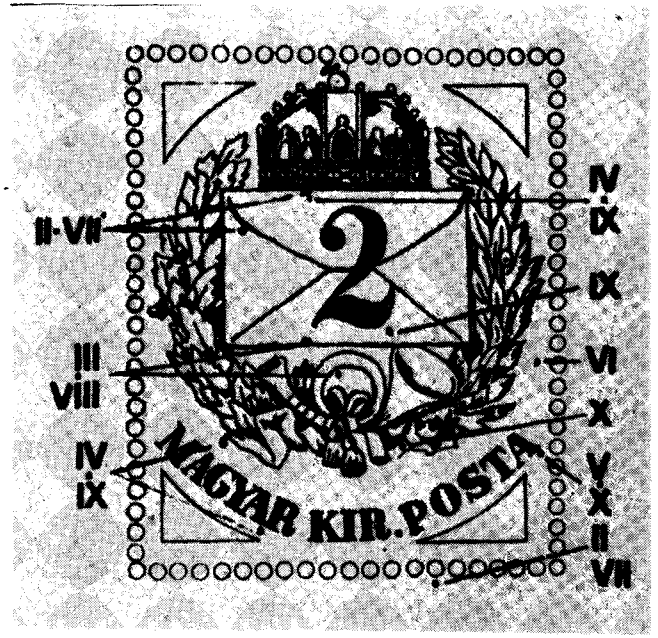
1. Azonos az V. oszlop 1. jelével.
2. Tűszúrásnyi pont a koszorú jobb oldali szalagjának jobb oldalán, a *P* betű felett.

Az oszlop-ismertetőjeleket a 8. ábrán mutatjuk be.

Csoportos ismertetőjelek

Csoportos ismertetőjel egy fordul elő. Jele F_1, a 16., 46., 66., és 96., ívhelyen helyezkedik el. Kis színes vonalka a felső gyöngysor 19. gyöngye alatt a 2. alapvonal közben. A nyomólemez kopása miatt esetenként hiányzik (l. 9. ábra).

Az V. oszlopban a 15., 35., 45. és 65. ívhelyeken tűszúrásnyi pont van a jobb alsó háromszög bal csúcsa alatt. Lehetséges, hogy ez csoportos ismertetőjel, de az is, hogy oszlop-ismertetőjel.

8. ábra. Oszlop-ismertetőjelek

9. ábra. Csoportos ismertetőjelek

Páros ismertetőjelek

A páros ismertetőjelek száma több mint amennyi a szakirodalomban korábban szerepelt. (Jelenleg 21 db.) Néhány esetben kétes volt, hogy páros ismertetőjelről van-e szó, azonban valamely ívhelyen való hiányuk jellegüket kétségessé tette, ezért ezeket nem vettük fel a páros ismertetőjelek közé.

Felsorolásuk és szöveges leírásuk (l. 10. és 11. ábra).

a_1: 21., 71. ívhely.
Színes pont a jobb felső háromszög átfogóján, a középtől kissé feljebb.

B_2: 32., 82. ívhely.
Színes folt a jobb alsó háromszög hegyes csúcsában.

C_2: 23., 73. ívhely.
Színes pont a jobb gyöngysor 4. gyöngyének alján.

C_3: 33., 83. ívhely.
Színes folt a bal alsó háromszög vízszintes befogójához tapadva az alsó gyöngysor 16. gyöngyének jobb oldala felett.

D_2: 24., 74. ívhely.
Színes folt a koszorú bal oldali csúcslevele felett.

10. ábra. Páros ismertetőjelek

11. ábra. Páros ismertetőjelek

D_3: 24., 74. ívhely.
Színes folt a jobb felső háromszög bal csúcsában.

D_4: 24., 74. ívhely.
Színes pont (vagy folt) az *O* betű bal oldala felett alapvonal közben.

D_5: 34., 84. ívhely.
Színes folt a felirat *PO* betűi között.

D_6: 34., 84. ívhely.
Színes folt a koszorú bal bojtjától balra, a szalag aljához tapadva.

E_2: 35., 85. ívhely.
Színes folt az *S* betű alatt.

E_3: 35., 85. ívhely.
Színes pont a felirat első *R* betű bal szára és szalag között.

F_2: 26., 27. ívhely.
Halvány, színes folt a koszorú jobb külső 2. levele mellett.

F_3: 36., 86. ívhely.
Színes pont (vagy folt) a bal alsó háromszög függőleges befogója mellett, a 22. gyöngy aljának magasságában.

B_3: 27., 77. ívhely.
Színes pont az alsó gyöngysor 2. gyöngyének bal oldala alatt.

B_4: 27., 77. ívhely.

1. táblázat

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.
a	B	C	D	E	F	B	C	D_1	E_1
a	B	C	D	E	F_1	B	C	D_1	E_1
a_1	B	C_2	$D_{2, 3, 4}$	E	F_2	$B_{3, 4}$	C_4	$D_{1, 7}$	E_1
a	B_2	C_3	$D_{5, 6}$	$E_{2, 3}$	F_3	B_5	C	D_1	$E_{1, 4, 5}$
a	B	C	D	E	F_1	B	C	D_1	$E_{1, 4, 5}$

Az I. típusú 2 krajcáros fél ívének felépítése

Színes halvány folt a bal felső háromszög jobb csúcsa alatt.

B_5: 37., 87. ívhely.
Kis, színes pont a *K* betű függőleges szára felett.

C_4: 28., 78. ívhely.
Színes, kissé ferde vonalka a bal gyöngysor 24—25. gyöngyközétől balra.

D_7: 29., 79. ívhely.
Halvány színes folt a felső gyöngysor 8. gyöngye alatt.

E_4: 40., 90. ívhely.
Színes pont a jobb gyöngysor 4. gyöngyének bal oldalához tapadva.

E_5: 40., 90. ívhely.
Színes folt a *P* betű felett, kissé balra.

E_6: 50., 100. ívhely.
Színes, kis ferde karc a felső gyöngysor 10. gyöngye felett.

Ívfelépítés

A jelenleg ismert ívfelépítést az 1. táblázaton mutatjuk be. Az anyalemez összeállítása a következő lehetett. Az első 5 db másolatot összeforrasztva készítették el az első 5-ös sávot s ennek másolatából az első 10-es sávot. A 10-es sávról két másolat készült, melyek a másolás során további sérüléseket szenvedtek.

A két tízes sávból 20-as, majd egy második 20-as tömb készült, ami a félíven alul helyezkedik el.

12. ábra. Csoportjelek a kartonra nyomtatott íven (X ív)

A két húszas tömb közé került a félretett 10-es sáv. Forrasztási nyomokkal gyakran találkozunk.

A két húszas tömb közül kevésbé sérült a felső, míg az egyedülálló 10-es sávon jelentős számú jel található. A két félív közül a felső a korábbi.

A 2 × 100-as anyalemez közül az elsőről készített nyomólemezzel kartonra is nyomtattak bélyegíveket. (X. lemez?) A második íven (Y lemez?) ugyanis jelentős újabb hibák (csoportjelek) fordulnak elő, tehát ez nem lehet a korábbi. A két anyalemez egymáshoz való viszonyát nem ismerjük (bal, jobb oldali?).

Csoportjelek

Az ívfelépítésnél utalunk arra, hogy a 2 × 100-as anyalemez 100-as lemezein egyes ívhelyeken jelentős nagyságú, erősségű jelek találhatók. Ezek az ívhelyre történő azonosítást megkönnyítik, ezért ábrán is bemutatjuk.

Az X jelűek a tanulmányozott kartonnyomaton lettek megállapítva (12. ábra). Az Y jelűek a másik 100-as íven (13. ábra).

Lehetséges, hogy a bemutatott csoportjelek valójában csak lemezhibák.

Metszetjavítások

A metszetjavítások feldolgozását megkezdtük. Főleg az ívhelyre történő azonosításnál vannak nehézségek. E címletnél a II. csoportba tartozó javítások között gyakoriak a sarkokban (háromszögekben) végzett — főleg szabálytalan — metszetjavítások. Vannak azonban igen szép ernyős metszetjavítások (fent vagy lent), durva javítások a boríték környékén és különleges gyöngyjavítások főleg alul.

Ívhely-ismertetőjelek

Az I. típusú 2 krajcáros ívhely-ismertetőjeleinek leírásában jelentős tényezők a háromszögek javításai. Ennek az az oka, hogy az utánmetszés az eredeti vonalaktól számos esetben lényegesen eltér. A leírástól függetlenül a háromszögek vonalait szinte kivétel nélkül javították az anyalemezen. Amikor ez ritkán elmaradt, azt leírásunkban feltüntettük.

A háromszögek javításai során a csúcsok vonalait esetenként túlhúzták, illetve hiányosan húzták meg. Így ez utóbbiak nyitottak. Más esetekben a javítás a háromszögek eredeti vonalai mellett kívül, vagy belül történt.

A gyöngyöket ennél a címletnél is javították, a már korábban ismertetett formában. Mivel használatlan sötét ibolya színű példány alig állt rendelkezésre, így a javítások pontos adatait meghatározni nem tudtuk. Ezért csak az igen jellemzőekre tértünk ki. Feltüntettük a gyöngyöket alkotó egyes vonalkák túlhúzásait is. Ennél a címletnél a színes foltok, pontok, karcok stb.

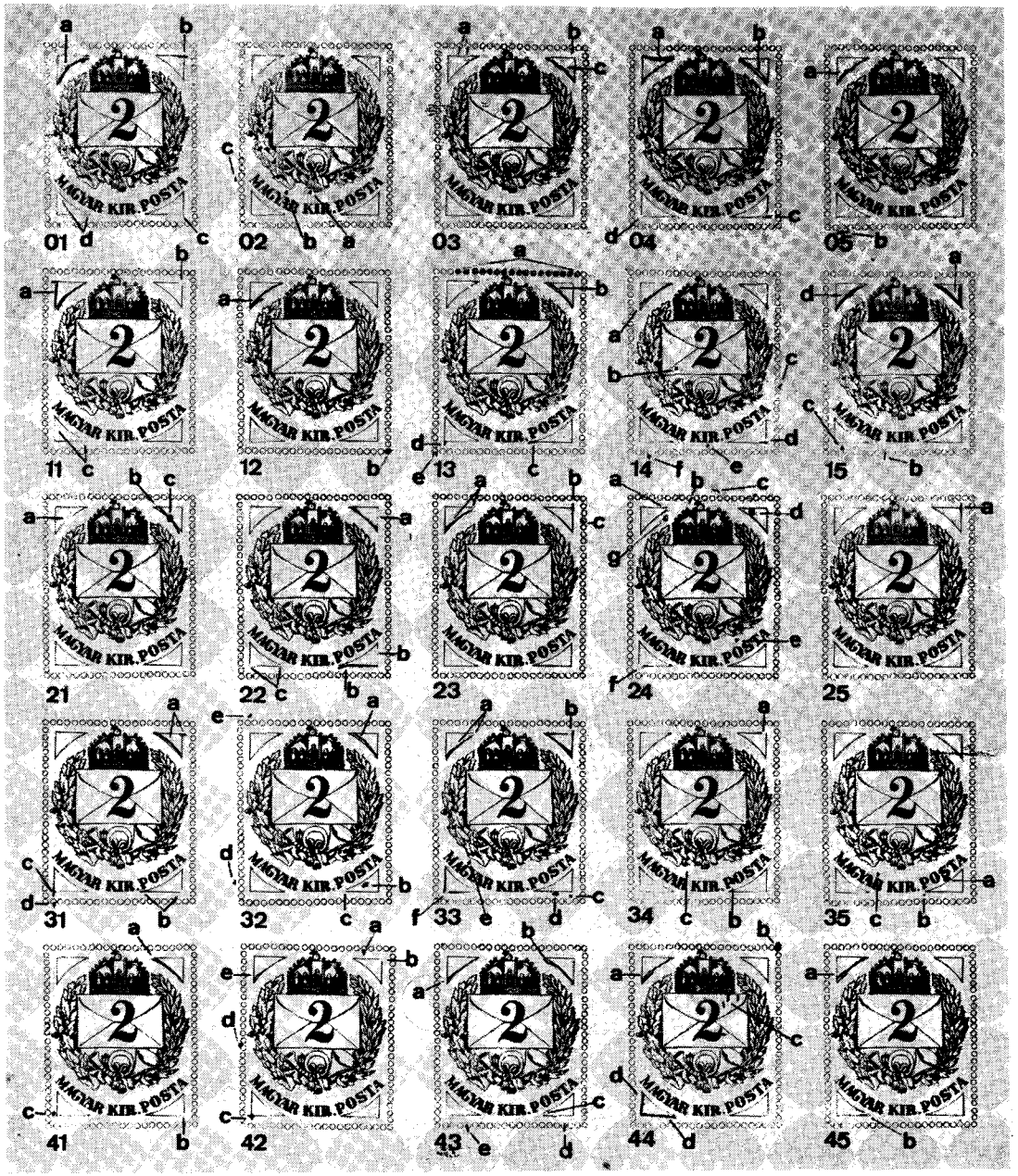

13. ábra. Csoportjelek (Y ív)

előfordulása más címlethez viszonyítva keveselbb. Bizonyos azonban, hogy a leírt jeleknél több is előfordulhat. Gyakori, hogy egyes jelek esetenként hiányoznak. Más esetekben a kettős vonalak egynek tűnnek, a rajzhiányok eltöműdtek stb.

01. *a)* A bal felső háromszög átfogója alul kifelé hajlóan, középen belül, felül az eredeti vonalon kívül javított.
   b) A jobb felső háromszög vízszintes befogója jobbra túlhúzott.
   c) A jobb alsó háromszög derékszöge nyitott.
   d) A bal alsó háromszög hegyes csúcsai nyitottak.
11. a) A bal felső háromszög vízszintes befogója balra túlhúzott, a függőleges befogó befelé balra hajlóan, az átfogó alul kifelé hajlóan javított.
   b) A jobb felső háromszög derékszöge nyitott.
   c) A bal alsó háromszög jobb csúcsa nyitott, a függőleges befogó nem javított.
21. a) A bal felső háromszög átfogója középen nem javított.
   b) A jobb felső háromszög átfogója felül befelé, alul kifelé hajlóan javított.
   c) A jobb felső háromszög átfogójának közepén erős színes pont. (Páros ismertetőjel: a_1)
31. a) A jobb felső háromszög vízszintes befogója jobbra túlhúzott, az átfogó az eredeti vonalon belül javított.
   b) A jobb alsó háromszög derékszöge nyitott, a bal csúcs túlhúzott.
   c) A bal alsó háromszög függőleges befogója lefelé túlhúzott.

2. táblázat. Ívhely-ismertetőjelek
A ívnegyed

3. táblázat. Ívhely-ismertetőjelek
C ívnegyed

d) Az alsó gyöngysor 2. gyöngyének jobb oldalából karc nyúlik lefelé.

41. a) A jobb felső háromszög átfogójának felső része kifelé hajlik.
b) A jobb alsó háromszög derékszöge nyitott.
c) A bal alsó háromszög függőleges befogója alsó részénél színes pont.

51. a) A jobb felső háromszög vízszintes befogója jobbra túlhúzott.
b) A levélboríték jobb negyedének alsó sarkában két színes pont.
c) A felirat *A* és *R* betűi felett, az *RP* között, az utolsó A alatt, valamint a bélyegkép alsó részén színes pontok.

61. a) A felső gyöngysor 20. gyöngyének jobb oldalából kis karc nyúlik lefelé.
b) Színes pont tapad a jobb gyöngysor 21. gyöngyének jobb oldalához.
c) A jobb alsó háromszög átfogója alul, felfelé hajlóan javított.
d) A bal alsó háromszög vízszintes befogója balra lefelé hajlóan javított (a sarok nyitott).
e) Az alsó gyöngysor alatt forrasztási nyomok.
f) A bal gyöngysor 2. gyöngyének alja mellett, kívül színes pont.

71. a) A bal felső háromszög jobb csúcsa nyitott.
b) A jobb felső háromszög átfogója a csúcsoknál kissé kifelé hajlóan javított, a derékszög túlhúzott.
c) A jobb felső háromszög átfogója közepén színes pont. (Páros ismertetőjel: a_1)
d) A jobb alsó háromszög függőleges befogója lefelé túlhúzott.
e) A bal alsó háromszög derékszöge nyitott.

81. a) A jobb felső háromszög átfogója a csúcsok felé kifelé hajlóan javított.

91. a) A felső gyöngysor 5. gyöngyén színes pont.
b) A jobb felső háromszög átfogója középen kifelé hajlóan javított.
c) Az alsó gyöngysor 12. gyöngyéből lefelé kis karc nyúlik ki.
d) A bal alsó háromszög átfogója középen befelé hajlóan javított.

II. Oszlop (B)

02. a) A jobb oldali bojt bal sarkánál színes pont.
b) Színes pont az *Y* jobb ága felett.
e) Színes pont a bal gyöngyson 19. gyöngy aljától balra.

12. a) A jobb felső háromszög átfogója alul kétszer javított.
b) A jobb gyöngysor 20. gyöngyének alakja fekvő ovális.

22. a) A jobb felső háromszög függőleges befogója nem javított, az átfogó a csúcsok felé, befelé hajló.
b) A jobb alsó háromszög függőleges befogója nem javított, a bal csúcs lefelé hajló.
c) A bal alsó háromszög jobb csúcsa és derékszöge nyitott.

32. a) A jobb felső háromszög átfogója felül befelé húzott.
b) Halvány színes folt a jobb alsó háromszög átfogójának közepe alatt. (Páros ismertetőjel: B_2)
c) A jobb alsó háromszög bal csúcsa nyitott.
d) A bal gyöngysor 23. gyöngyétől balra színes pont.
c) A felső gyöngysor 2—3. gyöngyköze felett színes pont.

42. a) A felső gyöngysor 17. gyöngyéből kis karc nyúlik lefelé.
b) A jobb felső háromszög derékszöge nyitott.
c) A bal alsó háromszög derékszöge mindkét irányban túlhúzott.
d) A bal gyöngysor 14—15. gyöngyközében, kívül színes pont.
e) A bal felső háromszög átfogója alul befelé húzott.

52. a) A jobb felső háromszög átfogója felül befelé hajló és túlhúzott, a derékszög nyitott.
b) Az alsó gyöngysor 15. gyöngyének alsó részen 2—3 vonal lefelé túlhúzott.
c) A bal felső háromszög függőleges befogója az eredetitől jobbra javított.

62. a) A bal felső háromszög derékszöge nyitott, az átfogó befelé húzott.
b) A jobb felső háromszög átfogója felül kifelé hajló.
c) A boríték-keresztkötés jobb felső ága felett kis karc.
d) A jobb alsó háromszög derékszöge nyitott.
e) A bal alsó háromszög derékszöge nyitott, a felső csúcs túlhúzott.

72. a) A bal felső háromszög jobb csúcsa nyitott.
b) A jobb felső háromszög derékszöge nyitott, az átfogó középen megszakad.
c) A jobb alsó háromszög bal csúcsa túlhúzott.
d) A bal alsó háromszög függőleges befogója felfelé és lefelé túlhúzott.

82. a) A jobb felső háromszög bal csúcsa túlhúzott, az átfogó alsó fele kifelé hajlóan javított.
b) A jobb alsó háromszög átfogójának közepe alatt színes folt. (Páros ismertetőjel: B_2)
c) A bal alsó háromszög függőleges befogója befelé javított.
d) A bal felső háromszög átfogója alul befelé húzott.

92. a) A bal felső háromszög jobb csúcsa túlhúzott.
b) A felső gyöngysor 20. gyöngyének aljából két kis karc nyúlik lefelé.

III. Oszlop (C)

03. a) A felső gyöngysor 4—5. gyöngyének aljából kis karc nyúlik lefelé.
b) A felső gyöngysor 19. gyöngyének aljából kis karc nyúlik lefelé.
c) A jobb felső háromszög átfogója erősen javított és középen kissé hullámos.

13. a) A felső gyöngysor 4—20. gyöngye javított.
b) A jobb felső háromszög átfogójának felső része befelé húzott.
c) A jobb alsó háromszög bal csúcsa túlhúzott.
d) A bal alsó háromszög függőleges befogója lefelé túlhúzott.
e) A bal alsó sarokgyöngy alján két vonal túlhúzott.

23. a) A bal felső háromszög jobb csúcsa nyitott, az átfogó alsó része kissé befelé húzott.
b) A jobb felső háromszög függőleges befogója felfelé túlhúzott.
c) Színes pont a jobb gyöngysor 4. gyöngyének alján. (Páros ismertetőjel: C_2.)

33. a) A bal felső háromszög jobb csúcsa nyitott, az átfogó alsó része befelé húzott.
b) A jobb felső háromszög függőleges befogója felfelé túlhúzott, a sarok nyitott, az átfogó alul befelé húzott.
c) Az alsó gyöngysor 19—20. gyöngyköze felett színes pont.
d) A jobb alsó háromszög alatt a 16. gyöngy felett színes folt. (Páros ismertetőjel: C_3, mely hiányozhat.)
e) A G betű felett alapvonalközben színes pont.
f) A bal alsó háromszög derékszöge nyitott.

43. a) A bal felső háromszög átfogója alul befelé húzott.
b) A jobb felső háromszög átfogója felül kifelé húzott.
c) A jobb alsó háromszög bal csúcsa nyitott.
d) Az alsó gyöngysor 18. gyöngyének jobb oldalából kis karc nyúlik lefelé.
e) Az alsó gyöngysor 5. gyöngye aljából kis karc nyúlik lefelé.

53. a) A felső gyöngysor 8. gyöngyének jobb oldala felett kis színes pont, a 9. gyöngy lefelé túlhúzott.
b) A felső gyöngysor 19—20. gyöngye lapos, a 21. ezeknél magasabban áll.

c) A jobb felső háromszög alsó csúcsa nyitott.
d) A koszorú jobb külső 4., valamint az alatta levő levélen színes pont, illetve folt.
e) A jobbra lefelé menő boríték-kereszteződés felett színes pont.
f) Az alsó gyöngysor első gyöngyétől balra színes pont.
g) A bal felső háromszög átfogójának alsó része befelé javított.

63. a) A bal felső háromszög vízszintes befogója jobbra lejt, az átfogó alsó része dupla vonalú.
b) A jobb felső háromszög derékszöge nyitott, a függőleges befogó felső része jobbra hajló.
c) A jobb alsó háromszög bal csúcsa alul nyitott.
d) A bal alsó háromszög vízszintes befogója jobbra lefelé hajlik, a felső csúcs túlhúzott.

73. a) A bal felső háromszög átfogója alul kifelé hajló, a csúcs nyitott.
b) A jobb felső háromszög függőleges befogója kettősvonalú, az alsó csúcs nyitott.
c) Színes pont a jobb gyöngysor 4. gyöngyének alján. (Páros ismertetőjel: C_2.)
d) A bal alsó háromszög derékszöge nyitott.

83. a) A bal felső háromszög vízszintes befogója balra túlhúzott, az átfogó alul befelé hajló.
b) A jobb felső háromszög átfogója alul kifelé hajlón javított.
c) Színes folt a jobb alsó háromszög alatt, a 16. gyöngy felett. (Páros ismertetőjel: C_3.)
d) A bal alsó háromszög függőleges befogóját nem javították.

93. a) A bal felső háromszög átfogója alul befelé húzott.
b) A jobb felső háromszög átfogója felül kissé kifelé hajló, az alsó csúcs nyitott.
c) Az alsó gyöngysor 5. gyöngyének jobb oldala felett a 3. alapvonalközben színes pont.
d) Az alsó gyöngysor 4. gyöngyének aljából kis karc nyúlik lefelé.

IV. Oszlop (D)

04. a) A bal felső háromszög vízszintes befogója homorú, az átfogó alsó része befelé hajló.
b) A jobb felső háromszög átfogója kettősvonalú.
c) A jobb alsó háromszög befogója jobbra túlhúzott, a sarok nyitott.
d) A bal alsó háromszög derékszöge nyitott.

14. a) A bal felső háromszög átfogója alul befelé húzott.
b) Színes pont az alsó borítéknegyed bal sarkában.
c) Színes karc a jobb gyöngysor 17. gyöngyének jobb felső oldalán.
d) A jobb alsó háromszög derékszöge nyitott.
e) Színes pont az *IR* betűk köze alatt.
f) Színes pont az alsó gyöngysor 3—4. gyöngyköze alatt.

24. a) A bal felső háromszög jobb csúcsa nyitott.
b) A felső gyöngysor 9. gyöngyének aljából színes karc nyúlik lefelé.
c) A felső gyöngysor 12—13. gyöngyköze felett kis ferde karc.
d) Színes folt a jobb felső háromszög bal csúcsában. (Páros ismertetőjel: D_3.)
e) Színes pont az *O* betű felett. (Páros ismertetőjel: D_4.)
f) A bal alsó háromszög derékszöge nyitott.
g) Színes folt a bal felső háromszög jobb csúcsa alatt. (Páros ismertetőjel: D_2.)

34. a) A jobb felső háromszög derékszöge nyitott.
b) Színes folt a *PO* betűk között. (Páros ismertetőjel: D_5.)
c) Színes folt az *RK* betűk köze felett a koszorú szalagja alatt. Esetenként hiányozhat! (Páros ismertetőjel: D_6.)

44. a) A bal felső háromszög átfogója alul kettősvonalú.
b) A jobb felső sarokgyöngy az eredetinél nagyobb.

c) A felső borítéknegyedben, a korona jobb sarka alatt három kis karc.
d) A bal alsó háromszög vízszintes befogója jobbra lefelé hajlik, a függőleges jobbra dűlő.

54. a) A bal felső háromszög átfogója alul kettősvonalú.
b) A jobb felső háromszög átfogója alul kifelé hajló.
c) A jobb gyöngysor 10—11. és a 15—16. gyöngyközében, kívül színes pont.
d) Az *O* betű felső részén két színes pont.
e) A jobb alsó háromszög bal csúcsa nyitott.
f) A bal alsó háromszög függőleges befogója befelé, jobbra hajló.

64. a) A bal felső háromszög derékszöge nyitott, a függőleges befogó lefelé jobbra hajló.
b) A felső gyöngysor 20. gyöngyének aljából kis karc nyúlik lefelé.
c) A jobb felső háromszög függőleges befogója felfelé túlhúzott.
d) A jobb alsó háromszög felső csúcsa nyitott.
e) A bal alsó háromszög derékszöge alul nyitott.

74. a) A bal felső háromszög alsó csúcsa az eredeti vonalakon belül van.
b) Színes folt a bal felső háromszög jobb csúcsa alatt. (Páros ismertetőjel: D_2.)
c) A jobb felső háromszög bal csúcsa nyitott.
d) Színes folt a jobb felső háromszög bal csúcsában. (Páros ismertetőjel: D_3.)
e) Színes pont az *O* betű felett. (Páros ismertetőjel: D_4.)
f) Az alsó gyöngysor 7. gyöngyének aljából kis karc nyúlik lefelé.
g) A bal alsó háromszög derékszöge alul nyitott, lefelé túlhúzott.

84. a) A felső gyöngysor 19. gyöngyének alján színes folt.
b) A jobb alsó háromszög felső csúcsa nyitott, alul túlhúzott.
c) Színes folt a *PO* betűk között. (Páros ismertetőjel: D_5.)
d) Színes folt az *RK* betűk köze felett. (Páros ismertetőjel: D_6.)
e) A bal alsó háromszög derékszöge alul nyitott.

94. a) A bal felső háromszög jobb csúcsa nyitott, az átfogó befelé húzott.
b) A felső gyöngysor 20. gyöngyének alsó, bal oldalából kis karc nyúlik lefelé.
c) A jobb felső háromszög átfogója mindkét csúcs irányában befelé hajló.
d) A korona 5. táblájának bal sarkában színes folt.
e) A jobb alsó háromszög felső csúcsa nyitott.
f) A bal alsó háromszög jobb csúcsa lefelé hajlik, a derékszög alul nyitott.

V. Oszlop (E)

05. a) A bal felső háromszög átfogójának alsó része hullámosan javított.
b) Az alsó gyöngysor 2—3. gyöngye alatt színes simítási folt.

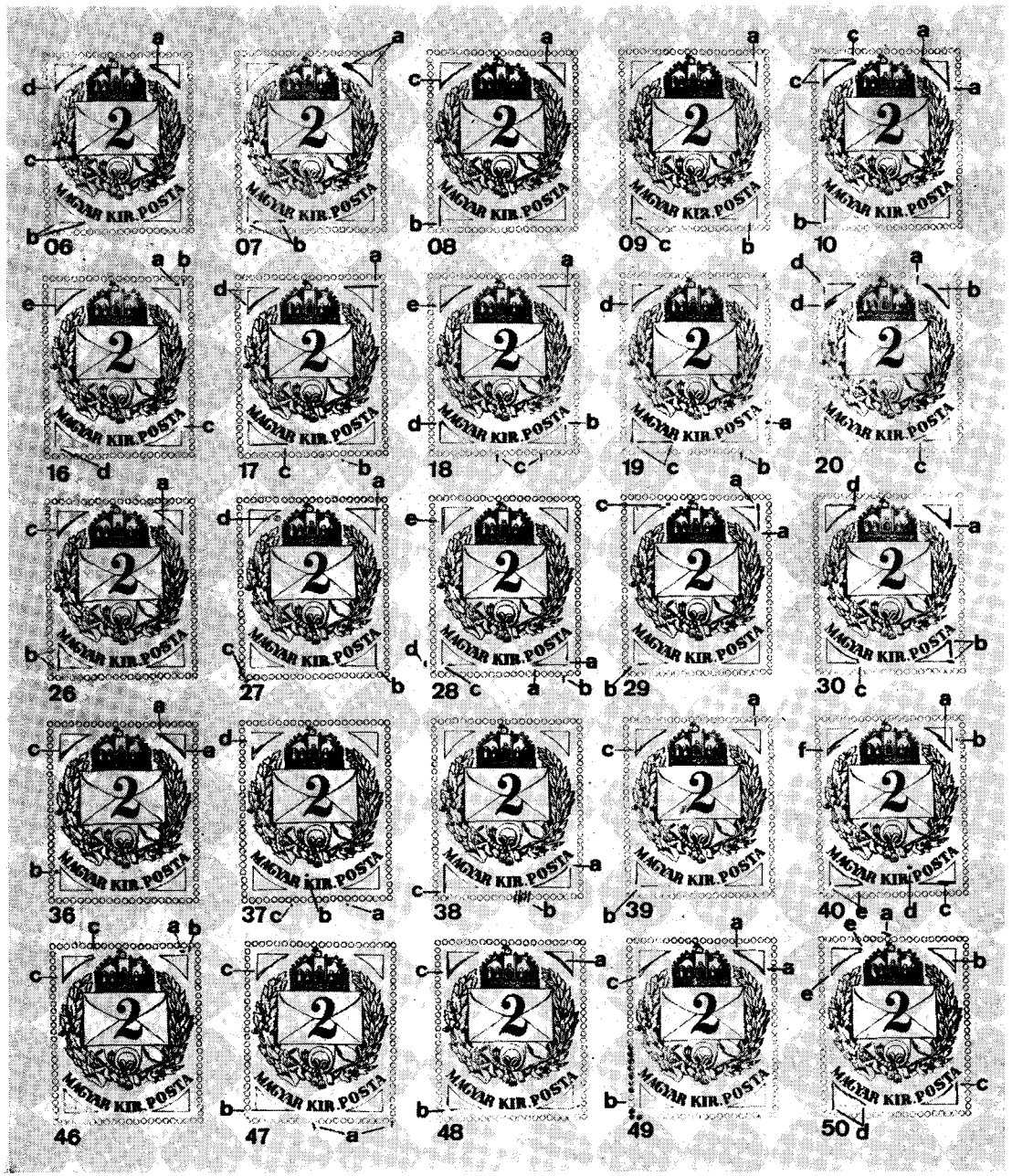
15. a) A jobb felső háromszög függőleges befogója és az átfogó az eredeti vonalaktól befelé javított.
b) Az alsó gyöngysor 9. gyöngyéből kis karc nyúlik lefelé.
c) Az alsó gyöngysor 3. gyöngyének jobb oldala felett színes pont.
d) A bal felső háromszög átfogója az eredetitől befelé javított.

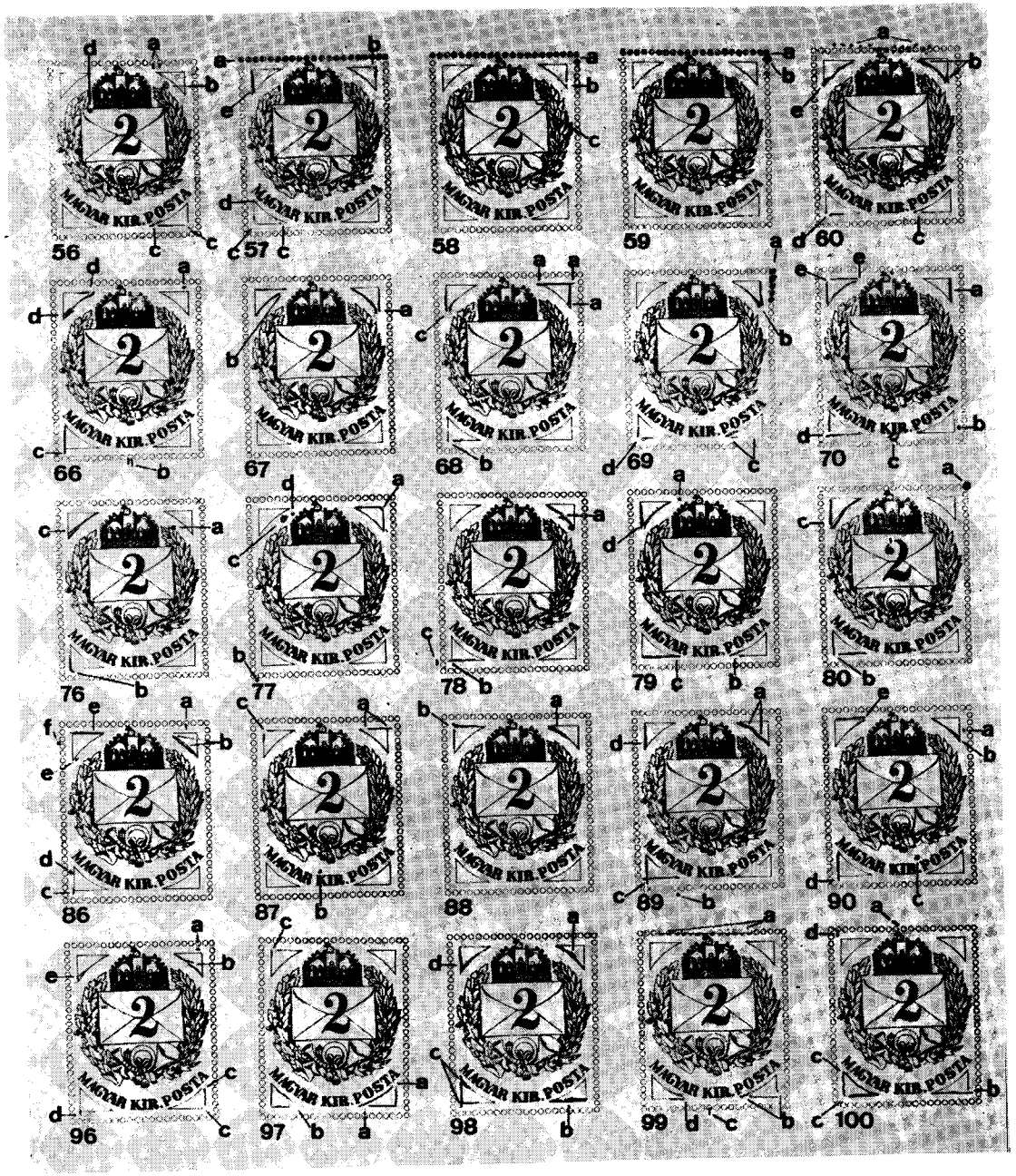
25. a) A jobb felső háromszög függőleges befogója felfelé túlhúzott.

35. a) Színes simítási folt az *S* betű alatt. (Páros ismertetőjel: E_2.)
b) Tűszúrásnyi pont a jobb alsó háromszög bal csúcsától kissé balra, lefelé.
c) Halvány színes folt az első *R* betű bal oldala felett. (Páros ismertetőjel: E_3.)

45. a) A bal felső háromszög átfogójának alsó fele befelé javított.
b) A bal alsó háromszög jobb csúcsa nyitott.

4. táblázat. Ívhely-ismertetőjelek
B ívnegyed

5. táblázat. Ívhely-ismertetőjelek
D ívnegyed

55. a) Színes folt a jobb gyöngysor 5. gyöngyének bal oldalán.
b) Színes folt a kürt öblében.
c) Színes folt a jobb alsó háromszög derékszögű csúcsánál.
d) Az alsó gyöngysor 4—5. gyöngyközében színes folt.

65. a) A jobb felső háromszög átfogója fent és lent kifelé hajlóan újrametszett.
b) A jobb alsó háromszög vízszintes befogója jobbra túlhúzott.
c) A bal alsó háromszög függőleges befogója befelé újrametszett.

75. a) A jobb felső háromszög átfogója kifelé újrametszett.
b) A jobb alsó háromszög bal csúcsa nyitott.
c) Az alsó gyöngysor 2—3. gyöngyköze alatt színes simítási folt.
d) A bal felső háromszög alsó csúcsrésze befelé újrametszett, a jobb csúcs tompa és nyitott.

85. a) Színes simítási folt az *S* betű alatt. (Páros ismertetőjel: E_2.)
b) Az alsó gyöngysor 12. gyöngyének aljából kis karc nyúlik lefelé.
c) Színes folt az első *R* betű bal oldala felett. (Páros ismertetőjel: E_3.)

95. a) A jobb felső háromszög átfogója fent kissé kifelé húzott.
b) A jobb alsó háromszög felső csúcsa nyitott.
c) A bal alsó sarokgyöngyből kis karc nyúlik lefelé.
d) A bal alsó háromszög derékszöge nyitott.
e) A bal felső háromszög függőleges befogója befelé, az átfogó alsó része kifelé újrametszett.

VI. Oszlop (F)

06. a) A jobb felső háromszög átfogója fent kifelé újrametszett.
b) A bal alsó háromszög jobb csúcsa és derékszöge nyitott.
c) Színes pont a kürt fúvókája felett.
d) A bal felső háromszög átfogója lent befelé újrametszett.

16. a) Színes folt a felső gyöngysor 19. gyöngye alatt. (Csoportos ismertetőjel: F_1.) Gyakran hiányzik!
b) A felső gyöngysor 20. gyöngye aljából kis karc nyúlik lefelé.
c) A jobb alsó háromszög felső csúcsa nyitott.
d) A bal alsó háromszög derékszöge nyitott.
e) A bal felső háromszög átfogójának alsó fele befelé újrametszett.

26. a) Színes folt a koszorú jobb külső, második levele mellett. (Páros ismertetőjel: F_2.)
b) A bal alsó háromszög felső csúcsa nyitott, a függőleges befogó lefelé túlhúzott.
c) A bal felső háromszög átfogója alul, befelé újrametszett.

36. a) A jobb felső háromszög átfogója fent és lent kissé befelé újrametszett.
b) A bal alsó háromszög felső csúcsától balra halvány színes folt. (Páros ismertetőjel: F_3.) Gyakran hiányzik!
c) A bal felső háromszög átfogója lent befelé újrametszett.

46. a) Színes folt a felső gyöngysor 19. gyöngye alatt. (Csoportos ismertetőjel: F_1.) Gyakran hiányzik!
b) A felső gyöngysor 20. gyöngyének bal oldalából kis karc nyúlik lefelé.
c) A bal felső háromszög átfogójának alsó része befelé újrametszett, a jobb csúcs nyitott.

56. a) A felső gyöngysor 15—16. gyöngyéből kis karc nyúlik lefelé.
b) A jobb koszorú 2. külső levele felett halvány színes folt.
c) A jobb alsó háromszög derékszöge és bal csúcsa alul nyitott.
d) Színes folt a korona bal sarkától balra, a levélboríték belső oldalához tapadva.

66. a) Színes folt a felső gyöngysor 19. gyöngye alatt. (Csoportos ismertetőjel: F_1.) Gyakran hiányzik!

b) Az *I* betű alatti gyöngyből lefelé két kis karc nyúlik ki.
c) A bal alsó háromszög függőleges befogója lefelé jelentősen túlhúzott.
d) A bal felső háromszög alsó csúcsa kettős vonalú, a jobb csúcsa nyitott.

76. a) Színes folt a koszorú jobb külső 2. levele mellett. (Páros ismertetőjel: F_2.)
b) A bal alsó háromszög függőleges befogója alul jobbrahajlóan túlhúzott.
c) A bal felső háromszög átfogója alul befelé újrametszett.

86. a) A felső gyöngysor 18. gyöngye aljából kis karc nyúlik lefelé.
b) A jobb felső háromszög bal csúcsa nyitott, az átfogó közepe kifelé újrametszett.
c) A bal alsó háromszög függőleges befogója lefelé túlhúzott.
d) Halvány, színes folt a bal alsó háromszög függőleges befogója felső részétől balra. (Páros ismertetőjel: F_3.) Gyakran hiányzik!
e) A bal felső háromszög vízszintes befogója az eredetitől feljebb újrametszett, az alsó csúcstól jobbra színes pont.
f) A bal gyöngysor 3. gyöngye bal alsó részénél színes folt.

96. a) Színes folt a felső gyöngysor 19. gyöngye alatt. (Csoportos ismertetőjel: F_1.) Gyakran hiányzik!
b) A jobb felső háromszög átfogója közepén duplán javított.
c) A jobb alsó háromszög felső és derékszögű csúcsa nyitott.
d) A bal alsó háromszög függőleges befogója lefelé túlhúzott.
e) A bal felső háromszög átfogója alul befelé újrametszett.

VII. Oszlop (B)

07. a) A jobb felső háromszög bal csúcsa kifelé és kettős vonallal javított, a derékszög nyitott.
b) A bal alsó háromszög jobb csúcsa jobbra túlhúzott, a derékszög nyitott.

17. a) A jobb felső háromszög vízszintes befogója jobbra jelentősen túlhúzott.
b) Az alsó gyöngysor 15. gyöngye alatt tűszúrásnyi pont.
c) A bal alsó háromszög jobb csúcsa túlhúzott.
d) A bal felső háromszög derékszöge nyitott, az átfogó alsó része befelé újrametszett.

27. a) A jobb felső háromszög vízszintes befogója jobbra túlhúzott.
b) A jobb alsó háromszög függőleges befogója lefelé, jobbrahajlóan túlhúzott.
c) Színes pont az alsó gyöngysor 1—2. gyöngyköze alatt. (Páros ismertetőjel: B_3.)
d) Halvány színes folt a koszorú bal oldali része és a háromszög között. (Páros ismertetőjel: B_4.) Gyakran hiányzik!

37. a) Az alsó gyöngysor 15. gyöngye alatt tűszúrásnyi pont.
b) Színes pont a *K* betű bal oldala felett. (Páros ismertetőjel: B_5.)
c) Az alsó gyöngysor 7—8. gyöngyköze alatt tűszúrásnyi pont.
d) A bal felső háromszög függőleges befogója nem javított, az átfogó alsó része befelé újrametszett.

47. a) Az alsó gyöngysor 10. és 21. gyöngyének aljából kis karc nyúlik lefelé.
b) A bal alsó háromszög vízszintes befogója mindkét irányban túlhúzott.
c) A bal felső háromszög átfogójának alsó része befelé újrametszett.

57. a) A felső gyöngysor újrametszett.
b) A jobb felső háromszög derékszöge nyitott.
c) A bal alsó háromszög derékszöge és jobb csúcsa nyitott.
d) Az *MA* betűk alul színes vonallal összekötöttek.
e) A bal felső háromszög függőleges befogója befelé hajló.

67. a) A jobb felső háromszög átfogója alul kifelé hajló, a csúcs nyitott.
b) A bal felső háromszög jobb csúcsa nyitott.

77. a) A jobb felső háromszög derékszöge tompa.
b) Színes pont az alsó gyöngysor 1—2. gyöngyköze alatt. (Páros ismertetőjel: B_3.)
c) Halvány színes folt a bal koszorú csúcsa és a háromszög között. (Páros ismertetőjel: B_4.) Gyakran hiányzik!
d) A korona bal oldali 2. gyöngyétől balra, színes tűszúrásnyi pont.

87. a) A jobb felső háromszög bal csúcsa nyitott, a vízszintes befogó jobbra túlhúzott.
b) Színes pont a *K* betű bal oldala felett. (Páros ismertetőjel: B_5.)
c) A bal felső háromszög derékszöge nyitott.

97. a) A jobb alsó háromszög felső és bal csúcsa (alul) nyitott.
b) A bal alsó háromszög jobb oldali csúcsa nem javított.
c) A bal felső háromszög derékszöge nyitott.

VIII. Oszlop (C)

08. a) A jobb felső háromszög átfogója fent befelé újrametszett.
b) A bal alsó háromszög függőleges befogója felfelé túlhúzott.
c) A bal felső háromszög átfogója lent befelé javított.

18. a) A jobb felső háromszög vízszintes befogója jobbra túlhúzott.
b) A jobb alsó háromszög felső csúcsa nyitott.
c) Az alsó gyöngysor 10. és 16. gyöngyéből kis karc nyúlik lefelé.
d) A bal alsó háromszög felső csúcsa tompa.
e) A bal felső háromszög átfogója lent befelé újrametszett.

28. a) A jobb alsó háromszög derékszöge (oldalt) és a bal csúcsa nyitott.
b) Az alsó gyöngysor 19. gyöngyéből lefelé kis karc nyúlik ki.
c) A bal alsó háromszög derékszöge nyitott.
d) A bal gyöngysor 24—25. gyöngyközétől balra kis karc. (Páros ismertetőjel: C_4.)
e) A bal felső háromszög függőleges befogója az eredeti vonaltól jobbra újrametszett.

38. a) A jobb alsó háromszög felső csúcsa nyitott.
b) A *RP* betűk alatt a gyöngyökön függőleges karcok.
c) A bal alsó háromszög függőleges befogója lefelé túlhúzott.

48. a) A jobb felső háromszög átfogója az eredetitől beljebb újrametszett.
b) A bal alsó háromszög derékszöge nyitott.
c) A bal felső háromszög alsó csúcsrésze befelé újrametszett.

58. a) A felső és a jobb oldali gyöngysor 1—2. gyöngyei utánmetszettek.
b) A jobb felső háromszög alsó csúcsa nyitott.
c) A levélboríték felső széléből ferde karc húzódik jobbra, a korona jobb sarka és a koszorú között.

68. a) A jobb felső háromszög vízszintes befogója mindkét irányban túlhúzott, a függőleges befogó balra hajló.
b) A bal alsó háromszög derékszöge (alul) nyitott.
c) A bal felső háromszög alsó csúcsa nyitott.

78. a) A jobb felső háromszög átfogójának alsó fele kifelé hajlóan javított.
b) A bal alsó háromszög vízszintes befogója balra túlhúzott.
c) Színes karc a bal gyöngysor 24—25. gyöngyközétől balra. (Páros ismertetőjel: C_4.)

88. a) A jobb felső háromszög átfogója felül kissé kifelé hajlik.
b) A bal felső háromszög derékszöge nyitott, a vízszintes befogó bal vége felfelé hajlik.

c) A bal alsó háromszög függőleges befogója alul és felül túlhúzott.
d) A bal felső háromszög alsó csúcsa az eredeti vonalaktól beljebb javított.

IX. Oszlop (D_1)

09. a) A jobb felső háromszög derékszöge nyitott.
b) A jobb alsó háromszög vízszintes befogójának jobb oldala javított.
c) A bal alsó háromszög függőleges befogója lefelé túlhúzott, a csúcs nyitott.

19. a) A jobb gyöngysor 22. gyöngye felső részén színes pont.
b) Az alsó gyöngysor 17. gyöngye aljából kis karc nyúlik lefelé.
c) A bal alsó háromszög jobb csúcsa túlhúzott, a derékszög nyitott.
d) A bal felső háromszög átfogója alul befelétartóan javított.

29. a) A jobb felső háromszög függőleges befogója felül túlhúzott, a derékszög és az alsó csúcs nyitott, mivel az átfogó kifelé utánmetszett.
b) A bal alsó háromszög derékszöge nyitott.
c) Halvány, színes folt a felső gyöngysor 8. gyöngye alatt. (Páros ismertetőjel: D_7.)

39. a) A felső gyöngysor 19. gyöngyének bal oldalából kis karc nyúlik lefelé.
b) A bal alsó háromszög derékszöge nyitott.
c) A bal felső háromszög átfogójának alsó része befelé utánmetszett.

49. a) A jobb felső háromszög átfogójának felső része kifelé, az alsó része befelé utánmetszett.
b) A bal gyöngysor 23—24. gyöngyei nem javítottak.
c) A bal felső háromszög átfogójának alsó része befelé utánmetszett.

59. a) A felső gyöngysor javított, több gyöngyön színes pont.
b) A jobb gyöngysor 2. gyöngye utánmetszett és az eredetinél nagyobb.

69. a) A jobb gyöngysor 1—5. gyöngye utánmetszett és felül jobbra hajló.
b) A jobb felső háromszög átfogója kifelé hajlóan javított, az alsó csúcs nyitott.
c) A jobb alsó háromszög vízszintes befogója nem javított, a bal csúcs nyitott.
d) A bal alsó háromszög derékszöge nyitott.

79. a) Halvány színes folt a felső gyöngysor 8. gyöngye alatt. (Páros ismertetőjel: D_7.)
b) A jobb alsó háromszög bal csúcsa (alul) nyitott.
c) A bal alsó háromszög jobb csúcsa túlhúzott.
d) A bal felső háromszög függőleges befogója az eredeti vonaltól jobbra, az átfogó alsó része kifelé utánmetszett.

89. a) A jobb felső háromszög átfogója fent és középen kifelé utánmetszett.
b) A jobb alsó háromszög átfogója az *O* betű alatt nem javított.
c) Tűszúrásnyi pont az alsó gyöngysor 6—7. gyöngyköze alatt.
d) A bal alsó háromszög derékszöge mindkét irányban túlhúzott.
e) A bal felső háromszög függőleges befogója lefelé jobbra hajlóan utánmetszett.

99. a) A felső gyöngysor középső részének felső széle „kopott".
b) A jobb alsó háromszög derékszöge és bal csúcsa (alul) nyitott.
c) Az alsó gyöngysor 10. gyöngyének aljából kis karc nyúlik lefelé.
d) A bal alsó háromszög jobb csúcsa nyitott.

X. Oszlop (E_1)

10. a) A jobb felső háromszög átfogója felül jobbra hajlóan és felfelé utánmetszett, az alsó csúcs lefelé túlhúzott.
b) A bal alsó háromszög függőleges befogója lefelé túlhúzott.

c) A bal felső háromszög vízszintes befogója balra túlhúzott, a jobb csúcs nyitott, az átfogó alsó része befelé hajlóan javított.

20. a) A felső gyöngysor 15. gyöngyének aljából kis karc nyúlik lefelé.
b) A jobb felső háromszög átfogójának felső része befelé javított.
c) A jobb alsó háromszög bal csúcsa (alul) nyitott.
d) A bal felső háromszög derékszöge nyitott, az átfogó alsó része kétszer javított.

30. a) A jobb felső háromszög alsó csúcsa erősen javított.
b) A jobb alsó háromszög felső csúcsa tompa, derékszöge nyitott.
c) A bal alsó háromszög jobb csúcsa nyitott.
d) A bal felső háromszög jobb csúcsa nyitott.

40. a) A jobb felső háromszög átfogójának alsó része az eredetitől kifelé javított.
b) A jobb gyöngysor 4. gyöngyétől balra tűszúrásnyi pont. (Páros ismertetőjel: E_4.)
c) A jobb alsó háromszög vízszintes befogója jobb oldalt kettős vonallal javított.
d) Színes folt a *P* betű felett kissé balra. (Páros ismertetőjel: E_5.)
e) A bal alsó háromszög átfogójának jobb vége felfelé húzott, a derékszög (alul) nyitott.
f) A bal felső háromszög átfogójának alsó része kettős vonallal javított.

50. a) A felső gyöngysor 10. gyöngye felett ferde színes karc. (Páros ismertetőjel: E_6.)
b) A jobb felső háromszög átfogójának alsó része befelé javított.
c) A jobb alsó háromszög felső csúcsa nyitott.
d) A bal alsó háromszög függőleges befogója lefelé túlhúzott, az átfogó alsó része kifelé hajlóan javított.
e) A bal felső háromszög jobb csúcsa nyitott, az átfogó alsó része befelé hajlóan javított.

60. a) A felső gyöngysor középső részén a gyöngyökön számos színes pont.
b) A jobb felső háromszög átfogója felül kifelé hajlóan javított, az alsó csúcs nyitott.
c) A jobb alsó háromszög bal csúcsa nyitott.
d) A bal alsó háromszög derékszöge nyitott.
e) A bal felső háromszög átfogójának alsó része hullámosan javított.

60. a) A jobb felső háromszög függőleges befogója az eredetitől balra javított.
b) A jobb gyöngysor 24. gyöngyének felső részétől balra színes pont.
c) Az *I* betű alsó részéből balra hajló színes vonal és kopott terület.
d) A bal alsó háromszög vízszintes befogója balra túlhúzott és lefelé hajló, a derékszög nyitott.
e) A bal felső háromszög derékszöge és jobb csúcsa nyitott.

80. a) A jobb felső sarokgyöngy a javítás miatt az eredetitől magasabb, jobbra álló.
b) A bal alsó háromszög derékszöge (alul) nyitott.
c) A bal felső háromszög átfogója alul feltűnően befelé hajló és ezért a csúcs nyitott.

90. a) Színes pont a jobb gyöngysor 4. gyöngyétől balra. (Páros ismertetőjel: E_4.)
b) A jobb felső háromszög átfogója alul befelé javított.
c) Színes folt a „P" betű felett, kissé balra. (Páros ismertetőjel: E_5.)
d) A bal alsó háromszög függőleges befogója lefelé túlhúzott.
e) A bal felső háromszög jobb csúcsa nyitott.

100. a) A felső gyöngysor 10. gyöngy felett ferde színes karc. (Páros ismertetőjel: E_6.)
b) A jobb alsó háromszög vízszintes befogója jobbra túlhúzott, és nyitott.
c) A bal alsó háromszög felső csúcsa tompa, a derékszög nyitott.
d) A felső gyöngysor 2. gyöngyének aljából kis karc nyúlik lefelé.

Utószó

Azok a szerencsés gyűjtők, akiknek birtokában van kiadványunk első, 71/1-es száma, felidézhetik lapunk alapvető célkitűzéseit, volt elnökünk, dr. Jánossy Lajos akadémikus bevezetőjében.

Dr. Petrovits Tivadar 2/I. krajcáros tanulmányának közlésével igen jelentős magunk elé tűzött feladatot oldottunk meg az igen tehetséges filatéliai kutatók segítségével.

Az elmúlt nyolc év alatt ismertetésre került többek között, a színes számú krajcárosaink nyolc anyalemezének ismertetőjelei, két címlet (3/II. és 10/II.) metszetjavításai is. Le lett tárgyalva és ábrákon bemutatva az 1888—1899-es, könyvnyomású levélbélyegek típus-altípus változatai, valamint a III. típusú elektrotypia hat 25-ös anyalemeztömbje, valamint a IIIb. típusú 1 krajcáros 100-as ívrekonstrukciója.

Alapvetően egy témával vagyunk adósok. A színes számú 2 krajcáros II. anyalemezének ismérveivel. Úgy látszik, hogy amíg valamilyen modern technikai vizsgálati módot nem találunk a rendkívül kedvezőtlen színre, ennek az anyalemeznek szakszerű feldolgozása még várat magára.

Úgyszintén közöltük — mai ismereteink mélységében — a magasnyomású (1888—1899-es) krajcárosaink típus, altípus ismertetőjeleit az I. és II. típusú sztereotypiából, valamint a III. típusú elektrotypia hat 25-ös anyalemeztömbjét és a IIIb. típusú 1 krajcáros 100-as anyalemezének ismertetőjeleit.

Krajcárosaink mellett helyet adtunk más klasszikus és modern postatörténeti munkáknak, filatéliai kutatások eredményei közlésének.

Megköszönve szakíróink eddigi munkásságát, azon reményünknek adunk kifejezést, hogy további munkájukkal segíteni fogják lapunk célkitűzéseit.

A szerkesztő
Pákozdi László

KÖNYVISMERTETÉS

Surányi László: A Magyarországi Tanácsköztársaság bélyegkiadásainak és a Vörös Hadsereg tábori postájának története.

A Magyarországi Tanácsköztársaság bélyegkiadásainak és a Vörös Hadsereg postájának története érdekes mű, időszerű mondanivalóval. A szerző szakértelemmel, komoly kutatómunkával és évtizedekre visszanyúló gyűjtői tevékenységgel alapozta meg mindazt, amit bélyegkiadásunk és katonai postaszolgálatunk e dicső 133 napjáról megírt.

Olvasmányosan tárja elénk a „Magyar Tanácsköztársasági Arcképek" bélyegsorozat gondolatának, tervezésének, kivitelezésének és elosztásának, hazai és külföldi politikai visszhangjának, a vele kapcsolatos bélyegvásárlási láznak és spekulációnak történetét, kiegészítve a Tanácsköztársaság megdöntése után az ellenforradalmi rendszer spekulatív és megtorló intézkedéseinek ismertetésével.

A szerző elsőként dolgozta fel tudományos igénnyel és részletesen a Vörös Hadsereg tábori postájának felépítését, mozgását és annak szoros összefüggését az adott politikai és katonapolitikai helyzet alakulásával. Mindezt a szöveggel egyenrangú illusztrációs dokumentáció egészíti ki.

Ez a mű a korábbi adatok összefoglalásán (A Magyar Bélyegek Monográfiája III. kötet) túlmenően újabb adatokkal szolgál, a tábori posta területén pedig — minden igényt kielégítően — részletes ismertetést ad a Vörös Hadsereg tábori postájáról, bélyegzéseiről.

A könyv alapos tanulmányozását minden a filatélia iránt komolyan érdeklődő gyűjtőnek javasoljuk.

A könyv beszerezhető a könyvesboltokban. Ára: 42 Ft.

*

Színesszámú ívrekonstrukciók.

Felhívjuk a terület iránt érdeklődő gyűjtők figyelmét, hogy kizárólag szövetségi tagjaink részére rendelkezésre áll több befejezett és befejezetlen ívrekonstrukció az eddig feldolgozott és lapunkban közölt *nyolc* anyalemezről.

A tételek megtekinthetők és megvásárolhatók székházunkban, az V. emelet 504. sz. szobában dr. Papp Józsefnénál hivatali időben (8—16 óra).

Az 1924. évi Jótékonysági kiadás 1000 koronás címletének ismertetőjelei

SURÁNYI LÁSZLÓ

Jelen számunkban részletesen ismertetjük — befejezésül — az 1000 koronás címlet oszlop- és ívhely-ismertetőjeleire vonatkozó kutatások eredményeit.

E címletnél érdemes megjegyezni, hogy amíg a 300 és 500 koronás címletnél a tervező művészek névbetűi (BICZÓ, K. E.) mint mesterjelek szerepeltek, ennél a címletnél a mesterjel hiányzik.

Feltűnő még, hogy az előző címletekhez képest itt mindössze *négy* oszlop-ismertetőjelet tudtunk megállapítani.

Ismertetőjelek

I. oszlop A (1. ábra)

Oszlop-ismertetőjele eddig nem ismert.

Ívhely-ismertetőjelek

01. A bal oldali fehér négyzet felső részén színes, vízszintes vonal, amely néha az *R* betűig nyúlik.
11. A jobb oldali keretvonal közepén fehér folt, ettől jobbra, föntebb színes pont.
21. Az ifjú térdével egy magasságban a belső keretvonalon színes folt.
31. A felső keretvonal az *YA* betűk fölött kiöblösödik és a bélyegképtől balra, fenn színes pont, amelyből vízszintes karc fut jobbra.
41. A Magyarország felirat utolsó *G* betűjében világos, színes folt.
51. Az *S* betű fölött hármas karc.
61. A bal oldalon a nyílvesszővel közel egy magasságban színes folt.
71. A jobb oldali tulipánban színes folt.
81. A bélyegképtől jobbra sok pontból álló jellegzetes folt.
91. A bal oldali keretvonal alul, megszakítás után folytatódik.

II. oszlop: B (2. ábra)

Oszlop-ismertetőjel (B)

A bal oldali tulipánban színes pont.

Ívhely-ismertetőjelek

02. A korona szó második *O* betűje alatt vastag, ferde vonás.
12. A bal oldali négyzettől balra színes pont.
22. A bal felső saroknál halvány karcok.
32. Az *S* betűben színes pont.
42. A jobb oldali virágdísz második levelében folt.
52. Az öreg vitéz bal karján világos, színes foltok.
62. Az *MA* betűk felett sűrű, vízszintes karcok.
72. A *G* betűtől jobbra, a kereten kívül vízszintes vonal.

1. ábra

2. ábra

82. Az *ÁG* betűk felett párhuzamos karcok.
92a. Az *N* betű jobb szára felett, a fehér keretben színes pont.
92b. A bal oldali tulipán mellett, a kereten kívül színes pont.

III. oszlop: C (3. ábra)

Oszlop-ismertetőjel (C)

C_1. Az *M* betűben színes pont.
C_2. A bal oldali díszítés ötödik levelén színes pont.

Ívhely-ismertetőjelek

03. Az *R* és *O* betű köze felett, a kereten kívül pont.
13. A korona értékjelzés *R* betűje alatt színes pont.
23. A bal oldali keretvonal két helyen kiöblösödik.
33. Az 1000-es értékszám 1-es számjegyében két színes pont.
43. Az 1000-es értékszám első *0*-ban nagy, színes folt.
53. A *MAG* betűk színes foltokkal árnyékoltak.
63. A *G* betűben nagy színes folt.
73. A nyílvessző hegyénél, a belső keretben világos, színes folt.

3. ábra

83. Az első nulla alatt, a külső kereten vízszintes folt.
93. A jobb oldali díszítő oszlop jobb felső sarkán színes folt.

IV. oszlop: D (4. ábra)

Oszlop-ismertetőjel (D)

Az előre mutató kézzel egy vonalban, a fehér keretben két színes pont.

Ívhely-ismertetőjelek

04. A korona szó utolsó három betűje foltos.
14. A bélyegkép bal alsó részén vízszintes karc.
24a. Az első *R* betű fölött színes pont.

4. ábra

24b. A bal négyzettől balra a bélyegképen kívül, színes pont.
34. A korona szó második *O*-jában nagy színes folt.
44. Az első *G* betű fölött nagy színes folt.
54. Az *M* betűben színes, ferde folt.
64. Az előre mutató kézzel egy vonalban, a fehér keretben két színes pont (oszlop-ismertetőjel).
74a. A bal alsó saroknál vízszintes, színes karc.
74b. A korona szó második *O* betűjében két színes pont és az *N* betű bal felső részén színes vonal.
84. A korona felirat *A* betűjének jobb szárában ferde vonal.
94. A jobb oldali négyszög mellett színes folt.

5. ábra

V. oszlop: E (5. ábra)

Oszlop-ismertetőjel (E)

Az *Á* betű bal oldali szárán világos, színes folt.

Ívhely-ismertetőjelek

05. A korona szó alatt a keretben karcolás, amelyen egy pont fekszik.
15. A korona *A* betűje alatt 1-eshez hasonló karc.
25. Az 1000-es első nullájában, a jobb oldalon színes pont.

6. ábra

35. A korona szó *K* és *O* betűje között a keretvonalon nagy színes folt.
45. A *SZÁG* betűk fölött vízszintes vonal és fölötte három pont.
55. Az *N* betű bal szárán, fenn egy színes pont, alatta a kereten kívül erős színes folt.
65. A Magyarország felirat második *R* betűjének függőleges szára alatt színes pont a fehér keretben.
75. Az 1000-es harmadik *0*-ban a bal oldalon színes folt.
85. Az *Á* betű bal oldali szárán világos zöld folt (oszlopismertetőjel).
95. A *G* betű mellett, a jobb oldalon vízszintes karc.

7. ábra

8. ábra

VI. oszlop: F (6. ábra)

Oszlop-ismertetőjele ez ideig nem ismert.

Ívhely-ismertetőjelek

06. A bélyeg jobb felső szélén — a kereten kívül — két nagy színes folt.
16. A jobb alsó sarok alatt ferde vonás a kereten kívül.
26. A bal alsó négyzetben, annak jobb alsó sarkában színes folt.
36. A korona szó *R* betűjének mindkét szára alatt, a fehér keretben egy-egy pont.
46. A bal oldali tulipán felső szélével egy magasságban — a külső kereten kívül — két színes pont.
56. A bal oldali díszítés felső levele mellett — a kereten kívül — két pont.
66. A *G* betűben színes folt.
76. Az 1000-es számjegy 1-e alatt a színes kereten kívül, rövid vízszintes vonal.
86. Az ifjú nyilazó alkarján nagy színes folt.

9. ábra

10. ábra

96. A jobb oldali díszítés 2. levelében színes, világos folt.

VII. oszlop: G (7. ábra)

Oszlop-ismertetőjele ez ideig nem ismert.

Ívhely-ismertetőjelek

07. Az *Á* fölött színes ferde vonal.

17. A korona szó második *O* betűje alatt — a kereten kívül — két színes pont.

27. A korona szó első *O* betűje alatt, a kereten kívül pontban végződő vízszintes karc.

37. A korona szó *N* betűje felett a fehér keretben színes folt.

47. A bal oldali díszítés első levelének magasságában, a kereten kívül négy színes pont.

57. A bal oldali tulipán bal sziromlevelén és ettől balra a kereten kívül egy-egy színes pont.

67. Az öreg vitéz kezén világos, színes folt.

77. A korona értékjelölés *A* betűjében színes foltok, alatta a külső kereten kis vonás, a kereten kívül párhuzamos karc látható.

87. A korona felirat *N* betűjében világos, színes folt.
97. A bal oldali 5. levél mellett színes pont a kereten kívül.

VIII. oszlop: H (8. ábra)

Oszlop-ismertetőjele ez ideig nem ismert.

Ívhely-ismertetőjelek

08. A belső fehér keret bal felső sarkában színes pont.
18. Az ifjú térdén világos, színes folt.
28. Az 1000-es számjegy két nullája között — a fehér-keretben — alul színes pont.
38. A korona szó *O* és *R* betűje alatt, a fehér keretben, vízszintes színes karc.
48. A bal oldali tulipánban több színes pont.
58. Az 1000-es számjegy utolsó *O*-ja felett, a fehér keretben nagy, színes folt.
68. A bal oldali díszítés utolsó levelén és az indán három színes pont, ezzel egy magasságban a kereten kívül görbe vonás.
78. A vitéz kezén színes folt.
88. Az első *A* betű felett, s e felett egy vízszintes karc a külső kereten kívül.
98. A jobb oldali díszítés 3. levele mellett a kereten színes foltok.

IX. oszlop: I (9. ábra)

Oszlop-ismertetőjele ez ideig nem ismert.
Ívhely-ismertetőjelek
09. A jobb oldalon a díszítés első levelével egy magasságban, a kereten kívül színes folt.
19. A Magyarország felirat *M* és *Á* betűje fölött egy-egy pont.
29. A korona felirat második *O* betűje alatt vízszintes folt.
39. A korona felirat *R* betűjének függőleges szárán, fenn nagy színes folt.
49. Az *SZ* betű fölött vízszintes vonalka a kereten kívül.
59. Az 1000-es számjegy harmadik nullájában, a bal oldalon színes pont.
69. A korona felirat második *O* betűjében, a jobb szárban két pont.
79. Az ifjú kézfejét átlósan egy színes vonal vágja át.
89. Az ifjú térdén zöld folt.
99. A jobb négyzet alatt ferde vonás a kereten kívül.

X. oszlop: J (10. ábra)

Oszlop-ismertetőjele ez ideig nem ismert.

Ívhely-ismertetőjelek.

10. A jobb oldali alsó sarok mellett színes folt.
20. A jobb oldali felső sarokban színes vonalak.
30. A *G* betű felett — a kereten kívül — vízszintes vastag vonal.
40. A korona felirat *R* betűjében két folt.
50. A bal oldali második levéllel egy magasságban, a kereten kívül színes pont.
60. A bal sarok fölött 1,5 mm-re színes pont.
70. A bal oldali tulipántól balra halvány vízszintes karc, felette színes pont.
80. Alul, a bal oldalon színes karc húzódik a négyzeten, az *1*-sen és az első *0*-án keresztül.
90. A *G* betűben és mellette színes foltok.
100. A jobb oldali négyzet mellett vastag, ferde színes vonás.

Abstract of contents

1 *The overprints of Abony in 1945 (László Pákozdi)*

The stamps of 1945, overprinted in Abony, were blanketed for decades in almost mysterious fog. The stamps of the complete series have been and are listed also nowadays wrongly by several catalogues.
The history of the issue has been established by the author authentically and is demonstrated also by illustrations, mentioning the size of edition too.
The postmasters provisional stamping of the 1st May 1945 as well as the local and date stamping with the sign „A" used during this time, are presented too.

2 *Type I of the 2 Kreuzer value (Dr. Tivadar Petrovits)*

The author gives a recapitulation of the characteristics of the treated value, determined in common with Ferenc Orbán.
They survey the engraving signs not included in the earlier technical literature, the grouping of the matrices, the column-, group- and pair characteristics, as well those of the sheet-position. All this is put down in the text and also demonstrated on pictures. It is not easy to examine this value because of its relatively unfavourable colour and in contrast with other values, most of the sheetposition characteristics derive from the inexact reengraving of the triangles of the matrix.

3 *Distinguishing signs of the 1000 Korona value of the charity issue of 1924 (László Surányi)*

With this essay the author has closed the study of the issue contained by the title.
This series is very remarkable indeed also from the point of view, beingafter the copperplate issues of the last century, the first copperplate issue of the 20th century. The change of the copperplate technology may be studied here particularly well.

Sommaire

1 *Les surcharges d'Abony en 1945 (László Pákozdi)*

Les timbres avec surcharges d'Abony de 1945 ont été durant des décennies pour ainsi dire entourés d'un brouillard mystérieux. Les différents catalogues ont fait figurer inexactement — et le font égalements actuellement — la série entière de ces timbres.
L'auteur au prix d'un travail de plusieurs années a pu établir de façon authentique l'histoire de cette émission et présente par des illustration la série entière en indiquant le nombre des exemplaires.
Il est également décrit le métier de maître des postes au 1er mai 1945; l'oblitération auxiliaire occasionnelle, ainsi que l'origine du cachet „A" utilisé pour les oblitérations locales.

2 *Le timbre de 2 kreuzers du type I. (dr. Tivadar Petrovits)*

L'auteur donne un résumé des connaissances sur ce timbre, qui ont été acquises au prix d'un long travail effectué en commun avec Mr. Ferenc Orbán.
Il décrit les signes de la gravure qui ne figuraient pas dans la littérature spéciale précédemment parue, le groupement des planches d'impression, les signes des colonnes, des paires et des groupes, ainsi que les signes distinctifs de la place occupée sur la feuille. Tout cela est décrit dans le texte et présenté également par des illustrations. Cette valeur — par suite de sa couleur défavorable — est difficilement contrôlable et, contrairement aux autres valeurs, la plupart des signes distinctifs de la feuille découlent des réparations inexactes sur la planche-mère de la gravure des triangles.

3 *Signes distinctifs de la valeur de 1000 couronnes, émission de bienfaisance de 1924 (László Surányi)*

L'auteur termine la série d'études sur l'émission en question.
Cette série est digne d'attention d'autant plus qu'il s'agit, après les émissions gravées du siècle passé, de la première émission gravée du XXe siècle. On peut y étudier de façon parfaite les changements de la technique de la gravure.

Auszug aus dem Inhalt

1 *Die 1945-er Abonyer Aufdrucke (László Pákozdi)*

Die 1945-er, in Abony überdruckten Marken waren jahrzehntelang von einem fast mystischen Nebel umgeben. Die Marken der kompletten Serie wurden und werden auch jetzt noch unrichtig katalogisiert.
Die Geschichte der Ausgabe wurde vom Autor mit mehrjähriger Arbeit festgestellt und die komplette Serie wird mit Mitteilung der Auflagengrösse auch in Abbildungen vorgeführt.
Präsentiert wird auch die Sonderstempelung des Postmeisters vom 1. Mai 1945, sowie die Ort- und Datumstempelung mit dem Zeichen „A", die zu dieser Zeit verwendet wurde.

2 *Die 2 Kreuzer Briefmarke Type I. (Dr. Tivadar Petrovits)*

Der Autor fasst die Kennzeichen dieser Marken, festgestellt in seiner, mit Ferenc Orbán gemeinsamer Arbeit, zusammen.
Das Forscherpaar beschreibt die Stichzeichen, die in der früheren Frachliteratur nicht enthalten sind, die Gruppierung der Matrizen, die Säulen-, Gruppen- und gepaarte Kennzeichen, sowie die Kennzeichen der Bogenplätze. All dies wird von den Autoren textlich beschrieben und auch in Bildern dargestellt. Dieser Wert ist wegen seiner ungünstigen Farbe schwer prüfbar und im Gegensatz zu den anderen Werten ergibt sich die Mehrzahl der Bogenplatzzeichen infolge der ungenauen Nachgravierung der Dreiecke der Matrizen.

3 *Kennzeichen des 1000 Kronen Wertes der 1924-er Wohltätigkeitsausgabe (László Surányi)*

Mit dieser Studie schloss der Autor das Studium des, im Titel enthaltenen Wertes ab.
Diese Serie ist äusserst beachtenswert schon vom Gesichtspunkt, dass sie nach den Kupferdruckausgaben des vorigen Jahrhunderts die erste Kupferdruckausgabe vom 20. Jahrhundert ist. Der Wechsel der Kupferdrucktechnik kann damit besonders gut studiert werden.

СОДЕРЖАНИЕ

1 *Абонские специальные печати в 1945 году (Ласло Пакозды)*

Марки выпущенные в 1945 году в Абоне остались в мистической тени. Разные каталоги разработают марки полной серии непраавильно, тоже и в наши дни. В результате многолетной работы автор определил историю выпуска и он показывает изложением и тиража полную серию на рисунках.
Демонстрируется и случайное помогательное гашение „почтмастерство" 1-го мая 1945 г., так и использован в то же время почтовый штемпель места знаком „А".

2 *Марка номиналом 2 крейцера 1-го типа (д-р Тивадар Петрович)*

Автор суммирует опознавательные знаки того номинала определённые вместе с Ференцом Орбаном.
Описывают знаки среза, и группирование печатного листа и другие знаки не содержающиейся до сих пор в специальной литературе. Эти знаки показаны и на рисунках. Марка номиналом 2 крейцера — при невыгодного цвета — изучается с трудом.

3 *Опознавательные знаки номиналом 1000 крон выпуска Благотворительности з 1924 году (Ласло Шурани)*

Это статья является окончательной этой темы.
Это примечательная серия: является первой медной печатью XX-го века (после XIX. века). Изменение способа медной печати можно изучать отлично.

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ
KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT
állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

FELHÍVJUK
olvasóink figyelmét, hogy kiadványunk alábbi számai még megvásárolhatók:

Philatelica 71/2	**ára 10,— Ft**
Philatelica 72/1	**ára 10,— Ft**
Philatelica 72/2	**ára 10,— Ft**
Philatelica 73/2	**ára 10,— Ft**
Philatelica 74/2	**ára 9,50 Ft**
Philatelica 75/1	**ára 15,— Ft**
Philatelica 76/1	**ára 18,— Ft**
Philatelica 77/1	**ára 18,— Ft**
Philatelica 77/2	**ára 18,— Ft**
Philatelica 78/1	**ára 18,— Ft**

A füzeteket a budapestiek a székházban, munkaidő alatt a nyomtatványraktárban, munkaidő után a könyvtárban szerezhetik be.
Vidékiek, a bélyegigényléseikkel azonos módon az illetékes területi irodától rendelhetik meg.

Ára: 18,— Ft.

ISSN 0 324—4806

Eng. szám: III/SZI/213/1976.

1500 — 78.0966 Ságvári Nyomda, Budapest

79
1

philatelica

philatelica

1979/1

TARTALOM

Sipos Józsefné:
Térfi Béla kutatási eredményei

Bánfalvy Tamás: **(Stockholm)**
Az 1871. évi könyvnyomásos levélborítékok díjjegyeinek típusai

Dr. Nagy Ferenc: **(Bécs)**
A balatoni magánposta bélyegek

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ
PÁKOZDI LÁSZLÓ
VISNYOVSZKY GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: DR. WURM FERENC
IX. ÉVFOLYAM

Térfi Béla kutatási eredményei

SIPOS JÓZSEFNÉ

Bélyegmúzeumunk örömmel mondhatja magáénak Térfi Béla szellemi hagyatékát, amely a múzeum birtokában levő előfutár levelekkel együtt egyike a leggazdagabb ilyen jellegű gyűjteményeknek.

Térfi Béla „Bélyegelőtti levelek és azok lebetűzései" című, 1943-ban a Levélbélyeggyűjtők Első Hazai Egyesülete kiadásában megjelent könyvének megjelenése után is folytatta kutatásait. Erre ösztönözte őt a mű megjelenésének bel- és külföldi kedvező visszhangja. Gyűjtők bocsátották rendelkezésére leveleiket, fotókat küldtek számára. Ezzel még teljesebbé tette eddigi gyűjteményét, kutatási eredményeit.

Könyvének megjelenése után tanulmányban összegezte új kutatási eredményeit és az erre vonatkozó közelebbi ismereteit.

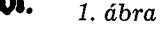
Értékes levélanyagával együtt ez a tanulmánya, valamint az általa újonnan felfedezett helynév és egyéb bélyegzések is múzeumunkba kerültek.

Feladatunk e szellemi hagyaték ápolása és továbbfejlesztése, ezért fontos, hogy eredményeit a gyűjtőkkel is megismertessük.

Térfi Béla munkája során új postahelyeket, ismeretlen negatív bélyegzéseket, valamint egy-egy érkezési- és érkezési keletbélyegzést talált.

Új postahelyként említi Altsohl helységet, valamint Kaposvár korai bélyegzését. Ezekről a következőket írja:

„Az 1790-ben feladott levél Zólyom helységből származik. Sem a postaútvonalak állomásai között, sem a postaszolgálatra vonatkozó schematismusokban nem fordul elő. Ezt a postahelyet 1790-ben, vagyis a levél feladása idején, legjobban a VII. sz. postaútvonal: Posonio per Nitriam Schemnicium usque Cassoviam, közelítette meg. Ennek a következő állomásai voltak: Posonium — Cseklész — Sarffő — Tyrnavia — Galgovium — Nitria — Verebély — Léva — Bakabánya — Schemnicium — Butsch — Neosolium — Végleges — Vámosfalva — Zeleno — Rimaszombath — Tornallya — Rosnau — Szomolnok — Metzenseifen — Jászóújfalu — Cassovia. Ez az útvonal — mint a korabeli térképről megállapítható — a Butsch és Neosolium között fekvő Altsohlon nem ment keresztül, hanem Butschról Hajnikon keresztül vágott át Neosoliumnak Altsohlt mintegy 5 kilométerrel elhagyva." Altsohl tehát csak levélgyűjtő hely lehetett, ahonnan a leveleket lovasküldönc vitte át Butschra. Ez sem lehetett hosszú életű, mert több levéllel nem találkoztam.

1. ábra

Postahivatalt Altsohlon az 1790—284/1855. sz. rendelettel 1855. március 1-én állították fel.

Ilyen jellegű és szintén rövid életű állomás lehetett a Térfi könyvben már szereplő Modor is, amelynek „Modern" bélyegzéssel ellátott levele eddig az egyetlen ismert. 1787-ben, a levél feladásakor, nem szerepel postaútvonalon, vagy más postai vonatkozású feljegyzésben.

2. ábra

Postahivatalt Modor községben a 4276/851. sz. rendelettel 1861. április 16-án állítottak fel.

Tanulmányában itt említi Térfi azt az 1783-ban kelt levelet, amelyet Toponárról (Somogy megye) Pestre irányítottak. Toponár község 4 km-re fekszik Kaposvártól, ahol csak 1842-től működött postahivatal. A levél feladási bélyegzőjeként Kaposvár szerepel.

3. ábra

Újabb betű- és kerettípusokat nem talált, de 10 db negatív bélyegzéssel sikerült az anyagot bővítenie.

4. ábra
Csicsókeresztúr

5. ábra
Déva

6. ábra
Déva

7. ábra
Fogaras

8. ábra
Kemer

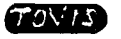
9. ábra
Medgyes

10. ábra
Kápolna

11. ábra
Zsámbokrét

12. ábra
Tövis

13. ábra
Ungvár

Érdekes megemlíteni a Kápolna bélyegzéssel kapcsolatos történetet:

1830-ban Olaszliszka postaállomáson feladtak egy Egerbe címzett levelet Kápolna bélyegzéssel; ez a levél az Országos Levéltár 1832 8. No. 9. Fasc, sz. ügyiratá-

nak melléklete. Az ügyiratban foglaltak szerint vizsgálat indult annak kiderítésére, hogyan került a levélre a helybélyegzés. A Sáros—Nagypatakon készült jegyzőkönyvből az alábbiakat tudjuk:

A helytartótanács által indított vizsgálat kiderítette, hogy a levelet — az írni nem tudó Rák Márton helyett és megbízásából — Jósz Ignácz írta és a kérdéses bélyegzéssel is ő látta el. A pecsétnyomót Jósz Ignácz az 1807. évi trnussonfalvai tűzvész után egy ház alapjának kiásása alkalmával találta „... mint ezt kitisztogatván látott rajta metszve egy trombitát és ezen szót: Kápolna, melyre arra a gondolatra jött, hogy valaha valami trombitásé lehetett, kinek neve Kápolna volt, mit abból is inkább képzelt, hogy azon pecsétnyomón kétfejű sast is látott metsztve".

Térfi Béla következtetése szerint a bélyegző 1807 előtt készült, feltételezése szerint 1790 előtt. Ennek a feltevésnek helyességét igazolná, hogy Gyöngyös a Kápolnával szomszédos postaállomás volt, bélyegzője nagyon hasonlít Gyöngyöséhez, valószínű egy és ugyanazon kéztől származik mindkettő.

14. ábra

Az addig ismert legkorábbi levél dátumát is módosítja Térfi. Az Országos Levéltárban a gróf Csáky iratok között talált egy 1752. június 25-én kelt levelet, amely 1 hónappal korábbi az eddig ismert levélnél. Nem változott az a megállapítása, hogy a helybélyegzéseket 1790 után csak elvétve használtak, és csak 1817 után kezdték ezeket egyes postahivatalok újra használni. A budai helyi postának újabb bélyegzésével nem találkozott, bár e célból a székesfővárosi levéltárban számos Óbudáról Pestre irányított levelet nézett át.

Újabb kutatásai igazolták azt a megállapítását, hogy a kétkörös díszes bélyegzők 1850. június 1., azaz az első osztrák bélyeg megjelenése előtt készültek. Ezt a tényt erősíti a bélyegmúzeumi anyagban talált — Debreczen 1844-ből, Jászberény kék színű 1849-ből, Kun Sz. Miklós 1848-ból, Margitta 1837-ből — számos olyan levél, amely a jelzett időpontnál korábbi keltezésű.

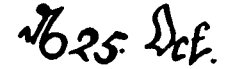
A Térfi Béla által gyűjtött új bélyegzések közül is a legtöbb korábbi időpontból származik — Alpár zöld 1848, Hahót 1847.

A feladási keletbélyegzésekhez is talált újat, az eddig ismert Kassa és Kőszeg mellett, egy 1768-ban Nagyszombaton feladott levélen.

15. ábra

Az érkezési keltekhez 1818-ból talált egy újat, a levél Kőszegre érkezett.

16. ábra

Rendkívül érdekes és eddig egyetlen ismert példány egy Nagysomkúton feladott levélen szereplő negatív ajánlási bélyegző.

17. ábra

E bélyegző felfedezése nyomán jutott Térfi arra az elhatározásra, hogy a leveleken levő egyéb bélyegzéseket is értékelni kell, mert ezek a levelek értékét emelik.

Sajnos Térfi Béla az egyéb bélyegzéseknek ezt az értékelését már nem tudta elkészíteni, és az általa összegyűjtött új bélyegzéseket közölni. Ezt a hiányt pó-

toljuk most, amidőn közreadjuk a II. sz. Pótlást-t, ugyanis az I. sz. Pótlás már magában az eredeti műben a könyv végén a 305—313. oldalon megjelent. Erre annál is inkább szükség van, mert a Magyar Bélyegek Monográfiája vonatkozó része nem közli le mindegyik bélyegző képét, és csak listába foglalt helységneveket közöl csoportokba sorolva.

Kérjük a gyűjtők segítségét, hogy az általuk felfedezett, és a Térfi könyvben még nem szereplő bélyegzésekről tájékoztassák a Bélyegmúzeumot, hogy lehetőség legyen még teljesebb anyag összeállítására. (Címe: 1800 Budapest, Pf 86.) Számításba jönnek azok a változatok is, amelyeknél a katalógus a helynévvel együtt szereplő ajánlási és dátumbélyegzéseket közös szám alatt hozza, mégis előfordulnak oly módon, hogy az ajánlási vagy dátumbélyegző a levélen külön szerepel.

Maga Térfi Béla is említ két esetet, a 440/2. és 315/2. szám alatt katalogizáltakat, amikor a jelzett szám alatt hozott ajánlási bélyegzőkkel, helynév nélkül is találkozott levélen, tehát külön szám alatt kell felvenni.

Itt szeretném megköszönni azt a nagy segítséget, amelyet dr. Margittai Sándor kaposvári gyűjtőtárs nyújtott már eddig is a Bélyegmúzeumnak számos eddig még nem ismert bélyegzéssel gazdagítván az anyagot.

Térfi Béla: II. sz. pótlás

E pótlás ábécé sorrendben közli az újonnan felfedezett bélyegzéseket. Javasoljuk a Térfi könyvvel rendelkező gyűjtőknek, hogy azt ABC és időrend szerint sorolják be könyvükbe.

1. Adony
VI. 1834 f.

2. Allibunár
VIII. 1824 f.

3. Alpár
III. 1848 z.

4. Bajmóc
VIII. 1818 f.

5. Bánffyhunyad
VII. 1829 f.

6. Bártfa
XII. 1774—75 f.

7. Berettyódéda
VI. 1835 f.

8. Bozsor
IV. ? f.

9. Buda
IV. 1825 f.

10. Buda
III. 1840 f.

11. Buda
V. 1827 f.

12. Buda—Vár
IV. 1834 f.

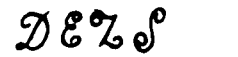
13. Csantavér
IX. 1823 f.

14. Csicsókeresztúr
XI. 1830 f.

15. Debrecen
VI. 1769 f.

16. Dézs
V. 1832—5 f.

17. Déva
XI. 1818 f.

18. Déva
X. 1827 f.

19. Dognácska
VII. 1830 f.

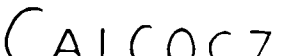
20. Felsőszentiván
VI. ? f.

21. Fogaras
IX. 1829 f.

22. Gács
VI. 1825 f.

23. Galgóc
V. 1826 p.

24. Galgóc
VII. 1828 f.

25. Galgóc
VI. 1828 f.

26. Gara
VII. 1835 f.

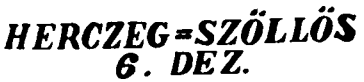
27. Gara
VI. ? f.

28. Gyöngyös
VIII. 1801. f.

29. Hahót
II. 1847 f

30. Hercegszőllős
VII. f.

31. Horgos
VIII. 1847 f.

32. Hosszúpályi
VIII. 1831 f.

33. Iharosberény
VII. ? f.

34. Iharosberény
II. ? f.

35. Inárcs
IV. ? f.

36. Ipolyszele
VIII. 1838 f.

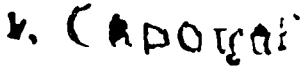
37. Jászárokszállás
VIII. 1826—30 f.

38. Jószáshely
VII. 1843 f.

39. Kápolna
XI. 1790 előtt

40. Kaposvár
XI. 1783 f.

41. Kassa
V. 1817 f.

42. Kassa
V. 1839 f.

43. Kemer
IX. 1828—30 f.

44. Kerepes
II. ? f.

45. Kisbecskerek
II. 1849 f.

46. Kishegyes
VI. 1832 f.

47. Kiskunhalas
VIII. 1823 f.

48. Kiskunlacháza
VII. 1842 f.

49. Kiszető
IX. 1825 f.

50. Köbölkút
VII. 1845 f.

51. Körmöcbánya
VIII. 1826 f.

52. Körmöcbánya
VII. 1841—3 f.

53. Körmöcbánya
VII. 1841—3 f.

54. Kőrösfeketető
III. ? f.

55. Kőrösfeketető*
IX. 1834—47

56. Kunszentmiklós
III. 1848 f, k.

57. Lugos
IV. 1844—49 f, k.

58. Medgyes
VII. 1828 f.

59. Medgyes
IX. 1828 f.

60. Medgyes
VIII. 1829 f.

61. Medgyes
VII. 1832—3 f.

62. Medgyes
VII. 1833 f.

63. Mezőkövesd
VII. 1849 f.

64. Miskolc
IX. 1798—9 f.

65. Nagybánya
VI. 1841—6 f.

66. Nagybáród
VII. 1844 f.

67. Nagyhalmágy
VIII. 1846 f.

68. Nagyrépény
VII. 1824 p.

69. Nagyselyk
VII. 1846 p.

70. Nagyszombat
VI. 1824 s.

TYRNAU

71. Nagyszombat
IX. 1768—70 f.

v. TYRNAU

72. Nagyszombat
IX. 1769—70 f.

v. TYRNAU

73. Nagyszombat
IX. 1770 f.

v. TYRNAU

74. Nagyszombat
IX. 1771 f.

v TYRNAU

75. Nagyszombat
IX. 1771—2 f.

TYRNAU

76. Nagyszombat
VIII. 1773—4 f.

77. Nagyszombat
VI. 1819 f.

TYRNAU
19 MAR 847

78. Nagyszombat
IV. 1847 f.

N.SZÖLLÖS.

79. Nagyszőllős
VIII. 1830 f.

N.ZEREND
19 JULI

80. Nagyszerénd
VII. 1835—41 f.

Neutra

81. Nyitra
IX. 1814 p.

82. Nyitra
IV. 1847 f.

83. Nyitra
V. 1842 f.

ODVOS
7. OCT.

84. Odvas
VI. 1850 f.

85. Óhegy
XI. 1825 f.

PAULIS
10.FEB.

86. Ópálos**
VI. 1846

87. Oravicabánya
VIII. 1822 f.

88. Ószada
IX. 1840 f.

89. Örkény
VI. 1830 f.

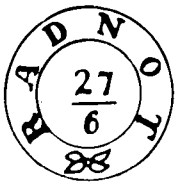

90. Pápa
XI. 1817 f.

91. Pócsaj
VIII. 1831—41 f.

92. Pozsony
VII. 1757 f.

93. Radnót
III. ? f.

94. Rétság
VI. 1823 f.

95. Rózsahegy
VIII. 1836 f.

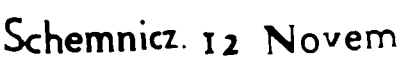
96. Sátoraljaújhely
IX. 1806—18 f, p.

97. Segesvár
VI. 1836 f.

98. Selmec- és Bélabánya
VI. 1832 p.

99. Selmec- és Bélabánya
VII. 1832 p.

100. Siófok
VI. 1839 f.

101. Soborsin
VII. ? f.

102. Soroksár
V. 1840 f.

103. Szabadszállás
VIII. 1847 f.

104. Szászka
IX. 1825—6 f.

105. Szászrégen
VII. 1836 f.

106. Szászsebes
VIII. 1827—34 f.

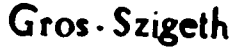
107. Székesfehérvár
IV. 1846 f.

108. Székesfehérvár
V. 1841 f.

109. Szerdahely
VII. 1849 f.

110. Szigetvár
XI. 1787 f.

111. Szombathely
VIII. 1833 f.

112. Szombathely
VII. 1846 f.

113. Tállya
VIII. 1792—6 f.

114. Tállya
V. 1828—33

115. Teregova
IX. ? f.

116. Tolna
X. 1782 p.

117. Torda
VIII. ? p.

118. Tövis
XI. 1820 f.

119. Tövis
VIII. 1836—7 f.

120. Újverbász
VIII. ? f.

121. Ungvár
XII. 1814 p.

122. Vámosfalva
VII. 1843 f.

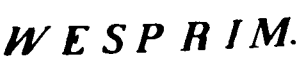
123. Városlőd
VII. ? f.

124. Vasvár
IV. 1821—46 f.

125. Velence
VI. 1836 f.

126. Veszprém
V. 1820 f.

127. Zalatna
VII. 1848 f.

128. Zalatna
VII. 1848 f.

129. Zólyom
XI. 1790 f.

130. Zsámbokrét
IX. 1841 f.

Horvát—Szlavonország

131. Diakovár
IV. 1819—38 ?

132. Gospic
VII. 1839 f.

133. Jastrebarsko
VII. ? f.

134. Kapronca
VII. 1824 f.

135. Ludberg
III. ? f.

136. Ruma
V. ? f.

137. Vrbovec
III. ? f.

138. Zágráb
X. 1783 f.

139. Zágráb
VII. 1845 f.

140. Zimony
VII. ? f.

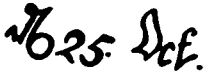

141. Zrmanja
III. ? f.

142. Zuta—Lovka
X. 1837 f.

Érkezési bélyegzések

143. Kőszeg
IV. 1818 f.

Feladási keletbélyegzések

144. Nagyszombat
VII. 1768 f.

145. Vecsés
III. 1841 f.

146. Túrócrudnó
V. 1844 f.

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT
állandóan vásárolok

SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

Ajánlott bélyegzések

147. Túrócrudnó
V. 1844 f.

148. Brassó
IV. 1849 f.

149. Érsekújvár
IV. 1847 f.

150. Vecse
V. 1841 f.

151. Nagybánya
IV. 1841—6 f.

152. Rimaszombat
IV. 1844 f.

153. Nagysomkút
VIII. 1848 f.

154. Buda
IV. 1849 f.

155. Baja
IV. 1849 p.

Megjegyzések:

1. Az *-gal jelölt Kőrösfeketető bélyegzés díszítése bizonytalan.
2. A **-gal jelölt Ópálos bélyegzést a szerző 1850 utáni levélen látta, de feltételezi előfordulását korábbi időszakban is.

Az 1871. évi könyvnyomásos levélborítékok díjjegyeinek típusai

BÁNFALVY TAMÁS (Stockholm)

Azon kevesek közé tartozom, akik a díjjegyes postai nyomtatványoknak szívesen szentelek időt.

E témakör annál érdekesebb, minél régebbre megyünk vissza időben és talán természetes, hogy a legtöbb érdekességet a díjjegyesek esetében is — hasonlóan a bélyegekhez — a legrégebbi kiadások, tehát a klasszikusok rejtegetik.

Tudjuk, hogy az 1871-es kiadások esetében a legtöbb kérdésre a választ már megkaptuk. Ismerjük a nyomtatások történetét, a nyomási eljárásokat, ismerjük az egyes értékek metszetjeleit, típus- és oszlopismertetőjeleit és még több más tényezőt.

Ezekből merítettem azt az ötletet, hogy ennek az időszaknak díjjegyeseivel foglalkozzam. Úgy gondoltam, hogy ha mind a kőnyomatos, mind a réznyomatos 1871-es kiadású bélyegek *egyképes eredetijei* metszetjelekkel, a másolások során pedig típus, altípus és egyéb ismertetőjelekkel rendelkeznek, miért ne lennének ezek a jelek megállapíthatók a könyvnyomású példányoknál is. Hiszen a könyvnyomás esetében is szükség volt az egyképes eredetire és annak sokszorosítására. A borítékok esetében 9 nyomódúcot kellett készíteni az eredeti metszetről.

Az is nyilvánvaló, hogy mint a levélbélyegek esetében, itt is kellett keletkezni másolási hibáknak az eredeti rajz és a metszet között, amelyeket *metszetjeleknek* nevezünk.

Az előbbiek ismeretében kezdtem el munkámat 1974. januárjában az 1871-es kiadású, könyvnyomásos 10 krajcáros borítékokkal, mivel ezekből 58 darabbal rendelkeztem. 12 darabot Orbán Ferenctől is kölcsön kaptam tanulmányozásra. Így összesen 70 db 10 krajcáros boríték állott rendelkezésemre.

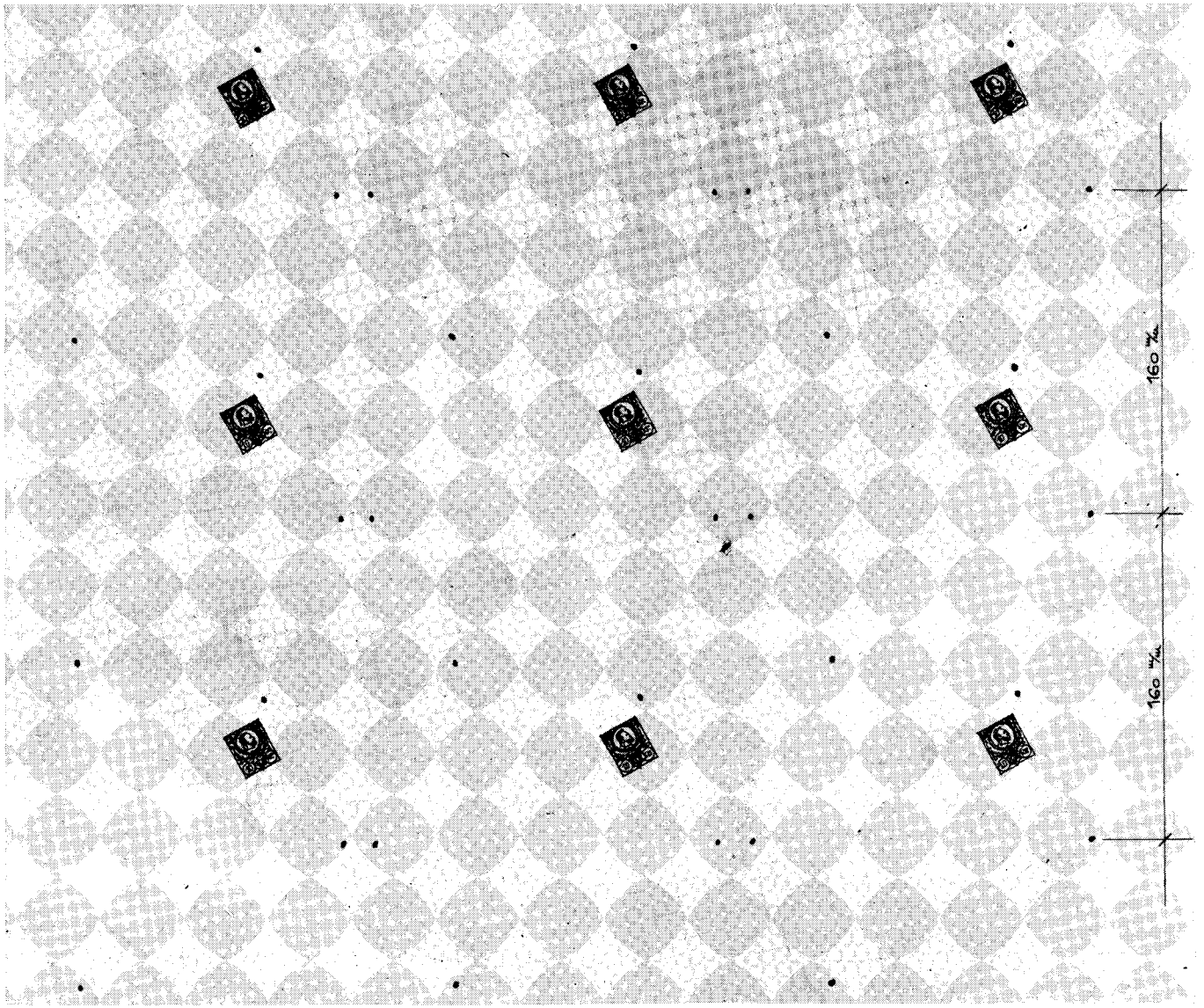
A tanulmányozás során 16 különböző *metszetjelet* sikerült megállapítanom. Ezek bemutatására és leírására a későbbiek során visszatérek.

A további vizsgálatok során a borítékokat sikerült 9 csoportba (típusba) sorolnom a közös ismertetőjelek alapján. Így igazolást is nyert az a korábbi feltételezés, hogy a borítékok teljes nyomólemeze 9 nyomódúcból állott.

Így jutottam el 9 különböző ismertetőjelekkel rendelkező bélyegkép meghatározásához, s ezeket I—IX. típusnak neveztem el.

Sajnos, a kilenc típusnak a nyomóíven történt elhelyezkedését — objektív okok miatt — megállapítanom nem sikerült. Így a típusok sorszáma csak elvi megállapítású és nem jelenti a sorrendet a nyomólemezen.

Rendkívül figyelemre méltó, hogy *egy* közös ismertetőjel, az *A* hat típuson, *egy másik* a *B* négy különbö-

1. ábra. A nyomólemez 9 bélyegképből és 36 vágási pontból állt

ző típuson is előfordul. Ennek oka a munkadúcok készítése közben előfordult másolási hiba lehet!

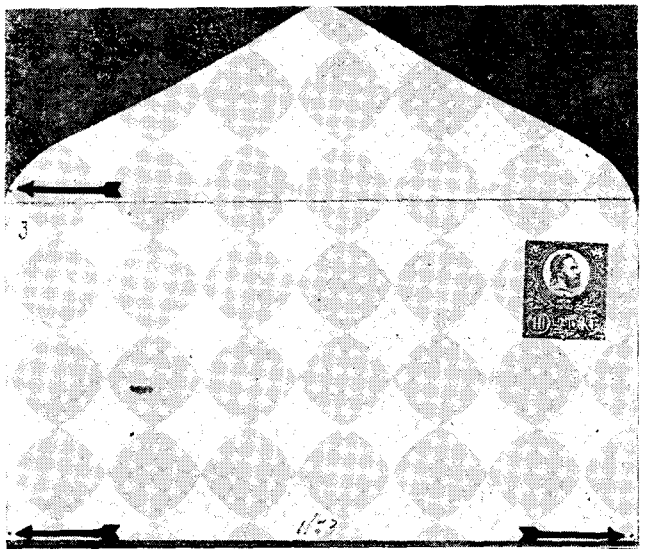
A típusok időrendi sorrendje részben megállapítható, mivel három bélyegkép nem rendelkezik közös ismertetőjellel. Ezeket I., II. és III. típusnak neveztem el. A *negyedik* munkadúcon egy újabb sérülés keletkezett, amely a további dúcokon is észlelhető. Ez az *A* közös ismertetőjel hat típuson (IV—IX.) szerepel.

Másik *közös ismertetőjel* is előfordul, a *B*, mégpedig négy (VI—IX.) típuson. Ez az ismertetőjel a hatodik munkadúcon keletkezett és másolódott tovább.

E két közös ismertetőjelet *A*-val és *B*-vel, míg az egyedi típus-ismertetőjelet az ábécé kis betűivel jelöltem a későbbi ábrákon.

A nyomólemez

A nyomólemez 9 dúcból állt. De a 9 dúcon kívül a nyomólemezen 36 db kiemelkedő pont is, ún. *vágási jel*

2. ábra. Három vágási pont a borítékon

is megtalálható (4—4 db borítónként). Ezek a pontok a rányomott bélyeg színében mutatkoznak. A nyomólemez felépítését 1. ábránkon szemléltetjük.

2. ábránkon olyan borítékot mutatunk be, amelyen — a pontatlan vágás folytán — a borítékon három, színes vágási jel is jól látható.

A vágási pontok egymástól való távolsága — egy borítékon belül — hosszirányban 151—153 mm, de egy típuson belül nyilvánvalóan azonos méretű. A széltében egymás fölött elhelyezkedő pontok egymástól való távolsága 81,5—84 mm között mozog.

Nyomdai ívek

A nyomdai ívek méretét nem ismerjük, de a 9 boríték kiterítése (3. ábra) egy 656×486 mm-es minimális felületet igényelt. Valószínű azonban, hogy a nyomdai ív ennél lényegesen nagyobb volt.

Enyvezés

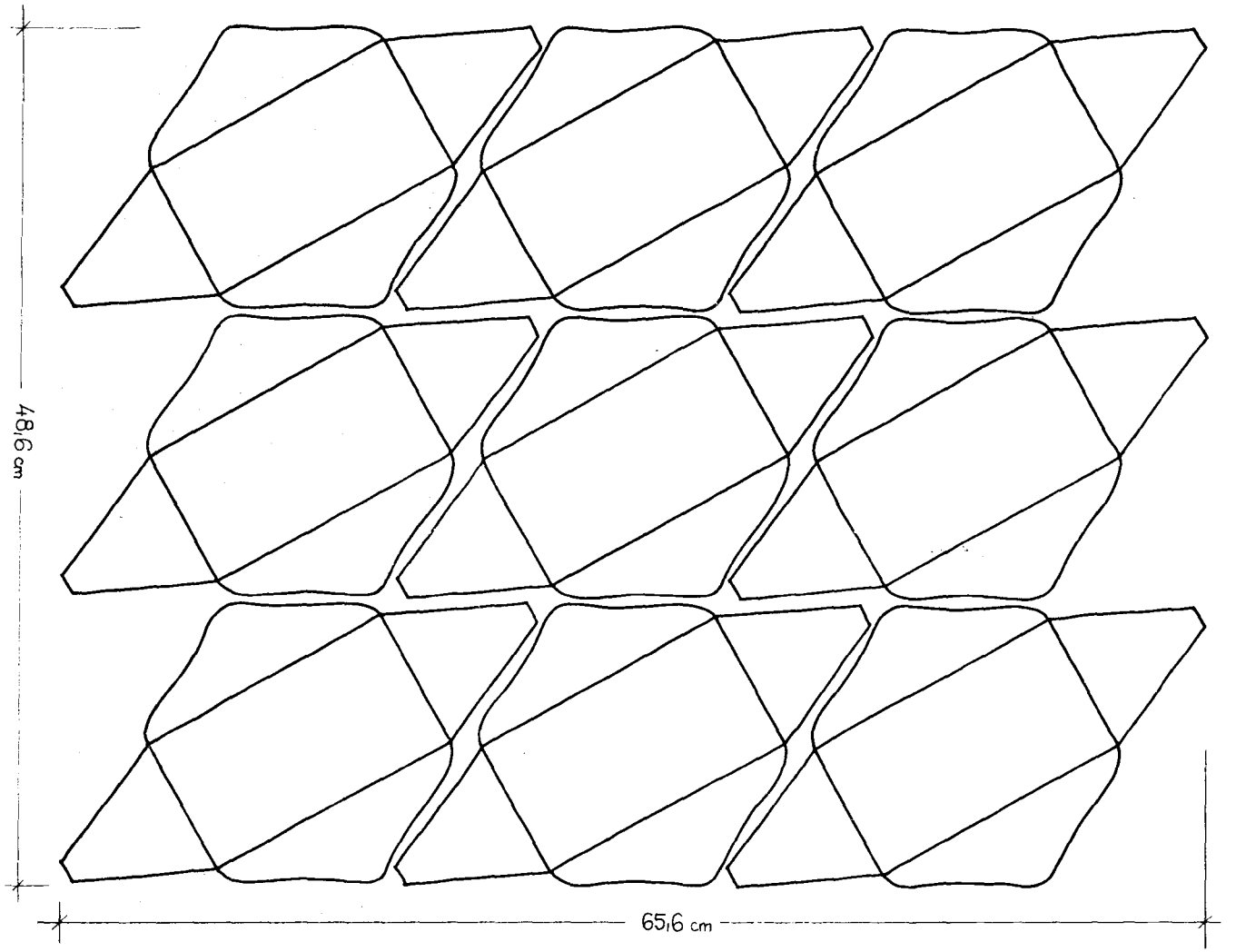
A borítékok hajtókáin az enyvezés szélessége általában 5—8 mm között változik. Előfordul hiányosan enyvezett, vagy enyvezés nélküli boríték is, de találkoztam már 18—20 mm szélességű enyvezéssel is.

Változatok

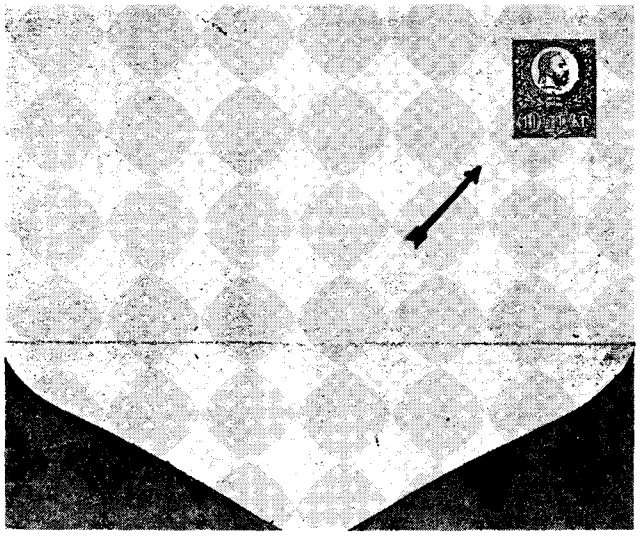
Gyűjteményemben érdekes változat van. A bélyegkép a jobb felső sarok helyett a bal alsóban helyezkedik el és *fordított képállásban* (4. ábra). Ez nyilvánvalóan nem téves nyomásként keletkezett, hanem fordított felvágás, hajtogatás és enyvezés eredménye.

Előfordulnak olyan példányok is a pontatlan hajtogatás következtében, amikor a bélyegkép a boríték felső és jobb oldalától az általánostól eltérő (felül 7—15 mm, a jobb oldalon 5—10 mm) távolságban fekszik.

Mielőtt ábrákon és szövegesen bemutatnám a metszet- és típusjeleket táblázatban feltüntetem a rendelkezésemre állott 70 boríték bélyegképeinek típusok szerinti megoszlását, ami — első kimunkálásként — gyakoriságukra is utal.

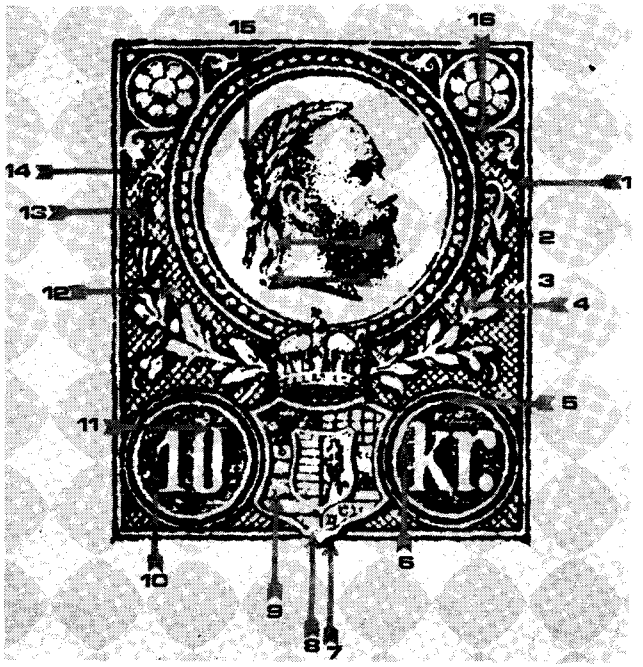

3. ábra. A kilenc boríték a nyomdai íven kiterítve

4. ábra. Fordított képállású rányomott bélyeg

Típus	Bánfalvy gyűjt	Orbán gyűjt.	Összesen
I.	12 db	1 db	13 db
II.	9 db	2 db	11 db
III.	6 db	3 db	9 db
IV.	3 db	—	3 db
V.	2 db	2 db	4 db
VI.	11 db	—	11 db
VII.	5 db	—	5 db
VIII.	6 db	1 db	7 db
IX.	4 db	3 db	7 db

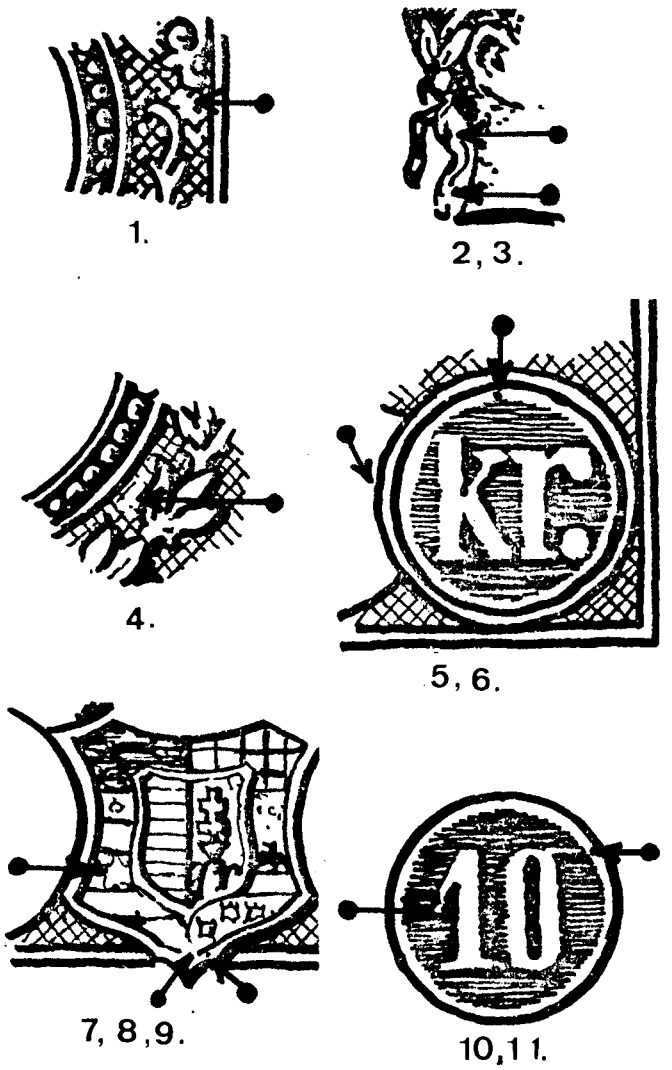
5. ábra. Metszetjelek

Metszetjelek.

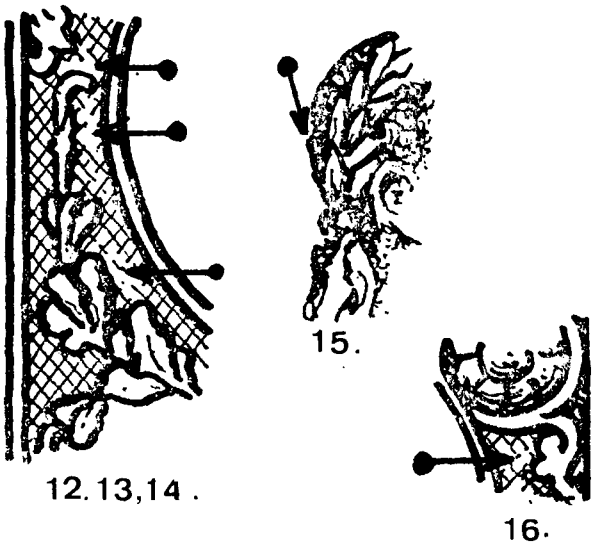
A metszetjelek száma 16 db. Ezeket az 5. ábránkon fekvésük szerint, a 6. ábránkon részletrajzban bemutatjuk.

Ismertetőjelek:

1. Hiányos alapvonalkázás a jobb oldali alsó indavégződés alatt, a babérág felső nyúlványától jobbra.
2. A babérkoszorú belső — a nyakhoz közelebb fekvő szalagjának felső harmadján — a belső oldalon rajzhiány.
3. Rajzhiány ugyanezen koszorúszalag belső oldalán, de az alsó harmadban.

6. ábra. A metszetjelek részletrajzai

4. Hiányos alapvonalkázás a babérág harmadik leveltagja és a gyöngykeret között.

5. Tűszúrásnyi pont a jobb oldali kerek tábla és a belső kör közötti fehér sávban, a *K* betű felső ferde szára felett.

6. A jobb oldali kerek tábla — pontatlan metszés folytán — nem kerek, hanem részben a *k* betű előtt, a belső körnegyedben (körívben) csapott.

7. Tűszúrásnyi pont a címer két keretvonala között, az alsó csúcstól közvetlenül jobbra, az első bástya alatt.

8. A címerpajzs belső keretvonala az alsó csúcsban nyitott.

9. Szlavónia címerében „dromedár" formájú állat alak.

10. Az 1-es szám ferde kampójának hegyéből fehér vonalka nyúlik ki és mutat lefelé.

11. A 10-es számjegy nullájának jobb felső oldalából „antenna"-szerű fehér nyúlvány mutat jobbra, vízszintesen.

7. *ábra.* Az I. típus ismertetőjelei

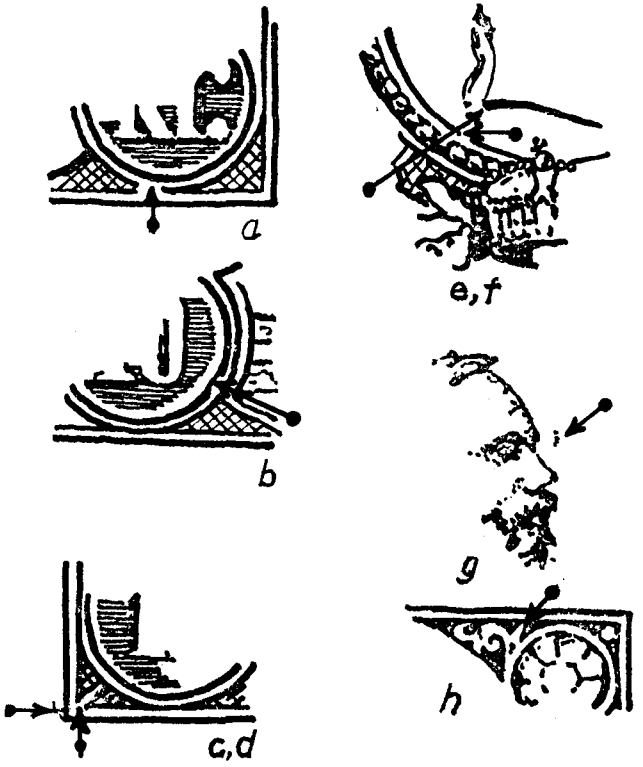
12. Hiányos alapvonalkázás a középső hármas tölgylevéltag és a gyöngykeret között.

13. Hiányos alapvonalkázás a tölgyág felső nyúlványa és a gyöngykeret között.

14. Hiányos alapvonalkázás a bal oldalon, a tölgyág belső nyúlványa felett.

15. Horpadás a koponya hátsó, domború vonalában.

16. Hiányos vonalkázás a jobb oldali rozetta alatt.

8. *ábra.* Az I. típus részletrajzai

Megjegyzés. Metszetjelnek lehetne tekinteni Dalmácia címerének erősen festékezett mezejét is, de ez egyértelműen nem határozható meg, illetve pontos leírása nem lehetséges. Ez a körülmény jellemző a Ferenc József-fejes kiadásokra.

Az is megjegyzést érdemel, hogy a 10 krajcáros borítékok bélyegképein, valamint a postautánvételi jegyek fekete 10 krajcárosain is *hiányzik a bal és jobb oldali kerek tábla színezett mezőjének, valamint a 10-es számjegy és a kr betűk kontúrvonala!*

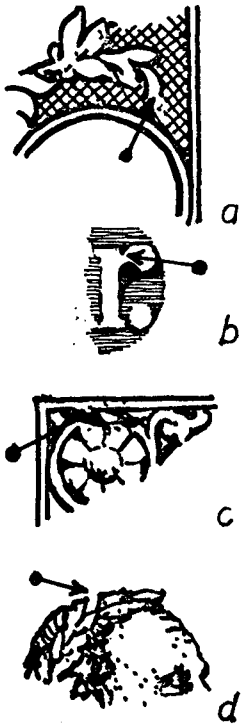

9. ábra. A II. típus ismertetőjelei

Ez a jellegzetesség nem csak a 10 krajcáros rányomott bélyegre jellemző. Azonos jellegzetesség tapasztalható az 5 krajcáros borítékokon és postautalványokon is.

Típusok és ismertetőjeleik

I. Típus (7. és 8. ábra)

10. ábra. A II. típus részletrajzai

Ismertetőjelek

a) A jobb oldali kerek tábla külső köre, valamint az alsó, belső keretvonal a *K* betű alatt megtörik és így ott fehér folt keletkezett.

b) A bal oldali kerek tábla belső körének jobb alsó negyedében ívelt alakú horpadás látható.

c) A bal alsó sarokban a belső keret nyitott és ugyanott a kerek tábla felé, átlós irányban keskeny fehér folt húzódik.

d) A bal alsó keret külső csúcsából görbe vonalka nyúlik ki.

11. ábra. A III. típus ismertetőjelei

e) A gyöngykeret belső köre a koronától 3 mm-re, balra nyitott.

f) A nyak alapvonalának bal vége csapott, nem hegyes, hanem tompaszögben végződik.

g) A szem és a szemöldök előtt — fehér mezőben — apró színes pontok.

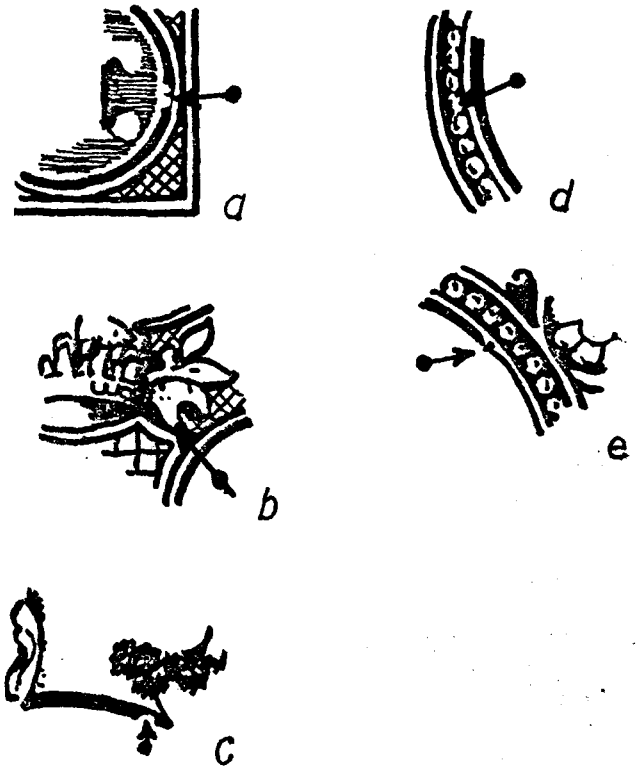
h) A jobb oldali felső rozettát övező inda felső elágazásából fehér, hegyes indul ki és mutat felfelé.

II. típus (9. és 10. ábra)

Ismertetőjelek

a) A jobb alsó kerek tábla feletti babérág utolsó, függőleges levele a végén nyitott.

b) Az *r* betű árnyékolása felső hajlatában erőteljes. Színes pontot képez.

12. ábra. A III. típus részletrajzai

c) A bal oldali rozetta első és nyolcadik szirma, valamint a felettük levő indaszálak erősen sérültek, festékesek.

d) A fejtető közepén, az egyik babérlevél felül rajzhiányos, nyitott.

III. típus (11. és 12. ábra)

a) A jobb oldali kerek tábla belső körének jobb oldalán kettős fehér folt.

13. ábra. A IV. típus ismertetőjelei

b) A babérág korona melletti első, hármas levéltagjának alsó levele fehér foltként sarló alakot képez.

c) A nyak alapvonalának vége felé, alul, félkör alakú rajzhiány.

d) A gyöngykeret bal oldali 17. gyöngye összefolyik a gyöngykeret és a belső kör közével.

e) A gyöngykeret belső körén — a homlokkal szemben — elhalványodás, azon belül egy kis színes vonalka.

Megjegyzés. Ilyen III. típusú bélyegkép a Monográfia III. kötetében bemutatott 344. ábra.

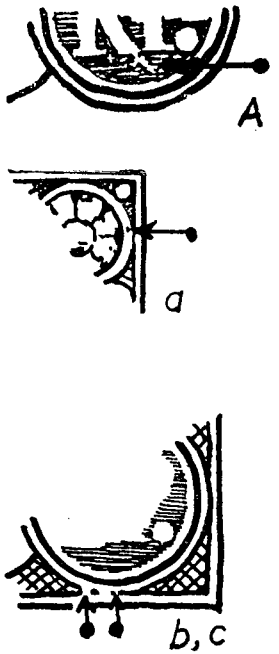
IV. típus (13. és 14. ábra)

A) A *K* betű alsó, ferde szára alatt fordított *V* alakú fehér folt (közös ismertetőjel).

a) Tűszúrásnyi pont a jobb oldali rozettát körülvevő fehér körben a 2. sziromnál.

b) A jobb oldali kerek tábla külső köre és az alsó, belső keretvonal érintkezésénél.

c) Ugyanott kerettörés a jobb saroktól 5 mm-re.

14. ábra. A IV. típus részletrajzai

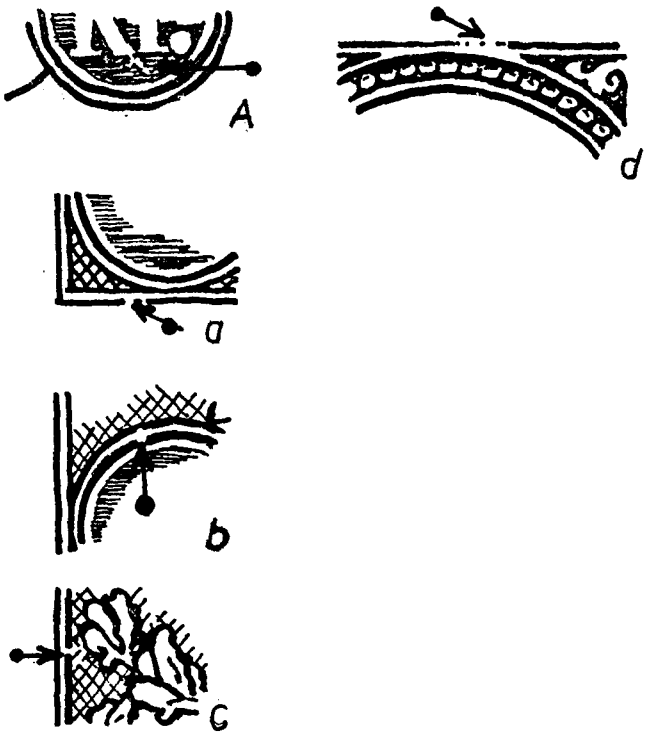
15. ábra. Az V. típus ismertetőjelei

V. típus (15. és 16. ábra)

A) A *K* betű alsó, ferde szára alatt fordított V alakú fehér folt (közös ismertetőjel).

a) Törés az alsó, külső keretvonalban, a bal saroktól 2 mm-re.

b) Fehér, pontszerű kiszélesedés a bal oldali kerek tábla két köre között, 1-es szám felett.

16. ábra. Az V. típus részletrajzai

c) Törés a bal oldali belső keretvonalban, az alsó saroktól 10 mm-re.

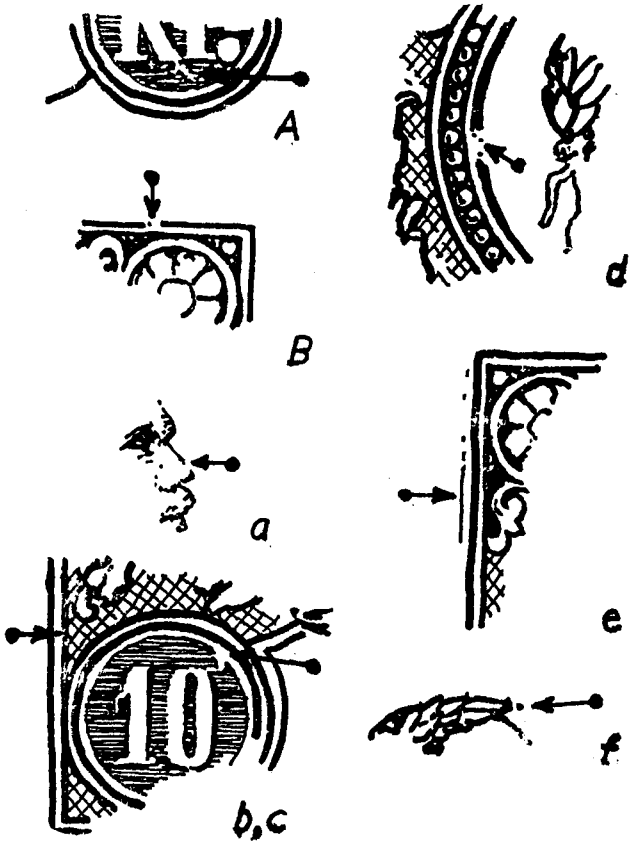
d) 1—2 mm hosszú szakadozott törés a felső külső keretvonalban, a jobb saroktól 9 mm-re.

A VI. típus (17. és 18. ábra)

A) A *K* betű alsó, ferde szára alatt fordított V alakú fehér folt (közös ismertetőjel).

17. ábra. A VI. típus ismertetőjelei

18. ábra. A VI. típus részletrajzai

B) Törés a felső, külső keretvonalban a jobb saroktól 3 mm-re (közös ismertetőjel).

a) Törés az orr vonalában az orrhegy felett.

b) A jobb oldali kerek táblában levő 11. sz. metszetjelen kis, fehér folt, amely egybefolyik a tábla és a belső kör közével.

c) A bal alsó saroktól 6,5 mm-re egy kis vonás köti össze a két keretvonalat.

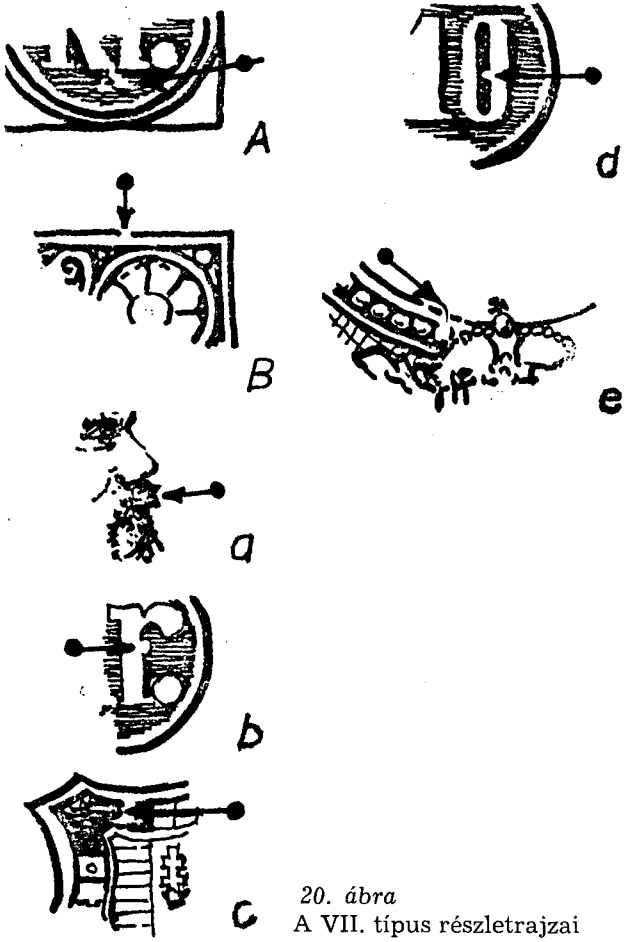
d) Nagy, gyakran 1 mm hosszú törés a gyöngykeret belső körében a babérkoszorú csomójával egymagasságban.

e) A bal oldal felső részén, a bélyegképen kívül egy harmadik külső keretvonal jelentkezik, amelynek hossza 1—10 mm között ingadozik.

f) A babérkoszorú legfelső levelének hegye egy különálló pont.

19. ábra. A VII. típus ismertetőjelei

20. ábra
A VII. típus részletrajzai

A VII. típus (19. és 20. ábra)

A) A *K* betű alsó ferde szára alatt fordított V alakú fehér folt (közös ismertetőjel).

B) Törés a felső keretvonalban a jobb saroktól 3 mm-re (közös ismertetőjel).

a) A bajusz profiljának rajza szembetűnően homorú.

b) Félkör alakú fehér folt tapad az *r* betű szárának jobb oldalához.

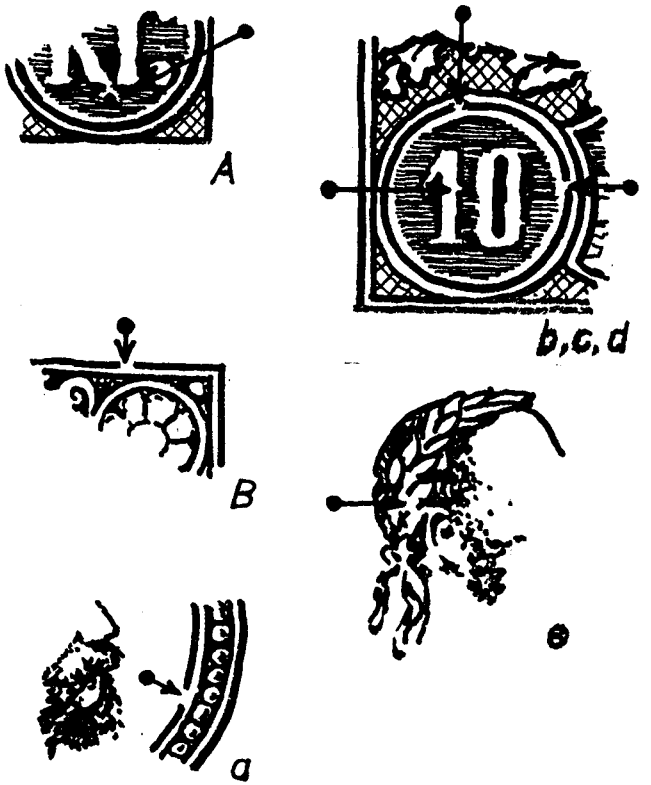
c) Dalmácia címerének festékfoltos mezőjében fehér folt.

21. ábra. A VIII. típus ismertetőjelei

d) A 10-es számjegy nullájának belső oldalán kis fehér folt.

e) Törés a gyöngykeret belső körében, a koronától balra.

22. ábra. A VIII. típus részletrajzai

A VIII. típus (21. és 22. ábra) ismertetőjelei

A) A *K* betű alsó ferde szára alatt fordított V alakú fehér folt (közös ismertetőjel).

B) Törés a felső keretvonalban a jobb saroktól 3 mm-re (közös ismertetőjel).

a) Törés a gyöngykeret belső keretvonalában, az áll magasságában.

b) Törés a bal oldali kerek tábla belső körében, a jobb oldalon, a vízszintes átmérő felett.

23. ábra. A IX. típus ismertetőjelei

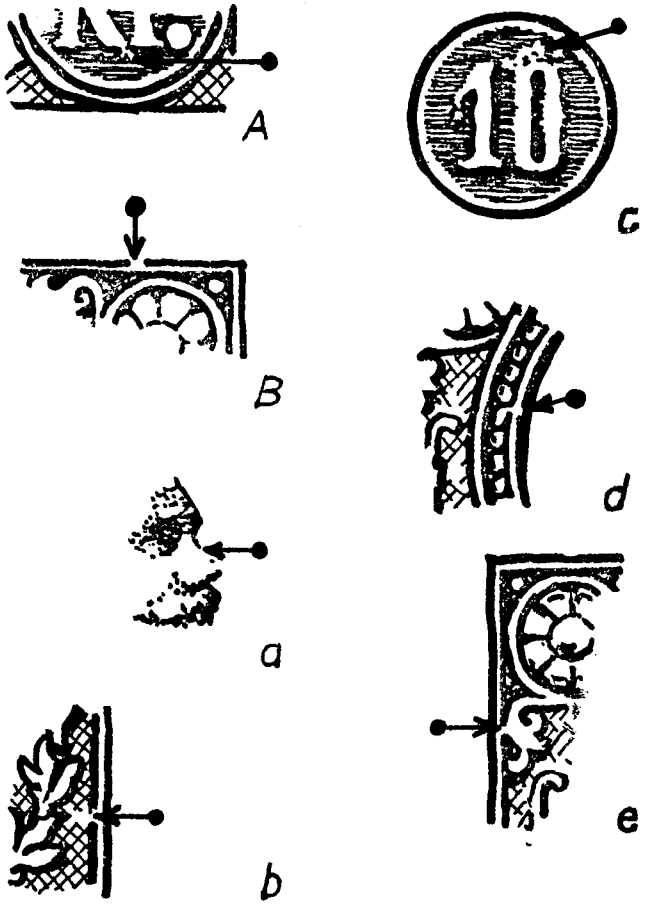
c) Kis fehér folt az 1-es számjegy jobb oldalának közepe táján.

d) Fehér folt a bal oldali kerek tábla belső körében, az 1-es számjegy felett.

e) A babérkoszorú első hármas levéltagja egybefolyó fehér folt.

A IX. típus (23. és 24. ábra) ismertetőjelei

A) A *K* betű alsó ferde szára alatt fordított V alakú fehér folt (közös ismertetőjel).

24. ábra. A IX. típus részletrajzai

B) Törés a felső keretvonalban a jobb saroktól 3 mm-re (közös ismertetőjel).

a) Törés az orr vonalában középtájon.

b) Törés a jobb oldali, belső keretvonalban, a felső saroktól 11 mm-re.

c) Szembetűnő, rendszertelen fehér foltok a számjegy nullája felett, a kerek tábla színezett mezőjében.

d) A gyöngykeret bal oldali 17. gyöngyszemét kis fehér vonal köti össze a belső kör közével.

e) Törés a bal oldali belső keretvonalban, a felső saroktól 5 mm-re. Ez a törés egybefolyik az indavégződéssel.

A 10 krajcáros boríték bélyegképeinek ismertetésével zárom is jelen tanulmányomat azzal a megjegyzéssel, hogy a Posta — utánvételi jegyek fekete 10 krajcáros bélyegképének csak metszetjelei egyeznek a borítékok bélyegképével.

Kutatásaimat folytatom a többi borítékra nyomott bélyegképpel. Ezeknél is feltehetően megállapítható a metszetjelek és a típus-ismertetőjelek.

Jelen tanulmányomra vonatkozóan kérem e terület iránt érdeklődők hozzászólását és kiegészítését, amelyet további munkámban hasznosítani kívánok.

KÉSZPÉNZÉRT VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ

KLASSZIKUS BÉLYEGEKET

minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK

különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért

50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő

1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

A balatoni magánposta-bélyegek története (1875)

DR. NAGY FERENC (Bécs)

Az első magyar magánposta bélyeget több mint 100 éven át homály fedte. Ennek több oka volt: a fennmaradt bélyegek csekély példányszáma, a magánposta bélyegek iránt nem volt kellő érdeklődés.

Mi a magánposta bélyeg?

Olyan helységekből, melyekben különböző okok miatt az állami posta állandó hivatalt nem létesített, magánszemélyek vállalták el a levelek szállítását a legközelebbi postahivatalba. Ezen tevékenységükre a M. Kir. Postától, amelynek monopóliuma volt erre a tevékenységre, külön engedélyt kaptak. A magánpostákat tehát hivatalos jellegűeknek tekinthetjük. Ezek a magánszemélyek a szállított postai küldemények után egy bizonyos összeget számíthattak fel, amelynek könnyebb elszámolása céljából, hasonlóan az állami postához, saját bélyegeket készíttettek.

Időszakos magánposták működtek például Erdélyben, ahol a hegyekben levő, de csak a nyári hónapokban üzemeltetett üdülőhelyek postáját vitték le a völgyben levő állami postahivatalokba, ill. vitték fel onnan a hegyekbe. Az állami postaszolgálat boldog volt, hogy e nehéz, és számára nem kifizetődő feladatot levették a válláról. Így indult meg az első magyar hotelposta szolgálat a Hohe Rinné-ről (magyarul: Magas Csurgó, mai neve: Paltinis) Kereszténységetre 1895-ben. A Hohe Rinne az Erdélyi Kárpátegyesület nyaralótelepe volt, Nagyszebentől 32 kilométerre.

Ez a magánposta olyan jól bevált, hogy 1926-ig működött, tehát 31 éven keresztül.

Ezt követte a M. Kir. Kincstári Magura-nyaralótelep magánpostája 1903-ban és 1911-ben Jósikatelepre, ill. Reketóra, valamint 1909-ben, szintén az Erdélyi Kárpátegyesület kebelén belül Bistrá-ról Szászsebesre.

E tanulmány azzal a magánposta-bélyeggel foglalkozik, amely a fent említett hotelposta bélyegek előtt, már 1875-ben kiadásra és forgalomba került, és amelyeket a Balaton északi és déli partja között, a Révfülöp—Boglár vonalon hajón szállított küldemények díjának lerovására használtak.

A bélyegeket az ezen a vonalon hajózó Zala—Somogyi Gőzhajó Társaság adta ki zöld, kék és piros változatban, azonos bélyegképpel: kerek mezőben egy horgony, alatta a Z. S. G. T. betűk, a társaság monogramja. A nyomástechnika igen primitív, a bélyegek kézi sajtón, egyenként készültek egy fém nyomódúcról, amely olyan éles volt, hogy a bélyegek papírjából olykor egy-egy darabot kivésett és kiszakított (dombornyomás).

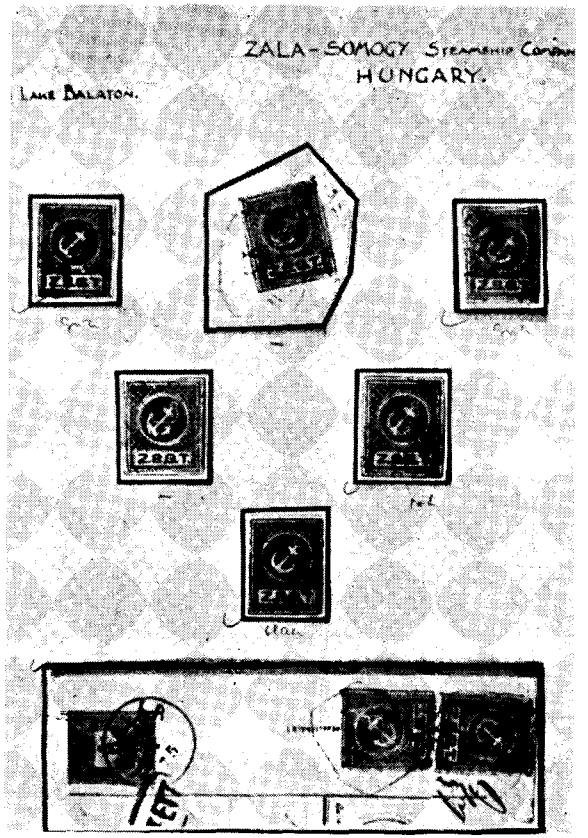
E magán bélyegkiadásból összesen mintegy 20 darab maradt fenn (valamennyi használt példány). Nem cso-

1. ábra. A Williams-fivérek könyvének német kiadása

da, hogy létezésének ténye feledésbe merült. Az egyetlen létező Balaton bélyeg gyűjteményt az angliai Williams fivérek, a magánposta bélyegek nagy szakértői és gyűjtői ismertették „Ritka bélyegek" címmel Angliában és Németországban megjelent könyvükben, az akkoriban még Chichagóban levő világhírű Steindler-féle hajóposta gyűjtemény részeként. E könyvben a világ összes ritkaságát ismertetik 124 oldalon gyönyörű képekkel, ahol is Balaton-bélyegünk kitűnő társaságban található, a kék Mauritiussal, a cinóber Merkurral és az 1 cent British—Guayanaval.

E gyűjtemény első nyomát a bécsi 1911-es nemzetközi bélyegkiállítás katalógusában találtam meg, ahol a Mirko Poppovits-féle gyűjtemény részeként került bemutatásra. Tőle Eugene Klein hajóposta-gyűjtőhöz

2. ábra. A Steindler-gyűjtemény megfelelő oldalának fényképe

került, akinek 1943-ban történt elhunyta után a bécsi származású és Morton Crove-ban Chichago mellett élő nagy hajóposta-gyűjtőhöz került, Julius P. Steindlerhez.

Ő magas kort ért meg, 80 éves korában, 1970-ben halt meg. Csodálatos gyűjteményét a Robson Love cég árverezte el 1972-ben, Bázelban. Az 5 bélyegből álló kis

gyűjteményt dr. Anton Jerger-hez került Bécsbe, csak 3 darab szóródott szét, de szerencsére neki sikerült egy szebb levéldarabbal és egy további bélyeggel 7 darabra kiegészíteni a gyűjteményt. Tőle került aztán 1976-ban hozzám a sokat hányódott Balaton-gyűjtemény és így vált lehetővé, hogy fél évszázad után ismét magyar kézben alaposabb tanulmány tárgya lehetett. Noha már eddig is jelentek meg közlemények e bélyegekkel kapcsolatban, ezek általában olyanok tollából valók, akik a bélyegekről csak hallottak, magukat a bélyegeket talán nem is látták. Jászai pl. 1927-es katalógusában 5 színről írt. Mivel a ténylegesen készült háromféle szín megfelel az akkor forgalomban levő levélmintás sor 3 értékének (zöld: 3 kr, piros: 5 kr, kék: 10 kr) nyilvánvalóan úgy vélte, hogy lila (2 kr) és szürke (20 kr) színű bélyegek is készültek.

Carl Schmidt „A német magánposták értékcikkeinek kézikönyvében 2 sorról is ír, egy kőnyomatos és egy könyvnyomatosról.

Több információt találunk a „Bélyeggyűjtő" c. folyóirat 1936. július 1-i és 1937. 5. számában „DRIL". szignatúrával. Ő próbálta meg először a bélyegek létrejöttének körülményeit is felderíteni. Az alábbiakban néhány adatot tőle is átvettem.

1971-ben Budapesten megjelent „A BALATONI GŐZHAJÓZÁS 125 ÉVE" c. kitűnő könyv Füzes Miklós, dr. Sági Károly és dr. Zákonyi Ferenc tollából. E művet én a keszthelyi Balaton Múzeum jóvoltából megkaptam, és így sikerült rendkívül sok értékes adatot találnom. Noha a Balaton-bélyeggel kapcsolatos utalás átvette a Jászai-féle tévedést, az 5 színnel kapcsolatban, a műnek a Zala—Somogyi Gőzhajózási Társaságra vonatkozó része egyedülálló.

Az eddigi legsikerültebb Balaton-bélyeg tanulmányt dr. Rampacher Pál írta a Merkur c. folyóirat 1957 októbei számában. Ezt a londoni The Stamp Lower is közölte egy pár hónappal később, mivel Angliában a magánpostabélyegek iránt mindig is nagy volt az érdeklődés.

3. ábra. A Balaton mint az Ozmán és Habsburg birodalmak határának része

Rampacher cikkében még kétségbe vonta egy gőzös létezését, és úgy vélte, hogy a ZSGT a postát komppal szállította. Ő az első világháború előtt Dessewffy Miklós gróf gyűjteményében használatlan példányokat is látott, melyeket az egyenesen a Társaságtól szerzett be. Rampacher azon a véleményen van, hogy mindhárom bélyegszín azonos névértéket jelzett, és az 5 kr volt. Szerinte Magyarországon akkoriban nem tudtak dombornyomású bélyeget készíteni, ezért a Balaton-bélyegek külföldön készülhettek.

Az alábbiakban megkísérlem összefoglalóan ismertetni a Balaton-bélyeg létrejöttének gazdaságtörténeti hátterét.

A BALATON TAVÁRÓL ÁLTALÁBAN

Mint tudjuk, a Balaton mintegy 77 km hosszú tó, átlagosan 5—12 km szélességgel. Két helyen szűkül csak össze, a tihanyi szorosnál Tihany—Szántód között $1^1/_2$ km-re és Révfülöp—Boglár között $5^1/_2$ km-re. A zalai és a somogyi part közötti összeköttetés létrehozásához tehát ez a két pont ajánlkozott. Hogy ez az összekötte-

Schnellfahrt
nach dem Füreder Sauerbrunn.
Sonntag am 13. d.
beginnen die Schnellfahrten nach dem berühmten Bade-Orte Füred am Plattensee, welche jeden Montag und Donnerstag von Füred — Samstag und Mittwoch aber von Pesth Schlag 5 Uhr früh abfahren, und schon Abends 7 Uhr an die Bestimmung eintreffen werden.
Das Aufnahms-Bureau ist in Pesth am Josephsplatz im Exc. Graf Cziráky'schen Hause, 2 Stock, bei
Oberhäuzer.

4. ábra. Hirdetés a Pesther Tageblatt 1840. június 5-i számából, ahol heti kétszeri „gyorsutazást" ajánlanak Füredre, indulás reggel 5-kor, érkezés már este 7-kor (!)

tés csak lassan jött létre, annak több oka volt. Először is nem szabad elfelejtenünk, hogy a Balaton az ozmán és Habsburg birodalom közötti határ egy részét képezte, így világos, hogy szorosabb kapcsolatok a két part között nem jöhettek létre.

A másik ok az lehetett, hogy az akkori kezdetleges evezős és vitorlás csónakok közlekedése a tavon főleg nyáron hirtelen támadó viharok miatt nem volt éppen veszélytelen. Pedig ilyen összeköttetés létrejötte egyre fontosabbá vált a 19. sz. első felében. Az északi part lassan kifejlődő iparának termékeit, főleg követ és bort át kellett szállítani a déli part fogyasztóihoz, és az ezen a vidéken meglepően korán fejlődésnek indult idegenforgalom is sürgette egy teljesítőképesebb, gőzzel hajtott hajó beszerzését.

A 14 órás kocsikázás fáradalmait Kossuth Lajos is magára vállalta, mikor 1842-ben Füreden nyaralt. Innen írta a Pesti Napló augusztus 7-i számában:

„... és mégis az embernek szíve fáj, midőn e roppant vízre tekint. Oly holt, minő csak Palesztinában a megátkozott Holttenger lehet! 20 mérföldnyi sima út, ... s rajta mégis egyetlenegy hajó sem lebeg, kivéve talán a füredi sétaladikokat, vagy egy nyomorult halászcsónakot."

Nem csoda, ha a közlekedési problémák terén igen tevékeny Széchenyi István figyelmét sem kerülte el ez a tény, és 1845-ben nagy energiával megkezdte egy „Balatoni Gőzhajózási Társaság" létrejöttének szervezését, mely Kossuth, Széchenyi és helybeli vállalkozók összefogásának eredményeként 1846-ban meg is alakult. Első tevékenységük volt egy gőzhajó megrendelése, mely meglepően gyorsan, még abban az évben elkészült és szeptember 21-én vízre is bocsátották, „Kisfaludy" névre keresztelve azt, Kisfaludy Sándor költő emlékére. A hajó rendszeres járata 1847-ben indult meg, 11 helyen kötve ki partmenti útvonalán. Mivel azonban így csak ritkán jutott el a nagyobb helységekbe, és a számos kikötő egy része nem volt kifizetődő, 1850-re már csak 3 helyen vetett horgonyt: Siófokon, Füreden és Keszthelyen.

Ez volt a helyzet 1861-ig, amikor megépült a déli parton a Pest—Nagykanizsa közötti vasútvonal a Cs. Kir. Szab. Déli Vaspálya Társaság kezelésében, lényegesen megkönnyítve a személy- és teherszállítást a főváros és a Balaton között. Mivel azonban ettől az évtől kezdve a „Kisfaludy" már csak személyszállítást vállalt, egyre égetőbbé vált a két part közötti kompközlekedés megoldása. Újból megindult a vitorláskomp-járat észak és dél között. Természetes, hogy itt is hamaro san felvetődött egy gőzhajó beszerzésének és üzembehelyezésének szükségszerűsége, a Balatoni Gőzhajó Társaság és a Kisfaludy gőzös mintájára.

A ZALA—SOMOGYI GŐZHAJÓ TÁRSASÁG TÖRTÉNETE

Már 1869-ben felterjesztette a fülöpi révbérlő és az északi part birtokosainak kezdeményezésére létrejött kérvényt Zala megye közgyűlése a Közmunka és Közlekedésügyi Minisztériumhoz egy „balatoni gőzhajó társaság létesítése és a Balaton két partjának leendő

5—*6. ábra.* 2 zöld, 2 kék bélyeg

összeköttetése iránt". A kérvény eredetiben ~~nem~~ maradt fenn, de nyomai a zalaegerszegi levéltárban megtalálhatók. Noha a kérvényt csak 1873-ban intézték el, a Zala—Somogyi Gőzhajó Társaság (ZSGT) megkezdte tevékenységét. Az újpesti hajógyárnál, mely annakidején a Kisfaludy gőzöst is építette, egy 25 lóerős, 50 személyes csavargőzöst rendelt. Ez 1872-ben elkészült és vízre is bocsátották, így a tó második gőzöse is megkezdte munkáját Révfülöp és Balatonboglár között. A hajó neve „BALATON" volt. Fénykép erről a kis gőzösről nem maradt fent. Szerencsénkre azonban a nagy elbeszélő, Eötvös Károly utazott e hajón 1875-ben, és élményeit „Utazás a Balaton körül" c. könyve III. kötetében a 62. oldalon így örökítette meg:

„Bizony ez kis hajó volt, de azért gőzhajó volt. Ez volt a Balaton második gőzhajója. Első volt a Kisfaludy. Ennek azonban nem adtak nevet. Olyan kicsiny volt még, hogy meg se keresztelték. Somogyi birtokosok és kereskedők építtették, hogy követ, bort és személyt szállítsanak vele Zalából. Boglár, Fülöp és Badacsony között közlekedett, a viharok azonban gonoszul bántak vele, azért nemsokára eladták tyúkültetőnek. Volt egy kis mentőcsónakja is. Kózmadzaggal volt a hajó farához kötve. Volt két födetlen nagyobb uszályhajó is. Ezt szokta Fülöp és Boglár között vontatni."

A ZSGT kezelésében ez időben a „Balaton"-on kívül még 6 uszályhajó is volt, emellett vagyonához tartoztak ügynökségi épületek Bogláron és Révfülöpön. Működése sajnos már az első években deficites volt, anyagi helyzetére vonatkozóan pontos feljegyzések maradtak fent.

Valószínűleg az állandósult pénzhiánynak volt köszönhető az az ötlet, hogy mivel az északi parton akkoriban postahivatal nem volt, az ott postára szánt küldeményeket díj fejében a déli, boglári hivatalhoz szállítják. A küldeményeket a révfülöpi ügynökségnél kellett leadni, ahol Nyitrai Aurél kapitány átvette azokat továbbításra.

E postatovábbításra a Társaság bizonyára hivatalos engedélyt kapott, noha ilyen irat eddig még nem tűnt fel. De hogy ez így volt, az bizonyos, mert abban az évben a ZSGT olyan lépésre szánta magát, melynek következményeként ez a kicsiny, deficites helyi jellegű társaság belekerült a nemzetközi filatélia „Gothai Almanach"-jába: saját bélyeget készíttettek a díjak egyszerűbb lerovására!

A Társaság nem volt annyira szegény és a hajó nem annyira rozoga, mint ahogy Eötvös kissé gúnyos leírásából kitűnne. Volt abban egy kis rosszindulat is, lévén Eötvös veszprémi, lokálpatriotizmusát ingerelhette a zalai vállalkozás. Mindenesetre a Társaság anyagi helyzete minden nehézség ellenére is megengedte, hogy 1875-ben egy kis nyomdában, hogy melyikben, azt ma már nem lehet megállapítani, egy horgonyt és a Társaság monogramját ábrázoló bélyegeket rendeljen meg. E bélyegek elég kezdetleges kivitelűek. Méretük 18×23 mm, fogazatuk nincs, csak jelzésként a bélyegek egyszerű rajzán.

A rácsos alaprajz és a horgony kidomborodik a képből, a 4 betű pedig bevéződik a papírba. Vízjelük nincs.

Három színben készültek: piros, kék és zöld. Ma már nem állapítható meg bizonyossággal, hogy ezek különböző névértéket jelentettek, vagy egyéb okokból készült több színben a bélyeg. A 3 szín csak látszólagos luxus, mert a piros és a zöld festék kikeveréséből megkapjuk azt a kék árnyalatot, mely megegyezik a kék bélyegek színével. Hogy ez nemcsak spekuláció, azt bebizonyítja az a tény, hogy a bélyegek színei néha árnyalatváltozásokat mutatnak.

Mint bevezetőmben említettem, kb. 20 darab maradt fenn a bélyegekből. Ezek tudomásom szerint a következőképpen oszlanak meg:

a) 1 piros, 2 kék — ebből egy db zöldeskék árnyalatú —, és 5 zöld bélyeg az én gyűjteményemben.
b) 4 db zöld bélyeg a Bélyegmúzeumban kiállítva. Ebből 3 db teljes levélen, és egy levéldarab kékeszöld színárnyalatban.
c) 1—1 piros, kék és zöld bélyeg egy olaszországi hajópostagyűjteményben.
d) 1 zöld bélyeg levélkivágáson Angliában.

Ez 16 regisztrált darab. A többi feltételezett egyedi darabok egyéb külföldi hajópostagyűjteményekben lehetnek.

7—8. *ábra.* Piros bélyeg, zöld bélyeg levéldarabon
BALATON 16/10 szögletes
és RÉV-FÜLÖP 16/10/75 kétkörös bélyegzővel

Az eddig megjelent irodalomban mindössze 2 db piros és 4 db kék bélyeg vált ismeretessé, a többi példány mind zöld. Párok, vagy használatlan bélyegek nem ismeretesek.

Mindhárom levél ugyanabból a levelezésből származik és nem viseli nyomát az állami posta kezelésének. Levelek csak a Bélyegmúzeum tulajdonából ismeretesek.

Feltűnő, hogy valamennyi bélyeg Rév—Fülöpi bélyegzőt visel. Ez nem azért van, mert a leveleket csak egy irányba szállították, hanem azért, mert az ügynökség épülete Révfülöpön volt, ahol a leveleket mindkét irányban kezelték. Ez az épület ma már nem található meg, néhány éve lebontották.

Valamennyi kivehető dátumot viselő bélyegét az 1875-ös évben használták.

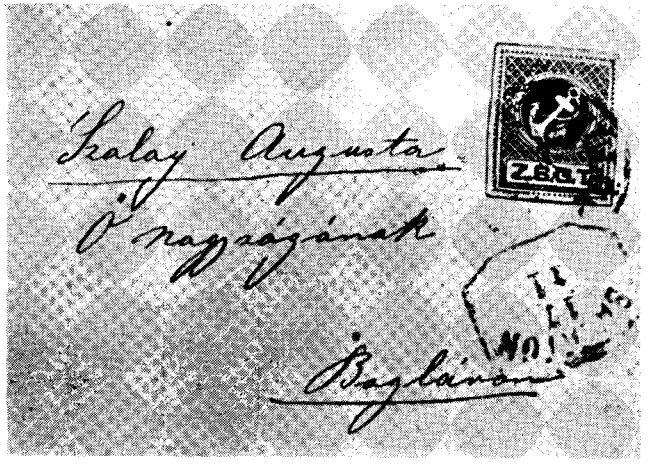

9. ábra. Zöld bélyeg levéldarabon.
23/10/75 dátummal. (Az angliai példány)
10. ábra. Kékeszöld bélyeg levéldarabon.
20/10/75 dátummal. (A Bélyegmúzeumból)

Az alant bemutatott utalványszelvény rendkívül érdekes darab.

Az 1874-es kiadású, fekete színű 5 kr-os díjjegyes postautalványon (9. sz. a dr. Simándy katalógus szerint) 2 db zöld Balatonbélyeget látunk. A felső bélyegen egy nyolcszögletes bélyegző, melyet már a leveleken is láttunk, BALATON 16/7 szöveggel, az alsó bélyegen a kétkörös RÉV—FÜLÖP 16/7/75 ügynökségi bélyegző. Az 5 kr-os rányomott bélyegen az állami posta BOGLÁR-i bélyegzőjét látjuk 16/7/75 keltezéssel, valamint a KIFIZETTETETT kezelési bélyegző töredékét. Ez az utalványdarab több szempontból is rendkívüli különlegesség, ugyanis

(1) — ez az egyetlen fennmaradt filatéliai dokumentum, melyen a ZSGT és az állami posta bélyegei egymás mellett láthatók, bizonyítva előbbiek legális voltát.

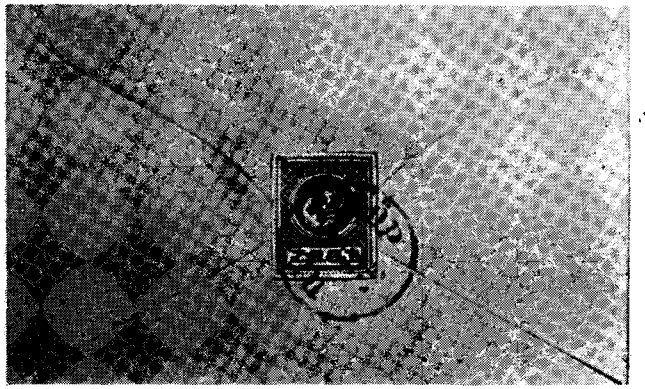
11. ábra. Levél Rév-Fülöpről Boglárra
7/11 dátummal.

(2) — Ez az egyetlen darab, ahol a 2 Balaton-bélyeg látható egymás mellett, további fejtörésre adva okot a hajóposta díjtételeit illetően, és alátámasztva annak valószínűségét, hogy a bélyegek egyenként készültek.

(3) — A hajóposta bélyegzések ezen a darabon kék színűek, míg a későbbi bélyegzésű példányokon fekete.

(4) — Ez a példány viseli a legkorábbi ismert dátumot. Mivel egy másik zöld bélyegen 19/8 dátummal egy további kék bélyegzés ismeretes, úgy tűnik, hogy a bélyegzők festéke eleinte kék, később pedig fekete volt.

Mint láttuk, valamennyi levélen, levéldarabon, vagy az utalványon felhasznált és fennmaradt bélyeg színe zöld. Miért készültek azonban kék és piros bélyegek? A 3 különböző szín 3 különböző névértéket jelentett? És mennyi volt egyáltalán a bélyegek névértéke? Fél évszázada találgatják a filatéliai kutatók ezeket a kérdé-

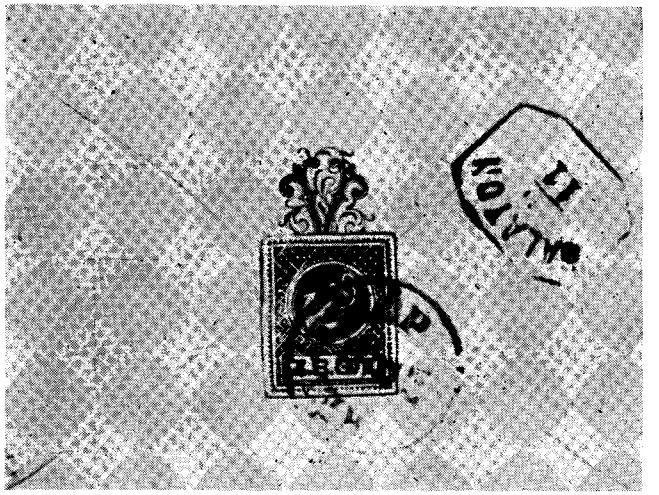
12. ábra. Levél 4/11/75 dátummal

seket. Mivel a bélyegek keletkezésével kapcsolatban feljegyzések nem maradtak fenn, és a fellelhető anyag nem nyújt kielégítő felvilágosítást, tanulmányozásukkor új utakat kell keresnünk, ha tovább akarunk jutni.

FELTEVÉS
A BALATON-BÉLYEGEK LÉTREJÖTTÉRŐL

Ha a ZSGT ügyintézői 1875-ben saját bélyeg készítését tervezték, nem kellett messzire tekinteniük, hogy példaképet találjanak. Már 1840-től szállított postát a Dunán a Galatz-ig hajózó cs. kir. Dunagőzhajózási Társaság (D. D. S. G.). Az ügykezelés megkönnyítésére ott 1866-ban magánbélyeget adtak ki, melyet a dunai szakaszon szállított levelek bérmentesítésére használtak.

A Balaton-bélyegeket fedő homály valamelyest eloszlik, ha a DDSG bélyegeket és bélyegzőit megvizsgáljuk és azokat a ZSGT-ével összehasonlítjuk. Már a bélyegképnél is hasonlatosságot fedezünk fel: mindkét társaság bélyegein uralkodik a horgony motívum és a társaság neve. Mondhatná valaki, hogy ez csak természetes egy hajóposta bélyegen. Nos, áttanulmányoztam

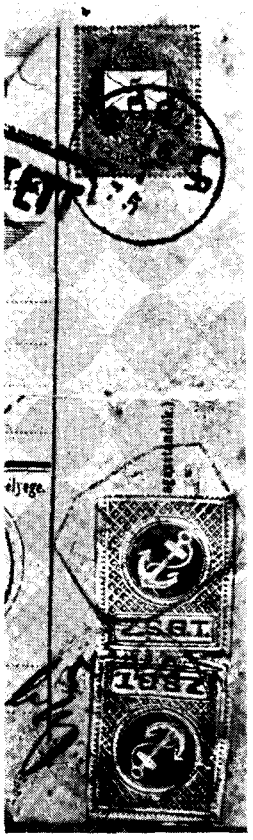

13. ábra. Levél 20/11/75 dátummal

Julius Steindler egykori hajóposta gyűjteményét, és arra a meghökkentő tényre akadtam, hogy egy társaság sem vette fel bélyegeire ezt a motívumot. A Lady McLoad, Morton és társai., Hamburg—American Packet Company, Canal Maritime de Suez, Asia Minor S. S. Co. stb. magánbélyegek mindig hajót ábrázolnak, és nem horgonyt.

Ami itt feltűnik, az az, hogy a ZSGT bélyegen értékjelzés nem szerepel. Miért nem? Ha a 3 szín 3 különböző értéket jelentett volna, mégis csak valahogy belevésették volna a primitív klisébe. Tegyük tehát fel, hogy értékmegkülönböztetésre nem volt szükség, mert mind a 3 szín ugyanannyit jelentett. Lehetséges ez? Igen. A DDSG bélyegein van ugyan egy 10-es szám, de az 1868 óta forgalomban levő bélyegek mind 10 kr-sak, noha 3 színben voltak: piros, zöld és lila!!! Tehát színeikben is megegyeztek a ZSGT bélyegei színével.

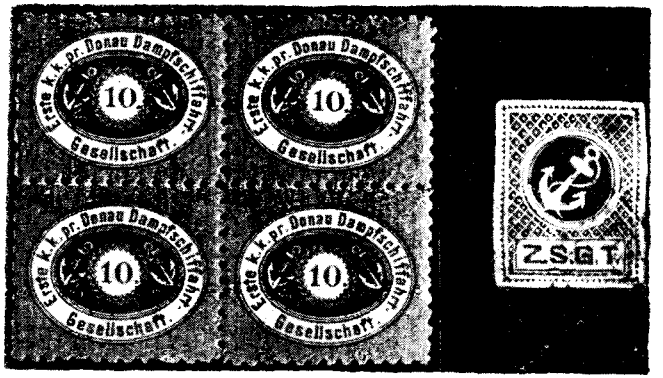
Az egyetlen különbség az, hogy a harmadik szín a ZSGT-nél nem lila, hanem kék. A DDSG gazdagabb lévén, eleve 3 színt rendelhetett meg, míg a ZSGT bé-

14. ábra. Utalványszelvény 2 zöld Balaton-bélyeggel

lyegeit készítő kis nyomda takarékosságból a piros és zöld színt összekeverhette, ami a kék színt adja ki, pont olyat, amilyen a bélyegeké. Ezt én magam is kikevertem, és sikerült a próba.

Mennyi lehetett ez a névérték? A leveleken egy zöld bélyeget látunk. Ha Jászai 1927-ben felállított elméletét elfogadjuk, miszerint a bélyegek színe megfelelt a levélmintás sor színeinek, akkor a leggyakoribb szín a piros lenne a ZSGT bélyegeinél, aztán jönne a kék, és

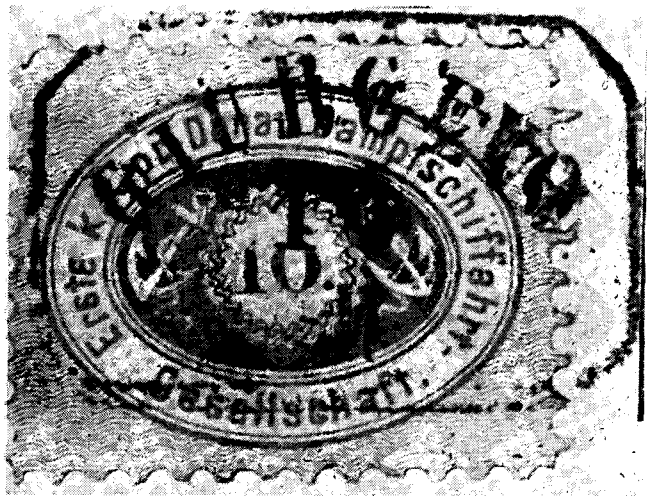
15. ábra. A DDSG és a ZSGT bélyegei hasonlatossága

a legritkább lenne a zöld (helyi levél portója akkoriban 3 kr volt.) Márpedig a fent látható levelek távolságiak, melyek portója akkoriban 5 kr volt, tehát a piros bélyegnek kellene rajtuk lenni.

Az sem valószínű, hogy a hajóposta olcsóbb lett volna az államinál, inkább az, hogy azonos tarifát használtak. Nézetem szerint egy bélyeg ára 5 kr volt. Mivel a zöld színt a legkorábbi és legkésőbbi dátummal is megtaláljuk, nem valószínű, hogy portóemelés miatt lett volna szükség a többi színre. Még 1875. november 20-án is csak egy zöld bélyeg kellett egy levélre.

Feltűnik, hogy mindhárom levélen nyoma sincs az állami posta kezelésének. Feltehetően a címzett maga vette át azokat a boglári ügynökségen. Más a helyzet a szelvényen. Ezt a küldeményt felthetőleg a boglári állami postahivatalban adták fel Rév—Fülöpre. Mivel a hajópostának a szelvényt kézbesítés, ill. aláírás céljára először Fülöpre, aztán aláírva vissza Boglárra kellett szállítania, kétszeres tarifát számítottak fel. Ez lehet a két zöld bélyeg magyarázata. Ha pl. egy piros bélyeg értéke 2 zöldnek felelt volna meg, akkor bizonyára azt ragasztották volna rá.

Itt említem meg, hogy a nálam levő piros bélyegen tisztán és az egyik kék bélyegen nehezen kivehető fel-

16. ábra. GIURGEVO-i nyolcszögletű DDSG bélyegző DDSG bélyegen

használási hónap augusztus, tehát eléggé korai, de mindenesetre egyidejű a zöldekével.

Érdekes, hogy egyetlen olyan küldemény sem maradt fenn, amely elhagyta volna a Révfülöp—Boglár vonalat, és máshová ment volna!!!

Tudnunk kell azt, hogy a Balaton északi partjának „felvégének" a postáját a füredi állami posta vette át, míg az „alvégi" postát a keszthelyi posta továbbította. Így a ZSGT-nek csak a középső rész levelei továbbítása maradt feladatként. Mint ahogy arról észak-balatoni tanulmányutamon meggyőződhettem, Révfülöp még ma is csak egy csendes falucska, ahol a sebesvonat is csak átszalad. Nagy levélforgalma tehát 100 évvel ezelőtt sem lehetett. Hogy minden bélyegen csak a Rév—Fülöp-i bélyegzőt találjuk, annak az a magyarázata, hogy ott volt a társaság főirodája, ahol a hajó is éjszakázott. Hajós emberek már tudják miért: a révfülöpi-öböl hátterében a hegyekkel több biztonságot nyújtott a viharok elől, mint a túloldali nyitott boglári.

Ezt az épületet csak nemrég bontották le, amikor feltehetően sok érdekes adat és feljegyzése semmisült meg.

A ZSGT POSTABÉLYEGZŐIRŐL

Mint a fent bemutatott leveleken, levéldarabokon láthattuk a társaság kétféle bélyegzővel látta el bélyegeit. Az egyik egy $26^1/_2$ mm átmérőjű, kétkörös, évszámos hely-kelet bélyegző, RÉV—FÜLÖP, nap, hónap és 75 évszámmal. A másik egy 25×20 mm-es nyolcszögletű bélyegző, BALATON, nap és hónap jelzésével. Mégegyszer hangsúlyoznom kell, hogy ebben az esetben a bélyegző nem a tóra, hanem a gőzös nevére utal. Ellentétben Eötvös gúnyos útleírásával, volt a hajónak saját neve, erről feljegyzések is maradtak fenn.

Ezt a két bélyegzőt legtöbbször egymás mellett találjuk a küldeményeken, hol kék, hol fekete, de mindig azonos színben, így feltételezhetjük, hogy azokat egy helyen és egyszerre, vagyis a Révfülöpi ügynökségen bélyegezték le.

Ezek a bélyegzőformák eltérnek az akkoriban Magyarországon használt bélyegzők típusától. Az utalványszelvényen látható boglári pecsét, egy 22 mm-es egykörös hk. bélyegző inkább megfelel az általánosan használtnak.

Honnan vette akkoriban azonban a Társaság az ötletet ilyen bélyegzők készítésére?

Azon olvasóim, akik vitatják azt az állításomat, hogy a ZSGT a DDSG bélyegeit utánozta, talán jobban hisznek, miután a két alábbi képet látják. Az elsőn a DDSG giurgevoi ügynökségének nyolcszögletű bélyegzőjét látjuk egy 10 kr-os bélyegükön. E bélyegző mérete 30×18 mm ugyan, de a hasonlatosság szembetűnő. Ilyen bélyegzők több ügynökségnél is használatban voltak (Braila, Semendria).

A másik, kétkörös RÉV—FÜLÖP bélyegző megfelelőjét is sikerült megtalálnom egy levélen, melyet itt láthatunk. Calafat DDSG kikötőben adták fel, ahol a

17. ábra. Levél CALAFAT-ról, Alt-Orsováig DDSG hajón, onnan rendes postával vasúton Bécsbe

18. ábra. A hajó képe

DDSG bélyeg mellett egy 5 kr bélyeggel már előre leróták a szárazföldi szakasz díját is. A levél érdekessége, hogy azon két bélyegzőt látunk Alt—Orsováról, mely akkor a román—magyar határon levő kikötőváros volt. Az egyiken, a kétkörösön 29/6, a másikon, az akkoriban általában használt egykörös bélyegzőn egy nappal későbbi, 30/6 dátumot láthatunk. Mivel nem valószínű, hogy egy és ugyanazon postahivatal ugyanazt a levelet kétszer kezelte volna, inkább az a valószínű, hogy az első, a kétkörös bélyegző a hajópostát átvevő hivatal bélyegzője, a másik, a 30/6-i pedig a vasútállomási postahivatalé.

Így minden ZSGT bélyegző és bélyeg ismérvét a DDSG küldeményein felfedezhetjük. Ennyi véletlen már nem valószínű!

A BALATON GŐZÖS TOVÁBBI SORSA

A ZSGT alapítása óta pénzügyi nehézségekkel küzdött. Már 1873-ban olvashatjuk a Somogy c. lapban, hogy „... kellő forgalom híján a kiadások felülmúlják a bevételeket és egész hivatali személyzet van beosztva az ügykezelésre, holott nincs mit kezelnie".

Ugyanez a lap abban az évben többször is foglalkozott a témával. A jelek szerint a Társaság vezetősége nem volt képes elég megbízást szerezni, holott lett volna elég tennivaló, főleg a kövek Somogyba szállítása terén. A sorok között olvasva az a benyomásom, hogy a személyforgalmat szorgalmazzák, de ez nem hozott elég pénzt a társaság konyhájára. A hajónapló, melyet Nyitrai Aurél kapitány 1875-ben vezetett, valahol fennmaradhatott, mert idézetek ismeretesek belőle.

A kis társaság 1876-ban csődbe került. Szintén a „Somogy" írja ez év július 4-én:

„Árverési hirdetmény. Alulírott végrehajtó, ezennel közhírré teszi, hogy Konrád Antal bécsi lakos részére a Zala—Somogyi Gőzhajó Részvény Társulatnál bíróilag lefoglalt és 8469 forintra becsült Balaton nevű gőzhajó készleteivel együtt Bogláron 1876. július hó 20-án de. 9 órakor nyilvános árverés útján fog eladatni, miről a venni szándékozók azzal értesíttetnek, miszerint fen-

ti hajó emez árverésen szükség esetében becsáron alul is eladatni fog. Kelt Lengyeltótin, 1876. évi június hó 25-én Kronberger Manó kir. végrehajtó."

A kis gőzöst megvette egy társaság, a Dunára került és ott dolgozott tovább, tehát nem lett tyúkültető belőle, mint azt Eötvös leírásában megjegyezte. Ez a melankolikus hír volt eddig az utolsó információ, ami a Balaton gőzös további sorsáról eddig rendelkezésünkre állt, a „Balaton Gőzhajózás 125 éve" c. kitűnő könyv alapján.

Annál szenzációsabb az a cikk, mely nemrég jelent meg a Somogyi Naplóban, dr. Zákonyi Ferenc balatonfüredi idegenforgalmi szakíró tollából a Balaton nevű gőzös története címmel. Ebben beszámol arról, hogy Bíró Józsefnek, a Közlekedési Múzeum muzeológusának sikerült a hajó nyomára bukkanni!

Míg korábbi szerzők még a hajó létezését is kétségbe vonták, ma sikerült rekonstruálni a kis gőzös sorsát. Az 1908-as „Hajós Napló"-ban egy Irma nevű hajó neve mellett a megjegyzés található: „a volt Balaton". Így aztán sikerült visszamenőleg is megállapítani a hajó útját.

Először Alexandra néven Albrecht főherceg tulajdonában volt. A hajózási engedély kelte 1879., az adatok megegyeznek a Balatonéval: 46 tonnás, 24 lóerős.

1898-ban Rosenfeld Simon birtokában volt, Mohács néven.

1901-ben Schödl Károlynéé, Irma néven. Abban az időben új gépet kapott, 100 lóerőset, és új felépítményt a kormányosfülkének.

1913-ban a Budapesti Homok és Kavicskotró RT-nél van. Az ottani regisztrálási adatok is egyeznek a Balatonéval: építési év 1872! Vontatóhajóként dolgozott a Dunán.

1930-ban a Nagybátony—Újlaki Egyesült Iparműveknél volt.

1945-ben a háború végetértének zűrzavarában külföldre került, de nemsokára visszakerült és a Folyamkotró és Kavicstermelő Vállalatnál újra átépítették. Mai hossza 29,35 méter, szélessége 5,31 méter, merülése 1,5 m, egy 150 lóerős Diesel-motor hajtja.
A Balaton mai neve: F. K. 312.

Ezekkel az adatokkal sikerült első ízben hézagtalanul rekonstruálni a ZSGT és a Balaton gőzös sorsát. Talán kissé sok gazdasági adatot és kevés filatéliait talál a tanulmányban az érdeklődő, de ez ennél az anyagnál másként nem lehetséges. Mentségemre szolgáljon e téma rendkívüli nehézsége.

Remélem, hogy éveken keresztül folytatott kutatómunkám eredményeként sikerült összefoglalóan és kielégítően elemezni a Balaton-bélyeg létrejöttének körülményeit és ezzel évtizedes tévedéseket tisztázni.

Egy fehér folttal kevesebb a magyar klasszikus filatélia térképén.

Értesülésem szerint a 106 éve működő hajó nemsokára nyugalomba vonul. A Somogy megyei Tanács egy szárazdokkban felállítja Bogláron, belsejében idegenforgalmi érdekességként egy kis múzeumot rendeznek be a hajó történetéről. Remélem, hogy ott a világhírű Balaton-bélyegek története is megfelelő teret kap.

Irodalom:

[1] A Balatoni Gőzhajózás Története. (Füles Miklós, dr. Sági Károly, dr. Zákonyi Ferenc).

[2] Rampacher Pál: Hajóposta a Balatonon.

Tanácsadók:
dr. A. Jerger (Bécs)
dr. Zákonyi Ferenc (Balatonfüred)
dr. L. S. Ettre (USA)
akiket ezúton is meleg köszönet illet.

Index

1 *Results of the research work of Béla Térfi (Mrs. J. Sipos)*

A popular subject of collectors are cancellations of letters, which were carried on the postal route prior to the 1st June 1850, i. e. before the introducton of Austrian postage stamps used in the territory of Hungary. So far only the book of Béla Térfi, published in 1943 in Hungarian: „Bélyegelőtti levelek és azok lebetűzése (Prephilatelic letters and cancellations) and in German: „Vor der Marke-Briefe und deren Abstempelungen", dealt with this subject in detail; Appendix I of this book contains the new material discovered during the printing.
Béla Térfi continued his research during several years and found a number of further cancellations. The research material is in the property of the Stamp Museum of the Hungarian Post; in the present article this material becomes a public property as Appendix II of the book.

2 *Postage-mark types of typographic envelopes of the year 1871 (Tamás Bánfalvy, Stockholm)*

The author is the well-known researcher of Hungarian postage-marks of the years 1860 and 1870; this time he is stdudying the typographic envelopes with blue value impress of 10 Kraicar and issued in 1871.
As a result of his studies the assumption seems to be proved that the complete plate of this envelope consisted of 9 blocks, and he draws the sketch of the presumable and most practicable placement, although it is no longer possible to determine the position occupied on the sheet by certain blocks arbitrarily indicated here with I through IX. The arrangement on the sheet drawn, takes for granted a printed sheet of 656×480 mm at the minimum.
On closer observation one may note 16 print-marks on the picture of the stamp, and type 9 may be differentiated on the basis of the other characteristics. All these are presented on large-sized detailed figures.

3 *Stamps of the private post of Balaton (dr. Ferenc Nagy, Vienna)*

In this study the author deals with the most rare and less known stamps of Hungarian private post. He describes the stamps and the history of their origin by presenting the background of economic history. He tries to give a comprehensive answer to all questions either not solved by the studies so far, or their assumption being not acceptable. In the analysis he is comparing the stamps of ZSGT and DDSG, proving that the latter had an influence on the former, which also explains certain unsolved problems. In his article the author follows the fate of known (about 20) stamps illustrating their rarity and significance, hoping that with this study the stamps of Balaton will receive due attention at home and abroad.

Sommaire

1 *Résultats des recherches de Béla Térfi.*
(Mme József Sipos)

Le collectionnement des oblitérations des lettres acheminées par la poste, avant l'utilisation des timbres postaux autrichiens sur le territoire hongrois, qui commenca le ler juin 1850, constitue pour les philatélistes, un domaine de choix. Seul le livre de Béla Térfi paru en hongrois en 1943 sous le titre „Bélyegelőtti levelek és azok lebetűzései" (Lettres pré-philatéliques et leur épellation) et en allemand sous celui de „Vor der Marke-Briefe und deren Abstempelungen" traite de ce sujet. A la fin de cet ouvrage, on trouve également le complément No 1 contenant des renseignements complémentaires parvenus à la connaissance de l'auteur après la mise en impression.
Béla Térfi continuant de longues années durant, ses recherches sur ce même sujet a découvert de novelles oblitérations. Tout ce matériel de recherches est actuellement en possession du Musée du Timbre de la Poste hongroise et cet article a eu comme but de mettre à la disposition des intéressés, sous forme de complément No 2, le résultat acquis dans ces nouvelles recherches.

2 *Types des affranchissements des enveloppes imprimées de l'année 1871*
(Tamás Bánfalvy — Stockholm)

L'auteur est connu, comme un chercheur qualifié du domaine des affranchissements hongrois des années 1860 et 1870. Dans le cas présent, il s'occupe des enveloppes avec impression de la valeur, en couleur bleu, du 10 kreuzers, émission de l'année 1871. Comme résultat de ses recherches, il constate la confirmation de sa supposition, à savoir que la planche d'impression de ces enveloppes était composée de 9 clichés et c'est en se basant sur cette supposition qu'a été dessinée la disposition la plus vraisemblamble; quoique la place occupée par chacun de ces clichés, numérotés de I à IX ne peut naturellement être déterminée. Leur dispositon sur

la planche suppose une feuille d'impression de 656×480 mm.
Une étude approfondie du dessin du timbre, a permis de relever 16 signes de gravure. Le type 9 peut être sélecté sur base des autres signes distinctifs.
Tout ce qui précède est présenté avec l'appui de dessins détaillés.

3 *Les timbres de la poste privée du Balaton (dr. Ferenc Nagy — Vienne)*

L'auteur s'occupe dans cette étude des timbres de la poste privée hongroise, constituant une des raretés les moins connues du monde philatélique. Il fait connaitre en détail tout ce qui se rapporte à ces timbres, présentant les dessous historiques et économiques qui se rattachent à leur origine. Il tâche de répondre aux nombreuses questions restées sans réponse dans les études parues à ce jour, ou sur lesquelles il n'a été avancé que des suppositions imprécises.
Dans cette analyse il compare les timbres ZSGT aux timbres DDSG, prouvant l'effet de ces derniers sur les précédents, ce qui explique certains problèmes qui n'avaient pas été résolus à ce jour.
L'auteur dans son article suit le sort de ces timbros connus (environ 20 pièces) illustrant leur rareté et leur importance, dans l'espoir d'attirer l'attention des philatélistes, hongrois et étrangers, sur ces timbres du Balaton.

Inhaltsverzeichnis

1 *Forschungsergebnisse von Béla Térfi (Frau J. Sipos)*

Bevorzugte Objekte der Sammler sind die Stempelungen von Briefen, welche vor dem 1. Juni 1850, d. h. vor Einführung der ersten in Ungarn gebrauchten österreichischen Briefmarken auf dem Postweg befördert wurden. Bisher befasste sich damit eingehend nur das Buch von Béla Térfi, welches in 1943 in ungarischer Sprache: „Bélyegelőtti levelek és azok lebetűzése" und in deutscher Sprache: „Vor der Marke—Briefe und deren Abstempelungen" veröffentlicht wurde; Anhang I dieses Buches enthält jenes neue Material, welches während dem Druck entdeckt wurde.
Béla Térfi hat seine Forschungen jahrelang fortgesetzt und weitere Abstempelungen gefunden. Sein Forschungsmaterial ist im Besitz des Briefmarkenmuseums der Ungarischen Post; im vorliegenden Artikel wird dieses Material als Anhang II des Buches zur allgemeinen Verfügung gestellt.

2 *Gebührtarifenarten typographischer Briefumschläge aus dem Jahr 1871 (Tamás Bánfalvy, Stockholm)*

Der Verfasser ist ein bekannter Forscher der ungarischen Gebührentarifen von 1860 und 1870; diesmal untersucht er die typographischen Briefumschläge mit blau bedruckten Wert zu 10 Kreuzer aus dem Jahre 1871.
Als Ergebnis seiner Forschung sieht er die Vermutung bestätigt, dass die vollständige Druckplatte dieser Briefumschläge aus 9 Druckstöcken bestand, und gibt eine Skizze der mutmasslichen und am zweckmässigsten erscheinenden Anordnung, obwohl es heute selbstverständlich nicht mehr festgestellt werden kann, welchen Platz die einzelnen — hier willkürlich mit I—IX nummerierten — Druckstöcke auf dem Bogen eingenommen haben. Bei der aufgezeichneten Bogenanordnung wird ein Druckpapierbogen von mindestens 656×480 mm vorausgesetzt.
Bei eingehender Beobachtung des Briefmarkenbildes kann man 16 Stichzeichen feststellen, und Typ 9 kann anhand der übrigen Merkmale differenziert werden. Alldies wird in umfangreichen Einzelabbildungen dargestellt.

3 *Briefmarken der Privatpost von Balaton (dr. Ferenc Nagy, Wien)*

In dieser Abhandlung befasst sich der Autor mit den seltensten und am wenigsten bekannten ungarischen Privatpost-Briefmarken. Er beschreibt eingehend sowohl die Briefmarken wie auch die Entstehungsumstände und den wirtschaftgeschichtlichen Hintergrund. Er trachtet alle jene Fragen zu beantworten, welche durch die bisherigen Untersuchungen nicht gelöst wurden oder deren Hypothesen nicht zutreffend waren.
In seiner Analyse vergleicht er die Briefmarken von ZSGT und DDSG, beweist den Einfluss letzteren auf ersteren, und dies erklärt ebenfalls einige bisher ungelöste Probleme. In seinem Artikel verfolgt der Verfasser das Schicksal der bekannten (etwa 20) Briefmarken, illustriert ihre Seltenheit und Bedeutung in der Hoffnung, dass durch seine Abhandlung die Balaton-Briefmarken gebührende Beachtung im Inn- und Ausland finden werden.

СОДЕРЖАНИЕ

1 *Результаты исследований Бела Терфи (Широш Йожефне)*

Печати которые можно видеть на таких письмах, которые появились перед выпущением первых австрийских почтовых марок (1 июня 1850 г.) пользованные в территории Венгрии — являются любимыми объектами коллекционеров. Этой темой до сих пор только одна книга Бела Терфи занималась по-немецки и по-венгерски (Письма перед марками и их объяснения) до глубокой частности. Книга и содерживает 1-ое дополнение нового материала. Продолжив исследование Бела Терфи нашел много других печатей. Этот материал находится в Музее Марок при собственности Венгерской Почты. Эта статья является вторым дополнением книги и познакомит читателя с этим материалом.

2 *Типы признаков конвертов книжной печатью 1871 года (Банфалви Тамаш, Штокгольм)*

Автор является известным испытателем венгерских призначных марок 1860—1870 гг. Он теперь изучает марки номиналом 10 крайцеров и конверты синего цвета, готовленные книжной печатью. Результат исследования доказывает, что полный печатный лист состоялся из 9 частей и он рисует набросок помещения того, которой был бы самым целесообразным. Хотя места и положение самовольно рисованные клише (1—9) внутри листа, сегодня невозможно определить оригинальное положение. Нарисованная конфигурация этого листа предпалагается при такой рисовке минимум размера 656x488 мм печатный, бумажный лист. При подробном изучении марка можно наблюдать 16 знаков среза, 9 типов можно различать при помощи других отличительных знаков. Которые показывают и на больших чертежах.

3 *Марки содственной почты на Балатоне (д-р Надь Ференц, Виен)*

В этой статьи автор занимается самыми редкими и меньше всего известными собственными марками, в Венгрии. Подробно показывает и марки условия их зарождения намекая на историю экономики. Он старается дать ответ на вопросы, которые остались вопросами или на ответы других статьей которые не были соответственными. При анализе он сравнивает марки ЗШГТ с марками ДДШГ доказав влияние ДДШГ на ЗШГТ. Это-является и объяснением до сих пор не решенных проблем. В статьи автор следует за судьбами известных (20) марок вычеркнув их редкость и значительность. Он уверен в том, что статья обратит внимание на марки — Балатон и внутры страны и за рубежом.

Ára: 24,— Ft.

ISSN 0 324—4806

Eng. szám: III/SZI/213/1976.

1500 — 79.0502 Ságvári Nyomda, Budapest

79
2

philatelica

philatelica

1979/2

TARTALOM

Visnyovszki Gábor:
A bérmentesítések gyűjtéséről

Pákozdi László:
Az 1817-es bérmentesítési szabályzat

Harkányi István:
A levélborítékrajzú krajcáros bélyegek bérmentesítései

Idegen nyelvű tartalom

A MAGYAR BÉLYEGGYŰJTŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE
TUDOMÁNYOS MUNKAKÖZÖSSÉGE KÖZLÖNYE
BUDAPEST VI., VÖRÖSMARTY U. 65.
FELELŐS SZERKESZTŐ: SURÁNYI LÁSZLÓ
SZERKESZTŐK: HRABÁL LÁSZLÓ
PÁKOZDI LÁSZLÓ
VISNYOVSZKI GÁBOR
FELELŐS KIADÓ: DR. WURM FERENC
IX. ÉVFOLYAM

A bérmentesítések gyűjtéséről

VISNYOVSZKI GÁBOR

Egy ország filatelista kultúrájának egyik fokmérője, hogy a gyűjtők milyen mélységig jutnak el bélyegeik megismerésében, a bennük rejlő számtalan érdekesség felfedezésében és feldolgozásában. Mindezt legkézzelfoghatóbban az illető ország filatelista irodalma fejezi ki.

Hazánkban — hosszú szünet után — A MAGYAR BÉLYEGEK MONOGRÁFIÁJA megjelenésével jött létre olyan irodalmi alap, amely a magyar bélyegek kellő mélységű megismeréséhez és klasszikus módon való gyűjtéséhez szükséges. A megjelenés óta eltelt évek tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a MONOGRÁFIA — tartalmi és aránybeli korlátai ellenére is — nagyon nagy jelentőségű és meghatározó munka.

A PHILATELICA egyik fő célja többek között az, hogy a hiányosságok pótlásával, az új kutatási eredmények közlésével folytassa azt, amit a Monográfia életrehívói elkezdtek. Az elmúlt közel tíz esztendőben egy csaknem teljes levélborítékrajzú krajcáros program és számos más érdekes cikk jelezte a szerkesztésnek ez irányú törekvéseit. Az olvasók hatalmas szellemi munka eredményét kapták kezükbe.

Évi két szám természetesen nem lehet elég ahhoz, hogy minden téma egyforma súllyal és közel egyidőben szerepeljen a lapban. A szerkesztés és a szakírók közös feladata, hogy a fehér foltok csökkenése programszerűen történjék. Másrészt kívánatos, hogy az olvasó minden megjelenő cikket — a saját gyűjtési területén kívül esőket is — érdeklődéssel olvasson és magáénak érezzen, hiszen a legkülönlegesebb gyűjtési terület is egy mozaik filatelista kultúránk teljesebbé tételéhez.

Ha fellapozzuk a „Filatelista kiskönyvtár" sorozatban 1971-ben megjelent KLASSZIKUS MAGYAR BÉLYEGEK negyedik oldalát, ott a szerző (Pákozdi László) összefoglalóan megismétli a klasszikus bélyegek feldolgozásának kívánatos sorrendjét — nyilvánvalóan egyben a kutatás lehetséges területeit is. Talán nem felesleges ennek felelevenítése. Ezek tehát röviden:

I. Bélyegtervek
II. Nyomdatechnika (próbanyomatok, ismertetőjelek, lemezsérülések, lemezjavítások, nyomási sajátosságok, színek)
III. Papiros (minőség, vastagság, vízjelek, vízjelállások, vízjelhibák, számvízjel, gyári vízjel, varratvízjel)
IV. Fogazat (fésűs-, vonal-, vegyesfogazat, fogazási kombinációk, fogazási rendellenességek, fogazatlan bélyegek)

V. Összefüggések
VI. Bérmentesítések
VII. Újnyomatok
VIII. Hamisítások, hamisítványok

Nyilvánvalóan a felsorolt összetevők aránya az egyes bélyegkiadásoknál más és más. A klasszikus bélyegek reneszánszának éppen ez a tartalmi gazdagság az egyik magyarázata. Napjaink bélyegkiadása elsősorban tematikus jellegű, s ennek túlburjánzása egyre inkább visszafordítja a gyűjtők figyelmét a gyűjtési lehetőségek sokaságát kínáló klasszikus időszak felé. A modern bélyeg — hacsak nem hosszú évekig használt forgalmi bélyegekről van szó — nyomási, fogazási, papirosbeli különlegességeket csak elvétve kínál, s akkor is csak néhány szerencsésebb gyűjtő számára. A modern bélyeg a nem klasszikus típusú gyűjteményben *csak egy elemet* képvisel, és a gyűjtés lényege vagy az elemek minél nagyobb számban való birtoklása (összeállításgyűjtés), vagy a bélyeg témája szerinti elemcsoportosítás (motívumgyűjtés). Ez persze egyrészt nem jelenti azt, hogy ezek a modern gyűjtési területek nem bírnak sajátos vonzerővel, másrészt azt sem, hogy a magasabb színvonalú gyűjtői vagy kutatómunka *évszámok merev keretei közé van szorítva.*

Bármilyen kiadást lehet gyűjteni magas szinten, klasszikus módon, azaz a klasszikus bélyegek feldolgozási szempontjai szerint, látszólag ellentmondva annak, hogy végül is a klasszikus és modern bélyegek — ha nem is egészen pontosan és egyértelműen — szétválaszthatók.

Vizsgáljuk a bélyeggyűjtés különböző ágait most más megvilágításban. A gyűjtési területek két alapvető fajtáját különböztethetjük meg, ezek a bélyeg

1. ELŐÁLLÍTÁSÁVAL
2. KIBOCSÁTÁSÁVAL és FELHASZNÁLÁSÁVAL

foglalkozó területek. Az elsőbe tartozik a Pákozdi-féle összefoglaló felsorolás I—IV., VII. és részben a VIII. — gyűjtők kárára történt hamisítások — pontja, míg utóbbiba az V., VI. és részben a VIII. (posta kárára történt hamisítások) pontok.

Ez a csoportosítás jól szemlélteti azt, hogy vannak ma is olyan területek, amelyek szinte határok nélküli lehetőségeket biztosítanak gyűjtőnek és kutatónak egyaránt. Az *előállítás* eltérései a korszerű nyomdatechnika térhódításával leszűkülnek. A *felhasználásra* épülő gyűjtési ágak — elsősorban *a bérmentesítések és a bélyegzések* gyűjtése (összefüggések gyűjtése ma már csak klasszikus bélyegeink esetében merülhet fel) — ma is biztosítják előállítási szempontból egyforma bélyegeink gyűjtői szempontból való megsokszorozását.

AZ IRODALMI ALAPOK MA

Ha kezünkbe vesszük a Magyar Filatélia Vállalat 1979. évi árjegyzékét, a korai klasszikus időszakban (1874-ig) a bélyegek értékelését levélen, ill. újságszalagon is megtaláljuk. Ezt követően ilyen értékelést csak az 1918-as Repülő posta és az 1920-as Légi posta bélyegeknél láthatunk. Szerepel még az 1924-es Ikarusz sorozatnál egy olyan megjegyzés, hogy „levélen felár indokolt" (a korábbi árjegyzékek a kisebb címleteknél 100%, a két záróértéknél 500% felárat adtak meg), az 1933-as Repülő sornál pedig az, hogy „Légiposta levélen, felár: indokolt". Tényleges értékelést az árjegyzék csak a Zeppelin-párnál ad futott légiposta levélre. Találhatunk még egy mondatot az árjegyzék 68. oldalán, keretben: „INFLÁCIÓS BÉLYEGEK FUTOTT LEVÉLEN RITKÁK". Ez a figyelemkeltő mondat már előrelépés — az árjegyzék előszavában leírt megszívlelendő elvekkel együtt —, de még mindig nagyon kevés eligazítást ad a gyűjtőknek.

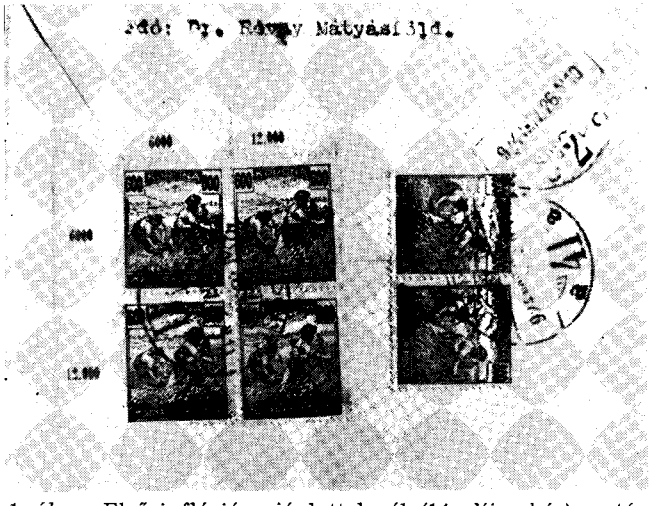
Vegyük kézbe Európa egyik legjobb és legtekintélyesebb katalógusát, a MICHEL Deutschland Spezial katalógust. Azt tapasztaljuk, hogy az a modern német bélyegek levélen való előfordulását is értékeli, tükrözve azt, hogy ott *a bérmentesítések gyűjtése kimozdult*

a klasszikus bélyegek közegéből. MA MÁR ÁLTALÁNOSSÁ VÁLT A BÉLYEGEK FOKOZOTT MEGBECSÜLÉSE, HA AZOK EREDETI RENDELTETÉSÜKNEK MEGFELELŐEN VALAMILYEN POSTAI KÜLDEMÉNYEN FELHASZNÁLVA MEGMARADTAK. Vagyis futott küldeményen általában jóval ritkábbak a bélyegek, és felárazásuk csaknem minden esetben indokolt.

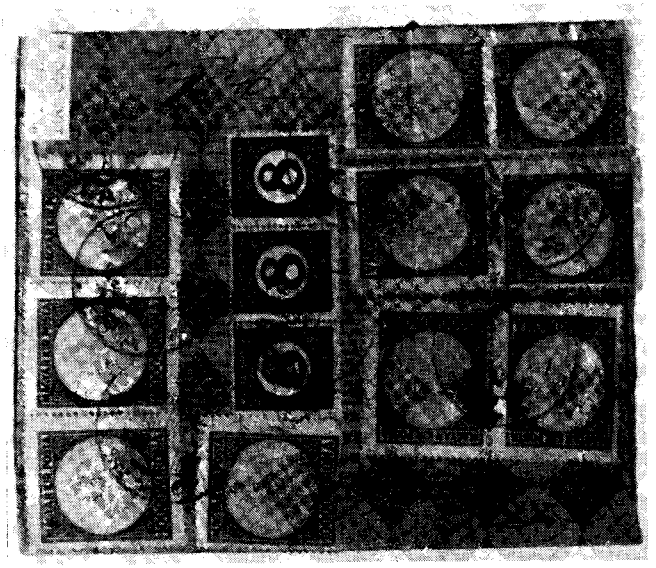
Annak ellenére, hogy ez a szemlélet az utóbbi években egyre határozottabban érvényesül, a motívumgyűjtés terén is érvényt szerezve a filatéliai elem szükségességének, lemaradásunk még igen nagy ezen a téren. Való igaz, hogy ez a szemléletváltozás rohamos gyorsasággal bontakozott ki, hiszen néhány éve még sokan áztattak le olyan bélyegeket, amit ma féltve őriznének az eredeti küldeményen. Talán éppen emiatt vélik többen a levelek gyűjtését futó divatnak — véleményem szerint annál sokkal több. Tartalmilag a bélyeg természetes, eredeti szerepét a legjobban tükrözi, a felhasználás sokrétűsége miatt rendkívülien színes és változatos. Ha pedig felmérjük, hogy a teljes épségben megmaradt küldemények ma már nem reprodukálhatók, és számuk inkább csökken, mint nő (ma még nehéz megbecsülni az előkerülő és elpusztuló anyagok arányát), akkor be kell látnunk, hogy ennek az értékrend-változásnak előbb-utóbb be kellett következnie.

Nálunk nemcsak az értékelő katalógus hiányzik, hanem a megfelelő gyűjtői tudat is kialakulatlan, mivel az részben az ebben előttünk járó országok tapasztalatain, részben feldolgozott klasszikus anyagainkon alapulhatna, csakhogy az előbbihez a külföldi szakirodalom, az utóbbihoz a klasszikus magyar bélyegek alapos ismerete lenne szükséges.

A Monográfia I. kötetében „A posta története Magyarországon" c. részben ugyan századokra visszanyúlóan találunk részletes postatörténeti adatokat, de például az első repülőpostáról, és az első világháborút követő, filatéliai szempontból rendkívül érdekes és izgalmas első inflációs időszakról szó sem esik. „A postai küldemény és kezelési jegyei", valamint „A postabélyeg" c. fejezetek nagyon tanulságosak, alapos átolvasásuk minden gyűjtőnek ajánlatos, de mivel a tárgyalt és bemutatott anyag zömét — természetszerűen — a klasszikus bélyegek időszakából választották ki a szerzők, feltehető, hogy a klasszikus gyűjtés iránt kevésbé érdeklődő olvasó ezeket a fejezeteket csak átlapozza, holott azok valójában általános és átfogó elvi áttekintését adják a bérmentesítéseknek. A szerzők arányokkal való gazdálkodási gondjait mutatja, hogy mindössze fél oldalon megkísérlik az 1900 utáni díjszabásváltozások ismertetését és közölnek két inflációs bérmentesítési táblázatot, de ezek a kötetek terjedelme és beosztása mellett, ábrák hiányában nem hívhatták fel kellő módon a gyűjtők figyelmét arra a gazdagságra, amit az 1900—1944 közötti időszakot tárgyaló IV. kötet 7. oldalának utolsó előtti bekezdésében

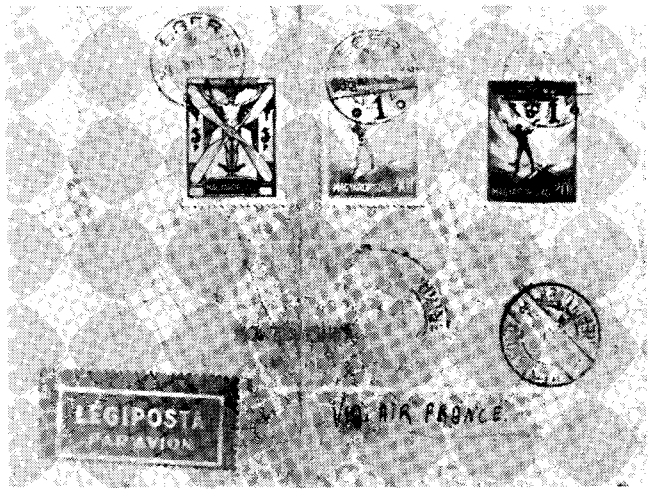
1. ábra: Első inflációs ajánlott levél (14. díjszabás), a távolsági levél díja 1800, az ajánlásé 2200 korona, a tévnyomatot tartalmazó 600 K-s négyestömbbel és egy 800 K-s párral bérmentesítve

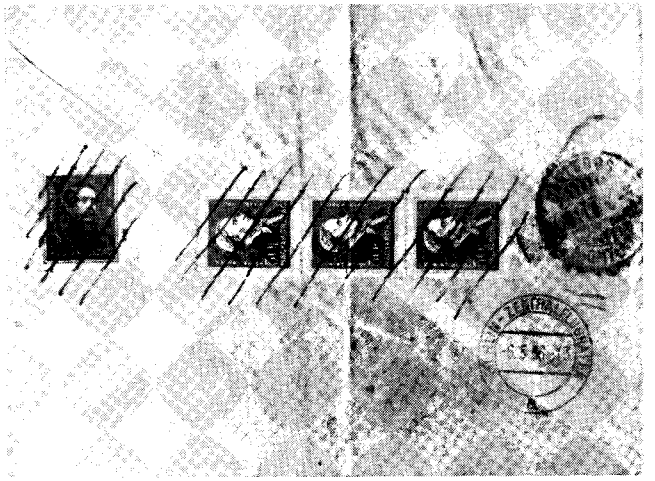

2. ábra: 10 db 10 000 K-s Koronás Madonna bélyeggel bérmentesített szállítólevél 1926-ból, a 3 × 8 fillér a fekbér díja

kitűnően fogalmaz meg dr. Makkai László. Ez a néhány mondat ennek a cikknek is mottója lehetne:

„Külön fel kell hívnunk olvasóink figyelmét azokra a széles körű gyűjtési lehetőségekre, amelyeket ennek a korszaknak bérmentesítési sajátosságai kínálnak. A sokféle, hosszabb-rövidebb és egymást keresztező forgalmi idejű kiadás a vegyes bérmentesítések és az első-utolsónapi bélyegzések változatos kombinációira adott lehetőséget. A provizóriumok rövid forgalmi ideje miatt egyesek közülük (mint pl. a Tanácsköztársaság felülnyomott bélyegei) „futott" leveleken igen ritkák. A tarifaváltozások, elsősorban az 1920 és 1926 közt végbement infláció emelkedő díjtételei is érdekes gyűjtési ágazat tárgyai lehetnek. Mindez lehetővé teszi, hogy túlságosan uniformizált gyűjtői profilunkat differenciáljuk, gazdagítsuk, új értékeket, rit-

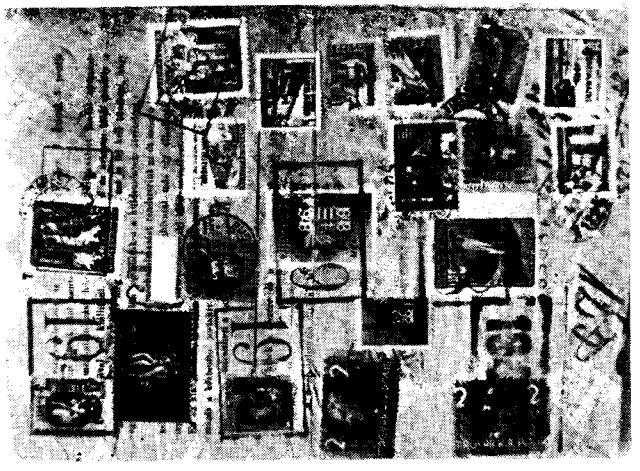

3. ábra: 7 P 40 fillérrel bérmentesített légiposta-levél címés hátoldala, a levél útvonala: Eger—Berlin—Montevideo, a díjszabást a P. R. T. 1936/6 sz. tartalmazza (Monográfia IV. kötet 439. oldal)

kaságokat emeljünk ki és mentsünk meg a leáztatásra és kötegelésre ítélt anyagból, talán az utolsó órában. Ez különösen akkor válik majd lehetségessé, ha olvasóink — remélhetőleg rövid időn belül — a bélyegzések feldolgozását is kezükbe vehetik, mert a bélyeg és bélyegzés kombinációja újabb változatokkal színesíti gyűjteményeinket."

Sajnos a IV. kötet — noha az előszó az 1900—1945 közötti bérmentesítések feldolgozását jelöli meg célként — ennek a szándéknak csak részben tesz eleget. A mű — amely egyébként igen színvonalas, alapos, a komoly gyűjtők számára nélkülözhetetlen munka — nagyobb részében a bélyegek előállítását, az előállítás különlegességeit ismerteti, és noha a kibocsátások történetével és a forgalmi időre való utalással a bérmentesítésekre is kitér, nem tárja fel meggyőzően azok összefüggéseit. Az 1900—1920 közötti postai díjszabást a kötet nem közli, a figyelmes olvasó a 122—125. oldalon levő 30—34. ábrán — a bélyegfüzet borítólapján — talál díjszabási kivonatot. A világháború alatti díjszabás-változások összefoglalása hiányzik. 1920-tól viszont táblázatosan is megtaláljuk a díjszabásokat (a 392—398. oldalon az első infláció 16 díjszabás-változási táblázatát, a többit a 435—436. és az 537—538. oldalon). A légiposta-díjakra a 247., 370., 398., 405—406., 433. és 439. oldalakon találunk adatokat. Sajnos bérmentesítéseket bemutató ábrákra nem maradt hely. A díjjegyes postai nyomtatványokat tárgyaló részben ugyan számos érdekes adat található, azonban a megfelelő tagoltság és szemléltető ábrák hiányában ennek a tartalmában hatalmas adatanyagot tartalmazó résznek a hasznosítása a gyűjtőtől nagyon türelmes és alapos munkát kíván. Egyre nyilvánvalóbb annak szükségessége, hogy a Monográfia világszínvonalú, tudományos szintű kötetei mellett könnyen áttekinthető kézikönyvek álljanak a gyűjtők rendelkezésére, *lehetőleg értékelő jelleggel.* Ilyen jelenleg a Magyar Filatélia Vállalat árjegyzékén kívül csak a Madarász-katalógus, amely a klasszikus bélyegeket 1850-től 1874-

4. ábra: Meghatalmazás díjának lerovása 1943-tól 1962-ig

ig, a bérmentesítéseket 1867-től 1874-ig értékeli, valamint a „Magyar bélyegkülönlegességek kézikönyve" és végül a Simády-féle díjjegyes katalógus. 1874 utáni bérmentesítéseket összefoglaló, értékelő munka jelenleg még nincs.

A BÉRMENTESÍTÉSEK GYŰJTÉSÉNEK ELVI ÖSSZEFÜGGÉSEI

A bélyeges bérmentesítés a postai küldemények szállításának ellenértéke, leróvása a bélyegek felragasztásával és lebélyegzésével történik. Ide sorolhatjuk még más postai szolgáltatások díjának lerovását is (pl. díjnyugta, távbeszélő-jegy stb.), valamint bizonyos belkezelési felhasználásokat. Elvileg a bérmentesítések kiterjeszthetők minden felhasználásra, ami postai és hivatalos, ebben ma végleges állásfoglalás kialakítása még időszerűtlen (ilyen vitatéma lehet pl. a meghatalmazások díjlerovása — lásd a 4. ábrát).

E cikknek nem a perifériális esetek, hanem az álta-

lános elvek ismertetése a célja — annál is inkább, mert bélyeggyűjtésünkre jellemző, hogy előnyben részesül a különleges és elhanyagoljuk a szabályost, az egyszerűt. Ez különösen igaz a bérmentesítésekre, és ezért van, hogy a közönségesebb bélyegek megmaradt bérmentesítései gyakran ritkábbak, mint a különleges bélyegeké.

A klasszikus és ma is legnépszerűbb bérmentesítési forma a legelső postai küldeményfajta: a levél. Ahogy bővültek a postai szolgáltatások, úgy nyert egyre szélesebb felhasználási területet a bélyeg másfajta küldeményeken is.

Eredetileg a bélyegek kibocsátásakor az egyes címletek értékét úgy állapították — és állapítják — meg, hogy azok valamilyen díjtételnek feleljenek meg, vagyis a különböző küldeményfajtáknál a lehetőség szerint egy, vagy legalábbis minél kevesebb bélyeg felragasztásával lehessen leróni a szállítási díjat (ez a törekvés az inflációs időszakokban is szemmel látható, amikor a posta a bélyegkiadással igyekszik követni a díjszabásváltozásokat). Az úgynevezett „egyes" bérmentesítések filatéliailag is igen érdekesek: legjobban fejezik ki a bérmentesítés-gyűjtés lényegét és azt a törekvést, hogy a gyűjtő az egyes bélyegeket „futottan" birtokolja. Igen ritkák az inflációs időszakok „egyes" bérmentesítései.

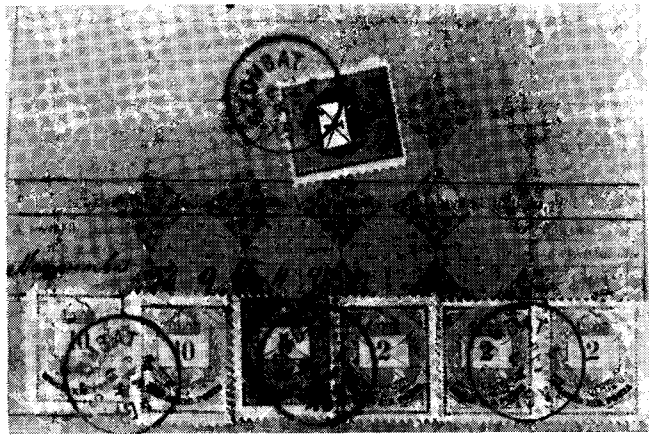
Vizsgáljuk a bérmentesítések elvi hátterét a klasszikus bélyegek időszakában. 1850-ben ötféle címlet került kiadásra: az 1 kr-os a nyitott és keresztkötéses nyomtatványok, a 2 kr-os a helyi, a 3, 6 és 9 kr-os címlet pedig a három távolsági zónába szóló szabályos súlyú levelek bérmentesítésére szolgált.

Ezt az Ausztriával közösen használt és világszerte közkedvelt kiadást bérmentesítések szempontjából is alaposan feldolgozták és értékelték a szakírók. Nem feltétlenül szükséges azonban kézikönyveket elővenni ahhoz, hogy a díjak lerovásának alapvető változatait felmérjük és összehasonlítsuk. A bérmentesítések kombinációs lehetőségei nem túl nagyok. A már említett egyes bérmentesítések mellett előfordulnak „többes" bérmentesítések (több azonos címletű bélyeg), kétcímletű, valamint többszínű „színes" díjlerovási változatok. Ezek száma viszonylag könnyen meghatározható, valószínűségük és értékelésük már csak nagyon alapos, a tapasztalatokon és logikai feltevéseken alapuló összetett, sokoldalú munkával.

Mivel az egyes címletek példányszáma a bérmentesítési igényektől függött, a ritkább díjtételekhez szükséges bélyegek önmagukban is jóval értékesebbek közönségesebb társaiknál. A levelekre ez fokozottan érvényes, mert a ritkább bélyegek éppen keresettségük miatt általában leáztatásra kerültek. Ezért a bérmentesítések értékelésénél nem hagyható figyelmen kívül az egyes bélyegek értéke. Ha ettől elvonatkoztatunk, akkor a bérmentesítések értékét a díjtétel és a bélyegek kombinációjának ritkasága szerint állapíthatjuk meg. Ha például a távolsági levél díja egy 3 kr-os bélyeggel van leróva, az közönséges bérmentesítés. 3 db egykrajcáros, vagy az 1 + 2 kr-os változat sokkal ritkább. Ahogy nő a bérmentesítési díj mértéke, annál több változat lehetséges. Egy 9 kr-os levél szintén nem különösebb ritkaság. Ugyanez a tarifa 3 db 3 kr-ossal, vagy 6 + 3 változatban már kevésbé gyakori. Ha viszont a 9 kr 6 + 2 + 1 kombinációjával van leróva, az már igen komoly ritkaságnak számít (bizonyítja ezt a Ferchenbauer-féle kézikönyv* erre vonatkozó értékelése). Az ún. „magas" bérmentesítések — 15, 18, 21, vagy magasabb díjtételek már önmagukban is különlegességnek számítanak, függetlenül a bélyegek kombinációjától.

Összefoglalva: EGY BÉRMENTESÍTÉSI VÁLTOZAT ELVI ÉRTÉKE ANNÁL NAGYOBB, MINÉL KISEBB ELŐFORDULÁSÁNAK VALÓSZÍNŰSÉGE, AMI FÜGG EGYRÉSZT A DÍJTÉTEL RITKASÁGÁTÓL, MÁSRÉSZT A BÉLYEGEK ÖSSZETÉTELÉTŐL.

* Dr. Ulrich Ferchenbauer: Österreich 1850—1918, Spezialkatalog und Handbuch

5. ábra: 32 kr kiegészítő bérmentesítés táviratlapon, a logikusnak tűnő $3 \times 10 + 2$ kr helyett négy színnel, $2 \times \times 10 + 1 \times 5 + 3 \times 2 + 1$ kr-ral bérmentesítve

Ezt az elvet természetesen finomítja a tapasztalat, mert noha matematikailag számos kombináció képzelhető el, a valóságban ezeknek csak töredéke fordul elő. Jól szemléltetik ezt a Madarász-katalógus 67-es, kő- és réznyomatos, ill. vegyes bérmentesítéseket értékelő táblázatai.

Ugorjunk egy nagyot időben, és nézzük meg turulos bérmentesítéseinket. Helyzetünk nehezebb, mert egyrészt jóval kevesebb irodalmi adatot találunk, másrészt pedig mind a számelméletileg, mind a valóságban létező (és megmaradt) bérmentesítési változatok száma jóval nagyobb. Az egyes címletek száma sokkal több (például a 6 f-es a helyi levél, a 10 f-es a távolsági levél és a helyi ajánlás, a 25 f-es a külföldi levél, a távolsági és külföldi ajánlás és a tértivevény, a 30 f-es az első súlykategóriába eső csomag, az expresszkézbesítés és a harmadik súlyfokozatba tartozó távolsági levél, az 50 f-es a külföldi ajánlott levél, a 60 f-es a második súlykategóriába eső csomag bérmentesítésére). A bélyegek számának növekedése mellett nő a

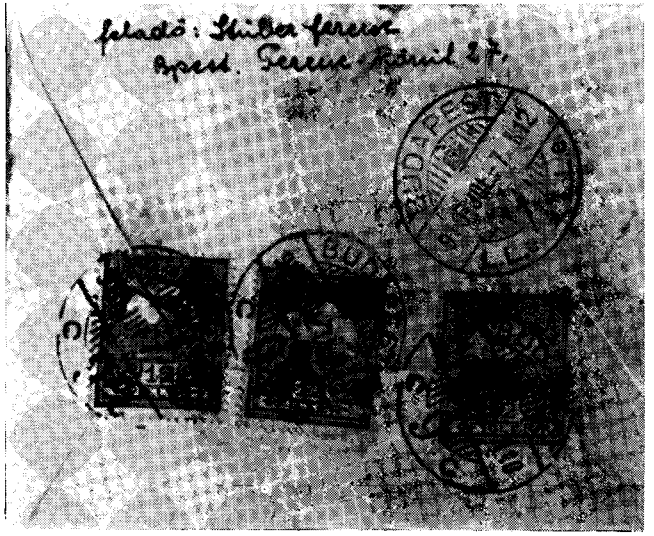
6. ábra: Helyi levélként bérmentesített távolsági levél. A portó összege: a szükséges díj kétszereséből levonták a levélen levő bélyeg értékét ($2 \times 10 - 6 = 14$ fillér)

postaforgalom és a postai szolgáltatások fajtáinak száma (gondoljunk csak a csomagszállítás bérmentesítésére vagy a portóbélyeg megjelenésére).

Ha részletes bérmentesítés-értékelő táblázatot készítenénk, az méreteiben jóval meghaladná a klasszikus időszak hasonló táblázatait. A 10 f-es távolsági levél bérmentesítésére — szemben a két- vagy háromféle kombinációval — tényleges példákat sorolva (a teljesség igénye nélkül):

1×10 f, 2×5 f, 5×2 f, 10×1 f
$1 + 3 + 6$, $1 + 2 + 3 + 4$, $5 \times 1 + 5$, $2 + 3 + 5$,
$1 + 4 + 5$, $4 + 6$

és sorolhatnánk tovább. A 35 f-es ajánlott és a 45 f-es túlsúlyos ajánlott leveleknél (érdemes megjegyezni, hogy ez utóbbi kevésbé ritka, mint a 20 f-es túlsúlyos távolsági levél) az elméleti lehetőségek száma még

7. *ábra:* Helyi expressz-levél 3 db 1909-es turulos 12 f-es bélyeggel bérmentesítve (a levél hátsó oldalán)

sokkal több. Itt is találunk ritkább tarifákat, ilyenek például a túlsúlyos levelek, az ajánlás nélküli expressz-levelek (7. ábra) vagy pl. a 8. ábrán bemutatott 27 f-es ajánlott nyomtatvány. A turulosoknál már sok olyan változat fordul elő, amelynél a bélyegek értéke egészen csekély, kombinációjuk viszont — olykor egyedülállóan — ritka.

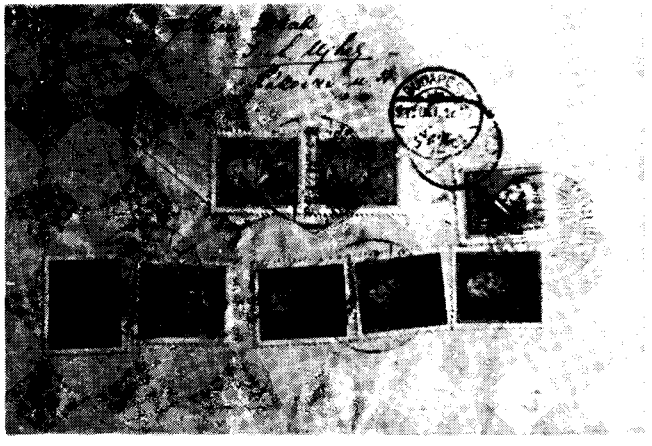
Azonos mértékű díjnak is lehet gyakori és ritka változata: a 60 f-es bérmentesítés csomagdíjként közönséges, tértivevényes ajánlott levélen viszont nagyon ritka. A bélyegek összetétele is lehet szokványos és alig előforduló. Jó példa erre a logikának ellentmondó túlsúlyos helyi levél (12 f) bérmentesítés-összehasonlítása, ahol a 12 f-es változat sokkal ritkább, mint akár a 2×6 f, vagy a $10 + 2$ f.

Ugorjuk át az egész első inflációs időszakot és nézzük meg pl. az 1932-es Arcképek sorozat bérmentesítési változatait. Az összehasonlító — itt 20 f-es — távolsági levél díjának lerovása a turulosoknál is gazdagabb formákat ölthet. Négyféle többes és számtalan színes bérmentesítési változat lehetséges az 1, 2, 4, 6, 10 és 16, valamint a később forgalomba került 5 f-es bélyegek felhasználásával. Egy szép magasabb bérmentesítést mutat a 9. ábra, ahol a 86 f-es díj ötféle bélyeggel, $3 \times 20 + 10 + 6 + 2 \times 4 + 2$ fillérrel van leróva.

8. *ábra:* Ajánlott nyomtatvány bérmentesítése, 2 f a nyomtatvány, 25 f az ajánlás díja

Ebben az időszakban a bérmentesítések összefüggéseit már számos más jelenség is befolyásolja. Az első világháború után nemcsak a bélyegek, hanem a kiadások száma is nő, és egyidejűleg — a klasszikus időszakkal ellentétben — hosszabb ideig vannak forgalomban azonos címletű, más-más sorozathoz tartozó bélyegek. Az sem közömbös, hogy ezek egy része forgalmi, másik részük alkalmi bélyeg. A bélyegkiadást már nemcsak a postaforgalom igényei, hanem a bélyeggyűjtés szempontjai is befolyásolják, és ez *alapvető változást* jelent az első világháború előtti időszak-

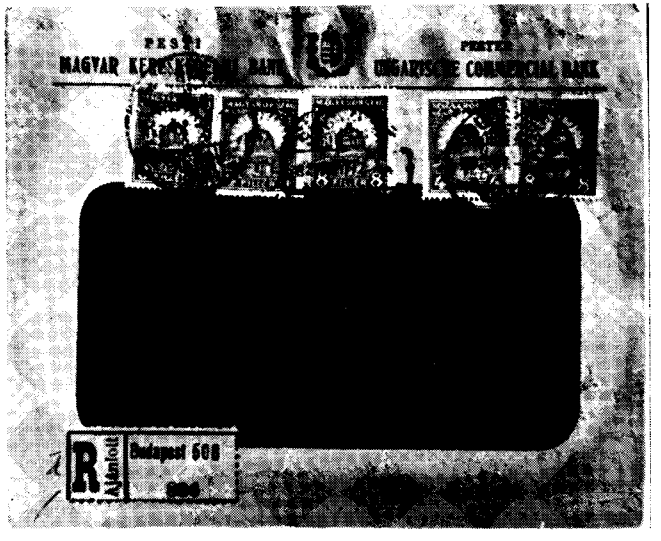

9. ábra: Harmadik súlykategóriájú távolsági ajánlott levél bérmentesítése 1933-ból ötféle címlettel

hoz képest. A bélyegkiadás kettéválik: forgalmi és alkalmi kiadásokra, az előbbiek elsődlegesen a postaforgalom, az utóbbiak elsősorban a bélyeggyűjtők számára. Ez az elhatárolás természetesen nem mindig éles, hiszen a forgalmi bélyegek is a gyűjtés tárgyát képezték (bár jóval kisebb mértékben, amit világszerte igazol a használatlan forgalmi bélyegek igen magas ára), és az alkalmi bélyegeket is használták bérmentesítésre. Példát keresve fentiek illusztrálására jó összehasonlítás az ugyanabból az évből (1924) származó Arató-Parlament és Jótékonyság sorozat. Az első világháborútól kezdve egyre inkább uralkodóvá válik az alkalmi és használatlan bélyegek gyűjtése. A klasszikus gyűjtés tiszta rendszere megbomlik, a klasszikus gyűjtési mód visszaszorul az 1914 előtti bélyegekre.

Ebben a cikkben szeretném hangsúlyozni, hogy az alkalmi bélyegek térhódításával a klasszikus típusú gyűjtés lehetőségei nem szűntek meg, csak éppen hosszú-hosszú időre — méltatlanul — háttérbe szorultak.

A BÉRMENTESÍTÉSEK KLASSZIKUS TÍPUSÚ GYŰJTÉSE A FORGALMI BÉLYEGEKEN ALAP-

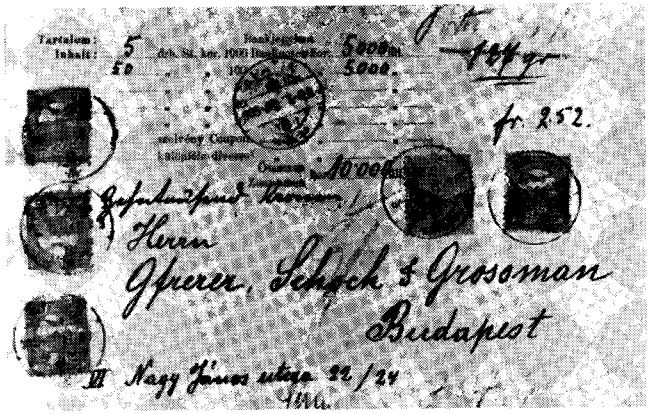
10. ábra: Túlsúlyos helyi ajánlott levél bérmentesítése $3 + 2 \times 4 + 2 \times 8 = 27$ f-rel (az egyik 8 filléres hamis)

SZIK 1914 UTÁN IS, ÉS EZT ÖTVÖZIK, SZÍNESÍTIK AZ ALKALMI BÉLYEGEK FELHASZNÁLÁSAI.

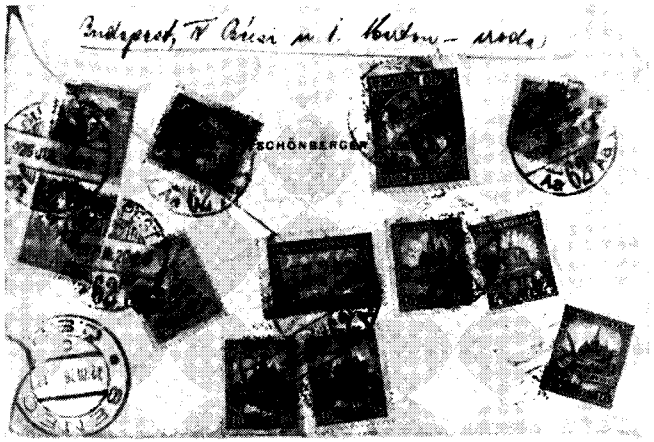
Mielőtt ezt a kérdést elemezzük, célszerű az eddig csak szemelvényszerűen és esetlegesen vizsgált bérmentesítés-gyűjtési alapelveket összefoglalni.

A BÉRMENTESÍTÉSEK MEGHATÁROZÓ ELEMEI

Nézzük meg a 10. ábrán bemutatott levelet. A filatelista számára egy futott küldemény mindig több, mint egy bérmentesítési kategória, vagy bizonyos számú bélyeg egyfajta kombinációja. A levelek, a futott küldemények általában egyediek, szinte nincs közöttük két egyforma. A 10. ábrán látható levélről pl. nemcsak az mondható el, hogy 27 f-es túlsúlyos helyi ajánlott levél, háromszínű bérmentesítéssel, ami ön-

11. ábra: Pénzeslevél címoldala, teljes bérmentesítéssel (1904-es turul 2 K-s, 30, 20 és 2 × 1 filléres bélyeggel)

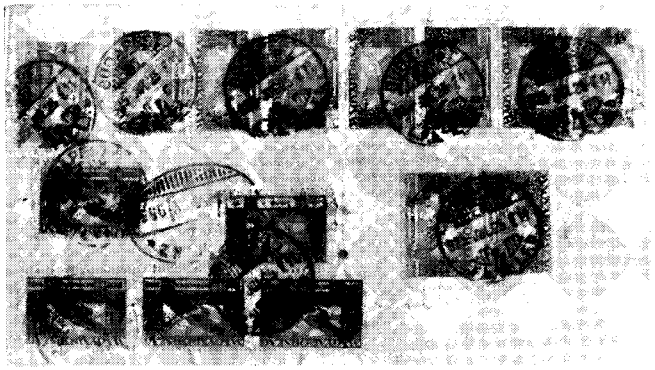
12. ábra: Korona-filléres vegyes bérmentesítésű levél hátoldali része (az előlap elpusztult)

magában is érdekes, hanem az is, hogy a klasszikus időszak leveleihez hasonlóan külön van leróva a helyi levél és a túlsúly díja (8 + 4 fillér) és külön az ajánlási díj (15 f), ami emeli a küldemény színvonalát (nem számítva azt, hogy a jobb oldali 8 f-es hamis). Nem kedvező viszont esztétikailag a cím helyének sötét felülete.

Láthatjuk, hogy minden levélnek, minden küldeménynek sajátos jellege van, ami tehát nemcsak a díjtételtől és a bélyegek kombinációjától (vagyis a bérmentesítés módjától) függ, hanem az objektum *összhatásától, szépségétől, minőségétől (tényszerűen a formájától, színétől, állapotától, a rajta levő írástól, a bélyegek felragasztásának módjától stb.),* valamint *egyéb filatelista szempontoktól (bélyegzés, kezelési jelzések, ragjegyek, a felhasználás ideje, a feladótól a címzettig megtett út* stb.). Ez utóbbiak különbözősége két azonosan bérmentesített küldemény között jelentős értékbeli eltérést okozhat.

Talán ide kívánkozik, hogy a küldemény *teljességével* kapcsolatosan néhány gondolatot felvessünk. A bérmentesítések gyűjtésénél alapvető kívánalom a teljesség, a hiánytalanság. Kiállítási szinten — véleményem szerint — célszerű pl. egy szállítólevél mindkét oldalát bemutatni, vagy a levelek hátoldalát is megjeleníteni (ebben a cikkben is célszerű volna az 1., 4., 7. és 8. ábrákon bemutatott objektumok másik oldalát is láttatni, azonban erre nincs elegendő hely — a 3. ábrán látható levél esetében a két oldal megmutatása viszont elengedhetetlen). Vannak azonban olyan esetek, amikor ritkább és különlegesebb bérmentesítések esetében a teljesség igényéből engedhetünk, ill. olyanok, amikor a bérmentesítés teljességéhez nem feltétlenül szükséges az egész küldemény. Mindezt azért említem meg, mert hajlamosak vagyunk esetleg éppen igényességünk miatt egy-egy csonka, de filatéliai szempontból különleges küldemény esetén túl szigorúan ítélkezni. Lássunk erre néhány példát:

A 11. ábrán egy pénzeslevél címoldala látható, 1904-es kiadású turulos bélyegekkel bérmentesítve (a pénzeslevél díja 2,52 korona). Közönségesebb bélyegek esetében ez az előlap — noha egyértelműen teljes bér-

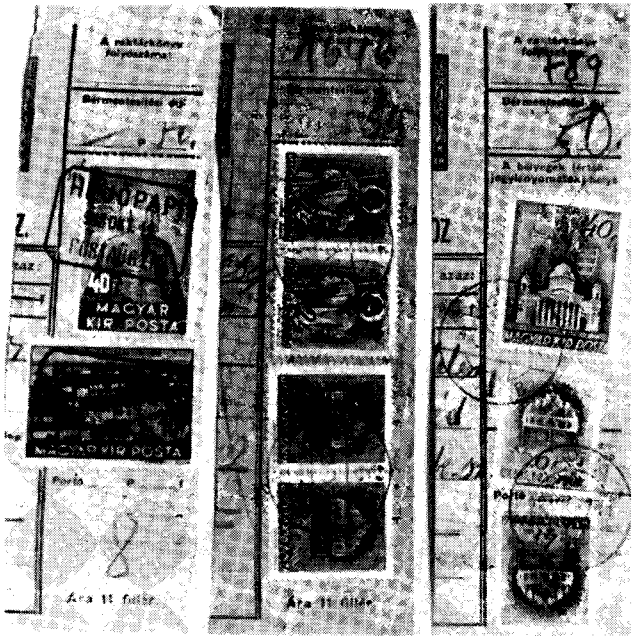

13. ábra: Ikarusz bélyegekkel bérmentesített levél — feltehetően teljes bérmentesítésű — hátoldala (5000 + 10 × × 2000 + 4 × 1000 = 2900 K)

mentesítésű — esetleg nem kerülne a gyűjtemény érdekesebb darabjai közé. Az 1904-es 2 K-s bélyeg azonban olyan ritka futott küldeményen, hogy ez esetben ez a döntő szempont érvényesül a teljesség kívánalmával szemben.

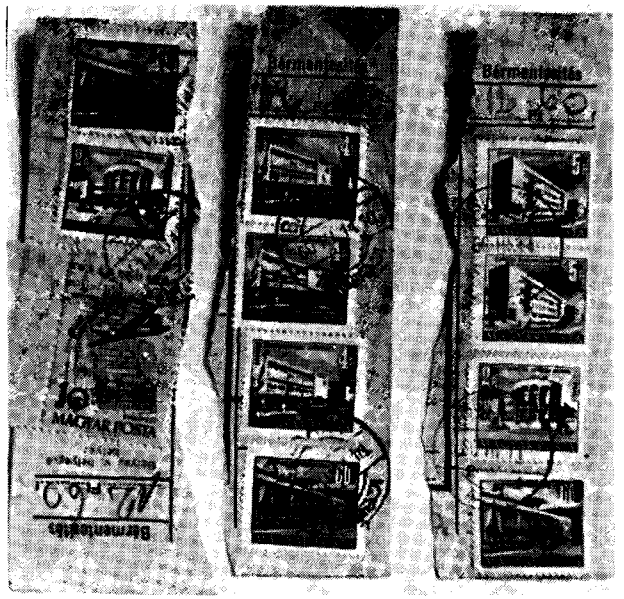
Más eset a 12. ábrán bemutatott levél hátlapja, amelyen koronás és filléres bélyegek vegyesen vannak felhasználva. Ezt az esetet nem kezelhetjük teljes bérmentesítésként, mert a hátoldalon levő bélyegek össznévértéke semmilyen díjtételnek nem felel meg (1 P 8 fillér + 3300 Korona = 1 P 34,4 fillér) — a külföldre küldött feltehetően expressz-ajánlott levél bérmentesítésének egy része a címoldalon lehetett —, a hatcímletes vegyes bérmentesítésű levélrész szépsége és egyedisége révén mégis helyet kell kapjon a bérmentesítési anyagok között.

A két eset közötti átmenetet képviseli az a levélhátlap, amelyen Ikarusz-bélyegekkel 29 000 korona lett leróva (1 db 5000, 10 db 2000 és 4 db 1000 koronás). Az érkezési bélyegző szerint a levelet Németországba küldték (13. ábra), a felhasználás időpontja 1925. júliusa.

14. ábra: Teljes bérmentesítésű szállítólevél-szelvények különböző módon lerótt 50 f-es bérmentesítései (5—10 kg-os csomag)

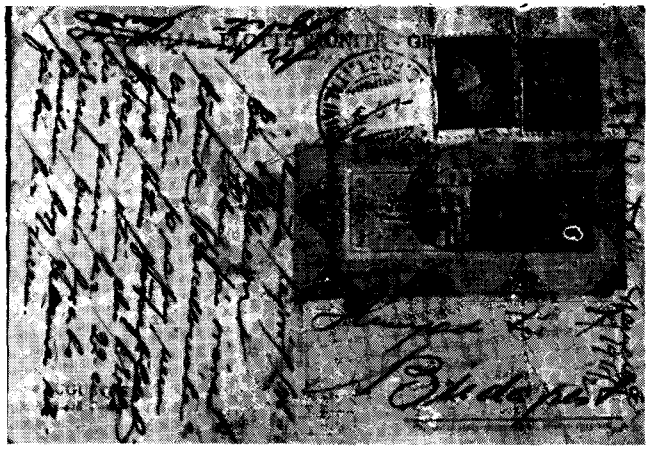
A tarifákat áttekintve nagy a valószínűsége, hogy a hátoldalon levő bélyegek a teljes bérmentesítési díjjal azonos összegűek. A lehetséges változatok: expressz-ajánlott-légiposta levél 20 g alatt (a levél díja 4000, az ajánlásé 5000, az expressz-díj 10 000, a légiposta pótdíj ugyancsak 10 000, összesen 29 000 korona), vagy 40 és 60 g közé eső ajánlott-légiposta levél (ez esetben a túlsúlyos levél díja 9000, az ajánlás 5000, a légipostai pótdíj pedig 15 000, összesen ez is 29 000 korona). Lehetséges még — bár nem valószínű — a második változat + expresszdíj a címoldalon leróva. Noha így egyértelműen nem dönthető el a bérmentesítés milyensé-

15. ábra: 12,60 Ft bérmentesítésű csomagszállító szelvények különböző bélyegekkel, 1960-ból

ge, mégis nagy valószínűséggel meg tudjuk közelíteni, ezért a levélhátlapot is besoroltam a gyűjteményembe, annál is inkább, mert az Ikarusz-bélyegek ilyen magas bérmentesítése ugyancsak elég ritka. Elgondolkoztató, hogy milyen ritka lehet az öt- és tízezres címlet, ha a 4-es hivatalban is inkább a kisebb értékeket használták, még ilyen magas díj esetén is.

A másik eset, amikor véleményem szerint nem feltétlenül szükséges ragaszkodni a teljes küldeményhez a bérmentesítés teljesértékűségénél, a *szállítólevél-szelvények* esete. Nyilvánvaló az, hogy egy teljes szállítólevél sokkal becsesebb, mint csak egy teljes bérmentesítésű szelvény. Mégis úgy érzem, helytelen dolog volna lebecsülni az utóbbiban rejlő lehetőségeket, és a leértékeléssel pusztulásra ítélni azokat. Ezt nem-

16. ábra: 18 f portó leróvása 16 f-es kékportóval és az 1927-es Ikarusz portó 2 f-es értékével ez utóbbi érvényességi idejének utolsó évében, 1936-ban

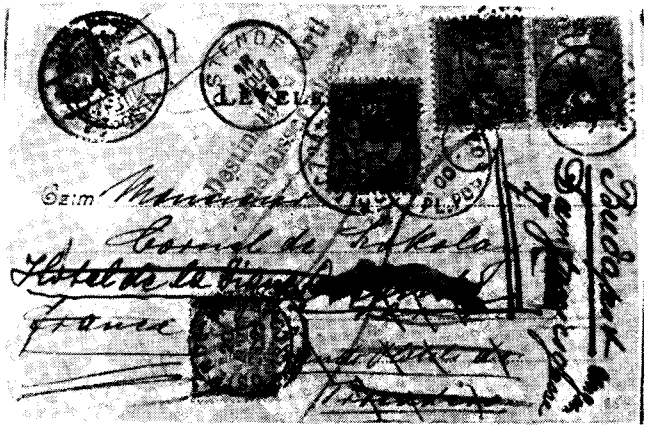
csak az indokolja, hogy a szelvény — ha teljes a bérmentesítése, vagyis a ráírt díjnak megfelelő bélyeg rajta van — díjlerovási szempontból egyenértékű a teljes szállítólevéllel, hiszen a hiányzó rész csak a csomag tartalmát, súlyát, a címzett személyét illetően adna bővebb felvilágosítást, és erre részben a szelvényből is lehet következtetni (14. ábra). Döntő súllyal esik latba az a tény, hogy a teljes szállítólevél és a szelvény hozzáférhetőségi aránya csak az utóbbin teszi lehetővé a bérmentesítések rendszeres gyűjtését. Teljes szállítólevélhez napjainkban legális úton nem juthat a gyűjtő, teljes bérmentesítésű szelvény viszont minden kilósanyagban bőven akad (lásd a 15. ábrát).

Ez utóbbiak gyűjtése, a csomagszállítás bérmentesítéseinek feldolgozása előtt még komoly távlatok állnak nyitva.

E kis kitérő után térjünk vissza a küldemények összetevőinek elemzésére. A *bélyegzés, kezelési jelzések, ragjegyek* szerepét a Monográfia I. kötetének korább-

17. ábra: Bélyeg nélkül New Yorkba küldött levelezőlap, az USA-ban megportózva és visszaküldve

18. ábra: Kétszer bérmentesített és kétszer, belga és francia bélyeggel portózott lap. Útvonala: Gölniczbánya—Paris—Gölniczbánya—Ostende (Belgium)—Ostende—Bains (Franciaország)—Budapest

ban idézett fejezetei nagyon jól és érdekesen elemzik. Szót kell még ejtenünk az *időről* és a küldemények *útjáról.*

A felhasználás idejének hatása jól lemérhető az első- és utolsónapi küldemények kedveltségén. Érdemes megnézni, mennyire értékelik az osztrák katalógusok az 1850-es kiadás első napján futott leveleket. Az idő a bérmentesítés valószínűségével függ össze, befolyásolva annak ritkaságát. Gondoljunk csak a vegyes bérmentesítésekre, ahol nem mindegy, hogy melyik bélyeget mikor használták.

A 16. ábrán látható vegyes bérmentesítés ritkasága épp ezzel magyarázható. A forgalmi idők átfedései ilyen tekintetben csak a klasszikus időszakban vannak kiaknázva, a XX. századi anyag e téren még parlagon hever, gyűjtők és kutatók által érintetlenül hagyottan.

A küldemény útja, vagyis az, hogy honnan, hová és hogyan „futott", szintén fontos elem. Így például jóval ritkább egy amúgy is igen ritka 1850-es helyi levél kis lélekszámú helységben, és nem nagyvárosban feladva. Az, hogy egy küldeményt hol adtak fel, gyakran meghatározza a bérmentesítés módját, a bélyegek összetételét is. Természetesen ez az összetevő szorosan összefügg a bélyegzések és kezelési jelzések kérdésével. A gyűjtők körében nagyon kedveltek azok a küldemények, amelyek esetleg kerülő úton vagy többszöri odavissza küldés után jutottak el a címzetthez. Nézzünk meg két ilyen példát.

A 17. ábrán látható levelezőlap, a különböző bélyegzésekkel és színes kézírásos kezelési jelzésekkel, valamint a portóbélyeggel nemcsak filatéliailag érdekes, hanem esztétikailag is magas mértéket üt meg. Még inkább érdekes a 18. ábrán bemutatott levelezőlap, amelynek sorsa, útvonala és bérmentesítési „viszontagságai" csak hosszas elemző munka után rekonstruálhatók.

19. ábra: 19 P-vel bérmentesített „sommás" szállítólevél címoldala

A BÉRMENTESÍTÉSEK FELDOLGOZÁSI MÓDJAI

Láthattuk, milyen sok összetevő határozza meg egy küldemény filatéliai tartalmát. Ezek közül a legmagasabbrendű, *az elsődlegesen kiválasztható vezérelem a bérmentesítés.* Ennek felismerése nélkül a futott küldemények gyűjtése vagy éppen a bélyegek gyűjtése futott küldeményeken csak az esetlegességen alapulhat. A bérmentesítés, a bélyegek felhasználási formáinak rendszere adja az összekötő szálat a küldemény, a bélyeg, az idő és a többi összetevő között. Ez a rendszerezés függ attól, hogy a küldemény melyik elemét emeljük ki a többi közül. A választási lehetőség ugyan megnehezíti a döntést, viszont nagyon sokféle módot

20. ábra: 26 K 85 f-es szállítólevél-bérmentesítés 1917-ből négyes csík 5 K-s (elől), 3 × 2 K-s 80 f-es turulos, valamint 5 f-es aratós bélyegekkel (ez utóbbiak a hátoldalon)

kínál egy-egy futott objektum beillesztésére egy feldolgozási rendszerbe. Ki lehet indulni a bélyegből, a tarifából, a küldemény jellegéből, az időrendi összefüggésekből stb. Nézzük meg egy korántsem a teljességre törekedő felsorolással, mik ezek a főbb csoportosítási, egyben gyűjtési és kutatási lehetőségek:

— A KÜLDEMÉNY FAJTÁJA SZERINT
nyomtatvány, levelezőlap, levél, újság vagy újságszalag, csomag-, pénz-, illetve értékküldemény vagy kísérő okmányuk, távirat, tudakozvány, tértivevény, díjnyugta, adóintés stb.

— A KÜLDEMÉNY DÍJTÉTELE SZERINT
(pl. 12 kr, 25 f, vagy 4 Ft 20 fillér)
szokványos és ritka,

21. ábra: Vegyes bérmentesítés két különböző kiadású 8 filléres bélyeggel

normál és magas,
rövid vagy hosszú forgalmi érvényű bérmentesítés.

— A KÜLDEMÉNYEN LEVŐ BÉLYEGEK SZERINT

a) a bérmentesítés jellege szerint:
egyes, többes, színes és vegyes;

b) bélyegkiadások, egyes bélyegek szerint:
réznyomatos, turulos, pengő-filléres, épület stb.

— A BÉRMENTESÍTÉS LEROVÁSÁNAK MÓDJA SZERINT

a) bélyeges küldemény,
díjjegyes nyomtatvány,
készpénz-bérmentesítésű vagy hivatalból díjátalányozott küldemény,
díjmentes küldemények (postaszolgálati ügy, tábori posta, Vöröskereszt stb.),
fentiek vegyes formái (ilyenek például a hivatalból portómentes levél bélyeges ajánlással, vagy díjjegyes nyomtatvány kiegészítő bélyeggel stb.);

b) szabályosan bérmentesített küldemények
szabálytalanul bérmentesített (alul-, ill. túlbérmentesített küldemények,
portós küldemények.

— IDŐSZAKOK SZERINT

pl. réznyomatos és kőnyomatos bérmentesítések időszaka (1871—76),
I. világháborús bérmentesítések,
első inflációs bérmentesítések,
forint-filléres bérmentesítések stb.
(tetszőlegesen szakaszolt időrendi tagolással).

— A KÉZBESÍTÉS JELLEGE SZERINT

egyszerű, ajánlott, expressz, utánvételes, tértivevényes stb.

— A RENDELTETÉSI HELY SZERINT

helyi, távolsági, külföldi (többféle zóna- és díjszabási változat lehetséges).

— A SZÁLLÍTÁS MÓDJA SZERINT

kocsiposta, mozgóposta, futárposta, légiposta (repülőposta, ballonposta, léghajóposta), hajóposta stb.

— FORGALMI IDŐ SZERINT

elsőnapos, korai, szokványos, késői, utolsónapos küldemények.

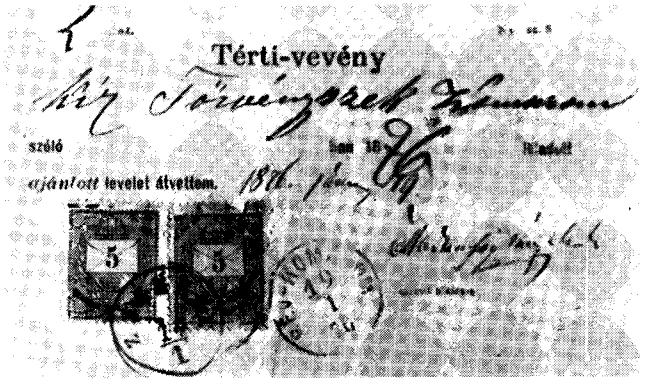
— A KÜLDEMÉNY SÚLYFOKOZATA SZERINT

normál vagy túlsúlyos.

(Ez a kiemelés látszólag a küldeményfajtákhoz tartozna és kissé erőltetettnek látszik, valójában azonban igen érdekes terület, mert a súlyosabb levelek fennmaradása sokkal kevésbé valószínűbb, mint a szabályos súlyúaké. Akár kiállítási anyagként is bemutatható egy túlsúlyos levelekből álló gyűjtemény.)

22. ábra: 8 f-es díjjegyes levelezőlap tarifaváltozás utáni kiegészítő portózással

23. ábra: A posta kárára elkövetett hamisítás már felhasznált bélyegek újrabélyegzésével

— A FELADÓ SZÁNDÉKA SZERINT
rendeltetésszerű levél,
filatelista szándékkal feladott szabályos bérmentesítésű küldemény,
filatelista szándékkal feladott alul- vagy túlbérmentesített küldemény.

... És sorolhatnánk tovább (például a postai kezelés jellege szerinti csoportosítás, a belkezelési formák kiemelése, a háborús posták, a magánposták, a szükségbérmentesítések, a felezések, bérmentesítési hamisítványok helyének pontos kijelölése). Célunk most nem a rendszerezés, az előbbi felsorolással csupán illusztrálni szeretnénk azt a változatosságot, amit a teljes küldemények, ill. a teljes bérmentesítések feldolgozása kínál.

Gyakran hallani, hogy a bérmentesítések feldolgozása tulajdonképpen postatörténeti kategória. Véleményem szerint nem lehet elválasztani az országgyűjtést, a bélyeg-, ill. postatörténetet. Más kérdés, hogy bérmentesítési anyagokat más-más módon kell feldolgozni egy országgyűjteményben és egy postatörténeti gyűjteményben. A 23. ábrán látható tértivevény jól érvényesül egy postatörténeti anyagban, bár egy országgyűjteményben is szép színfolt.

A 24. ábrán bemutatott szállítólevél, amely egy 35/50-es tévnyomattal és egy 10 filléres bélyeggel van bérmentesítve, elsősorban mint bérmentesítés érdekes, mert a 60 f-es díjtétel bizonyítéka a felhasználás természetes voltának. Ez pedig elég ritka, hiszen a számtévnyomat elsősorban használatlanul maradt fenn. Nem valószínű, hogy bérmentesítés jellegű bemutatása egy országgyűjteményben kevésbé lenne értékes, mint használatlan megfelelője. Egy országgyűjtemény bélyegeit a postatörténet kapcsolja össze — nem hiszem, hogy ezt ma már bárki is joggal vonhatná kétségbe.

A BÉRMENTESÍTÉSEK ÉRTÉKELÉSE

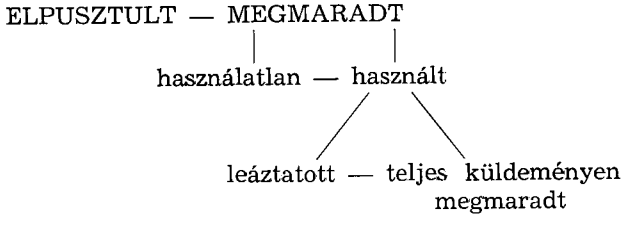
Amint arról már korábban szó volt, a magyarországi bérmentesítések értékelése 1874-ig kellő mélységig kidolgozást nyert. Noha az ezt követő időszakok bérmentesítései nincsenek értékelve, a klasszikus időszak elvei továbbvihetők, és a levélborítékrajzú krajcáros, ill. turulos bélyegek esetében is alkalmazhatók. Aki a

klasszikus bérmentesítések értékrendjével többé-kevésbé tisztában van, későbbi küldemények megítélése esetén sem jöhet nagy zavarba. Persze vannak lényeges aránymódosulások: a klasszikus időszak elején a bélyegár és a levélár közötti különbség jóval kisebb, mint a századforduló időszakában. Egy réznyomatos levél — a 25 kr-os kivételével — általában a bélyeg értékének 2—4-szeresét éri. Levélborítékrajzú bélyegeink bérmentesítései esetén ez 8—10-szeres vagy esetenként jóval magasabb is lehet. Ez persze csak durva közelítés. Épp ezért nagyon időszerű lenne egy 1874 utáni bérmentesítéseket értékelő katalógus kiadása, a 67-es és 71-es kiadásokat értékelő műhöz hasonlóan. Ilyen mélységű munka azonban legfeljebb a korai turulos kiadásokig terjedhet. Az I. világháború és az azt követő időszak bérmentesítései olyan szerteágazóak, hogy azokra legfeljebb a Michel-katalógushoz hasonlóan a feltételezett egyes bérmentesítéseket értékelő árat lehetne megadni. Jelenleg hazánkban a bérmentesítések gyűjtése nincs olyan szinten, hogy egy ilyen jellegű értékelés kellő megalapozottsággal megvalósulhasson.

Talán ezért is célszerű *az elvek és összefüggések* alaposabb feltárása, mert ezek ismeretében sokkal könnyebbé és természetesebbé válik az értékek helyes felmérése.

Térjünk vissza az 1914 utáni bélyegkiadások elemzésére.

Ha képzeletben megpróbáljuk nyomon követni egyes bélyegeink előállítás utáni sorsát, akkor a kibocsátás utáni példányszámot az alábbi módon bonthatjuk fel:

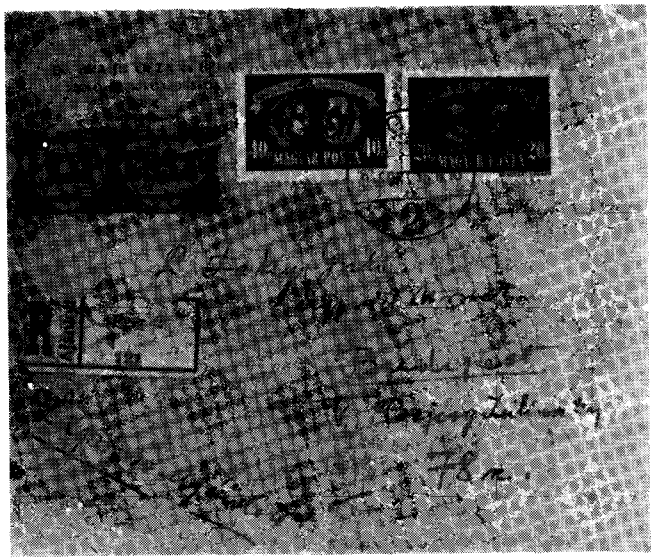

24. ábra: 50 filléres bélyegként felhasznált 35/50-es tévnyomat szállítólevélen

részekre. Próbáljuk ezeket az arányokat megbecsülni az alábbi bélyegeknél: kőnyomatos 5 kr-os, 1888-as 3 Ft-os, 1913-as turulos 6 f-es, Tanácsköztársaság sor (felülnyomott), Keskeny Madonna 1 P-s, Vértanúk sor, az 1946-os 5 bilpengős és az I. festmény sor. A becslésben segítségünkre lehet az árjegyzéki ár, a szakirodalom és a tapasztalat.

Következtetésünk végcélja a „teljes küldeményen megmaradt" mennyiség megbecsülése, ehhez viszont elsősorban a használatlan és használt bélyegek arányát kellene ismernünk. Beláthatjuk, hogy a forgalmi bélyegeknél a használt, az alkalmiaknál inkább a használatlan a logikus és elméletileg gyakoribb előfordulási forma, és természetesen a fordítottja a ritkább. Ezt a viszonyt a katalógusok nem türközik kellőképpen, hiszen az esetleg ritkább használt bélyeg a használatlanból szívességi bélyegzéssel előállítható.

25. ábra: Feláras Vértanúk bélyegekkel bérmentesített expressz-ajánlott levél 1945-ből

Ha a használatlan bélyeg a ritkább, a katalógusok értékelése reálisabb, mint ellenkező esetben, amikor az esetleg sokkal ritkább használt bélyeg legfeljebb azonos ársíkon (pl. a felülnyomott Tanácsköztársaság sor, a S.A.S. sor stb.) mozog. A „megszokott" kivétel az 1945—46-os infláció, ahol az árjegyzék — több-kevesebb következetességgel — a bélyegek egy részénél a használtakat magasabbra értékeli. Ez az árarány korántsem tükrözi a valódi felhasználási arányokat, aminek oka részben az utólagos lebélyegzés lehetősége, részben az, hogy épp ezért a használt bélyeg *nem fejezi ki egyértelműen a felhasználás ritkaságának tényét.*

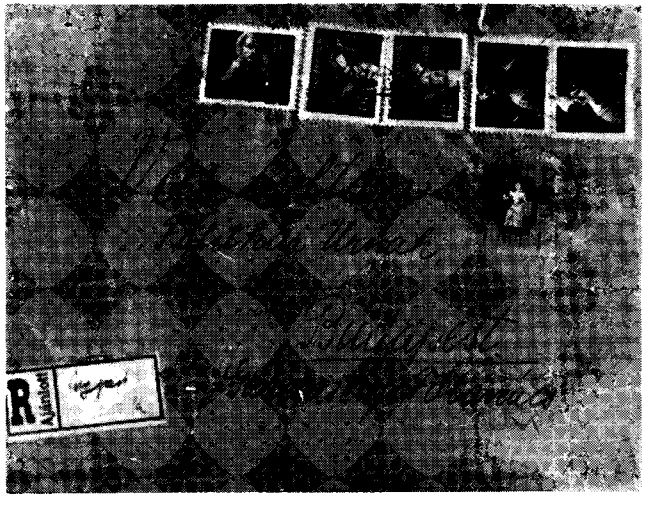
Helyesebb értékrendet kapunk és jobban megközelíthetjük a tényleges arányt a teljes küldeményeken fennmaradt bérmentesítések oldaláról. Lássunk csak egy példát: az árjegyzék az 1921/25-ös kisegítő portó valamennyi kis címletét — az 500 K/2 K-ig bezárólag — a használatlan ár felére, 50 fillérre értékeli. A teljes sorozat használtan 16 Ft. Ugyanakkor a bélyegek teljes küldeményen való előfordulása igen nagy szórást mutat, az azonosan értékelt címletek között több olyan van, amely használtan (tényleges küldeményről leáztatva) igen ritka, következésképpen a kereskedelmi forgalomban levő használt bélyegek zöme szívességi bélyegzéssel van ellátva. A 26. ábrán látható 6 K-s bélyeg az egyetlen, amit a szerző teljes küldeményen ismer. Az sem valószínű, hogy a leáztatott és megmaradt bélyegek arányeltolódása miatt lenne ez így, hiszen a Monográfia IV. kötetéből könnyen megállapítható, hogy a forgalomba kerülés idején már nem is volt a 6 K-s büntetőportónak megfelelő bérmentesítési díjtétel.

Talán sikerült ezzel a példával érzékeltetni, hogy a teljes küldeményen levő bélyeg értékelése sem a használt, sem a használatlan árhoz nem kötődik. A 29. ábrán levő 10 000 K-s Madonna bélyeg levélen feltétlenül értékesebb akár a használatlan, akár a használt bélyegnél. Egy kőnyomatos 5 kr-osra ez már nem mondható el, ott a használatlan bélyeg jóval értékesebb a levélen levőnél.

Az értékelésnél szét kell választani a forgalmi és alkalmi bélyegeket is. Bérmentesítési szempontból az alkalmi bélyegeknél is követelmény a díjhelyes felhasználás. Teljes sorozatok, túlbérmentesített küldeményeken csekély értékűek. Minél kevésbé érezhető egy bérmentesítésen a filatelista szándék, annál pozitívabban bírálhatjuk el. Az alkalmi bélyegek ilyen, címletenkénti, vagy forgalmi bélyegekkel vegyes felhasználásai igen ritkák és értékesek. Ez természetes, hiszen az alkalmi bélyegek elsődlegesen a gyűjtés céljait szolgálták. A fentieket bizonyítja, hogy bár pl. az I. Sport-sorozat valamennyi értéke ismert külön-külön, tarifálisan szabályos küldeményen, mégis nagy részükön érződik, hogy mesterséges célzattal bélyeggyűjtő adta postára.

26. ábra: 47 koronával megportózott levél 1923-ból

27. ábra: Ajánlott levél 1947-ből, a Szabadsághőseink sorozat forgalomba kerülésének napján feladva

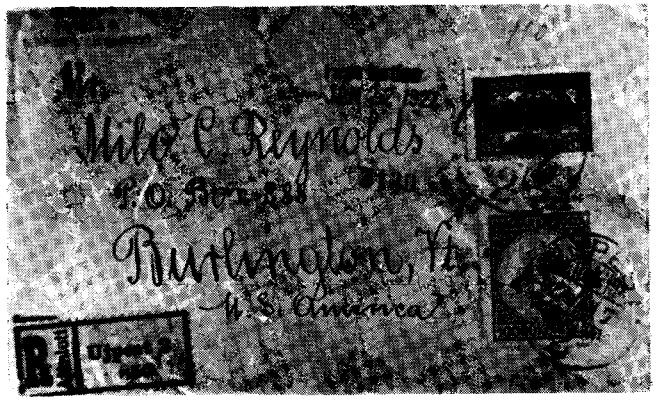
A gyűjtői indíték gyakran megtalálható a forgalmi bélyegek bérmentesítéseinél is. A gyűjtők „ősi" vágya a bélyegek futott levélen való megszerzése: Richter Lajos az 1900-as 3 K-s turulos bélyeget borítékon elküldte saját címére — a felvevő postás a feladó kívánságára létrejött túlbérmentesítés tényét rávezette a levélre. Az 1904-es borvörös 50 f-es külföldi ajánlott levélen futott példányáról — amely címnyomozás után visszatért a feladóhoz — csak akkor derül ki, hogy bélyeggyűjtő szándékosan rossz címre küldött levele, amikor egy másik hasonló is előkerül. Értéktelen „csinálmányok" viszont pl. a felülnyomott Tanácsköztársaság sorok bérmentesítés-utánzatai, vagy pl. a „Billiós" (galambos) teljes sorok postán soha nem futott, utólagosan „készített" levél-utánzatai.

A gyűjtők kárára történt hamisítás veszélye azoknál a forgalmi bélyegeknél áll fenn, amelyek rövid ideig voltak forgalomban és ezért használtan ritkábbak, mint használatlanul (a már említetteken kívül ilyenek a tábori postai és megszállási bélyegek). Nem leértékelése a 27. ábrán látható — egyébként elsőnapos és vegyes bérmentesítésű — levélnek, ha megállapítjuk róla, hogy minden bizonnyal bélyeggyűjtő küldte, de mégsem értékelhetjük úgy, mint például a 28. ábrán bemutatott másfél koronás díjjegyes levelezőlapot, amit feladója kilencféle aratós és parlamentes bélyeggel 150,5 koronára egészített ki (a külföldi lap díja 150 korona volt), és amely szemmel láthatóan nem bélyeggyűjtő, hanem a bérmentesítési díjat aprólékosan kiszámító egyén küldeménye (a fél koronás túllépést nem értékelhetjük túlbérmentesítésként).

Ugyanígy nem vitathatjuk a 29. ábrán látható igen ritka bérmentesítési változat természetes voltát, noha 2 fillérrel azon is több bélyeg van, mint amennyit a díjtétel megkívánt (a túlsúlyos külföldi ajánlott levél díja 1 P 10 f lett volna, a 10 000 K és a 32 f átszámított összege viszont 1 P 12 f). Ennek oka valószínűleg az volt, hogy a borítékon a címzés mellett kevés hely maradt a bélyegek számára.

28. ábra: Másfél koronás díjjegyes levelezőlap 150,5 koronára (150 K-s díjtétel) kiegészített bérmentesítése

29. ábra: Korona—fillér vegyes bérmentesítés 1927-ből (a 10 000 K-s Koronás Madonna levélen igen ritka)

Láthatjuk tehát, hogy az 1914 utáni bérmentesítések értékelése ugyancsak azok előfordulásának valószínűségétől függ, de fontos szempont a küldemények természetes, rendeltetésszerű volta is, ami a klasszikus időszakban nem játszott szerepet. A XX. századi bérmentesítések rendkívül sokfelé ágazó, gazdag területeinek felderítésével megteremtődne a bérmentesítések gyűjtésének folytonossága.

KÉSZPÉNZÉRT
VÁSÁROLOK

LUXUS MINŐSÉGŰ
KLASSZIKUS BÉLYEGEKET
minden változatban, a világ bármely országából!

LEVELEK, LEVÉLDARABOK
különösen érdekelnek.

„KALOCSA" teljes bélyegzésért
50% felárat fizetek!

LACZA LÁSZLÓ bélyegkereskedő
1056 BUDAPEST, VÁCI UTCA 63.

Az 1817-es bérmentesítési szabályzat

PÁKOZDI LÁSZLÓ

Postatörténeti anyagok feldolgozása az elmúlt évtizedekben egyre kedveltebbé vált a filatelisták körében. Az elmúlt századok postajáratait, a postahivatalok kezelési és bérmentesítési módjait ismertető tanulmányok a filatelisták egy részének figyelmét nem utolsósorban erre a területre irányították.

Postatörténeti gyűjtemények a nagy nemzetközi kiállításokon is egyre gyakrabban szerepelnek és nagy kedveltségnek örvendenek. Eredményességük vetekszik a legrangosabb bélyeggyűjteményekkel.

Nem lenne azonban helytálló az a feltételezés, hogy a postatörténet csak a múlt századdal, vagy a még korábbi időkkel áll csak kapcsolatban. Példa erre az 1944/45-ös magyar postatörténet, amelyről ismerettel eddig csak a lelkes filatelisták kutatómunkáiból rendelkezünk.

A postatörténet fogalmának pontos körülhatárolása még várat magára. A témák gazdagságából adódó feldolgozások ugyan már ma is sok részadatot tartalmaznak, de átfogó összefoglalásuk, egyértelmű rendszerezésük még nem megoldott. Ezeknek köre a következő években még nyilvánvalóan bővülni fog.

Ilyen gondolatok vezettek arra, hogy a közelmúltban kezembe került 1817-es postai bérmentesítési szabályzat ismertetésére vállalkozzam. Az alaprendelet utasításait a korábbi filatelista kutatók ugyan ismerték, de részletes ismertetésére eddig nem került sor, holott az feltehetően segítséget nyújt a korabeli levélanyag feldolgozásához.

A Bécsben, 1817. április 17-én kelt rendelet az Osztrák Császári és Királyi Birodalom tartományaiban — Lombardia és Venezia kivételével — a postai küldemények bérmentesítésére az alábbiakban intézkedett, június 1-i hatállyal.

1. §

A díjtételeket három postaállomásonként (gradus) kellett fizetni. *A belső tartományok* részére hét fokozatot állapítottak meg emelkedő tarifa szerint. A hetedik volt a legmagasabb.

Az idegen tartományok (Lombardia, Venezia) részére öt fokozat volt érvényes, szintén emelkedő tarifa szerint. Ezeknek a leveleknek bérmentesítési díját az országhatár széléig, illetve onnan a kézbesítés helyéig kellett leróni.

2. §

A levelek bérmentesítési díját az érvényben levő pénznemben készpénzben kellett fizetni.

3. §

A belső tartományokban a bérmentesítési díjat a címzett tartozott fizetni (portórendszer).

4. §

Az előbbi megkötés alól kivételt képeztek:

a) Azok az örökös tartományokba szóló levelek, amelyeknek bérmentesítési díját a feladó előre kifizette (francorendszer).

b) A postai költségek alól mentesített személyek, hivatalok leveleit díjmentesen szállították (ex offo levelek).

c) A külső tartományokba szóló levelek bérmentesítési díját a feladáskor kellett fizetni (francorendszer).

5. §

Az utólag fizetendő küldemények gyűjtésére a postahivatalokban kis ládák álltak rendelkezésre. (Ezeket a levélszekrények elődeinek tekinthetjük.)

A feladáskor bérmentesített leveleket a postatiszteknek kellett átadni a bérmentesítési díjjal együtt.

6. §

Amennyiben az utólag fizetendő levelek gyűjtőládájába feladáskor fizetendő levél került, azt a hivatal nem továbbíthatta. Ilyen esetben a címzés másolatát, feltüntetve rajta a feladás keltét, a hivatalban ki kellett függeszteni. A feladónak jogában állt a szállítási díjat pótlólag leróni, vagy a levelet visszavenni. Amennyiben az ilyen levelek továbbítására a feladó nem intézkedett, „közönséges vigyázat alatt" elégették.

7. §

A címzettnek jogában állt a levelek átvételének megtagadása. Ezeket a leveleket a felvevő postahivatalhoz visszaküldték, ahol a címzés másolatát kifüggesztették. A feladó személyének igazolása után a visszaküldeményt átvehette. Az át nem vett leveleket két hónap elteltével elégették.

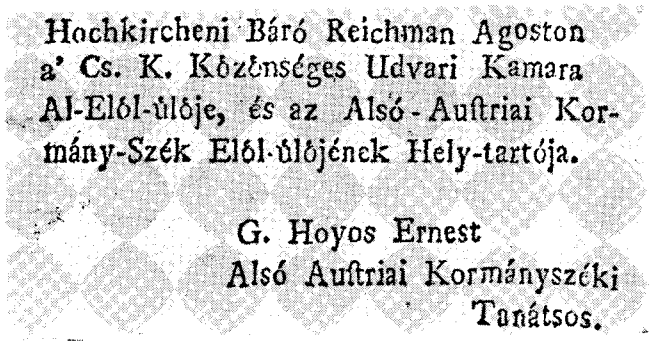
8. §

A címzésben fel kellett tüntetni a rendeltetési helyét, valamint a tartomány nevét is. Amennyiben a rendeltetési hely postahivatallal nem rendelkezett, a legközelebbi postahivatalt kellett feltüntetni.

Mint eredeti kortörténeti színfoltot idézzük a rendelet kibocsátóját összes címével együtt:

„Hochkircheni Báró Reichman Ágoston
a' Cs. K. Közönséges Udvari Kamara
Al-Elöl-ülője, és az Alsó-Austriai Kormány-Szék
Elöl-ülőjének Hely-tartója

G. Hoyos Ernest
Alsó Austriai Kormányszéki
Tanátsos."

Az 1817-es rendelet során megváltoztak a postai tarifák is. Az egyszerű féllatos levél szállítási díja zónánként 6 krajcár lett. Az ajánlási díjat 4 krajcárban állapították meg. A tértivevényért a megfelelő zóna utáni díjat kellett fizetni.

Megszűnt a korábbi félportós rendszer, amelynél a szállítási díjat fele-fele arányban a feladó és a címzett viselte. A viteldíjat a rendelet 3. és 4. §-a értelmében a továbbiakban vagy a címzett, vagy a feladó egyenlítette ki.

Az ajánlási díjat és a tértivevény díját a levél feladásakor a feladó tartozott kifizetni.

Rendeződtek az egységes kezelési jelzések is. A feladó által bérmentesített (franco) leveleket a címoldalon kétszer, átlós irányban át kellett húzni és a bérmentesítési díjat a hátoldalon fel kellett jegyezni. Kezdetben a bérmentesítés megtörténtét maga a feladó tüntette fel a címoldalon „franco" (bérmentesítve) felirattal. Később a hitelesség céljából maguk a postahivatalok alkalmaztak ilyen szövegű bélyegzőt. A bélyegzőkön igen ritkán a helynév is szerepelt. Ilyen bélyegzőt 1850-ig 24 db-ot ismerünk.

Portós (utólag fizetendő) leveleknél a címoldalt nem húzták át, hanem itt tüntették fel a beszedendő bérmentesítés összegét.

Ajánlott leveleknél a fizetendő díjat törtszámmal jelölték. A számlálóban a levéldíjat, a nevezőben az ajánlási díjat tüntették fel.

Az egységes kezelési módra azért volt szükség, hogy a kézbesítő hivatal pontos képet kapjon a levél bérmentesítéséről.

Egy évvel később, 1818-ban újból szabályozták a hivatalos (ex offo), a díjmentesen továbbított küldemények szállítási rendjét. A hivatalok megkapták a portómentesen levelező hivatalok, személyek névsorát. Ezek egymással díjmentesen levelezhettek. Ha magánszemélyhez intéztek levelet, akkor a címzett a teljes viteldíjat fizette. Ellenkező esetben a magánszemély félportót fizetett. Amennyiben a levél teljesen portómentes volt, a levél címoldalát keresztben áthúzták, s rajta csak a súlyt jelölték meg latban.

A FRANCO (bérmentesítve) feliratú helybélyegzőket, valamint a FRANCO feliratú jelzőbélyegzőket 1820 után kezdték alkalmazni a feladó által bérmentesített leveleken. Ezeket a bélyegzőket a XIX. századi készpénz-bérmentesítési hely-keletbélyegzők és jelzőbélyegzők őseinek tekinthetjük.

PORTO feliratú helybélyegzőt csak egyet ismerünk. Lippán használták.

1819-ben már nyomtatványok (kurrens) szállításával is találkozunk. Ezeket a posta a rendes viteldíj egyharmadáért szállította.

Hírlapokat a posta ez időben is évi átalánybér ellenében szállított.

A csomagok szállítása kocsipostával történt. Ennek külön tarifája volt. Ebben az időben tették kötelezővé a csomagszállító-levél használatát. A viteldíjat erre jegyezték fel.

Ezek a szállítási rendelkezések 1850-ig voltak érvényben. A Bécsben, 1850. március 26-án kelt új postarendelet már a postabélyegek rendszeresítése előtt újból szabályozta a szállítási feltételeket, valamint a bérmentesítési díjakat.

KLASSZIKUS
ÉS MODERN
BÉLYEGGYŰJTEMÉNYEKET,
RÉGI LEVELEKET, JOBB DARABOKAT

állandóan vásárolok

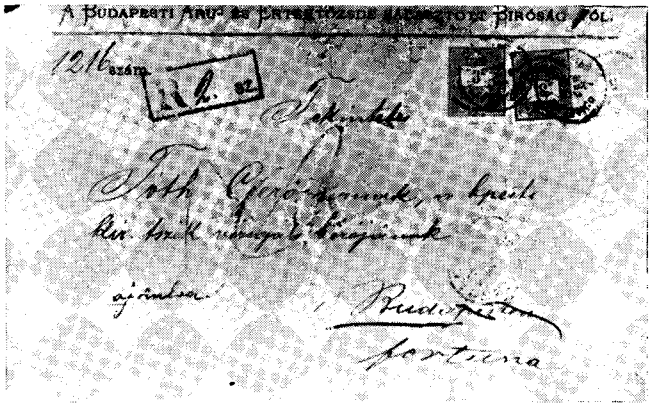
SZEKERES BENEDEK JÓZSEF
bélyegszaküzlet

1137 BUDAPEST XIII., Katona József u. 2/e.
Telefon: 129-350

A levélborítékrajzú krajcáros bélyegek bérmentesítései*

HARKÁNYI ISTVÁN

Több mint huszonöt évig voltak forgalomban a levélborítékrajzú bélyegek, nem csoda, hogy páratlanul nagy változatosság, a különlegességek sokasága jellemző rájuk. Papír-, nyomás-, fogazatkülönlegességeiket felsorolni sem könnyű, gondoljunk csak a metszetjavítások egyedülálló gazdagságára, vagy az ívrekonstrukciókra. De igen sok érdekességet, sok ritkaságot találhatunk felhasználásuk terén, a bélyegzések és bérmentesítések között is. Az alábbiakban ez utóbbit, a színes- és feketeszámú krajcáros bélyegek szabályos bérmentesítéseit fogjuk tárgyalni.

1. ábra: II. súlyfokozatú helyi ajánlott levél (11 kr) vízjeles és vízjel nélküli 3 kr-ossal

A postai küldemények leggyakoribb formái a levelek, a levelezőlapok, nyomtatványok, tudakozványok, tértivevények, csomagpostai küldemények szállítólevelei, posta-utalványok, posta-utánvételi jegyek, pénzeslevelek, táviratlapok stb. Ezek egy része levélszerű, másik része okmányszerű küldemény. Az előbbieknél magát a küldeményt, utóbbiaknál a küldemény kísérő okmányát bérmentesítették. Külön csoportot képeznek az újságbélyeggel bérmentesített újság- és újságmelléklet küldemények.

A bérmentesítéseket az egyes küldeményfajták szerint, történeti-időrendi sorrendben tárgyaljuk.

Levelek és levelezőlapok

A levélborítékrajzú bélyegek érvényességi idejének kezdetén a levelek és levelezőlapok postai díjszabása (krajcárban) az az I. táblázat szerinti volt [1] [2]:

* A MABEOSZ és a PDK pályázatára beküldött tanulmány.

2. ábra: II. súlyfokozatú távolsági ajánlott-expressz levél (35 kr)

250 g-nál súlyosabb levelek nem lehettek, azokat visszaküldték a feladónak. A fenti díjtételek kisebb változásokkal érvényben maradtak 1888-ig.

A belföldivel azonos díjszabás volt érvényben Ausztriával, Liechtensteinnel, Németországgal és 1890-től lényegében Bosznia-Hercegovinával folytatott postai forgalomban is.

A levél eddigi első súlyhatárát 1882-ben 15 g-ról 20 g-ra emelték fel belföldi, ausztriai és 1890-től bosznia-hercegovinai viszonylatban, az egyébként belföldi tarifával azonos németországi forgalomban azonban 15 g maradt a súlyhatár. Bosznia-Hercegovina a novibazári pasalik nélkül értendő, ide UPU-díjszabás volt érvényben.

1884-ben portómentes levelezőlapok jelentek meg 10 darabonként 2 kr árban, ezek a portómentességi záradék (a portómentesség jogcímének) feltüntetése mellett díjmentesen, bélyeg nélkül voltak feladhatók. Engedélyezték a magánfelek által forgalomba hozott levelezőlapok használatát is. Elrendelték, hogy a bírósági levelek ajánlási díj nélkül is ajánlottan kezelendők, ha azokra a portómentességi záradékot ráírták.

A portómentességi záradékot, azaz a portómentesség jogcímét — egy 1877-es postai rendelet szerint — a gyorsabb továbbíthatóság érdekében csak magyarul lehetett feltüntetni. A címzés ugyanis lehetett idegen nyelvű és ha azt a felvevő postahivatalban nem értették, akkor a küldeményt a továbbíthatóság érdekében Budapestre kellett felküldeni és ez természetesen késedelemmel járt és igénybevételt jelentett a postának.

1885 decemberében jelent meg az a rendelet, hogy a bélyeget a levél jobb felső sarkába kell ragasztani. Ezt azonban csak tájékoztatásnak lehet tekinteni, mert büntető záradékot nem tartalmazott, így figyelmen kívül hagyásának semmi következménye nem volt, amint azt a fennmaradt leveleken levő bélyegek sokféle felragasztási módja is tanúsítja.

1888 októberében jelent meg a posta rendelete a hirdetményes levelezőlapokról. Ezek 1 kr-ért voltak kap-

I. táblázat

Küldeményfajta	Egyszerű		Ajánlott		Expressz		Ajánlott-expressz	
	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági
Bérmentes levél vagy levelezőlap	—	—	5	10	15	15	20	25
Levelezőlap	2	2	7	12	17	17	22	27
Levél 15 gr-ig (I. súlyfokozat)*	3	5	8	15	18	20	23	30
Levél 15—250 gr-ig (II. súlyfokozat)	6	10	11	20	21	25	26	35

* A korábbi díjszabások alapja a lat (17,5 g) volt.

hatók, egy kr-t a hirdetményt feladó cég fizetett. Ezeket a levelezőlapokat kezdetben legalább 50 000 példányban kellett megrendelni. 1889-ben a legkisebb példányszámot 5000-re szállították le, 1892-ben pedig előírták, hogy az elárusítóhelyeknek hirdetniük kell, hogy ott hirdetményes levelezőlapok kaphatók. Nyilvánvalóan nem volt nagy keletjük, mert ezt a levelezőlap-formát 1898 októberében megszüntették.

Az eddigi ajánlási bélyegző helyett 1890 februárjában ajánlási ragjegyeket rendszeresítettek. Szabály szerint a cím felett a levél közepére kellett ragasztani, de ezt a rendelkezést is ritkán tartották be (jól látható ez az 5., 7. és 8. ábrán).

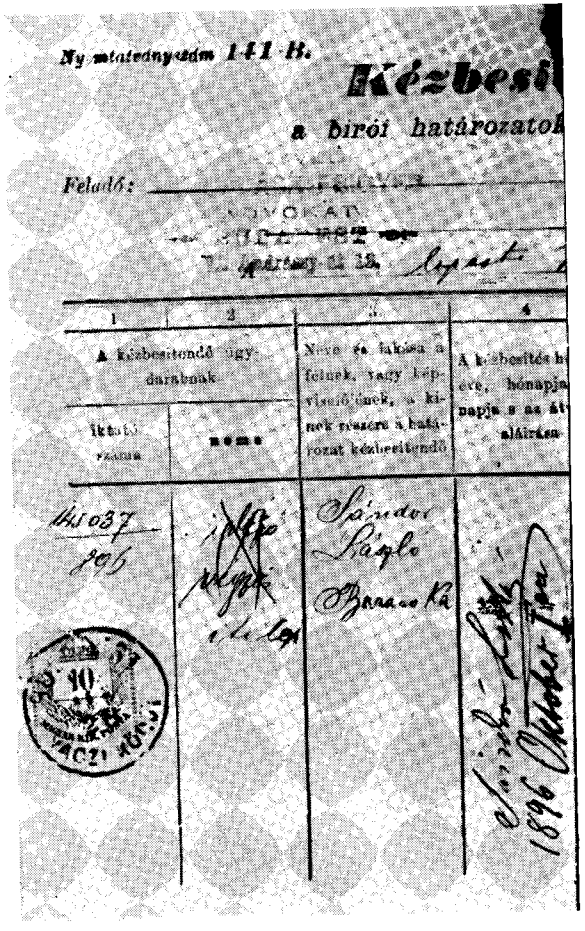
Bírósági végzést tartalmazó iratok 1890. július 18-tól kezdve levélként, bélyeggel bérmentesítve továbbíthatók voltak a postán, ha az alperes székhelyén postahi-

II. táblázat

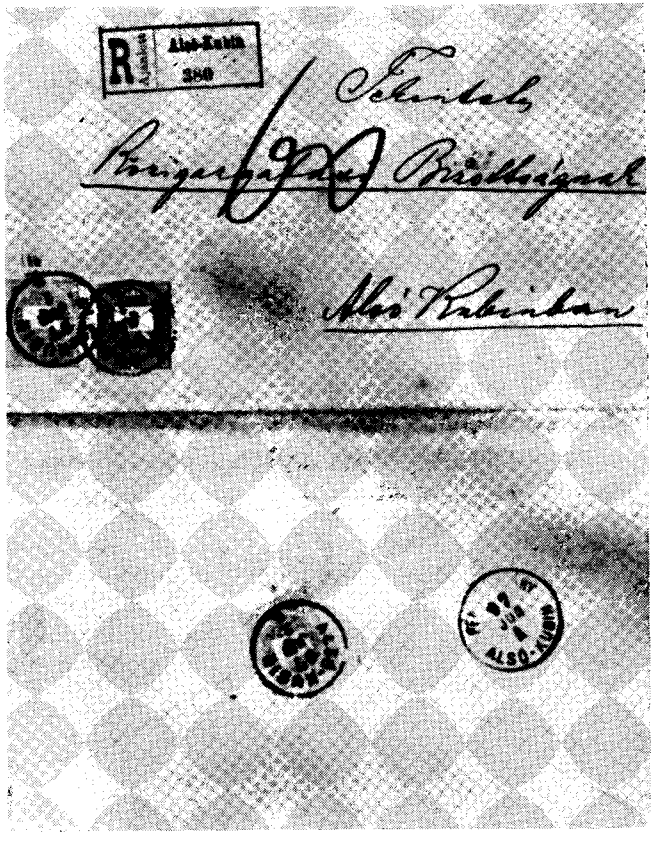
Küldeményfajta	Egyszerű		Ajánlott		Expressz		Ajánlott expressz		Ajánlott tértivevénnyel		Ajánlott expressz tértivevénnyel	
	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági
Bérmentes levél vagy levelezőlap	—	—	5	10	15	15	20	25	10	20	25	35
Levelezőlap	2	2	7	12	17	17	22	27	12	22	27	37
Levél 20 gr-ig (I. súlyfokozat)	3	5	8	15	18	20	23	30	13	25	28	40
Levél 250 gr-ig (II. súlyfokozat)	6	10	11	20	21	25	26	35	16	30	31	45

vatal volt. Ilyen végzésnek egy részét mutatja a 3. ábra.

A bérmentesítések szempontjából nagyon fontos az 1892. május 24-én kelt rendelet, mely előírja, hogy a tértivevényeket a rendeltetési hely postahivatala állít-

3. ábra: Postai úton továbbított bírói végzés

4. ábra: Helyi ajánlott levél tértivevénnyel (13 kr)

sa ki; tehát ezentúl a tértivevény díját csak a levélen (vagy levelezőlapon) lehetett leróni. Ez a rendelkezés az ausztriai és bosznia-hercegovinai forgalomban is érvényes volt, kivételt csak az erre felhatalmazott bíróságok képeztek, ezek továbbra is maguk állították ki a tértivevényt. Ezzel a levelek és levelezőlapok díjtáblázata a II. táblázat szerint módosult.

III. táblázat

Küldeményfajta	Egyszerű		Ajánlott		Expressz		Ajánlott expressz		Ajánlott tértivevénnyel		Ajánlott expressz tértivevénnyel	
	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági	helyi	távolsági
Bérmentes levél vagy levelezőlap	—	—	5	10	15	15	20	25	10	20	25	35
Levelezőlap	2	2	7	12	17	17	22	27	12	22	27	37
Levél 20 gr-ig (I. súlyfokozat)	3	5	8	15	18	20	23	30	13	25	28	40
Levél 250 gr-ig (II. súlyfokozat)	6	10	11	20	21	25	26	35	16	30	31	45
Levél 500 gr-ig (III. súlyfokozat)	9	15	14	25	24	30	29	40	19	35	34	50

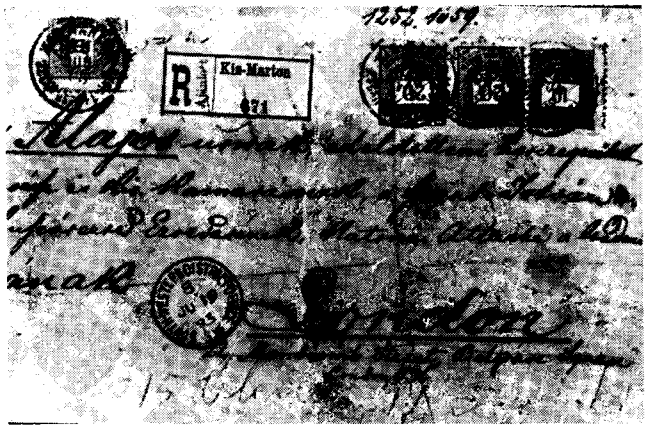
Megjegyzendő, hogy a tértivevényt is bérmentesítő levelek (a fenti táblázat négy jobb oldali oszlopa) nagyon ritkák.

Újabb jelentős bérmentesítés-változást jelentett az 1892. június 22-én megjelent postai rendelkezés, mely szerint a belföldi forgalomban a levelek felső súlyhatárát 500 g-ra emelték fel. A legnagyobb levélméret 30 × 20 × 10 cm. A levelek és levelezőlapok bérmentesítési táblázata ezzel a III. táblázat szerint alakult (az új tarifák az utolsó sorban).

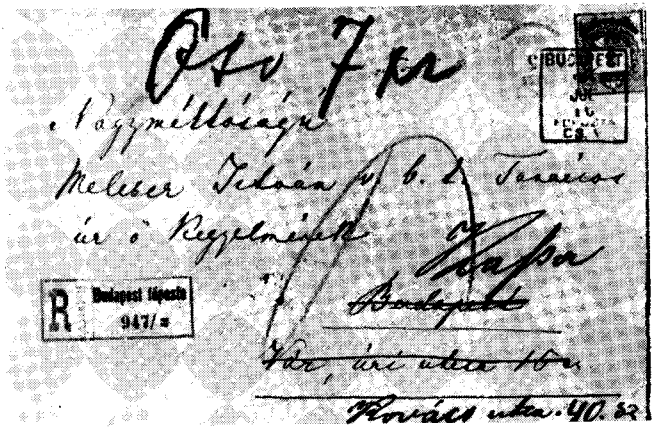
A közölt táblázatokból kitűnik, hogy 1892. júniusa után 4 kr kivételével 1 kr és 31 kr között minden krajcárérték előfordulhatott a belföldi levélszerű bérmentesítéseknél, sok érték többféle küldeményfajtán is, és a 34, 35, 37, 40, 45 és 50 kr-os bérmentesítés is lehetséges volt. Külföldi leveleknél azonban ezeknél jóval nagyobb bérmentesítések is előfordulhattak, mert az UPU levélkategóriák 15 g-onként emelkedtek 10 kr-ral (lásd a VI. táblázatot). Természetesen a táblázatokban található bérmentesítések közül egyesek ritkák, sőt kivételesek, némelyik bérmentesítésből esetleg nem is maradt ránk példány, ugyanis a levélrajzú bélyegek túlnyomó részét — sajnos — leáztatták.

Elégtelenül bérmentesített küldeményeket 1892 szeptemberétől pótportóval kellett ellátni, ha pedig a legnagyobb súlyhatárt túlhaladták, akkor csomagként kellett kezelni, de a feladónak visszaküldeni nem volt szabad, ha az elkerülhető volt. A címzett továbbutazása miatt továbbküldött leveleket is újabb bérmentesítéssel kellett ellátni, ennek hiányában megportózták azokat. A portózott küldeményekről nemrég jelent meg hazai cikk [3], itt csak arra kívánunk rámutatni, hogy túlbérmentesített küldemények is előfordultak és ezek a portózottaknál sokkal ritkábbak.

1898. december 22-én megengedték, hogy a külföldre címzett levelezőlapok címoldalán is lehet ábra. A belföldre címzett lapokra ez nem vonatkozott. 1899 októberében szabályozták a nagyalakú belföldi levelezőlapok díjszabását: 30 × 20, illetve 35 × 15 mérethatár alatt a levéldíjszabás volt rájuk érvényes, e méretek fölött pedig csomagdíjszabás.

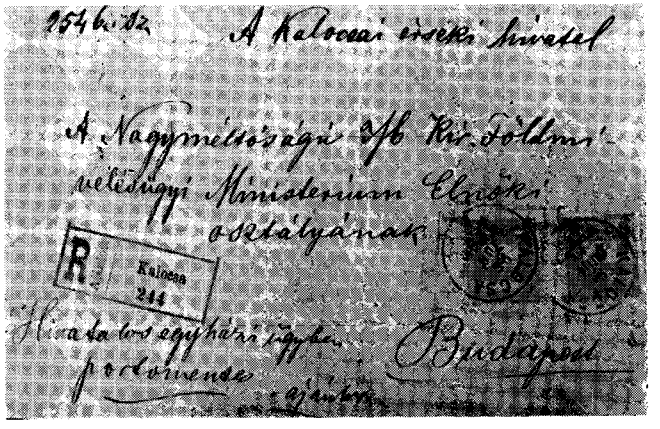
5. ábra: 60 kr-os külföldi (UPU) levélrész (V. súlyfokozatú ajánlott levél)

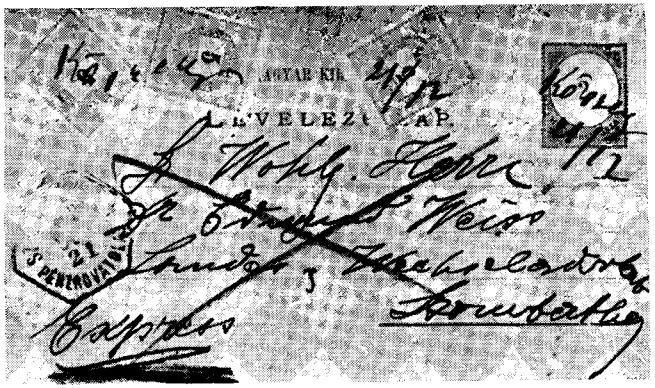
7. ábra: Helyi ajánlott levél (8 kr) továbbküldve és a 7 kr bérmentesítés-különbség portóként kiróva

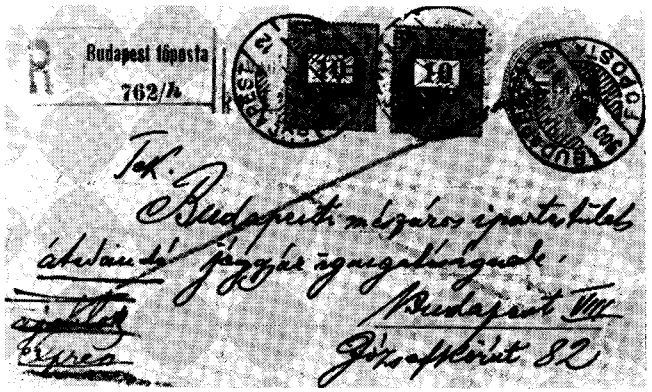
6. ábra: Helyi 3 kr-os, majd távolsági 5 kr-os portóval továbbküldött levél

8. ábra: Hivatalból portómentes távolsági ajánlott-levél (10 kr)

9. ábra: Expressz levelezőlap (17 kr)

10. ábra: Helyi ajánlott-expressz levél (23 kr)

Nyomtatványok

A levélborítékrajzú bélyegek érvényességi idejének elején a nyomtatványok díjszabása a IV. táblázat szerinti volt [1] [2]:

11. ábra: III. súlyfokozatú távolsági ajánlott levél (25 kr)

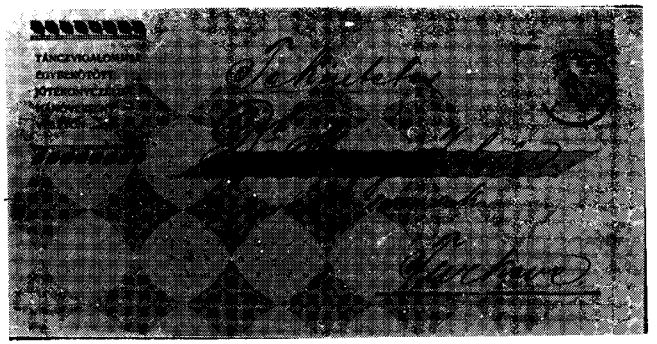
Nyomtatvány (IV. táblázat)

50 g-ig	2 kr
50— 250 g-ig	5 kr
250— 500 g-ig	10 kr
500—1000 g-ig	15 kr

1889-ben belföldi viszonylatban leszállították a nyomtatványok legkisebb súlyfokozatának — 10 g súlyhatár alatt — postai díjszabását 1 kr-ra. 50 g-os súlyhatárig maradt az eddigi 2 kr-os díjszabás. A nyomtatványok (hirdetmények) zöme azonban az 1 kr-os díjszabás alá esett. A belföldi díjszabás ekkor az alábbiak szerint módosult:

Nyomtatványok (1889-től) (V. táblázat)

10 g-ig	1 kr
10— 50 g-ig	2 kr
50— 250 g-ig	5 kr
250— 500 g-ig	10 kr
500—1000 g-ig	15 kr

12. ábra: II. súlyfokozatú nyomtatvány (2 kr) 1889 után

Az Ausztriába és Németországba címzett (még mindig kedvezményes) nyomtatványok legalacsonyabb díjszabása 2 kr maradt 50 g súlyhatárig, az 1 kr-os nyomtatványokat kíméletlenül (és indokolatlanul is) megportózták, mint azt a 13. ábra mutatja. (Bruck a. d. Leitha a Lajta mellett éppen az akkori határ osztrák oldalán volt, Bruck-újfalu pedig szintén a Lajta mellett, de a határon belül feküdt.)

1890 májusában a nyomtatványtarifát kibővítették: 50—150 g súlyhatárok között 3 kr lett a díjszabás. Ez a díjtétel Ausztriába és Németországba is érvényes volt (az 1 krajcáros díjszabás nem). 1890-től kezdve tehát a belföldi nyomtatványtarifa a következő:

Nyomtatványok (1890-től) (VI. táblázat)

10 g-ig	1 kr
10— 50 g-ig	2 kr
50— 150 g-ig	3 kr
150— 250 g-ig	5 kr
250— 500 g-ig	10 kr
500—1000 g-ig	15 kr

A nagyobb súlyú, nem levelezőlap vagy levél alakú nyomtatványok jelenlegi előfordulása, fennmaradása

13. ábra: Ausztriában indokolatlanul megportózott 1 kr-os (I. súlyfokozatú) nyomtatvány

valószínűtlen, 1890-től a második súlyfokozatú, tehát 2 kr-os nyomtatvány is viszonylag ritka.

Tudakozványok

A tudakozványok (reklamációk) olyan kétirányú, oda- és visszaküldött levelek voltak, amelyekben a feladó valamilyen rovatolt (nyilvántartott) postai küldemény sorsa iránt érdeklődött. Erről az illetékes fogadó postahivatal kötelessége volt a feladót tájékoztatni a tudakozvány visszaküldésével. Bérmentesítésük ennek megfelelően a levéldíjszabás kétszerese, tehát belföldre (valamint Ausztriába, Liechtensteinbe, Németországba 1890-től Bosznia-Hercegovinába is) 10 kr volt.

Külföldi levélszerű bérmentesítések

Az előző bekezdésben felsorolt államokon kívül kedvezményes, de a belföldinél magasabb postai díjszabás volt érvényben az alábbi európai államokban:

(VII. táblázat)

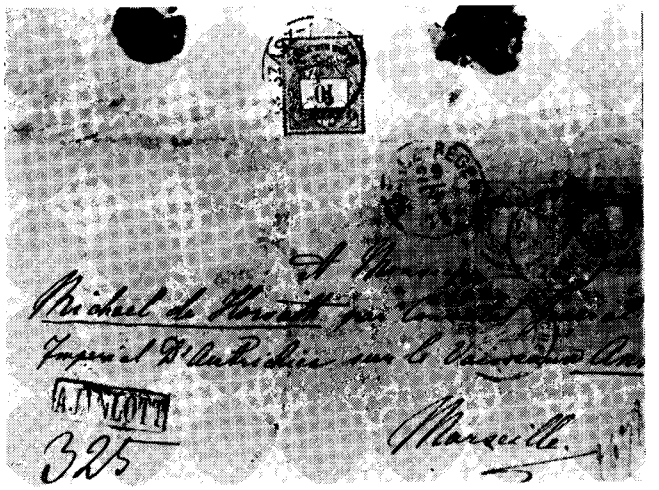
	levél 15 g-onként	levelező-lap	nyomtatvány 50 g-ig	megjegyzés
Luxemburg	10	2	2	
Montenegro	7	—	2	
Románia	10	4	3	határszéli forgalomban belföldi levéltarifa
Szerbia	5	2	2	

Ajánlási díj és tértivevény díja 10—10 kr volt mindegyik országba. Bérmentesítetlen levelek portódíja a levéldíjszabás kétszerese volt. Expresszdíj csak később, fokozatosan lépett életbe, 1886-ban már mind a négy államba lehetett expresszlevelet küldeni 15 kr expresszdíjjal.

Franciaország kivételével minden európai állam, továbbá az Egyesült Államok, Egyiptom és Törökország kezdettől (1875) fogva tagja volt az Egyetemes Postaegyesületnek, az UPU-nak (Union Postal Universelle), más államok később és fokozatosan csatlakoztak az UPU-hoz. Ezekbe a postaegyesületi államokba az alábbi díjszabások voltak érvényben:

VIII. táblázat

Levelező-lapok	Levelek 15 g-onként	Nyomtatványok 50 g-ig
5 kr	10 kr	3 kr

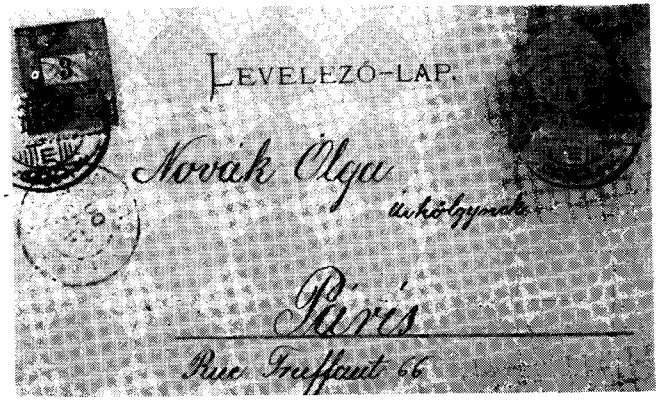
14. ábra: I. súlyfokozatú külföldi (UPU) ajánlott levél (20 kr)

A bérmentetlen levelek portója 15 g-onként 20 kr volt. Ajánlási díj 10 kr volt, a tértivevény díja is 10 kr, ahova az lehetséges volt. Expresszkézbesítés 1886-ban Belgiumba, Dániába, Hollandiába, Svájcba, Svédországba, Argentínába, Chilébe, Egyesült Államokba, Japánba, Salvadorba és Sziámba volt lehetséges 15 kr expresszdíj ellenében.

Franciaországba kezdetben az alábbi postai díjszabás volt érvényben:

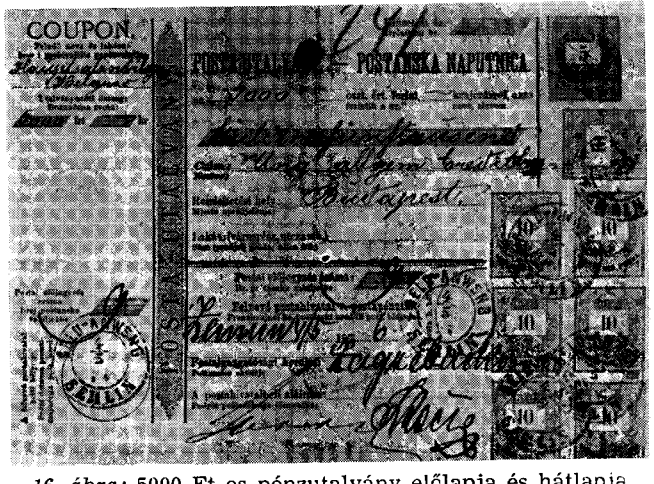
IX. táblázat

Levelek 10 g-onként	Levelező-lapok	Nyomtatványok 50 g-ig
25 kr	25 kr	6 kr

15. ábra: Külföldi (UPU) levelezőlap (5 kr)

Ajánlási díj 21 kr. Tértivevény és expresszkézbesítés Franciaországban egy ideig nem volt. Franciaország 1876 áprilisában már tagja volt az UPU-nak a 14. ábrán látható levél tanúsága szerint, de expresszkézbesítés még 1886-ban sem volt.

16. ábra: 5000 Ft-os pénzutalvány előlapja és hátlapja (180 kr)

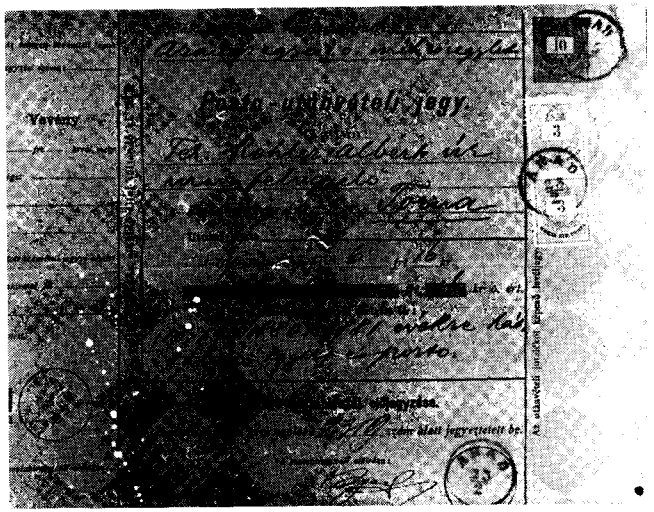
A nem postaegyesületi országok postai díjszabása igen változó volt, esetenként függött a szállítás útvonalától is, túlnyomórészt legalább mintegy 3—5-szöröse volt az UPU-tarifának.

Posta-utalványok

A levélborítékrajzú bélyegek érvényességi idejének kezdetén az alábbi postautalvány díjszabás volt érvényben.

Postautalványok (X. táblázat)

10 Ft-ig	5 kr
10— 50 Ft-ig	10 kr
50— 100 Ft-ig	15 kr
100— 500 Ft-ig	30 kr
500—1000 Ft-ig	60 kr
1000—2000 Ft-ig	90 kr
2000—3000 Ft-ig	120 kr
3000—4000 Ft-ig	150 kr
4000—5000 Ft-ig	180 kr

17. ábra: Utánvételes utalvány 10 Ft alatt (16 kr)

A belföldi pénzutalványozás díjszabása 1878-ban megváltozott, kisebb díjtételeknél csökkent, nagyobbaknál növekedett az alábbi (XI.) táblázat szerint. 1879-ben értékjegy nélküli utalványokat adtak ki darabonként $^1/_2$ kr áron.

Postautalványok (XI. táblázat)

5 Ft-ig	5 kr
5— 50 Ft-ig	10 kr
50— 150 Ft-ig	20 kr
150— 300 Ft-ig	30 kr
300— 500 Ft-ig	50 kr
500—1000 Ft-ig	100 kr
1000—2000 Ft-ig	150 kr
2000—3000 Ft-ig	200 kr
3000—4000 Ft-ig	250 kr
4000—5000 Ft-ig	300 kr

1892 júniusában a fenti díjtételeket a kisebb díjtételeknél leszállították belföldi és ausztriai viszonylatban a XII. táblázat szerint, a nagyobb díjtételek azonosak a XI. táblázatban közöltekkel.

Postautalványok (1892-től) belföldre és Ausztriába (XII. táblázat)

— 10 Ft-ig	5 kr
10— 50 Ft-ig	10 kr

Bosznia-Hercegovina, Törökország, Németország és Luxemburg viszonylatában az alábbi díjtételek voltak érvényben:

Posta-utalványok (kedvezményes külföld) (XIII. táblázat)

— 20 Ft-ig	10 kr
20— 30 Ft-ig	15 kr
30— 40 Ft-ig	20 kr
40— 50 Ft-ig	25 kr

Európába az alábbi, XIV. táblázat szerinti díjtételek voltak érvényesek:

Posta-utalványok (egyéb külföld) (XIV. táblázat)

— 20 Ft-ig	10 kr
20— 50 Ft-ig	20 kr
50— 150 Ft-ig	40 kr
150— 300 Ft-ig	60 kr
300— 500 Ft-ig	100 kr

Az Egyesült Államokba és Kanadába a XV. táblázat szerinti díjtételek voltak érvényben:

18. ábra: Szállítólevél (126 kr) 4 db 30 kr-os bélyeggel

Posta-utalványok (Egyesült Államok, Kanada)
(XV. táblázat)

—	10 Ft-ig	10 kr
10—	20 Ft-ig	20 kr
20—	30 Ft-ig	30 kr
30—	40 Ft-ig	40 kr

Posta-utánvételi jegyek

Utánvételes utalványozás a posta-utánvételi jegyekkel történt. Ennek díjtételeit a XVI. táblázat tartalmazza 1874-től.

19. ábra: Távolsági ajánlott levelezőlap 12 kr-os bélyeggel

(XVI. táblázat)

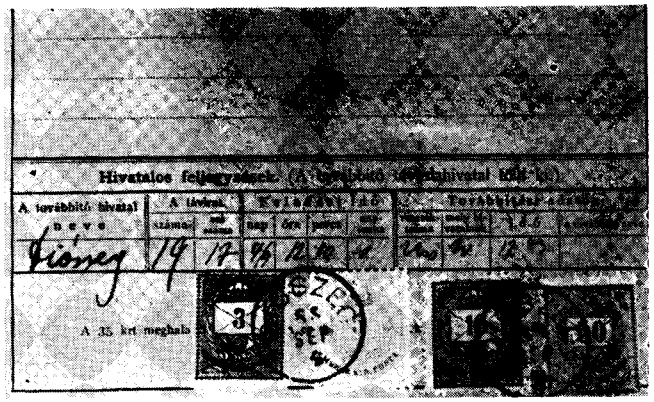
Utánvételes utalványozás 10 Ft-ig	16 kr
további 5 Ft-onként (15— 50 Ft-ig) további	3 kr
további 5 Ft-onként (50—500 Ft-ig) további	2 kr

Az utánvételes utalványozás díjszabását 1883-ban 10 kr-ral minden díjtételnél leszállították.

Postai szállítólevelek

Az addigi készpénzzel való bérmentesítés helyett 1888 júniusától a kocsipostai küldemények (postai szállítólevelek) és távírdadíjak bélyegekkel, ahogy akkor mondták frankójegyekkel voltak bérmentesítendők. E célra 1, 8, 12, 15, 24, 30, 50 kr; valamint 1 Ft és 3 Ft értékű bélyegeket bocsátottak ki.

A „Postai és Távirdai Rendeletek Tára" vonatkozó száma felhívta a postahivatalok figyelmét arra, hogy az 1 Ft-os és 3 Ft-os címletből csak akkor rendeljenek, ha azokból sok fogyna. Ez is oka viszonylagos ritkasá-

20. ábra: Táviratlap (68 kr) négyszínű bérmentesítése

guknak. A kocsipostai küldeményeket 10 Ft alatt kellett bélyegekkel bérmentesíteni, azon felül készpénzzel, de ha már felragasztották a 10 Ft feletti értéket, akkor azt el kellett fogadni.

Az újonnan kibocsátott címletek közül az első kettő összege 1 + 8 kr = 9 kr, valamint az összes 50 kr alatti címlet osztható hárommal a távírdai és kocsipostai bérmentesítések követelményeinek megfelelően. A két leggyakoribb szállítólevél díjtétel, a 18 és 21 kr-os, 10 + 8, illetve 20 + 1 kr-ként volt könnyen bérmentesíthető az újonnan kibocsátott címletek segítségével. Az 1 kr-os címletre kezdetben — 1889 előtt — a terjedelmes csomagokra fizetendő pótdíj lerovásához is szükség lehetett, vagy pedig már 1888-ban elhatározták a nyomtatványtarifa leszállítását a legkisebb súlykategóriában, de ezt Ausztriával és Németországgal közösen szándékozták végrehajtani és csak miután azok nem csatlakoztak, léptették életbe később (1889-ben) belföldi viszonylatban. Az 50 kr, 1 Ft és 3 Ft címletű bélyegek a nagyobb bérmentesítési díjak lerovásához készültek.

A 8 kr-ost a helyi ajánlott levél, a 15 kr-ost a távolsági ajánlott levél bérmentesítésére is gyakran használták. A 12 kr-os elvétve a távolsági ajánlott levelezőlapon, a 30 kr-os távolsági ajánlott-express levélen is előfordul, de ezek fő használati területe a szállítólevél volt.

A kocsipostai tarifát 1890 márciusától kezdve 20 Ft-ig kellett bélyegben leróni, a távírdai díjszabást pedig 50 Ft-ig, ezen értékek fölött készpénzbérmentesítés volt előírva.

1891 novemberétől a frankó és portódíjakat fel kellett jegyezni a szállítólevélre.

Táviratlapok, pénzeslevelek

1888-tól kezdve a táviratlapokat újra rányomott bélyeggel ellátott űrlapra kellett leróni. Erre a célra díjjegyes nyomtatványok jelentek meg 35 krajcáros benyomott bélyeggel, amellyel 5 szó díját is lerótták, további szavanként 2 krajcár volt a díjszabás.

1891-ben változott a táviratlapok díjszabása és a benyomott bélyeg is. Rövid táviratok esetén olcsóbb lett a távirat, hosszú táviratok esetén pedig drágább. Az új táviratlapok 31 krajcár névértékűek voltak, ezzel 10 szó díját is lerótták, további szavanként 3 krajcárt kellett fizetni.

1888-tól kezdve a pénzeslevelekét is bélyeggel kellett bérmentesíteni. A pénzeslevelek számára erős borítékokat hoztak forgalomba 1 krajcáros áron.

Bérmentesítések újságbélyeggel

Az újságküldemények kedvezményes díjszabásban részesültek, 250 g-ig 1 kr, azon felül 100 g-onként további 1 kr, ha az újság vagy folyóirat havonta legalább egyszer jelent meg. Az ennél ritkábban megjelenő folyóiratok nyomtatványként voltak bérmentesíthetők. A külföldre küldött újságokat is nyomtatványként kezelték. De néha a folyóiratokat levélként bérmentesítették.

A hírlapmellékletek postai díjszabását 1884-ben sza-

21. ábra: Pénzeslevél 87 kr bérmentesítéssel

bályozták, ez 25 g-onként 50 kr volt, 250 g felső súlyhatárig.

Az újságbélyeggel bérmentesített teljesek (újságszalagok, keresztkötések) viszonylag ritkák, részben talán azért, mert kedvezőtlen alakjuk miatt kellemetlen volt teljesként tárolni azokat, könnyen megsérültek. A fő ok azonban az volt, hogy ezeket teljesként nem is igen tették el, hanem vagy feltépték a címszalagot vagy a keresztkötést (ezáltal tönkretéve a bélyeget, sávot vagy tömböt), vagy — ha az ismeretségi körben bélyeggyűjtő volt — a küldeményen levő bélyeget leáztatták. Súlyosbította a helyzetet az a körülmény is, hogy folyóiratokra gyakran a bélyeggel ragasztották rá az újságszalagot és ezáltal a bélyeget sérülésnek tették ki.

Az újságküldemények nagyon kedvezményes díjszabása és a bélyegek leáztatása, illetve tönkretétele miatt alig maradt fenn összefüggő sávval vagy tömbbel bérmentesített újságszalag vagy keresztkötés. Ezzel szemben a leáztatott sávok és tömbök a levélbo-

22. ábra: II. súlyfokozatú ajánlott levél (20 kr) 5 színű bérmentesítése (5 kr-os díjjegy + 5 kr + 3 kr + 2 × 2 kr + 3 × 1 kr)

rítékrajzú bélyegek között viszonylag gyakoriak, főleg az 1874-es és az 1881-es kiadásnál, az 1898-asnál már ritkábbak, az 1899-es kiadásnál nagyon ritkák. Ez utóbbinál az alapbélyeg viszonylagos ritkasága és papírjának sérülékenysége is jelentősen hozzájárul az összefüggések ritka voltához.

Színes bérmentesítések

A bérmentesítésekhez használt, ugyanazon bélyegkiadáshoz tartozó bélyegeket olykor olyan kombinációban ragasztották a küldeményekre, hogy egy küldeményre többféle címlet (névértékű és színű bélyeg) került. Ezeket a több címletből álló bérmentesítéseket színes bérmentesítéseknek nevezzük.

A színes bérmentesítések okmányszerű bérmentesítéseknél gyakoribbak, ezért ezeknél csak 4 színtől kezdve tekinthetjük fokozottan értékeseknek a színes bérmentesítéseket, míg a levélszerű bérmentesítéseknél már három színtől kezdve értékelhetjük fokozottan azokat.

Színes bérmentesítéseket mutatnak a 20., 23. és 24. ábrák.

A díjjegyes értékcikkek (a szállítólevelek kivételével), külön színt (címletet) jelentenek a vegyes bérmentesítés szempontjából, azaz itt az azonos címlet (pl. az 5 kr-os díjjegyes boríték benyomott bélyege és az 5 kr-os bélyeg) nem vehető azonos színnek, mindkettő *külön színt jelent.*

A két szín egyik küldeményfajtánál sem különösebben ritka, a három szín levélszerű bérmentesítéseknél már ritkának számít, okmányszerű bérmentesítéseknél (táviratlap, szállítólevél stb.) azonban nem. *Négy vagy több szín már minden küldeményfajtánál ritka.*

Többes bérmentesítések

A részben vagy kizárólag több azonos bélyeggel való bérmentesítést többes bérmentesítésnek nevezzük. Ezek egyrészt az összefüggő példányok alkalmazása, másrészt a már kézben levő címletek könnyebb kezelése miatt viszonylag gyakoriak. A nagyobb névértékű okmányszerű bérmentesítéseknél előforduló egészen szélsőséges esetek itt is fokozottan megbecsülendők. (16. ábra)

Különböző kiadású (pl. 1874 és 1881) bélyegekkel bérmentesített küldemények bérmentesítését vegyes bérmentesítésnek nevezzük. Az 1874-es kiadású levélborítékrajzú bélyegek és az 1871-es kiadású réznyomatos bélyegek közötti vegyes bérmentesítések értékelése is megtörtént már [4], sőt régebben az 1899-es levélborítékrajzú és 1900-as kiadású turulos bélyegek közötti vegyes bérmentesítésre is történt értékelés (pl. [5]).

Az egyes levélborítékrajzú kiadások közötti vegyes bérmentesítésekre azonban nemcsak értékelés, hanem még utalás is alig történt, pedig ezen kiadások közötti vegyes bérmentesítések nagyon sokrétűek, gyakoriak és nagyon ritkák is akadnak közöttük.

A vegyes bérmentesítések értékeléséhez tekintetbe kell venni, hogy az egyes kiadások között mekkora együttfutási idő lehetséges. Ha az együttfutás ideje rövid, akkor a vegyes bérmentesítés előfordulása ritkább és így a vegyes bérmentesítés fokozottan értékes, ha viszont sokáig futottak együtt, akkor gyakori és kevésbé értékes.

Az 1874-es (vízjel nélküli) és 1881-es (vízjeles) színesszámú kiadások között a posta nem tett különbséget, az 1874-es kiadás felhasználása után vették használatba az 1881-es kiadást. Az együttfutási idő viszonylag rövid, néhány hónap, 1882-ben már alig használták az 1874-es vízjel nélküli kiadás bélyegeit. Az együttfutási idő alatt fogazógép változás is volt, ekkor voltak használatban a ritkább vegyesfogazatú bélyegek, amelyeket — mint értékesebbeket — zömmel leáztattak. Így viszonylag kevés vegyes bérmentesítés maradt meg 1874-es és 1881-es bélyegekkel, ezek értékeseknek tekinthetők. Fokozottan ritkák — mint mindig — az azonos címletek közötti vegyes bérmentesítések.

Egészen eltérő az 1881-es (színesszámú) és 1888-as (feketeszámú) bélyegkiadások közötti vegyes bérmentesítések esete. Az első feketeszámú bélyegek 1888 jú-

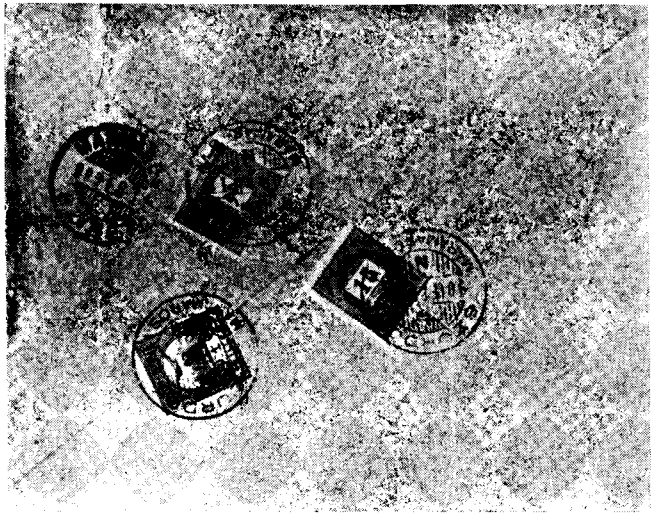

23. ábra: Táviratlap vonalfogazatú ($11^1/_2$) és hosszúra fogazott fésűsfogazatú) 12: 11 $^3/_4$ 1 kr-os bélyegekkel

niusában jelentek meg 1, 8, 12, 15, 24, 30, 50 krajcáros, valamint 1 és 3 forintos címletben, és az addig forgalomban levő színesszámú 2, 3, 5, 10 és 20 krajcárossal együtt voltak használatban. 1890-től a 2, 3 és 10 krajcáros nyomólemeze megváltozott második típusúra.

A színesszámú, réznyomatú 5 kr-os helyett 1891 júliusában új, három fázisban nyomott feketeszámú 5 kr-os jelent meg, de a színesszámú is érvényes maradt 1900 szeptember 30-ig. E két azonos címletű bélyeg közötti vegyesbérmentesítés, mint minden azonos címlet közötti vegyesbérmentesítés, nagyon ritka.

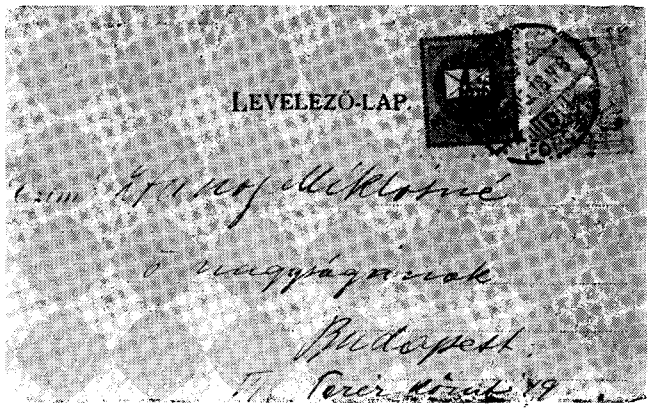
A feketeszámú (kr vízjelű) bélyegek utolsó címleteit 1898 januárjában adták ki, 2, 3, 10 és 20 kr-os névértékben, ezekkel vált az 1888-as kiadású bélyegsorozat teljessé. A színesszámú bélyegek, elvileg a vízjel nélküliek is, továbbra is érvényesek maradtak 1900 szeptember 30-ig, de az újabb kibocsátások már csak fekete számmal történtek, 1898 augusztusától a II-es korona vízjellel, 1899 augusztusától pedig a III-as korona vízjellel bocsátották ki a bélyegeket, a vízjelváltozást a posta nem közölte.

24. ábra: Három különböző kiadású bélyeg (1898-as 15 kr-os, 1899-es 2 kr-os és 1 filléres turulos) egy levélen

A $11^1/_2$-es sorfogazógépeket 1890 után csak kivételesen, kisegítésképpen alkalmazták, ezért az 1890 után kiadott kr vízjelű címletek (5, 2, 3, 10 és 20 kr) sorfogazatú példányai, valamint az összes II és III vízjelű sorfogazatú bélyegek ritkábbak, mint a fésűsfogazatúak (a III vízjelű 8 kr-os kivételével), esetenként nagyon ritkák, így a velük bérmentesített küldemények is kivételes ritkaságok, ha egyáltalán előfordulnak, mert ezen bélyegeket is, mint értékesebbeket, sajnos leáztatták.

A színesszámú 5 kr-os tehát 1888-tól 1891-ig, 3 évig futott együtt a feketeszámú bélyegekkel; a színesszámú I típusú 2, 3 és 10 kr-os zömmel 1888-tól 1890-ig; a II típusú 2, 3 és 10 kr-os 1890-től 1898-ig, tehát nyolc évig; a színesszámú 20 kr-os pedig 1888-tól 1898-ig,

25. ábra: Azonos névértékű (1 kr = 2 fillér) bélyegekkel bérmentesített levelezőlap

tehát 10 évig volt a feketeszámú bélyegekkel együtt forgalomban, sőt a színesszámú bélyegek 1900 szeptember 30-ig érvényesek voltak. Így az 1881-es és 1888-as kiadású címletek közötti (színes és kr vízjelű feketeszámú) bélyegekkel bérmentesített küldemények, bár tagadhatatlanul „vegyes" bérmentesítések, mégis gyakoriságuk miatt nem értékelhetők vegyes bérmentesítésképpen. Kivételnek tekinthetők az azonos címletek közötti vegyes bérmentesítések (tehát pl. színesszámú 2 kr-os és feketeszámú kr vízjelű 2 kr-os), amelyek viszont igen ritkák és ennek megfelelően értékesek és felárazhatók. Az ugyanazon kiadás pl. színesszámú I és II típusú bélyegeinek azonos címletei, vagy az azonos típusú, de eltérő fogazatú (vonal vagy fésűs; illetve a gyakori $11^1/_2$-es vonal és vegyes vonalfogazatú) bélyegek közötti *azonos címletű* vegyes bérmentesítések hasonlóképpen ritkák.

A színesszámú és a II. vagy III. vízjelű feketeszámú együttes felhasználások minden esetben, eltérő címletek esetén is vegyes bérmentesítést jelentenek és ennek megfelelően értékelhetők. Vegyes bérmentesítést jelent a feketeszámú I + II vagy II + III, esetleg I és III vízjelű feketeszámú bélyegek együttes előfordulása is. Az azonos címletű bélyegek közötti vegyes bérmentesítés természetesen ekkor is aránytalanul ritkább és értékesebb. Még ritkább három különböző kiadású bélyeg egy küldeményen való előfordulása, 4 kiadású bélyeg közötti vegyes bérmentesítésről e cikk szerzője nem tud.

Az egy, illetve két fázisban nyomott 1 kr-osok közötti vegyes bérmentesítés nagyon rika és értékes.

1900 január 1-én forgalomba kerültek a korona—fillér értékjelzésű turulos bélyegek, és kilenc hónapig együtt voltak érvényben a forint—krajcár értékjelzésű levélrajzú bélyegekkel. A krajcáros és turulos bélyegek együttes felhasználásai a vegyes bérmentesítések egy különleges fajtáját (pénznemváltás) alkotják, amelyek között egyes párosítások nagyon ritkák. Különösen ritkák az azonos névértékű bélyegek vegyes bérmentesítései (1 krajcár 2 fillérnek, illetve 1 forint 2 koronának felelt meg). A színesszámú krajcáros és turulos bélyegek közötti vegyes bérmentesítés igen nagy ritkaság.

IRODALOM:

1. Magyar Bélyegek Monográfiája. III. kötet.
2. Postai és Távírdai Rendeletek Tára. 1874—1900 kötetek.
3. Dr. Makkai László: Magyar portóbélyeg. Filatéliai Szemle 1978. november.
4. Madarász Gyula: Bélyegkatalógus (1971).
5. Magyar Bélyegek Katalógusa. Kilencedik kiadás. 1960.

Index

All publications of this number deal with the frankings which is a branch of collecting becoming very popular among philatelists.

1 *Gábor Visnyovszki: The collecting of frankings.*

The author gives a general survey illustrating it with many examples. After dealing with the basic literature an analysis is given of the principles of collecting and the components of frankings, as well as the possibilities of various elaboration are specified. Collecting is studied from the point of view of the use of stamps, and as far as possible a differentiation is made between service and memorial stamps emphasizing the proper use as primary condition. Upon this consideration the author is differentiating a classic — before 1914 — and a modern period — after 1914 — stressing the richness and unexploredness of the latter. Finally the various points of view of evaluation are discussed.

2 *László Pákozdi: Paying the postage regulations of 1817.*

Detailed description of the paying the postage regulations of 1817, which is indispensable for both the collectors of pre-philatelic envelopes and the philatelists interested in the history of the post. In addition it is a very instructive lecture for all collectors of cancellation.

3 *István Harkányi: Frankings of Kreuzer stamps imprinted on envelopes.*

Summary of more than 25 years of use of Kreuzer stamps with coloured and black numbering, from the point of view of cancellation. The author is dealing with postal tariff according to the type of consignment, following their chronological changes in a tabular form easy to survey. The figures illustrate the variety of paying the postage combinations and the most interesting feature of this branch of collecting. This study with its documentary content will be not only an indispensable aid for collectors of Kreuzer stamps imprinted on envelopes, but by exploring the causes of changes in individual tariff it is reflecting also several connections of the period 1874/1900.

Sommaire

Les trois articles publiés dans ce numéro traitent d'une branche du collectionnement de plus en plus populaire dans les milieux philatéliques, celle des affranchissements.

1 *Le collectionnement des affranchissements, par Gábor Visnyovszki.*

Dans cet article illustré de nombreux exemples, son auteur traite d'une façon d'ensemble le sujet en question. Il s'étend sur le côté littéraire analysant le principe de ce collectionnement et énumérant ensuite les facteurs des affranchissements et les différentes possibilités de les traiter. L'auteur examine la question du point de vue du collectionnement des timbres en faisant distinction — chaque fois que cela est possible — entre les timbres de circulation et ceux occasionnels, soulignant comme exigence de base, leur application spéciale. C'est aussi en partant de ce raisonnement qu'il différencie les classiques d'avant 1914, des timbres de l'époque moderne d'après 1914, en faisant ressortir la richesse de ce domaine resté à ce jour inexploré. Dans sa dernière partie l'article examine les différents points de vue de l'appréciation du problème.

2 *Réglement de 1817 sur l'affranchissement, par László Pákozdi.*

Cet article fait connaitre en détail le réglement sur les affranchissements en vigueur en 1817, dont la connaissance est indispensable aussi bien à tout philatéliste s'occupant du collectionnement des lettres préphilatéliques ou de l'histoire postale, qu'aux collectionneurs s'occupant des affranchissements postaux.

3 *Les affranchissements des timbres de valeur en Kreuzers avec dessin d'enveloppe, par István Harkányi.*

Cet article donne un aperçu au point de vue de l'affranchissement au cours de leur utilisation pendant plus de vingt cinq ans des timbres de différentes valeurs de Kreuzers avec chiffres en couleur et en noir. L'auteur présente sous forme d'un tableau la tarification des différents envois et les changements chronologiques survenus dans ce domaine. Les illustrations font voir clairement les combinaisons appliquées dans ces affranchissements. Cet article présente un grand intérêt pour les collectionneurs de timbres de différentes valeurs de Kreuzers à dessin d'enveloppe non seulement par sa documentation, mais aussi par les éclaircissements qu'il contient sur les différents rapports concernant les changements survenus dans certains tarifs de l'époque 1874—1900.

Ára: 24,— Ft.

Inhaltsverzeichnis

Alle Veröffentlichungen dieser Nummer befassen sich mit der Frankaturen, ein Sammelgebiet, welches unter den Philatelisten eine zunehmende Popularität geniesst.

1 Gábor Visnyovszki: Über die Sammlung der Frankaturen.

In seinem Aufsatz gibt er eine allgemeine Übersicht und illustriert dies mit zahlreichen Beispielen. Nach den Literaturgrundlagen analysiert er die Grundsätze des Sammelns und führt die Komponente der Frankaturen, sowie die Möglichkeiten der verschiedenen Aufarbeitungen an. Aus Sicht der Briefmarkenbenützung untersucht der Verfasser das Sammeln und — falls dies möglich ist — unterscheidet er Frei- und Sondermarken und betont den bestimmungsgemässen Gebrauch als primäre Forderung. Aus dieser Überlegung unterscheidet er eine klassische — vor 1914 — und eine moderne Periode — nach 1914 — und unterstreicht den Reichtum, die Unaufgeschlossenheit letzterer. Abschliessend bespricht der Verfasser die verschiedenen Gesichtspunkte der Auswertung.

2 László Pákozdi: Tarifvorschriften von 1817.

In diesem Artikel werden die Tarifvorschriften von 1817 eingehend besprochen. Dies ist für Sammler vorphilatelistischer Briefe und für Philatelisten, die sich mit der Postgeschichte befassen unentbehrlich, aber auch für alle Sammler von Frankaturen eine lehrreiche Lektüre.

3 István Harkányi: Frankaturen der auf Briefkuvert eingedruckten Kreuzermarken.

Die über 25 jährige Verwendungsperiode der Kreuzermarken mit farbigen und schwarzen Wertzeichen wird aus Sicht der Frankatur zusammengefasst. Der Verfasser bespricht den Gebührentarif nach Sendungstypen und verfolgt die chronologischen Änderungen in übersichtlicher tabellarischer Form. Die Abbildungen illustrieren die Mannigfaltigkeit der Frankaturkombinationen und die hochinteressante Eigenartigkeit dieses Sammelgebietes. Mit seinem datenmässigen Inhalt dürfte dieser Aufsatz ein unentbehrliches Hilfsmittel für Sammler der auf Briefkuvert eingedruckten Kreuzermarken sein, dabei wird durch die Erschliessung der Ursachen einzelner Tarifänderungen zahlreiche Zusammenhänge der Periode 1874—1900 erklärt.

СОДЕРЖАНИЕ

Все три статьи этого номера занимаются франкировкой, самой популярной отраслью филателистов.

1 Габор Вишневски: О коллекцировании франкировок

В статьи находатся много иллюстраций, в общем показывает марки для франкировки Она остонавливается на литературных основах, анализирует принципы коллекцирования, перечисляет возможности переработки. Со стороны использования марок автор отличает служебные и юбилейные марки, он подчеркивает нормальное использование. В соответствии вышесказанных автор различает эпоху до 1914, классическую и эпоху после 1914, современную. Он подчеркивает богатство и невскрытность современной эпохи. Последняя часть статьи говорит о разных точках зрения оценки.

2 Ласло Пакозды: Правило франкировки в 1817.

Статья описывает подробно правило франкирования в 1817-у, которая является поучительной для всех филателистов занимающихся франкированием. Статья является необходимой для филателистов собирающихся письма перед марками и для тех, которые занимаются историей почты.

3 Иштван Харканьи: Франкировки крайцеровых марок рисункой конверта

Статья дает суммирование времени использования цветных и черных крайцеровых марок за 25 лет с точки зрения франкировки. Автор в форме таблицы показывает ставки по типу посылок последуя их изменений по времени. Рисунки очень выразительны показывают различность комбинаций франкировок и обращают внимание филателистов на замечательность этой отрасли филателии. Статья интересна и полезна для коллекционеров из-за данных перечисленных, зато она анализируя причины изменения тарифа и освещает соотношение эпохи 1874—1900.

ISSN 0 324—4806

Eng. szám: III/SZI/213/1976.

1500 — 79.1221 Ságvári Nyomda, Budapest